

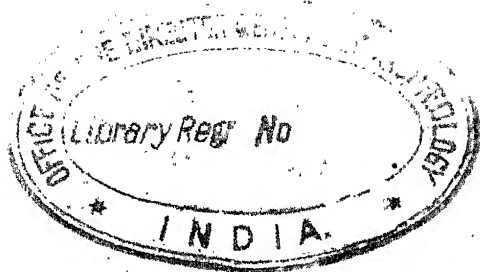
GOVERNMENT OF INDIA  
ARCHÆOLOGICAL SURVEY OF INDIA  
ARCHÆOLOGICAL  
LIBRARY

---

ACCESSION NO. 32233

CALL No. 063.73105/V.K.A.W

D.G.A. 79



# DE FRANSE WOORDEN IN HET NEDERLANDS

DOOR

J. J. SALVERDA DE GRAVE.

## ALFABETIES REGISTER

BEWERKT DOOR

J. J. B. ELZINGA.

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

**AFDEELING LETTERKUNDE.**

NIEUWE REEKS.

DEEL XX N<sup>o</sup>. 1.

---

AMSTERDAM.

JOHANNES MÜLLER.

Februari 1920.

VERHANDELINGEN  
DER  
KONINKLIJKE AKADEMIE  
VAN  
WETENSCHAPPEN

32233

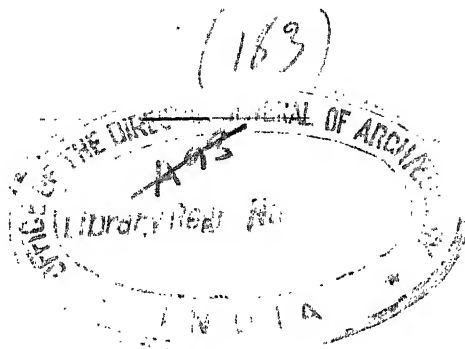
AFDEELING LETTERKUNDE

NIEUWE REEKS.

063.93105

V. K. A. W.

DEEL XX



AMSTERDAM — JOHANNES MÜLLER

1920.

**CENTRAL ARCHAEOLOGICAL  
LIBRARY, NEW DELHI.**

**Acc. No.**...32232.....

**Date**.....31. 7. 57.....

**Call No.**...063.93105.....

V. K. A. W

## INHOUD.

---

1. J. J. SALVERDA DE GRAVE. De Franse woorden in het Nederlands. Alfabeties Register bewerkt door J. J. B. ELZINGA.
  2. C. C. UHLENBECK. A survey of the non-pronominal and non-formative Affixes of the Blackfoot verb A contribution to the knowledge of Algonquian word-formation.
  3. F. MULLER JZN. Latijnsche woordverklaringen op semantisch-taalhistorischen grondslag.
  4. J. DE LOUWER. De Volkenbond een mijlpaal op den weg der rechtsontwikkeling.
-



# DE FRANSE WOORDEN IN HET NEDERLANDS

DOOR

J. J. SALVERDA DE GRAVE.

---

## ALFABETIES REGISTER

BEWERKT DOOR

J. J. B. ELZINGA.

---

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

AFDEELING LETTERKUNDE.

NIEUWE REEKS.

DEEL XX N<sup>o</sup>. 1.

---

AMSTERDAM.

JOHANNES MÜLLER.

1920.



## VOORBERICHT.

---

Zij die mijn geschrift over *de Franse woorden in het Nederlands* hebben geraadpleegd, en ook ik zelf, hebben vaak betreurd dat daaraan een alfabetiese woordenlijst ontbrak. Zij zullen de Heer J. J. B. ELZINGA, die zich wel het opofferende werk heeft willen getroosten er een te vervaardigen, ten hoogste dankbaar zijn voor zijn nauwgezette arbeid, en niet het minst is dat degeen wiens boek daardoor in bruikbaarheid wint.

Deze gelegenheid heb ik aangegrepen om enkele aanvullingen en verbeteringen aan te brengen, waarvan ik een zeer groot deel eveneens aan de Heer ELZINGA heb te danken.

*Groningen, April 1919.*

J. J. SALVERDA DE GRAVE.



## ALFABETIES REGISTER.

N.B. De kursief gedrukte cijfers verwijzen naar de Woordgroepen op blz. 38—102.  
 Voor de woorden met *c* met de klank *k*, zie bij *k*. Voor *x* zie ook bij *ks*. Voor *ph* ook bij *f*.

### A

aalmis 133  
 aalmoes 15, 133  
 aalmoesenie 61, 154  
 aalmoesenië 173  
 aalmoesnië 84, 230, 257, 290, 297, 314  
 aalmoessenier 260  
 aalmoezenie 314  
 aalmoezenier 15, 61, 173, 230, 260, 314  
 aeme 9  
 aanpaert 334  
 aanrekommanderen 334  
 aergelieus 202  
 aers 23  
 aert 321  
 aarts 23  
 aas 87, 131, 321  
 abandon 58, 248, 303  
 abasseren 214  
 abast 277  
 abat 24  
 abatement 304  
 abattoir 69, 130  
 abbedesse 24  
 abbet 24  
 abbie 24, 231  
 abbordaan 234  
 abbreviature 64, 160, 303  
 abbrivateur 11  
 abces 42, 136  
 abd 24  
 abdie 24  
 abdis 24  
 abdisse 24  
 abdij 24  
 abedie 24  
 abeel 70, 136, 218  
 abel 93, 115, 131, 323  
 Abeliaert 235  
 Abeliart 278, 292

abergoel 55, 166, 283  
 aberjoel 218  
 abet 24  
 abetijt 247  
 abiteren 234  
 ablatif 11  
 ablocatie 11  
 abnormaal 90, 129  
 abominabel 90  
 abundant 101, 222  
 abundantie 101, 179  
 abonderen 102  
 abonnee 70, 147  
 abonnement 70  
 abonneren 70  
 abord 13, 143  
 aborderen 89  
 aborsie 14  
 abortiëren 16  
 abot 24  
 aboucheren 89, 211  
 à bout portant 91, 179  
 abrégé 16, 46, 147  
 abregeren 89  
 abreie 95, 147, 329  
 abrikoos 15, 83, 149, 321  
 abrikozen 301, 302  
 absenteren 70  
 absint 83, 188  
 absoluut 324  
 abstersif 13, 42, 156  
 abstinentie 94  
 abstraheren 22, 38  
 absurd 330  
 absurditeit 90  
 abt 24  
 abuis 99, 108, 160, 258, 330  
 abundant 222  
 abuseren 58  
 abusif 13  
 abusioen 85

# DE FRANSE WOORDEN IN HET NEDERLANDS.

aceteus 82, 150  
 acetyleen 40, 181  
 achanten 177  
 achement 93, 223, 257  
 achement 79, 257  
 achemenen 79, 223, 224, 257  
 achemure 79, 160, 223, 231, 257, 261  
 acyrologie 19  
 Adaem (appel) 178  
 adagie 11  
 adamant 81, 236  
 adaptatie 101  
 additioneel 51, 147  
 addulatrice 11, 156  
 ademant 236  
 a devise 29  
 adgredieren 16  
 adheriteren 14, 58  
 adhesie 02  
 adie 175  
 adieu 90, 108, 124, 175, 255  
 adieuw 175  
 adjectijf 16  
 adjointeren 340  
 adjournement 57, 182  
 adjourneren 57, 212  
 adjouteren 13, 211  
 adjudant 54, 179  
 adjunkt 02  
 adjusteren 03, 209  
 adjuteur 13  
 adjutrice 11, 156  
 administrateur 02, 150  
 administreren 02  
 admiraal 54, 56, -129, 232, 303, 330  
 admirabel 90  
 admiraliteit 56, 147, 314  
 admolitie 13  
 adoberen 55, 211  
 ad octo 15  
 adoleren 14  
 adoptatif 11  
 adoptif 13  
 adorabel 90  
 adorateur 85  
 adoreren 85  
 adouceren 03  
 adquiesceren 18  
 adres 17, 70, 135  
 adresseren 76  
 adstringent 42  
 adulteratie 13  
 adunitie 14  
 adversant 58, 84  
 advertentie 70, 181

adverteren 31, 69, 89, 107  
 advertisement 182  
 advies 59, 155  
 adviseren 59, 207  
 adviseur 02, 150, 207, 328  
 advocatie 59  
 advoy 57  
 advoyement 57, 182  
 advoyeren 14, 57  
 advokaat 59, 230  
 advokatie 336  
 advokatuur 337  
 advoué 59  
 advoueren 14, 89, 107, 210  
 advijs 155  
 aeisement 75, 214  
 à faire (nemen) 33  
 afcirculen 334  
 afconterfeiten 334  
 affabel 85, 131  
 affaire 59, 67 329  
 affalgieren 53  
 affameren 55  
 affameur 18  
 affarant 56  
 affare 167  
 affectaet 15  
 (zij) affecteerden (zich) 33  
 affecteoes 151, 233  
 affectueux 13  
 affektioneren 98  
 affektueus 85, 151, 233  
 affelgieren 196  
 affere 134, 135  
 affiche 45, 156, 244  
 affineren 03, 224  
 affleren 240  
 afflict 11  
 afflictif 11, 156  
 affluenza 18  
 affodil 77  
 affodille 157, 158  
 affoleren 53, 202  
 affrettement 68  
 affreus 90, 92  
 affront 91, 113, 186  
 affronteren 91, 111, 302, 340  
 affuit 55, 160, 253  
 affute 95  
 afgodie 339  
 afgodier 339  
 afgronderen 302  
 afkaveren 334  
 à force van 108  
 agaat 81, 273

agaceren 84  
 agent 67, 69, 181  
 agentuur 67, 337  
 ageren 59  
 aget 312  
 aggreëtie 51  
 aggredieren 16  
 aggreëren 92  
 aggregeren 17  
 agilitéit 13  
 agitateur 11  
 agitator 51  
 (zich) agiteren 98  
 Agnus Dei 15  
 agoen 241  
 agrariër 311  
 agresseren 14, 84  
 agressief 54, 156  
 agreste 83, 137, 257  
 agret 214, 257  
 agriculteren 340  
 agrimonie 17  
 aguet 54  
 agijn 283  
 ayboi 251  
 aiboy 196  
 aieren 84, 214  
 ailaes 214  
 air 40, 93, 134  
 aise 97, 167  
 aisel 310  
 aisement 182, 238  
 aiseren 84, 214  
 aisin 214  
 aisuer 196  
 ajuin 82, 185, 186, 223, 276, 284, 285,  
 286, 297, 299  
 ajuus 175, 255, 297  
 acaet 129  
 acare 283  
 acatoen 56  
 acanten 316  
 akcentueren 38  
 acceptabel 11, 90, 131  
 acceptant 67, 179  
 akceptatie 67  
 akcepteren 67  
 accepteur 13, 67  
 akces 29, 88  
 accessoir 101  
 accessoor 169  
 akcessoires 45, 130  
 accident 94  
 accidentaal 129  
 accidenteel 101, 147

akelei 24  
 akeleie 24  
 aket 274  
 accablement 97, 182  
 acket 15  
 acketteren 15, 16  
 akkiet 87, 155, 252  
 akklameren 69  
 akklimatiseren 40, 319  
 accointancie 226, 227  
 akkolade 40, 56, 64, 129, 245  
 accoladeren 340  
 accomberen 16  
 accommodabel 84, 131  
 accommodement 84, 107  
 akkompagneren 31, 46  
 accomplissement 101, 182  
 akkoord 84, 108, 113, 143, 324, 330  
 accoorden 326  
 accordabel 13  
 (van) accorde (zijn) 115  
 accorden 316  
 akkorderen 84, 111, 326, 330  
 accort 143  
 accoucheur 41, 150  
 accoutrement 182  
 accoutreren 79, 211  
 akkrediteren 52  
 accretie 13  
 accrocheren 84, 107  
 accumberen 16  
 accumulator 40, 68  
 accuratesse 336  
 accusabel 131  
 accusable 11  
 accusatif 11  
 accusatoir 11, 57, 130  
 accoert 304  
 acoleie 24  
 acolie 24  
 acollissie 304  
 aconisiëren 316, 340  
 aconiseren 254  
 acotoen 55, 185, 201, 218  
 acottoen 201  
 akoustiek 40, 45, 155  
 akousties 40, 311  
 acouten 54, 177  
 acouteren 341  
 acquent 84, 191  
 acquenteren 84, 227, 283  
 acquentieren 326  
 acqueste 295  
 acquiescement 92, 182  
 acquiescentie 92, 181

- acquiesceren 18  
 acquiteren 227  
 acquisiteur 63  
 acquitanse 84, 179, 227  
 acquiteren 58, 207, 283  
 aore 82, 131  
 acrimonie 153  
 acrylogie 19  
 akrobaat 60  
 aksijns 28, 52, 53, 154, 261, 291, 301, 304  
 akte 57, 246  
 akteren 340  
 akteur 46, 150  
 aktief 07, 85, 156  
 actief 156  
 actionaris 62  
 aktioneren 07  
 aktiviteit 85, 147  
 aktrice 46, 58, 156, 246  
 aktueel 29, 90, 147  
 actueus 101, 150  
 acuut 42  
 alabaustrijn 229  
 à la bonne heure 01  
 à la fortune du pot 01  
 à la rigneur 01  
 alarm 54, 122, 132, 242  
 alarmeren 54  
 alart 133  
 à la suite 55  
 albaester 131  
 albast 06, 131, 277, 281, 303  
 album 76  
 albumine 40, 187  
 alchimie 40 153  
 alchimist 15, 40, 157, 242, 246, 265  
 alegre 13, 97, 137  
 aleie 147  
 Alein 157, 190  
 Aleys 157  
 Alemaenge 285  
 alembic 15, 155  
 alembijt 40, 155, 236, 288  
 Alenchoen 184, 262  
 alerm 132  
 alerme 132  
 alerte 111, 121  
 alewiere 213  
 alexandrijn 46, 187  
 alfabeties 38, 311  
 alferes 15  
 alfijn 87, 187, 276  
 algebräes 40, 311  
 alianse 262  
 aliantse 262  
 aliënabel 58, 131  
 aliet 52, 172, 252, 288  
 alignement, 111, 330  
 Alijs 157  
 aliment 122  
 alimentatie 58  
 alimenteren 82, 237  
 alkohol 40, 128  
 alkoof 76, 78, 149  
 Alla 91, 111  
 allee 09, 77, 147  
 allegatio 309  
 allegheringhe 309  
 allegorie 40, 153  
 allegueren 13  
 alleye 15  
 Allez 111, 124  
 alliage 63, 130  
 alliantie 52, 179  
 allijn 157, 308  
 alliteratie 46  
 alloi 50, 152  
 allongatie 13  
 allongeren 13  
 Allons 91, 111, 124  
 Allons donc 91  
 alloo 03, 168, 195  
 allopaathi 41  
 allopathie 41, 153  
 allozie 281  
 allumeren 77  
 allures 245, 246  
 alluviaal 39, 129  
 Almaegen 286  
 Almaenge 178  
 almanak 40, 128  
 Almangien 285  
 Almanie 284  
 almarie 130, 169, 275, 280  
 almaris 76  
 almatike 255, 297  
 almeie 290  
 almenier 257  
 almisse 162  
 almissier 313  
 almoniere 277  
 almore 169  
 almosniere 288  
 almuis 262  
 almuys 160  
 almutse 276  
 aloor 65, 169, 231  
 alose 15, 82, 141  
 alowiere 81, 173, 210  
 alselieren 290

alsijn 290  
 alstronomijn 290  
 altaar 15  
 alterabel 18  
 alternatief 38, 156  
 alternatif 16  
 alterneren 102, 229  
 aluin 42, 76, 189  
 aluwire 174, 212  
 alve 249  
 alzemist 265  
 amandel 83, 178  
 amandeleit 83, 147  
 amarant 45, 178, 242  
 amarelle 9  
 amaril 63, 200  
 amarulent 11  
 amasseren 102  
 amateur 45  
 amaus 176, 321  
 amazone 86, 185, 244  
 ambassade 52, 129, 245  
 ambassadeur 52  
 ambassadeur 150  
 ambassaduer 150  
 ambassadeure 151  
 ambassaetscap 338  
 ambelen 15, 86, 178  
 amber 84, 219  
 ambitie 34, 328  
 ambitieus 51, 85, 150  
 amblant 56  
 ambroos 39, 168  
 ambrozijn 39, 187  
 ambulance 54, 179, 244  
 ameen 85, 181  
 ameide 274  
 amelgieren 196  
 Amelis 158  
 amende 58, 181, 183  
 amende honorable (doen) 91  
 amendement 51, 182  
 amenderen 51  
 ameniteit 85, 147  
 amerael 232  
 ameril 81, 156, 304  
 amestice 293  
 ametist 293  
 ameublement 76, 303  
 amfibie 40, 153  
 amfitheater 45  
 amfitsie 202, 290  
 amiabel 85, 181  
 amiabiliteit 13  
 amieté 157

amidoen 184  
 amie 84, 153  
 Amieins 183  
 amys 15, 30, 84, 319  
 amiraal 219  
 amiraude 81, 176, 303  
 amit 61, 157, 303  
 ammanie 313, 339  
 ammanrie 313  
 ammer 249  
 ammiraal 219  
 ammunitie 54, 323  
 amnestie 54, 153  
 amni 111  
 amoderatie 34  
 amœniteyt 11  
 amoers 84, 150, 321  
 à mon intention 108  
 amoorse 86, 143  
 amoreus 16, 84, 150  
 amoreuse 15, 324  
 amors 150  
 amortificatie 15, 58  
 amortificeren 58  
 amortisabel 52, 131, 258  
 amortisatie 15  
 amortiseren 52, 53, 340  
 amouraaltje 233, 301  
 amourette 84, 108, 135, 246  
 amoureux 16, 107, 115  
 amours 107  
 amourse 321  
 amoveren 11  
 ampart 290  
 ampel 16, 128  
 amphibologie 38, 153  
 ample 16  
 amulet 59, 135  
 amusant 90, 179  
 amutse 218  
 amuzement 87, 182  
 amuzeren 97  
 anachorect 61  
 anachronisme 38, 157  
 anacorijs 155  
 analyse 38, 40  
 analyseren 40  
 analogie 21, 38, 153  
 analogies 38  
 analoog 22, 38, 141  
 ananas 83  
 anarchie 21, 51, 153  
 anathemisatie 11  
 anatomie 40, 41  
 anatomies 40

- anatomiseren 11, 41  
 anatoom 335  
 anciënneteit 62, 231  
 anciënniteit 147, 231  
 ancien regime 91  
 andein 63, 190  
 andolie 82, 164, 279  
 andijvie 82, 156, 219  
 anekdote 46, 216  
 anemie 42, 153  
 anemies 42, 311  
 angelic 11, 156  
 angeloit 142  
 angelot 8, 68, 142  
 angien 219  
 angier 297, 314  
 angoen 223, 285  
 Angou 270  
 anguisse 98, 170, 273  
 anguivisse 292  
 angwisse 171  
 Aniauwe 177  
 aniline 40, 187  
 animacl 40  
 animeren 85, 92, 329  
 animeus 98, 150  
 animositeit 85  
 anizette 83, 135  
 anjelier 314  
 Anjouwe 177  
 annate 15  
 Annet 246  
 Annette 135  
 annexeren 52  
 annonce 70, 186, 244  
 annonceren 18, 70  
 annone 13  
 annooi 170  
 annoot 168  
 annumeratie 13  
 annumereren 13  
 annunciesse 24  
 anoniem 46, 187  
 anonymiteit 309  
 anooi 97  
 annoot 296  
 ansijn 115  
 ansjovis 265  
 anssoye 168, 265  
 antecedent 57, 62, 181, 304, 327  
 antemuraille 23  
 antemuralia 23  
 antenuptiaal 12  
 anterieur 101, 107  
 anthologie 38, 153  
 anthraciet 77, 155, 253  
 anthropologie 21, 39, 153  
 anthropologies 39, 311  
 antichambre 70, 78, 264  
 antichambren 340  
 antichrist 16  
 antidateren 62  
 antidot 42, 141  
 antidotaal 15, 16  
 antiek 45, 155  
 antieren 117, 274  
 antijck 14, 155  
 antijketeit 232  
 antijcks 14  
 antike 116  
 antikitair 314  
 antikiteit 45, 147, 232, 272  
 antikwaar 272  
 antipathie 85, 153  
 antipoden 39, 44  
 antirevolutionair 41  
 antisepties 41, 311  
 Antoinet 246  
 Antoinette 135  
 antsouwe 15, 82, 144, 265, 292  
 anweit 290  
 anwisse 273  
 apart 111, 195, 323, 325  
 apathie 42, 153  
 apeel 136  
 apel 136  
 aperçu 90  
 aperitif 13  
 aperment 202  
 apertich 338  
 apertise 99, 155  
 aplein 190, 323  
 apoint 15  
 apointment 15, 57, 182  
 apointeren 57, 226  
 apokrief 38, 156  
 Apollijn 60, 187  
 apologie 38, 153  
 apophtegme 13  
 apoplexie 41, 42, 127, 153, 290, 304  
 apostaat 60, 129  
 apostasie 60, 153  
 aposteme 41, 189  
 apostemereren 41, 239  
 apostielje 156, 243  
 apostille 57  
 apostilleren 57  
 apostolic 11, 61, 156, 311  
 apostrof 245  
 apostrofe 38, 141

- apostumeren 11, 42, 239  
 apoteker 311  
 apotekerij 154  
 apothek 16  
 apotheker 42  
 apothekerij 42  
 apoticaar 167  
 appaiserén 84, 214  
 appareil 42, 134  
 apparent 101, 107  
 apparentie 101, 107, 181  
 appareren 14  
 appart 195  
 appast 87, 132, 257  
 appatissement 52, 182  
 appél 57  
 appelkozen 301, 302  
 appellant 57  
 appelle 295  
 appendijtschap 76, 156, 237, 262  
 appensement 58, 182  
 appetiet 155  
 appetijt 94, 155, 247  
 applaudisseren 45, 340  
 applicatie 17  
 appointeren 328  
 appoort 61, 143  
 apport 90  
 apporteren 31  
 apposerén 57, 201  
 appré 111  
 appreciatie 85  
 appreciëren 85  
 apprêteren 64  
 approche 17, 142  
 approcheren 94, 201  
 approvianderen 335  
 appui 84, 170  
 appuyerén 62, 217  
 apteek 16  
 aptekerij 127  
 après coup 91  
 à propos 91  
 apulle 283  
 aquarium 40  
 aquirent 22  
 Aquitaenge 178  
 Aquitane 178, 284  
 Aquitanie 178, 284  
 aquitanse 283  
 arabi 56, 153, 324  
 Arabier 336.  
 arabijn 308  
 araegne 269  
 aranje 28  
 arant 205  
 arbiter 58, 157  
 arbiteren 232  
 arbitrage 52, 130, 245  
 arbitrair 85, 134, 243  
 arbitrice 11.  
 arcedie, 24  
 arceeren 290  
 archaïsties 338  
 archeologie 38, 44, 153  
 archeologies 38  
 archeoloog 38, 141  
 archief 50  
 archier 54, 173, 281, 288  
 archipel 30, 128  
 architect 45, 137  
 architraaf 45, 129  
 architrave 13  
 archivaris 50  
 archoen 262  
 arcion 15  
 arde 321  
 ardent 98  
 ardeur 149  
 arduin 65, 186, 202  
 ared 135  
 arfois 202  
 argeweren 240  
 argine 17  
 arguwacie 38  
 aryango 292  
 arismetike 39, 156  
 aristokraat 51, 129  
 aristokratie 51, 153  
 artistokraties 51, 311  
 arkade 45, 64, 129  
 arc turkois 55  
 arke 15, 21  
 arkebuse 160  
 arket 65, 135  
 arkier 55, 173, 196, 288  
 arcte 13  
 armarijs 281  
 armature 15  
 armborst 55, 127  
 armborstier 54, 173  
 armee 54, 147  
 armeie 147  
 armesinne 7  
 armesinnen 7  
 armosijne 15  
 armozijn 80  
 armure 15, 55, 64, 160  
 arnase 274  
 aroma 15

aromatiek 155  
 aromatiseren 83  
 aromatisch 83, 311  
 aronde 15, 71, 186  
 Arondeal 137  
 aroom 82, 185  
 arrabel 15, 16  
 arrangement 46, 76, 182  
 arrangeren 13, 33, 46, 76, 219  
 arrement 57, 182  
 arrentement 15, 67, 182  
 arrenteren 15, 67  
 arrest 58, 135, 137  
 arrestabel 15, 58, 131  
 arrestant 58, 179, 325  
 arrestatie 58  
 arresteren 58, 199, 257, 304  
 arrieregarde 54  
 arrivement 13, 77, 182  
 arriveren 77, 207  
 arrogant 85, 179  
 arrogantie 11, 85, 179  
 arrouseren 71, 211  
 arsater 24  
 arsatie 24  
 arsedie 336  
 arsedien 24  
 arsediere 24, 336  
 arsenaal 16  
 arsenal 16  
 arsenick 156  
 arsenie 24  
 arsenick 42  
 arset 24  
 art 45, 99  
 arte 332  
 artelrie 232, 279  
 artentike 290  
 artesies 311  
 arthritike 156, 297  
 arthijcke 156  
 artichant 15, 16, 82, 176  
 artiest 45, 157, 207, 246  
 artificieel 41, 147  
 artike 297  
 artikel 66  
 artillerie 55, 153, 232, 279  
 artillerist 309, 336  
 artillerij 241  
 artillerije 153, 241  
 artillier 55, 303  
 artiltike 290  
 artisaen 63, 178  
 artischok 16, 266  
 artist 15

artistiek 45, 155  
 Artoes 168  
 artritiko 41  
 arts 24  
 artse 24  
 artsenij 24  
 artset 24  
 artsier 265, 267  
 artsir 174  
 artsoen 56, 181, 262  
 artijckel 16  
 artijke 15  
 asare 42  
 asaut 258  
 asceet 60, 131  
 ascenseur 11, 76, 78  
 asceties 60, 311  
 ase 321  
 asemure 262  
 asfyxie 42, 153  
 asiment 214  
 asjet 259  
 ascouten 257  
 aspendier 333  
 asperge 82, 137, 267, 321  
 aspergen 17  
 asperges 15, 17, 321  
 aspersie 268  
 aspirant 70, 179  
 assaelgieren 53, 155, 290, 304  
 assaent 176  
 assai 295  
 assaisieren 301  
 assaisin 229  
 assaisine 15, 58, 258, 295, 301  
 assaisineren 229  
 assaisineur 15  
 assaisoneren 83, 214  
 assasineur 258  
 assassin 13, 187  
 assassinaat 13, 58, 129  
 assassine 187  
 assassineren 58  
 assassineur 58, 150  
 assaut 53, 176, 321  
 assaute 321  
 assectatie 15  
 asseie 166  
 asseleren 64, 230  
 asselgieren 196  
 asseneren 223  
 asserradeur 210  
 asserrateur 16  
 asserreren 210  
 assessereren 340

assesseur 62  
 assureur 16  
 assidueit 13  
 assigieren 6  
 assignatie 67  
 assigneren 67, 207  
 assijs 15, 28, 241  
 assimileren 17  
 assimuleren 17  
 Assise 231, 283  
 assistencie 84, 181  
 assistent 41  
 associatie 62  
 associé 63, 147  
 associëren 63  
 assopieren 63, 211  
 assue 208  
 assuradeur 67, 314  
 assurance 67, 179  
 assurance 62, 85  
 assureren 67  
 astant 11  
 astragaal 65  
 astrant 86, 111, 113, 210, 202, 325, 329,  
 335, 338  
 astrologie 40, 43, 153  
 astrologist 336  
 astromijn 297  
 astronomie 40, 43, 153  
 astronomen 40  
 astronomist 338  
 astronomijn 193  
 astrononiem 193  
 asument 238  
 atelier 45, 147, 322  
 atterment 286  
 atheïsme 60, 157  
 atheïst 60, 157, 336  
 atheïsterij 336  
 atmosfeer 40  
 atoer 79, 164  
 à tout hasard 108  
 à tout prix 91  
 atraateren 11  
 atrement 76  
 atreus 307  
 atreux 14, 16  
 atriment 238  
 atroce 90  
 atrociteit 13  
 atroos 142  
 atsameren 224  
 atsemure 262  
 attaché 52, 147  
 attache 130

attacke 84  
 attaque 42, 131, 247  
 attaqueren 54, 84, 107  
 attenderen 89  
 attent 335  
 attentaat 129, 237  
 attentaat 51  
 attente 99, 181  
 attentie 85  
 attentif 13, 99, 156  
 attenuatie 15  
 atterminatie 57  
 attermineren 57  
 attest 336  
 attiek 65, 155  
 attraper 121  
 attraperen 84  
 attristeren 13, 97, 207  
 atroce 16  
 aubade 88, 129  
 aubain 15, 17, 58, 68, 190, 241  
 aubeel 218  
 auberioen 55, 185, 218, 269  
 aucerois 83, 169, 218  
 audacie 98  
 audacious 98, 150  
 au dépourvu 33  
 audiencier 15, 57, 173, 218, 237  
 auditeur 54  
 auditrice 11, 156  
 au fond 91  
 augeren 15  
 augure 39, 218  
 Augustijn 273  
 au courant 91  
 auctentijk 294  
 auctentisatie 11  
 auctentiseren 294  
 auctor 150, 291  
 aureool 59, 141  
 au revoir 91  
 au sérieux (nemen) 91  
 autentiek 155  
 autentiseren 57, 319  
 autentijk 155  
 auteur 17, 46, 150, 218  
 authentiek 57, 218, 237  
 autografe 38, 64, 153  
 autokraat 51, 129  
 autokratie 51, 153  
 automaat 63, 69, 129, 218  
 automaties 63, 311  
 automobiel 86, 155, 218  
 autorisatie 62  
 autoriseren 62, 218

autoriteit 50, 62, 85, 117, 147, 218  
 Autsoe 168, 262  
 Aufurre 169  
 auweet 197  
 Auwestijn 233, 273  
 auxili 15  
 auxiliair 56, 134  
 Avalois 30, 169  
 avance 15, 121  
 (bij) avance 91, 107  
 avancement 15, 54, 182  
 avanceren 236  
 avances 85, 90, 179  
 avans 111, 330  
 avantage 90, 107, 220, 236, 268  
 avantages 107  
 avantages 13, 90, 150  
 avantage 94, 130, 267  
 avantgarde 54  
 avantperse 15, 83  
 avantprijs 65, 155  
 avarioieus 11, 85, 150  
 aveel 283  
 avecaat 230  
 avelane 83, 190  
 Aveloos 168  
 avenant 93, 179  
 Avengoen 285  
 Avengon 184  
 Avenyoen 284  
 Avennes 257  
 avent 181  
 aventrone 25, 58, 297, 301  
 aventueren 162  
 aventure 237  
 aventuur 16  
 avenue 99, 159  
 Avenzoen 285  
 averoen 42, 185, 288  
 averone 185  
 avers 63  
 averij 301  
 avosereren 236  
 aviditeit 11  
 avocatie 15  
 avoes 90, 258  
 avoezen 90  
 avoi 90, 168, 196, 251  
 avoir une oreille en campagne 33  
 avontasie 220, 268  
 avonturen 98, 162  
 avonturer 310  
 avonturier 95, 111, 173  
 avontuur 16, 94, 111, 115, 160, 220, 245  
 avontuurier 13

avoor 208  
 avot 274  
 avoueren 107  
 à vue 46, 159  
 awaet 54, 167, 274, 290, 323  
 aweet 135  
 aweit 167  
 awet 135  
 azen 258  
 azijn 83, 214, 290, 310  
 azuur 45, 195, 196

## B

baai 30, 44, 80, 166, 172, 324  
 baecie 294  
 bael 58, 67, 129, 131, 279  
 baeldie 280  
 baelge 130, 279  
 baelgide 243  
 baeliuwe 292  
 baeljou 175  
 baeljuw 195  
 baanderheer 293  
 baanraets 138  
 baenreche 135  
 baanrets 263  
 baenrits 139  
 baenroche 261  
 baanrots 127, 140  
 baanrotse 56, 139, 293  
 baanruts 139  
 baer 39, 131, 241  
 baerdgie 254  
 baerdse 132, 270  
 baerke 132  
 baerle 310  
 Baertaenien 286  
 baessche 255  
 baestaert 195  
 baetceleer 255  
 baetselaar 312  
 baetseleer 265, 266  
 baetselier 173  
 baetsuleer 231  
 babbaert 148, 218  
 Babel 137  
 babelie 329  
 Babylone 185  
 babijn 202  
 bacchant 178  
 bacchante 39  
 bacheleer 56, 147, 231  
 bachuut 294  
 badiment 238, 253

badinage à part 91  
 badine 81, 187, 245  
 baffeteren 209, 336  
 baffetoen 336  
 baffusen 7  
 baffuus 55, 160, 247, 258  
 bag 273  
 bagage 77, 112, 130, 245, 267, 273  
 bagatel 90, 113, 136, 246  
 bage 81, 129  
 bagge 129  
 bagijn 199, 329  
 bahoele 15  
 bahu 15  
 bahukist 15  
 bahukiste 333  
 bahute 18  
 bahunt 70, 160, 161  
 bai 77, 166  
 bayaert 214  
 baie 83, 166  
 baignoire 45, 130  
 (hoogh)-bailliu 32  
 bailluage 52, 130, 314  
 bainais 249  
 baise 26  
 baisse 67  
 baiveel 136  
 bajonet 55, 135  
 bak 70  
 bakelaar 15  
 bakelaris 15  
 backeneel 314  
 bal 87, 131  
 balade 10, 306  
 balaffre 131, 145  
 balafre 54  
 balais 81, 167  
 balanceren 69  
 balans 67, 178  
 balansce 261  
 baldakijn 51, 276, 291, 310  
 balefroit 169  
 baleie 307  
 balein 81, 190  
 baleis 167  
 balengier 56, 173, 237  
 baleren 87  
 baleyden 15  
 baleye 10, 15  
 baleys 10  
 balie 55, 67, 130, 279, 280, 330  
 baliemand 333  
 balierkijn 65, 173, 205  
 balieu 175

balije 56, 153, 279, 293  
 balioen 208  
 baliu 175  
 baljuw 52, 57, 127, 175, 195, 196, 279  
 balkon 70, 73, 185  
 ballade 46, 129  
 ballaffre 15  
 balle 131  
 balleen 10, 68  
 balleys 15  
 ballet 45, 135  
 ballingier 237  
 balloen 10  
 ballon 69, 87, 185  
 ballotage 62, 130  
 balloteren 62  
 balordo 18  
 balote 34, 142  
 balourd 18  
 balsame 24  
 balsamene 24, 297  
 balsamien 41  
 balsamier 173, 277  
 balsane 54, 295  
 balsem 24, 277  
 balseme 24  
 balsemiek 70, 155, 330  
 balsemien 77, 187  
 balustrade 45, 129, 245  
 baliuwiune 337  
 balzu 230  
 bamboche 18  
 banaal 90, 99, 129  
 banaliteit 99, 147  
 band 101  
 bande 178, 181  
 bandekijn 277, 291  
 bandelier 55, 173, 234  
 banderolle 55, 141  
 banderotse 293  
 banderije 56, 154, 231, 232, 293  
 bandiet 58, 252  
 bandiment 51, 182, 293  
 bandoen 56, 181, 303, 332  
 bandolier 234  
 bandoneren 303  
 bandoor 47, 247  
 bandrie 232  
 banduin 15  
 banduun 186  
 banette 223  
 banier 54, 173, 203, 219  
 banckerote 164  
 banket 88, 135, 329  
 banketeren 34, 88, 115

banketsel 337  
 bankier 67, 173  
 bankroet 67, 164  
 bankroeten 341  
 bankroetier 67, 173  
 banlucke 51  
 banner 203, 219, 220  
 bannissement 58, 182  
 baraat 321  
 barade 321  
 baraet 85  
 barak 41, 131  
 barakaan 80  
 baraterije 15, 58, 151  
 barbaar 6, 30  
 barbaars 338  
 barbacane 15, 55, 178  
 barbarien 188, 193  
 barbaries 338  
 barbarisch 15  
 barbarij 153  
 barbe 335  
 barbecaensel 337  
 barbeel 82, 136  
 barbelcane 290  
 barberijn 41, 187  
 barbette 18  
 barbier 55, 80, 173, 241  
 barbieren 341  
 bardasse 15  
 barde 55, 56, 132, 254, 255  
 bardessche 266  
 bardie 255  
 bardizaan 247  
 bardoen 213  
 bare 241  
 bareel 67, 136  
 barenteren 98, 290, 304  
 baret 80, 135  
 barge 68, 112, 132, 268, 270  
 baricade 13  
 baricave 13, 70  
 barillier 76, 173  
 bariseel 67, 136  
 bariton 46, 128  
 bark 68  
 barkaan 229  
 barke 15, 132  
 barcoen 286  
 barlannen 87, 178  
 barnage 138  
 baroen 185  
 barok 90, 142  
 barometer 40, 43  
 baron 56, 185

barone 184  
 barones 90, 336, 337  
 baronnie 51, 153  
 barouchet 336  
 barrière 69, 131, 144, 243  
 barrikade 39, 129  
 barrikaderen 102  
 barse 268  
 barsie 268  
 Bartaenge 200  
 barteeren 9  
 barteghe 264  
 bartereer 313  
 barteren 15  
 bartessche 200  
 bartoen 68, 185, 200, 286  
 barure 247, 248  
 basaen 15  
 basament 18  
 base 65, 80, 295  
 baselaar 55, 167  
 baseleer 135  
 baseler 311  
 basement 65, 304  
 basis 255  
 haskoert 77, 165, 253, 323  
 bas-contre 46  
 baskule 67, 160, 243, 245  
 bas-relief 45, 127  
 bassecamere 70, 323  
 basseye 15, 15  
 bassetten 87  
 bassin 69, 182  
 bast 77, 131  
 bastaard 58, 91, 132, 195, 203, 257, 311  
 bastaardinne 337  
 bastaardij 58, 153, 329  
 bastaelge 293  
 bastant 15  
 bastei 15  
 basteye 15  
 bastillie 55, 279  
 bastion 55, 185  
 bastoen 30, 81, 185, 257  
 bastoneren 257  
 bastonnier 57, 237, 315  
 bat 87, 131  
 bataelde 280  
 bataeldie 280  
 bataelge 53, 130, 195, 279  
 bataelgeren 331  
 bataelgieren 53, 279  
 batalie 8, 279  
 batalje 130, 243  
 bataljon 54, 185

- batament 238  
 batelgieren 229  
 batelieren 279  
 batement 301, 304  
 batementeren 340  
 batementspel 333  
 batterie 70, 154  
 batiest 80, 157, 158  
 batist 157, 248  
 batoneren 86, 326, 328  
 battaelge 195  
 batteneren 328  
 (op de) batterie (brengen) 330  
 batterij 54, 112, 153  
 (op de) batterij (brengen) 122  
 batture 63  
 baubijn 197  
 baude 335  
 baudeken 310  
 baudekijn 218  
 havet 80, 135  
 baviaan 41, 197, 219  
 havoche 336  
 bavijt 139, 209  
 bazuin 54, 217, 260, 329  
 beatifiëren 61  
 Beatrijs 263  
 beau monde 91  
 bedauwer 54, 176, 337  
 bedeel 57, 136  
 bedeguaerd 15, 70, 253  
 bedel 15  
 bedelle 295  
 bediskussiëren 334  
 bedisputeren 334  
 beduerwerker 281  
 beedjān 63, 191, 268  
 beelderij 339  
 beelfroot 199  
 Beerte 137  
 beest 28, 70, 113, 137, 257  
 beestalie 70  
 beeste 241  
 beestiael 95  
 bef 80, 136  
 beffe 92  
 beffen 341  
 beft 210  
 begaert 61, 204  
 beggaert 205, 311  
 beggine 205  
 begijne 80, 187  
 begine 204  
 begoevernanche 262, 334  
 begijn 61, 187, 273  
 begijne 295  
 behen 15, 65  
 behorderen 211  
 bei 83, 166  
 beiaard 56  
 beyaard 213  
 beianie 268  
 beiers 21  
 beignee 83, 135, 143  
 beilfroot 200  
 beilion 196  
 bek 40, 80, 136, 329  
 becarinen 334  
 beckelaris 70  
 bekkeneel 55  
 bekkineel 307, 314  
 belechiere 88, 172, 264, 323  
 belensier 290  
 belet 210, 279  
 belfoort 69  
 belfroot 127, 168, 169, 199, 203, 252, 286  
 belgade 269  
 belgioen 208  
 Belioen 213  
 beliou 196  
 bellateur 22  
 bellefleur 83, 127  
 belletrie 297, 336  
 bellier 15, 70, 173, 315  
 belliqueux 51, 150  
 (in) bellonc 39, 186, 257, 330  
 belluc 15  
 bellunc 186  
 beloen 207  
 belue 41, 159  
 belvedere 70, 134  
 belijn 70, 187  
 bemaetsen 23  
 bemurmureren 334  
 ben 87, 181  
 bende 54, 181, 245  
 benediën 59, 153, 316  
 Benediktijn 61, 187  
 benedijen 115  
 benefice 22  
 beneficeren 318  
 beneficiary 324  
 beneficiënt 15, 16  
 beniere 220  
 beniuin 77, 191, 234  
 Benoot 168  
 benijt 223  
 benzine 40  
 bepeinzen 334  
 beraet 196

berbeer 173  
 berceau 77, 149  
 berdeel 203, 213  
 berduerwerker 203  
 berge 132  
 beril 81  
 berke 132  
 berkoen 196  
 berline 77, 187  
 bern 93, 183, 286  
 bernage 42, 56, 130, 196, 211, 291, 301  
 bernagie 15  
 bernier 86, 173  
 bersen 86, 137, 316  
 Bertaenge 178  
 Bertaenzen 285  
 bertauden 61, 176  
 bertesche 199, 286  
 besaen 65  
 besaesge 261  
 besane 8  
 besant 68  
 bescaerteren 50, 334  
 beschuit 83, 170, 200  
 bescot 169  
 besingelen 335  
 besjoer 269, 283  
 besogne 185  
 besogne 94, 96, 185, 243  
 besoigneren 59  
 besonie 284  
 besoniëren 284  
 besonje 284  
 bespaersen 334  
 bespeculeren 334  
 beste 137  
 bestialies 338  
 bestofferen 334  
 bestuderen 334  
 betaelge 293  
 bête 99  
 bête noire 91  
 beteunie 186  
 betiel 247  
 bêtise 90  
 beton 65, 184  
 betonie 42, 185  
 betrachen 261  
 beukelaar 55, 212, 312  
 beulerije 339  
 beulje 339  
 beurs 81, 165, 248, 321  
 beurzen 253, 321  
 beveraas 328  
 bevernaerd 15, 307

bevernel 15, 247, 248  
 bevernelle 307  
 biart 215  
 biberen 22  
 bibliografie 38, 153  
 bibliografies 38  
 bibliothèque tournante 76  
 bidet 76, 134  
 bice 81, 134  
 bienseance 90, 107  
 bienvenu 85, 159  
 bienvenue 85, 159  
 bi expresse 29  
 bifurkatie 52  
 bifurkeren 52  
 bigame 15, 58, 178  
 bigamie 58, 153  
 bigar 336  
 bigareren 45  
 bigot 60  
 bigotterie 60, 153  
 bijt 257  
 bijoutericën 81, 153  
 biket 15  
 bil 15, 16  
 bilan 279  
 bilioen 65, 207  
 biljarderen 87  
 biljart 29, 87: 132, 253, 279, 322  
 biljet 8, 76, 77, 135, 207, 210, 279  
 billet doux 91  
 billoien 68, 184, 207, 279  
 billoien (getal) 100, 184, 279  
 billion 8, 185  
 binocle 45, 142, 145  
 biograaf 38, 46, 129  
 biografie 38, 46, 153  
 biografies 38, 311  
 biologeren 310  
 biologie 41  
 bioloog 335  
 bisactse 81, 205, 262  
 bisant 205  
 biscot 200  
 biscuit 45, 64, 83, 170  
 bise 41, 70, 86, 155, 258  
 bisse 80, 157  
 bitoor 210  
 bivak 54, 207, 234  
 bivakkeren 54  
 bizar 86, 90  
 bize 324  
 blaam 92, 108, 113, 115, 119, 178, 257, 315  
 blaamte 315, 338  
 blaffaart 132

- blaffuert 68  
 blamen 30  
 blameren 92, 108, 257  
 Blancefleur 219  
 Blancefloer 150, 265  
 Plancefluor 15)  
 blancheren 63  
 blank 68, 178  
 blanke 295  
 blanket 81, 135  
 blanketten 337  
 blancmanger 83, 219  
 blancmengier 220  
 blanderceel 83, 136  
 blaseneren 237  
 blasphematie 13  
 blasphematrice 156  
 blasfemeerle 320  
 blasfemereren 60  
 blasoenen 15  
 blasier 308  
 blasineren 238  
 blazoen 39, 184  
 blazoeneren 39, 237, 314  
 blazuin 289  
 Blenseffleur 220  
 Blenseffluor 151, 162  
 blessuur 54, 160  
 bliant 80, 176  
 bliter 15, 94, 311  
 bloemist 340  
 Bloes 169  
 bloesje 245  
 bloeze 80, 164, 245  
 bloezetje 245  
 blokkade 56, 306, 338  
 blokkeil 65, 136, 339  
 blokkeren 56  
 blocket 65, 135  
 blond 93, 95, 113, 186, 328  
 Blondeel 137  
 blondine 93, 95, 124, 187, 243, 245, 329  
 bluffen 164  
 blutse 289  
 bobijn 64, 187, 202  
 bocheljoen 339  
 bocheus 93, 151, 261  
 bochioos 151  
 bochus 201, 390  
 boege 164, 165  
 boegget 77, 135, 211  
 boekanier 39, 44, 173, 211  
 Boekee 134, 253  
 boekel 29, 55, 93, 165  
 boekelare 212  
 boeket 88, 135, 211  
 boelage 339  
 boelen 342  
 boeleren 342  
 boelien 208  
 boeljon 82, 185  
 boelrie 339  
 boen 31, 185  
 boerde 50, 165  
 boerden 89, 317  
 boerdereren 89, 212, 317  
 boert 165, 241  
 boerten 341  
 boesge 270  
 boetpredicatie en action 33  
 boetseel 67, 136, 202, 211, 262  
 boetseren 45, 202, 317, 328  
 boeverie 211  
 boezeroen 80, 112, 184, 211, 268, 281  
 hof 42, 243  
 boffen 164  
 bofit 139, 209  
 bohorderen 56  
 hokaal 70, 129  
 bokel 165, 240  
 bokelaar 212  
 boket 211  
 bokkel 165  
 boele 241  
 boerael 283  
 boeraen 80, 212, 283  
 boleraen 211, 290  
 bolge 77, 165  
 bolghe 164, 268, 270, 276  
 Bollien 211  
 bom 55, 64, 186, 255, 282  
 bom (schiettuig) 55, 249  
 bombaerde 55, 182  
 bombaerdier 54, 173  
 bombancie 87, 179  
 bombarderen 55  
 bombardieren 292, 318  
 bombare 47  
 bombarie 98, 329, 338  
 bombazijn 80, 187  
 Bommezijn 249  
 bon 67, 70, 185, 329  
 bonbon 83, 184  
 bonde 255  
 bondoneren 220, 303  
 bonefaes 180  
 boneffant 25, 283, 323  
 bonenfant 60, 222, 237  
 bonette 80, 222  
 bongnet 135

bonhomie 85  
 boniet 39, 155, 223  
 bonifiant 237  
 bonjoer 283  
 bonjour 90, 124, 269  
 bon-mot 89, 119, 322  
 bonne 186, 255  
 bonnefooi 127, 168  
 bonnet 13  
 bonsoir 90, 130  
 bon-ton 91  
 bon-vivant 95, 329  
 boorden 317  
 boorduren 202  
 Boos de Vincennes 105  
 bootse 42, 45, 142, 144, 243, 262, 289, 336  
 bootsen 316, 317  
 bootseren 201, 211  
 bootseus 262  
 boradie 268  
 borage 42, 130, 211  
 horaide 268  
 boras 40, 130  
 borat 80, 131, 211  
 Bordeaux 83, 303  
 bordeel 69, 95, 136, 212, 248  
 borderel 92, 136  
 borderen 202, 317  
 bordes 76, 78, 137, 199, 200, 253, 264,  
 265, 266  
 bordessche 137  
 bordest 296  
 bordoën 46, 60, 185, 212  
 bordure 160  
 borduren 65, 202, 311  
 borduur 87, 281  
 boreel 80, 136, 211  
 Borghengioën 185  
 Borghengioene 212, 239, 285  
 Borgoenie 185, 281  
 Borgoenzen 285  
 borkaan 197  
 borse 165  
 bortoën 200  
 bos 24  
 bosaen 197  
 bosant 205  
 boscalie 271  
 bosch 24, 271  
 bosine 187, 217  
 bossaen 197  
 bosscalie 279  
 bossce 24  
 bosschaelje 70, 129, 271  
 bosschage 70, 112, 130, 271

bosse 169  
 botanie 308  
 botanies 41, 311  
 botaniseren 41  
 botse 142  
 bottaelge 197  
 bottel 128  
 bottelarij 76, 153  
 bottelier 76, 173, 211, 279  
 bottelje 211  
 botteloef 68, 211  
 bottelrie 153, 211, 232, 279  
 bottine 80, 187, 243, 245  
 bottoën 70, 185, 248  
 bouchet 269  
 boucraen 212  
 bouderen 85  
 boudoir 76, 78, 130  
 bouffante 80, 179, 242, 244  
 bouffon 69, 185, 211  
 bougie 77, 153  
 bouilli 82, 153  
 bouilloire 76, 130  
 boulevard 28, 69, 253  
 Boulewerk 64  
 Bourboën 184  
 bourdeel 212  
 Bourgogne-wijn 83, 185, 243, 303  
 bourrat 211  
 boussine 217, 260  
 boutade 89, 129  
 boutaille 138  
 bouteille 76, 134, 211  
 boutelje 134, 243  
 bouwe 335  
 boverie 70, 154, 211, 328  
 bovet 250  
 bovier 70, 173, 211  
 Bowier 251  
 braaf 98, 113, 129, 245, 250, 324, 329, 330  
 Braes (St. Joris) 30, 44  
 braesge 130, 261  
 Brabantsoën 185, 262  
 brachiere 55, 173, 261  
 braggaard 79, 132  
 bragoen 271  
 brayeren 318  
 brak 198  
 brackoen 63, 185  
 branche 66  
 brandeel 55, 136, 311, 313, 339  
 branders 311  
 brandereel 313, 339  
 brandkar 127  
 brandoën 77, 185

brancard 28, 42, 253  
 branke 70, 178, 266  
 brancoen 290  
 branle 87, 178  
 bras 67, 68, 130  
 brassage 63 130  
 brassalet 263  
 brassen 9, 87, 130, 316, 317, 328  
 brasseren 87, 315, 317  
 brasserij 87, 153, 336  
 brat 213  
 bravade 98, 120  
 brave 242  
 braveren 98  
 brazelet 81, 135, 263  
 brein 183  
 bres 55, 135, 265  
 bresil 63, 158, 279  
 bressche 266  
 bretel 80, 136  
 breteur 200  
 breteurig 333  
 bretteur 84, 150, 201  
 breuk 144  
 breuvage 111  
 brevet 15, 54, 135  
 breviture 303  
 brevier 11, 60, 308  
 brief 70, 172  
 bries 70, 155  
 brigade 54, 129, 245  
 brigadier 58, 173  
 brigandine 55  
 brigant 54, 179  
 brigantine 56, 187  
 brigue 51, 155  
 brigueren 51  
 bijzelen 311  
 briket 77, 135  
 bricol 54, 141  
 bricole 15  
 bricoleren 9, 15, 46, 87  
 bril 42  
 briljant 64, 81, 90, 179, 279  
 briselen 154  
 briscale 141, 293  
 britse 87, 156  
 britsiere 193, 262  
 brizelie 158, 279  
 broche 76, 81, 142, 144  
 brocheren 64, 65  
 brochure 38, 160  
 broddier 93, 173, 329  
 broetse 143  
 broke 267

broket 336  
 bronie 55, 185, 284  
 brons 45, 63, 186, 211  
 broos 80, 335  
 brootse 9, 15, 142, 267  
 brotse 142  
 brouaedsse 83, 130, 210, 270  
 brouilleren 31  
 brouillon 38, 185  
 brouwet 210, 292  
 brouwieren 205  
 bruët 82, 135, 212  
 bruëtse 144  
 bruinagie 301  
 bruinelle 93, 136, 225, 314, 324  
 bruinieren 63  
 bruinet 225, 314  
 bruinete 225, 314  
 bruncel 136, 137  
 brunelle 34, 42, 136  
 brunet 80, 135, 241  
 brunette 93, 95, 124, 135, 329  
 brusc 34, 70, 161  
 bruskeren 80  
 brutaal 111, 324, 328, 331  
 brutaliseren 86, 331  
 brutaliteit 86, 147, 329, 337  
 bruteur 201  
 brutse 142, 144  
 bruusk 80, 161  
 bruuskeren 209  
 bruywaets 212, 270, 292  
 bruwijne 70, 187, 292  
 budye 164, 263  
 buerde 165  
 bueren 63  
 buette 25  
 bufel 160  
 buffe 84, 160  
 buffel 34, 41, 160, 240  
 buffelen 82, 311  
 buffet 76, 135, 139, 209, 210, 248, 250  
 buffon 212  
 buggere 60, 165, 241  
 buggerey 15  
 buggerie 60, 154, 212, 213  
 buggerije 154  
 buggle 34, 42, 160  
 bui 172  
 buis 68, 69, 160, 170, 297  
 buitertiere 247  
 buizerd 71, 311  
 buket 67, 135  
 bucfel 294  
 buckel 165

Bulgarije 39  
 Bulgioen 212  
 bulioen 208  
 bullet 8  
 bulletien 187  
 bulletin 70, 182, 322  
 bulletijn 187  
 Bulloen 184  
 Buldeel 136  
 bultel 76, 136, 287  
 bunder 310  
 Buranie 178, 202, 283  
 burat 15  
 bure 112  
 bureau 28, 320  
 bureauist 45, 314  
 bureel 28, 62, 136, 320  
 burin 64  
 burnet 286  
 buro 62, 76, 149  
 burre 80  
 bus 76, 169, 328  
 busch 24  
 buschunt 201  
 busine 217  
 buskool 297  
 husschalie 202  
 hussche 24, 255  
 buste 45, 93, 95, 161, 243, 328  
 butineren 54  
 butoor 74, 141, 209, 248, 257  
 butse 144  
 butseel 202, 212  
 buuste 246  
 buutseel 202, 212

## C

ça dépend 91  
 cederen 84  
 cediëlje 156  
 cedille 38  
 ceel 59, 62, 261  
 ceintuur 80, 160, 245  
 ceiser 83, 158, 261, 297  
 celebriteit 45  
 cledonie 15  
 celibaat 61, 129  
 celibatair 88, 134  
 celidonie 42, 185  
 cellulair 58, 134, 243  
 cembeel 53, 136, 261  
 cement 65, 181  
 cementeren 63

cenakel 60, 131  
 cenatuer 39, 255  
 cengel 181  
 cenobiet 64, 155  
 censureren 52  
 censuur 46, 160  
 cent 68, 335  
 centauroen 185, 336  
 centhorie 221  
 centi 67  
 centime 309  
 centimeter 22  
 centken 309  
 centrale 63  
 centralisatie 52  
 centrum 51  
 cerebrijn 17  
 ceremoniaal 87  
 ceremonieus 86, 150  
 ceron 185  
 cerote 15  
 certateur 22  
 certein 104, 190, 261  
 certe partije 11  
 certifikaat 41, 62, 129  
 ces 15  
 cesse 295  
 cessen 100, 136, 139, 261, 316, 317  
 cesseren 199, 261, 317  
 cessionant 15, 16, 324  
 cessionaris 58  
 c'est à refaire 33  
 c'est plus fort que moi 91  
 cesuur 46, 160  
 cetin 188  
 chabotte 63, 142  
 chaerse 259  
 chagrijn 97, 111, 113, 119, 187, 261, 265, 288  
 chagrineren 120  
 chaise longue 76  
 chalcografie 64, 153  
 Chaloen 184  
 chamare 259  
 chambree 54, 147, 266  
 chambrière 86, 134  
 chamberande 65, 178, 219, 265, 266  
 champagne 83, 178  
 champanje 243  
 champignon 82, 112, 185, 323, 330  
 champignon de fortune 33  
 champiter 290  
 chance 264, 268  
 chantage 58, 130, 245  
 Chanteceleer 147, 264  
 chantement 60, 182, 264, 266, 304

- chanteuse 46, 119  
 chantuaire 259  
 chantuarie 259  
 chapeau (bas spelen) 33  
 chaperoneren 87  
 charade 87, 129  
 charcheren 269  
 charge 45, 54  
 chargeren 12, 45, 269  
 charitabel 70, 85, 131  
 charlatan 41, 128, 178  
 charmant 85, 111, 179  
 charmeren 13, 85  
 charter 50, 132, 265, 281  
 chartreuse 83  
 chass'net 65, 336  
 chassis 64  
 chatouille 278  
 chaude pisse 32  
 chauffeur 80, 150  
 chaussee 70, 117, 172, 201, 218, 266  
 cheel 261  
 chef 52, 54, 134  
 chembeel 261  
 chemeneie 267  
 chemie 40, 153  
 chemin 64  
 chemise 80, 156, 264, 266  
 chemiset 135  
 chemisette 80  
 chemist 40, 157  
 chemielje 156  
 chenille 80  
 cherre 259  
 cherubijn 60, 187  
 chevacl 77, 131, 264, 266  
 chevaclrie 266  
 chevalerie 50, 151, 264  
 chevauchie 50, 236, 261, 267  
 chibolle 261  
 chie 70, 94, 155  
 chicaneren 59  
 chicanerie 59, 153  
 chicaneur 14, 59, 150  
 chicard 337  
 chieftin 217, 232, 267  
 chiere 93, 115  
 chierf 110, 259  
 chierlijkheid 115  
 chiffonière 76, 134  
 chifon 259  
 chignon 80, 185  
 chimement 261  
 chimere 99, 131  
 chimist 15  
 chirograaf 129  
 chiromancie 39, 153  
 chirurgie 41, 153, 264  
 chirurgien 233  
 chirurgijn 28, 41, 193, 261, 268  
 chissen 261  
 chiteit 261  
 chivaetsie 205, 236, 265  
 chloroformiseren 42  
 chokola 83, 264  
 chocolade 306  
 choqueren 33, 53, 202, 264, 265  
 chorte 259  
 chrestomatie 38, 153  
 chromolithografie 64, 153  
 chronologie 38, 154  
 chronologies 38, 311  
 chucade 259  
 चुचरे 259  
 चुक 259  
 चुकэд 259  
 चुकэде 259  
 चुкер 259  
 cibolle 164  
 ciboreye 10  
 ciceroen 185  
 cichorei 82, 147  
 cider 83  
 cideroen 253  
 ciere 9  
 cieren 9  
 ciglatoen 80, 185, 261  
 cijfer 40, 157  
 cicanerie 265  
 cicaneur 265  
 cicatrice 41, 156  
 cykloon 39, 185, 245  
 cykloop 39, 141  
 cicoreye 10  
 cylinder 63, 188  
 cylindries 40, 311  
 cimbél 310  
 ciment 261  
 cine 87, 188  
 cinoper 64, 142  
 cintroen 290  
 cip 58  
 eipel 261  
 eiper 261  
 cipier 58, 173, 207, 208, 261  
 eippe 295  
 circuit 170  
 circuite 295  
 cirkulaire 62, 131, 213  
 cirkuleren 102

circumstance 117  
 circumvallatie 55  
 cirografe 50  
 cirome 282  
 cirone 42, 185, 191, 261  
 cyroop 255  
 cirorgien 193, 261,  
 cirurgien 28  
 ciseleren 45, 63  
 cissen 139  
 cistaerne 138  
 cisterne 77, 137, 261  
 citadel 55, 136  
 citeide 321  
 citeit 60, 147, 261, 321  
 citole 47, 141, 261  
 citroen 83, 184, 253  
 civet 81, 135  
 civetein 231  
 civiel 54, 58

## D

daerdie 255  
 daergie 254  
 daert 55, 132, 251, 255  
 dabondant 323  
 dadel 24, 41, 83  
 dalfijn 277  
 Dalheem 190  
 dalmatike 61, 156  
 dam 87, 178  
 damas 131  
 damasceren 63, 229  
 damasckeneren 15, 239  
 damast 15, 77, 80, 83, 128, 131, 296  
 dame 90, 103, 178, 246  
 damfijn 277, 291  
 damme 178  
 dammes 128  
 damnabel 60, 131  
 damoiseel 90, 136, 235  
 damoisele 90, 136  
 damoiselle 136  
 damoseel 235  
 Daneel 137  
 dangereux 85, 101, 150  
 dangerois 152  
 dangier 85, 94, 173, 219, 297  
 dangieren 86  
 Danieel 137  
 Daniël 137  
 dans 87, 90, 178, 241, 319  
 dansen 87  
 danseres 336

dantsen 262  
 dare 254  
 dariole 83, 141  
 daserie 339  
 date 57  
 dateren 62  
 deballotage 333, 333  
 deballoteren 333  
 débarqueren 13  
 debat 62, 131, 253  
 debattant 321  
 debatteren 62  
 debauchant 325  
 debauché 13, 95, 149  
 debaucheren 95  
 debiel 155  
 debiet 60, 93, 155, 252  
 debiteren 80  
 debiteur 67  
 debitrice 67, 156  
 Debo 163  
 debonnaire 85, 131  
 deborderen 13  
 débouché 67, 117, 211  
 debrouilleren 13  
 de but en blanc 91  
 debuten 46, 209, 252  
 debuut 46, 160, 252  
 decent 79  
 decharge 62, 132  
 dechargeren 62  
 deci 67  
 decifrereren 38  
 decimaal 67, 129  
 decime 11, 22  
 decisief 90, 156  
 deditie 13  
 dedommagement 14, 57, 182  
 dedommageren 107  
 dedude 321  
 deduut 97, 170, 253, 304, 321  
 deen 190  
 defaillance 179  
 defaillancie 179  
 defaillant 179  
 defailliant 67, 328  
 defalcatie 40  
 defaroucheren 13  
 defarroucheren 331  
 defatigatie 14, 333  
 defatigeren 13, 333  
 défaut 29, 57  
 defaveur 85, 149  
 defavoriseren 13  
 defekt 324

defektueus 90, 150  
 defendeur 15, 59, 150  
 defensatijf 336  
 defense 55, 181  
 défenseur 55  
 defensief 54, 156  
 deferentie 13, 86, 181  
 deffault 176  
 defectueus 90  
 defieren 53, 233  
 defiguratie 13, 34  
 defigureren 13  
 defilé 54, 147  
 defileren 54, 207  
 definitief 7, 101, 156  
 defrayeren 62, 199  
 defroyeren 215  
 degasteren 13, 54  
 degommeren 61  
 degoutant 90, 179  
 degouteren 211  
 degoutteren 13, 211  
 degradatie 54  
 degraderen 54  
 deguiseren 79  
 dein 86, 190, 282  
 deité 60, 147  
 dejeunee 88, 147  
 dejeuneren 88, 224  
 dekadent 46, 131  
 decanteren 22  
 decapiteren 13  
 decatiseren 64  
 deken 15  
 dekenie 339  
 dekenier 336  
 declamatoir 45  
 deklarereren 77  
 declinatoire 15, 57, 130, 169  
 declinator 169  
 declineren 33  
 decollatie 13  
 decolleren 13  
 dekolleteren 79  
 decor 45, 141  
 dekorateur 45, 150  
 decoratie 13  
 decourageren 92  
 decretatie 34, 51  
 dekretieren 51  
 delayeren 9, 57, 214  
 delegatie 62  
 delegeerde 15  
 delectabel 13  
 delectatieus 336

delicieux 150, 261, 321  
 délicieux 13, 90 103  
 deliëren 13  
 delijt 97, 156  
 delikaat 86, 331  
 delikatesse 13, 86, 136, 329  
 delinquant 179, 181  
 delinquent 58, 181  
 delisieux 262  
 delivereren 53, 288  
 délivrance 54, 66, 179, 262  
 delogeren 75  
 deloyaal 85, 129  
 deloyal 13  
 demandement 182, 331  
 demanteleren 55  
 demanueren 14, 22  
 demasckeneren 55  
 demein 223  
 demêloir 64  
 demembreren 13  
 dementi 89, 90, 153  
 demi 303  
 demi-monde 95  
 demi-saison 80, 185, 303  
 demissie 51  
 demokraat 51, 129  
 democratie 51, 154  
 democraties 51, 311  
 demoliëren 318  
 demoniaak 22, 60, 129  
 demoniac 22  
 demoralisatie 95  
 demoraliseren 95  
 dengier 220  
 denier 68, 173  
 deniëren 89  
 denombreren 13, 99  
 denouement 90, 107  
 densiteit 40  
 denteren 221  
 dentiest 41  
 denture 95  
 dentuur 93, 160, 219, 245  
 departement 51, 52  
 dépêche 29, 50, 52, 135, 244  
 dependentie 15, 101, 181  
 déplaisant 13, 179, 199  
 déplaisir 13, 155  
 deplorabel 90, 131  
 depo 67, 149  
 deponant 183  
 deponent 181  
 deportatie 13  
 deporteren 7, 100

depositant 57, 179, 181  
 deposeren 57  
 depraveren 95  
 depreciatie 68  
 depreciëren 68  
 depressie 13  
 deprimeren 13  
 deputatie 87  
 deputeren 52  
 deraillement 52, 182  
 derailleren 52, 195  
 de raison 91  
 derangeren 84  
 derideren 13  
 de rigneur 91  
 derisie 13  
 dérogeert 107  
 desadvoi 57, 168  
 desanimeren 13, 92  
 desarmatie 333  
 desarmeren 54  
 desastre 94, 131  
 desavoëren 210  
 desavoueren 57  
 descendant 94, 181  
 descendentie 40, 181  
 dessein 190  
 desert 101  
 deserteren 54  
 deserteur 54  
 desfavoriseren 85  
 desfieren 13  
 deshabilleren 79  
 desherederen 58  
 desideren 14  
 desidieus 22  
 desinfekteren 42  
 desinfektie 42  
 desireus 13  
 desireux 98, 150  
 desconsolatie 333  
 desconsoleren 333  
 desmeleren 13  
 desobligeren 85  
 desobservatie 333  
 desobserveren 333  
 desolaat 90  
 desolatie 13  
 despage 68, 265  
 despageren 68  
 desperancie 97, 179  
 despereren 97, 108  
 despijt 304  
 despointement 57, 182, 226  
 despoot 33, 51, 141, 245

despotiek 51, 155, 311  
 despoties 311  
 despotisme 51, 157  
 desroi 101, 168  
 dessaiseren 199  
 dessacratie 333  
 dessacreren 60, 333  
 dessein 99, 108, 182  
 dessert 88, 137  
 dessin 45, 182  
 desfacheren 13  
 desterier 283  
 destorberen 98, 212, 304, 326  
 destour 13, 164  
 destourbanche 101, 179, 212, 257, 262  
 destourbancie 304  
 destourneren 13, 212  
 destrier 56, 173, 257  
 desuniëren 13, 225  
 detachment 54, 182  
 detacheren 13, 54  
 detail 89, 130  
 detailleren 89, 195  
 detenteren 237  
 determineren 41  
 determinisme 38, 157  
 defonatie 55  
 detoneren 46  
 detriment 94  
 deus 87, 90, 149, 319  
 deuteronomium 15  
 devanceren 13  
 devancier 13, 51, 173  
 Develee 134  
 devies 39, 89, 155  
 deviseren 89  
 deviseur 40  
 devoir 130  
 devoor 95, 168  
 devosioen 184  
 devotie 60  
 devotieus 60, 150  
 devoueren 59, 210  
 dezijn 213  
 diabolic 60  
 diaboliek 155, 311  
 diabolies 311  
 diacony 13  
 diadeem 229  
 diadragant 42  
 diakones 41, 136, 242  
 diakonie 21, 61  
 dialekt 322  
 dialekties 338  
 dialoog 45, 141

diamant 81, 206  
 diamargaritoen 42, 181, 206  
 diamaroen 34, 42, 185, 206, 234  
 diameroen 234  
 diapason 46, 185  
 diarree 42, 146  
 dichten 28  
 dieet 41, 134  
 diertein 253  
 Dies 175, 319  
 diëte 242  
 diëteren 13, 41, 42  
 Dieus 175  
 diffamateur 13, 58, 150  
 diffamoos 91, 150, 307  
 different 84, 107  
 differentiaal 40, 306  
 difficile 85, 155  
 diffikuleren 62, 85  
 difform 13  
 difformiteit 13  
 diffusie 13  
 diffuus 13  
 digestievisite 87  
 dignitaris 51  
 Digoen 270  
 dije 17  
 dije 17  
 diktee 70, 147  
 dicteren 28  
 dictionaire 38  
 dilai 57, 166  
 dilatoor 57  
 dilettant 45, 179  
 dilevereren 205  
 diligence 77, 179, 244  
 diligens 244  
 diligent 85, 99  
 diligenteren 62  
 diligentie 13  
 dilovie 304  
 diminueren 7, 30, 46  
 diminutif 13  
 dynamies 40, 311  
 dynamiet 55, 155  
 dynastie 51, 154  
 dinee 88, 147  
 dineren 88  
 diodeem 229  
 diplomaat 52  
 diplomatie 52, 154  
 direkt 324  
 direktuur 62, 150  
 direktie 62  
 direktrice 62, 156, 216

dirigeren 46  
 disavantage 94  
 disaventatie 236  
 discipline 54, 304  
 disciplineren 54  
 disciplinie 338  
 disgratie 51  
 discanter 9  
 diskoereren 89, 211  
 di-koers 89, 165, 327  
 discoert 143  
 discoort 84, 143  
 discordantie 179  
 discorde 30  
 discorderen 115, 117  
 discort 143  
 discourtois 86, 130  
 discourtoisie 86, 154  
 discrecie 99  
 diskrediet 95, 127  
 diskreet 86, 113, 131, 252  
 discret 134  
 diskussie 62  
 diskuteren 89  
 discutieren 17  
 dislocatie 13  
 dislociëren 318  
 disloqueren 86  
 disodder 281  
 disordre 101, 143  
 dispache 265  
 dispade 41  
 dispatcheur 336  
 dispenseerre 320  
 dispensier 62, 173  
 dispatatie 240  
 displezier 97, 127  
 disponeren 67  
 dispoost 143  
 dispositijf 156  
 dispost 9, 85, 143  
 disproportie 101  
 disputoien 38, 297  
 disput 38, 160  
 disreputatie 13  
 disrespeet 13  
 dissenier 260  
 dissennier 60, 173, 238  
 dissensie 14  
 dyssenterie 42, 154  
 dissentie 14  
 dissimulateur 13  
 dissonant 46, 179  
 distemperentie 82  
 distillateur 64, 150

distillatie 64  
 distilleerderij 153, 315  
 distilleren 64, 232, 315  
 distorberen 102  
 distraitt 99, 134  
 distraktie 99  
 distribuant 324  
 distribueren 64, 102, 107  
 distrikt 52, 157  
 disturberen 213  
 diveers 137  
 divers 137  
 diversch 105, 255  
 diverteren 97, 108  
 divertissement 45, 97, 182  
 dividend 67, 181, 309  
 divine 324  
 divisie 54  
 dizaine 64  
 dobbel 7, 165  
 dobbele 68, 288  
 dobbeleel 65, 133, 211, 238  
 dobbelen 28, 87, 165, 317, 323  
 dobbeleren 102, 211, 317  
 dobbelet 80, 135, 211, 288  
 dobbelice 211, 262  
 dobbeliche 262  
 dobbelier 7, 288  
 dobbelierken 7  
 doblie 76, 173, 211  
 doblise 262  
 doblitse 77, 156, 211, 232  
 docent 22  
 docile 86, 155  
 dodaan 257  
 Dodineel 137  
 doeane 52, 67, 178, 210, 246  
 doeanier 52, 67, 173, 210  
 doezel 310  
 dogmatiek 38, 155  
 dois 152, 321  
 doctoer 70, 150  
 doktoraal 70, 129, 324  
 doktrinair 38, 134  
 Dolé 134, 253  
 doleancie 61, 97  
 dolenancier 336  
 doleus 99, 150  
 dolfijn 44, 187, 197, 291  
 doliancie 179  
 dolomiet 44, 155  
 doloreus 97, 150  
 domein 54, 190, 222  
 domeine 242  
 domestic 156

domineren 310  
 domino 87, 123  
 donateur 70  
 donatrice 70, 156  
 dondeine 55, 190  
 done 15  
 doreren 65  
 dormter 15  
 dorper 31  
 dorpernie 339  
 dors 62  
 dos 80, 142, 328  
 dosaal 60, 129, 258  
 dosseren 62  
 dossine 211  
 dote 58, 141  
 douagiere 90, 173  
 douarie 58, 210, 292  
 douarière 13, 90, 134  
 doubleeren 87  
 doubleren 13, 64  
 doublure 46, 160  
 douceur 84, 329  
 douceurs 85, 149  
 douche 81, 164  
 Douché 134  
 Doufé 134, 253  
 douleur 97, 149  
 Dourlé 134  
 d'outre tombe 108  
 doxaal 8  
 dozijn 67, 112, 187, 190, 211, 308  
 drachmon 68  
 dragant 34, 42  
 dragee 254  
 dragie 83, 153, 196  
 dragioer 76, 169  
 dragoen 39, 181, 273  
 dragon 55, 185  
 dragonder 337  
 draineren 70, 221  
 draket 339  
 drapenier 313  
 drapeniere 337  
 drapereie 158  
 draperen 45, 64, 76  
 draperie 29, 64, 76, 154, 231, 254  
 draperier 313  
 draperiere 64  
 drapier 64, 173, 254, 313  
 drapparie 231  
 drawonkel 44, 186, 292  
 dreigerie 339  
 drek 208  
 dressereren 86, 199

dressoir 254, 262  
 dressuur 86, 160, 245  
 dretsoor 76, 169, 200, 262  
 driakel 253, 301  
 drivage 339  
 drogerij 67, 153, 273, 339  
 drogist 67  
 dromedael 280  
 dromedaer 167  
 dromedaris 41  
 dro sen 68, 142  
 druïde 39, 115  
 duagiere 212  
 duarie 130, 275  
 dubbel 39, 87, 112, 165, 240  
 dubbeleren 212  
 dubbelt 296  
 dubloen 20, 68  
 du bout des lèvres 33  
 ducesse 15, 39, 136  
 duel 84, 136  
 duelleren 84, 340  
 duyce 160  
 duit 171  
 Duyverman 209, 237  
 Duiverment 286  
 duc 39, 160  
 dukaat 15, 68, 129, 130, 321  
 ducas 139, 321  
 dukaton 68, 185  
 du Neem 181  
 dupe 85, 160, 246  
 duperen 85  
 duplyck 155  
 duplycke 243  
 dupliek 57, 155  
 durabel 111, 332  
 durable 121  
 Juren 100, 108, 168, 304  
 dureren 202  
 duur 336  
 duut 304  
 duvelarie 231  
 duvelerie 60  
 duvelie 60, 154, 359  
 duwagiereghe 337  
 duware 130, 276, 292  
 duwelarie 339  
 duwelerie 339  
 duwelie 315  
 duweren 58, 212  
 duwiere 69, 173, 217, 253  
 duzijn 212  
 dwelier 339

## E

Eau de cologne 81, 149  
 eau des carmes 42  
 ebatement 257  
 ehbenhout 123  
 eblomadarie 61, 130, 275  
 ebene. 63, 181, 205  
 echee 94, 134  
 Edewaert 132  
 Edisse 139  
 edukatie 70  
 Eduwart 132  
 eester 77, 137  
 effaroucheren 98  
 effekt 7  
 effekten 68  
 effectief 90, 111, 330  
 effectivement 90  
 effektueren 67  
 effeminatie 86  
 effort 85, 94, 142  
 effrayeren 98  
 effroyeeren 200  
 egaal 11, 16, 90, 101, 111, 129, 324  
 egayeren 97  
 egalieren 102  
 egaliseren 102  
 egaliteit 101  
 egards 86, 130, 273  
 egelenterie 288  
 egelentier 237  
 Egyptien 39, 193  
 eglantier 70, 173, 236  
 eglenterie 173, 174  
 eglipseren 271  
 egoïme 85, 157, 214  
 egoïst 85, 157, 244  
 egoïsties 338  
 Ei 90, 108  
 eilaas 214  
 eise 167  
 eisel 214  
 ejakulatie 41  
 ejuun 223  
 ecarté 87, 147  
 ecarteren 87  
 ekipage 68, 77, 130, 257  
 ekipement 55, 182  
 ekiperen 55  
 eclaireur 54, 150, 199  
 eclat 87, 129  
 eklatant 29, 90, 179  
 eklipseren 87  
 ekonomie 39, 94, 154

- ekonomies 311  
 ekonomist 39, 157  
 ekonoom 30, 85, 94, 185  
 eksaminieren 70  
 ekserseren 54, 326  
 ekskusabel 85, 131  
 ekskusatie 89  
 ekskuseren 90  
 ekskuus 89, 90, 92, 113, 160  
 ekspres 13, 90, 111, 136  
 elan 90, 178  
 elasticiteit 40, 147  
 elastiek 40, 81 155, 311  
 elasties 40, 311  
 elegant 79, 93, 95, 179, 324  
 elegie 40, 151  
 elegies 333  
 elektricien 40, 63, 182  
 elektriciteit 40, 147  
 elektriek 52, 69, 155, 311  
 elektries 40, 63, 311  
 elektriseren 42  
 electuarie 42  
 element 329  
 elementair 38, 70, 131, 237, 243  
 élève 70, 131, 245  
 elimineren 40  
 elisier 42, 155  
 elite 90  
 elitrope 230  
 elixer 83, 157, 311  
 eloquent 90  
 elpendier 28  
 elucidatie 38  
 elijt 60, 156  
 emael 130  
 email 45, 63, 130, 176, 196, 257, 279,  
 303, 321  
 emailleren 45, 63, 195, 196, 279, 303  
 emballage 67, 130  
 emballeren 67  
 embarras de richesse 91  
 ember 7, 180  
 embrachieren 55, 261  
 embrasseren 85  
 embre 7  
 embryologie 41, 154  
 embryoloog 335  
 embrouilleren 99  
 embuscade 54, 129  
 embusche 54, 160  
 emeide 183, 187, 257, 283  
 emenderen 38  
 emeraude 242  
 emergentie 40  
 emfaze 46  
 emigrant 52, 179  
 emigreren 52  
 eminent 99  
 emissie 68  
 emitteren 68  
 emolumenten 62, 182  
 emotie 98  
 empeschement 94, 182  
 empescheren 36, 94, 102, 107  
 empieteren 57  
 empirance 63, 179  
 employ 107  
 employé 66, 195  
 employeren 102, 107, 111, 112, 215  
 emplooi 46, 168  
 empressement 84, 182  
 encycloiek 61, 155  
 encyclopedie 38, 154  
 encyclopedies 311  
 en detail 66, 91  
 endivie 156, 221  
 endossement 68  
 endosseren 68, 202  
 endureren 94  
 energie 85, 154, 267  
 energiek 85, 155  
 energies 270  
 enervatie 97  
 enervement 97, 182  
 enerveren 97  
 en famille 91  
 enfin 90, 113  
 enfreinte 31, 57  
 engagement 31, 46, 88, 113  
 engageren 46, 88, 113  
 enghellot 8  
 engien 8, 55, 188, 219, 221, 268, 270, 283  
 engijn 188  
 engoberen 64  
 en gros 66  
 enioen 223  
 eniung 177  
 enkadreren 45  
 encanailleren 86, 95, 219  
 enclave 52  
 enclaveren 52  
 encourageren 92  
 enkt 181  
 ennuieren 97  
 ennuieux 97  
 enorm 324  
 enormiteit 90  
 en passant 91, 179  
 enqueste 28, 36

- enquesteren 50, 257  
 enquête 28, 36, 50, 257, 272  
 enrageren 97, 108  
 en règle 91  
 enregistreren 57  
 enrolleren 54  
 en route 91  
 ensien 268  
 entameren 102  
 entelmes 8, 258  
 entelmoes 8, 281  
 enten 70, 181  
 entenaille 333  
 enterinement 57, 182  
 enterineren 57  
 en tête à tête 91  
 enthousiasme 98, 327  
 enthousiast 98  
 enthousiasties 98, 338  
 entomologie 40, 44, 154  
 entomologies 40, 311  
 entomoloog 335  
 entourage 90  
 en tout cas 81, 129  
 entr'akte 45, 131  
 entrecours 17, 52  
 entree 45, 147  
 entreye 8  
 entremets 8, 82, 88, 136, 258, 281  
 entre nous 91  
 entrepot 67, 149  
 entrepreneren 94  
 entreprinse 155  
 entreprise 94  
 en veine 91  
 enveloppe 76, 142  
 envie 85, 221  
 envoyé 52  
 en vogue 91  
 epaulet 55, 135, 246  
 epidemie 41, 154  
 epidemies 41, 311  
 epikurist 82, 309  
 epilaci 283  
 epilencie 41, 205  
 epilensic 283  
 epilentie 288  
 episode 46, 141, 245  
 epoque 29, 46, 141  
 equaal 14  
 equanim 34  
 equiliber 86, 157  
 equipage 245  
 equipagie 267  
 equipollent 18  
 equitabel 85, 131  
 equivalent 125  
 equivalentie 40  
 equivoque 89, 90, 141  
 erauden 321  
 eraut 274  
 ernuerijn 274, 313  
 ermine 39, 187  
 Ermijn 39, 187  
 erre 10  
 errement 10, 77  
 erroer 150  
 erroneus 34, 99  
 erruer 99, 149  
 ersateren 24  
 ersatre 24  
 ersatrie 24  
 erts 23  
 esbatement 45, 60, 238, 253, 257  
 esbatonnement 301, 314  
 esgaal 16  
 esgal 14  
 eskader 29, 54, 56, 131, 257  
 eskadron 54, 185  
 escalade 55  
 escarpe 55, 80  
 esclandre 95  
 esconferen 155  
 eskorte 54, 143, 247  
 eskörteren 54  
 escurie 56, 154, 257  
 esmael 257, 279  
 Esmoreit 147, 257  
 espauie 17, 55  
 espeie 55, 147, 257  
 esprit 99  
 esprit de corps 91  
 essaai 52, 166  
 essaelgeren 53  
 essayer 311  
 essayeren 52, 214  
 essayeur 52, 213  
 essanchon 76, 256, 262  
 essentiel 38, 147  
 estafette 54, 135, 247  
 estaminet 69, 135  
 esthetics 311  
 estime 16, 86  
 estimeren 105, 117  
 estraderen 52  
 estrapade 58  
 etablissement 66, 182  
 etablisseren 75, 340  
 etage 76, 78, 130, 245  
 etagère 76, 134

etalage 67, 130  
 etaleren 67  
 etape 54, 130, 247  
 etat-major 54, 129, 141  
 etheries 338  
 ethiek 38, 155  
 ethyl 40  
 ethnograaf 30  
 ethnografie 30, 151  
 etiket 76, 135, 216  
 etikette 51, 87, 135, 216  
 etymologie 17, 38, 151  
 etymoloog 335  
 etui 81, 170, 322  
 evalueren 301  
 evenement 90, 94, 182  
 eventueel 90, 147, 324  
 evertueren 94  
 evident 90, 181  
 ewangelier 336  
 exactioneren 34, 51  
 Examiroen 184  
 exasperatie 85  
 exaspereren 85  
 excellencie 90  
 excellent 90, 108  
 excelleren 102  
 excentriciteit 86, 147  
 excentriek 86, 155, 311  
 excentries 40, 311  
 exceptioneel 90, 147  
 exoes 41  
 excessief 90, 155  
 exegese 38  
 exekuterer 54  
 executeur 33, 58, 150  
 executoor 150  
 exekutorie 57  
 exempteren 54  
 exhaustie 14  
 exigentie 90, 181  
 exigenties 107  
 exileren 51  
 eksklusief 85, 156  
 excoriatie 42  
 excuse 91, 105  
 excusant 324  
 exoine 17  
 exorbitant 29, 66, 179  
 exorbiteren 34  
 expectoratie 41  
 expediënt 94, 95, 181  
 expédiëntie 34  
 expédiëren 67  
 expéditeur 67, 150

experiment 60, 231  
 exploitatie 63  
 exploiteren 57, 63, 195  
 exploot 57, 168, 253  
 explooteren 216  
 exponent 40, 181  
 exponeren 42  
 export 127, 336  
 exporteren 67  
 exporteur 67, 315  
 exposé 46, 90, 147  
 exposeren 45  
 expositie 45  
 expres 90  
 expresseren 34  
 expugateur 22  
 exquis 90, 92  
 expireren 100  
 exterieur 101  
 externaat 70, 129  
 extime 16  
 extract 167  
 extrajudicieel 57, 307  
 extract 42  
 extraordinaire 57  
 extraordinaire 108  
 extravagantie 94  
 exue 31, 58, 159, 292

## F

fael 130, 279  
 faelge 130  
 faelgen 317  
 faelgeren 195  
 faelgie 130  
 faelgieren 155, 317  
 faelgiert 85  
 faeliant 321  
 faeljant 250  
 faas 30, 167, 255, 258  
 faesen 82, 250, 281, 316, 317  
 fabel 46, 131, 249  
 fabricage 63, 306  
 fabriceren 63, 232, 317  
 fabriek 63, 155, 290  
 fabriekant 63, 179  
 fabrieken 315, 316, 317  
 fabriqueur 63, 329  
 fabrijske 155  
 fabuleerre 320  
 fabuleus 94, 150  
 fabuleuze (prijs) 29  
 façade 65, 129

- face 93  
 face à main 81  
 facement 239, 250, 251, 262  
 facet 64, 135  
 facetieus 99  
 fâcheux troisième 91  
 fachoën 261  
 facie 329  
 faciënde 181  
 facilitéit 85  
 façon 79, 185  
 fadde 250  
 faëton 77, 128  
 fagoel 143, 152, 265  
 faïence 45, 64, 179  
 failleren 44, 67, 99, 108, 195  
 faillissement 58, 67, 182, 336, 337  
 faire contre fortune bon cœur 107  
 faisaen 214  
 faisse 45  
 fait 167  
 fait accompli 91  
 faits et gestes 91  
 faiture 93, 160, 214, 341  
 faitijs 93, 156, 214, 263  
 fackeel 22, 312  
 fakkel 22, 77  
 faconde 186  
 faconden 89  
 faksimile 64, 128, 146  
 facteur 66  
 faktitief 38, 156  
 factoir 152  
 faktor 40  
 faktorij 67, 153, 314  
 faktuur 67, 160, 245  
 fakultatief 31, 101, 156  
 faenliteit 117  
 falbala 84, 128  
 Faleidisch 16  
 falen 99, 108, 111  
 faliande 321  
 falie 80, 130, 279  
 faliekant 30, 112  
 falise 39, 155  
 faljiet 58, 67, 155, 246, 252  
 fallacie 85  
 fallant 57  
 fallie 130  
 falorde 85, 165  
 falloirde 77, 165  
 falsifikatie 66  
 fambliek 281, 290  
 fameus 90, 150, 324  
 famielje 156, 243, 279  
 familiaar 85, 113, 324  
 familiariteit 85  
 familie 94, 96, 125, 156, 279  
 fanatiek 59, 155, 311  
 fanfare 47, 129, 246  
 fantaseren 46, 99, 108, 229, 233  
 fantasie 99, 108, 154, 229  
 fantasij 154  
 fantast 99  
 fantastiek 99, 155, 311  
 fantastijck 155  
 fanterie 304  
 fantoen 185, 282  
 fantome 185  
 fantoom 99, 108, 185, 257, 282  
 fantsoen 185, 277, 291  
 farceren 82, 317  
 fardeel 94, 136, 195  
 farmacie 41  
 farnizage 65, 200, 250  
 farous 16  
 farsse 132  
 fasaen 178, 214  
 fasceel 77, 136, 214, 215, 263  
 fascheren 85  
 fase 245  
 fassaen 260  
 fasseel 250  
 fasselhout 310  
 fastaen 209  
 fat 79, 129, 145, 328  
 fatale 7  
 fatalisties 338  
 fataliteit 59, 90  
 fatchoen 262  
 fatigabel 34  
 fatigant 31, 90, 179  
 fatigeren 29, 82  
 fatigue 94, 303  
 fatijts 263  
 fatras 99  
 fatseelhout 262  
 fatsoen 65, 184, 195, 218, 262, 329  
 fatsoeneren 102, 237, 314  
 fatsoneren 237  
 fauce 255  
 fauceren 218, 255  
 faulte 277  
 fausbourg 69  
 faussebraye 55  
 fausseporte 55  
 fausset 46, 135, 201  
 faut 9  
 faute 250  
 faute de mieux 91

- (bij) faute (van) 91, 107  
 fauteuil 76, 150  
 fantsoen 55, 197, 218, 291  
 faux pas 91  
 faveel 89, 136  
 favel 249  
 favele 131, 241, 288  
 faveleren 89  
 favelie 46, 89, 154, 249  
 (onder het) faveur 91, 107  
 favisage 218  
 favorabel 90, 131  
 favori 93  
 favoriet 90, 252  
 favoriseren 84  
 favoriseur 34, 84  
 favorite 86, 155  
 fazant 82, 260  
 feber 251  
 febriciteit 42  
 federatie 52  
 fee 28, 60, 147  
 feeërie 45, 154  
 feen 21  
 feerie 60  
 feest 28, 87, 113, 137, 257, 329  
 feeste 137, 241  
 feesten 316  
 feesteren 87, 199, 203  
 feet 135  
 feie 28, 147  
 feiferen 47, 158  
 feil 99, 112, 167, 250, 279  
 fein 188  
 feinde 29, 192, 253  
 feinen 192  
 feisaen 214  
 feit 101, 108, 113, 115, 117, 119, 125, 167  
 feiture 214  
 feituren 341  
 feitjys 214  
 fekalieën 93, 324  
 fel 85, 108, 111, 115, 319, 324, 329, 330  
 felicitatie 88, 111  
 feliciteren 88, 111, 326  
 felise 196  
 fellaert 337  
 felle 295  
 felloen 184, 205, 319  
 felonie 39  
 femele 40, 70, 136, 310, 324  
 feminijn 93  
 femme 93  
 feniks 39, 128  
 fenomeen 40, 181  
 fenijn 250, 251  
 feodaal 39  
 ferdeel 196  
 ferefeit 203  
 feriën 198  
 ferlet 64  
 ferm 85, 111, 113, 137  
 fermelieën 250, 251  
 fermenteren 64  
 fermentuit 25, 52, 168, 290  
 fermerie 69, 199  
 fermerije 154  
 fermiteit 85, 147, 231  
 fermilie 190  
 fermiteit 231  
 ferneel 136  
 fernieren 290  
 fernijeren 330  
 fernoï 250  
 feroos 16  
 ferpel 85  
 ferret 210  
 ferroniëre 81, 134  
 ferteit 55, 147  
 fertele 174  
 fertoen 68, 185  
 ferveur 98  
 feseel 215, 263  
 feselle 263  
 festein 210  
 festiëren 318  
 festiviteit 87, 147  
 festoen 69, 184  
 festoyeren 87  
 festoneren 81  
 festijn 88, 187  
 fetaelge 208, 250  
 fêteren 87, 199  
 fetjys 215  
 feuilleton 70, 185, 322  
 fever 41, 173, 174, 251  
 fevrier 40, 173  
 fi 90, 153  
 fiacre 77, 131  
 filament 205, 238, 250  
 fiantie 34, 85  
 ficelle 111  
 fiche 76  
 fichu 80, 159  
 fideel 85, 134  
 fidel 16, 134  
 fieber 111, 251  
 flecken 8, 155  
 felain 329  
 fielet 230

- fielt 91, 108, 112, 113, 119, 155, 250, 251, 296  
 fielterije 336  
 fiënte 93, 181  
 fiënten 77, 316  
 fier 85, 108, 111, 113, 115, 119, 172, 329  
 fieren 85  
 fierilafance 15  
 fiers 319, 338  
 fiertre 60, 174  
 fievelafors 111  
 figue 28  
 figurant 46, 179  
 figureren 31, 45  
 figureus 150, 234, 250  
 figuur 64, 93  
 fijcken 155  
 fijn 99, 101, 108, 111, 113, 187, 188, 324  
 fijnancie 207, 314  
 fijnen 21, 316  
 fijneren 9  
 fjt 8, 42, 154, 250, 272  
 fiks 85  
 flaetse 70, 130, 262  
 filanthroop 85  
 filanthropie 85, 154  
 filanthropies 85  
 flaterie 60, 134  
 flatorie 141  
 file 87  
 flet 60, 82, 134, 135, 203, 206, 279  
 filget 206, 279  
 filiaal 66, 129  
 filigreinglas 64  
 filologie 38, 154  
 filologies 38, 311  
 filoloog 38, 141  
 filosoferen 38  
 filosofie 38  
 filosofen 38 193  
 filosofijn 193  
 filosoof 38, 141, 245  
 filter 76  
 filtreren 76, 207  
 fimel 310  
 fimele 205  
 finaal 67, 90, 330  
 finalie 309  
 finament 238  
 finanche 262  
 financie 52, 67 179  
 financieel 68, 307  
 financier 68, 173, 262  
 finances 112  
 finanties 330  
 fine fleur 91  
 finement 100, 182  
 finen 100  
 finere 320  
 fineren 40, 62, 64, 290  
 finesse 99  
 fingeren 99  
 finieren 155  
 finsen 25  
 fiole 250  
 fiolet 250  
 fool 76, 141  
 Firapeel 137, 217  
 firmerie 200, 231  
 fisaen 215  
 fisicien 40, 193  
 fisiciëne 193  
 fisicijn 193  
 fysiek 41, 155, 311  
 fisieren 250  
 fisike 40, 156, 250  
 fysiologie 41, 154  
 fysionomie 93, 111, 154, 233, 250, 283, 297  
 fisek 52  
 fiskaal 57, 129  
 fiskere 337  
 fisseel 215  
 fisseelhout 262  
 fistein 210  
 fisteleren 340  
 fisteren 200  
 fsiijn 297  
 fitemus 15  
 fitsau 25, 176  
 fixeren 27, 45, 93, 303  
 fizentjern 298  
 flackieren 283  
 flageolet 47, 135  
 flagitieux 34  
 flagrant 58, 179  
 flahuet 198  
 flaioteren 47, 292  
 flair 99, 135  
 flakon 81, 185  
 flambeel 136, 320  
 flambeeu 137  
 flamboos 281  
 flambouw 77, 176, 320  
 flanel 80, 136  
 flank 54, 178, 329  
 flankeren 54, 283, 329  
 flankeur 54  
 flassaerge 76  
 flassaert 76, 132  
 flassart 132  
 flattere 91, 148, 320

- flatteren 31, 94, 108, 195  
 flatteus 94, 207  
 flauwiel 210  
 flauwine 210  
 flauwiteit 340  
 fledercijn 127, 248, 294  
 flegmatisch 85, 94, 155, 311  
 fleiten 163, 171  
 flerecijn 41, 127, 187, 248  
 flettrissure 58  
 fletteren 196  
 fleuiten 162  
 fleur 94, 96, 150  
 fleuret 55, 201, 202, 206  
 fleute 162  
 flexe 7  
 flits 55, 139, 205  
 flitse 242  
 floers 80, 165, 206, 250, 251, 258, 328  
 floite 162  
 floiten 162  
 flore 7, 150  
 Floreins 183  
 Florence 39, 44  
 floreren 63, 211, 318  
 floret 201  
 florettier 289  
 floretzijde 64  
 florissant 63, 93, 179  
 florisseren 340  
 florijn 68, 187  
 flottielje 56, 156, 243  
 flourette 202  
 flourtee 324  
 flouwijne 8  
 Flovent 203  
 fluente 43  
 fluim 93, 95, 189, 250  
 fluit 47, 160, 198  
 fluiten 163, 316  
 fluitist 336  
 flume 70, 163, 189  
 flute 162  
 fluten 162  
 fluweel 80, 136, 206, 209, 250, 251, 292  
 fluwiel 140  
 fluwine 76, 187  
 fluwijn 86, 187, 210, 212, 289  
 flux de bouche 327  
 fobaerdie 92  
 fobaert 92, 138  
 foberdie 336  
 foele 69, 164  
 foelen 143  
 foeleren 211  
 foelie 63, 83, 152, 279, 328  
 foeliën 64  
 foer 152  
 foerage 54, 77, 211  
 foerageren 54  
 foerier 54, 173, 211  
 foernereren 67, 212, 318  
 foernituur 65  
 foeteren 97, 164, 341  
 foi 60, 85, 168  
 foyer 45, 147  
 foïne 210  
 foirie 143  
 folkken 342  
 foekeren 342  
 folen 143, 317  
 foleren 84, 211  
 folie 99, 154  
 folleren 211  
 fundament 65, 182, 222, 238  
 fundamenteel 38, 307  
 fundamint 183  
 fondateur 150  
 fondatie 70  
 fondement 93, 95  
 fonderen 102, 222  
 fonderer 337  
 fonds 68, 186  
 fonetiek 38, 155  
 fonograaf 47  
 fontanel 93, 95, 136  
 fontein 70, 71, 76, 190  
 fonteinen 341  
 fontic 67, 156  
 fooi 77, 112, 168, 250, 251, 303  
 fool 99, 142  
 foortse 143  
 foortsier 202  
 foraedse 211, 270  
 foraan 190  
 force 111, 112  
 forceeren 46, 58, 63, 262  
 forche 262  
 forchier 262  
 forcier 262  
 fordse 270  
 fore 69, 168  
 fooreel 55, 136, 211  
 fooreest 70, 137, 257  
 fooreestier 229, 314  
 forefeit 288  
 forein 211  
 forel 136  
 forenstier 290  
 foreren 54, 211

- forestier 52, 173, 229  
 foret 209  
 foretteren 86, 315  
 forettier 86, 173, 232, 315  
 forfait 203  
 forfaiture 58  
 forfeit 31, 58, 167  
 forge 66, 143  
 forier 211  
 foreren 311  
 form 28  
 formaat 64, 129  
 formaliseren 85  
 formaliteit 62, 147  
 formarie 231  
 formeel 57, 101, 147  
 formelioen 200  
 formentiteit 83, 286  
 formeren 102, 108  
 formerie 200  
 formoir 34  
 formoor 45  
 formule 40, 160, 215  
 formulier 60, 329  
 forneise 167, 212  
 fornese 135  
 fornieren 212  
 fornissement 55, 182  
 fornoise 168  
 fornuis 77, 168, 213, 250  
 fors 93, 324  
 forseren 202  
 forsie 262  
 forsier 262  
 fort 55, 91, 142  
 fortificatie 55  
 fortroche 261  
 fortresse 262  
 fortretse 55, 135, 232, 262  
 fortse 94, 143, 262  
 fortseren 286  
 fortsier 77, 173, 202, 262  
 fortsig 338  
 fortuin 94, 111, 115, 189  
 fosse 70, 142  
 fosseide 253, 321  
 fosseit 70, 147, 321  
 fosset 201  
 fossette 55  
 fossiel 39, 155  
 fostein 209  
 fotograaf 45  
 fotograferen 45, 233  
 fotografie 45, 154  
 fotografieden 293  
 fotografies 45, 311  
 founceren 53  
 foulard 80, 130  
 fourein 211  
 fourgon 54, 66, 185  
 fournituur 55, 160, 245  
 fourrageren 111, 122, 329  
 fourragier 54  
 font 99, 108, 115, 176  
 fontief 101, 156  
 fontu (zijn) 91  
 fouwijne 210  
 fovisage 87, 201, 323  
 fraenge 179, 180  
 fragmentaries 38, 338  
 frai 250  
 fraicel 67, 136, 214  
 fraiel 136  
 fraieur 98  
 frais (de la conversation) 91  
 fraise 138  
 frait 62, 167  
 fraite 67  
 frak 80  
 fraktie 40, 42, 51  
 frambesie 83  
 framboos 83, 112, 168, 281  
 franchijn 262  
 frandie 268  
 franje 65, 79, 112, 179, 268, 269  
 frank 51, 68, 178, 250  
 franke 295  
 Francois 169  
 Fransoos 168  
 frappant 90, 179  
 frapperen 98  
 frase 46, 167, 245  
 fraude 58, 85, 141, 176  
 frauderen 58, 85  
 frauduleus 58, 150  
 frazes 90  
 fredon 7, 15, 46, 185  
 frees 64, 80, 135, 138, 144, 167, 245  
 Freese 136, 145, 258  
 fregat 56, 129, 145  
 freise 167  
 freit 167, 171  
 fremineer 152  
 fremineur 61, 150, 297  
 freminoor 150  
 frenegie 261  
 frenesie 98, 154, 231, 261  
 frengieren 79, 221  
 frenie 181  
 frens 291

freuse 268  
 frequenteren 84, 237  
 frere 61, 147  
 frese 83, 84, 135  
 freseren 70  
 fresie 338  
 fret 63, 67, 86, 135, 203, 209, 210, 341  
 fretboor 338  
 fretten 341  
 freurie 69, 154, 204  
 frieel 215  
 (voor de) friem 91  
 friemelen 289  
 friere 148  
 fries 45, 80, 155  
 frigiditeit 17  
 frijten 294  
 frijt 83, 156, 324  
 frijten 159  
 frikadel 82, 136  
 frikandean 82, 149  
 fricassee 82, 147  
 fricasseren 82  
 fringe 188  
 fringsteren 7, 46  
 friseren 8, 80, 207, 263  
 friseur 80, 150, 327  
 frisket 64, 135, 250, 286  
 friten 159, 341  
 fritsieren 203  
 frivoliteit 98  
 frivool 98  
 frochieren 261  
 frode 141  
 froieel 215  
 froisseren 91, 195, 201, 202, 261, 262,  
 263, 286, 290  
 froit 170  
 frok 61, 142  
 fronsein 188, 262, 308  
 fronselen 311  
 fronseren 290  
 fronsse 93, 186  
 front 54, 70, 111, 122, 186  
 fronthamer 63  
 frontier 54, 173  
 frontispice 45  
 frontsijn 65, 187, 188, 262, 283, 308  
 fronde 85  
 frootseren 201  
 frotsieren 201, 262  
 frotsijn 283  
 froude 176  
 frugaal 94  
 fruit 28, 83, 170, 253

fruitage 83  
 fruitagie 9  
 fruiten 82, 159  
 fruiterie 67, 154, 217  
 fruitier 67, 173, 217  
 frutenier 313  
 frutier 313  
 frutseleren 314  
 frutseren 202  
 fruweel 278  
 fruweren 289  
 fu 98, 152, 250  
 fuelge 152  
 fuer 66, 152  
 fueren 289  
 fuge 10, 15  
 fulgie 77, 202, 212  
 fulmineren 60, 209  
 fumeie 41, 147  
 fumele 205  
 fumoos 83, 150  
 fumositeit 41  
 funktionaris 62  
 fureur 85  
 furfature 202, 214  
 furieus 85, 150  
 furnieren 213  
 fuse 7, 10, 15, 46, 160  
 fuseie 54, 69, 147  
 fuselier 54, 173  
 fusillieren 54, 232  
 fust 67, 257  
 fustaen 190  
 fustalie 67, 76, 130, 209, 279  
 fuste 68, 295  
 fustein 80, 190, 209, 257  
 fute 59, 170  
 futiel 90, 155  
 futiliteit 90, 147  
 futselen 270  
 future 85, 107  
 futuur 101  
 fuum 41, 101, 189, 329  
 fuweren 212, 250, 292

## G

Gaai 33, 71, 166, 270  
 gaal 64  
 gaele 42, 129  
 gaarde 132  
 gaardenaar 312  
 gaardenere 173  
 gaardenier 76, 173, 314  
 gaerderie 339

- gaernizoen 195  
 gaersoen 195  
 gaas 80, 245, 260, 273  
 gabe 90  
 gabele 136  
 gabelle 52, 136, 273  
 gabion 55  
 Gabriël 137  
 gaffanoen 283  
 gaffeloen 250, 309  
 gaffenier 54  
 gage 54, 105, 130, 268, 274, 325  
 gagement 336  
 gagieren 75  
 gai 97, 166  
 gaie 268  
 Gaignepein 248  
 gaillard 15  
 gaillarde 111  
 gaillardise 97, 108  
 gaiel 143  
 gayol 143  
 gaiole 58, 141, 214, 270  
 galange 83  
 galant 86, 179, 273, 328  
 galanterie 80  
 galanterieën 67, 327  
 galbaan 42, 178  
 galderij 293  
 gale 131  
 galeard 8, 15  
 galearde 8, 132  
 galei 64, 68, 146, 273  
 galeide 293  
 galentine 82, 236  
 galeon 8  
 galeote 8  
 galerie 69  
 galerij 65, 76  
 Galestroot 142  
 galetijn 187, 205  
 galiaert 97  
 galigaen 83  
 Galilien 193, 232, 309  
 galioot 68, 142  
 galiot 142  
 galite 281  
 galjaren 341  
 galjart 64, 87  
 galjas 56, 130  
 galjoot 142, 273  
 galjot 142  
 gallicisme 38, 157  
 galloot 276  
 Galois 274  
 galon 84, 185  
 galommeren 81  
 galootse 142, 265  
 galop 86, 142, 274  
 Galopijn 187  
 galoppade 86, 129  
 galoppe 295  
 galopperen 86, 274, 315  
 galotse 142  
 galvanies 40, 311  
 galvaniseren 42  
 gamalien 187, 232, 309  
 gambiet 87, 155, 252  
 gambuyn 82, 186, 270  
 gan 194  
 Ganeloen 185  
 ganfanoen 223  
 garance 64, 179  
 garancine 40, 187  
 garanderen 66, 236  
 garant 66, 178, 274, 295  
 garantie 66, 179, 274  
 garbeleur 336  
 garboille 34, 69, 161  
 garchoen 262  
 garde 54, 132, 274  
 gardebras 55, 274  
 garde-champêtre 111, 302  
 garderobe 76, 274, 338  
 gardiaan 193, 194, 274  
 gardine 213  
 gareel 77, 136, 231, 270, 280  
 garenderen 236  
 gargatte 131  
 gargoense 270  
 gariere 10  
 Gariet 135  
 gariete 10  
 garite 54, 155, 274, 281  
 garlange 255  
 garment 297  
 garnaats 262  
 garnate 83, 264, 286, 307  
 garnement 79, 182, 274  
 garneren 274  
 garni 76, 153  
 garnison 8  
 garnissement 79, 182, 274  
 garnituur 64, 79, 160, 245  
 garnizoen 29, 55, 184, 195, 274  
 garrelen 233, 317  
 Garscoenge 290  
 garsoen 56, 184, 195, 262  
 garson 185  
 Gart Jan Peter 302

- Gascoene 185, 284  
 Gasscoeniaer 337  
 gasterie 339  
 gastreren 341  
 gastries 42, 311  
 gastronomie 88, 154  
 gastronom 82, 88, 185  
 gauche 90  
 gauge 55, 64, 69, 176, 270  
 gaugieren 64, 69, 218, 270  
 gaugierer 15  
 gaveline 55, 187, 270  
 gaveloot 142, 270  
 gavelot 142  
 gazon 77, 185  
 geabsorbeerd 99  
 geacheveerd 45  
 geaffekteerd 86  
 gealicert 31, 30  
 geanimeerd 87  
 geantiqueerd 33  
 geappeinteert 226, 227  
 geappoenteren 334  
 geassorteerd 67  
 gebarbelcanen 337  
 gebenedijl 153  
 gebesogneerd 33  
 gebigarreert 31  
 geblameren 334  
 geblaseerd 95  
 gebordert 31, 101  
 geborneerd 31, 99  
 gebousculeerd 33  
 gebrouilleerd 84  
 gebruseert 31, 202, 265  
 gecessen 334  
 gechis 334  
 geciviliseerd 86  
 gedangieren 334  
 gedanteerd 30, 219, 310  
 gedecideerd 85, 324  
 gedeputeerde 52  
 gedestrueren 334  
 gedisteleerd 232  
 gedistingeerd 33, 86  
 geëchauffeerd 94  
 geënhanteerd 33  
 geëngageerd 31  
 geëngient 310  
 (de) Geer 136, 145  
 gheeste 270  
 geëxalteerd 97, 98  
 geferteleert 286  
 gefignert 310  
 gefinen 334  
 gefluweelt 310  
 geformeren 334  
 gefortuneerd 94  
 gefretteleert 30, 310  
 gefretteleert 314  
 gefringet 310  
 gefuereert 31, 63, 202, 310  
 gegauffreerd 64  
 geglosen 334  
 gegradueerd 54  
 geimagineert 297  
 geinkrimineerd 57  
 gecannelleerd 64  
 gekarteelt 30, 310  
 gecasseleert 260, 278  
 gecasseljeert 278  
 gecasseren 334  
 gecasteleert 260  
 gecastiën 334  
 gecommuniceert 30  
 gekonfedereerden 30  
 geconformeren 334  
 geconforteren 334  
 geconterfeiten 334  
 geconvinceert 30  
 gecostumeerd 99  
 gecostumeert 310  
 gecostumeren 334  
 gecri 334  
 gecroneert 310  
 ghelaysiert 56  
 gelaistieren 260, 304  
 gelatine 83, 187, 204, 205, 245, 267  
 gelatineren 64  
 gelavie 288  
 gelei 83, 147, 204, 267  
 gelf 144  
 gelieërd 85  
 gelogeren 334  
 gelotternie 288  
 ghelous 8  
 gelaw 288  
 gemagineert 297  
 gemangiërt 31, 206, 285  
 gemaniëreerd 86  
 gemaniert 329  
 gemèleerd 87  
 gemeniteit 340  
 gemureert 31, 65  
 genatuert 101, 310  
 gendarme 58, 267  
 gendarmerie 58, 154  
 (in) gêne (leven) 33  
 genealogie 39  
 genealogies 30, 311

genealoog 335  
 generaal 54, 129, 270  
 (in 't) generaal 117  
 generabel 34  
 generaliseren 38  
 generaliteit 147  
 generen 86, 221  
 generensiteit 107  
 genereux 85, 88  
 genet 41, 135, 268, 270  
 genetkat 41, 135  
 genette 270, 295  
 geniaal 99, 129, 329  
 genialies 338  
 genialiteit 337  
 genie 54, 99, 111, 154  
 genitoires 93  
 genoffel 269  
 genre 45  
 gent 93, 181, 268  
 gente 63, 191, 270  
 gentel 93, 181  
 gentil 85  
 gentillesse 85, 107  
 genture 63, 227  
 geograaf 22, 39  
 geografie 39, 154  
 geologie 39, 154  
 geoloog 39, 141  
 geopresseerd 97  
 gepayen 334  
 gepaisen 334  
 geparenteerd 14, 94, 96, 303, 310  
 gepassen 334  
 gepassineert 97, 238, 310  
 gepassioneerd 237  
 gepaveien 334  
 ghepeins 30  
 gepeupel 69, 152  
 gepijs 157  
 geplankiert 31, 65  
 gepleit 334  
 geplumen 334  
 geprenten 334  
 geprinden 334  
 geprisen 334  
 geproeven 334  
 geprijs 334  
 geprijs 310  
 gepunt 310  
 gepuren 334  
 gequiten 334  
 gerangeerd 95  
 gerangiert 329  
 gerant 62, 179

gherarchie 270  
 gerbe 132  
 gereciproceerd 33  
 gereformeed 61, 302  
 gereiden 293  
 gereiderie 339  
 gerekommandeerd 33  
 gerepareert 117  
 gereserveerd 86  
 gerfau 86, 176, 253  
 geridon 76, 112, 185  
 gerlande 196  
 Germein 190  
 gernier 76, 173, 286  
 geroffel 145  
 Geronde 207  
 gerridon 273  
 gerruleren 71, 233, 317  
 gersoen 196  
 geruineerd 111  
 gescaekt 310  
 geschakeerd 32  
 geschakeld 341  
 gescoffieren 334  
 gesoccoreren 334  
 gesoigneerd 93, 95  
 gesommeren 334  
 geste 94, 137, 246  
 gestruwren 334  
 get 134  
 getemperen 334  
 getermend 31  
 getrahijnt 99  
 getreint 198  
 getrielt 198  
 getros 334  
 getroubleerd 42, 303  
 geule 15, 39, 150  
 geünieerd 39  
 geus 39, 149, 273  
 gevelouteerd 64  
 geviseren 334  
 Gy 319  
 Ghye 252, 274, 291, 319  
 gierant 176  
 gigant 93  
 gile 92, 155, 273, 274  
 gilen 92  
 gymnastie 308  
 gymnastiek 86  
 gynecologie 154  
 gynecoloog 335  
 gynekologie 41  
 gioele 215  
 Ghfoet 142

- ghiolier 58, 173  
 giostre 16  
 giostrenen 16  
 gips 45, 65, 157  
 girgole 294  
 giroffel 83, 142, 143, 206, 290  
 girole 82, 141, 291  
 gyromantie 39, 154  
 Gironde 207  
 girout 275  
 gisare 283  
 gisarme 7, 55, 132, 207, 274, 283  
 gise 101, 155, 274  
 giste 77, 157, 257  
 git 81, 312  
 gitaar 131, 273  
 gitarne 138  
 giterne 47, 137  
 glaatsse 15, 70  
 glacé 147  
 glacé's 80  
 glacis 55, 153  
 glai 171  
 glaie 166  
 glaive 167  
 glandule 93, 160  
 glaveloot 142  
 glavie 55, 130, 275  
 glaviote 55, 142  
 glaviotte 142  
 glazuur 64, 160, 262  
 gleie 166  
 gleis 45, 167  
 gli 171  
 glycerine 42, 187  
 glykose 40  
 globaal 101, 129  
 globe 39  
 gloi 170  
 glorie 126  
 gloriëren 60, 85, 232, 233  
 gloriëtte 77, 135  
 glorieus 60, 151, 324  
 glorioos 151  
 glosen 38, 329  
 gloseren 38  
 glot 91, 94, 164, 319  
 glotoen 211  
 glotternie 94, 154, 287, 315  
 glottoen 184, 211, 319  
 glui 65, 170, 171, 273, 288  
 glutine 40, 187  
 gobelin 76, 182  
 godderen 89, 201  
 Godefrote 321  
 godes 339  
 goedsie 270  
 goeffre 39, 44, 164  
 goegiaer 54, 253, 255, 312  
 goelet 68, 135  
 goesting 337  
 goëte 164  
 goevernante 76, 179, 211, 244, 246  
 goevernement 51, 182  
 goeverneren 51  
 goeverneur 76, 150  
 goevioen 211  
 goffienier 173, 297  
 gokelie 313, 339  
 gokelrie 313  
 gole 93, 150  
 golf 70, 71, 113, 143, 144, 273, 321  
 goliaert 91, 94, 132  
 goliaes 91, 94  
 golternie 287  
 golve 250  
 golven 321  
 gom 41, 186, 273  
 gomelastiek 76, 155, 231, 323, 325  
 gondelier 39, 173, 230  
 gonfanoen 185, 222, 283  
 gonfanon 54  
 goniometrie 40, 154  
 gordinage 76, 130  
 gordijn 76, 112, 187, 193, 197, 212, 241, 271  
 gordijne 241  
 gorelle 54, 135, 167, 257, 288  
 gorgerijn 55, 187, 308  
 gorgias 80, 129  
 gorgier 241  
 gorgiere 55, 173  
 gorgoel 65, 197, 273, 279  
 gorgone 278, 309  
 gorreel 280  
 gortier 290  
 gote 164  
 Gotiek 45, 155  
 gotiere 15, 65, 173, 211  
 gottier 211  
 goture 15, 34  
 gouache 45, 130  
 goublet 76, 135, 211, 232  
 gougaer 211  
 gouge 164  
 goulardwater 32, 42, 128  
 gourle 165, 328  
 gourmanderen 94  
 gourmandise 94  
 gouteren 211  
 gouvernael 68, 129, 211, 279

gouvernanche 51, 179  
 gouvernante 39  
 gouvernantie 211  
 gouverneerre 320  
 gouvernement 211  
 gouverneur 52, 151, 211, 273, 320  
 gouwiere 83, 173  
 governante 211  
 gouvernere 211  
 govioen 71, 82, 185, 211, 271  
 graal 30, 198  
 graander 310  
 gracelik 309  
 gracieus 93, 95, 151, 273  
 gracioos 151  
 graderen 231  
 gradeel 60, 101, 147  
 grafies 38  
 grafiet 63, 76, 155  
 graieel 292  
 gramarie 38, 43, 130, 275  
 gramarien 38, 43, 193, 219  
 gramerie 132  
 grametse 15, 132  
 grammarijn 193, 219  
 grammatica 14  
 grammatist 34  
 grammatistica 14  
 gramutse 133, 139  
 granaat 55, 81, 83, 129, 273  
 granaatappel 32  
 grandesse 34  
 Grand Hôtel 127  
 grandioos 90, 149  
 grand merci 90  
 grand mercis (segghen) 7  
 Grand-Theater 127  
 grandule 278  
 granen 71  
 granje 255  
 grant 198  
 granulatie 42  
 granuleus 42, 150  
 grappe 83, 84, 130  
 gratifikatie 62  
 grauwele 197, 251  
 graveel 31, 41, 70, 136, 197, 251, 273  
 Gravein 190  
 gravelig 329  
 graveloot 55  
 graveren 45, 64, 273  
 gravernie 339  
 graveur 45, 64, 150  
 graviditeit 22  
 graviteit 42

gravure 45, 160, 245  
 greffeel 312  
 greffie 135, 139, 145  
 grei 29, 147, 252  
 greie 294  
 greien 253, 293  
 grein 70, 80, 83, 190, 273, 329, 330  
 greine 64, 190  
 greinen 341  
 greineren 310  
 grenadier 54, 173  
 grenaet 15  
 grene 190, 295  
 greniaert 223  
 Greseel 137  
 gret 147  
 greveren 85  
 griddelijn 207  
 gridelijn 45, 187, 207, 257  
 grief 85, 97, 108, 113, 119, 172, 273, 341  
 grieven 316, 341  
 griffie 57, 76, 139, 273  
 griffier 52, 57, 173, 273  
 griffioen 39, 184, 273, 292  
 griffoen 8  
 grimas 94, 111, 130, 132, 133, 224, 262, 265, 273  
 grimats 262, 263  
 grimeren 46, 224  
 grimmagie 8, 265, 306  
 griniaert 223  
 groeffel 143  
 groegniart 222  
 groep 45, 51, 164  
 groepen 317  
 groeperen 317  
 groeveren 197  
 groffel 206  
 grognere 97, 222  
 Groinen 191  
 grongaert 285  
 grongen 97, 285, 317  
 grongeren 317  
 groniaert 98, 284  
 groniart 222  
 (de) Groot 31  
 gros 64, 67, 142, 273  
 gros bonnet 91  
 groselier 53, 173, 279  
 grosser 310  
 grosseren 62  
 grosserij 63, 153, 273  
 grossier 66, 67, 173, 273  
 grot 39, 44, 142  
 grote 11

grotesk 31, 90, 332  
 grotissen 341  
 groveren 197  
 gruiet 52, 173, 217  
 gruwier 217  
 grijphoen 8  
 guardon 85, 92, 185  
 guéridon 273  
 guichet 15, 76, 274  
 guide 54, 155, 274  
 Guillenville 290  
 guillocheren 64  
 guillotine 39, 187  
 Guinepin 284  
 guirlande 60, 179, 245, 255, 273  
 guisarme 274  
 gule 151  
 guliaert 202  
 gum 186  
 gupe 270  
 guts 63, 164, 270, 273  
 gutte 164  
 guttural 38, 129

## H

Haeiten 97, 167, 304  
 haakbus 55, 301  
 haekebuseren 55  
 haasnaard 127  
 haast 94, 131, 257, 324, 325  
 haasten 316, 326  
 haetsche 130, 266  
 haetse 262, 265  
 haetsier 9, 281  
 habberguil 163  
 habel 288  
 habiel 99  
 habil 155  
 habilement 279  
 habillement 79, 182, 232  
 habitué 45, 69, 90, 147  
 habitueren 79, 232, 233, 234  
 habituwaie 75  
 habijt 79, 155  
 hache 55, 130  
 hachee 82, 307  
 hachi 82, 153, 258  
 hafteel 70, 336  
 hagetrunk 301  
 haiten 167  
 hakebusier 54, 173  
 hakkenei 77, 147  
 haket 59, 135, 274  
 hakketeren 340

halembijc 288  
 haliet 288  
 halmelnere 290  
 halmeniere 288  
 halsbergier 55, 173, 314  
 halsbergoel 314  
 halt 90  
 halte 52, 132  
 halveren 341  
 hamei 70  
 hameide 274  
 hameis 290  
 hanché 290  
 hangmat 272  
 hansjop 163  
 hanssop 32, 80, 163  
 hanteren 84, 115, 274, 332  
 hantieren 318  
 happenen 58  
 hapschaar 58, 127, 167, 266  
 hapscheer 135, 330  
 harange 51, 179  
 harangeren 51  
 harangeur 51  
 harasseren 94  
 harceleren 84  
 harceeren 45, 290  
 harderen 8  
 hare 60, 167  
 harlekijn 60, 128, 187  
 harmonie 46, 47, 154, 275  
 harmoniëren 85, 319  
 harmonies 101, 311  
 harmonieus 46, 150  
 harmonium 47  
 harnachement 77, 182  
 harnas 54, 64, 128, 133  
 harnasch 271, 274  
 harnassen 77, 265, 341  
 harniceur 66  
 harniceurs 34  
 harnis 133  
 haro 17, 18  
 harpist 46, 157  
 harpoen 34, 68, 184  
 harpoenier 336  
 harpois 169  
 harpuis 68, 169  
 harquebuse 288  
 Harstelle 136  
 hartsier 288  
 hasaert 132  
 hasard 132  
 hasarden 87  
 hassaert 260

- hasteur 25  
 hatelet 82, 135, 257  
 hatie 58, 85, 198, 332  
 hatine 58, 187, 198  
 Hattemist 339  
 haubert 55, 137  
 hausse 68, 149  
 hausteur 76, 197  
 haut-relief 45  
 havenen 342  
 haveneren 342  
 haverij 301  
 havickier 339  
 havot 67, 142, 274  
 hazard 87, 127, 260  
 hazarder 87, 326  
 hazardeus 98, 150  
 hazeleren 341  
 hebergement 34  
 heerschappij 339  
 (van) Heyde 31  
 hekto 67  
 helaas 90, 108, 113, 258  
 heliograaf 335  
 heliografie 40, 54, 154  
 heliografies 54, 311  
 helioskoop 40  
 heliotroop 77, 141, 230, 275  
 hellebaard 55  
 hellebaarde 249  
 hellebardier 54, 173  
 hellewaarde 249, 301  
 helmwaardier 314  
 helmet 55, 135  
 hennepier 63, 173  
 Hennewier 173, 235  
 Henriette 135  
 herald 276  
 heraldiek 30, 155  
 heraldies 30, 311  
 heraudie 154  
 herant 54, 205, 275, 321  
 herbarist 9  
 herbarium 41  
 herbergerie 60, 154, 329  
 herbergier 308  
 herbergierer 337  
 herboriseren 41  
 herborist 9, 41  
 herdderen 8  
 herederen 58  
 hereditair 41  
 heremiet 275  
 heremijtagie 267  
 heresie 231  
 heresien 336  
 heretike 60, 156  
 herie 339  
 herisie 60, 154  
 herisien 60  
 heritage 58  
 herite 60, 155  
 heriteren 58  
 herkier 196, 288, 322  
 herkulies 338  
 hermafrodities 338  
 hermeneutiek 38  
 hermerijn 313  
 hermetics 40, 311  
 hermijn 80, 187, 275  
 hermitage 61, 130, 232, 275  
 hernas 196  
 heroïek 155  
 heroïeq 98  
 herrie 338  
 hers 45  
 hersenier 339  
 hersoen 262  
 hertsier 288  
 hessen 139  
 heul 42, 335  
 heur 150  
 heureux 94, 97  
 hybridies 46, 338  
 hideus 90, 150  
 hydraulika 40  
 hydrofobie 42, 154  
 hydrografie 39, 154  
 hydrografies 39, 311  
 hiërarchie 60, 154, 270  
 hieraut 207  
 hiëroglief 38, 156  
 hygiëne 41  
 hygiënies 41, 311  
 hilariteit 90  
 hyperbool 46  
 hipilentie 288  
 hypnotisme 41, 157, 244  
 hypochonder 42  
 hypochondrie 42, 154  
 hypodidascalus 10  
 hypokriet 85, 155  
 hypocrijt 155  
 hypocrisie 85  
 hipocrisije 154  
 hypotheekair 68, 134  
 hypothese 38, 134, 138, 242, 275  
 hippodia conus 10  
 hippodroom 69, 185  
 hysop 60, 141

hissen 139  
 hystermement 288  
 hoboïst 336  
 hoelette 70, 135, 211  
 hoelic 41, 77, 164, 279  
 hoeraar 312  
 hoerier 32, 312, 339, 340  
 hoes 76, 164, 262  
 Hoedijn 308  
 hoestijn 209  
 hoetse 103, 164  
 hoirie 58, 216  
 holette 211  
 homagie 80, 130, 267  
 homeopaat 41  
 homeopathie 41, 154  
 homiletiek 38, 155  
 homme d'affaires 75  
 homologeren 18, 58  
 homoniem 101, 187  
 Hongarije 39  
 honneren 91, 274  
 honnête 90, 107  
 honneurs 87, 150  
 honnieren 222  
 honorabel 30, 90  
 honorair 62, 134  
 honoreren 62, 86  
 hoofs 31  
 hooghsael 8  
 hoorten 163  
 horde 39, 143  
 horderen 55, 77, 274  
 hordieren 212  
 hordij's 55, 77, 156, 212, 231, 261, 263, 274  
 hordijts 263  
 horeest 288  
 horizontaal 40, 129  
 horlodium 268  
 horloge 65, 84, 112, 142, 245, 268, 270,  
 275, 281  
 hormone 288  
 horologie 267, 270  
 horoskoop 30  
 horreur 90  
 horribel 328  
 hors d'œuvre 82, 88, 142  
 horten 163  
 hoseel 80, 211  
 hospitaal 41, 60, 128, 232, 275, 297  
 hospitaler 310  
 hospitalier 41, 61, 173, 297  
 hospitaliteit 84  
 hostagie 288  
 hosteil 148

hostelier 69, 173, 278  
 hostiel 85  
 hôtel 69, 134, 275  
 hotelier 69  
 houbron 10  
 houchieren 211  
 houchieringe 76  
 honsche 261, 262  
 houweel 70, 113, 136, 202  
 hovaardij 339  
 hovelieren 314  
 hoveneren 313  
 hovenier 339  
 hoveren 313, 314  
 hu 53  
 huberon 10, 71  
 huerten 161  
 Hugenoet 39, 142  
 huik 80, 171  
 huipe 71, 160  
 huissiel 140  
 huissier 57, 173  
 huizeren 341  
 huken 89, 266, 316  
 humble 98  
 humeur 29, 93, 97, 98, 108, 113, 150,  
 225, 275  
 humoor 150  
 humoristies 311  
 hune 56, 68, 189  
 hart 93, 161  
 hurten 84  
 huseel 65, 136, 140, 212, 258  
 hussen 139  
 hustinieren 53, 239, 257  
 hustijn 53, 187, 209, 257  
 hutselen 341  
 hutsen 94, 144  
 huusseel 258  
 huwen 69, 292  
 huzaar 54

## I

Ibe 41, 155  
 ideaal 38, 129  
 idealiseren 38  
 idealisties 99, 338  
 idee 38, 146, 207  
 idee fixe 91  
 idele 60, 157  
 identiek 40, 155, 311  
 identiteit 58, 147  
 idioot 99, 108, 141  
 idolaat 85, 281, 307

- idoliseren 340  
 idoon 93, 191, 329  
 ydropijc 41, 156  
 ignobel 90  
 ignorant 90  
 ignoreren 90  
 yclavielt 66  
 ile 70, 157, 257  
 illegaliteit 57  
 illiberaliteit 34  
 illiquide 7, 58, 155  
 illoyaal 304  
 illuminatie 69  
 illumineren 69, 304  
 illusionist 336  
 illusoir 90, 130  
 illustreren 45, 209  
 il ne s'agit que de bien voir la chose 107  
 imaedse 270  
 imaes 176  
 image 60, 130  
 imaginair 90, 90, 134  
 imagineren 90, 108  
 imaus 196  
 imbeciel 99, 155  
 ymuer 225, 275  
 immatriculatie 70  
 immatriculeren 70  
 immaturiteit 34  
 immeuble 58  
 immigrant 52, 179  
 immobiel 94, 155  
 immondiciteit 34  
 immoreel 95  
 immortaliseren 40  
 immortel 46  
 immortelle 88, 134, 246  
 immoreel 147, 307  
 impartibel 34  
 impasse 94  
 impenitencie 60  
 imperiaal 77, 129, 327  
 imperialist 39, 157  
 imperiens 85, 150  
 impertinent 57, 86, 181  
 impertinentie 86, 181  
 impetrant 57  
 impetueus 98, 150  
 impetueusiteit 314  
 impiëteren 340  
 impitoyabel 86, 131  
 impliciet 155  
 imploïabel 34  
 imponeren 85  
 impopulair 51, 134  
 import 127, 336  
 importabel 34  
 importancie 85, 111, 179  
 important 85  
 importantie 281, 304  
 importeren 67  
 importeur 67  
 importuneren 84, 86, 107  
 imposant 85, 179  
 impost 52, 143  
 impregeneren 288  
 imprenabel 55  
 impressionabel 98, 131  
 impressionisme 336  
 impromptu 47, 159  
 improvisatie 46  
 improviseren 46  
 imprudent 99  
 impudent 86  
 impudiciteit 94  
 impudicq 94  
 impulseur 34  
 imputeren 205  
 inaliënabel 58  
 inaugureel 70, 147  
 inaugureren 69  
 in belloze 39  
 incertitude 98  
 incident 7, 51, 181  
 incidenteel 336  
 incivil 86  
 indecent 79  
 indemneren 31, 57  
 independent 85  
 indifferent 86, 108  
 indifferentie 98  
 indiskreet 86, 113, 134  
 indiskretie 86  
 indispoost 34, 42  
 indispositie 42  
 indissolubiliteit 40  
 individu 38, 92, 159, 329  
 individualiseren 38  
 individualiteit 38, 147  
 individueel 101, 147  
 indocile 86  
 indociliteit 85  
 indolent 99, 181  
 indolentie 99, 181  
 indomptabel 85  
 industrie 63, 154  
 industrieel 63, 147  
 industrieux 94  
 inegaal 101  
 inegaliteit 101

- inekskusabel 86, 131  
 inert 86  
 inestimabel 101, 107, 131  
 inexistent 13  
 inexisteren 13  
 inexorabel 86  
 inexorabiliteit 22  
 infaam 90, 178  
 infanterie 51, 154  
 infanterije 154  
 infanterist 326  
 infekteren 42  
 infectie 42  
 inferieur 54, 90, 150  
 inferioriteit 101, 147  
 infermerije 154  
 infirmerie 41, 54, 154  
 influenceren 102, 237  
 influentie 17  
 informatie 62  
 informeren 57, 90, 328  
 infortuin 94  
 infrangibel 31  
 infrequent 22  
 infringeerre 320  
 infructueus 101, 107  
 ingenerabel 34  
 ingenieur 52, 63, 150  
 ingenieus 90, 99, 150  
 ingien 8, 304  
 ingrediënt 83  
 inguun 223  
 inhabil 155  
 inherentie 38  
 inhereren 22  
 initiaal 64  
 initiatief 51, 156  
 injurieux 91  
 injurioes 151  
 incapabel 90, 131  
 incapaciteit 90  
 incarceration 58  
 incarnaciaen 185  
 incarnatif 42, 156  
 inkasseren 68, 214  
 inklineren 98  
 inkluis 62, 160, 329  
 inklusief 101, 324  
 incommoditeit 101, 107  
 incompatibel 57, 62, 157  
 inkompetent 57, 181  
 inkompetentie 99, 181  
 inkonsekwent 38, 324  
 inkonsekwentie 38, 181  
 inconstant 86  
 incontinentie 11  
 inkonveniënt 94, 181  
 incorporeel 38  
 inkorrekt 7, 86, 137  
 incoupabel 57  
 incredul 99  
 inkt 76, 181, 183, 272, 296  
 inculpabel 31  
 innocent 98  
 innamerabiliteit 22  
 inobediënt 86  
 inondatie 70  
 inonderen 70  
 inprenten 99, 108, 311  
 inqueste 137, 257, 272, 304  
 inquietude 98, 108  
 inquisiteur 39  
 insekt 40, 137  
 inseraat 70  
 insertaat 324  
 insigne 81, 188, 243, 284  
 insinuant 85  
 insinuatie 85  
 insinueren 9  
 insociabel 84, 131  
 insolvabel 58  
 insolvent 58, 67, 181  
 insolventie 34, 58  
 inspekteren 62  
 inspekteur 62  
 inspektrice 62, 156  
 inspicient 22  
 inspireren 46  
 installeren 195  
 installatie 62  
 installeren 62, 75, 195  
 instantanee 45, 147  
 instantelijk 309  
 instantie 57, 179  
 instinktief 93, 156, 324  
 instituteur 70  
 institutrice 70, 156  
 instituut 70, 160, 252  
 instrument 225  
 instrement 225  
 instruktief 31, 70, 99, 156  
 instrument 42, 47, 288  
 instumentaal 40, 129  
 instrumentatie 46  
 insubordinatie 54  
 insufficiënt 101, 181  
 insupportabel 90, 131  
 insurgent 51, 181  
 int 272  
 integraal 40, 129

intègre 98, 137  
 integrerend 32, 38  
 intellektueel 99, 147  
 intemperant 94  
 inten 183  
 intendance 54, 179, 244  
 intendant 51, 54, 179, 181  
 interdicent 13  
 interdicente 13  
 interdijs 60, 156  
 interessant 90, 111, 113, 325  
 interessereren 66, 85, 99  
 interest 76, 127  
 interieur 75, 76, 150  
 interineren 18, 304  
 interkommunaal 52, 129  
 interlineair 38, 134  
 interliniair 231  
 interlinie 64, 284  
 interlocutoor 169  
 interlocutorie 57, 141  
 in terminis 11  
 internaat 70, 129  
 interpellatie 51  
 interrogatorie 57, 141  
 interval 46, 127, 131  
 intervenient 22  
 intiem 85, 113, 187, 243  
 intimiteit 85, 147  
 intitulatie 34, 62  
 intituleren 90  
 intolerantie 59  
 intonatie 90  
 intreie 8, 147, 304  
 intrensiel 101, 111, 309, 324  
 intrige 45, 51, 85  
 intrigeren 85  
 intrigue 155, 245  
 introïte 60, 155  
 introniseren 60  
 intrusie 86  
 invalide 42, 54, 155, 245  
 invalideren 51  
 invaliditeit 42  
 invariabel 90  
 inventare 59, 167  
 inventariëren 59, 235  
 inventaris 283  
 inventeren 99, 237  
 inventeur 63  
 inventief 99, 156  
 inventoir 169  
 investituur 51  
 invitatie 33  
 inviteren 87

yoien 268  
 ypoerisie 154  
 ironie 90, 154  
 ironiek 90, 155, 311  
 irraisonabel 99  
 irreguleer 173  
 irregulier 61, 101, 173  
 irrelevant 34, 57  
 irresolutie 98  
 irriteren 84  
 Isengrijn 187  
 isoleren 42  
 issue 207  
 issuere 312  
 issuwe 292  
 issuwier 312, 336  
 ivare 170  
 inventoor 283  
 ivoor 41, 168  
 ivoorie 141

## J

Jabot 80, 149  
 jacinet 81, 294  
 jacint 188  
 jagonce 81, 262  
 jak 80, 81, 268  
 jakhals 41, 127  
 Jacobijn 61, 187, 268  
 Jacoppijn 248  
 Jacopijn 248  
 jaloers 84, 108, 113, 119, 126, 165, 268, 291  
 jaloës 8  
 jaloëzie 84, 108, 113, 151, 234, 268  
 jalon 54  
 jalonneur 54  
 jalosie 234  
 jalours 8  
 Jampenois 265  
 jannette 77, 268, 270  
 jannever 301  
 japon 80, 81, 185, 209, 268, 297  
 jaquet 80, 135  
 jargon 90, 185  
 jarre 67, 131  
 jasmijn 15, 77, 187, 268  
 jaspe 81  
 jeest 46, 137.  
 jeeste 241  
 jeghenrolle 304  
 Jelis 158  
 jeloës 8  
 jenever 70, 83, 173, 174, 240, 251, 268  
 jenewer 28, 251

- jeniever 28, 173  
 jenoffel 268  
 jent 268  
 Jeroen 184, 282  
 Jeromè 282  
 Jhesoen 185  
 jeste 137  
 Jesucel 60, 339  
 jen 162  
 Jezuïet 61, 155  
 jezuïeties 61  
 jezuïties 311  
 jezuïtisme 61, 157  
 joderie 32, 69  
 joeste 56, 165, 257  
 joesteerre 320  
 joestement 56, 212  
 joesteren 56, 212  
 joesterie 56, 154, 212  
 joesterne 297  
 joestieren 318  
 joestierre 320  
 Jofroot 252  
 joie 268  
 joye 81, 97, 168  
 joyen 269, 341  
 joylec 309  
 jockeren 263  
 joconse 262  
 jolivecheit 309  
 jolijf 154  
 jolijs 309  
 jolijt 97, 154, 309, 324  
 jongleren 69, 222  
 jongleur 69, 150, 222  
 jonkerie 339  
 joncture 41, 93, 160  
 Joris 268  
 journaal 212  
 jornay 15, 172  
 jorneede 147  
 jorneie 80, 147, 212  
 joste 15, 16, 165  
 josteren 16  
 jostieren 212  
 journaal 62, 69, 129, 212  
 journalist 70, 157  
 journalistiek 308  
 journeie 212  
 jouweel 202  
 joviaal 85, 129  
 Jovijn 46, 187  
 ju 28, 82, 159, 162, 175, 258, 267  
 jube 60, 160, 268  
 jubilatatie 60  
 jubilee 62, 268  
 judiciair 57  
 judicieel 57  
 judicious 99, 150  
 judie 268  
 Jufroot 202  
 jugo 57, 160, 268  
 jugement 57, 182  
 jugeren 57, 209  
 juglier 15, 202, 308  
 juype 160  
 juys 15, 160, 258  
 juist 90, 108, 111, 113, 161, 268, 324  
 juyst 15  
 jujube 34, 42, 160, 161, 267  
 juleie 205  
 julep 209  
 julerie 67, 154, 232  
 Julien 193  
 jupe 80, 160  
 jupeel 80, 136  
 Jupijn 187  
 juppe 160  
 juratoir 57  
 jurer gros 33  
 justement 336  
 justeren 63, 304  
 justichier 262  
 justicier 57, 173, 262  
 justiciëren 57, 233  
 justifiëren 57, 319  
 juun 297  
 juus 28  
 juusten 69  
 Juvenel 132, 307  
 juweel 81, 136, 202, 268, 292  
 juweellier 314  
 juwelier 9, 67, 173, 202, 229, 279  
 juweren 87, 212  
 juwiel 140

## K

- Kaai 8, 166  
 kaeye 8, 294  
 caeliau 70, 177  
 kaap 70, 71, 129  
 kaapstander 68, 127, 248, 337  
 kaart 39, 44 132  
 kaarten 341  
 caertenaer 50, 312  
 cactse 87, 262, 266  
 kaatsen 86, 87, 180, 262, 266, 328  
 kabaal 69, 131, 335

- kabaes 130  
 cabaeseken 258  
 kaban 70, 178, 242  
 cabaret 69, 135, 229, 290  
 cabarettier 69, 173, 232, 315  
 kabas 81, 130, 258  
 kabassen 317  
 kabasseren 317  
 kabel 68, 131, 198, 240, 249, 266  
 caberet 229  
 kabinet 51, 76, 112, 135, 219, 327  
 cabo 15  
 kaboel 69, 164, 279, 335  
 cabootse 82, 142, 262, 321  
 kabotse 289  
 cabret 229  
 cabretter 310  
 cabrettier 229  
 kabriolet 77, 135  
 kabriool 94, 111, 143  
 kabuis 165  
 kabuishoofd 93, 144, 265, 333  
 kabuiskool 82, 112, 160, 297  
 cache 261  
 kachelot 82, 142  
 cachen 133  
 cachenez 80, 147  
 kachet 76, 135  
 kacheteren 76  
 cachette 13, 135  
 kachette 259  
 cachetteren 315  
 kadanceren 46  
 kadans 46, 179  
 cadas 34, 64, 130, 231  
 kadaster 52, 131  
 kadastraal 52, 129  
 kadastreren 52  
 kade 69, 293, 294  
 cadé 79, 134, 329  
 cadence 181  
 cadens 183  
 kader 54, 131  
 kadet 54  
 cadijn 25  
 kado 88, 113, 119, 126, 149  
 café 69, 146  
 cafeïne 40, 187  
 caffa 80  
 caffaed 15, 41, 71, 85, 132  
 kaffoor 195, 218  
 cage 77, 130  
 cagliaerd 15, 306  
 cahier 76, 147  
 cahorsijn 234  
 cailge 92  
 kaitijf 214  
 kajack 261  
 cajoleren 91  
 cajoleur 91, 150  
 kajuit 68, 160, 261, 292  
 cacadul 159  
 kakografie 70, 154  
 calabasse 15  
 Calaes 167  
 calaenge 179, 180, 266, 269  
 calaens 273, 338  
 calamair 22  
 calament 42, 182  
 calamer 76  
 kalamijn 41, 187, 196, 236, 287  
 calamiteus 52, 150  
 caland 198  
 kalander 71, 77  
 calanderaar 64, 312  
 calandie 268  
 kalandijse 155  
 calange 57, 179, 181, 268, 285  
 calangeren 57, 58, 236, 266, 301  
 kalant 195  
 calanterije 15  
 calcedone 81, 185, 191  
 calcedonie 185  
 calceyen 174  
 calcinatie 40  
 calcineren 40  
 kalefaten 341  
 kalefateren 341  
 calegne 181  
 kaleidoscoop 45  
 Caleis 157, 167  
 kalemijn 198  
 kalende 69  
 kalender 40, 235, 310  
 calendier 60, 173, 237  
 calengeren 236  
 calengier 255  
 calengieren 9, 30  
 calengierre 320  
 calengierrere 337  
 caleur 40, 150  
 kalfaten 68  
 Calijs 157  
 calijt 76, 155, 156, 266  
 calkoen 56, 266, 277, 309  
 calcte 166  
 caliber 16, 55, 63, 157  
 calibre 15  
 kalier 202  
 kalifaat 39, 129

kaliko 80, 149  
 caliothe 15  
 kalisse 202, 304  
 kallandijse 9  
 kallant 9, 195  
 kallanterij 336  
 kallanterije 9  
 kalligraaf 45, 129  
 kalligrafie 45, 154  
 kallonderen 269  
 kalm 85, 98, 113, 132  
 kalmel 82, 136, 269, 266, 328  
 kalmeren 92, 98  
 calmus 15  
 kalomel 42, 136  
 calomme 202  
 caloor 150, 213  
 kalorie 40, 154  
 kalorifer 245  
 kalorifère 77, 134  
 kalot 80, 142  
 kalsie 277  
 calsiède 172, 266  
 calumniatrice 58, 156  
 calumnie (calumnne) 58, 92, 107, 154  
 calunnneus 58, 150  
 Calvare 60, 130, 276  
 kalvijn 25, 83  
 camahieu 175  
 camahu 84  
 kamant 94, 226  
 Cambier 128, 173  
 cambreie 147, 266  
 cambret 290  
 cambuiskool 290  
 camee 81  
 kameel 44, 136, 266  
 camehu 175, 229  
 kamel 136, 310  
 kameleon 44  
 camelin 83, 187  
 cameloot 142  
 camelot 80, 142  
 kamenade (kemenade) 24  
 kamenade (carbonade) 249, 231  
 kamenier 70, 173, 249, 266, 281, 337  
 kamer 241  
 kameraad 85, 113, 245  
 camerade 242  
 cameraer 312  
 cameraert 296  
 kamere 241  
 cameresse 309  
 camerettier 229  
 cameriere 249

kamerierster 337  
 kamfer 77, 179  
 kamille 297  
 camise 266  
 camiuwe 175, 292  
 kamizole 330  
 kamizool 80, 112, 141  
 cammage 52, 130, 249  
 kammenet 249  
 cammeraet 13  
 kamos 169  
 camocaat 80  
 camoos 34, 266  
 kamp 53, 54, 179, 266  
 campaegne 266  
 campaendie 286  
 campaenge 178  
 campane 284  
 campanie 284  
 kampanje 68, 70, 178, 243, 286  
 campe 23  
 campelier 290  
 kampen 23  
 kamperen 54  
 kamperfoelie 70, 152, 266, 279, 290  
 campernoel 152  
 kampernoelie 82, 219, 220, 266, 272, 278,  
 290, 338  
 kampioen 23, 53, 184, 266, 314  
 camplijs 290  
 kamuis 65, 93, 160, 169, 330  
 kanaal 70, 71, 113, 136, 140, 148  
 canale 295  
 kanalisatie 52  
 kanaliseren 52  
 canalie 130, 279  
 kanalje 92, 113, 130, 243, 279  
 kanapee 76, 146  
 canard 90  
 cancelaer 312  
 canceleren 62  
 cancelgeren 278  
 cancelieren 93, 266, 278  
 kandeel 83, 136, 266, 291  
 kandelaar 77, 266, 312  
 kandelaers 9  
 candeur 98, 150  
 candijt 296  
 kaneel 28, 69, 83, 112, 136, 148, 221,  
 241, 246, 266  
 kancele 246  
 kaneps 112, 266  
 kanel 136, 310  
 canesie 60, 154, 266, 314  
 canevaets 130, 263

- canevas 80, 130, 219, 231, 232, 250, 251,  
 263, 321  
 canevasch 255  
 caneverts 132  
 canewet 264  
 canewets 251  
 kangiant 80, 179  
 kaniant 269  
 kaniel 110  
 canifas 231, 250  
 kanjer 92  
 cannewet 219, 321  
 kannibaal 39  
 canijn 223  
 canoene 61, 191, 266  
 canon 80  
 kanon 55, 185  
 kanonesje 25, 151  
 kanonick 60, 61, 155  
 kanonisatie 61  
 canoninxdie 311  
 canonneren 13, 55  
 kanonnier 55, 173  
 canosie 235  
 kans 87, 179, 206, 262, 266  
 canselere 173  
 kanselier 50, 173, 266  
 kanteel 65, 136, 266, 328  
 canterije 60, 151, 332  
 kantielje 81  
 kanton 39, 44  
 kantonneren 54  
 kantoor 62, 169, 185, 223, 327, 329  
 kantse 262, 263  
 kanzant 268  
 kaoetsjoek 41  
 kaoline 64, 187  
 caoursijn 234  
 kap 80, 81, 130, 266, 329  
 capabel 99, 111, 131  
 capaciteit 99, 147  
 cape 16, 130  
 kape 295  
 capeau 320  
 capeel 80, 136, 195, 266, 290, 320  
 kapel 60, 136, 195, 266  
 capelet 80, 135, 266  
 capelier 61, 173, 231, 266  
 capellerie 60, 154  
 capelrie 9, 232  
 capelijne 80, 187  
 capement 65, 182, 266, 304  
 kapen 15  
 kaper 335  
 kapestant 248, 296  
 Capet 135  
 kaphaen 8  
 kaphoen 8  
 capiel 140  
 capillair 40, 131  
 kapitaal 66, 94, 112, 129  
 kapitalisatie 68  
 kapitaliseren 68  
 kapiteel 13, 45, 46, 52, 136, 266, 307  
 kapitein 29, 30, 54, 190, 231, 241, 266  
 capiteinre 337  
 capitius 151, 292  
 kapitaal 60, 281  
 capitorie 213, 230  
 capitulaer 60, 324  
 capitulant 15, 61, 179  
 kapitulatie 55  
 kapituleren 55  
 caplijs 231, 263  
 caplijts 54, 156, 263, 266  
 kapoen 82, 181, 266, 291  
 kapoot 142  
 kapot 101, 111, 113, 329  
 kapothoed 333  
 kapotjas 55, 142, 333  
 kapotje 42  
 cappeel 195  
 kappel 195, 203, 310  
 cappelaar 312  
 cappellerie 266  
 kappuyn 8  
 caprice 88, 97, 156  
 capricie 338  
 capricieus 97, 150  
 caprifolie 15  
 kaprioel 143  
 kapriolizeren 94, 319  
 kaproen 80, 184, 232, 266, 289, 291, 335  
 capruun 186  
 kapsule 42, 160, 243, 245  
 captiuncule 15  
 captius 59, 151  
 captijf 156  
 kapucijner 82, 112  
 capuin 186  
 karaat 63, 129, 195, 198  
 karabijn 54, 55, 187  
 carabijnen 15  
 carabijneren 15, 54  
 carabijnier 54, 173  
 karaf 76, 131, 198, 242, 296  
 karakter 29, 60, 98, 108, 113, 131  
 caract 297  
 karakteriseren 46  
 karakteristiek 101, 155

karambole 303  
 karamboleren 87  
 karamel 83, 136  
 karantaine 52, 60, 182, 244  
 carate 295  
 karbaas 133  
 karbeel 65, 136, 140, 202  
 karbies 133, 290  
 karbonaadje 245  
 karbonade 82, 112, 129, 249, 281  
 karbonkel 81  
 karbonnade 245  
 carcer 11  
 carcereren 11, 15  
 cardebeniet 15  
 kardeel 68, 136, 202  
 kardeelslag 64  
 Cardeloot 142  
 cardenaalse 338  
 cardewaen 202  
 cardinaal 15  
 kardoes 55, 164, 253  
 kareel 65, 136, 140, 195, 272, 282, 307  
 carene 15  
 carenten 15  
 carentene 15  
 caresse 84, 136  
 caresseren 84, 229  
 cargesoen 67, 184, 230  
 carine 54, 97, 187  
 carijn 54, 187  
 karikatuur 45, 160, 245  
 kariljon 47, 185  
 carint 188  
 cariot 70, 142, 266  
 carisme 288  
 cariteit 266  
 carkan 178  
 carkant 58, 179  
 karkas 40, 131  
 karke 138  
 Karlemeine 190  
 carline 15  
 carmer 61, 83, 202, 310, 338  
 karmijn 45, 187  
 karmozijn 45, 187, 235, 286, 308  
 carnacioen 60  
 carnaliteit 22  
 karnaval 60, 127  
 carneel 339  
 carnel 339  
 carneol 202  
 carnier 76, 173, 266  
 carnaelie 202  
 karnoffel 290

karoesel 69, 136  
 caroi 54, 266  
 karonje 91, 108, 111, 113, 119, 185, 198,  
 243, 266, 284, 286  
 karos 77, 111, 142, 328  
 karpandijn 291  
 carpandijn 286  
 karpel 76, 135  
 karpie 8, 42, 154, 266  
 carpiteel 329  
 carquois 169  
 carré 54, 147  
 carreel 195, 282  
 carretier 70  
 carrière 15, 94, 134  
 carriere (steengroeve) 66, 173  
 karrooie 168, 266, 294  
 karsaai 80  
 karsauwe 223  
 carsp 138  
 karspeel 83, 136, 307, 329  
 carspet 200  
 Karspinois 286  
 Cartaenge 285  
 carte 132  
 carte blanche 91  
 carteel 55, 136, 266  
 karteel (quarteel) 272  
 cartel 136  
 cartelage 93, 130, 266  
 carter 266  
 carteroen 272  
 Karthuiser 266, 337  
 cartiel 140  
 cartier 272  
 karton 65, 185  
 kartoneren 65  
 kartouw 55, 176, 213, 253  
 carveel 136, 229, 287  
 carvitse 286  
 karweel 68  
 karwei 94, 96, 113, 119, 147, 202, 251,  
 293, 328  
 karwij 83, 251  
 kas 131  
 cas de conscience 107  
 kasacke 80, 131, 261  
 kaseem 182, 221  
 caseïne 40, 187  
 kasjot 58, 142  
 kaskedieten 111, 121  
 kaskenade 90, 111, 237, 273, 330  
 kaskien 80, 187  
 kaskijn 187, 229  
 casquet 55, 135

- kassatie 57  
 casse 76, 266, 328  
 kasselrije 154, 254  
 kasseren 57  
 kasset 246  
 kassette 76, 135, 195, 246, 259  
 cassetten 64  
 cassiede 218, 262, 293  
 cassie fistule 15  
 kassier 68, 173  
 cassine 15, 258, 295  
 cassioen 83, 185, 195, 292  
 cas subject 11  
 kast 131  
 kastaenge 178  
 castaengien 70, 173, 266  
 castaenze 285  
 castanie 284  
 kastanje 70, 83, 112, 178, 195, 243, 266, 284  
 kaste 39, 131  
 kasteel 55, 136, 195, 257, 266  
 castel 136  
 kastelein 55, 190, 266  
 casteleine 55, 266  
 kastelenij 266  
 castelet 266  
 castelleren 190  
 kastelnij 56, 153  
 castelrie 55, 154, 232, 254, 266  
 castien 153, 241  
 kastilie 7  
 kastijden 86, 108, 153, 241, 266, 293, 316  
 castiment 70, 182, 239, 266  
 kastoer 80, 141  
 castrametatie 55  
 kastrol 76, 141  
 castume 213  
 casuffel 240  
 casufle 241  
 casugele 271  
 kataleptie 42, 154  
 katarakt (waterval) 39, 44, 131  
 katarakt 41, 131  
 katarraal 42, 129  
 catarre 10  
 katastrofe 94, 141, 244  
 catechisatie 15, 16  
 cateel 148  
 kategorie 38, 154  
 categorisch 13  
 Kateline 281  
 cateile 94, 148, 266, 295  
 catel 148  
 kater 67, 266, 303, 311  
 katern 76, 196, 272  
 kathedraal 60, 129  
 catheyl 11  
 catheylen 15  
 katholiek 60, 155  
 catholijck 155  
 katoen 80, 111, 184, 201, 202  
 catoen 185  
 katijf 94, 115, 156, 214, 266, 328  
 katijvig 338  
 kattijf 214  
 caucilioen 67, 314  
 caucioen 314  
 cauffoor 218  
 cauriel 140, 197  
 cause 57, 117, 176  
 causerie 90, 154  
 causense 76, 149  
 cautele 11, 15  
 cauteleux 90  
 cauter 70, 219  
 cautioen 57, 185, 218  
 cautionaris 34, 58  
 cautoen 202  
 cautside 174  
 cautsiede 218, 262  
 cautsieden 69  
 cauwarde 166  
 cauwerchine 259  
 cauwersijn 67, 197, 234  
 kauwersuene 67, 309, 329  
 kauwaerde 83, 165, 210, 292  
 kauworde 165, 213  
 caval 8  
 kavalerie 54, 154  
 kavalerist 309, 336  
 cavalier 87, 147  
 cavalière 33  
 kavalkade 86, 129  
 kave 25  
 kaveete 58  
 kavel 249  
 caveren 11, 22  
 cavernius 151, 292  
 kaviaar 15, 16, 82, 129  
 kavië 23, 130, 271, 275  
 cavillateur 22  
 caville 41, 156, 266  
 kawaan 41, 234  
 kazematten 330  
 kazerne 54, 137, 247  
 kazernerer 54  
 kazjueel 261  
 kazoffel 163  
 kazueel 90, 111, 113, 261  
 kazuffel 160, 163

kazuifel 67, 160, 163, 249, 250, 251, 271  
 kediet 281  
 keel 31  
 keenvets 232  
 keffuwe 25, 292  
 kei 166  
 keisteen 301  
 keitjff 214  
 kelier 203  
 kelmijn 196, 236  
 kelrie 339  
 keltsiede 196  
 kemenade 9, 24  
 kemeneie 24, 76, 147, 239, 267, 307  
 kemenije 9  
 keminel 76, 136, 266  
 kempe 23, 24  
 kempen 23  
 kempioen 314  
 kerdiet 281, 286  
 kerke 67, 137, 266  
 kerkerier 315  
 kernalje 290  
 kerseme 286  
 kersoude 77, 176, 283  
 kersouwe 223, 283, 290  
 kersp 93, 137, 257, 286  
 kerspe 83, 137  
 kerspen 80  
 kerspet 83, 135, 199  
 kerstael 286  
 kerstaenge 196, 290  
 kerstent 297  
 kerveel 196  
 kerviese 262  
 kespe 281  
 ketsen 94, 132, 139, 265  
 ketsoore 77, 169  
 ketjff 215  
 ken 87, 149  
 keurs 80, 143, 144  
 keuvel 80, 112, 209, 310  
 kevie 23, 130, 275  
 kien 87, 187, 245  
 kierebus 7  
 kijvage 339  
 kilo 67  
 kimmenade 24  
 kinematograaf 69  
 kinine 42, 187, 245  
 kiosk 69, 142  
 kiskedi 121  
 kitsen 139  
 kivitein 267  
 Klaas 297

Claeys 167  
 claerc 138  
 claerheit 288, 302  
 klabbot(vis) 82, 142, 195, 289, 321  
 klabbotse 289  
 clagengieren 301  
 Clayn 31  
 clameur 150  
 klandestien 67, 187, 243  
 klandizie 67, 155, 338  
 klant 67, 179, 195, 198, 266  
 klapoor 41, 169  
 klappage 339  
 chapperie 339  
 Claradijs 294  
 clareit 83, 147, 288, 302  
 klaret 147, 325  
 clarette 54, 307  
 clargie 200  
 klarinet 47, 135  
 klarinettist 336  
 klaroen 54, 184, 214  
 klassiek 38, 155  
 klassificatie 38  
 clause 13  
 klauwier 66, 197, 251  
 klavier 47, 173, 197, 251  
 cleerc 137  
 cleergie 199, 263  
 Cleis 167  
 klemijn 198, 287  
 Clerevaus 176  
 klerezie 154  
 klerezij 60, 154  
 clergesse 64, 136, 312  
 clergie 199  
 clergiet 61, 172, 199, 252  
 klerk 38, 60, 62, 137, 330  
 clerkersse 312, 315  
 Clermonde 321  
 Clervas 176  
 kletsoire 289  
 kleur 45, 150, 213  
 kleuren 111, 341  
 cliché 45, 64, 147  
 clicheren 64  
 kliek 51, 155  
 kliënt 59, 181  
 cliënte 59, 134, 244  
 klimaat 39, 44, 129  
 kliniek 41, 155  
 klinket 301  
 klisteer 42, 134, 207  
 clisterie 338  
 clochepied 32

cloec 143  
 cloester 169  
 cloestier 281  
 klok 76, 142, 143, 266  
 klokkenist 339  
 klomme 203  
 klooster 61, 169  
 cloosterere 173  
 cloosterheere 288, 302  
 cloosterie 154, 315  
 cloosterier 61, 173, 281, 288, 302  
 cloosterir 174  
 klots 80, 142, 198, 265, 272, 273  
 klovenier 55, 173, 213, 336  
 clover 55, 152, 213, 329  
 klozet 22  
 cluever 152  
 kneel 221  
 knier 281  
 coadjuterer 14  
 coadjuten 61, 150  
 koaliseren 52  
 coalitie 51  
 cobebe 209  
 kochenielje 64, 156, 243  
 kode 52, 57, 141, 245  
 kodiëlje 87  
 coebelle 281  
 coefer 143  
 koëfficiënt 40, 181  
 koejeneren 84, 211, 237  
 koeket 202  
 Coenradijn 314  
 koepee 77, 147  
 koeplet 46, 135  
 koepon 68, 185, 211  
 koerageus 211  
 koerakter 197  
 koerant 70, 211, 324  
 koerantiër 336  
 koerazie 98, 111, 113, 211, 268  
 koereren 112  
 koerier 77, 173, 211  
 koers 67, 68, 112, 165  
 koert 8, 77, 165, 253  
 koertage 68, 130  
 coertier 15  
 koertisaen 54, 178  
 koertisaene 8, 9  
 koertisane 95, 178  
 koertiseren 84, 212  
 koertois 8, 212  
 koekoës 54, 165  
 kpeest 90, 111, 164, 165, 287, 296  
 koeste 8, 287

koesteren 341  
 koetsijn 97, 187  
 coetelas 211  
 koets 76, 164  
 coetschen 266  
 koetse 8  
 koetsen 67, 94, 164, 265, 266  
 koetsie 264  
 koetsier 76, 173  
 koetskoepee 333  
 koetswagen 333  
 coever 250, 336  
 koeveren 102, 111, 164, 304  
 koevereren 211  
 koevert 76, 88, 322, 327  
 coevertene 162, 211  
 koezien 111  
 koezijn 112, 124  
 cofer 142, 145, 165  
 coffelie 158, 283  
 coffeltoer 250, 280  
 koffier 76, 77, 142, 143  
 coffertonie 211  
 cofferture 211, 250  
 coffie 145  
 coffiture 230  
 koffoor 201  
 coffie 55, 141  
 cognac 83, 129  
 cogniteur 22  
 cognossement 67, 182, 235, 240  
 coherentie 181  
 cohier 52, 53, 173, 197  
 kohort 39, 143  
 coiffieren 80  
 coiffeur 80, 150, 195  
 coïncideren 102  
 kokanje 46, 178, 243  
 kokarde 84, 132  
 cocatrijs 41, 156  
 kokelie 158  
 cokentrijs 290  
 kokeral 74, 197  
 koket 68, 98, 135  
 koketteren 85  
 koketterie 98, 154  
 Cockaenge 178  
 cockaert 92, 182  
 cockielje 111, 112, 156  
 cockijn 94, 187  
 cockille 83, 158  
 cockilie 156  
 cocadril 159  
 kokon 40, 64, 185  
 colature 42, 82, 160

colbert 80  
 kolder 80, 202, 203, 293, 310, 328  
 kolen 317  
 colere 41, 134  
 koleren 211, 317  
 colerie 41, 338  
 colerien 41, 308  
 colerije 156  
 colerijn 308  
 koliander 281  
 koliek 42, 155  
 colier 202  
 coliere 56, 173, 295  
 colifichet 63  
 colire 174  
 colits 156, 232, 263  
 collateur 58, 150  
 collation 88, 185  
 collationeren 38  
 collatoor 150  
 collé 87, 147  
 collegataris 58  
 kollege 50, 70, 135, 245  
 college (kollega) 70  
 kollegiaal 331  
 collegiant 61, 306  
 collegist 336  
 kollektant 60, 179  
 kollekteren 31, 60  
 kollektie 38  
 collerette 80, 103, 135  
 collet 80, 135  
 collette 295  
 collice 15, 17, 295  
 collier 173, 202  
 kolokwint 15, 42, 188, 272  
 kolom 65, 203  
 kolonade 45, 129  
 kolonel 8, 54, 136  
 kolonisatie 52  
 koloniseren 52  
 kolonist 336  
 kolonne 54, 244  
 koloriet 322  
 colorijn 231  
 kolossaal 90, 92, 113, 129, 324  
 colovere 211  
 coloverine 55, 187, 211  
 colpoen 101, 135, 276  
 kolportage 67, 130  
 kolporteren 67  
 kolporteur 67, 150  
 colse 276  
 coltier 67, 173, 212, 276  
 coluer 211

colure 151  
 colijke 155  
 colijs 82, 156, 231, 232, 263  
 comanderie 56, 154  
 combat 54  
 combinage 306  
 kombinatie 99, 101  
 kombinieren 99  
 kombof 68, 112, 141, 290  
 combustibel 63, 157  
 kombustie 69  
 komediant 306  
 komedie 45, 327  
 comendoer 222  
 comensaelge 328  
 comestevél 232  
 comestavelen 341  
 komestibles 83, 157  
 komfoor 76, 112, 169, 195, 201, 218, 266,  
 291  
 komiek 99, 155, 311  
 comite 68, 155, 222  
 komijn 83, 187  
 comijs 155  
 komitee 62, 146  
 komkommer 82, 186, 222, 249, 282  
 kommandant 68, 179  
 kommanderen 54, 219  
 kommandeur 56, 219, 222, 236, 283  
 comme ça 91, 111  
 comme il faut 91  
 commelduer 151, 283  
 commendeur 150, 220, 222  
 kommendoor 150  
 kommensaal 221  
 commensaelge 54  
 commentateur 13, 150  
 kommer 336  
 kommercieel 66, 307  
 commere 94, 147  
 kommeren 58, 97, 186, 249, 304, 329  
 comméren 341  
 kommers 87  
 kommersspel 137  
 kommies 62, 155  
 kommijt 155, 222  
 commise 58  
 kommissariaat 58, 129  
 kommissie 62  
 kommissies 91, 111  
 kommissionair 68, 135  
 commistie 40  
 commis-voyageur 66  
 committent 67  
 committimus 11, 15

commixtie 13  
 commode 76, 141, 243, 245  
 commoenze 285  
 commune 286  
 commonie 69, 185, 191, 284, 286  
 kommod 141, 243  
 commovement 182  
 commun 13, 90, 189  
 kommune 39, 189  
 communiant 61  
 communiceren 61  
 kommuniëren 60, 61  
 communicabel 131  
 communicant 61, 179  
 communicatoir 337  
 communiqué 70, 117  
 communiseren 319  
 commuun 69, 189  
 compabel 197, 290  
 compaen 84, 190, 222, 319  
 compagniën de gardes 105  
 kompakt 101  
 kompanjie 54, 154, 284  
 kompanjon 31, 63, 185  
 comparaison 13, 185  
 komparant 59, 179  
 komparitie 57  
 comparuit 11, 15  
 kompas 68, 131  
 compassen 102  
 kompatibel 57, 157  
 compatriot 13, 77, 141  
 compeer 111  
 compein 190  
 kompelzant 287  
 compendieus 38  
 compere 90, 147  
 kompernael 220  
 kompetent 57, 181  
 kompetentie 13, 57, 181  
 compier 148  
 compinage 82, 238  
 complainte 11, 57, 190  
 complaisant 111, 121  
 kompleteren 102  
 complexie 116  
 complice 58, 156  
 complice 60, 153  
 kompliment 86, 111, 113, 182  
 komplimenteren 88  
 komplimenteus 86, 307  
 comploot 141  
 komplot 51, 141  
 komplotje 329  
 komplotteren 51

comploteur 336  
 componeren 318  
 komponist 309, 336  
 compoost 143  
 comportabel 11  
 comportement 182  
 composant 58, 324  
 composeren 57  
 composeur 13, 336  
 kompositie 46  
 compost 143, 222, 257  
 kompôte 83, 257  
 compoteur 22  
 compotrice 22  
 kompres 42, 136  
 comprobatio 13  
 comproberen 13  
 komptabiliteit 67, 147  
 comptant 13  
 compulsoir 57, 169  
 compulsoirien 169  
 concentratie 54  
 concentreren 220  
 koncentries 40  
 concerneren 102  
 koncerteren 90, 107  
 concessionaris 63  
 konciërge 62, 137  
 konciliant 85  
 conciliatoir 51  
 conciliëren 85, 107  
 concinniteit 22  
 condensatie 13  
 condensator 40  
 condenseren 13  
 condependent 13  
 condependentie 340  
 condependeren 340  
 condescendentie 13, 85, 181  
 condiceren 13  
 condiscipel 70, 157  
 konditie 327  
 konditioneel 57, 101, 147  
 konditioneren 64, 66  
 kondoleance 88  
 kondoleancie 179  
 kondoleren 88, 326  
 conduite 54, 95, 170, 247  
 kondukteur 52, 150  
 conduit 69, 170  
 confedereren 52  
 konfektie (kleren) 79  
 confectie 83  
 konferentie 50, 62, 181  
 konfereren 50

confes 60  
 confessant 61, 324  
 confesserer 60  
 confessional 60  
 confessionaris 61  
 konfessioneel 60, 147  
 confessoir 58, 169  
 confessoor 60, 150, 231  
 confessuer 150  
 confiance 85, 107  
 confident 13  
 konfidentie 90, 181  
 konfidentieel 90, 147  
 configuratie 39  
 confilie 156, 158, 283  
 konfiture(n) 83, 160, 245, 246  
 conflagratie 13  
 conflagreren 13  
 confois 162  
 confonderen 92  
 confoort 92, 143  
 conformité 147  
 conformiteit 91, 107, 147  
 confort 114, 143  
 confortatijf 42, 156  
 konfrere 59, 134  
 konfronterer 57  
 confuse 295  
 confusen 341  
 confuus 94, 341  
 konfuus (verlegen) 86, 98, 111  
 konfijt 13, 83, 156, 328  
 konfijten 341  
 congé 54, 62, 147  
 konger 82, 186, 333  
 kongestie 42  
 kongres 62  
 kongure 270  
 konijn 82, 86, 112, 187, 222  
 conineren 86  
 koningin 312  
 de Coninek 31  
 conincstavel 54, 249  
 conincstavele 127, 329, 335  
 conincstavelerie 54, 154, 328  
 conjunct 13  
 conjunctif 13  
 conjuncture 94, 160  
 conjurament 60, 182, 238  
 conjurateur 13, 51, 150  
 conjuratie 51  
 conjure 60  
 conjurisoen 51, 60, 185  
 concaviteit 40  
 konkelbine 290, 291, 302

concluderen 11  
 conclusie 11  
 konkoers 58, 82, 165  
 concomitancie 38  
 konkommer 282  
 concoqueren 13  
 konkordaat 39  
 concordant 13  
 konkordantie 38, 46, 179  
 concordancie 101  
 concorden 84  
 concubine 111, 112, 302  
 konkurent 67, 181  
 konkurentie 67, 181, 340  
 konkurieren 340  
 connexiteit 11  
 connotatie 13  
 conquadratie 13  
 conquadreren 13  
 conquest 54, 137  
 conquesteren 13, 199  
 conquesteur 13  
 conreiden 25, 77, 79, 146, 293  
 conreien 25  
 conreit 172  
 conroet 168  
 conroot 54, 168, 171, 222, 252  
 consacrerer 60  
 conscientie 126  
 konscientieus 99  
 conseil 92, 107  
 konsekwent 38, 321  
 konsekwentie 38, 181  
 consent 92, 181  
 consentaren 148  
 consentement 13, 92, 182  
 concertateur 22  
 konserf 82, 303, 322  
 konsert 46, 137  
 konservatief 51, 309  
 konservatoire 46, 130  
 conserve 242  
 considerabel 90, 131  
 consideratie 94  
 considerant 57, 179  
 konsigne 54, 188, 243  
 konsigneren 33, 67  
 konsistencie 101, 181  
 konsistorie 303  
 konskriptie 54  
 consolatoir 169  
 consolatrice 156  
 konsole 76, 141  
 konsolideren 68  
 consommatie 82

- consommeren 82  
 konsonnant 38, 179  
 consoorte 143  
 consorte 58, 66, 143  
 consoude 222  
 conspirateur 13, 51, 150  
 konstabel 127, 341  
 konstant 101, 179  
 konstateren 38, 324  
 constavelie 25, 54, 154  
 constipatijf 42, 156  
 constituant 58, 179  
 konstitutie 51  
 konstitutioneel 51, 147  
 constrente 192  
 constringibel 157  
 konsulaat 52, 129  
 konsulair 52, 135  
 consulant 13, 22  
 consulent 22  
 konsult 44, 161  
 consumatie 15  
 konsument 82  
 consummateur 82  
 contabel 67, 131  
 kontagieus 42  
 contant 179  
 kontant 67, 179  
 kontanten 324  
 contemplerre 320  
 content 84, 97, 181  
 contentement 97, 108, 182  
 kontenteren 98, 100  
 kontentieus 62  
 contenu 101, 159  
 conter 32  
 konterboer 32  
 conterfaten 167  
 conterfeit 93  
 conterfeiten 45, 167, 341  
 conterfeten 135  
 conterfoorde 321  
 conterfoort 65, 80, 113, 321  
 conterfort 143  
 contergarde 25, 68  
 contermarsch 64  
 conterneester 68  
 conterpers 65  
 conterpoos 168  
 contersaïd 51, 136, 214  
 contiguiteit 13  
 continancie 93, 179  
 kontinentaal 39, 129  
 contingent 38, 181  
 kontingent 54, 181  
 continueel 90, 147  
 continuieren 62  
 contoïr 169  
 contoort 222  
 kontrabande 52, 127  
 contrabanderen 340  
 kontradans 87, 127  
 kontrakt 12, 66, 131  
 kontraktant 66, 179  
 kontrakteren 66  
 contractie 13  
 contraer 101, 130, 324  
 contraineren 36, 86  
 contrainte 57  
 -contramanderen 87  
 contramine 33, 187, 243, 245  
 contrapunt 46, 127  
 contrarie 91, 107, 115  
 kontrariëren 85, 232  
 kontrasein 51, 127, 192  
 kontrasigneren 51  
 kontrast 101, 131  
 kontrasteren 102  
 contra-teneur 46  
 contraveniëren 58  
 contraventeur 25, 58, 150  
 contraventie 58  
 contraverseren 59  
 contre 121  
 contrebalance 333  
 contreborghe 32, 67  
 contrebrief 32, 57  
 contrecedulle 333  
 contrefort 65  
 contrefosse 333  
 contreie 70, 112, 147  
 contreccarreren 85  
 contremant 335  
 contremijnen 55  
 contrepont 9, 17, 191  
 contrepois 66, 169  
 contrerie 132  
 contrescarpe 9, 55, 132  
 contrescharpe 333  
 contreseghel 32  
 contributie 30  
 kontrole 45, 142, 244  
 kontroleur 52, 150  
 kontrovers 38, 137  
 controverteren 315  
 contrijt 97  
 contumaceren 58  
 contumacie 57  
 contumelieus 91, 150  
 convaers 138

- conveers 137  
 konvenabel 90, 131  
 convenance 29, 52, 179  
 convenanse 262  
 convenant 52  
 konveniëntie 94, 108  
 conveniëren 318  
 convent 183  
 konventioneel 101, 147  
 convers 137  
 konversabel 90, 134, 331  
 konversatie 90, 258  
 converseeren 33  
 konversie 68  
 konverteren 68  
 conviciateur 22  
 convicteur 22  
 conviëren 87  
 conviers 140  
 konvooi 68, 168, 328  
 konvoyeren 77  
 konzenielje 290  
 coolen 76, 149  
 coonreit 171, 222  
 koöperatief 67, 156  
 koor 60, 152  
 koord 65, 143  
 coorweide 202  
 coperkel 251  
 coperrose 40, 211, 315  
 copertorie 251  
 kopie 62, 112, 154, 201  
 kopiëren 62, 232  
 kopieus 82, 150  
 kopij 65, 154  
 kopiist 62, 314  
 kopist 157  
 koppel 67, 86, 165  
 koppelen 95, 304, 328  
 coppetasce 76, 333  
 coppie 201  
 koraal 28, 47, 60, 61, 81, 129, 198  
 coraat 197  
 Coradijn 314  
 coraedje 268  
 corage 211, 268  
 corageus 150, 211  
 coragie 267  
 coragieus 98  
 corangeline 81, 187  
 corbeel 83  
 corbeil 140  
 corbelle 281, 307  
 Corbi 174  
 Corbie 172  
 corbiel 140  
 korchet 259  
 corde 143  
 cordegarde 132, 254  
 kordelier 61, 173  
 cordewaen 231  
 cordewanier 65, 173  
 cordewanner 310  
 kordiaal 85, 129  
 kordialiteit 85, 147  
 cordois 159  
 kordon 55, 185  
 corduwaan 202  
 corduwaen 65, 234, 292  
 cordijscolve 159, 283, 333  
 cordijskolf 301  
 coreel 197  
 koreie 8, 10, 87, 147  
 coriander 281  
 corier 57, 173  
 coriere 278  
 corisijf 240  
 korist 46, 157  
 corliaen 91, 191, 212  
 kornak 39  
 corne 83, 143  
 kornelle 83, 309  
 cornemuse 47, 160  
 cornemuser 311  
 corneol 81  
 kornet 54, 135  
 kornet (muts) 80, 135  
 corniculair 17  
 cornier 65, 173  
 kornis 65, 156  
 kornoelie 279  
 kornoelje 83, 164, 279, 309  
 kornuit 330, 331  
 Cornuaelge 129, 279  
 coronel 8  
 coroniste 288  
 corperieren 304  
 korporaal 54, 129  
 korporatie 69  
 korporeel 90, 93  
 corps 101  
 korps (muziek-) 69, 143  
 corre 143  
 korrekt 7, 13, 86, 137  
 korrektief 99, 101, 156  
 korrektioneel 58, 147  
 correngeren 290  
 correptie 15  
 korrespondent 67, 181  
 korrespondentie 66, 76, 181

korresponderen 76  
 korridor 76, 78, 141  
 corrigibel 98, 108  
 corruptibel 13  
 corrolif 10  
 corrosif 10  
 cors (keurs) 25, 143  
 kors 165  
 corselet 55, 135  
 korset 29, 80, 135  
 corsier 8, 56, 173, 212  
 korspet 200  
 corsuffel 197, 290  
 kortant 101, 253  
 cortauwe 212  
 kortegaard 54, 132, 245  
 kortegaarde 254  
 kortelas 55, 130, 211, 290, 291  
 cortelasse 8  
 kortelette 291  
 cortois 169, 212  
 cortoisie 212, 235  
 cortoisikolf 301  
 cortosie 240  
 kortouwe 212  
 korvee 54, 147  
 korveeën 341  
 korveel 197  
 korvet 56, 135  
 corweide 202, 293  
 cose 101, 141, 336  
 kosmetiek 80, 155  
 kosmografie 40, 154  
 kosmopoliet 39, 155  
 cossen 211  
 cossoude 283  
 cossu 94  
 kost 82, 113, 165, 330  
 coste 67, 142, 143  
 kosten 102, 108, 113, 165, 257  
 koster 60, 165, 313  
 costerie 60, 154, 212, 303  
 costillier 54, 173, 212  
 costiment 197  
 costuin 282  
 costume 51, 212, 257  
 kostumeren 79  
 costumier 51, 173  
 costumier 79, 147  
 costumière 79, 134  
 kostuum 29, 79, 189, 246  
 cosijn 187, 211  
 kotelette 33, 82, 135  
 koterie 87, 154  
 cotidiaan 100

cotidiane 41, 194  
 kotiljon 87, 185  
 cotisatie 62  
 cotoen 201, 202  
 cottoen 201  
 couché 111  
 coucheren 94  
 Couchy 261  
 confer 165  
 coulant 66, 179  
 couleren 76, 211  
 couleur 211  
 couleur de rose 91  
 couleuvre 211  
 coulisse 45, 156, 211, 246  
 couloir 76, 130, 211  
 coup 101  
 coupabel 58, 211  
 coup de grâce 91  
 coupe 65  
 coupel 165  
 couperen 87, 211  
 coupeur 65, 79  
 coupeuse 79  
 courage 130  
 courageren 84, 211  
 courier 111  
 courir 328  
 courses 86, 165  
 coursier 8, 212  
 courtage 13, 212  
 courtauwe 77, 176, 212  
 courtier 212  
 courtois 86  
 courtoisie 8, 86, 154, 212  
 courtosie 235  
 Courtrosijn 193, 212, 235  
 kous 80, 176, 262, 266  
 cousinage 13, 94, 130  
 coustume 212  
 coûte que coûte 91  
 coûte qui coûte 33  
 kouter 70, 165, 177, 219  
 couter 219, 311  
 conteus 94, 150  
 Coutsy 262  
 couverkel 76, 137  
 coveel 136  
 covel 81, 136  
 covele 209  
 covenant 15, 84, 179  
 covent 15, 30  
 coverkief 80, 172, 211, 267  
 covertoer 65, 169, 211, 213, 229, 230,  
 250, 280

- covertoir 169  
 couverture 76, 160, 162, 211, 229, 230, 250  
 couverturen 163  
 covine 84, 187, 211  
 covint 183  
 cowarde 210  
 kozen 84, 108, 141  
 kozijn 65, 187, 197, 258, 328  
 kraal 28, 129, 198, 279, 328  
 kraat 198  
 krabbeel 286  
 kraeyweye 8, 10  
 kraes 131  
 kraf 198  
 kraft 296  
 crayeerre 320  
 craieren 208  
 crayon 45, 185  
 kramerij 339  
 cramosijt 153, 296  
 kranig 338  
 krant 213  
 krap 273  
 crapoen 289  
 crappaudeel 55, 136, 236  
 crappaudiene 188  
 crappandine 81, 187, 236, 291  
 craproen 289  
 kras 101, 131  
 crasier 67, 173, 258  
 krauweie 202  
 kraweie 10  
 creancie 67, 179  
 creancier 67, 173  
 createure 162  
 creatrice 156  
 kreatuur 92, 329, 331  
 crèche 70, 135, 244  
 credencie 51, 52, 181, 262  
 credencier 51, 173  
 kredensse 262  
 credentzer 310  
 credevitse 294  
 krediet 67, 112, 155, 204, 252, 281, 328  
 krediteren 67  
 krediteur 67  
 creditrice 67  
 credule 99, 160  
 crei 158  
 creieren 158, 208  
 krek 90, 113, 254, 330  
 crème 45, 83, 181  
 krent 83, 188, 203, 303  
 kreoel 39  
 krep 135  
 cresse 137  
 kresp 137  
 crespé 15, 28, 257  
 krestael 131  
 creveel 287  
 creveetse 135  
 crevetse 65, 82, 135, 262, 286, 294  
 crevitse 156  
 cri 53, 153, 158, 329  
 cri(e) 295  
 criature 205  
 criem 245  
 crieme 58, 187, 188  
 criëren 53, 206  
 erieren 283  
 erigieren 292  
 krije 153  
 crime 243, 245  
 criminel 148  
 krimineel 58, 90, 111, 324, 330  
 krinolien 245  
 krinoline 80, 187, 245  
 krip 28, 80, 88, 139, 257  
 crisepasse 81  
 crisme 60, 139, 257, 286, 288  
 crismier 60, 173, 200, 257  
 crisolite 81, 155  
 kristal 64, 131, 286  
 kristallisatie 40  
 kristalliseeren 40  
 kristallijn 64, 187  
 kritiek 38, 46, 90, 155, 311  
 kritiseren 38, 329  
 croendie 286  
 crois 15  
 croisé 64  
 croiseren 15, 60, 216  
 krokodil 159  
 cronement 51, 182  
 croneren 51  
 kroniek 38, 155  
 cronge 198  
 croniste 38, 157, 242, 288  
 cronijke 155  
 kroon 21, 51, 185, 213  
 croonge 185, 285  
 croos 67, 169, 253  
 kroot 82, 193  
 crootse 61, 142, 262  
 kroppier 211  
 croquette 83, 135  
 crotse 142  
 krotte 69  
 crudeel 16  
 cruel 16, 85, 136

kruin 186  
 kruis 263  
 kruisette 70, 135, 314  
 kruizen 263  
 crupiere 77, 173, 212  
 cubebe 42, 134, 209  
 kubiek 40, 155  
 cubiculair 76, 135  
 cueillote 52, 142, 206  
 cuenijn 222  
 cuer 152  
 kuetsse 164  
 cuffie 144  
 cufie 144  
 kuit 171  
 kul 93, 164, 243, 279  
 kulas 55  
 culc 254  
 culcete 277  
 culct 254  
 culiere 202  
 cullecte 288  
 culmes 333  
 culpatie 13  
 culte 76, 165, 166, 277  
 culter 165  
 cultiveren 70  
 cultures 246  
 culuevere 219  
 cumpaen 222  
 cumpost 222  
 curaetse 130, 217, 262  
 kuras 55, 130, 262  
 kurassier 54, 173  
 cureie 15, 87, 147  
 cureit 17, 61, 147  
 curie 55, 172  
 kurieus 90, 151  
 curios 151  
 curiositeit 38  
 kuris 133  
 curliaan 213  
 currier 212, 213  
 cursael 213, 324  
 cursarijs 41  
 kursief 38, 65  
 cursoir 22  
 cuscute 41, 160  
 kussen 76, 211, 212, 310  
 kussier 339  
 kussijn 310  
 cussineel 55, 212, 307  
 kust 70, 71, 113, 142, 144, 257  
 custe 242  
 custen 165

custenaer 313  
 kuster 165  
 custerie 213  
 custode 62, 141, 213  
 custodie 142  
 custume 213  
 kuterdekut 290  
 kutsen 139  
 cuul 93, 160  
 kuur 160  
 cuverklief 212  
 cuverture 212  
 cuwaert 98, 212  
 cuwe 67  
 cuwoerde 212  
 kwaliteit 66, 147, 272  
 kwansuis 159, 272  
 kwanswijs 301  
 kwantitatief 101, 156  
 kwantiteit 66, 101, 147, 272  
 kwart 39, 272  
 kwarteel 272, 336  
 kwartier 39, 40, 173, 272, 328  
 kwartijn 336  
 kwasijs 159  
 kwetsen 53, 132, 262, 272  
 kwetsuur 53  
 kwijt 101, 154, 272, 326  
 kwijten 58, 67  
 kwinken 342  
 kwintessens 38, 127  
 kwitantie 67, 179, 207, 272  
 kwiteren 67, 207, 272

## L

Laeie 70, 166  
 laerd 82, 84, 132  
 laerdier 195  
 laas 131  
 laesse 167, 258  
 laeter 310  
 laetse 130, 133, 262  
 labaster 303  
 labberdaan 82, 234  
 labberdaen 178, 323  
 labeur 94, 150  
 labeure 295  
 labiaal 38, 129  
 labrynt 39  
 laboor 150, 195  
 Labourdaen 234  
 laboureren 70  
 labourieux 94  
 labure 151

- Lacen 297  
 lacheren 55, 90, 107, 261  
 Laci 338  
 la face contre terre 107  
 lagaen 68, 178  
 laidingieren 91, 237  
 laisser-aller 86, 147  
 lakei 76, 166  
 lakeien 341  
 lackaedsie 339  
 lackai 166  
 lakoniek 85, 98, 155  
 lakrisse 302  
 lactnare 130, 276  
 la la 91, 111  
 lambel 39, 136  
 lamble 65, 179, 280  
 lambourde 65, 165  
 lambris 76, 155  
 lambrisseren 76, 258  
 lambrizing 258  
 lambrosure 76, 160, 234, 258  
 lambruce 77, 160  
 lamentabel 324  
 lamenteiren 148  
 lamere 7  
 lammaris 281, 323  
 lamoen 77, 181, 224, 225  
 lamoene 269  
 lamoetsie 86, 143, 221, 225, 268, 270, 291  
 lamp 77, 179  
 lampe 297  
 lampene 297  
 lampenist 45, 52, 157, 313  
 lampetkan 333  
 lampion 69, 77, 185  
 lampraes 82, 176, 290, 321  
 lampreel 82, 136  
 lamprei 68, 82, 171, 337  
 lampreide 25, 293  
 lance 262  
 Lancelot 142  
 lanceren 66  
 lancet 42, 135  
 lanche 262  
 lanceren 52, 262  
 lancier 54, 173  
 langepee 32  
 lanier 86  
 lans 55, 179, 262  
 lanspesaet 54  
 lantaarn 77, 112, 137, 138  
 lanteerne 137  
 lanterlu 87, 159, 233  
 lanterlui 159, 161  
 lanterne 137  
 lantier 290  
 lapathen 264  
 lapidaer 40, 167  
 laps 100, 131  
 lard 132  
 larderen 82, 84, 195  
 lardier 76, 173, 195  
 largent 323  
 larve 9  
 larven 9  
 las 94, 130, 131  
 lasche 98  
 lascif 94  
 Lase 258  
 laseren 262  
 laserie 315  
 lasse 262  
 lastaedse 68, 270  
 lastage 130  
 lastagie 267  
 lastdrager 32  
 latent 90  
 latier 173, 208, 310  
 latierboom 77  
 latinceer 77, 173, 282  
 latineerre 282  
 latineren 239  
 latinisme 38, 157  
 latoen 63, 181  
 latouwe 163, 175  
 latrine 205  
 latsure 160, 231, 262  
 lattuwe 214  
 latuwe 82, 163, 214, 292  
 lauderen 57  
 laurier 28, 173, 218  
 laurierboom 70  
 laurijn 42, 83, 187, 218, 324  
 lauweit 197, 251  
 lauwer 28  
 lavaie 172  
 lavament 238  
 lavas 83, 137, 265, 266, 291  
 laveie 251  
 laveien 317  
 lavement 42, 182  
 lavendier 77, 173, 236, 255  
 lavendierster 337  
 lavengier 255  
 lavenier 255  
 laveren 68, 211, 213, 317  
 lavetse 7, 265  
 laveure 77, 163  
 la virarde 87, 323

lavoir 169  
 lavoer 77, 169  
 lavuit 168  
 lawaai 172, 197, 251  
 lawet 323  
 laxatief 42, 156  
 lazaret 128  
 lazars 319, 333  
 lazuur 323  
 lebijt 323  
 ledekant 208, 231  
 Ledenaert 293  
 ledikant 70, 207, 231, 296  
 leembendt 127  
 Lefeber 137  
 legalisatie 50  
 legaliseren 52, 59  
 legateren 314, 340  
 legatie 52  
 legende 39, 181, 245  
 Legier 173  
 legioen 39, 184  
 legitiem 58, 187, 188, 243  
 legitime 7  
 legitimeren 58  
 legitimist 39, 157  
 legumes 82  
 lei 23  
 leie 23, 40, 80, 166, 329  
 leis 80  
 leise 167, 258  
 leist 296  
 leitiere 217  
 leckfrite 329  
 lekkage 339  
 lekkerie 154, 339  
 lekkeris 302  
 lectiere 298  
 lectrine 70, 205  
 lektuur 40, 160, 245, 329  
 Lelyaert 132  
 lelie 77  
 lemiere 225  
 lemmel 23  
 lemnen 23  
 lemmer 23  
 lemnet 23, 127  
 lemoen 112, 224  
 lemoense 224, 268, 291  
 lempel 23  
 lemuen 186, 224  
 lendenier 339  
 lenement 77, 127, 182  
 lengaedze 89, 130, 221  
 lens 40, 180

leoen 207, 208  
 lepreus 42  
 les 24  
 lèse-majesté 51, 147  
 lesse 24, 135  
 lest 93  
 letargicien 40  
 lethargicien 308  
 lethargie 42, 154  
 letse 132, 133  
 letter 38  
 letterage 57, 288  
 letteraghie 270  
 lettier 208  
 leure 87, 152  
 Levant 39  
 levee 17  
 leverancier 336  
 leverantie 66, 179, 207, 288, 332  
 leveren 66, 207, 288, 317  
 levereren 207  
 leversoen 60, 185, 207, 235, 286  
 leverssche 291  
 lexe 24  
 lexikograaf 38  
 lexikografie 38, 154  
 lexikografies 38, 311  
 lezarde 40, 132  
 liaal 205, 216  
 liache 261  
 liaert 77, 132, 206  
 liaertsc 338  
 liaison 85, 185  
 lias 62, 130, 206, 262  
 liasseren 62  
 Libaen 178  
 libel 51, 335  
 libelleren 57  
 liberaal 29, 51, 85, 108, 115, 129  
 liberalisme 51, 157, 244  
 liberalisties 338  
 liberarie 288  
 liberteit 52  
 libertijn 39, 187  
 librarie 34, 67, 154, 235, 314  
 librarier 67, 173, 235, 314  
 libre-parcours 77, 165  
 librie 298, 314  
 librier 298, 314  
 licencieert 232  
 licensiert 233  
 licentieert 70  
 licentiëren 54  
 licentieux 95  
 liche 261

licoor 150  
 lidekant 207  
 lieaert 207  
 liëren 206  
 liërt 132  
 lieutenant 16, 218  
 lieverei 207  
 lievereie 207  
 lieveren 207  
 lift 78  
 ligue 39, 51, 155  
 lijferai 332  
 lijn 101, 108, 113, 188, 243, 284, 285  
 lijniaal 207, 314  
 lijpaerd 207  
 likeur 83, 150, 272  
 likwidatie 67  
 likwideren 67, 272  
 lila 45, 128  
 lymfaties 42, 311  
 limiere 225  
 limiet 70, 155, 246  
 limoeie 224, 268  
 limoen 83, 184, 207, 224  
 Lymogie 267  
 limonade 83, 129, 245  
 linagie 94, 130, 267, 284  
 linagier 94, 173  
 line 68, 187  
 lineair 38, 135  
 linge 285  
 lingerie 77, 154, 221  
 lingers 33  
 lingoot 63, 142  
 linguïst 38, 157  
 linguïstiek 38, 155, 311  
 linguïsties 38  
 liniaal 70, 129, 284  
 linie 188, 243, 284  
 liniëren 76  
 linteel 65, 136  
 lion 41, 185, 206  
 liquide 7, 58, 155  
 liquoir 272  
 lyriek 40, 155  
 lis 130, 135, 139, 262  
 lise 76, 335  
 lisseuse 64  
 liste 56  
 litaerge 40, 132  
 litanie 154  
 lithograaf 65  
 lithograferen 65, 233  
 lithografie 65, 154  
 litier 241

litiere 76, 207, 208, 290  
 litigieux 57  
 litse 133, 139, 156, 262  
 litterair 46, 135  
 liturgie 60, 154  
 liveie 288  
 liveren 317  
 livereren 207  
 livessche 266  
 livrei 76, 147, 207  
 lobeel 339  
 lochtenaer 312  
 lochtingier 312, 339  
 lodderie 339  
 loddernie 339  
 lodderijndoesje 81, 323  
 loenie 269  
 loens 93, 95, 266  
 loer 7  
 loeremier 202  
 loetgieren 267  
 loge 45, 142, 245, 268, 271  
 logeabel 76, 131  
 logee 84, 147, 324  
 logement 69, 182, 238, 329  
 logeren 75, 77, 111, 115, 201, 268, 318, 328  
 logesijn 193, 232, 263  
 logicaal 34, 38  
 logicien 38, 193  
 logies 77, 156  
 logike 38, 156  
 logiment 238  
 logijs 156, 231, 263  
 logijst 263, 287, 296  
 loi 68, 168  
 Loy 168, 297  
 loyaal 85, 88, 103, 129, 195  
 loyeren 268  
 loit 162  
 loiten 162  
 lokaal 62, 101, 129  
 lokaliteit 332  
 loket 339  
 lokomotief 52, 156, 245  
 Lombaerd 132  
 lombard 67, 222, 249  
 lombarde 295  
 lombardier 336  
 lombert 311  
 lombre 249  
 lommer 70, 186, 249, 323  
 lommerd 94, 249, 311, 329  
 lonce 186  
 longe 77, 186

longepée 257  
 longhe 7, 46, 186, 270  
 longie 82, 269  
 loods 77, 142, 245, 270  
 loodsieren 270  
 looye 268  
 looserijje 313  
 loosse 270  
 Lorain 241  
 Lore 152, 168  
 Loreine 190  
 lormenier 313  
 lormier 66, 77, 173, 313  
 lornjeren 81, 202  
 lornjet 81, 82, 135  
 losch 165, 265, 266  
 losengier 46, 173, 236  
 losie 313  
 loupe 81, 82, 164  
 louvoyeren 107  
 Louwen 197  
 loveren 211  
 lovensche 137  
 lovie 271, 334  
 lubricq 94  
 lucide 99, 155  
 luguber 90  
 luim 97, 113, 189, 282  
 luine 282  
 luipaard 40, 127, 311  
 luister 87, 161  
 luit 47, 160, 198  
 luitenant 16, 54, 128, 179, 218  
 luiteren 84  
 Lucrese 263  
 luctueux 34  
 lumeneux 239  
 Lumeniere 313  
 lumiere 55, 111, 173, 225, 313  
 lumieren 341  
 luminieren 304  
 lumineus 90, 150  
 lunatijje 99  
 lus 65, 139, 262  
 lusch 165  
 luster 161  
 lustre 64, 76  
 lustreren 45  
 lute 162, 295  
 lutementeren 340  
 luten 65, 160  
 luterdrank 31  
 luterén 65  
 luuster 335  
 luxe 94

luxueux 94, 150  
 luxure 94  
 luxurieux 94, 151, 327  
 luxurios 151

## M

Macckelatuere 233  
 maelfacteur 58, 150, 195  
 maelge 130, 279, 303  
 maelgeren 195, 303  
 maelgerie 45, 154, 279, 304  
 maelget 66, 135, 139, 195, 196, 332  
 maelgetten 316  
 maelrie 279  
 maelrovie 271  
 maelsac 333  
 maelse 280  
 maeltote 195  
 maeltraets 130, 290  
 maelvesie 195  
 maerber 132  
 maerce 262  
 maerge 132  
 maerle 132, 138  
 maarschalk 29  
 maerschalkerie 56, 314  
 maerschalkie 154, 314, 339, 340  
 maerschalcxien 232  
 maerse 138  
 maerspiet 76, 172, 195, 252  
 maertel 132, 136  
 maertsche 266  
 maertse 132, 262, 265, 291  
 maertsieren 265  
 maesle 101, 131, 132, 146, 257  
 maetche 55, 130, 262, 291  
 maetse 23, 24  
 maetsen 23  
 macedoine 83, 178  
 machache 7  
 mache 23  
 Machiel 208  
 machinaal 63, 129, 324  
 machine 63, 112, 187, 245  
 machine de guerre 91  
 machinist 63, 157, 331  
 machue 55, 159, 261  
 machijs 261, 263  
 macis 83  
 maçon 60, 185  
 maçoniek 60, 155  
 madam 178  
 madame 90  
 maderijn 63, 187

magazijn 66, 187  
 magheleine 270, 281  
 magistratuur 52, 245  
 magneel 55, 136, 238, 283  
 magneet 40, 134  
 magnesia 40  
 magnifiek 90, 113, 155, 324  
 magnifiek 155  
 magistratuur 160  
 Mahoen 282  
 mahomerie 60, 154, 197, 231, 237, 238  
 mahomet 197, 237, 238  
 maier 23  
 maillie 25  
 maillit 139  
 maillon 64  
 mailloten 42, 142, 316  
 main 18  
 mainbour 18  
 main ferme 18  
 main forte 18  
 Mainfroot 226  
 main garnie 18  
 mainiere 221  
 main levee 18  
 mainmise 18, 58  
 main morte 18  
 mainplevie 58, 153  
 main souveraine 18  
 maintenanche 54, 179, 226  
 maintenue 95, 97  
 maintenir 95, 283  
 maintenue 58, 159  
 maintien 30, 101, 107  
 main tierce 18  
 maioer 150  
 maisel 67, 136, 214  
 maisel 136  
 maisiere 65, 173, 199, 214, 215, 260, 328  
 maisneie 174  
 maisnide 241  
 maisniede 75, 172, 174, 214, 260, 288,  
 290, 329  
 maiteneren 283  
 maitres 95, 199  
 majestueux 93  
 majeur 46, 150  
 majoor 54, 150, 268  
 macadamiseren 69  
 makade 269  
 makage 339  
 makagie 269  
 makerele 136  
 makerelle 95  
 mackereel 231

macopijn 339  
 makreel 82, 136, 232  
 makron 83, 185, 229  
 maculature 64, 160, 233  
 mal 166  
 malaatsch 255  
 maladerie 41, 154  
 maladie 41, 154, 229  
 malaise 31, 66, 135, 144, 245  
 malakiet 41, 155  
 malandrijn 95, 187  
 mal à propos 90, 91, 149  
 malate 254  
 maledie 229  
 maledien 153, 316  
 maledijden 293  
 maledijen 80  
 malefilloen 231  
 maleie 199  
 malemesie 251  
 malengien 85, 114, 221  
 maleren 279  
 malevesie 195, 288  
 malevolent 22  
 malexeren 42  
 malget 195  
 malheur 94, 322  
 malheureux 97, 111  
 malicieux 33, 92, 150  
 malie 55, 68, 87, 130, 279  
 maliëren 55  
 malingre 111  
 malcontent 97, 181  
 malcontentement 34  
 malloot 92, 127, 142  
 mallote 7, 42, 141, 205, 295, 297  
 malmelade 280  
 malrovie 42, 142, 290  
 maltote 52, 142, 195  
 maltraiteren 84  
 malversatie 62  
 malvesie 146, 195  
 malvesie 153  
 malvesij 278  
 malvezij 83, 153, 251  
 mama 90  
 mameer 90, 147  
 mamerie 238  
 Mamet 60, 238, 314  
 mametterie 154  
 mammerie 231  
 mamonet 314  
 mamsel 90, 136  
 manche 80, 103, 179  
 manchet 80, 135, 242

- mandaat 62  
 mandarijn 83, 187  
 mandele 10  
 mandement 16, 61, 182, 219  
 manège 86  
 manoeuvre 54, 151  
 mange 55, 335  
 mangeneel 237  
 magneel 283  
 maniak 99, 129  
 manie 42, 154  
 manielje 243  
 manier 101, 108, 113, 115, 125, 173, 219, 330  
 manieren 117, 329  
 manifest 51, 137  
 manigette 83, 135  
 manikele 55  
 manille 87, 156, 158  
 mankement 63  
 manken 179, 317  
 mankepiet 32  
 mankeren 41, 102, 219, 317, 326, 328  
 mankoliek 297  
 manoeuvre 111  
 manoeuvres 121  
 manoir 17  
 manquerelle 290  
 manteneren 226  
 manteneringhe 313  
 manteneren 51, 155  
 manterie 85, 151, 219, 283  
 manteringe 309, 313  
 mantielje 243, 328  
 mantille 80  
 manuaal 324  
 manufacture 67  
 manufakturen 160, 328  
 manufakturier 67, 173  
 manuskript 38  
 marabout 81  
 marand 10  
 marasch 271  
 maraskijn 83, 187  
 maraud 10, 15, 95, 149  
 marbel 280  
 marber 66, 132  
 Marcellis 158  
 marcepen 190  
 marchand 66  
 marchanderen 66  
 marchandise 66  
 marche 70, 132, 265  
 marcheren 54, 331  
 marchereren 60, 261  
 marchieren 70  
 marchaussee 54, 231  
 marel 87, 136, 256  
 marellen 136  
 marecagie 70, 130, 267  
 margant 202  
 margarine 82, 187, 245  
 margaritoen 81, 185  
 marge 62  
 margelleine 230  
 margie 132  
 margineel 57, 307  
 marglier 15, 61, 173  
 Margriet 155  
 mariage 87, 88, 130  
 mariage de raison 91  
 marichal 231  
 marine 29, 56, 70, 125, 187, 245  
 marineren 82  
 marinier 56, 68, 196, 237, 239, 331  
 mariolein 77, 190, 230, 269, 281  
 marionet 69, 135  
 marisauchie 53, 77, 231, 261, 265, 266  
 marcassiet 41, 155  
 markeren 31, 87  
 markies 90, 155  
 markiezaat 51  
 marle 70, 132, 257  
 Marline 210  
 marlijn 200  
 marmelade 83, 129, 280  
 marmer 280  
 marmet 290, 307  
 marmoise 249, 335  
 marmoese 249  
 marmoyate 138, 139  
 marmoset 45, 135, 231  
 marmot 29, 41, 45, 112  
 marnier 239  
 maroderen 95  
 maroene 15, 83, 184, 295  
 marok 254  
 marokijn 65, 187  
 maronier 237  
 maronnier 237  
 marotte 9, 69, 142, 254  
 marque 101  
 marqué 324  
 marqueterie 64  
 marquise 55, 64, 76, 155, 245  
 mars 67, 68, 137, 138, 263, 265, 303  
 Mursaelge 138  
 marsch 54, 90, 132, 244  
 marscheren 264  
 marsenier 200

marsepein 83, 190  
 marserie 200  
 marsoen 202, 309  
 martagon 77  
 mardeel 66, 136  
 mardeerlijc 290  
 martel 132, 280  
 marter 80, 86, 280  
 martéren 312  
 martiel 140  
 Martijn 187  
 martirie 301  
 mascet 213  
 maseur 90  
 masiere 214  
 Maskaroen 184  
 maske 131  
 masker 86, 87, 281  
 maskerade 88, 129, 229  
 maskeren 45, 341  
 massa 101, 113  
 massacre 54  
 massacreren 54  
 massage 41, 130, 245  
 masse 63, 67, 68, 130, 131, 262  
 massel 281  
 masseren 41, 87  
 masseur 41  
 massief 101, 108, 156  
 massien 245  
 massijts 156, 263  
 massikot 260  
 massilieer 199, 229, 269  
 massiveté 14, 34, 101, 147  
 massiveteit 40  
 massue 262  
 masteluin 70, 83, 185, 186, 200, 254  
 mastijk 65, 155  
 mastijn 77, 187  
 mastick 155  
 mastikot 45, 65, 260  
 mastin 15  
 mat 29, 94  
 nataal 205  
 natant 90, 246  
 matefeloen 185  
 matefeloene 42, 231, 295  
 matèlot 33  
 materfillon 290  
 materiaal 63, 115, 129, 325  
 materialisme 60  
 materialist 60  
 materialisties 338  
 materie 283, 290  
 materieel 101, 147

maternel 85  
 matglas 64  
 matinee 45, 46, 147  
 matineus 94, 150  
 matoen 213  
 matras 76, 112, 130, 290  
 matrassc 262  
 matratse 262  
 matres 214  
 matrijs 63, 65, 93, 155  
 matriculeren 304  
 matrilagic 230  
 matrilogie 38, 154, 281  
 matrimonieel 307  
 matroos 68, 149, 278, 321  
 matsen 63  
 matshamer 333  
 matsuwe 262, 292  
 matten 87, 315, 317  
 matteren 63, 87, 317  
 mattiene 187, 188  
 mattine 60, 187, 195  
 matuen 186  
 maturatijf 42, 156  
 maumerie 197  
 maumet 197  
 maxime 38, 46, 187  
 mechanic 34  
 mecaniseren 65  
 mecanisme 40, 157  
 medalie 130, 279  
 medalje 45, 130, 243, 279  
 medaljon 81, 185  
 medecijn 34  
 mediaan 65  
 medicien 188  
 medicineren 41  
 medicinieren 239  
 medicijn 41, 187, 302  
 medicijnuer 337  
 medisance 33  
 medoc 83  
 meenstrie 290  
 meercerie 67, 154, 199  
 meerchi 53, 199, 262  
 meerle 71, 137  
 Meerline 199  
 meerseniér 199  
 meersse 137  
 meester 23  
 meestere 281  
 meesteres 312, 315, 339  
 meesterie 101, 154, 290, 314  
 meesterigge 312  
 meesterinne 310

- meesterse 312  
 \*meesterije 154  
 Mei 23  
 meide 23, 293  
 meider 23, 293  
 meier 23  
 meiraan 23, 24  
 meiere 23  
 meieren 23  
 meierie 23  
 meierij 23, 52, 153  
 meillet 196  
 meinen 316  
 Meinfroot 226  
 meinioot 225  
 meisalgier 200  
 meisniede 214  
 meisniere 297  
 meissenier 56, 75, 173, 288  
 meister 23  
 meistreel 223, 283  
 meiteneren 226  
 mekaniek 63, 65, 155  
 mecopijn 339  
 Melaan 207  
 melaats 41, 196, 254, 338  
 melange 83  
 melanckolije 154  
 melanckolijck 155  
 melancoleren 97, 233  
 melankolie 97, 108, 154  
 melankoliek 97, 113, 155, 297, 311  
 melancolien 308  
 melancolijn 308  
 melancolios 97, 150  
 melancoliseren 319  
 melanse 15  
 melanze 83, 187  
 meleie 53, 257  
 meleren 87, 199  
 meliorament 34  
 melisoen 127  
 melisse 15  
 melizoen 283  
 melleie 147, 199, 200  
 melodie 46, 154, 329  
 melodieus 46, 151  
 melodios 151  
 melodij 154  
 meloen 83, 181  
 meloene 295  
 memoires 38, 46, 130  
 memorie 99, 108  
 memoriseren 27, 99, 118, 125  
 memoriste 336  
 menaceren 87  
 menage 75, 130, 245  
 ménagère 303  
 menageren 33, 85  
 menagerie 69, 154  
 menagie 267  
 menagier 76, 173  
 menagierig 338  
 menderen 99, 220  
 mendicant 95, 179  
 meneën 85  
 menel 158  
 menestrandie 69, 154  
 menestreel 69, 223  
 menestreere 320  
 menestreerre 307  
 Menfroot 226, 252  
 mengieren 82, 220  
 meniere 220  
 menioet 143  
 menioot 224, 284  
 menisoen 184, 233  
 menistreur 150  
 menjoot 284  
 menozie 111, 263  
 menok 87  
 menot 272  
 mensioen 41  
 mensniede 290  
 mentenee 221, 226, 238, 307, 321, 327  
 menteneren 226, 318  
 menterie 309  
 mentinee 238  
 mentioen 89, 185  
 mentioneren 90  
 menu 88, 159  
 menuet 87, 185  
 minute 224  
 merancolie 278  
 merber 132  
 merbre 132  
 mercenier 39  
 mercerier 313  
 merci 90, 113, 199  
 merdaelge 69, 129, 279  
 meri 93, 153  
 meridiaan 40, 194  
 merinos 64  
 merisoen 283  
 merite 99, 105, 108  
 meriteren 90, 107  
 merju 175  
 mercantist 336  
 mercuriaal 309  
 merlaen 82, 178

- merle 132  
 merlijn 87, 199, 256  
 meronier 196  
 Mersalie 196  
 merse 137  
 mersenier 67, 173, 199, 313  
 merser 67, 310  
 mertélen 312  
 merveille 90, 101  
 merveilleux 90  
 merveljes 107  
 mesaise 97, 167, 324  
 mesaventure 94, 160  
 meschant 98  
 meschief 267  
 mesel 41, 136  
 mescanse 94  
 mescaveren 67, 68  
 meskief 94, 172, 267  
 meskif 174  
 mescontent 97  
 mescontenteren 97  
 mesniede 214  
 mespele 25  
 message 77, 130  
 messagie 267  
 messagier 77, 173, 199, 200, 229, 260, 290  
 messe 60, 136  
 messelgier 229, 290  
 messelioen 185, 254  
 messengier 290  
 messeniede 251, 260, 288  
 messie 338  
 Messire 115  
 nester 23  
 mesusage 58, 130  
 mesusance 58, 179  
 mesuseren 58  
 metaal 63, 131, 132, 205  
 metafoor 46  
 metalle 131  
 metalliek 68, 155  
 meteor 40  
 meteorologie 40  
 methode 38, 141, 204  
 metier 63, 147  
 metriek 40, 46, 155, 311  
 metsagier 260  
 metse 23  
 metselaar 23  
 metselen 23, 341  
 metser 23  
 metsenaer 23  
 metsier 199  
 metsiergat 260, 333  
 mettael 205  
 meubel 76, 78, 125, 152  
 meubeleren 288  
 meubelair 202, 314  
 meubileren 76, 288  
 meublement 303  
 mezane 15  
 Michiel 172  
 middelleine 302  
 miel 83, 172  
 mielge 8, 70, 156  
 mignardise 91  
 mignon 90  
 migraine 42, 182, 244  
 mijl 70, 154  
 mijn 55, 187  
 mijne 10  
 mikrobe 42  
 mikroskoop 40  
 mikroskopies 40, 311  
 Milaan 178, 207  
 mile 8  
 milicien 54, 182  
 milieu 88, 303  
 milionair 94  
 militair 54, 135  
 mille 67, 157, 158  
 milli 67  
 milliard 100, 132  
 miljoen 100, 181, 279  
 million 68, 185  
 millionair 135  
 mimiek 46, 155  
 mine 45, 93, 187, 188, 329, 330  
 mineraal 41, 129, 224  
 mineralogie 41, 154  
 mineraloog 335  
 minere 41  
 mineren 55, 224, 326  
 mineur 46, 150  
 mingnoot 285  
 mingoot 285  
 miniem 90, 187, 243  
 minioot 93, 142, 224  
 minister 29, 51  
 ministerie 51, 134  
 ministerieel 51, 147  
 ministreel 145, 281  
 ministrel 145  
 minnares 339  
 minnerse 339  
 minnesoen 127  
 minoot 284  
 minstreel 46, 69, 147, 223, 224, 283  
 minuteren 59

- minutieus 90, 150  
 minuut 100, 108, 221  
 myopie 42, 154  
 miraal 303  
 miraclere 297  
 mirakuleus 90, 150  
 mirande 176  
 miraude 303  
 myriade 100, 129  
 mirliton 47, 127  
 mirobolant 42, 296  
 mirre 41  
 mis 139  
 misanthroop 85  
 misanthropie 85  
 misavontuur 304  
 mise 57, 155  
 mise en scène 45, 155  
 miserabel 90, 111, 131, 324, 330  
 misère 94, 96  
 miséricorde 55, 113  
 miséricordieux 85  
 misfortuin 301  
 miskief 304  
 miscontentement 108, 304  
 misniede 215  
 mispaeien 85, 97, 166, 304  
 missagier 200  
 missie 52, 60  
 missionaris 60  
 missive 50, 156, 245  
 misteluin 200  
 mysterieus 90, 150  
 mysticisme 60, 157  
 mystiek 60, 155  
 mystificatie 85  
 mystificeren 85  
 mistral 39  
 misuus 58, 304  
 mythies 39, 311  
 mythologie 38, 154  
 mithridaet 15  
 mitrailleuse 55, 149  
 mitte 303  
 mobel 152  
 mobiel 98, 155  
 mobilair 76, 202, 309  
 mobilisatie 54  
 mobiliseren 54  
 mode 29, 141, 245  
 model 8, 136, 142, 161, 166  
 modelleren 45, 315  
 modereren 98  
 modern 90  
 modernisties 338  
 modest 98  
 modieste 157, 216  
 modieus 336  
 modiste 79  
 moele 63, 161  
 moeleren 45, 211  
 moelie 280, 335  
 moelje 68, 164, 278  
 moene 61, 191  
 Moer 143  
 moerallis 42  
 moeras 70, 71, 197  
 moeselen 245  
 moeseline 80, 187  
 moesje 81, 164, 244, 266  
 moete 152  
 moetsen 87, 164  
 moezel 310  
 mof 81, 144, 165, 278  
 moffel 81, 165  
 moiré 80, 195  
 molaats 197  
 molage 52, 130, 211  
 moleic 200  
 molekule 40, 160  
 molen 211  
 molest 31  
 molestacie 58  
 molette 56, 125  
 mollet 301  
 mollificatijf 42, 156  
 molster 294, 311  
 momborie 339  
 momentancel 100, 307  
 momenteel 324  
 mommaerter 66, 132  
 mommie 65, 154  
 mommoorter 301  
 mompeer 147  
 Mompeerkerk 147  
 Momplier 173  
 monarchaal 51, 129  
 monarchie 51, 151  
 mondatie 34  
 mondificatijf 42, 156  
 monfreer 90, 107  
 monikerie 313  
 monikie 313  
 monioot 225  
 Monjoie 168  
 Monjou 39  
 Monjouwe 175, 292  
 Monju 175  
 monmartre 132  
 monocle 81, 142, 145

- monodie 21  
 monografie 38, 154  
 monomachie 21  
 monomanie 42, 154  
 monopolie 330  
 monopolieën 292  
 monotheïsme 60, 157  
 monseigneur 61  
 monsieur 90, 111, 115, 121  
 monster 54, 66, 186  
 monstrancie 179  
 monstrans 25, 60  
 monstrueus 90, 151  
 monstruoos 151  
 montaegne 178  
 montaenge 39, 285  
 Montalbaan 178  
 montane 284  
 montanie 284  
 montanje 178  
 monteren 45, 63, 77, 222  
 montet 290  
 monteur 63, 150  
 montioir 231  
 montoir 152  
 montoor 150, 231  
 monture 121  
 montuur 63, 65, 111, 160  
 Moor 30, 80, 141, 168  
 (de) Moor 31  
 moorasch 197  
 moordenares 312  
 moraal 95, 129  
 morceel 262  
 mordmaal 15  
 Mordret 135  
 moreel 77, 90, 95, 136, 307  
 Moreie 146  
 moreit 64, 147  
 morel 83, 136, 197, 303  
 morelle 42  
 morellen 197  
 morfine 42, 187  
 morfologie 39, 154  
 morgant 81, 179  
 morgue 85, 143  
 Moriaan 30, 194  
 morielje 82, 156, 243  
 morion 55, 185  
 mormaal 42, 129  
 morositeit 97  
 morseel 101, 136, 262  
 morseelen 341  
 morsel 136  
 mort 41  
 mortaliseren 340  
 mortaliteit 39  
 morteel 312  
 mortel 41  
 mortepaeye 54, 166  
 mortepaye 323  
 mortier 55, 173  
 mortifiëren 60  
 mortirie 301  
 mortorie 53, 141  
 morture 53  
 morvesie 197, 278  
 mos 71, 165  
 moscaat 209  
 mosch 265, 266  
 mosier 215  
 mosquet 212  
 mosquetier 212  
 mosschel 24  
 mossel 24, 68, 82, 165  
 mosselgier 200  
 most 83  
 mosterd 83, 311  
 motaal 205  
 mote 70, 142  
 moteel 132, 138, 307  
 molet 47, 135  
 motie 62  
 motief 99, 108, 156  
 motiveren 90  
 motor 22  
 mots 164, 336  
 motsetse 15  
 mottoen 82, 184, 186, 211  
 motijf 156  
 mouche 64  
 mousseren 83, 211  
 mouvement 87, 90, 178, 211  
 movement 211, 212  
 mozaïek 45, 66, 155  
 muffle 144  
 muil 80, 160  
 muite 51, 86, 152  
 muiten 86, 341  
 muiteneren 54, 239  
 muizel 310  
 muizen 99, 160  
 muizeneren 313  
 muleter 294  
 muniment 57, 182  
 munitie 54, 325  
 muraal 65, 129  
 murael 279  
 murage 65  
 mureren 209

murmereerre 320  
 murmureerre 308  
 murmurier 308  
 mus 165  
 musaerdie 99, 154  
 musaert 99  
 muscet 213  
 musele 47, 136, 310  
 musen 47, 316  
 museren 99  
 musette 47  
 musiceren 46  
 musicien 46, 193  
 musijcke 155  
 muskaat 83, 271  
 muskadeel 136  
 muskad-el 83, 136, 241  
 muskadelle 241, 295  
 muskandel 290  
 musket 86, 135, 213, 271  
 musketier 54, 173, 308  
 muskettier 9, 315  
 musculeux 93  
 muskwet 272  
 musqueton 55  
 musschaet 271  
 mussel 24, 165  
 mustatse 130, 213, 305  
 mustele 86, 136, 213  
 musure 67, 160, 205  
 mutin 54  
 mutinatie 54  
 muts 80, 160 218, 262, 276, 297  
 mutsen 164  
 muttoen 212  
 mutueel 101  
 mutuel 16  
 muuskaat 209  
 muziek 46, 112, 155  
 muziekaal 46, 129  
 muziekant 46, 179, 232

## N

Naerduis 213  
 nacioen 51, 184  
 naïef 99, 156  
 naïveteit 99  
 najade 99, 129  
 nacare 47, 167, 195  
 nacarijn 336  
 naccare 195  
 nampt 58, 179  
 mampteren 58, 318  
 namptiseren 258

namptissement 58, 182  
 namptiseren 310  
 nappense 64  
 narkotiseren 310  
 nasaal 39, 129  
 natatorie 60  
 natiere 162  
 nationaal 34, 51, 53, 125, 129  
 nationaliteit 51, 53, 147  
 nativiteit 39  
 natore 163  
 natte 76, 93, 131  
 naturalael 324  
 naturalisatie 52  
 naturaliseren 52  
 naturalist 41  
 naturalisties 338  
 naturel 39, 98, 134  
 natureren 98  
 naturien 41, 193, 308  
 naturijn 308  
 natuur 41, 160  
 naveel 68, 82, 136, 320  
 naveeu 137, 320  
 naveide 68, 147  
 naveil 140  
 navenant 32, 90, 108, 111, 179  
 necessaire 81, 135, 243  
 Neele 135  
 negatief 45  
 negatoir 34, 57  
 négelentier 288  
 negerij 39, 314  
 neglentier 323  
 negligé 80, 147  
 negociant 66  
 negotie 66  
 negotiëren 66  
 negromancie 179  
 nekrologie 46, 154  
 nekromantie 60, 154  
 n'en déplaise 91  
 neologie 39, 154  
 neologisme 39  
 nerveus 42, 150  
 nervositeit 42, 147  
 niet 93, 101, 113, 135, 253, 324  
 neutraliseren 40, 102  
 neutraliteit 52, 147  
 neutre 52  
 niael 216  
 nieule 175  
 nieuwele 83, 175, 288, 292  
 nigromancien 60, 193  
 nihilist 39, 157, 244

nikotine 40, 187  
 nitroglycerine 55, 187  
 niveau 70, 101, 149  
 nivelleren 52  
 nobel 98, 108, 142, 240  
 noblesse 94  
 noele 175  
 noen 60, 115  
 noga 83, 128  
 noiaal 215  
 noiael 278  
 noyen 304  
 noieren 304  
 Noyoen 184  
 noise 169  
 nole 175  
 nomade 39, 129  
 nomadies 338  
 nombre 249  
 nombreux 101, 150  
 nominaal 68  
 nommer 249  
 nompareilje 16, 279  
 nomparijl 16, 279  
 nonaktief 335  
 nonaktiviteit 52, 147  
 nonchalance 33, 86, 179, 244  
 nonchalant 86, 179  
 nonsens 99, 128, 181, 222  
 noordeis 288, 323  
 noot 141  
 normaliseren 340  
 Normandie 236  
 Normendie 236  
 nose 94, 168  
 notabel 90  
 notariaat 59  
 notarieel 59, 307  
 notemuskaat 83  
 noteren 31, 68, 99  
 notificeren 52  
 notifikatie 62  
 noureren 6  
 nourriture 82  
 nous verrons 91  
 nouveauté 79, 147  
 nouvelles 90, 107  
 novele 89, 136  
 nouvelle 211, 212, 246  
 novice 61, 156  
 noviciaat 61, 129  
 nuance 45, 179, 244  
 nul 30, 40, 160  
 nulliteit 99  
 numerair 135

numeriek 100, 101, 155, 330  
 numismatiek 39, 155  
 nummer 101, 108  
 nuwele 175

## O

Obederen 318  
 obediencier 61, 173  
 obediëren 318  
 obediënt 86  
 obeli 288  
 objectiviteit 38, 147  
 oblie 83, 212  
 oblier 67, 173, 147, 211, 233  
 obligatie 68  
 obligeant 30  
 oblivieux 22  
 obsceen 94, 181  
 observant 335  
 obstruktionisme 336  
 oceaan 39, 178  
 odeur 150, 329  
 odeurtje 81  
 odieus 90, 150  
 oederen 212  
 oerdineren 202  
 oerfrois 81, 169, 202  
 oest 198  
 offenseren 91, 237  
 offensie 91  
 offensief 54, 156  
 offer 59, 143  
 offerande 59, 179, 288  
 offerhande 302  
 offerte 66, 137  
 office 76, 111  
 officiaal 60  
 officiant 60, 179  
 officie 202, 290  
 officieel 51, 147  
 officier 54, 62, 173, 262  
 officieus 51, 150  
 offisjeel 259  
 offisjeus 259  
 offeren 87  
 oftalmoloog 335  
 ogijf 65, 156  
 oir 58, 169  
 oytrieren 233  
 ojuin 222  
 oker 45, 48, 142  
 okkasioneel 90, 147  
 occasoen 57, 184, 216, 299  
 occasuun 186

- occoisoneren 57, 216  
 okkuperen 70  
 ocsoen 216  
 ocsoeneren 216  
 oktant 68, 179  
 oktrooi 69, 168  
 oculaer 167  
 okulair 41, 135  
 okulist 41, 157  
 odefant 232  
 olie 60, 83, 141  
 olifant 28, 41, 250  
 oliflamme 54  
 olijf 83, 241  
 olijve 241  
 olympies 311  
 olivant 250  
 olivier 41, 173  
 oliviere 173  
 olm 70, 288  
 olografies 58, 338  
 Omars 319  
 omber 87  
 ombrage 71, 85, 108  
 ombrageren 71  
 ombrageux 71  
 ominous 59, 150  
 ommelet 83, 135  
 omnipotent 60  
 omniscientie 99  
 onabel 111  
 onboen 111  
 onboent 296  
 on dit 90  
 onereus 90, 150  
 onereux 94  
 ongeciviliseerd 86  
 ongement 42, 182, 222, 285  
 ongent 42, 181, 222  
 ongepassioneert 98, 108  
 ongepermitteerd 90  
 ongioen 285  
 onyckel 81, 157  
 onioen 184, 222, 284  
 oncompleet 305  
 onctie 60  
 onctueus 60  
 onnoyaalheid 114  
 onneren 274  
 onpaar 305  
 ons 67, 186, 244  
 ontramponeren 334  
 ontsnapperen 305  
 oor 168  
 oorde 143  
 oorliet 81, 135, 201, 230, 279  
 oosterlucie 9, 77, 127  
 Oostinje 269  
 opaac 101  
 opaal 81  
 openeren 341  
 operateur 42, 112, 150, 329  
 operatie 42  
 opereren 42  
 operette 45, 135  
 opereux 22  
 operist 336  
 operment 40, 281, 286  
 opiniâtre 86, 131  
 opinie 33  
 opiniëren 292  
 opinieux 85  
 opinioen 90  
 opportunisme 51, 157  
 opposant 57, 58, 179  
 opposeren 57  
 opril 55, 172, 279  
 optiek 40, 155  
 optimist 98, 157  
 opulant 179, 181  
 opulent 94, 181  
 orage 70, 130  
 orageux 70  
 oragie 267  
 oranghe 270  
 oranje 28, 83, 179, 245, 269, 292  
 oranjerie 77  
 Oranjist 157  
 orateur 51, 150  
 oratore 61, 169  
 Orbeis 167  
 orbiculaire 40  
 orchidee 77, 146  
 orde 61, 101, 108, 113, 143  
 ordeis 65, 169, 212  
 ordelment 290  
 ordenaren 148  
 ordenen 102  
 order 54, 66, 143  
 ordenen 274  
 ordichen 263  
 ordijsen 263  
 ordijts 274  
 ordijtsche 261, 263  
 ordiment 301  
 ordinaal 293  
 ordinaire 57, 90, 111, 135, 329  
 ordinaire 26  
 ordinanche 262  
 ordinancie 262

ordinarie 262  
 ordineer 320  
 ordineren 238  
 ordoyeeren 34  
 ordonancie 179  
 ordonans 54  
 ordoneren 54  
 ordonnancie 51  
 ordonnantie 105  
 ordonneren 54, 60, 85, 111  
 orduis 169  
 ore 150  
 oreest 70, 201, 329  
 orfeverie 63, 154, 231, 288  
 orfroot 170  
 organiek 51, 155, 311  
 organisatie 62  
 organisator 62  
 organiseren 62  
 organsinzijde 64  
 orgeade 83  
 orgel 24, 47  
 orgelieus 150, 230  
 orgelious 85, 152, 202  
 orgelist 302  
 orgie 88, 154  
 orgueilleus 16  
 orguel 152, 329  
 orguilleus 16  
 oriënt 39  
 oriënteren 99, 237  
 originaliteit 99, 147  
 origineel 90, 99, 307  
 origineelheit 314  
 orijne 187  
 orillion 25, 80  
 orillon 55  
 orisoen 60, 184  
 orison 185  
 orlement 283  
 Orlieins 183  
 Orliëns 181  
 orloy 268  
 orm 143  
 ornaal 233  
 ornament 283  
 ornement 290, 301  
 ornoazie 298  
 ornement 238  
 orografie 39, 154  
 orografies 39, 311  
 orphaveri 231  
 orpijn 187  
 orreloedse 270  
 orthographie 230

orthodoxie 59, 154  
 orthografie 39, 154  
 orthografies 39, 311  
 orthopedie 41, 154  
 ortroieren 235  
 oscileren 40  
 ostade 80  
 ostage 54, 130, 297  
 ostagie 10  
 ostagier 54, 173  
 ostelgier 278  
 ostellier 232, 315  
 ostelrie 69, 154, 232  
 ostruits 9  
 otroieren 92  
 oubliancie 99, 179  
 oubliant 99, 179  
 oublie 212, 288  
 oubliëren 99  
 oui 90  
 Oursin 258  
 oust 70, 165  
 outrage 91, 130, 219  
 outrageren 91, 211  
 outrageur 91  
 outraghe 270  
 outragie 267  
 outroi 211  
 ouverture 47, 160, 245  
 ouvrage 94  
 ovaal 45, 129  
 oxydatie 40  
 oxyde 40, 155  
 oxyderen 40  
 oxygeen 40, 181  
 ozon 40, 185  
 ozune 285

## P

Paai 111  
 paeide 293  
 paaien 91, 108, 113, 119, 166  
 paeyement 213  
 paelge 70, 129, 279, 335  
 paelgiun 251  
 paelguine 186  
 paar 101, 108, 113, 167  
 Paard 31  
 paere 23, 132  
 paerlon 195  
 paerkement 195  
 paerment 239  
 paars 45, 137, 138, 140, 255, 260  
 paert 132

- paes 60, 167  
 paesge 270  
 paetse 270  
 paëus 24  
 pacifiek 54, 155  
 paffnuut 247, 256  
 page 76, 116, 130, 270, 291  
 pagien 46, 187  
 pagiment 238  
 pagineren 65  
 pai 241  
 payavel 67, 131, 249  
 paye 63, 68, 166, 171, 293  
 paiement 182, 215, 238, 303  
 païen 60, 193, 317  
 payeren 317  
 paille 45, 130, 243  
 paillet 83, 135  
 paillette 295  
 paiment 239  
 paymint 183  
 paintier 221  
 payoen 283  
 pair 39, 134  
 pais 101, 155  
 pais 30, 167  
 païsen 304  
 païseren 84, 303  
 païsier 57, 173  
 païsierre 320  
 païsel 98, 157, 249  
 Paytau 216  
 payijn 193  
 pakkers 213  
 packeel 339  
 pakket 52, 67, 135  
 palaes 167, 195  
 paladijn 30, 56, 187  
 palafroet 231, 252  
 palage 93, 306  
 palais 167  
 palane 213  
 palas 167  
 palatijn 187  
 palefroet 56, 169, 231  
 palefroit 169  
 palei 58, 146  
 paleie 213  
 paleis 51, 93, 167, 195  
 paleograaf 39  
 paleografie 39, 154  
 paleografies 39, 311  
 paleontologie 39, 154  
 paleren 280  
 Palestin 188  
 palesijn 56, 187  
 palet 45, 55, 64, 135  
 paletot 80, 127, 149, 253, 291  
 palezijn 229  
 palfernier 286  
 palfrenier 76, 173, 232  
 palie 130, 279  
 palieren 202  
 palijsten 202  
 palijtse 156, 262  
 palissade 69, 129  
 palissaderen 69  
 palisse 55, 77, 156, 262  
 paljas 69, 130  
 paljet 279  
 pallaes 195  
 palle 70, 80, 129, 131  
 palliatief 42, 156  
 palloen 10, 145  
 palloer 163, 281  
 palloor 309  
 palmeel 66, 136, 314  
 palmei 202, 290  
 palmcie 223  
 palmenteren 297  
 paloor 169  
 paltrok 127, 291  
 paltijn 290  
 palure 280, 309  
 pamflet 54, 135  
 pampernoelie 272  
 pampernoelje 278  
 pampier 290  
 pampoelie 7, 10  
 pampoene 223  
 panage 18  
 pauchier 173, 262  
 pand 80, 296  
 pandnnen 248  
 paneel 56, 65, 136, 219  
 panegyriek 46, 155  
 panentier 290  
 paneren 82, 281  
 paneteren 83  
 paneterie 76, 154  
 panetier 67, 173, 219, 220, 221, 232  
 paniek 45, 54, 155, 311  
 panijs 82, 155  
 pankier 173  
 panneel 219  
 pannesteel 127, 136  
 pannetier 219  
 pansaard 93, 219  
 pause 23, 93  
 panser 263

pansert 296  
 pansier 262  
 pantalon 80, 128, 185  
 pantenier 291  
 panter 41, 310  
 pantere 81, 134  
 panthiere 140  
 pantocfel 165  
 pantoffel 80, 165, 297  
 pantsers 55, 219, 220, 263, 310  
 pantsier 262  
 pantijzen 41, 155  
 Panurge 329  
 papa 90  
 papair 174  
 papauw 60  
 papegaai 41, 166  
 papegoi 168  
 papeie 205  
 papelaerd 231  
 papelaert 85, 132  
 papelardie 85  
 papelare 312  
 papelart 132  
 papengaai 290  
 papeterie 67, 154  
 papier 64, 112, 173, 195, 322  
 papilion 251  
 papiljot 80, 142, 248  
 pappelioen 339  
 pappier 195  
 papioen 41  
 papulare 231  
 paraaf 62  
 parabool 40  
 parachute 69, 160  
 parade 54, 129, 245  
 paraderen 54  
 paradoxaal 99, 129  
 paradijs 281  
 paraferen 62  
 paraffine 40, 187  
 parafrase 46  
 parage 94, 130  
 paragraaf 38  
 paralyseren 42  
 paralysie 42  
 parallel 40, 134  
 parament 238  
 parant 79  
 parangon 101, 185  
 paraplu 81, 170  
 parapluie 170  
 parasities 41, 338  
 parasol 81, 141

paravijs 155  
 par bouche 33  
 parchele 262  
 parchemin 190  
 parchoonnere 58  
 parciael 8  
 pardel 128  
 pardiel 248  
 pardoen 184, 195  
 pardon 84, 184  
 pardoneren 84  
 pardonnabel 131  
 pardonnement 34, 92  
 pardze 291  
 pareide 202  
 pareil 101, 134  
 parel 138  
 parelmoer 31  
 parement 79, 182, 239  
 parentage 94, 130  
 parenteren 14  
 parenthese 46, 134  
 pareren 79, 86, 112, 280, 281  
 paresse 94  
 parforcejacht 33  
 parfum 81, 189  
 parfumeren 81  
 parfumerie 81  
 parfumeur 81  
 pari 86, 153  
 pariëren 86  
 parisie 68  
 park 23, 29, 77, 132  
 parkement 195  
 parket 57, 135  
 parlement 238  
 parlement 29, 51, 89, 182, 238  
 parlementair 51, 54, 135  
 parlementeren 54, 297  
 parliment 238  
 parloer 281  
 parloor 76, 78  
 parlorkamer 333  
 parlot 30, 333  
 parmentier 65, 173  
 parmentrie 65, 154, 254  
 parmenrie 254  
 parmezaan 83, 178  
 parmezaans 338  
 parodie 45, 154  
 parodieëren 45  
 parodoen 288  
 parool 54, 141, 143, 198  
 parpein 65, 190, 304  
 parpoent 213

parse 138  
 parselen 316  
 part 30, 90, 101, 107, 108, 111, 132  
 partage 58  
 partagie 130, 267  
 part doen 90, 107  
 partenier 313  
 parterre 45, 136, 244  
 partiael 8  
 partialiteit 85  
 participant 58, 112  
 partie 153  
 partieel 51, 147  
 particularisme 51, 157  
 partikularisties 338  
 partikulier 90, 101, 108, 173  
 parti pris 91  
 part noch deel 30  
 partriseerre 320  
 partrisiër 86, 308  
 partrijsseren 260  
 partseel 262  
 partij 51, 67, 87, 112, 113, 153, 281, 293  
 paruik 199  
 parure 79, 160, 231, 247, 280  
 parvenu 86, 159  
 par voies et par chemins 91  
 parvijs 60  
 Parweijs 167  
 pas 82, 93, 115, 258  
 paseker 200  
 paskwil 46, 112, 156, 158, 243, 279, 330  
 paspoort 77, 127, 143, 232  
 paspoorte 295  
 pasquin 187  
 passabel 90, 108, 131, 249  
 passade 77  
 passaedse 270  
 passage 52, 69, 70, 130  
 passagier 52, 77, 173  
 passaie 268  
 passant 70, 179  
 passanten 55  
 passavel 131, 249  
 passe 295  
 passediesje 87  
 passediezen 155  
 passedijzen 155  
 passement 81, 182  
 passen 65, 93, 96, 317  
 Passenier 216  
 passepasse 10, 69, 131  
 passe-partout 81, 131, 253  
 passeport 231  
 passereren 62, 94, 113, 117, 317

passe-temps 87  
 passief 67, 86, 156  
 passioneren 98  
 passivel 157, 249  
 past 132, 257  
 paste 83, 132  
 pastele 147  
 pasteel 200  
 pastei 82, 257  
 pasteide 293, 294  
 pasteie 147  
 pasteye 15  
 pastel 41, 136  
 pasterne 202  
 pasteur 150  
 pasteuriseren 76  
 pastgeld 333  
 pastille 42, 156, 243  
 pastoor 61, 150, 328  
 pastorel 70, 307  
 pastorie 21, 60, 61  
 pasture 86, 160  
 patas 77, 265  
 pateel 60, 278  
 pateist 158, 218  
 patene 60  
 patent 63, 93, 181, 329  
 patenteren 63, 237  
 paterarke 301  
 paternoster 60  
 pathologie 41  
 patholoog 335  
 patiënt 41, 181, 327  
 patiëntelic 309  
 patiënteren 98, 108  
 patiëntie 82, 181  
 patiëntig 338  
 patijn 80, 187, 195  
 patisserie 83  
 patois 39  
 patriarch 301  
 patrijs 39, 82, 86, 154, 155, 199, 200, 263  
 patrijzen 263  
 patriot 141  
 patriot 51, 141  
 patriotties 51, 311  
 patroel 283  
 patroeldie 280  
 patroelje 54, 112, 122, 164, 242, 279, 328  
 patroeljeren 54  
 patroensche 312  
 patronaetscip 338  
 patronage 84  
 patronesse 312  
 patrones 34, 61, 136, 312

patronis 139  
 patroon 45, 55, 63, 68, 283  
 patrooneren 45  
 pattois 169  
 pattijn 195  
 puttoffel 283  
 paulioen 233, 298  
 pauperisme 30, 52, 157  
 paupier 197  
 paus 24  
 pautenier 91, 95, 97, 173, 218  
 pauteniëre 81  
 pantoniëre 173  
 pauvas 167, 197  
 pauwelgone 185  
 pauwelioen 197, 251  
 pauwelioene 30  
 pauze 45, 176  
 pauzeren 94, 96  
 pavais 167, 197  
 pavei 252  
 paveien 253, 341  
 pavement 60, 70  
 paveren 60  
 paves 24  
 paviljoen 64, 185, 186, 197, 233, 251  
 paviljot 248  
 pavois 55, 169  
 peauter 256  
 pecie 77, 173, 261  
 pedaal 86  
 pedagogie 25  
 pedagogie 70, 154, 308  
 pedant 99, 179, 204  
 pedantisme 99, 157  
 pede 55  
 pedercelle 24  
 pederier 25  
 pederiere 25  
 pedriere 55  
 pedestael 131, 217  
 pediezen 281  
 pedoen 185  
 peelgrimage 199  
 peelgrijn 24, 199  
 peen 192  
 Peerlkamp 199  
 peertsch 137, 255, 260  
 peersche 265, 266  
 peertse 137  
 peets 135  
 pei(e) 295  
 peie 171  
 peignoir 80, 130  
 peine 58, 91, 111, 192

peinsteren 291  
 peintre 221  
 peinzen 24, 283  
 peis 53, 91, 135, 167  
 peisen 283  
 peisteren 157  
 pejement 68, 213, 238, 239  
 peket 67, 135  
 pekuniar 94, 135  
 pekunieel 90, 148, 307  
 pelager 30, 131  
 pelegrijn 24, 133  
 pelegrijnmaedse 270  
 pelëie 213  
 péle-mêle 91, 135  
 pelerien 245  
 pelerijne 295  
 pelerine 80, 187  
 peleure 163  
 pelgrim 24, 60, 133, 282  
 pelgrimage 60, 130, 199, 203  
 pelgrimaze 268  
 pelgriminne 337  
 pelgrijn 24  
 pelgrijnmaedse 314  
 pellarijn 230  
 pelle 336  
 pellen 82  
 pellerin 187  
 pellies 80, 205  
 pellorijn 58, 295  
 peleton 54, 185  
 pelserie 336  
 peltenier 313  
 pelterij 65, 153  
 peltier 65, 173, 232, 313  
 penancier 173  
 penant 65  
 penchant 98, 179  
 pendanten 81  
 pendeloque 64  
 pendioen 286  
 pendule 76, 160, 221, 245  
 penetrant 42, 99  
 penibel 90, 157  
 penide 83, 155  
 penioen 284  
 penitancie 60, 179  
 penitencier 60, 173  
 peniteren 22  
 penne 65, 80, 181  
 pennoen 54  
 pennon 284  
 pennoncheel 127  
 pennonchel 54, 136

- pens 23  
 pensee 77, 147, 219  
 penseel 45, 136, 224, 262  
 pensen 21  
 pensener 62, 310  
 penserie 336  
 pensus 97  
 pensier 67, 173, 220, 304  
 pensif 99  
 pensioen 62, 184, 220  
 pension 219, 220, 221  
 pensionaat 29, 70, 129, 221  
 pensionaire 28, 75, 135, 219, 221, 243  
 pensionaris 62  
 pensioneren 52, 62, 237  
 pensjon 259  
 pentier 220, 232  
 penzen 24  
 peonie 191  
 pepel 23  
 pepoen 83, 184  
 pepsine 40, 187  
 perceel 59, 196, 262, 327  
 perche 266  
 perchemein 188, 267  
 perdeel 248  
 perdoen 196  
 peregrimeren 60  
 perelieus 232  
 peremptoir 57  
 peremptories 338  
 perfektioneren 94  
 perfide 85, 155  
 perfors 85, 111, 196, 323  
 perhuicke 8  
 peryckleus 151  
 perifrase 46  
 perifraseren 46  
 perikelcus 94  
 perikeloos 151  
 peril 94, 156  
 perilleus 101, 150, 232  
 periode 30, 141, 245  
 periodiek 42, 155, 311  
 peripetie 90, 154  
 perk 23  
 perkament 38, 65, 182, 188, 195, 238,  
 267, 290, 296, 298  
 perkel 280  
 perkement 290  
 perkussie 55  
 perloment 196  
 perlorijn 290  
 perlot 30  
 permanent 62, 181  
 perment 298  
 permissif 31  
 permost 297  
 pernicious 90, 150  
 Peroene 185  
 Perone 185  
 perpendikulair 40, 101, 135  
 perpetuel 90, 148  
 perplex 330  
 perplext 296, 297  
 perpoent 213  
 perprijs 213  
 perrewet 135, 213, 248, 288  
 perroen 8  
 perron 26, 65, 185  
 perruycke 8, 199  
 pers 69, 77, 137  
 perse 265  
 persen 317  
 perseren 317  
 persienne 182  
 persiennes 76  
 persiflage 46, 130  
 persiko 83, 128  
 persint 286  
 persker 83, 200, 266, 280, 310  
 perskerboom 333  
 personaetscap 338  
 personage 46, 130, 245  
 personagie 267  
 personaliteit 84, 91, 147  
 personeel 16, 52, 63, 148  
 personifiëren 46  
 personifikatie 46  
 personzie 111  
 persoon 61  
 persoonre 337  
 persoor 70, 169  
 perspektief 45, 156, 245  
 persijn 83, 187  
 pertche 70, 137, 264, 265  
 pertide 293  
 pertinent 57, 90, 181, 324  
 pertinentie 38, 57  
 pertizaan 55, 247  
 pertris 154, 199  
 pertse 265  
 pervaart 290, 296, 330  
 perwet 111  
 (en) pesant 101, 196  
 peseker 281  
 pessarie 42  
 pessimisme 60, 157, 244  
 pessimist 98, 157, 244  
 pesteel 55, 136

pesteren 137  
 pesterie 67, 151, 314  
 pestier 67, 308  
 petanse 262  
 petansie 281, 304  
 Petau 177, 216  
 petei 281  
 petieterig 333  
 petilleren 83  
 petitionement 51, 182  
 petitioneren 51  
 petitoir 57  
 phaëton 111  
 Phariseen 193  
 Pheson 184  
 phiselmeie 158, 283  
 phisolomie 30  
 pias 112, 196  
 pièce de résistance 91  
 piedestal 45, 131, 217, 322  
 piek 55, 85, 155  
 piekenier 54, 173, 313  
 Pier 172  
 Pieres 319  
 piers 140  
 pies 157, 158  
 (en) piessant 196  
 piesseren 196  
 piëteit 59  
 pieus 59, 150  
 pigmee 39  
 pygmeen 190  
 pijcke 155  
 pijkenaar 312  
 pijekier 313  
 pijnappel 127, 224  
 pijp 47, 87, 154  
 pijpen 316  
 pijpengaal 70, 129  
 pijtoor 248  
 Pikaert 132  
 pikant 90, 179  
 pikanterie 336  
 pikeren 31  
 piket 54, 135  
 pikeur 86, 150  
 pikkedillen 101, 156, 158, 200, 229, 243,  
 330  
 pikkeldillen 279  
 pic-nic 88, 155  
 pilaar 297  
 pilaarne 297  
 pilage 54, 130, 279  
 pilagie 267  
 pileren 279

pilgrimaedse 200  
 pilier 45, 172  
 pillen 139  
 pilleren 207, 279  
 pillet 196  
 pillieren 54  
 piloot 68, 142  
 pilorisatie 58  
 piloriseren 58, 233  
 pilterije 200  
 piment 83, 182  
 pimpel 23  
 pimperneel 82, 136  
 pimpernel 83, 217  
 pimpernele 136  
 pimpernelle 136  
 Pinabeel 137  
 pinnacle 224  
 pinakel 65, 127, 131  
 pinas 68, 224  
 pinceel 224, 262  
 pince-nez 81, 82, 221  
 pincet 42, 64, 135  
 pinche 66, 188, 262  
 pincheel 262  
 pinchieren 94, 224, 262, 317  
 pinet 10  
 pingel 285, 310  
 pingelen 285  
 pingier 45, 308  
 pingion 185  
 pingoen 285  
 pinioen 184, 283  
 pinnasse 224  
 pinsoen 227  
 pinnsche 261  
 pinsce 262  
 pinssen 94, 262, 317  
 pint 67, 188, 191  
 pioen 77, 191  
 pion 87, 185  
 pionier 55, 173  
 pionnieren 341  
 pioot 112, 122  
 piot 54  
 piotter 337  
 pip 24  
 pipeide 40, 158, 205  
 pipi doen 111  
 pippe 24  
 Pippijn 205  
 Pipijn 187  
 pipse 24  
 piqué 64, 80, 147  
 piqueren 207

- piraat 68, 129  
 piramide 39, 155  
 pyramide 245  
 Pires 319  
 piroen 185  
 pyrotechnies 40, 311  
 pirouette 99, 135  
 Pirs 174, 241, 319  
 pis 93, 157, 158  
 pis-aller 90, 147  
 piscikultuur 70  
 pisoen 216  
 pissade 93, 306  
 pissolet 10  
 pistache 83, 130, 244, 328  
 pistole 58, 141, 144, 244, 245  
 pistolet 7, 8, 10, 55, 135  
 pistool 7, 68, 141, 144, 245  
 pitanchier 61, 173, 262  
 pitancie 61, 173, 262  
 pitse 174, 262  
 pitsier 339  
 plaecin 190  
 plaen 190  
 plaestenare 281  
 plaaster 131, 167, 257  
 plaesterare 65, 281, 312  
 plaat 55, 131, 328  
 plaats 101, 108, 113, 125, 130, 132, 262  
 plaatsche 261, 262  
 pladene 24  
 pladerboom 24  
 pladijs 8, 82, 154  
 plafond 65, 76, 186  
 plafoneren 65  
 plagiaat 46, 129  
 plaidier 59, 308  
 plaidieren 59, 214  
 plaidise 154, 196  
 plaie 41, 166  
 plainte 57  
 pluisant 93, 179, 214  
 plaisanterie 90, 107  
 plaisir 30  
 plaister 167  
 plait 167  
 plakkaat 51  
 plakkaat 307  
 plackerie 339  
 plamen 282  
 plan 45, 178, 328  
 planckijs 336  
 plan de campagne 91  
 planeboom 24  
 planen 282  
 planeren 63, 71  
 planiere 304  
 plank 63, 179  
 planket 135  
 plankier 65, 173  
 plankiet 65, 172, 252  
 plankit 139  
 plansoen 262  
 plantage 69, 306  
 planteit 82, 101, 111, 147, 219  
 plantioos 101, 151, 219, 233  
 plantsoen 69, 181, 262, 329  
 plarie 24  
 plasande 321  
 plasant 214, 321  
 plasdank 168  
 plaster 132, 167  
 plasticiteit 45, 64, 147  
 plastiek 45, 155, 311  
 plat 101, 108, 113, 131  
 plataan 70, 178  
 platdijs 8  
 plateau 70, 149, 322  
 plateel 76, 111, 112, 136, 195, 247  
 platiel 140  
 platteel 195  
 platijn 289  
 plavant 248, 289  
 plavei 69, 147, 289  
 plavuis 65  
 plebaan 25  
 pledenerboom 24  
 plee 76  
 pleester 137  
 pleideerre 320  
 pleidoer 59  
 pleidooi 59  
 plein 69, 70, 101, 114, 190, 303  
 pleineren 314  
 plein-pouvoir 51, 130, 221  
 pleister 42, 65, 112, 167  
 pleisteren 77, 167, 289, 291  
 pleit 59, 68, 167  
 pleite 295  
 pleiten 341  
 pleitieren 340  
 pleizier 155, 214  
 plenipotentiaris 52  
 plentius 151, 221  
 plentues 233  
 pletie 76, 289  
 pletse 132  
 pleuresie 41, 151  
 pleurisje 154  
 plezier 36, 97, 113, 215

plezieren 341  
 plisant 215  
 ploie 295  
 plombeet 248  
 plombeie 28, 55, 147  
 plomberen 42  
 plomme 28  
 plompet 248  
 plooi 55, 70, 168  
 plooiën 79, 316  
 ploraal 306  
 ploten 94, 142, 206  
 plotte 87, 142  
 plovijts 70, 156, 263, 292  
 pluche 80, 160, 206, 244, 264  
 pluis 80, 160, 161, 336  
 pluisteren 287  
 pluizen 80, 160, 265, 316  
 plumagie 71, 80, 130  
 plumeau 76, 149  
 plunje 269  
 plutokraat 335  
 plutokratie 51, 154  
 pluus 241, 265  
 pluvier 71, 173, 287  
 pó 76  
 pocioen 42  
 podaghel 42, 131  
 poder 165  
 poeder 42, 70, 165, 255  
 poederen 81  
 poedre de simpathie 17  
 poelage 82, 130, 211  
 poelarde 82  
 poelde 280  
 poels 82, 164  
 poelet 82, 135, 328  
 poelge 278, 280  
 poelie 8, 164, 278, 338  
 poelier 67, 173, 314  
 poellie 8  
 poelment 82  
 poeme 185  
 poengeel 55, 136  
 poengieren 53, 222, 284, 285  
 poensoen 226, 301  
 poent 191  
 poenten 42, 52  
 poenter 52  
 poenture 227  
 poer 255  
 poerlekazie 111  
 poesier 10  
 poesoën 216  
 Poessenier 216

poester 10  
 poëterie 46, 154  
 poëtiseren 46  
 poets 248  
 poëzie 46, 154  
 poëzij 154  
 pof 248  
 poffet 248  
 pogernie 339  
 poi 170  
 poil 64, 169  
 poinsoen 185, 226, 262  
 point 68, 117, 191  
 point d'honneur 98, 111  
 poinsoen 55, 67  
 pointe 31, 90, 241  
 pointer 45, 193, 311  
 pointilleren 45, 219  
 pointilleur 336  
 pointsoen 262  
 pointsonneren 226, 262  
 peinture 45, 160, 227  
 pointureren 45, 227  
 poisoen 83, 184, 216  
 poison 185  
 Poitan 177, 216  
 poitenier 218, 313  
 poitevin 68, 187, 216  
 poitevineren 68, 239  
 poitier 162, 209, 218, 313  
 poytieren 17  
 poitierscap 328  
 pocalise 304  
 poke 81, 266  
 poket 329  
 poksack 333  
 polane 80, 190, 211  
 polarisatie 40  
 polei 65  
 poleie 211  
 polement 288  
 polemiek 51, 155, 311  
 polemies 38, 311  
 polemiseren 340  
 polffer 24  
 policeren 232  
 polichinel 69, 136  
 polychromie 45, 154  
 policieren 261, 317, 340  
 poliep 42, 155, 246  
 polieren 63  
 poliet 86, 107, 252  
 polygamie 39  
 poliment 64  
 polioen 42

polytechnies 40, 311  
 politen 264  
 polytheïsme 60, 157  
 politie 58, 312  
 politiek 51, 53, 155, 312, 328  
 politiseren 51, 319  
 pollane 211  
 polonaise 83, 87, 135, 215  
 pols 93, 165  
 polst 296  
 poltron 98  
 pulver 24, 277  
 polijsten 63, 262, 287, 317  
 pomade 80  
 pomboos 151, 247  
 pome 185  
 pomegranate 83  
 pomeie 25  
 pommeie 83, 147  
 Pompeie 146  
 pompelsie 290  
 pomperie 154, 313  
 pompernie 313  
 pomperij 87  
 pompens 90, 108, 151, 247  
 pompier 69, 147, 197  
 pompoelie 7  
 pompoen 83, 184, 222  
 pompoene 295  
 pompon 54, 185  
 pon 297  
 ponchoen 262  
 ponciel 67, 140  
 poncificaal 10  
 pongetijf 82, 156, 232  
 pongioen 54, 185, 284, 285, 286  
 pongoest 53, 168, 285, 287, 296  
 pongijs 53, 222, 231, 263, 285  
 pongijst 263, 287, 296  
 ponjaard 55, 203, 222, 284, 311  
 puncture 38  
 ponnael 55, 129  
 pont 191  
 ponticiteit 82, 147  
 pontifikaal 10, 324  
 pontifikaat 61, 129  
 ponton 68, 185  
 pontonnier 54, 173  
 pontoun 185  
 pontuen 186  
 pool 80, 169  
 poort 204  
 portaal 202, 203  
 poortenaar 312  
 poortenaar 313

poorter 313  
 poorterie 336, 339  
 poortier 314  
 poes 100, 108, 141, 168, 328  
 poese 9  
 pop 87, 164  
 popel 152  
 popelare 255  
 popelart 197  
 popelioen 233  
 popelsie 127, 304  
 popilioen 185, 233  
 poppe 9  
 poppe 9  
 poppe 9  
 populair 51, 135, 324  
 populariseren 38  
 populasse 69, 130  
 populeux 69  
 populier 70, 173  
 populioen 42, 231, 233  
 populoen 231  
 porchevant 259  
 pordesch 248  
 porete 82  
 poreus 40, 101, 150  
 porfier 45, 155  
 porie 338  
 porcaspijn 86, 187  
 porperrijn 288  
 porpoent 80, 191, 212  
 porprijs 55, 212  
 porreide 209  
 porret 135  
 porse 140  
 porselein 64, 82, 190, 262  
 portaal 76, 202, 204, 329  
 Portaenge 248  
 Portange 200  
 portant 45, 65, 179  
 portatif 47, 156  
 portebrisee deur 333  
 portefeuille 51, 76, 81, 281  
 portemonnaie 81  
 portie 281, 330  
 portiek 45, 155  
 portier 76, 173, 202, 204  
 portière 76, 134  
 Portouw 290  
 portraiture 45, 160, 214, 235, 281  
 portret 45, 135, 253  
 portretteren 340  
 portuur 86, 111, 160, 197  
 pose 45, 141  
 poseren 45  
 positief 47, 90, 156, 324

- possederen 16  
 possideren 16  
 post 52, 142  
 posteerne 137  
 posteide 197  
 postel 304  
 postelein 112  
 posteme 304  
 poste-restant 214  
 poste-restante 52, 179  
 posterioriteit 147  
 posterne 65, 137  
 posterij 52, 153  
 postiljon 52, 77, 183  
 postille 38, 156  
 postillioen 185  
 postulaatgulden 25, 129  
 postulaet 68  
 postume 189  
 postuur 93, 111  
 potaetje 268  
 potaeghe 202  
 potage 82, 130  
 potagier 76, 173  
 Potau 216  
 potent 22  
 potentiaat 30, 51, 129  
 potente 264, 309  
 potestaat 129  
 potpourri 47, 127, 153  
 potreinen 87  
 pottaedse 270  
 pottage 202, 203, 315  
 pottay 268  
 pottecarie 127, 154  
 Pottevin 216  
 pottoen 248  
 poudre de riz 81  
 pouf 76, 164  
 pourchelaine 262  
 pourchevant 218  
 pour cause 91  
 pour la bonne bouche 91  
 pourparler 90, 147  
 pourpein 304  
 pourpoint 191, 212  
 poursiewant 259  
 poursiewant 54, 179, 218  
 poursuite 54  
 pousse-café 88, 146  
 pousserren 31, 33, 84, 211  
 pontenier 218  
 pouvoir 111  
 pover 94, 142, 240, 329  
 povere 324  
 pozen 94  
 pragmatiek 52, 155  
 prayeel 214  
 praïere 215  
 praïerie 70, 154  
 prairie 30, 44, 154, 199  
 prakkezeren 99, 111, 232, 254  
 prakties 324  
 praktijk 41, 59, 155  
 praktijkcke 9  
 praktikabel 101, 131  
 praktiseren 41  
 praktizeren 232, 254, 319  
 praktizijn 41, 193, 263  
 praline 83, 187  
 praterie 25  
 pravande 202  
 prealabel 62  
 prebende 61, 181  
 precedent 62, 181  
 precesseur 34  
 prêcher un converti 91  
 precies 90, 99, 111, 155, 258, 324  
 précieux 90, 108, 151  
 precioos 151  
 precipiëren 22  
 precipitant 98, 108, 325  
 precipitantie 22  
 precisie 99  
 predecage 306  
 predemnatie 22  
 predicade 306  
 predicator 60, 150  
 prediceren 22  
 predifinieren 34  
 predikant 61  
 pree 289  
 preester 137  
 pefatie 46  
 prefekt 39, 52, 137  
 prefektuur 52  
 preferentie 98, 181  
 prefereren 98  
 preficiëren 22  
 prefigureren 22  
 prei 82, 147, 202, 203  
 preieel 213  
 preiel 136  
 preit 70, 147  
 prejudiceren 318  
 prejudiciabel 57  
 prejudiciëren 57  
 prejudé 90  
 precair 90  
 precarie 58

- precognitie 34  
 prelature 61, 160  
 prelefaat 31, 52  
 prelegateren 314  
 preliminairen 52, 135  
 prelude 47, 160  
 preluderen 47  
 premier 51, 147  
 première 45, 131  
 Premonstreit 61, 147  
 Prendeloor 141  
 prenden 93, 123, 316  
 prendre de mauvaïse part 33  
 prendre son courage à deux mains 91  
 prens 188  
 prent 45, 64, 192, 328  
 prenten 64, 341  
 prenterie 336  
 preokkupatie 97  
 preokkuperen 97  
 preparatoir 57  
 presbyteriaal 39, 292  
 preseance 51  
 presencie 181  
 present 29, 54, 88, 101, 108, 113, 115,  
 126, 181, 286  
 presentabel 87, 131  
 presentatie 51  
 presenteren 88  
 presenteren 87, 111, 237  
 (in)presentie 84  
 preservatief 42, 156  
 preserveren 41  
 preses 22  
 president 62, 181  
 presomptie 85  
 pressant 85, 179  
 presse 136  
 pressen 54, 316, 328  
 presse-papier 76, 147  
 presseren 85, 199  
 pressure 160, 231  
 prest 67, 85, 137  
 presteren 22  
 prestidigitateur 69, 150  
 prestige 85, 125, 156, 245, 267  
 presumptueus 85, 150  
 presupposeren 99  
 pretendent 51, 181  
 pretenderen 89  
 pretensie 85  
 pretentieus 85, 150  
 preter 25  
 (zich) prèteren 33  
 preterie 69, 154  
 preferiëren 22  
 pretext 89, 137  
 prens 98, 151, 260  
 preuts 260, 329, 331  
 preuve 24  
 prevande 203  
 preventief 58, 156  
 prevot 86, 149  
 priel 77, 136, 215  
 priem 282  
 priensoen 290  
 priester 60, 174  
 priesterage 314  
 priestrage 61, 130, 314  
 prij 28, 331  
 pijnse 8  
 prijs 8, 54, 67, 115, 154, 156, 245  
 prijsteren 157, 289  
 prijzen 316  
 prilleus 206  
 primaat 60, 129  
 primair 42, 135  
 primeur 82, 90, 92, 150  
 primitief 324  
 primogenituur 51  
 princesse 262  
 princhier 262  
 princier 51, 173, 262  
 principaal 66, 101, 105, 107, 129  
 principe 95, 156, 246  
 principieel 336  
 pringael 256  
 prins 90, 108, 188  
 prinses 90, 108, 136, 262  
 print 192  
 prioeresse 61, 136  
 priore 61, 149, 295  
 prioreit 61, 62  
 prioriteit 46, 147  
 prise d'eau 69, 155  
 prisie 67, 172  
 prisoen 53, 58, 185, 282  
 prison 112, 185  
 prisonier 53, 58, 173  
 prisonnier 237, 315  
 prisume 186, 282  
 privande 203  
 privé 94  
 priveie 76, 147  
 privilege 51, 135, 245  
 privilegiëren 51  
 procédé 63  
 procederen 59  
 procedure 59, 160, 245  
 proces 59, 136

- processioen 60, 185  
 prodigiaal 94  
 prodigieren 85  
 prodigieus 90  
 produktie 63  
 proel 143, 198  
 proeve 38, 152  
 proeven 341  
 proeveljaar 341  
 proeven 82, 99, 113, 211, 316  
 profes 136  
 professioneel 148  
 professoraal 70, 129  
 professoraat 70, 129  
 profeteren 60  
 profetes 60, 136  
 profetie 60, 154  
 profetije 154  
 profiel 45, 155, 322  
 profiler 286  
 profijt 94, 96, 111, 113, 117, 156, 211  
 profil 155, 158  
 profitabel 101, 131  
 profiteren 94, 96, 117, 211  
 pronostiqueur 40  
 program 45, 178  
 progressisties 338  
 proieel 215  
 prois 152, 330  
 projekt 63  
 projekteren 40, 63  
 projektie 38  
 projektiel 55, 155  
 procurer 234  
 procurator 150  
 procureere 59, 148  
 procureerre 320  
 procureirre 148  
 prokureur 59, 150, 233, 234  
 prokurist 62, 157, 309  
 proletariaat 51, 129  
 prolifiek 93, 155  
 prolongatie 67  
 prolongeren 67  
 proloog 45, 141  
 promenade 31, 54, 129  
 promissioen 60, 185  
 promissione 185  
 promoveren 70, 212  
 prompt 29, 85, 329  
 pronosticatie 40  
 prooft 24  
 prooi 28, 53, 241, 329, 331  
 proosdij 61, 154, 315  
 proost 24  
 prootsch 151  
 proper 93, 96, 117, 142, 240  
 properteit 93, 147  
 propice 156  
 propijne 77, 187  
 propijs 68, 324  
 proponent 81, 181  
 propoost 89, 107, 143, 296  
 proportie 281  
 proportioneel 52, 148  
 proposje 281  
 proposer 62  
 propositie 62  
 proprietaris 58  
 proseliet 60, 155  
 prosint 183  
 prosodie 46, 154  
 prospective 156  
 prosternatie 60  
 prostituee 95, 97, 147  
 prostitueren 95  
 protégé 84, 147  
 protegeren 84, 267  
 protektionisme 52, 157  
 protektionist 52, 157  
 protektionisties 338  
 protest 66, 89, 137  
 protestant 61, 179  
 protestantisme 61  
 protokol 45, 142  
 protocolleren 340  
 prouffijt 211  
 prouveren 99, 211  
 provaetse 138  
 provanche 179, 262  
 provancheren 340  
 provancie 82, 262  
 provande 82, 179, 211  
 provandier 288, 302  
 prove 24, 57, 152  
 proveche 261  
 proveetse 135  
 proveie 208  
 proven 211  
 provenche 181  
 provendaar 312  
 provendare 313  
 provende 181  
 provendeheer 288, 302  
 provendenare 313  
 provendere 173  
 provendier 61, 173  
 provene 24  
 provenen 24  
 provenie 24

provenu 66, 159  
 provest 24  
 provetse 98, 135, 202, 262, 292  
 provensier 308  
 provianderen 23, 340  
 proviserer 337  
 provisie 66, 67  
 provisioneel 90, 331  
 provisionel 148  
 provisoor 64, 150  
 provoceren 16  
 provoost 52, 143, 303  
 provoqueren 16  
 prude 98  
 prudent 99  
 pruderie 98, 154, 209  
 prueche 202  
 pruik 80, 160, 201  
 pruim 83, 282  
 prul 278  
 prulle 289  
 prume 25  
 prumeren 65, 289  
 pseudoniem 40, 187  
 psyché 76, 146  
 psychies 41  
 psychologie 38  
 psychologies 38  
 psycholoog 335  
 publiek 33, 45, 101, 113, 155  
 publiciteit 70  
 pudicq 94  
 puerment 160  
 puermentlike 333  
 puester 10  
 pui 65, 170, 171, 328  
 pui de 293  
 puimsteen 23, 63  
 puiroen 8  
 puissant 94, 179  
 puit 283  
 pul 76, 128, 164, 283, 297, 304  
 pulle 164, 289  
 pulpit 156  
 pulpijt 76, 156  
 puls 165  
 pulver 24  
 pulveren 24  
 pulvier 287  
 pulwren 24  
 pulwijne 8  
 pume 186  
 pumeel 55, 136  
 punaise 76, 135  
 pungiant 222

pungieren 222  
 pungrijs 156  
 pungrijs 222  
 puniëren 54, 318  
 punieren 284  
 punktuatie 46  
 punktneel 85, 148, 222  
 punt 29, 39, 101, 108, 113, 125, 191, 283  
 puntsoen 301  
 pupilariteit 58  
 puppe 164  
 Puppijn 205  
 puree 82, 147, 209  
 puritein 39, 44, 190  
 puriteins 338  
 purper 80  
 purpurijn 80, 187, 213  
 purreie 202  
 purse 248  
 pusje 281  
 passoen 216  
 pusuun 186  
 putaker 213  
 putakers 44, 131, 212, 301, 338  
 pute 94, 95, 97, 160, 319  
 puterie 95, 154  
 putier 95, 115, 162, 173, 209  
 putir 174  
 putoor 87, 169, 248  
 Putouw 216  
 Putouwe 177, 292  
 putrifëren 102  
 puts 68, 248, 321  
 putte 160  
 puttier 10  
 paar 108, 330  
 paarge 57, 161

## Q

Quaertroen 67, 185, 232, 272  
 quaetdie 339  
 quadrille 87, 156, 243  
 quadrillepapier 64  
 quadrilleren 340  
 quadrillioen 100, 184, 272  
 quadruplet 86, 127  
 quadruplijeke 57, 156  
 quadrupliseren 57  
 quant à moi 91  
 quantité négligeable 91  
 quarantaine 68  
 quareel 55, 272  
 quarele 84, 97, 136, 272  
 quartaan 190, 272

quartel 9  
 quarten 190  
 quartene 41  
 quarteleeren 30  
 quarteleren 58, 272  
 quartenier 313  
 quateern 272  
 quaternel 58  
 quatrijn 272  
 quatter 87  
 queeste 99, 137, 272  
 quelloot 206  
 querelle 107, 136  
 querelleren 84  
 querelleux 84  
 quessen 262  
 queste 137, 336  
 questeert 296  
 questeren 320  
 questieus 336  
 questioneren 70  
 quincaillerieën 67  
 quinkeren 342  
 quinquernel 58, 136, 272  
 quintaenge 178  
 quinteerne 137  
 quinteine 56, 190  
 quinterne 10, 272  
 quintuplet 86, 127  
 quiproquo 90  
 quiracie 210  
 quiratie 41  
 Quirijn 187  
 quissier 55, 173, 241  
 quyte 117  
 quiteine 283  
 quiterne 196  
 qui-vive 91  
 quohier 272  
 quote 52, 272  
 quoteren 52, 272  
 quotiënt 40, 181  
 quotiseren 52, 272

## R

Raeyeren 7, 213  
 raap 251  
 raepiamus 8  
 raepier 70, 173  
 raar 90, 108, 111, 329  
 raetsoen 195  
 rabat 9, 67, 69, 70, 87, 131, 257  
 rabatteren 17, 67  
 rabauderije 154

rabaut 208, 301  
 rabauw 115, 208, 253  
 rabbijn 61, 187  
 rachat 57  
 Rachel 137  
 rachine 261  
 racine 70  
 rade 293, 294  
 radie 338  
 radikaal 51, 70, 129, 324  
 radiografie 41, 154  
 raffinaderij 64, 153  
 raffineur 64, 314  
 raffineren 63, 64  
 rage 268  
 ragie 85  
 ragout 82, 164  
 rai 40, 166, 293  
 rai(e) 295  
 rayeren 7, 8, 63, 304  
 railleren 92  
 raillerie 92, 154  
 raillerie à part 91  
 rayon 55, 185  
 raisonabel 99, 111, 131  
 raison d'être 91  
 raisoneren 90, 199  
 raisonnement 90  
 raket 55, 82, 87, 135, 202  
 racket 241  
 rackette 242  
 racketten 316  
 raccommoderen 10  
 raconteren 90  
 racontreren 10  
 racotreren 79  
 ramaedsie 270  
 ramagie 71, 130, 267  
 ramasseren 102  
 Ramelgies 232  
 rammei 337  
 rammoer 225  
 rammoormeester 9  
 rampaard 132, 219, 311  
 rampant 39, 179  
 rampeneren 237  
 rampineren 238  
 rampone 91, 186, 257  
 ramponeren 91, 117, 237, 257, 328  
 rampu 111  
 randuinen 94, 186  
 rang 55, 179, 273  
 rangeren 52, 219, 267  
 rancket 290  
 rankeur 8, 150

rankoor 85, 150  
 rankuere 295  
 rankune 8, 85, 189, 246  
 ransoen 262  
 ransoneren 262  
 ranssoen 9  
 rantsoen 53, 55, 184, 198, 219, 221, 262,  
 283, 290  
 rantsoeneren 54, 262, 237, 314  
 rantsoneren 237  
 rapalje 69, 130, 243, 279  
 rapant 283  
 Raphaël 137  
 rapier 55, 173  
 rapine 54, 187  
 rappel 57, 136  
 rappeleren 99  
 rappier 315  
 rappoort 143  
 rapport 62, 64, 143  
 rapporteren 51  
 rapporteur 51, 150  
 rapprochement 85, 107  
 rapsodie 47, 154  
 rarefactie 40  
 rareficeren 40  
 rareiteit 101, 147  
 ras 30, 44, 80, 129, 131  
 rasaki 231  
 raseel 68, 136  
 raseelschip 333  
 raseil 140  
 raseren 55  
 rasie 263  
 rasier 67, 173  
 rasine 187, 262  
 raspaelge 130  
 raspen 82, 131  
 rasside 223  
 rastelier 77, 173, 257  
 rastement 200, 304  
 rasteren 92, 200, 304  
 rastoen 83, 184  
 rasteren 200  
 rasure 62, 160  
 ratificeren 52  
 ratijn 80, 187  
 rationeel 99, 148  
 ratjetoe 55, 164, 243, 280  
 rauwbaan 208, 301  
 ravage 90, 112, 130, 330  
 ravalleren 102  
 ravazie 268  
 ravelijn 55, 187  
 ravijn 70, 187

ravissant 90, 179  
 ravisement 97  
 ravisneur 95  
 ravotten 86, 292  
 razernij 339  
 razerij 339  
 razijn 214  
 razzia 39  
 reaai 330  
 reaccuseren 57  
 reaktie 101  
 reaktionair 51, 135  
 realisatie 101  
 realiseren 68  
 realiteit 38  
 rehas 92  
 rebbe 144, 153  
 rebebe 47, 134  
 rebebie 333  
 rebecke 47, 295  
 rebellic 338  
 rebruceren 232  
 rebuten 52  
 recensie 46  
 recent 90, 181  
 recept 328  
 receptie 87  
 recerce 263  
 reces 25, 51, 136  
 recette 45, 246  
 recherche 58  
 chercheur 58, 150  
 rechtfermierd 302  
 recidivist 58, 157  
 reciet 45, 47, 155, 252  
 recipiëren 87  
 recit 90  
 reciprociteiten 33  
 reciproke 31, 84, 90  
 reciteren 252  
 reçu 52, 159  
 redakteur 70, 150  
 redaktie 70  
 redeneren 341  
 rederijker 301, 309  
 rede 134, 166  
 redhibitoir 57, 58  
 redigeren 70  
 redit 89, 156  
 redites 90, 105  
 reditie 338  
 redondatie 22  
 redonderen 22  
 redoute 55, 164, 247  
 redres 29, 91, 135

- redresseren 31, 95  
 ree 131  
 reede 293  
 reël 38, 148, 324  
 reeschaaf 67, 166  
 referaat 38, 324  
 referent 62, 324  
 reformant 324  
 refereren 90, 107  
 reflectie 40  
 reformatie 61  
 refractair 55  
 refrain 46, 190  
 refresche 335  
 refrescheren 34  
 refriceren 16  
 refriqueren 16  
 refrisschinge 32  
 refugie 39, 147  
 refuseren 92, 107  
 refutabel 38  
 refuus 25, 92, 108, 160  
 regaal 40, 42, 129, 324  
 regal 229  
 regard 91, 93, 99, 105, 111, 112, 132  
 regelier 233  
 regenereren 63  
 regent 51, 181  
 regente 51, 181  
 regentes 336  
 regentinne 337  
 reget 69, 135  
 regneur 207  
 regie 52, 154  
 regiem 243  
 regieren 65  
 regilier 233  
 regime 41, 187, 240, 245  
 regiment 29, 51, 54, 182  
 regisseur 45, 150  
 register 62, 157  
 registratie 52  
 registreren 52, 53, 207  
 reglement 62, 182  
 reglementair 62, 135  
 reglementeren 62, 237  
 regleren 102  
 regret 97  
 regretteren 97  
 regulacie 101  
 regulair 34  
 regularinne 310  
 regularisse 310  
 reguleur 63, 150  
 regulier 61, 91, 111, 173, 233  
 rehabilitatie 58  
 rehabiliteren 58, 84  
 reie 46, 171  
 reimerchoen 53  
 reimeren 53, 192, 198, 249  
 reinaerdie 99, 154, 314  
 reine 51  
 reine-mère 51  
 reklame 66, 178, 246  
 recolement 57  
 recolissie 83, 156, 202, 262, 304  
 rekommandabel 91  
 rekommandatie 92  
 rekommanderen 84, 92  
 recompense 85, 92, 101, 107, 181  
 recompensereren 85  
 reconciliabel 57  
 reconfortatie 92  
 reconforteren 92  
 rekonvalescent 42  
 reconveniëren 58, 318  
 reconventie 58  
 recoort 89, 143  
 recort 143  
 recours 84, 165  
 recouvrement 182, 211  
 recouvreren 211  
 recreancie 58, 179  
 recreatif 87, 156  
 recredentie 18  
 recreut 163  
 recreuteren 163  
 rekruteren 55  
 rekrunt 296  
 rektificeren 70, 232  
 rektifikatie 70  
 rekuleren 55  
 rector 70, 150  
 rectorike 294  
 recuperabel 34, 58  
 rekwest 50, 137, 257, 272  
 rekwesteren 50, 291  
 relascheren 58  
 relateren 89  
 relatief 91, 107  
 releef 28, 83, 172, 174  
 relief 172, 174  
 relevabel 34  
 releve 295  
 relevement 9, 57, 182  
 releveren 57, 98  
 relief 172  
 reliëf 28, 45, 56, 88, 134, 322  
 relievement 314  
 religieus 151

religioen 185  
 religione 184  
 religioos 151  
 reliquie 60  
 reliquien 154  
 remanent 181  
 remarque 90  
 remarqueren 90, 107  
 remboers 67, 165, 219  
 remboerseren 67  
 remburseren 213  
 remedie 9  
 remedieren 233, 319  
 remegie 255  
 remenant 101, 179  
 remeren 192  
 remise 52, 68, 77, 155, 245  
 remisie 338  
 remitteren 68  
 remonstrancie 57, 179  
 remonstrant 61, 179  
 remonstrantie 18  
 remonstreren 7, 61  
 remontoir 65, 82, 130  
 remoor 150  
 remoors 97, 143  
 remors 143  
 rempart 60, 132, 221  
 remplaçant 55, 179, 219  
 renaissance 45, 179  
 rendez-vous 33, 85, 164  
 renegaat 60, 129  
 renet 83, 135, 226  
 renforteren 314  
 rencontre 16, 84, 186  
 rencontreren 84  
 renommee 94  
 renonce 87, 186, 329  
 renonciatie 58  
 renons 244  
 rente 67, 181  
 rente à vie 58  
 rentenier 94, 113, 173, 313  
 rentier 313  
 rentseneren 237  
 rentsoen 221  
 renvers 290  
 renversael 290  
 renverseren 102  
 renvoyaen 317  
 renvoyeren 59, 62, 195, 317  
 renvooi 28, 59, 62, 168, 221  
 repaer 68, 167  
 reparabel 101  
 repareren 126

repas 69, 88, 130  
 repertoire 45, 130, 241  
 repeteren 46  
 repetitie 46  
 repliek 57, 155  
 replijck 155  
 replijcke 9, 212  
 repondencie 181  
 repoos 94  
 reposeren 94  
 represailles 33, 54, 130  
 represalie 130, 279  
 reprijs 46, 155  
 reprimande 70, 179, 245  
 reprise 65  
 reprochant 324  
 reproche 92, 142  
 reprocheren 92  
 reptiel 40, 155  
 republiek 51, 53, 155  
 republikein 51, 190  
 republikeins 338  
 republijke 155  
 repulsie 98  
 reputatie 94  
 reputatieus 336  
 requerant 58  
 requisitoir 57  
 reren 89  
 rescontre 16  
 reseluut 230  
 resentieren 85  
 resentment 85  
 reserve 55, 67, 137  
 reservoir 69, 130  
 reservoor 10, 169  
 resident 52, 181  
 residentie 181, 303  
 resideren 91, 107  
 residu 40, 159  
 resignatie 98  
 resistencie 101  
 resolutie 51, 90  
 resoluut 85, 252, 324  
 resolveren 22  
 respekt 28, 86, 137  
 respektabel 98, 131  
 respekteren 86  
 respectif 7  
 respectivelick 7  
 respijt 9, 28, 56, 156, 257  
 respondant 58, 179  
 respondencie 76  
 responsabel 62  
 responsabiliteit 62

- ressort 57, 143  
 ressorteren 57  
 rest 101, 113, 115, 137  
 restalir 174  
 restant 66  
 restaurant 69, 179, 230  
 restaureren 45, 230, 281, 317, 340  
 restauweren 281  
 restement 58  
 resteren 102  
 restoir 16, 58, 164  
 restoor 16, 58, 164, 257  
 restoren 102, 316, 317, 340  
 resultante 40, 244  
 résumé 39, 147  
 retardement 101, 182  
 retenue 86  
 reticule 84, 160, 243, 245  
 retoer 77, 164, 303  
 retorijcke 156  
 retorike 46, 156  
 rhetoriseren 319  
 retorisijn 38, 46, 193, 263  
 retoucheren 45, 211  
 retourneren 67, 212  
 retraite 55, 247  
 retract 58  
 retractabel 34, 58  
 retranchement 17, 55  
 retrancheren 55  
 retireit 167  
 retrencheren 16  
 retret 135  
 retroactif 57  
 retrospectief 45, 156  
 renbe 144, 152, 153  
 reumatyck 42  
 reumatijcke 156  
 reünie 70  
 reïsseren 94  
 revanche 8, 54, 84, 111, 265  
 reveel 69, 136, 205, 251  
 reveil 204, 279  
 reveille 55, 134  
 revelen 311  
 reveleren 51  
 revelje 243  
 revellie 204, 243, 279  
 reven 42, 134  
 revenge 8, 265  
 revenge 8, 181  
 revengeren 84  
 revensie 265  
 revenu 94, 159  
 revenue 294, 295  
 revers 63, 94  
 reversaal 58  
 reversale 324  
 reviel 140  
 revindicatie 18, 57  
 revolte 51, 143  
 revolveren 51  
 revolutie 51  
 revolutionair 51, 135  
 revue 55, 159  
 rez-de-chaussée 76, 78  
 rezultante 179  
 Rhône 185  
 riant 70, 91, 179  
 ribald 276  
 ribaudekijn 55  
 ribauderie 95, 154, 236  
 ribaudie 95, 154, 236  
 ribaut 94, 95, 176, 207, 253  
 ribbe 144, 153  
 richard 91  
 Ridder 31  
 ridiknuul 91, 160, 243  
 rierewaerde 217  
 rifeleren 288, 326  
 rigneur 86, 150, 207  
 rigoreus 234  
 rigoureux 86, 150, 234  
 (de) Rijk 32  
 rijn 46, 187  
 rijsoaelde 280  
 Rijssel 251, 260, 288  
 rijst 296  
 ricochet 55, 135  
 ricochetteren 340  
 rimoor 225  
 ringeneren 285  
 rinneweren 287  
 rioel 143  
 riool 69, 141  
 riote 84, 142  
 riotens 84, 150  
 riskeren 98, 111, 207  
 Risseenw 137, 213  
 ritsoen 221, 283  
 rivaal 125  
 rivaelge 70, 129, 279  
 rivage 70, 130  
 rivalie 279  
 rivaliteit 125  
 riveren 63  
 rivier 29, 70, 71, 86, 113, 173  
 roaans 64, 338  
 roband 208  
 robbat 197, 257

robbe 141, 153  
 Robbechon 262  
 Robbeert 137  
 robe 80  
 robe de chambre 33  
 Robetsoen 262  
 roboratie 31  
 robuust 93, 161, 243  
 robijn 81, 187, 209  
 rochiere 39, 173  
 roete 77, 164  
 roetse 143  
 roeuwaard 8  
 roeuwe 8  
 roffiaan 95, 178  
 roffioel 82, 143, 197, 250  
 royaal 85, 108, 111, 129, 324, 329  
 royeel 68, 148  
 royeren 8, 62, 215, 216, 317  
 roke 267  
 roketier 66, 173  
 rococo 45  
 rol 46, 59, 142  
 rollade 302  
 rollen 86, 203  
 rollener 77, 310, 313  
 rollet 301  
 roman 46  
 romance 47  
 Romanelle 136  
 romanie 83, 154  
 romans 338  
 romantiek 308  
 romanties 99, 311  
 romboidaal 40, 129  
 Romein 39, 44, 65, 190  
 romeins 338  
 rommoer 225  
 romoer 225  
 rompture 41, 160  
 ronche 262  
 rond 101, 108, 113, 186, 203, 335  
 rondas 55, 130  
 rondassier 336  
 ronde 54, 186, 295  
 rondeau 46, 127  
 rondeel 25, 46, 136, 328, 335  
 rondelle 55, 136  
 rondiel 140  
 fongnie 42, 185  
 ronken 93, 186, 266  
 ronse 93, 186, 262  
 ronside 77, 155, 222, 223, 283  
 rontsoen 220  
 rooi 112, 168

rooien 317  
 rooilijn 69, 333  
 roomenje 154  
 roos 42, 324  
 roosenier 10, 313  
 roosenler 10  
 rooset 64, 137  
 roost 82, 143  
 roosten 63, 82  
 roosteie 337  
 ros 93, 164  
 Rosbeier 311  
 rose 45, 141  
 rosier 77, 173, 313  
 rosin 25  
 rosmarijn 77, 187, 257  
 rosseel 136  
 rosside 283, 293  
 rossijde 155  
 rossinant 46, 179  
 rot 54, 164  
 rote 70, 164  
 rotier 70, 173, 211  
 rots 70, 142, 267  
 rotteie 337  
 rotterie 339  
 roturier 94  
 Rouaan 178  
 rouleren 68, 211  
 roulet 87, 135  
 route 247  
 routine 62, 211  
 rouwaard 8  
 rouwagie 339  
 rozet 63, 77, 81, 135  
 rozijn 83, 187, 215  
 rubant 81, 296  
 rubriceren 38, 232  
 rubriek 38, 64, 156  
 rubrijcke 156, 242  
 ruche 81  
 rude 25  
 rudoyeren 84, 107  
 Ruem 212  
 Rugier 212  
 ruie 70, 170  
 ruïne 70, 187, 245  
 ruïneren 94, 113  
 ruïneus 94, 150  
 ruineux 94  
 ruissotte 142, 295  
 ruiterij 339  
 rumatiek 42, 156, 308, 324  
 rumatiekig 338  
 rumaties 42, 329

rumoer 69, 112, 113, 150, 225  
 runce 186  
 rusche 70, 161  
 rusen 201  
 ruse 26, 99  
 rustiek 70, 156, 312  
 rustier 70, 173, 308, 336  
 rutele 41, 136  
 rund 99, 324  
 ruwaard 54, 132, 311  
 Ruwaen 212  
 ruwaert 274  
 ruweel 205, 251  
 ruzie 338

## S

Saedsoen 8  
 saai 7, 80, 112, 166, 241, 258  
 saeizoen 214  
 saecken 93, 131, 266  
 saecker 131  
 saalde 280  
 saelge 279  
 saerge 132  
 saermeer 263  
 saestelet 265  
 sabel 39, 131  
 sabeline 80, 187  
 sabreur 55, 150  
 sabure 151, 251  
 saffer 203, 311  
 saffier 81, 155, 195  
 saffraan 290, 195  
 saher 195  
 safraan 83, 178, 195, 288  
 saftier 232  
 sagrijnen 265  
 sayet 7  
 saiette 55, 135, 214  
 saillant 31, 91, 179, 195  
 saillie 154  
 sayon 80  
 saisie 57  
 saisieren 57, 214  
 saisine 56, 187, 214  
 saisinieren 340  
 saissieren 340  
 sajat 80, 112, 135, 213  
 sac 80  
 sakeleren 70, 281  
 saccage 54, 130  
 saccageren 7, 54  
 saccagie 267  
 sackeboet 47, 164

sacken 55, 131  
 sakker 131  
 sakkerdejee 111  
 sakkerloot 90  
 sacoers 213  
 sacours 165  
 sakramenteel 60, 148  
 sacre 87, 131  
 salade 55, 82, 129  
 salaed 242  
 salariëren 62  
 salaris 62  
 salemoelze 280  
 Salemoen 185  
 salet 70, 135, 328  
 salie 42, 129, 130, 275, 277, 279, 280  
 Salisbiren 162  
 salcoers 290  
 salmiak 40  
 salmodie 60, 154, 277  
 salon 70, 185  
 salterie 277  
 saluatie 86  
 saluyt 160  
 salutair 101, 135  
 salunt 68, 86, 108, 160, 252  
 samaar 80, 131, 259  
 samare 242  
 sambellijn 290  
 samblant 107, 179, 219  
 sambrande 265  
 sambue 77  
 sambuse 321  
 sambuwe 292  
 samit 80, 155, 219, 220  
 sammet 219, 220  
 Sampaenzen 285  
 sampetter 137  
 sampiel 290  
 sampieter 139, 302  
 sampioen 265, 286  
 sampsoen 293  
 sandaal 80, 129, 219  
 sangant 265, 266  
 sangfroid 322  
 sanglant 54  
 sanguinien 41, 94, 193  
 sanguinies 311  
 sanguwijn 41, 45, 64, 273, 292  
 sangwien 187, 188  
 sanitair 41, 135  
 sanktioneren 51  
 sanctuare 259  
 sanuoffel 269  
 sans façon 91

sans façons 91  
 sans-gêne 86, 91  
 sans conséquence 91  
 sanskulotte 39, 142  
 sant 190  
 santoline 40, 187  
 santorie 77, 141, 219  
 sapeel 265  
 sapheel 248  
 sappe 55, 130  
 sapperen 55, 195, 265  
 sappeur 55, 150, 195  
 sarasinois 55, 169  
 Sardaenge 178  
 sardeine 284  
 sardine 187, 246  
 sardone 81, 191  
 sardijn 81, 82, 187, 216  
 sarjant 200  
 sarkasties 324  
 sarekelen 132  
 sarcoet 213  
 sarkofaag 39  
 sarpeel 67  
 sarpeliere 279  
 sarpent 200  
 Sarrasijn 39  
 sarroop 208  
 sarter 265, 266  
 Sartrois 152, 195  
 satanies 99, 311  
 satelliet 39, 40, 155  
 sater 8  
 satijn 80, 187  
 satineren 65, 239  
 satinet 80, 135  
 satire 46, 155  
 satisfactie 108  
 satire 281  
 naturel 39, 136  
 saucier 76, 173  
 saucisse 155  
 saucisse de Boulogne 82  
 saucijs 82, 155  
 saucijze 262  
 saudeie 62, 147, 219  
 saudenier 219  
 saudure 219  
 saufconduit 170  
 saulfconduit 277  
 saulge 277  
 saultoer 277  
 saus 82, 112, 176, 262  
 spaustelet 197  
 saut 177

sautoer 169  
 sautoir 39, 169  
 sauvage 86, 130  
 sauveconduit 54, 141, 201  
 sauve garde 54, 218  
 sauveren 54, 218  
 sauzoen 215  
 savel 258  
 saventier 290  
 savetier 65, 173, 232  
 saveur 150  
 savie 130, 275, 277  
 savoyekool 82  
 savoir-vivre 86  
 savonet 329  
 savoor 10, 82, 150  
 savor 251  
 sawijn 273  
 seijs 261  
 sceerf 57  
 scelereus 95  
 scène 45, 181, 244  
 scerken 261  
 scermetsieren 31  
 scerplier 255  
 schaak 87, 129, 271, 341  
 schaeriant 7, 8  
 schaerluin 7  
 schaarmutsen 195, 256  
 schaars 101, 132, 256, 271  
 schaats 86, 256, 262, 271, 330  
 schabrenx 271  
 schakeren 45  
 schakier 87  
 schakemeide 293  
 schalie 65, 271  
 schalkernij 339  
 schalmei 47, 158, 195, 239, 266, 293  
 schalmeipijpe 333  
 schalonic 82, 185, 271  
 schampelioen 63, 184, 314  
 schampeljoen 112  
 schampen 271  
 schampilioen 271  
 schampioen 314  
 schandaal 95, 129, 271  
 schandaleus 95, 150  
 schandalizeren 329  
 schandeel 7  
 schanson 256, 262, 271  
 schantillioen 271  
 schanzeren 266  
 schapperen 54, 271  
 scharlaken 45, 80, 195, 256, 271, 301  
 scharlei 42

scharnier 66, 173, 266, 281  
 schaveie 266  
 schavot 58, 69, 112, 142, 197, 250, 271, 309  
 schavuit 91, 108, 266, 329  
 schedantel 266  
 schenden 342  
 schenderen 342  
 schergeant 8, 259  
 scherlei 146, 196  
 scherluin 7  
 schermossen 164, 196, 265  
 schermutselen 54, 196, 265, 314, 311  
 schermutseling 314  
 schermutsen 164, 195, 265, 271  
 schermutsinge 314  
 scheurbuik 42, 127  
 schiere 266  
 schilderij 339  
 schilmei 197  
 schismatiek 61, 156  
 schoelde 280  
 schoelje 92, 113, 280, 335  
 schoffelioen 65  
 schoffelture 304  
 schofferen 53, 271, 283, 304, 318, 328  
 schoffilioen 211, 250  
 scholastiek 38, 156  
 scholier 70, 173, 256, 271, 310  
 schoolre 310  
 schoortse 143  
 schorpelioen 314  
 schorpioen 41, 184, 271  
 schorpion 314  
 schors 70, 71, 143, 271  
 schorseneel 280  
 schorseneer 82, 134, 144, 202, 271  
 schouden 176, 271  
 schriftoor 70, 169, 314  
 schrifture 314  
 schrijfvein 207  
 schrijven 70  
 Schrijvers 32  
 schuiffelioen 212  
 schuifflet 8  
 schuivuit 71, 292  
 schuren 76, 271, 316  
 schutterij 339  
 seance 69, 179  
 sebiet 210  
 seditieus 51  
 seedse 173  
 seedze 174  
 seerf 137, 140, 259  
 seetge 270  
 seffraen 196

segrijn 66, 187, 196, 265  
 seigneur 115  
 seignorie 51, 154, 230, 284, 285  
 sein 52, 192, 328  
 Seine 87, 192  
 seinen 52, 60, 258  
 seinnet 333  
 seizoen 8, 70, 71, 113, 125, 184, 211  
 sejour 75  
 sejourneren 75  
 sekondair 91, 135  
 sekondant 70, 179, 324  
 sekonde 100, 186, 295  
 seconderen 84, 107  
 secondine 41, 187  
 second flank 55  
 secors 84, 165  
 secorsen 316  
 secourabel 84, 131  
 secours 107  
 sekreet 7, 8, 76, 146  
 secreit 171, 172  
 secret 7, 134  
 sekretaire 70, 135, 213  
 sekretaresse 336  
 sekretarie 69, 154, 314  
 secretere 135  
 secreteren 340  
 secretesse 336  
 sekte 101  
 sekulariseren 52  
 seculier 60, 173  
 sekuriteit 29  
 sekuur 68  
 selderij 293  
 seldje 280  
 selgieren 304  
 selrie 66, 154, 231, 232  
 semafoor 52  
 semblancie 93, 179  
 semblant 91, 93  
 semeterre 55, 136  
 semibreve 7  
 semifuse 7  
 semijn 80, 187  
 semijte 220, 295  
 semiminime 7  
 seminarie 61  
 sempel 188  
 senaturen 151  
 sendael 80, 221  
 sene 192  
 seneie 337  
 seneschael 70, 130, 271  
 seneschalck 8

- sengel 190  
 sengerie 221, 230, 285  
 sensatie 94  
 sensueel 94, 148  
 sent 190  
 sententiëren 57  
 sentiment 97, 111, 182, 330  
 sentimentaliteit 98, 147  
 sentimenteel 98, 307  
 sentinelle 54, 136  
 sepline 304  
 sepulcre 39  
 sequentie 262  
 serafijn 39  
 serail 39, 44, 130  
 serenade 88, 129, 245  
 sergantrie 54, 154, 236  
 serge 80, 132, 259  
 sergeant 8, 54, 64, 179, 181, 199, 259  
 seriant 269  
 serie 101, 128  
 serieus 85, 99, 150, 324  
 serjangt 177  
 serkemenage 58, 130, 261  
 serken 261, 266  
 sercoers 290  
 sercoet 213  
 serment 89, 182  
 sermoen 60, 185  
 sermone 185  
 sermoneren 60, 89, 237  
 sermoonen 89  
 seroen 185, 261  
 serpant 179, 181  
 serpelgier 80, 173, 255, 279  
 serpent 41, 111, 181  
 serpente 295, 335  
 serpentine 88, 187, 245  
 serpentijn 41, 55, 81, 187, 324  
 serre 76, 78, 136, 241  
 sertein 22  
 servateur 22  
 serveel 137  
 servet 77, 82, 172, 174  
 servies 76, 78, 156, 216  
 serviette 172  
 serviteur 86  
 servoor 10, 76, 169  
 sesein 68, 190  
 setijn 41, 187  
 setse 82, 265  
 seureté de corps 55  
 seruus 160  
 seveer 86  
 sevelboom 23  
 sevenboom 23  
 sextant 68, 179  
 sextuplet 86, 127  
 sexueel 41, 148  
 sidie 268  
 sider 261  
 siedse 270  
 sieffejère 283  
 siege 68, 173, 260, 268  
 siegelijs 333  
 siepel 164, 261, 310  
 sier 88, 172, 265, 267, 328, 329  
 sieradicen 268  
 sierage 336  
 siffen 155  
 siffleren 47  
 syfilities 42, 311  
 siflet 8, 47, 135  
 sifon 76, 185  
 siguar 87  
 sigaret 87, 135, 273  
 sighe 174, 270  
 signaal 52, 129, 207, 284  
 signalement 58, 182  
 signaleren 68  
 signature 62, 160  
 signet 81, 112, 136, 284, 285  
 sijffelen 155  
 sijs 87, 155, 304  
 sicamor 237  
 sicaneren 14  
 sicanerie 14  
 sicaneur 14  
 siccanse 179, 262  
 siemoer 143  
 sycomoor 83, 237  
 silgieren 54  
 silhouet 45, 136  
 syllabe 38  
 simbaal 47  
 symbool 46, 141  
 siment 261  
 symfonie 47  
 symmetric 40, 45, 151  
 symmetries 40, 311  
 symoniake 60  
 sympathie 85, 154  
 sympathiseren 85  
 simpel 98, 108, 113, 115, 188  
 sinpeleu 341  
 simplicist 336  
 simuleren 329  
 synagoge 111  
 sindael 221  
 indeschalek 8

- syndikaat 67, 129  
 singel 60, 77, 181, 183, 190  
 singenet 285  
 singereus 150, 230  
 singlatoen 261  
 singulier 91, 111, 173  
 singereus 85  
 singureus 230  
 sinioor 150  
 sinioorije 154, 284  
 sinister 91  
 sinjeur 90, 150, 329  
 sinjurie 230, 284  
 sine 87  
 sinober 261  
 synode 61, 141  
 synoniem 39, 187  
 synonymiek 30  
 synonymiek 156  
 sinopel 39, 142  
 sint 60, 190, 258  
 syntakties 39, 311  
 synthese 38, 134, 242  
 sioen 286  
 sip 261  
 siper 261  
 sippier 207, 261  
 sire 90, 155  
 sirgant 200  
 siroergijn 233, 261  
 siroop 28, 141, 207  
 sirope 295  
 sise 155, 295  
 sisein 190  
 siseine 67, 295  
 Sisiele 155, 262  
 sissieren 200, 261  
 sissoen 216  
 sisterne 261  
 sitole 261  
 situatie 94  
 Sivaal 205, 266  
 seizoen 215  
 sizoor 55, 169, 325  
 sjaal 80  
 sjalot 83, 142, 264, 266  
 sjanteren 329  
 sjas 130, 264  
 sjees 77, 134, 144, 264, 328  
 sjène 259  
 sjeu 329  
 scaerlaet 195  
 scabreus 31, 90, 150, 271  
 skafander 68, 179  
 scafant 176, 309  
 scallerie 336  
 scalootse 271, 301  
 skalperen 39  
 scampie 91, 339  
 scapreel 339  
 scapruen 266  
 scapulier 60, 308  
 scarifiëren 42  
 Scarloet 142  
 scavote 71  
 skelet 41, 136, 271  
 scofant 197  
 scoffelture 53, 160, 283  
 scoffelture 290  
 scolaar 313  
 scolaster 61, 70, 131  
 scolasterie 61, 70, 154  
 scoleer 307  
 scolenaer 313  
 scolere 173  
 sconfelture 290  
 sconfieren 222  
 scorbunt 160, 252  
 seorgie 77, 271  
 scotelaar 312  
 scotelare 314  
 scouffieren 222  
 scowuut 292  
 scrivein 62, 190  
 scroderie 339  
 skrofuleus 42, 151  
 skrupuleus 99, 111, 151  
 scrupuloos 151  
 skrupuul 111  
 seureel 71, 86, 153  
 seuerse 143, 144  
 sculaedse 339  
 skulptuur 45  
 seurse 144  
 sla 82  
 slankeren 341  
 slavine 80, 187, 256, 272, 314  
 sloedse 272  
 sluis 60, 160, 256, 272  
 smak 68  
 smarel 86, 138, 256, 310  
 smarande 256  
 smeekaardie 339  
 smekerie 339  
 smekernie 339  
 smerlijn 336  
 sober 94, 96, 142, 240, 329  
 sobreren 340  
 sobriquet 90, 136  
 sociaal 33

- socialist 51, 157  
 societeit 84  
 sockeren 265  
 sodomiet 95  
 soelaes 92, 130, 263  
 soen- 9, 46  
 soep 82  
 soepel 93, 95, 111, 124, 161  
 soes 303, 321  
 soeterrein 76, 78, 127, 324, 328  
 soevereine 192  
 soevereiniteit 147  
 soferrein 212, 250  
 sofferaan 288  
 soffisant 179, 211  
 sofflen 93, 165  
 sofflet 84, 136, 212  
 soffreinen 65, 190, 255, 265, 283  
 soffrigaen 229  
 sofer 197  
 sofisterij 314  
 soi-disant 91  
 soyen 269  
 soignereren 195  
 soyr 274  
 soiree 87, 88, 147  
 soccoreren 84  
 solaceren 84  
 solaes 7  
 solageren 7, 211  
 solas 130  
 soldaat 56  
 soldaterij 122  
 solder 276  
 soldenaar 276, 312  
 solderen 63, 277  
 soldier 162  
 soldij 54, 153, 277  
 solduer 276  
 solduur 63, 160, 162, 219  
 solement 65, 182  
 solemneel 59, 148  
 solemp 293  
 solempniteit 101, 237  
 solfer 277  
 solferen 341  
 solfraan 290  
 solidair 51, 57, 135  
 solidariteit 51, 147  
 solied 243, 245  
 soliede 66, 101, 113, 155, 243, 245, 329  
 solitair 84, 135  
 sollen 87, 161, 261  
 sollicitant 62  
 sollicitatie 62  
 solliciteren 62, 233, 328  
 solyabel 67, 131  
 solvent 67, 181  
 som 39, 67  
 somber 97, 186, 249  
 some 186  
 somer 56, 222, 310  
 sommage 94, 130  
 sommarie 62, 130, 275  
 sommatie 55  
 somme 94, 186  
 sommelier 75, 173  
 sommer 249  
 sommeren 55, 57, 67, 222  
 sommier 173, 222  
 sommiteit 38, 147  
 somnambule 69, 160  
 somptueus 94  
 somptuositeit 94  
 sonde 42, 186, 245  
 sonderen 41, 90, 107  
 soort 66, 143, 204, 259  
 super(heit) 248  
 sophistiseren 38, 319  
 sopperen 211  
 sorbe 83, 143  
 sorcerie 60, 154, 231, 262  
 sorcoes 281  
 sorcoot 80, 142, 212  
 sorcotte 295  
 sorroop 208  
 sorplus 212  
 sorsorie 231, 262  
 sort 60, 143  
 sortabel 91, 133  
 sorteren 63, 66, 202, 201  
 sortie 45, 153, 303  
 sottaen 219  
 sottie 69, 151  
 soubrette 46  
 soud 62, 177  
 soudaen 39, 173, 219  
 soudenier 313  
 soudenierere 337  
 sonderen 9, 277  
 souldie 219  
 soudier 54, 173, 174, 219, 233, 313  
 souduur 219  
 souduwier 285  
 souffisance 101, 179  
 souffisant 211  
 souffleren 45, 212  
 souffleur 45, 150  
 soulagement 97, 182  
 soulageren 84, 97, 211

- soupee 88, 147  
 souperen 88, 211  
 sourplus 212  
 sourrente 25, 67  
 sous-bras 80  
 sous-pied 80, 146  
 soutane 61, 178  
 souferie 47, 134, 218, 277  
 souvenir 84, 88, 155  
 souverain 51, 190, 212, 232  
 souverainiteit 52  
 soveie 82, 147, 203, 294  
 soverinne 310  
 spadénier 339  
 spadielje 243  
 spadille 87, 156  
 spadocn 39, 185  
 spaënnier 32  
 spaendie 286  
 Spaenge 285  
 Spaenghen 285  
 Spaengien 284  
 spaersen 102, 123, 132, 256  
 spafaut 256  
 spaldier 276  
 spanjoel 256, 284  
 spanjolet 76, 136  
 spanseren 86  
 spatule 42  
 spauleiren 65, 218, 256  
 spaulier 55, 173, 218, 256  
 spaventeren 98, 237, 256  
 spaventeringhe 328  
 speauter 63, 176, 256  
 specerij 83, 153, 256  
 specialiteit 41, 147, 329  
 specie 68  
 specier 67, 173, 256  
 specificeren 9, 16, 66  
 specifiek 40, 156  
 specifïeren 16  
 speeliare 293  
 spektakel 131  
 spektakel 69, 329, 331  
 spekulant 68, 306, 324  
 spekulatie 68  
 spekuleren 68  
 spelonk 39, 44  
 sperge 304  
 spersen 132  
 spetael 207, 232  
 spetelere 173  
 spetelier 297  
 spie 153, 256  
 spiljoen 86, 284, 287  
 spilleren 54, 207, 256  
 spinaetse 130, 207  
 spinazie 82, 130, 256, 286  
 spinet 10, 47, 136, 256  
 spinghel 310  
 spinjoel 150, 196  
 spinzoel 285  
 spion 55, 185, 256, 329  
 spiraul 65, 129  
 spiritisme 60, 157, 244  
 spiritist 244, 336  
 spiritueel 59, 99, 148  
 spittael 203, 232, 297  
 splendide 91  
 spon 9  
 spondie 268  
 spongje 9, 267  
 spons 81, 186, 245, 256, 268  
 sponsie 268  
 spontaneiteit 99  
 sporien 10, 163  
 spotternij 339  
 spotterij 339  
 sprinael 273  
 springaal 55, 256, 273  
 springane 278  
 sprincael 273  
 sprincaen 301  
 sprinsen 263  
 spugieren 256, 281  
 spui 171  
 spurgie 10, 42, 163  
 spurgil 10  
 spurrie 338  
 spijt 97, 108, 113, 119, 120, 156, 253,  
 304, 330  
 spijten 341  
 squinancie 41, 179  
 staedse 270  
 staedsie 268  
 staetge 267, 270  
 stafelrije 65, 154, 249  
 stage 270  
 staghe 270  
 stagie 267, 270, 297  
 stagnatie 66  
 staket 55, 77, 136, 256  
 staketselen 311  
 stakijts 311  
 stalagmief 41, 155  
 stalaktiet 41, 155  
 stallaedse 270  
 stamet 8, 80, 136, 219, 256  
 stamijn 76, 80, 187, 256  
 stammet 8, 219

- standaard 54, 132, 219, 256, 311  
 stanseen 185  
 stanson 65, 119, 220, 256, 262  
 stantsoen 262  
 stapeel 65, 136  
 starien 10  
 stations 336  
 statioen 60, 185  
 station 52, 185  
 statistiek 39, 156  
 statisties 39  
 statue 60, 159  
 statuur 93  
 statuut 62  
 stavelie 65, 154, 249  
 stearine 64, 187  
 steemijn 220  
 steldaaf 293  
 stellage 130, 270  
 stemijn 220  
 stenograaf 51  
 stenograferen 51, 233  
 stenografie 51, 154  
 stenografies 51, 311  
 stereometrie 40  
 stereoskoop 40  
 stereotiep 65, 155  
 stereotype 65, 154  
 steriliteit 41  
 sterpent 293  
 stervet 293  
 sterzant 293  
 stethoskoop 42  
 stigmatiseren 59  
 style empire 45  
 style Louis XV 45  
 stileren 38, 332  
 stilet 42, 55, 136, 207  
 stilist 336  
 stive 47, 155, 256  
 stoccade 306  
 stof 80, 142, 256  
 stoffage 76, 130  
 stoffereel 76, 336  
 stofferen 76  
 stollesteren 233  
 stontsoen 220  
 stop 68, 164, 336  
 stoppe 242  
 stoppen 256  
 storbanse 262  
 storbancie 304  
 storberen 304  
 storen 141  
 storien 10  
 stout 32  
 stouterne 98, 154, 256, 336  
 stramien 187  
 stramijn 187, 219, 289  
 stratageme 54  
 strategie 54, 154  
 strychnine 40, 187  
 strikt 324  
 stroop 28, 83, 208  
 strufile 250  
 struis 40, 160, 206, 261  
 struweel 71, 136, 250, 251  
 struwelle 136  
 struweren 9, 53, 292  
 struwieren 9  
 studant 179, 181  
 student 70, 181  
 studie 70  
 studiens 99  
 studoor 76, 337  
 stuge 255  
 stupide 99, 155  
 subalterniseren 319  
 subdiaken 10  
 subdijt 51, 156, 269  
 subiet 90, 111, 113, 155, 252, 321  
 subject 107  
 subjektiviteit 38  
 subliem 91  
 suborneur 95  
 subsidiair 58, 135  
 subsidiëren 52  
 substantieel 82  
 substantivies 338  
 substitut 10  
 substituant 57  
 subtiel 91, 155  
 subtilen 317  
 subtilieren 99  
 subtilike 309  
 subtiliseeren 38  
 subtiel 155  
 subijt 155  
 sudarie 60  
 suffeljaunt 111  
 sufficient 181  
 suffisant 101, 108, 212, 213, 321  
 sufflen 165  
 sufflet 213  
 suffraan 197  
 suffragaan 61, 229  
 suggereren 41  
 suggestie 41  
 suiker 83, 160, 259  
 suikerij 314

suite 47, 76, 170, 303, 328  
 suiverie 339  
 sujet 29, 31, 46, 107, 135, 329  
 sukade 83, 259, 306  
 sukelade 202  
 succoers 212  
 succurs 165  
 succoers 212  
 sukses 94, 136  
 sulfaat 40  
 sulfer 40, 165, 341  
 sultan 39, 128, 178, 219, 276  
 summeren 222  
 summier 62, 173, 222  
 superabondant 16  
 superbe 91, 173  
 superficiel 99  
 superieur 62, 66, 99, 150  
 superintendant 51  
 superintendant 62, 181  
 superioriteit 99, 147  
 supernatureel 38  
 supplier 208  
 supplanterre 320  
 suppleren 240  
 suppliant 57, 111, 179  
 suppliëren 91  
 suppoost 62  
 support 63, 76, 84, 142  
 supportabel 91, 131  
 supporteren 98  
 supposeren 99  
 surabondantie 101  
 surabondant 16, 101  
 surabonderen 102  
 sureel 7, 339  
 surgent 181, 201  
 surgije 153  
 surisien 268  
 surcoet 143  
 surcoot 213  
 surnumerair 62, 135  
 surplus 61, 155  
 surplus 67, 160  
 surprenant 91  
 surpreneur 34  
 surprise 88, 98, 155, 245  
 sursaut 94  
 surseance 58, 67, 179  
 surseance 179  
 surveillance 70, 179, 244  
 survivant 58  
 survivantie 58  
 suspens 89, 178, 181  
 suspensoir 80

sussen 139  
 sustenu 31, 59, 159  
 sustenue 294, 295  
 sustinancie 82, 179  
 suvveljant 111, 330  
 suzerein 39, 190  
 suzereiniteit 52, 117, 231  
 Suzette 136  
 swanier 339  
 swijnen 342  
 swijneren 342

## T

Taeye 94, 124, 166  
 taak 94, 96, 113, 119, 130, 257, 266, 287  
 taekse 287  
 taele 129  
 taelzore 280  
 taan 68, 178  
 taerge 132  
 taart 83, 132  
 taets 66  
 taetse 130, 265, 266  
 tabagie 87, 154  
 tabbaard 80, 132, 203  
 tabbaert 311  
 tabel 62, 136, 278  
 tabelione 185  
 tabilioen 59, 185, 231  
 tableau 45, 149, 322  
 tableau-vivant 87, 179  
 table d'hôte 69, 142, 149  
 tablet 83, 136  
 tablier 111  
 taboeret 70, 136  
 taboleren 281  
 tabor 25  
 tabijt 156  
 tacit(elyck) 155  
 tafel 70, 78, 87, 131, 249, 250, 251  
 tafefe 241  
 tafolet 70, 136, 249, 250  
 tafefletterije 63, 154, 249  
 tafelier 63, 173, 249  
 tafelment 65, 182, 249  
 Taferé 134  
 tafereel 45, 136, 140, 249, 250, 278  
 taferne 137  
 taffe 131, 145  
 taftaf 80, 131  
 taille 52  
 taillerie 67, 154  
 tailleur 67, 79, 150  
 tailleuse 79, 149

tak 304  
 taks 34, 52, 53, 131, 242  
 taksateur 52, 150  
 tackse 257  
 tackswerk 333  
 takt 86, 99, 131  
 taktiek 55, 156  
 talent 29, 98, 99, 181  
 talie 9, 65, 130, 279  
 Talifier 173  
 talisman 39, 127  
 tallagie 52, 130  
 talud 52, 160, 296  
 tamarisk 83  
 tamboer 25, 47, 64, 127, 164  
 tamboeren 329  
 tamboereren 47, 234, 329  
 tamboerijn 47, 234  
 tamborenen 234  
 tambour 47, 291  
 tambourijn 187  
 tamburen 151  
 tambureren 234  
 tamburne 336  
 tambuse 54, 258  
 tambuur 166  
 tanait 172  
 tane 178, 295  
 taneet 147  
 taneit 64, 80, 147, 219  
 tanen 326  
 tanne 178  
 tanneel 225  
 taneit 219  
 tannen 65  
 tannine 40, 187, 295, 309  
 tansement 84, 182  
 tantafaire 92  
 tantaliseren 340  
 tante 94, 124, 179, 242, 244, 246  
 tantième 68, 182, 244  
 tapageus 79, 307  
 tapisserie 65, 76, 87, 151  
 tapijt 76, 154  
 tapijtserie 314  
 tapijtsier 65, 173, 262, 263  
 taquineren 84, 239  
 tarant 44, 179  
 tarasse 199  
 tarbot 82, 127, 213  
 tarceel 86, 136, 300, 310  
 tardijf 101  
 targe 55, 132, 268, 270  
 targhe 270  
 tarm 138

tarmijn 200  
 tarpentijn 200  
 tarpoeizen 68  
 tarriijn 71, 187  
 tarriijnvogel 333  
 tarse 268  
 tartise 77  
 tartisie 202, 203, 262, 263  
 tartre 64, 132  
 tartsche 270  
 tartse 270  
 taseie 337  
 tassaert 304, 306  
 tassament 238  
 tasseel 136, 260  
 tassement 283  
 tasseren 84, 283  
 tast 93, 96, 131, 146, 257  
 tasteel 260  
 tasten 93, 96  
 tatoeëren 39, 234  
 tatse 130  
 tautologie 39, 154  
 tavaerne 138  
 taveerne 137  
 taveernehuis 333  
 tavelet 249  
 Tavenier 281  
 tavenir 174  
 taveriel 140, 249  
 taverne 69, 250  
 tavernie 69, 154, 314  
 tavernier 69, 173  
 tebabbaert 305  
 tebarenteren 53, 196, 305  
 teberteren 196  
 tedieus 34  
 teem 189  
 teerm 137  
 teersel 310  
 teesteie 57, 99, 147, 199, 257  
 teestier 77, 173, 199, 257  
 teetateet 135  
 tefalgiren 305  
 tegelerie 32, 65, 154, 314  
 teïne 40, 187  
 teineit 221  
 teint 93, 95, 182  
 teinture 64  
 tekstueel 148  
 tel 148  
 telefoneren 52  
 telefonies 311  
 telefoon 52, 185  
 telegraaf 52

- telegraferen 52, 233  
 telegrafie 52, 154  
 telegrafies 311  
 telegrafist 52, 157  
 telegram 52  
 teliveranse 262, 305  
 telivereren 305  
 teljoor 76, 150, 196, 280  
 teljuur 151  
 telle quelle 91  
 temayeren 98, 214, 305  
 temangiert 53  
 tembre 188  
 temerair 30, 98, 108  
 temmerie 339  
 tempeest 70, 115, 137, 241  
 tempelier 30, 173, 288  
 temperatuur 40  
 temperen 63, 181  
 tempieste 140  
 templaar 312  
 templet 80, 136, 221  
 temporair 62, 135  
 temporisatie 98  
 temporiseren 9, 98  
 tempore 63, 160, 286  
 temptere 320  
 tender 255  
 teneel 224  
 teneur 46, 62, 150  
 tenger 93, 95, 124, 181, 255  
 tenoer 150  
 tent 54, 60, 181  
 tente 42, 192  
 tenten 42, 102, 181, 317  
 tenteren 317  
 tenu 55, 79, 159  
 tenuere 151  
 tenure 58  
 teorbe 47, 143  
 teramijn 288  
 tercelet 136  
 tercie 174  
 tere 174  
 terlantijn 213  
 term 38, 137, 139  
 termen 329  
 termiet 41, 155  
 termijn 57, 187, 199, 241, 288  
 termineren 239  
 terminologie 38, 154  
 termt 296  
 ternoi 213  
 terpentijn 42, 187, 199, 287  
 terras 29, 76, 78, 199, 200  
 terrasseren 84, 229  
 terre à terre 91  
 terrein 55, 70, 74, 113, 190  
 Terrewane 234  
 terrien 76, 187, 245, 216  
 terrine 245, 246  
 territoor 52, 169  
 territoriaal 52, 129  
 terroriseren 85  
 tertiair 42, 135  
 tertisse 203, 262  
 Tervagaen 178  
 Tervagan 178  
 Tervogant 229  
 tescoffieren 155, 305  
 testamentearre 320  
 testamenteren 58  
 testamenteur 150  
 testamentoor 150  
 testamentoor 58, 150  
 testamint 183  
 testatrice 58, 156  
 testifieren 34, 57  
 testen 68, 184  
 tête-à-tête 76, 135  
 textiel 155  
 textueel 46  
 theater 45  
 theïsme 60, 157  
 theologant 306  
 theologie 38, 206  
 theologijn 38, 193  
 theoloog 245, 335  
 theorie 38, 154  
 thermometer 40  
 thopaas 252  
 throon 252  
 tic 42, 155  
 tichelrie 32  
 tierce 100, 174, 262  
 tiercelet 217  
 tiërcoeren 39, 199, 331  
 tierche 262  
 tierdse 262  
 tierebus 7  
 tierentein 112, 290  
 tieretein 207  
 tierlantijn 79, 187  
 tierse 262  
 tiertein 190, 232  
 tiertijn 80  
 tyfeus 336  
 timber 29, 47, 182  
 timbre 55, 182, 188, 249, 281  
 timiane 282

- timide 86, 155, 243, 245  
 timiditeit 86  
 timmer 249  
 timmerage 339.  
 timpaan 178  
 timpaen 9, 64  
 timpe 9, 281  
 timperen 83  
 timplet 221  
 timprage 336  
 tineel 224  
 tinktuur 42, 160  
 tinse 285  
 tint 45, 192  
 tintelen 341  
 tinten 183  
 typ 246  
 type 93, 155, 246  
 typies 91  
 typograaf 65  
 typografie 65, 154  
 typografies 65, 311  
 tirade 45  
 tiraljeur 55, 150  
 tyrannerie 313  
 tirannie 51, 154, 313  
 tirannye 154  
 tiranniek 52, 156, 311  
 tirannies 311  
 tiranniseren 52  
 tiras 200  
 tirche 174  
 tiretein 232, 253  
 firmt 139  
 tisane 42, 178, 190  
 tiseine 190  
 tisque 41, 156  
 tisserie 64, 154  
 titreren 64  
 titulair 55, 135  
 titularis 62  
 titulatuur 337  
 toele 80, 169  
 toer 64, 86, 164, 328  
 toerbeurt 333  
 toerette 81, 136, 211, 295  
 toerist 77, 157  
 toernooi 56, 168, 212  
 toerte 83, 165  
 toets 47, 63, 164, 265, 267  
 toeveel 69, 250  
 toezjoer 111  
 toezjoeran 111  
 tof 163  
 toffel 297  
 togecote 55, 142  
 toilet 79, 136, 195  
 toirsse 265  
 toirtijts 202  
 tokkelen 341  
 tokken 94, 267  
 tolerant 59, 85  
 tologie 206  
 tombe 249  
 tomme 249  
 toneel 45, 136, 224, 225  
 tonelist 336  
 tontine 39, 187  
 toole 169  
 toorts 77, 143, 144, 265, 267  
 top 87, 141  
 topaas 81, 130  
 topas 130  
 topografie 39, 154  
 topografies 39, 311  
 tor 164, 328  
 torbel 165  
 torcioen 41, 184, 212 -  
 toreel 55, 211  
 torele 55, 136  
 toren 69, 297  
 torke 80, 143, 267  
 torkeel 81, 232, 298, 336  
 torken 143  
 torkois 209  
 torment 16, 212  
 tormenteren 84  
 torneel 9, 55, 136, 212  
 tornekeel 80, 136, 212, 231, 232, 283  
 tornekel 136  
 tornesol 77, 141, 212  
 tornieren 56, 212, 233  
 tornikaal 138  
 tornikiel 140  
 tornoi 212  
 tornoyen 56  
 tornoyspel 333  
 torpaes 290  
 torpedie 336  
 torpedist 309, 336  
 torre 282, 295  
 torrekeel 283  
 torrent 39  
 torrier 58, 173  
 torsche 255  
 torseel 94, 136, 212  
 torseelen 341  
 torsen 94, 165, 286, 326  
 tortel 71, 165, 280  
 tortelduif 333

tortijs 263  
 tortijse 295  
 tortijts 77, 156, 200, 263  
 tortse 143  
 torture 58, 160  
 tortureren 58  
 tortuwe 41, 292  
 totaal 324  
 touchant 90, 91, 179  
 toucheren 98  
 toujours 121  
 tourment 16, 212  
 tourniquet 69, 136  
 tournois 169, 212  
 tournoys 68  
 tournure 79, 80, 160, 245  
 tourneur 245  
 toverneie 158  
 traelge 130, 279  
 traelse 280  
 traetse 87, 130, 262, 328  
 trabier 336  
 tracee 70, 147  
 trache 130, 261  
 traditioneel 91, 148  
 traffijcke 295  
 trafjek 66, 156  
 tragie 254  
 traine 187  
 trainen 93, 187, 198, 328  
 traineren 62, 226  
 traïsoen 85, 185, 233  
 traïter 85  
 traithiet 252  
 traitiet 52, 172, 214, 252  
 trajekt 77  
 tracasseriën 33  
 traktement 62, 182, 336  
 trakteren 9, 84, 88, 108, 113  
 traktie 52  
 tralie 65, 130, 279, 280  
 tramette 223, 248  
 tramontane 98, 178  
 tramult 225  
 trance 268  
 tranchee 55  
 trancheren 85  
 frankiel 111, 112  
 frankijs 156  
 tranquilliseren 84, 107  
 trans 65  
 transement 289  
 transeneren 84, 237, 289  
 transgresseren 58  
 transineren 238

translacione 185  
 translateren 38  
 transparent 45, 179  
 transport 67, 143  
 transporteur 34, 64  
 transposerén 46  
 traperen 111  
 traperie 254  
 trapeze 86, 134  
 trapgrai 333  
 trapier 254  
 trappijern 304  
 tras 65, 201  
 trase 262  
 trasoen 233  
 trauvillieren 197  
 travael 94, 279  
 travaelge 130, 279  
 travaelgieren 279  
 travaillerén 94, 197, 280  
 travalie 279  
 travalie 66, 112, 130  
 traveers 137  
 travelgieren 196, 229, 277  
 travelieren 279  
 travengieren 277, 280, 291  
 travers 70, 137  
 trebuc 55  
 trebuket 67  
 tregie 196  
 trein 52, 54, 190  
 treïneren 226  
 treïteren 84, 341  
 treithiet 214  
 tremel 22, 65  
 tremelle 22  
 trementine 287  
 trenchee 16  
 trenchoen 262  
 trens 64, 291  
 trensoen 53, 185, 262  
 trepaes 131, 257  
 trepan 42, 178  
 trepaneren 42  
 trepas 52, 131  
 tres 55, 135  
 treselier 230, 280  
 tresie 268  
 tresier 314  
 tresoer 101, 143  
 tresoor 94, 141, 262  
 tresoorier 8  
 tresoorije 154  
 tresorie 52, 154, 314  
 tresorier 52, 230, 280, 314

- tretieren 215  
 tretiet 215  
 tretienment 84, 107  
 ttreter 107  
 treve 54, 131  
 trêves 16  
 trevis 16  
 trewant 210  
 triakel 42, 131, 206, 253, 301  
 triangel 39  
 triangulair 40  
 triangulatie 40  
 triboel 69, 150  
 tribune 51, 189, 246  
 tributarie 52  
 tributarig 338  
 trichine 82, 187  
 tridsoor 200  
 tridsoort 296  
 triëren 66, 206  
 triesoor 205  
 triest 88, 91, 97, 111, 113, 119, 157  
 trigonometrie 40, 154  
 trigonometries 311  
 trijp 155  
 triko 80, 128, 149, 329  
 trikót 128  
 triktrak 87, 128  
 trillioen 100, 184  
 trinen 198  
 triniteit 60  
 triouf 54, 186, 187  
 triomfant 90, 179  
 trioel 46, 335  
 tripe 82, 155  
 tripiere 67, 173  
 triple-sec 83  
 tripliceren 57, 319  
 tripliek 57, 155  
 triplijk 155  
 tripliseren 319  
 trisoor 205  
 trits 9  
 tritsoor 254  
 triumf 186  
 triviaal 86, 91  
 trivialiteit 86, 147  
 triwande 321  
 triwant 210, 321  
 troebel 83, 112, 123, 164, 328  
 troef 87, 187, 208, 283, 321  
 troen 184  
 troenk 187  
 troensoen 222  
 troep 55, 101, 111, 113, 164, 329  
 troeven 250, 321  
 troi 87, 168  
 Troien 193  
 Troyenne 215  
 trois 169  
 troisièmes pièces 33  
 trombone 47, 185  
 trompenaar 313  
 tromper 311, 313  
 tromperen 47  
 trompet 47, 136, 222, 223, 248  
 trone 184  
 tronie 93, 185, 284, 329, 331  
 tronk 70, 71, 113, 186, 329  
 tronkehorse 83  
 tronken 94, 186, 266  
 tronsoen 53, 185, 222, 262  
 troongie 285  
 troonje 284  
 tropen 335  
 tropies 39  
 tros 54, 164, 255  
 trosoer 205  
 trossen 317  
 trosseren 317  
 trosseringhe 212  
 trot 77  
 trotteren 86  
 trottoir 69, 130, 322  
 troubadour 39, 164, 211  
 troubleren 11  
 trousseren 79, 94, 212  
 trouwant 210  
 trouwanterije 154  
 trouweel 210  
 trovers 137  
 trubel 165  
 truceman 77  
 trufere 320  
 truferen 85  
 truferie 85, 154, 313  
 trufernie 313  
 truffe 85, 160  
 truffel 83, 160, 310  
 trufferen 82, 209  
 trufferre 320  
 trui 87  
 truye 70, 170  
 trumeau 76, 149  
 trumpet 222  
 trunken 186  
 trut 144  
 trutsman 265  
 truwandise 95  
 truwant 95, 209, 292

truwanten 341  
 truwanterie 95, 154, 313  
 truwanternie 313  
 truweel 65, 136, 292, 310  
 truwel 136  
 tsærdse 259  
 tsærmeer 263  
 tsærter 132  
 tsærteren 195  
 tsærtereus 151, 265, 266, 288  
 tsæstelet 55, 136, 195, 265, 266  
 Tsampanois 265, 266  
 tsanteren 46, 265, 266  
 tsapeel 265, 266  
 Tsarel 265, 266  
 Tsarels 319  
 Tsartois 61  
 tseiserne 261, 297  
 tsiedse 260  
 tsimpel 260  
 tsissen 261  
 tsoekeren 265  
 tsollen 261  
 tsoudier 260  
 tsout 260  
 tsprinsen 263  
 tsuekeren 202  
 tuberkuleus 42, 151  
 tuberoos 77  
 tueme 189  
 tuf 163  
 tuffel 297  
 tufsteen 65, 160, 161  
 tnifsteen 160  
 tulband 9, 80, 127, 209, 296  
 tule 80  
 tulpe 9  
 tumult 225  
 tumultueus 62  
 turbant 209  
 turbel 8, 165  
 turberen 102, 213  
 turbuleren 11  
 turke 144  
 turkoi 209  
 turkoois 81, 168, 169  
 turseel 213  
 tursen 165  
 tursioen 202  
 turtel 165  
 Turijn 39, 44  
 tutoyeren 90, 125, 229

## U

Ugen 276

uitbonjouren 341  
 uitklaren 342  
 uitklarenen 342  
 ulcere 42  
 ultramontaan 51  
 unaniem 62, 187, 243  
 unanimiteit 62  
 unguent 222  
 uniek 91, 156  
 uniform 55, 143  
 unioen 222  
 universeel 38, 42, 148  
 urbaniteit 86  
 urgent 62, 91, 92, 181  
 urgentie 62, 181  
 urijn 241  
 urinaal 76, 233, 293  
 urine 187, 245  
 urineren 93  
 urinoir 69, 130  
 urzijn 213, 258  
 usaedye 268  
 usage 51, 101, 130  
 usance 91, 179  
 usancie 179  
 useren 102, 117  
 usurier 68  
 utiliseren 33, 94  
 utilitair 39, 135  
 utopie 51, 154  
 uur 100, 115, 151

## V

Vaag 91  
 vaas 76, 129, 245, 260, 273  
 vaesche 255  
 vaesen 250  
 vadde 250  
 vaddoose 8  
 vagebond 95, 127  
 vaillandise 30, 98  
 vaillant 98, 250, 321  
 vaillantie 179  
 vaillantise 98  
 vakant 62, 179  
 vakantie 70, 179, 325  
 vakatie 62  
 vakcinatie 42  
 vaccine 42, 187  
 vakcineren 42  
 valaie 172  
 valekenet 55, 315  
 valei 195  
 valeie 202

valetudinair 42, 135  
 valeur 98, 150  
 valeureux 98  
 valie 250  
 valies 77, 156, 260  
 valkenaar 312  
 valkenet 307  
 valkenier 86, 314  
 valkenrie 86, 154, 314  
 vallei 70, 71, 113, 147, 195, 198  
 valleide 293  
 valoor 150  
 valure 151  
 valuweren 292, 304  
 van de lantern 302  
 vandoose 8, 39, 168, 291  
 vaneel 71, 136  
 vangarde 132  
 vanielje 83, 156, 243  
 vanteren 9, 85, 89, 219  
 vanterie 85  
 variabel 98  
 variëteit 41  
 vasal 56  
 vase 250, 258  
 vasement 76, 182, 214, 230, 238, 239,  
 250, 262  
 vasoliment 230, 238  
 vassaal 131, 251  
 vassalagie 56, 130  
 vasseel 76, 132, 136, 307  
 vassel 132  
 vaudeville 45, 157, 158  
 vaussieur 150, 197, 229, 260  
 vaute 177  
 vauteren 219  
 vautseur 260  
 vavator 56, 150  
 vavasseur 150, 197  
 vavesor 229  
 vavisor 229  
 vazal 131, 258  
 (de) Veer 135  
 veersen 341  
 vegetarian 82, 194  
 vegetariër 311  
 vegetarisme 82, 157  
 vegeteren 33  
 vehement 91, 205, 238, 250  
 veinas 249  
 veinzen 283  
 veinzen 25  
 vellie 304  
 velocipède 86  
 velocipee 134

velueel 250  
 velijn 65, 76, 187  
 vendeur 66  
 Vendome 186  
 vendose 82, 168  
 vendu 59, 159  
 venerabel 98  
 veneries 311  
 vengeance 84, 179  
 vengeren 84  
 veniël 60  
 venin 190  
 veninen 342  
 veninieren 342  
 venisoen 86, 184  
 venison 185  
 vensen 25  
 ventaelge 55, 130, 279  
 ventalie 279  
 vente 66, 181  
 venteuse 151  
 ventilator 63  
 ventyose 292  
 ventose 42, 151  
 ventouse 165  
 ventre à terre 302  
 venijn 40, 187, 250  
 venijnen 341  
 verabuseren 85  
 veradmireren 334  
 veraccorderen 334  
 veralterceerd 98, 111, 334  
 veramuseren 334  
 verassisen 335  
 verassureren 334  
 verbaal 57, 324  
 verbabeert 98, 218, 249  
 verhaelgen 335  
 verbaliseren 58  
 verbastaarden 305  
 verbouwereerd 218, 249, 305  
 verbrijzelen 94, 123, 154, 341  
 verdefenderen 334  
 verdestrueren 334  
 verdjuis 160, 268  
 verdiverteren 334  
 verdomenijeren 328  
 verdubbelen 28, 305  
 verduren 305  
 Verduun 189  
 verekskuzeren 334  
 verfiere 335  
 verfiersen 335  
 verfortsen 334  
 vergier 77, 173, 199, 322

- vergieren 69, 281  
 verifiëren 62, 232  
 verifiëren 52, 62  
 verifikateur 52, 150  
 verificatie 58  
 veritabel 101, 131  
 veryus 269  
 verjolijën 334  
 verjus 160  
 verjuns 83  
 verkaitijven 335  
 Verkinderen 32  
 verkleinen 342  
 verkleinieren 342  
 vercoeveren 53, 165, 305  
 verkoeveren 305  
 vercombienen 193, 335  
 vercoveren 165  
 verlaisieren 56, 214, 260, 262, 304, 305  
 verlaissieren 326  
 verleisieren 214  
 vermaetsen 23  
 vermaledide 294  
 vermaledie 294  
 vermaledien 290  
 vermaledijen 153, 334  
 vermalgen 335  
 vermancoleren 297, 334  
 vermasceren 334  
 vermeiden 293  
 vermeien 23  
 Vermendois 236  
 vermiljoen 45, 184, 199, 200, 250, 279  
 vermonteren 56, 305  
 verneglijeren 334  
 vernei 171  
 vernien 316  
 verneukeratief 339  
 vernis 65, 157, 158  
 vernissen 63  
 vernoeis 213, 250  
 vernoiaert 148  
 vernoyen 304, 316  
 vernoieren 215  
 vernoiert 32, 305  
 vernooi 97, 170, 305  
 verobligeerd 334  
 verobligeren 107  
 verpeisen 334  
 verposeren 305, 317  
 verpozen 141, 305, 317  
 verrandsoenen 334  
 verriergat 9  
 verrinneweren 334  
 vers 341  
 Versailles 130  
 verschet 250, 286  
 versieren 115, 290, 291, 334  
 verspijt 305  
 verstorberen 305  
 verstoren 305  
 versubtilieren 233, 334  
 vertasseren 334  
 vertramponeren 334  
 vertrecken 31  
 vertuens 16, 98  
 vertuten 330  
 vertuterig 111, 330  
 verve 91  
 verzier 290  
 verziete 290  
 verzieltjen 292  
 vesite 330  
 vespereien 56  
 vest 80, 137, 328  
 vestein 250  
 vestement 79, 182, 199  
 vestibule 76, 160, 245  
 vesture 79  
 veteraan 292  
 veterinaire 41, 135  
 vettewarier 339  
 viadukt 52, 296  
 viagie 216  
 vianoes 55, 150, 168  
 vice 62, 156, 261  
 viceroy 39  
 vicieus 95, 98, 151  
 vie 153  
 vief 85, 98, 111, 155  
 vielgart 93, 132  
 vielge 173  
 vielgiart 217  
 viertuut 207  
 vieterjane 292  
 vigeur 93, 150  
 vigilant 99, 244  
 vigilante 26, 244  
 vigilantie 99, 108  
 vignet 64, 136, 207  
 rigourens 85, 151, 234  
 vigoureux 93, 250  
 vijf 28  
 vijfwaerte 8  
 vijfswratte 333  
 vijfse 155  
 vjjsen 258  
 vijst 262, 296  
 vijf 250  
 vijfver 77, 310

vijzelen 341  
 vicarie 61, 154, 235  
 vikerie 235  
 vicomte 39  
 victalier 67, 173  
 victaliëren 82  
 vietime 58, 187  
 victorie 329  
 victorieus 54, 91, 151  
 victorioes 151  
 victuaelge 279  
 victualie 28, 55, 82, 268, 250, 279, 280  
 victualiëren 340  
 vil 174, 250  
 vilan 190  
 vilein 95, 111, 112, 114, 190  
 vileinje 154, 314  
 vilenie 95  
 viliaert 132, 217  
 vilien 191, 308  
 viliere 230  
 vilonie 154  
 vinderie 339  
 vindicatif 85  
 viole 250  
 violaet 83  
 violeite 45, 147  
 violen 111, 330  
 violencie 30  
 violent 91, 92  
 violente 29  
 violet 45, 112, 136, 230  
 violette 77, 136, 250  
 violier 77, 173, 230  
 violist 314  
 violoncel 335  
 viool 47, 77, 112, 141  
 violonsse 335  
 virgier 200  
 virginaal 10, 47  
 virginael 129  
 virtude 312  
 virtueus 16  
 virtuositeit 46, 147  
 virtuu 98, 100, 160, 200, 252, 321  
 visage 93  
 vis-à-vis 87, 91, 153  
 visazie 130, 268  
 visaziemutse 80  
 viscoos 101, 150  
 vise 63, 155, 295  
 viseerre 320  
 viseie 93, 147  
 visenomije 233  
 visenteren 232, 290

viseren 99, 328  
 visieren 250, 268, 281, 290, 318  
 visike 250  
 visioen 60  
 vision 185  
 visionair 60, 135  
 visione 185  
 visionomije 154, 250  
 visite 87, 87, 111, 123, 155, 242, 246, 290  
 visiteren 77, 115, 117, 123, 232  
 visitierre 84, 320  
 visomije 297  
 visscherij 339  
 visseel 250  
 vitaelde 280  
 vitaelge 250  
 vitalie 28, 127, 279  
 vitaliteit 41, 93, 147  
 vitrine 67, 187  
 vitriool 143  
 vitriool 40, 141  
 vitsche 261  
 vitse 82, 139, 262  
 vivandier 67, 173  
 vivisektie 40  
 vivre 41, 157  
 vizier 55, 173, 290  
 vizioen 185  
 vlaci 172, 198  
 Vlaenchine 198  
 vledereijn 248  
 vleie 203  
 vlieme 250  
 voegement 57, 182, 202  
 voes 263  
 voghedie 339  
 vogue 141  
 voyageren 77  
 voyage 77, 130, 267  
 voie 55  
 voye 250  
 voilà la question 108  
 voile 81, 129, 145, 244, 328  
 vois 169  
 voiture 66  
 vokabulaire 39, 135  
 Voket 250  
 volage 98  
 volant 64, 81, 179  
 vole 87, 141, 244  
 voleie 74, 202, 203  
 voleren 58  
 voleur 58  
 volgiteren 10  
 volière 70, 134

volontair 55, 135  
 voltigeren 10, 86  
 voltigeur 55, 150  
 volume 40, 189, 246  
 volumineus 101  
 voluptueux 94, 151  
 vomitief 42, 156  
 vout 325  
 voois 46, 168, 169  
 voorbijpasseren 334  
 vorm 28  
 voteren 62  
 voute 250  
 vouteren 65, 219  
 vraai 101, 117, 166, 206, 250  
 vranck 250  
 vrieseren 8  
 vrucht 28  
 vue 159  
 vulgair 80, 135  
 vulkanies 39, 311

## W

Waengepaen 190  
 waengepain 94, 190, 198, 274  
 waerande 8, 295  
 waerant 274  
 waarde 132, 153, 274  
 waerdein 190  
 waardecourse 297  
 waarden 274, 311  
 waerderie 339  
 waarderobe 274  
 waerdierobe 338  
 waardijn 52, 190, 197, 274, 308, 328  
 waerison 8  
 waarmoezenier 339  
 waarmoezier 339  
 waernizoen 274  
 wagon 52, 185  
 Walewein 190, 274  
 Walois 274  
 walop 274  
 waloperen 274, 315  
 wals 87, 251  
 wambaes 167  
 wambais 167  
 wambas 167  
 wambeis 167  
 wambies 168  
 wambois 168  
 wambuiss 80, 128, 168, 274  
 wapenie 339  
 warande 77, 179

waranderen 274  
 warde 132  
 wardecours 80, 274  
 wardecos 281  
 warisoen 84, 185, 274  
 warneren 55, 195, 274, 318  
 wassael 251  
 wasteel 83, 136, 257, 274  
 wastel 136  
 wasteren 54, 257, 274  
 weerdijn 196  
 wideren 102, 251  
 wihot 95, 142, 274  
 wiket 65, 136, 257, 266, 274  
 Willems 32  
 Winceester 137  
 winket 290  
 woestijn 312  
 Wouterlood 128  
 wijn bastard 83  
 Wijnnobel 142, 284  
 (van der) Wijnperse 32

## X

Xylograaf 335  
 xylografie 65, 154

## Z

Zaei 258  
 zaecken 258  
 zaerter 265  
 zadclarie 154, 231, 314  
 zaggerijnig 265, 288  
 zant 258  
 zavel 70, 131, 249, 258, 328  
 zavelboom 23  
 zeduaire 42  
 zein 258  
 zeinen 258  
 zie 63  
 zin 57, 191, 258  
 zodiaeck 40  
 zodiakaal 40, 129  
 zorauf 39, 210  
 Zola 128  
 zone 55  
 zoölogie 40  
 zoölogies 40, 311  
 zone 185, 244, 245  
 zoötomie 40, 154  
 zout 258  
 zoverinne 192, 278

## Aanvullingen en Verbeteringen.

---

### I. AANVULLINGEN.

- P. 26 r. 9. Vgl. Cte de Caix de Saint-Aymour, *Belgicisms* (in *Revue Hebdomadaire*, 12 août 1911).
- „ 27 r. 10. In de Franse spreektaal is *fixer*, „strak aanzien” niet onbekend. Litfré: „On dit fréquemment et même quelques-uns l'écrivent, *fixer une personne pour fixer ses regards sur cette personne*”.
- „ 31 r. 17. De uitdrukking in het leven gaan voor „prostituée worden” komt overeen met fr. *femme de vie* voor „femme de mauvaise vie”, dat ik reeds vond in de *Roman de la Violette*, vs. 5769. Spiegeleieren is een vertaling van *œufs au miroir* (tegenwoordig *œufs sur le plat*), dat nog in de tijd van Napoleon werd gebruikt.
- „ 32 r. 20. Prachtig mooi kan een vertaling zijn van magnifiek mooi, dat op dezelfde bladzijde onder 4 zou kunnen worden ingelast. *Karrière* maken is een gedeeltelijke vertaling van *faire carrière*.
- „ 33 r. 10. In HUYGENS, *Mémoires*, ed. JONISSEN, p. XLIV: „*Contremines et oppositions qu'y firent quelques-uns*”. Misschien is in de kontramine zijn gevormd naar in de oppositie zijn.
- „ 38 r. 1 equivalent 4.
- „ 41 r. 15 v.o. kuur 4, lazaret 4.
- „ 42 r. 14 v.o. orpijn 2.
- „ 45 r. 1 v.o. theater 4.
- „ 46 r. 23 v.o. kei 1, r. 19 v.o. noot 1.
- „ 47 r. 14 gitaar 4.
- „ 54 r. 20 linie 2.
- „ 55 r. 2 rekrut 4, r. 25 tranchee 4, r. 12 v.o. guts 2.
- „ 56 r. 17 galei 1, koket 1.
- „ 57 r. 24 reconvement 3, r. 20 v.o. interlokutoor 3.
- „ 58 r. 14 failleren 4.
- „ 59 r. 4 balie 2, r. 1 v.o. tolerantie 4.
- „ 61 r. 21 v.o. synagoge 2.
- „ 62 r. 11 congé 4, r. 21 inkluis 3, journaal 3, r. 8 v.o. adhesie 4, antecedent 4.
- „ 63 r. 21 textiel 4.
- „ 65 r. 1 v.o. guts 2.
- „ 66 r. 9 v.o. evalueren 4.
- „ 68 r. 9 suppleren 4.
- „ 69 r. 16 stage 1, r. 21 v.o. lawaai 3.
- „ 70 r. 9 school 1 (van vissen; zie Rom., XLI, 417), r. 20 bunder 1.
- „ 76 r. 3 kommensaal 2, r. 10 lambrizing 3.
- „ 77 r. 11 v.o. sommier 1.
- „ 80 r. 10 v.o. kapothoed 4.
- „ 81 r. 19 parel 2.

- P. 82 r. 2 v.o. rijst 4.  
 „ 83 r. 25 v.o. kandueel 2.  
 „ 84 r. 20 allures 4, r. 29 favori 4, r. 31 protecteur 4.  
 „ 85 r. 21 bluffen, r. 23 bravoure 4, intimideren 4, r. 33 hostiliteit 4.  
 „ 86 r. 15 komplimenteren 4.  
 „ 87 na r. 2 Apport 4, Koest 4, r. 9 ranboezen 4.  
 „ 90 r. 20 v.o. enorm 4, r. 14 v.o. impardonnabel 4, r. 13 v.o. interessant 4, r. 10 v.o. kwansuis 1, r. 3 v.o. perplex 4.  
 „ 91 r. 9 Allez 4, r. 18 enfant terrible 4, r. 26 v.o. in de mouvement zijn.  
 „ 93 r. 18 v.o. taille 4.  
 „ 101 r. 5 lis 1, perche 1, r. 7 model 3, r. 2 v.o. professionnel 4.  
 „ 102 r. 3 horten 1, r. 5 repareren 4, r. 7 verbrijzelen 2, r. 14 concentreren 4.  
 „ 111 r. 21 v.o. donné (Zeel. in „voor donné”, d.i. „voor een koopje” en „vergeefse moeite”), embarras (Zeel. ombras), ensuite (Zeel.), r. 18 v.o. un pen (Zeel.), toujours (Zeel.).  
 „ 113 r. 3 v.o. olm 1, schors 1.  
 „ 115 r. 10 v.o. COORNHERT sprak vlug Frans, zoals bleek uit de Leidse Disputatie, toen hij prof. FEUGERAY in het Frans beantwoordde (Moorrees, D. V. COORNHERT, pag. 72).  
 „ 116. Prof. KNAPPERT deelde mij nog de volgende bijzonderheden mede. FRANCISCUS JUNIUS, hoogleraar te Leiden, vertaalt het Franse werk van BOBIN, *De la démonomanie* (1580) in het Latijn, opdat allen het zouden kunnen lezen. PETRUS WESSELING, professor te Utrecht sinds 1735, kent geen Frans en spreekt dus met vreemdelingen Latijn (Bijdr. Hist. Gen., XXXI, 409).  
 „ 171 r. 7 v.o. Lanfreit 1.  
 „ 180. De verandering van an in en is een Pikardies verschijnsel (HAASE, *Das Verhalten der pikardischen und wallonischen Denkmäler des Mittelalters in Bezug auf a und e* vorgedeecktem n, p. 46—48; SUCHIER, *Aucasin et Nicolette*, p. 14).  
 „ 188. Dr. HEINSIUS schreef mij dat, naar zijn zienswijze, de klinker in krent zou beantwoorden aan de Franse nasale è, die uit i + nasaal vóór medeklinker is voortgekomen. Het is inderdaad merkwaardig dat, terwijl van prins, simpel de vorm met i de gewone is, in krent de è zoo goed als uitsluitend wordt gehoord. Meestal wordt verondersteld dat, in het Frans, de overgang van in tot nasale è eerst in de XVIe eeuw heeft plaats gehad, maar in de laatste tijd is twijfel daaromtrent gerezen. Daar krent bij ons tot de 2<sup>e</sup> periode behoort, zou, indien dr. HEINSIUS juist heeft gezien, de Nederlandse vorm deze twijfel versterken.  
 „ 198 r. 23 pruik 4.  
 „ 202 r. 8 v.o. mariljon 4 (Fr. morion), in ANDRIES PELS, *Gebruik en misbruik des Tooneels*, p. 36; in de uitgave van 1718 staat moriljon.  
 „ 219 r. 15 v.o. hummeltje (humble).  
 „ 266 r. 2 schaats 2.  
 „ 272 r. 12 v.o. met k: carrillon 4.  
 „ 278 r. 3 miljoen (meloen).  
 „ 280 r. 11 v.o. In mariljoen (zie hierboven ad pag. 202) is lj zeker een „graphie inverse”, waaruit dus blijkt dat de overgang in het Frans van l mouillé tot y reeds in de XVIIe eeuw was begonnen.  
 „     Kanduweel (fr. caillouel) is met travengieren te vergelijken.  
 „ 283 r. 20. De vorm efant komt ook in Franse dialecten voor (WaaIs, Henegouws, Normandies, Bourgondies, enz.).  
 „ 287 r. 14. De omzetting van r is een algemeen verschijnsel der Franse volkstaal.  
 „ 289 r. 17 bluffen 2.  
 „ 290 r. 14 v.o. ranboezen (Fr. grabouge), r. 12 v.o. Lampreel, r. 6 v.o. pendaal (pedaal).

- P. 296 r. 17 rekrut. Vgl. A. THOMAS, in de Temps van 4 Augustus 1913; volgens hem is in rekrut de t van Franse oorsprong; het woord zou dan op p. 252 thuis behoren.
- " 301 r. 5 v.o. afgrond (affront), r. 2 v.o. pakkage (bagage).
- " 303 r. 15 premier 4, remontoir 4, vitrage 4.
- " 309 r. 15 agentuur (agencee).
- " 318 r. 6 sorteren 4
- " 329 r. 13 kadetje is misschien te verklaren door Fr. cadet, dat hij het volk voorkomt in de betekenis „bil", r. 25 spektakel.
- " 337 r. 1 v.o. Is doetje een afleiding van Fr. doux?
- " 338 r. 11 v.o. humeurig, hummelig (humble), r. 10 ransig.
- " 340 r. 10 diëteren 4, r. 11 kandideren 4, r. 13 reciproceren 4, r. 14 toiletteren 4. Misschien ook rekruteren; RACINE verwijt in een brief van 21 September 1691, aan zijn zoon, die in Holland reist, dat hij zich bedient van recruter, in plaats van faire des recrues. VOLTAIRE gebruikt het.
- " 341 r. 9 sacken 3.
- " 345 r. 7 v.o. a voi varen behoeft niet veranderd te worden in a noe v. Vgl. op p. 348, s. v. bonnefooi, de oudfr. uitdrukking se mettre a voie.
- " 361. kanduweel, kanjewel. Zie hierboven ad. p. 280.
- " 382. Vgl. voor vendue, Rom. XXX, 633.

## II. VERBETERINGEN.

- P. 22 r. 9 v.o. schrap kaveren.
- " 39 r. 19 puritein, r. 22 zoeaaf, beide gespatieerd.
- " 42 r. 6 schrap apoplexie 4.
- " 45 r. 17 schrap antiek 4.
- " 62 r. 9 funktionaris gespatieerd.
- " 63 r. 19 l. patent 3.
- " 69 r. 1 l. adverteren 4.
- " 80 r. 9 v.o. l. klots 1.
- " 81 r. 8 l. brazelet 3.
- " 90 r. 13 l. Adieu 3.
- " 130 r. 20 v.o. l. bosschage 1.
- " 135 r. 19 v.o. l. brunette 3, r. 16 v.o. l. fret (het dier) 1.
- " 136 r. 30 v.o. l. marel 1, r. 22 v.o. l. gareel 2, r. 20 v.o. l. capeel 1, r. 18 v.o. l. crappaandeel 2.
- " 141 r. 17 v.o. l. verpozen 3, r. 14 v.o. l. guiole 1.
- " 142 r. 16 l. schavot 3.
- " 147 r. 8 v.o. l. karwei 1,
- " 150 r. 1 v.o. l. singereus 2.
- " 151 r. 6 l. plantiens 1.
- " 154 r. 24 v.o. l. buggerie 1, r. 20 v.o. l. coninestavelerie 2, r. 16 v.o. l. pomperie 3.
- " 156 r. 10 v.o. l. faitijs 1.
- " 164 r. 23 l. restoor 1.
- " 167 r. 15 l. mesaise 1.
- " 170 r. 17 schrap froit 1, l. fruit 1, r. 8 v.o. l. fruit 1.
- " 173 r. 11 l. kohier 3, r. 16 l. scharnier 4, r. 21 l. alowiere 1, r. 25 v.o. l. gaarde-nier 1, r. 21 v.o. l. collier 1.
- " 179 r. 6 l. calange 1.
- " 181 r. 7 l. acetyleen, r. 27 v.o. l. tenger 4.
- " 184 r. 17 v.o. l. billioen 1.

- P. 185 r. 19 schrap billoen, r. 12 v.o. l. fantoen 2, r. 3 v.o. l. karonje (datum?).  
 „ 186 r. 10 l. konnen 1.  
 „ 197 r. 9 l. roffioel 2.  
 „ 198 r. 20 l. waengepain.  
 „ 199 r. 11 l. cesseren 1.  
 „ 202 r. 9 l. borduren 3, boorduren 3, r. 4 v.o. l. arluin 2.  
 „ 205 r. 1 l. colliere.  
 „ 208 r. 8 l. rabauw 3, r. 13 l. soveie 2.  
 „ 209 r. 16 l. fustalie 2.  
 „ 211 r. 1 l. gouverneel 2, r. 8 l. polane 2, r. 24 v.o. l. bootseel 1, r. 14 v.o. l. sof-  
 fisant 1.  
 „ 213 r. 11 l. laveren 2.  
 „ 217 r. 10 v.o. l. chiefftein 1.  
 „ 218 r. 13 l. authentiek 3, r. 20 l. verbouwereerd 3.  
 „ 219 r. 10 v.o. l. plantait 1.  
 „ 222 r. 10 l. ponjaard 3.  
 „ 230 r. 4 l. capitorie 4  
 „ 231 r. 18 v.o. l. tabilioen 1.  
 „ 232 r. 4 l. pentier 2, r. 7 l. palfrenier 2, r. 11 l. tweede periode.  
 „ 234 r. 8 l. rigoureux 2.  
 „ 236 r. 4 l. chevauchie 1.  
 „ 239 r. 3 l. castiment 1.  
 „ 241 r. 15 l. brunet 1  
 „ 250 r. 13 v.o. l. faeelment 1.  
 „ 255 r. 5 v.o. l. serpelgier 2, r. 19 v.o. l. goegiaer 2.  
 „ 257 r. 8 l. fustein 2, r. 15 l. hustijn 1.  
 „ 261 r. 5 v.o. l. achemure 1, r. 17 v.o. l. certein 3.  
 „ 262 r. 6 l. haetse 3, r. 10 l. schaats 2, r. 27 l. financien 4, r. 11 v.o. l. siccanse 2.  
 „ 263 r. 5 v.o. l. brasselet 3.  
 „ 265 r. 11 l. galootse 2, r. 12 l. ketsen 1, r. 14 l. bres 3.  
 „ 266 r. 22 v.o. l. kandelaar 1, r. 10 v.o. l. chaussee 4.  
 „ 270 r. 20 l. gareel 2.  
 „ 272 r. 19 v.o. l. In den regel vindt men bij ons kw.  
 „ 273 r. 13 l. griffioen 1, r. 7 v.o. l. calaens 2.  
 „ 275 r. 9 v.o. l. savie 2.  
 „ 278 r. 4 l. hostelier 1.  
 „ 279 r. 19 l. billoen 1.  
 „ 281 r. 20 v.o. l. matrilogie 1.  
 „ 283 r. 24 v.o. l. scoffelture 1.  
 „ 295 r. 6 l. cassine 2, r. 9 l. priore 1, r. 11 l. torre 1.  
 „ 297 r. 14 v.o. l. Loy 2, r. 12 v.o. l. spittaet 1.  
 „ 304 r. 5 v.o. l. inqueste 2.  
 „ 307 r. 14 l. kaneel.  
 „ 309 r. 2 l. komponist 3.  
 „ 317 r. 23 l. laveren 2, r. 19 l. dobbelen 1, r. 21 l. grongen 1, r. 23 v.o. l. mankeren 3,  
 r. 21 v.o. l. restoren 2.  
 „ 318 r. 5 l. floreren 3, l. manteneren 2.  
 „ 326 r. 2 l. torsen 1.  
 „ 329 r. 22 v.o. schrap odeur.  
 „ 337 r. 1 schrap brutaliteit, r. 8 schrap chicard.  
 „ 341 r. 13 l. fret 1, r. 16 v.o. l. schermutselen 3.

A SURVEY OF THE NON-PRONOMINAL AND  
NON-FORMATIVE AFFIXES OF THE BLACKFOOT VERB  
A CONTRIBUTION TO THE KNOWLEDGE OF ALGONQUIAN  
WORD-FORMATION

BY

C. C. UHLENBECK.

---

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

**AFDEELING LETTERKUNDE.**

NIEUWE REEKS.

**DEEL XX N<sup>o</sup>. 2.**



AMSTERDAM.

JOHANNES MÜLLER.

1920.



## PREFACE.

---

This paper was first intended to be only a supplement to G. J. GEERS' doctoral dissertation, but gradually I have come to the understanding that it would be better to include the non-formative suffixes as well as the prefixes, and that there was no reason to confine myself to the adverbial and prepositional elements, but that the usefulness of my work would be enhanced, if I gave also a place to the compositional forms and substitutes of terms denoting parts of the body and other nouns attached to the verb. So its scope was extended to be an alphabetical survey of the non-pronominal and non-formative affixes of the Blackfoot verb, be their character whatever it may. One finds here not only the modifying affixes that correspond to our prepositions, adverbs, conjunctions, which are for a considerable part of verbal origin (as Dr. GEERS has shown), but also such as would be expressed in our languages by independent verbs, by adjectives, and substantives. Even some numeral prefixes are mentioned. So it goes a long way to showing the Algonquian methods of building up the highly complicated verbal forms, and especially the compositional process, called noun-incorporation, is richly exemplified. That it was difficult to draw a line between what I had to register, and what was to be excluded, will be readily admitted by any one who has done work of the same kind. Certainly I might have treated many more verbal stems that are used to define or to modify the meaning of other verbs, but if I had done so, it would have been more recommendable to give a complete list of all verbal stems with accurate indication of the place or places they occupy in the holophrastical word, a difficult and comprehensive task I do not feel disposed to undertake just now. Therefore I have preferred to give what I offer in this paper, though I may have to plead guilty of some scarcely avoidable arbitrariness. As to noun-incorporation, it goes without saying that there must have been many expressions of this kind that I did never meet with. So I think that most names of hunted animals will have been used in verbal compounds, but, of course, I have

registered as compositional elements of the verb only those which occur as such in our texts and notes.

Strictly excluded are all elements of a purely grammatical or formative character, such as the suffixes by means of which nouns are verbalized, or intransitive and transitive, reflexive and reciprocal, permissive and causative verbs are derived. So the reader will look in vain for the suffixes characterizing the accommodative and frequentative verbs, nor will he find anything regarding the formation of denominative derivatives as the transformative, possessive, and factitive verbs. Perhaps one of my next papers will be devoted to the stem-forming suffixes. As long as that paper not yet has been written and published, I can only refer to the scanty notes on that subject in *gabm*.

As appendixes I have added a list of the independent words for parts of the body, and another one of the names of animals, both with references to their compositional equivalents treated in this monograph. For the materials on which these lists are based I am indebted to several intelligent and disinterested persons, among whom, besides JOHN BILLADOUX, of Browning, my regretted friend JOSEPH TATSEY and his eldest boy, JOHN, ought to be mentioned by name.

As to the orthography of the Indian words cited in the present work the reader will find the necessary explanation in *fsb.* § 1.

## SOME ABBREVIATIONS.

---

- Arch. = Internationales Archiv für Ethnographie.
- cmb. = C. C. UHLENBECK, De conjunctief-achtige modi van het Blackfoot, Amsterdam 1913 (vmkawa., Afd. Letterkunde, 4<sup>e</sup> Reeks, Deel XII, p. 244—271).
- djbt. = J. P. B. DE JOSSELIN DE JONG, Blackfoot texts, Amsterdam 1914 (vkawa., Afd. Letterkunde, Nieuwe Reeks, Deel XIV, N<sup>o</sup>. 4).
- fsb. = C. C. UHLENBECK, Flexion of substantives in Blackfoot, Amsterdam 1913 (vkawa., Afd. Letterkunde, Nieuwe Reeks, Deel XIV, N<sup>o</sup>. 1).
- fth. = Festschrift VILHELM THOMSEN . . . dargebracht, Leipzig 1912.
- galbm. = C. C. UHLENBECK, Some general aspects of Blackfoot morphology, Amsterdam 1914 (vkawa., Afd. Letterkunde, Nieuwe Reeks, Deel XIV, N<sup>o</sup>. 5).
- Geers = G. J. GEERS, The adverbial and prepositional prefixes in Blackfoot, Leiden 1917.
- nbt. = C. C. UHLENBECK, A new series of Blackfoot texts, Amsterdam 1912 (vkawa., Afd. Letterkunde, Nieuwe Reeks, Deel XIII, N<sup>o</sup>. 1).
- obt. = C. C. UHLENBECK, Original Blackfoot texts, Amsterdam 1911 (vkawa., Afd. Letterkunde, Nieuwe Reeks, Deel XII, N<sup>o</sup>. 1).
- phn. = C. C. UHLENBECK, Philological notes to Dr. J. P. B. DE JOSSELIN DE JONG's Blackfoot texts, Amsterdam 1915 (vkawa., Afd. Letterkunde, Nieuwe Reeks, Deel XVI, N<sup>o</sup>. 1).
- vkawa. = Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.
- vmkawa. = Verslagen en mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.



## AFFIXES ALPHABETICALLY ARRANGED.

---

**ai-, au-.** This prefix is used to indicate the durative and iterative aspects. So *ái-okau* is the equivalent of *he is (was) asleep* as well as of *he uses (used) to sleep*, and according to the context *áu-aniu* has to be translated by *he is (was) saying* or *he uses (used) to say*. The difference between the two aspects may be illustrated by the sentences:

*nápi(u) itáiokau, niétχtai itáiokau, kokúyi there was an old man sleeping, near a river he was sleeping, in the night* fth. 75.

*anistsíksistsíkuists áisamlixk he used to hunt every day* obt. 23.

For more examples see GEERS 19 sqq.

In many cases *-ai-* is inserted in verbal forms instead of being prefixed to them. For *he is coming hither* one can say *paiúχsapu* as well as *áipuxsapu*. Though GEERS gives some examples of *-ai-* as infix, it will be useful to give some more:

*káüetsopiu he is sitting on high* fth. 76.

*kaiétauatom they were going over them* obt. 57.

*paiískàpixtsiua who causes the people to make the buffalo-corral* nbt. 38.

*saiakapóyinaí'a he (4 p.) was coming out from the camp* nbt. 87.

*kaiíkskàtsiuaie he was going on one side of them* nbt. 180.

*saiékatziuaie he was kicking it* nbt. 213.

**-ai-** *sia* v. *nai-*.

**ainau-** *finally* v. *ino-* *long*.

**aini-** v. *in-* *down*.

**aino-** *finally* v. *ino-* *long*.

**aiskχs-** v. *askχs-*.

**aist-** (*aists-*) *close, near*, cf. *áistò he comes near*. See GEERS 21 sq. Here follow some more examples:

*aistauánis if he comes close saying* obt. 23.

áuaistsiksísau (*a herd of buffalo*) *is running near* nbt. 3.

áistomaxkáiau *they are running close* nbt. 16.

áistàumaxkau *he is running this way* nbt. 66.

áistsiksísau (*the buffalo-herd*) *is running close* nbt. 39.

ákaistapòtsiu *he will come with the carcass* nbt. 149.

**aist-** *instead.*

áistanitsiauaie *they killed her instead* nbt. 157.

**aitəm-ak-** *nearly*, a compound of ai-, -itəm-, and -ak- *going to, about to* (cf. autəm-ak-).

áitamakitsuyinipitsiau *they were nearly frozen in the water* nbt. 23 (cf. GEERS 52).

**ak-** (aks-) *going to, about to, soon, nearly.* See GEERS 23 sq., who has omitted to draw the attention to the use of ak- (n-ak-, k-ak-, m-ak-) as a sign of the future in the conjunctive, and of m-ak- as such in the subjunctive (v. cmb. 18 sq. 23 = vukawa. 12, 261 sq. 266, and gabm. 49 sq.), while mentioning the use of ak- as a kind of tense-prefix of the future in the indicative.

**ak-** (aks-) *round*, cf. -ako in áutakò *goes around* (v. ot-ak-). GEERS 24 sq. gives some examples of this prefix. His references to „different forms” are to be cancelled, as those forms have nothing to do with ak-. The same may be said about aukanáksistsipuyìsi = au-kanái-ksists-ipuyì-si *when they all stood in a circle*, in which the idea *in a circle* is expressed by -ksists-, and that does not contain the prefix ak-. In támitapəksinìnai *then it* (4 p.) *circled around to* nbt. 156 (cf. itsitəpəksinìnai obt. 27) -əks- (-aks-) is to be considered as the prefix we are speaking of, and what GEERS says about this form is doubtless erroneous. Some more examples:

nitákopatəχpinan (= nitótakopatəχpinan) itáisoyopi *we* (excl.) *are sitting round the table.*

nítsisəmauəksiksísau *they* (grammatically a singular) *made a long run around* obt. 16.

áitakəupiuaiə *there he sat down around* nbt. 184.

áitakautstəua *then it was all over* djbt. 52.

**ak-** *many* v. akai- *many.*

**ək-** *already* v. əkai- *already.*

**akai-**, akau-, ak- *many, plenty, much.* See GEERS 25 sq. and gabm. 26, and cf. ak-ap-, -ikai- *many*, kai- *very.* As GEERS gives only one example of this element as a true verbal prefix

(nimátaikautsipa does not belong here), it will be necessary to illustrate its use by some more forms:

nitsikákotàs *I have very many horses.*

nimátsitakāχkūinixpinan *many of us have also died there* obt. 48.

ákatotāiau (better: ákototāiau) *they had built a big fire (plenty of fire)* nbt. 23.

ómoχtapakaipuyixp *where they were standing most* nbt. 39.

ixtakáumatskaχtakiu *he had given plenty for her* nbt. 52.

íkakāχkoàitsimaie *he had many profits from it* nbt. 56.

áistamakaistùtsimaists *then they gather many of them* nbt. 68.

itanákaiksistapitsinikii *when they then tell many false coups* nbt. 71.

otsítakānnotaχpi *where there are many people skinning* nbt. 164.

máχkitsitakaikamotāniaiks *that many of them might have escaped* nbt. 180.

kitsikākois *you are claiming very much for yourself* nbt. 182.

**αkai-**, **αkau-**, **αk-**, **-kai-**, **-kau-**, **-k-** *already*. Cf. **ikai-** *already*. GEERS 26 is right in identifying the verbal prefix **αkai-** with **αkai-** *former, ancient* in nominal compounds. Here belongs also the adjective-verb **ákaisiu** *is old*, which is only used of things belonging to the animate class (not of animals). Though GEERS 26 sq. gives a sufficient number of examples, I shall add a few more:

αkáχtuitsiu *it was already full* obt. 42.

ákautsim *he had already taken (a stick)* nbt. 179.

ákatoχkoχkemìnai *he (4 p.) has got another wife* obt. 38.

nikáìàpi *I am already an old man.*

nikáuaitskàsi *I have done fighting.*

kikáiaksisai *you are left-handed now* obt. 27.

kikátoχkoχkemi *you have got another wife* obt. 38.

nikáuto *I have come already* nbt. 87.

okáipistsimòk *she was already suspected by them* nbt. 101.

There is nothing remarkable in the use of **αkai-** with imperatives:

ánni ákaitaupit *be already seated there for a moment* obt. 20.

ánnòm ákaitàupik *be already staying here for a while* nbt. 212.

**ak-ap-** *often*, a derivate from **ak-** *many* (v. **akai-**). The only example given by GEERS 28 that belongs here is **nitsikákapanistu-tsixp** *I very often do it*. The others belong to **-ik-ap-**, which combines with **ai-** to **aikap-**.

**akau-** *many* v. **akai-** *many*.

**αkau-** *already* v. **αkai-** *already*.

**-ake-** *woman*. The independent word is **àké(ua)**.

táinakēsāpskaukik *then put a woman's dress on me* nbt. 16.

**akim-**, -(i)kim- *at (to) the upper end of the lodge*, cf. -kimo (-kinau) *goes to the upper end of the lodge*. The form *akim-* is only found in the adverb *akimóχtsi*. I have nothing to add to GEERS 28 sq. (the form cited from nbt. 125 belongs to the independent verb).

**-ako-** *wolf* v. *mak o-*.

**-ako-** *belly* v. *-o k o a(n)-*.

**ak-un-**, *k-un-*. An adhortative prefix like *aχk-un-*.

*akúnitapáuop let us go there* nbt. 125.

*kunitapáuop let us go there* nbt. 149.

*kunatskáuopi let us go back* nbt. 98.

*kúnaxkaiòp let us go home* nbt. 158.

The same elements *ak-* and *-un-* (cf. *-unau-*?), though separated by *-it-*, are found in *nitákitunnioàtau* (better: *nitákitunniùàtau*) *I will eat her*, where *-unn-* seems to emphasize the intention.

**aχk-** (*aχks-*). A modal prefix indicating potentiality in its widest sense, the syntactical relations of which have yet to be examined, though some preliminary work has been done by GEERS 29 sqq. Cf. also *cmb.* 16 sqq. 26 sq. = *vmkawa.* 12, 259 sqq. 269 sq., and *gabm.* 41 sq. 44. 46 sq. GEERS might have mentioned the use of *aχk-* with numerals, when it may be rendered by *about* (*gabm.* 33):

*áχsikamàipiau there may be about ten of them* nbt. 236 (cf. *áχkauàkaiimi there may be more of them* nbt. 236).

*kyázχkaisoayea* (= *ki áχkaisoi'i'a*) *and about four were (his steps)* *djbt.* 69.

Also *aχk-ap-*:

*ázχkapàuyca* (= *ázχkapàuyi'a*) *about six* *djbt.* 64.

**aχk-** (*aχki-*, *aχky-*) *home*. See GEERS 34 sq. and cf. *aχky-ap-*. Some more examples of *aχk-* (*aχky-*):

*ánnaxkyótòmoχsit now go home and tell the women to come out* (literally: *now go home and gather for yourself*) *obt.* 35.

*matsítaxkyoχtòmoχsiu then again she went home for help* (properly: *to gather for herself*) nbt. 145.

*itaxkyánistsiu then she went home to tell her* nbt. 145.

*nitsítaxkyòyixpinan we then went home to eat* nbt. 232.

*nanistsisamaxkyòpìxpinàni so long it was that we stayed at home* nbt. 238.

**aχk-ap-** v. aχk- (modal prefix).

**aχk-un-** An adhortative prefix like ak-un-. See GEERS 35 sq. Some more examples (in three of them aχk- and -un- are separated by -it-):

áχkitunnasatsikìnamaipzskàup *that we may have a scrape-leg dance* nbt. 34.

áχkitunotoaii *let us take them* Arch. 23, 242.

aχkitúnnioyì *that they might eat* nbt. 117.

aχkúnauaiپیوی *he might go far* (or, perhaps better, *let him go far*, though it may be freely translated by *before he goes far*) nbt. 99.

The forms kúnaxkaiòp and kunitapáuop, cited by GEERS (with wrong references) as examples of aχk-un- will not belong here, but to ak-un-.

**aχky-ap-** home, at home. Cf. aχk- home and see GEERS 34 sq. Some more examples may be given here:

stámistàpaxkyàpasainikàiyiu *he just was crying while running away home* obt. 43.

itaxkyápsummòsiu *then she carried her water home* nbt. 144.

áχkyàpauanii *they flew home* nbt. 189.

nisótamaχkyàpomaxkaxpinan *then we went back to camp* nbt. 232/233.

nitákaχkyapauyi *I shall be eating on my way home* Arch. 23, 242.

**aχs-** good, well, cf. áχsi good, áχssiu (an.), áχsiu (in.) is good. Besides the examples given by GEERS 127 some more may be welcome:

áiaχsauatòm *he liked to eat it* obt. 3.

támaχsauànìnaiiu *then they* (grammatically a singular) *had a good scalp-dance* nbt. 18.

máχkaxsapauauaxkàni *that he might go about all right* nbt. 22.

ákoχtaxsautakiòp *may we get them (the horses) all right from (those people)* nbt. 26.

itákaxsiniau *they then had a good laugh at her* nbt. 135.

sokóχkaxsàipiau *he suddenly made a good corraling* nbt. 184.

áiaχsàpistutsinàists *he was fixing them up well* nbt. 200.

Cf. also the woman's name A'χsitsipim *Came-in-all-right*.

**aχs-** (aχs-) backwards v. oχs-.

**aχt-** each, each in his turn.

ótaxtaikspipokouiauaie *each of them was bitten through the skull by her* nbt. 104.

stázmaχtàmitsiu *then she killed each one of them* nbt. 104.

aχtoátot *go to each of them* nbt. 106.

itæχtápaipstsàtsimiau *then they looked into each one of them* nbt. 130.

itæχtápaipstsàtsim *then he looked into each one of them* nbt. 133.

There is also a longer form aχtui- (aχtoi-), aχtuyi:

stázmaχtoitàtsiniuaie *then she held him to each one* obt. 38.

ákauaχtuyisimàtaman *we shall carry her on our backs, each in his turn* obt. 62.

nitáikixixtaχtoipakixkiniautspinan *we are, each of us in his turn, hit over the head with a stick once in a while* nbt. 240.

-aχt- (-aχt-) *from, along, etc., v. ixt-*.

-aχtsiu- (-aχtso-, -aχtsau-, -aχtsu-) *instead*. Cf. GEERS 36. Some more examples:

itæχtsiuaítistaniàipiksim *then he stuck it in the place of* obt. 31.

sotázmaχtsoàianikapùnatsiuaie *then he had him as a single man instead of himself staying with him* nbt. 90.

itæχtsiùautsim *he then took it instead* nbt. 126.

itsítæχtsiuaísapistan(i)aipiksimai *then he stuck it instead of* nbt. 162.

nitsítæχtsoautasiuanàtau *then I led the (other) horse along instead* nbt. 241.

ákstæmataχtsoaisakapòiau *then they will go back out to the field instead* nbt. 242.

ákstæmataχtsoaipuxsapùiau *then they will come back instead* nbt. 242.

etsítæχtsoautòma *then he put it in its place* djbt. 48.

mátsitæχtsuaitstsenaie *he then again put it instead* djbt. 49.

Here belong also:

etsítóχtsoauápsspenseäks (itsítæχtsoauápsspinausiaiks) *then he put those eyes in his own sockets instead* djbt. 22.

stámaχtsauaisoauápsspeua (stázmaχtsoaisauauápsspiua) *then he had to go without eyes instead* djbt. 22.

For the compound miksk-aχtsiu- -see miksk-.

aχtui- (aχtuyi-) v. aχt- *each*.

am-, -om- *over on that side*.

ámaitstsis *when he (the sun) was over on that side* nbt. 29.

kanáumoxpiisaists *if they all turned over* nbt. 34.

nistókiðmoxpiisaists *if they turned over twice* nbt. 34.

-am- *eastward* v. nam- *eastward*.

-am- *only, just* v. nam- *only, just*.

**amai-** (mai-), -omai- (-aumai-, -umai) *very, very much*. See GEERS 36 sq. and cf. am-ap-.

amáistuyiū *it is very cold* nbt. 23, 24 (also cited by GEERS, but repeated here because it shows the initial form of the prefix).

Some more examples:

kitómaikimmokixpuan *you (pl.) have pitied me very much* obt. 9.

kimáumaisæmitapinakuyiks *why were you seen about during such a long time* obt. 36.

kimáumaisoχkanisks *why do you say so very loud* obt. 41.

itáikipaitapàumomaχkauaie *then, feigning, he ran very fast towards him* obt. 46.

áumaiistsistotutsinikiauiks *when they bother them too much* nbt. 60.

kitómauksin *you are very mean* nbt. 149.

otsítomaimixpi *where it was deepest* nbt. 151.

otsítomaimixpià (-xpì'a) *where it was deepest* djbt. 22.

otsítomämmikoχpia (otsítomaimikoχpi'a) *where the snow was very deep* djbt. 51.

otsítomaispixp *where it was highest* nbt. 171.

etúmaχkayistsinima *he then cut it open very much* djbt. 40.

I am not quite sure about it, whether áχkaumainitâyii *they must be (very?) crazy* obt. 46 belongs here.

Sometimes initial mai- is found instead of amai-:

máikimniuaie *he pitied him very much* nbt. 95 (also máikimniua nbt. 95).

máipæχkòχsinisikapokomipùmini *his lice have a very bad-death-dirty taste* nbt. 129 (cf. phn. 8 sq.).

máikæχkestotòkeea (-kii'a) *they make us very much ashamed* djbt. 38.

When it is wanted to express an exceedingly high degree, the prefix (a)mai- may be doubled. The combination of mai- with -omai- (-umai-) sounds maumai- or momai-. Examples:

mómaitapìunui (also pronounced máumaitapìmui) *it smells very much as if there were a person (or, shorter: there is a strong human smell)* obt. 52.

máumaisæmipòpiiks *they are sitting up very late* nbt. 203.

**am-ap-**, -om-ap- (-aum-ap-, -um-ap-) *always*, a derivate from amai-, see GEERS 38.

**amat-**, -omat- *trying*. GEERS 38. Some more examples:

amátsitòtòt *try to come there* nbt. 204.

amátχtχkonimak (amátòχtoχkonimak) *try to find of it* djbt. 57.

tákomatoχkosksinayayaua *I shall try to find them out* djbt. 45.

**ami-** *up*, see GEERT 38 sq. 128. Cf. *ami-skap-*, *amit-*. Some more examples:

*amiómaχkàk run (pl.) up nbt. 173.*

*itamípiksiau they ran up (the tree) obt. 16 (itámípiksiau nbt. 110).*

*áitsitapəmyauauaχkaínai then she (4 p.) began to walk up to him (climbing the tree) nbt. 110.*

*otsítəmixtsokitsòokaie then he was chased up (the hill) by him obt. 63.*

*átsitapamainakaseunaica (-iuaic'a) then again it came rolling up (the hill) towards them djbt. 36.*

*ixtaúamisəmiu they would go up from it (that river) to hunt nbt. 66.*

**-amini-** *breaking* v. **-omini-**.

**ami-skap-** *south*. GEERS 39 sq.

**-amit-** *up the river, westward*, cf. *-amito goes up the river (nisótəmitapəmito I just went up the river to it nbt. 216, nisótəmoχtamito I then walked along up the river nbt. 228, nisótəmoχtsistapamitoχpinan then we went along higher up the river nbt. 229), and ami-*. Some examples are given by GEERS 40. Here are some more:

*nitákoχkəmitapaipisì I shall go higher up the river visiting obt. 41.*

*nisótənamitoməχk I then ran higher up the river nbt. 227 (cf. nisótəməχtamitoməχk I then went along higher up the river nbt. 241, cited by GEERS).*

*əχkstámətəχkumiosea (-osi'a) that we should not shoot westward (up the river) djbt. 44.*

*miskstámətəχkùmena he shot westward (up the river) all the same djbt. 44.*

**-amo-**, **-omo-** *in a circle* (cf. **-omo-** *together*).

*itámotutsiu then they (grammatically a singular) camp in a circle nbt. 68.*

*aumótutsisi when they (grammatically a singular) gather for the circle-camp nbt. 68.*

**-am-ot-ap-**, **-om-ot-ap** *all over, all about*. GEERS 40 sq. Cf. also: *áumotapəistutsiminai she (4 p.) did everything she could to it obt. 19.*

*kəχksamotapəitsinikitsixpuau you (pl.) might wear your claws out for nothing nbt. 117.*

**an-** (**ann-**) *now*. GEERS 41. Cf. also *gabm. 42*. There seems to

be a derivate *ann-ap-*, though there remain some doubts about it, as in all cases we might assume *an-* (*ann-*) *now*, followed by *-ap-* *about*. Nevertheless I shall treat *ann-ap-* in its alphabetical place. I give here some more examples of *an-* (*ann-*):

*anísomaxkàk now run (pl.) on ahead* nbt. 27.

*ansátoχtomòχsit taste for yourself now* nbt. 31.

*anamisót now come up* nbt. 39.

*anístaput now walk away* nbt. 182.

*znnaχkyótòmoχsit now go home and tell the women to come out (properly: now go home and gather for yourself)* obt. 35.

*ánnomatapauatsimàχkàk now start (pl.) in to dig the holes* nbt. 117.

*ánnomatapatoìinait now start to sing the medicine-song* nbt. 184.

*annomatapáiesakatotau now issue them out to them* fth. 76.

*annotápsəmìsa now go and look for him* nbt. 136.

Here seems to belong *an-* in the names of some months. In the name of April we find *ani-* (= *anni-*?) instead of *an-*, but in the other names of months of the type in question *an-* is followed by the durative-iterative element *-au-*. Cf. Arch. 20, 206 and GEERS 42 sq.

**an-ap-** v. *ann-ap-*.

**anat-** (*anats-*) *a little*.

*anatsáixtsiu it was sticking out a little* obt. 47.

*áχkaná'χtapauànatsistsinomoyiuaiks he cut a small piece of them (the scalps) for each* nbt. 84.

*ixtauánatsoyiauaie they ate a little from it* nbt. 145.

*ákakχtoanatsaixketaxkanuiks he went out to get a little of the meat (of the skinned cows) to cook it* nbt. 185.

*kákoχtanatsìuyixtsiu he lay with only his mouth sticking out a little* nbt. 190.

Is *anat-* (*anats-*) *a little* to be identified with *anat-* (*anats-*), *anæt-* (*anæts-*) *pretty* (*anátsinəm an., anátsinatsiu in. is pretty, looks pretty*)?

**anauk-** (*anauks-*) *half*. See GEERS 42. It may be mentioned here that I heard the mission-boys of Holy Family say to one another *kitáuanaukatsàps you are half crazy*.

**ānet-** (*anets-*) v. *anit-*.

**-ani** *nose*, in *I'kaikaχkani(ua) Nose-cut-already-off* (a woman's name), *káχkanitsiu he cuts off his (another person's) nose*. The independent word for *nose* is *moχksísís*.

**ani-** *now* v. *anni-*.

**ani-** (anī-) *down* v. *in-down*.

**-anik-** (-aniks-) *wing*. The independent word for *wing* (*feather*) is *mamin* (*its wing* is *omīn*). Here belong some names of birds, as *ksikápetapanikimi* *a kind of hawk with light-coloured wings*, *ínāχ-ksikanikimi* *brant*, *mékanikēsuyin* *red wood-pecker*.

*noχksístapopitsikanìksisinai* *she* (4 p.) *started for the shore with her wings spread* nbt. 151.

**anik-**, referring to *size* or *age*, v. *manik-*.

**-anikæpi-** v. *manikæpi-*.

**-anisk-** (-anisks-) v. *manisk-*.

**-aniso-** v. *naniso-*.

**anist-** (anists-) *according to*. Cf. GEERS 77 sqq. and *manist-*. The syntactical relations of *anist-*, *manist-* (-*anist-*) require a thorough special investigation, though already now we can state that the proper meaning of these prefixes (or, better perhaps, of this prefix) is *according to*. So *anistsíksistsìkuists* is *according to days* (*every day*), *anistsíkokuists* *according to nights* (*every night*), *ánistapinàkuists* (*ánnistæpinàkuists* nbt. 78) *according to mornings* (*every morning*). Cf. *anist-æp-*. Examples of initial *anist-*:

*anistāχkiàpiksatēs* *every time he butted it* obt. 17.

*anistonu* *he was shot every time* nbt. 57.

*ánistāpekàninàminai* *it* (4 p.) *looked as if it were scabby* nbt. 73.

*anistsippitomò* *he was far ahead* nbt. 83.

*anistáinauspi* *the way he dressed* (*according to how he dressed*) nbt. 85.

*anistsínitæχpiau* *how they killed her* nbt. 158.

*ánnistòtos* *as they came there* nbt. 169.

*ánistsinoàsai* *every time he was seen* nbt. 213.

**anist-æp-** (anist-æp-) *according to, such*, as an independent verb *anistápsiu* an.), *anistápiu* (in.). It is often used as a nominal prefix, e. g. *ánni-ánistæpakeu* *such kind of woman* obt. 61, *anistápitapiau* *such people they were* nbt. 49. Cf. also *skátamanistopin-nauminneäks* (-*anistæpinauminiaiks*) *then their wings were growing long* djbt. 62. I have not found it yet as a true verbal prefix, but I suppose it will occur as such once in a while. GEERS 77 sqq. has scattered some examples of *anist-æp-* as an independent verb and as a prefix of nouns among those of *anist-* and *manist-*. Cf. *manist-æp-*.

**anit-** (anits-) *separately, one by one, in different directions, to*

pieces, cf. ánetòiau *they separate*. See GEERS 43 sq. Some more examples:

akatænnitâpiksim *he will scatter it* obt. 48.

ánitsìnitsiuaie *he cut it to pieces* obt. 60.

itañanitsitapaxkaiñau *then they went home separately to (their lodges)* nlt. 32.

nātsitænetoxpatsistoyinai *they* (4 p.) *had to blow it in two* nbt. 190.

matsitšnetsinitoyiaiksaie *they had to blow it in two* nbt. 190.

In anitsipótapoχkistan *he would always lay one of them pointing to (the moon)* nbt. 77 the meaning of anits- is not *always*, as GEERS 44 supposes and the English translation might suggest, but *separately, one by one, one at a time, always one*.

If otáíakanitsinàuspi *how they* (grammatically a singular) *will dress* nbt. 73 is not misheard for otáíakanitsinàuspi, anits- has to be understood in the usual way as *separately*.

**ann-** v. **an-**.

**ann-ap-** (a n -a p -, n -a p -) *now*. Cf. a n -.

annápaiinimàt *now begin to catch (your horses)* nbt. 3.

anápàutsimàt *now take quickly (our things together)* nbt 146.

nápaiàkomaxkàt *now try and run away* nbt. 200.

But nápanisàut *now begin to get off about* nbt. 31 is certainly to be analyzed as n- *now* + -áp-anisàut *get off about*.

**annau-** v. **anno-**.

**annauk-** (nauk-) *now*. See GEERS 42.

**annauk-** *half* v. **anauk-**.

**annet-** (annets-) v. anit-.

**anni-** *now*. See gabm. 42. Perhaps belongs here aniotšitaisiskse-mokuχpi *April* (literally: *when the grass grows*). In énnimatanistòt *now go back the same way* nbt. 221 and énnixpitotsäχkyäpiksiuaie *there he threw his head up out of the water with (him)* nbt. 80 anni- is not to be considered as a real prefix. It would have been better to write: énni matanistòt, énni ixpitotsäχkyäpiksiuaie.

**annist-** v. **anist-**.

**annit-** (a n n i t s -) v. a n i t -.

**anno-** *right here, right there.*

annóixtò *she went this way* nbt. 139.

annautsípsæn annautsítstòkai *he put her in his belt, he put her right there* nbt. 147.

But annoistsínoχpaipiu *he jumped down from here* nbt. 166 has to be separated into two words: áнноists(i) ínoχpaipiu.

**annoχk-** *now*. Pretty often ánnóχk *now* has lost its independence, so that it may be considered as a prefix. See GEERS 41 sq. I give here one more example:

annoχkanáipis *now let them all come in* nbt. 117.

**ap-** *about*. GEERS 44 sq. A formation of the same kind as máksiniapi *the carcasses about* nbt. 4 (cited by GEERS) is íksisakápiu *the meat about (the camp)* nbt. 6. The verbal prefix ap- and the nominal suffix -api belong to the verb -apo *is travelling about*, e.g. sépiapò *he travelled in the night*, istápuiniàniki *when we travel about* nbt. 58, minápiapòk *do not go far away* nbt. 156, nitsítómatapàpo *I then began to walk around* nbt. 231. Cf. aχky-ap-, aumat-ap-, it-ap-, ksis-ap-, ksist-ap-, mist-ap-, pin-ap-, puχs-ap-, sak-ap-.

Examples of ap- are to be found on most every page of the texts, and GEERS has cited a good number of them. I shall only add two cases of -ap- preceded by it-, in which it- *there* and -ap- *about* have each its separate semantic value, just to show that, where the combination it-ap- occurs, we have by far not always to do with the compound prefix it-ap- *towards*:

itápsàmiua *he was hunting about there* obt. 60.

áiszmitapàupiau *they lived there about during a long time* obt. 61.

In some cases we find -aup- instead of -ap-:

stámitapaupauaχkaiauaists *then they went about towards them (the Porcupine hills)* nbt. 96.

áχkunoχpokàupoχsoaupā *let us go together to look for my wife* nbt. 96 (twice).

**ap-** *white*. I have not found it yet as a verbal prefix.

**-ap-** *eyes*. The independent word for *eye* is moápsspi. Cf. -apini and -oαpssp-.

nitákauanàukapāχs *I shall have one eye shut* obt. 21.

túkskzma noápsspa tákauapànāχs *I will shut one of my eyes* nbt. 141.

tákanaukapanāχs *I shall shut one of my eyes* djbt. 56.

etanāukapanāχseua *he then shut one of his eyes* djbt. 56.

áiāχkznanuapànāχsiaū *they all shut one of their eyes* nbt. 141.

**apαm-**, -o p α m- (-up α m-) *across*, cf. áupzmnò *crosses*, apámoχtsi *across*. GEERS 45. sq. Two more examples:

nitsitαmsokitopαmaipuyi *I then was suddenly standing on the other side* nbt. 218.

etómatapopamoχpàipiuaua *then they began to jump across* djbt. 25.

**-apan-** *blood*, cf. the independent word aápani. I have no example of **-apan-** as a true verbal prefix. In máṭaksapanasíua *kostúmi there will be no blood about your body* nbt. 56 we have to do with a transformative verb, and the literal translation would be: *your body will not be changed into blood*. A form of the same verb is pinápanàs *that it may have no blood on it* (properly: *that it may not change into blood*) obt. 32.

**apæt-** *behind, back*. See GEERS 46 sq., who gives the independent verb nínitapàtau *I was the last one* nbt. 232, the adverb apátóχtsi, and some examples of **apæt-** as a prefix. Cf. also:

áuapatsistaniskapatòmianaists *they would pull them back* nbt. 62.

áuapatokakiosìnai *he (4 p.) was looking back* nbt. 67.

etapátapiksìmma *then he threw them back* djbt. 35.

etapátasùyinimaiea (-aie'a) *then he poured it out back* djbt. 35.

Here belongs also: itauápatskimiùàie *then he began to knock his (the bob-cat's) face back* nbt. 176 (cf. ketsetáuapætskìmiuaie djbt. 11).

**apæt-oxs-** *north*, cf. ápætóχsò *is going north*, apátóχsoχtsi *north*. The only example of **apæt-oxs-** as a verbal prefix is ápætóχsàisæpiu *he was looking north* nbt. 66. I have nothing to add to GEERS 46 sq.

**-apiksi-** *throwing*. The very common verb **-apiksiu** has sometimes lost so much of its proper meaning, that it may be considered as a suffix.

kákæsaìniàpiksiu *it just howled* nbt. 199.

itsaáitsikapiksistsìuaiks *then he rattled with them* nbt. 207.

saáitsikapiksistsìs *rattle with them* nbt. 207.

nitáisekaχkapiniàpiks *I am winking*.

**-apini** *eyes*, akin to **-ap-** and the verb áiapíu *he sees*. The independent word for *eye* is moápsspi (cf. -oápssp-). The compositional substitute **-apini** is very frequent in nouns and verbs. In many cases it may be properly styled a suffix, in others it retains the character of the principal element in the compound. It often occurs in personal names as Maistápini(ua) *Crow-eyes*, Otská-pini(ua) *Glass-eyes*. Here belongs Pæχkapúyapini *Bright-eye* (djbt. 10), used in jest for *anus*. Other examples of **-apini**:

ákspæpiniù *he has sore eyes* nbt. 127 (ákspapiniù nbt. 161).

ánaukapiniù *he was one-eyed* nbt. 198.

nánàpiniu(a) *has a man's eyes* nbt. 124 sq.

sikápiu *he has black eyes*.

ótskàpiníu *he has blue eyes.*

ksikápínisin *the white of the eye*, abstract noun of ksikápiníu *is white-eyed.*

kumápinisin *eye-ball*, abstract noun of kumápiníu *is dark-eyed.*

mótokyàpinixpísts *eye-lids*, a relative verbal form (properly meaning: *where there are skin-eyes*).

áitskàsàpiníau *they had dusty eyes* nbt. 1.

otsításksapiniókàiks *they threw dust in his eyes* nbt. 127.

nítástsàpini *I have eye-ache.*

nítáisekaχkapiniàpiks *I am winking.*

ápəsàpiníuχsiu *he was wiping about his eyes* obt. 30.

nétsikoχpoapínisèni (nítisikoχpoapínisìnai) *she (4 p.) had her eyes swollen with crying* djbt. 33.

ixtsákoapiniíχpiskiu *he was painted in that way beneath each eye that it looked like tears* nbt. 47.

amó oàpsp mistsii ixtástsapínisíuaie *he burned the eye with the stick* nbt. 165.

áuàpinyíχsì *swing your eyes* (properly: *let them swing their eyes*) nbt. 192 (auapínaxsi djbt. 6).

**-api's-** *wolf, coyote*, cf. the independent word apí'si(ua). The wolf is also called ómaχkapì'si(ua).

nítápi'sauakimmau *I chase a wolf (wolves).*

nítápi'sekiaki *I trap a wolf (wolves).*

**apit-** (apits-), -opit- (-opits-) *from, out of*, etc. GEERS 98 sqq. I shall give some more examples:

aupítsiskapətəχs *when he was pulled ashore* nbt. 192.

ketopítsiskapataua (ki itopítsiskapataua) *and then he was pulled ashore* djbt. 6.

ákitopítsiniotoyíuaie *there she would peel it* nbt. 10.

itsitótapítsisaniua *then she, close to it, said from without ahead* nbt. 94 (here we have -apits- instead of -opits-).

nitsitsikopitaupiin *she (4 p.) sat by herself away (from the others)* nbt. 100.

In the following cases apit- (-opit-) is combined with -s- (= sai-) *out*:

àkopítsápíksistsiu *he will throw him out (of the lake)* obt. 48.

otopítsótoaxsaie *when she pulled him out (from the boiling water)* obt. 37.

itápítsotsimaists *then they would pull it* (grammatically a plural) *from (the fire)* nbt. 8 (here we have again -apit- instead of -opit-).

ketáupitsotuyeuäks (ki itáupitsotoyiuäks) *and then he pulled them from (the fire)* djbt. 10.

mátanpitsäχpia (-säχpi'a) *they jumped again out (of the fire)* djbt. 66.

The same as apit-s- (-opit-s-) is -apit-sat- (-opit-sat-).

apitsatapiksistsis *throw him out (of the boiling water)* obt. 37.

áupitsatapiksistau *he was thrown out (of the hot ashes)* nbt. 175.

etáupitsatapiksistsëeopa (thus to be read instead of etáupitsapt-) *then we throw each other out (of the hot ashes)* djbt. 10.

ketopítsatapiksistàua (ki itopítsat-) *and then he was thrown out (of the hot ashes)* djbt. 10.

Very common is the verb apítsisoð (-opítsisoð) *comes ashore* (see GEERS 99).

The forms áikaχkapitsiuaie and manistsíkæχkapitzkixpiau, cited by GEERS 98, do not contain the element apit-, -opit-, but they belong to the verbal stem ikaχkapi- *breaking* (a rope, a string, and such like).

**-apits-** *up against*. Cf. nitsítapitsau omí óχkotoki *I put it up against that rock* nbt. 217. As a true verbal prefix:

itótapitsipuyinai *he (4 p.) stood up against it* nbt. 202.

**-ap-okap-** *reversed*. GEERS 47. As a true verbal prefix in otápokæ-pinixkakoaii *they were called reversedly by (the people)* obt. 1 and ixtapókapinixkatau *he was called the reverse of it* nbt. 67. Both forms are cited by GEERS.

**-apui-** *standing* v. nap-, -ap- *standing*.

**as-** *young, small*, e. g. asínokâmita *young horse*, asómaχkstòki *young mule*, asoχkyáio *young bear*, ásaχtoki *young pine-tree*, asétsiksim *cottonwood-tree* (properly: *small tree*), asétaχtai *creek* (properly: *small river*), asóχk *small pail*. Here belongs also asaχkínau *young married man* (as- + -saχkínau). I have not met with as- as a verbal prefix, though probably it may be used as such.

**ási** (si-, as-) *just*. Cf. GEERS 47 sq. Some more examples:

ásistaput *just go away*.

asaníkit *just say to me*.

ásikipòpit *just sit down for a moment*.

ásipuxsaput *just come here*.

ásikipsaksist *just go out for a moment*.

násotamisæpi *I shall just look over the hill* obt. 63.

kásikipaistæmatsò *I just show you*.

kásikipauàkò *I just run out to you*.

kásikipànist *I just say to you*.

**askak-** (askaks-) *consenting, being able*. GEERS 48. I only add two examples of this prefix in the sense of *being able*:

mátzskakatsistotoyiúats *she could not persuade her* nbt. 151.

mátzskaksipokakiúats *he could not wake up* nbt. 175.

**askχs-** (askχs-), **askχs-ai-**, **askχs-au-** *always*, a very common prefix. GEERS 48 sq. gives a sufficient number of examples.

**asok-** *across one another*. GEERS 49. Another example:

táupokasokòpimanànianau *we are mixed up with them* nbt. 63.

**ast-** v. aist-.

**at-** (ats-) *again, another, also, too*, a variant of *mat-* *again*, etc. The vowel of *at-* and *mat-* seems to be short, even when accentuated. Cf. about *at-* and *mat-* GEERS 81 sq.

átsiszmò *again after a long while* obt. 15 (cf. the equivalent *mátsiszmò* obt. 16).

atáksamìixk *he was going to hunt again* obt. 23.

máχkstàtakàatskàni *that he should never get a partner any more* obt. 53.

káχkstàtakàatskàni *that you should never get a partner any more* obt. 53.

átomatapàpaskùnakataianau *they commenced again to be shot about* nbt. 6.

átotstuyiù *winter had come again* nbt. 12.

átomatòianau *then they started again* nbt. 31.

atotázmskotoàs *when he took it back* nbt. 52.

átsitapòmáχkan *he ran again to (that place)* nbt. 82.

átóχkotsiuaie *he gave it him also* nbt. 84.

ki omí otázkài átsinoyiù *and he saw his partner again* nbt. 84 (the translation opposite the text is wrong).

kitákatoχkòki *you will also give me that one* nbt. 86.

akatsínikiu *she will kill us also* nbt. 109.

atoχkónoyiianau *they also found another thing* nbt. 127.

átsitotòyinaie *she (4 p.) came to it again* djbt. 35.

átsitapamainakaseuaiea (-aie'a) *then it again came rolling up the hill towards them* djbt. 36.

átakssameua *he was going to hunt again* djbt. 38.

átsipæskünoanikea (átsipæskünoainiki'a) *when you have a dance again* djbt. 56.

minapáztsapit *do not look back* nbt. 207.

**at-** (ats-) *around, in a circle*, cf. áuauatsianau *they made a circle* nbt. 16 (cited by GEERS 49). We find it as a verbal prefix in

itatsótopatòm (*the people*) *sat all around it* nbt. 119, and in the compound stem -at-ai-ayi- *running in a circle* (GEERS 49 sq.). It may be useful to give all the places where -at-ai-ayi- occurs:

ákotamiàtaiayiau *they would come in sight running in a circle* nbt. 32.

itáutamiatàiìi *then they came up in sight running in a circle* nbt. 32.

nitauátaiai *I run in a circle* nbt. 32.

áunataiaiòp *we run in a circle* nbt. 32.

itótamiatàyaiiua *then (the war-party) came in sight running in a circle* nbt. 89.

itámiátayayiu *he then came running in a circle* nbt. 126.

But átsistoχkinatsiuaie (támatsistoχkinatsiuaie), cited by GEERS in this connection, does not contain at(s)- *around*, the idea *round the neck* being expressed by -oχkin-.

atəm- v. autəm-.

-ataum- v. matom-.

atoi-, -atoi- *holy* v. natoì-.

-atoi- *tail* v. -atui-.

-atom- v. matom-.

-ats- (-αts-) *vulva*. The independent word for *her vulva* is ópistænàni. αχkúnitástàtsesopa *let us sit down on it with our vulvae* djbt. 23. etsetístatseseauaiea (itsitástatsisiauaie'a) *then they sat down on it with their vulvae* djbt. 23.

istsitáχkematsiua (ixtsitáχkematsiua) *he pricked her in her vulva with it* djbt. 52.

-atsi- v. -ot-atsi-.

-atui- (-atoi-), -atuyi- (-otuyi-) *tail*. The independent word is moχsoyís (cf. oχs-). We find the compositional substitute in nouns as pinotúyi(ua) *fisher*, áisikotùyi(ua) *black-tail deer* (nbt. 7 has the plural ísikotuyìks), imitáutuyi(ua) *dog-tail* (an ancient word for *deer*), otátuyi(ua) *fox* (properly: *yellow-tail*?) (a compound of this word is sikotátuyi *black fox*). Cf. also áuatuyi(ua) *deer*, that is explained as *wagging-tail*. In verbal forms:

áukanaistatòikainoàiniki *when all your tails are out of sight* nbt. 117.

áukanaistatoikàiau *all their tails were out of sight* nbt. 117.

au- *durative and iterative* v. ai-.

-au- *siz* v. nai-.

**-auapssp-** v. **-oapssp-**.

**-auakas-** *antelope*. The independent word is áuakàsi(ua) (properly: *trotter*), by the side of which the compound saukyáauakàsi(ua) (properly: *prairie-trotter*) is used.

nítáauakasauakimmau *I chase an antelope (antelopes)*.

náχkoákasistotòχsiks *they had antelope-dresses* nbt. 37 (-oapssp- = -auakas-).

**auat-** (auats-) *self*. See gabm. 36.

auátapáuatok *eat them yourselves* nbt. 194.

ksaχkúu auáttoχpatskoχs *that the earth (herself) was shaking* nbt. 207.

itomátapauátapiksistsiu *then he began to rattle with them* nbt. 207.

**auk-** (auks-), ok- (oks-), uk- (uks-) *bad, badly*. Cf. -ok-ap- (mak-ap-). Independent verbal forms are kitómauksin *you are very mean* nbt. 149, ikóksinámiau *they were very mean* nbt. 48, íkuk-sinámín *he (4 p.) is very mean* nbt. 151. As a verbal prefix:

kitáuksistotòki *you treat me badly* obt. 19.

áuksistùtoàinai *he (4 p.) is treated badly* obt. 40.

kitáuksistotàunkiks *those that treated you badly* obt. 48 (kitáuksistotoki obt. 53).

kitákoksistotòko *you will be treated badly* nbt. 141.

áuksistutsìmaχk *that treated them (the snares) badly* nbt. 119.

kitáuksisámauksistotòki *you have treated me badly a very long time* nbt. 202.

Perhaps belong here:

nítáitsiniònòkskiakàk *it is making (very bad) faces down on me* nbt. 186.

yóksinmèpitsiu (ai-óks-?) *he has always been a (bad?) laugher* nbt. 191.

áisoksakapoksisáskuyiu *she would suddenly chase them (badly?) out of the brushes* nbt. 103.

**auk-** (auks-), ok- (oks-) *a while, just*.

nítáuksokau *they (grammatically a singular) slept a while* nbt. 27.

aitoksíkinakisàiks *just their bones were left* nbt. 63.

kíχkaukokos *you must (just) have a child* nbt. 130.

kikətáuksipistsimoàua *do you have any suspicion of him* nbt. 200 (or does this form belong sub auk- badly?).

**auk-** (ok-) *abundantly (?)*.

áukòyiau *they ate their fill* nbt. 160.

itámaukoyiu *he was happy having eaten his fill* nbt. 120.

áisokapokoyù *he ate his fill with good relish* nbt. 175.

nitúístámitápókùì *then I have really eaten my fill* nbt. 237.

**auk-** (auks-), ok- (oks-) *raw, raw food, raw entrails, entrails*. Independent words for *entrails* are ópstòkists and piksískànists. Examples of ok- *raw* in nominal compounds are ókapañini (*raw flour* (cf. napañini *flour, bread*) and ókotokis *raw-hide*. In verbal compounds:

iikázstoksoyù *they eat awfully much (raw food)* nbt. 124.

káχkaukoχkòksuyixpuau *you must have eaten raw food* nbt. 190.

káχkotaiàuksoixp *you can (later) come and eat of the entrails* obt. 35.

kitákstaukáχtsoixpa *will you not eat of (the entrails)* obt. 61.

maχkòksontáχpiai *that he might eat them (the entrails)* nbt. 24.

áitamauksoyiau *they ate the raw entrails being happy* nbt. 166.

**-aukai-** *breast*, cf. the independent word máukaiis.

nitsítaukauaukaiaki *I have a bare breast*.

**-aukak-**, -aukakyp- v. mokak-.

**aukəm-** v. mokəm-.

**auki-** (aukiu-), oki- (okiu-) *all*, cf. iki- (ikiu-). As a rule, the „active” verb with prefixed auki- is put in the singular, though from our point of view a plural might be expected.

aukiwemman (aukiu-aiman) *she was wanted by everybody to marry (everybody wanted to marry her)* obt. 50.

áukisokinaiau *they were doctored by all* nbt. 53.

itáukispskùnakatàin *then they all shot up at it* obt. 30.

ixtsitókiiimiòp *he therefore then was laughed at by all* obt. 30.

itáukiotáχpummàn *they all went to buy* nbt. 14 (GEERS 55).

páχtsikáχkokinisàu *they all got off their horses just for a moment* nbt. 30.

istokínisit *burn it all up* nbt. 57.

ákokyaisautsàsaiau *they will all have their guts torn out* nbt. 199.

kemaukstámitokyàupiemáχs *why are you making one shelter after the other* djbt. 22.

ketókyookskàsataua (ki itókinokskàsataua) *and then he was run after by everybody (and then everybody ran after him)* djbt. 26 (where -stàsataua is a misprint, or misheard, for -skàsataua).

etókeskunakàtsenaie *they all shot at it* djbt. 48.

ketókyekyakeua (ki it-) *and they all set traps* djbt. 49.

etókepáχpùyiua *then they all brushed them* djbt. 50.

ánuyaie nitákaukistutakiau *that are (all) the things they have done* nbt. 63.

Perhaps also in  $\alpha\chi\kappa\iota\sigma\iota\tau\omicron\kappa\iota\omicron\kappa\iota\mu\omicron\kappa\iota$  *he may get angry with me* obt. 60.

**auko-** v. - $\omicron\kappa\iota$ - *lodge*.

**aumai-** v.  $\alpha\mu\alpha\iota$ -.

**aumat-** ( $\alpha\mu\alpha\tau\varsigma$ -),  $\omicron\mu\alpha\tau$ - ( $\omicron\mu\alpha\tau\varsigma$ -) *starting*, cf.  $\acute{\alpha}\mu\alpha\tau\omicron$  *he starts*. Some examples are given by GEERS 82 sq. (cf.  $\mu\alpha\tau$ - *going* in imperatives). It may be useful to give some more of them:

$\iota\acute{\tau}\alpha\mu\alpha\tau\omicron\mu\alpha\chi\kappa\alpha\iota\iota\eta\alpha\iota$  *then he (4 p.) went off on a run* nbt. 26.

$\alpha\kappa\omicron\mu\acute{\alpha}\tau\upsilon\iota\sigma\tau\omicron\chi\kappa\iota\pi$  *we shall get close to it* nbt. 26.

$\iota\acute{\tau}\alpha\mu\alpha\tau\omicron\mu\alpha\chi\kappa\alpha\upsilon$  *then he started to run* nbt. 39.

$\mu\acute{\alpha}\tau\varsigma\iota\tau\omicron\mu\acute{\alpha}\tau\varsigma\omicron\omicron$  *then he started on another raid* nbt. 83.

$\iota\tau\omicron\mu\acute{\alpha}\tau\alpha\eta\iota\upsilon$  *then he started to speak* (that means: *then he sang his war-song*) nbt. 89.

$\sigma\acute{\tau}\alpha\mu\omicron\mu\alpha\tau\alpha\upsilon\eta\iota\upsilon$  *then he started to fly* nbt. 100.

$\sigma\acute{\tau}\alpha\mu\omicron\mu\alpha\tau\varsigma\grave{\alpha}\mu\iota\alpha\iota\kappa\varsigma$  *then they started to hunt* nbt. 109.

$\acute{\alpha}\kappa\omicron\chi\tau\omicron\mu\acute{\alpha}\tau\omicron\mu\alpha\chi\kappa\alpha\upsilon\pi$  *we shall start to run from* nbt. 173.

$\iota\tau\omicron\mu\acute{\alpha}\tau\alpha\eta\iota\eta\alpha\iota$  *then he (4 p.) began to say* nbt. 184.

$\iota\tau\omicron\mu\acute{\alpha}\tau\alpha\eta\iota\upsilon$  *then he began to say* nbt. 184. 185.

$\mu\iota\sigma\acute{\omicron}\tau\alpha\mu\alpha\upsilon\mu\alpha\tau\alpha\mu\alpha\chi\kappa\alpha\chi\pi\iota\eta\alpha\eta$  *then we started to run* nbt. 232.

Here seems to belong:  $\acute{\alpha}\chi\kappa\acute{\epsilon}$   $\iota\eta\alpha\mu\acute{\alpha}\tau\varsigma\iota\upsilon\epsilon\pi\upsilon\eta\iota$  *he stood down in the water* nbt. 146 ( $\iota\eta\alpha\mu\alpha\tau\varsigma\iota\upsilon$  =  $\iota\eta\alpha\mu\alpha\tau\varsigma\iota\upsilon$ ?).

Sometimes  $\alpha\mu\alpha\tau$ -,  $\omicron\mu\alpha\tau$ - is equivalent to  $\iota\mu\alpha\tau$ - *nearly*:

$\acute{\alpha}\mu\alpha\tau\varsigma\iota\pi\upsilon\grave{\alpha}\nu\eta\alpha\iota\kappa\varsigma$  *they nearly got up (they were going to get up)* nbt. 111 (cited by GEERS 58).

$\acute{\alpha}\iota\tau\omicron\mu\alpha\tau\grave{\alpha}\varsigma\iota\eta\iota\mu\iota\eta\alpha\iota$  *then she (4 p.) was nearly breaking it (then she was just going to break it)* nbt. 160.

$\eta\iota\mu\omicron\chi\tau\omicron\mu\alpha\tau\acute{\alpha}\iota\iota\eta\eta\omicron\kappa$  *that is why he nearly catches me (that is why he is going to catch me)* nbt. 197.

**aumat-ap-** ( $\omicron\mu\alpha\tau\text{-}\alpha\pi$ -) *starting*, cf.  $\acute{\alpha}\mu\alpha\tau\alpha\pi\omicron$  ( $\acute{\alpha}\mu\alpha\tau\text{-}\alpha\pi\omicron$ ) *he starts to travel, he starts* (see  $\alpha\mu\alpha\tau$ - and  $\alpha\pi$ - *about*). GEERS 50. In  $\acute{\alpha}\mu\alpha\tau\alpha\pi\omicron\iota\sigma\tau\omicron\chi\kappa\iota\eta$  *they* (grammatically a singular) *were coming near to it* nbt. 135 we find the full form  $\alpha\mu\alpha\tau\alpha\pi\omicron$ - as a prefix. Some more examples of  $\alpha\mu\alpha\tau\alpha\pi$ - ( $\omicron\mu\alpha\tau\alpha\pi$ -):

$\iota\acute{\tau}\alpha\mu\alpha\tau\alpha\pi\omicron\tau\varsigma\iota\upsilon$  *then they* (grammatically a singular) *begin to take them* nbt. 68.

$\iota\acute{\tau}\alpha\mu\alpha\tau\alpha\pi\iota\eta\iota\mu\acute{\alpha}\upsilon$  *then they* (grammatically a singular) *begin to catch for themselves* nbt. 70.

$\iota\tau\omicron\mu\acute{\alpha}\tau\alpha\pi\alpha\iota\pi\tau\varsigma\iota\pi\omicron\chi\tau\omicron\chi\pi\iota\alpha\upsilon$  *then they begin to bring them in* nbt. 71.

$\iota\acute{\tau}\acute{\alpha}\chi\kappa\acute{\alpha}\zeta\eta\alpha\mu\alpha\tau\alpha\pi\grave{\alpha}\chi\kappa\alpha\iota\iota\upsilon$  *then they all started home* nbt. 81.

$\iota\tau\omicron\mu\acute{\alpha}\tau\alpha\pi\grave{\alpha}\chi\kappa\alpha\iota\iota\upsilon\grave{\alpha}$  *he then started to go home* nbt. 87.

As GEERS observes, in certain cases we find *o-matapi-*, e. g.:

*ákstæmomatapiðkau* then he will go to sleep nbt. 59.

*itomátapioyiu* then she began to eat nbt. 105.

*itomátapioyiau* then they began to eat nbt. 117.

*nitsítomatàpioyì* then I began to eat nbt. 226 (cited by GEERS).

**-aumin-** v. *-omin-*.

**-aumini-** v. *-omini-*.

**aumo-** in a circle v. *-amo-*.

**aumo-** together v. *-omo-* together.

**aum-ot-ap-** all over v. *am-ot-ap-*.

**aup-** (op-) with.

*nitáksikaupinikipainapistai* I shall feign to dive down stream with him nbt. 79.

*áupixtætsikiotsimaie* he swam to the middle with him nbt. 80.

*áupipimaie* she entered with it nbt. 160 (cited by GEERS 87).

*áupitsipimaie* she then entered with it nbt. 165.

In *áupokaχkaiimîuaie* she went home with her nbt. 124 and *káχkitopoksoyîmau* that you can eat with him nbt. 133 we have a compound *aup-ok-* (*aup-oks-*), *op-ok-* (*op-oks-*). Cf. *ixp-ok-*.

**-aup-** about v. *ap-* about.

**-aupi-** sitting v. *-opi-* sitting.

**-aupi-** brains v. *-opi-* brains.

**aupit-** v. *apit-* (*-opit-*).

**aup-ok-** v. *aup-* with.

**aut-** coming, near v. *ot-* coming, near.

**aut-ak-** v. *ot-ak-*.

**autæm-** (*atæm-*), *otæm-* then, now, after a while. It is sometimes ending in *-mi-* instead of *-m-*, just as the related prefixes *itæm-*, *sotæm-* (*stæm-*), *tæm-*. Cf. GEERS 51. Some more examples:

*áutæmitsksinoau* then he was known nbt. 209.

*atámauàuaχkan* he then travelled nbt. 208.

*otámiokàiau* then they slept nbt. 121.

*nitáutæmisistsikò* I am tired now nbt. 146.

*nitákotæmoχtsèni* (*nitákotamoχtsèni*) now I would die by (awls) nbt. 106 (cited in a wrong place by GEERS 52).

nitákotàmitapo *I shall go there after a while.*

nitákotæmsimi *I shall drink after a while.*

atámianistsis *tell him after a while.*

atámihsipuyinis ápotskinaiks *drive the cows out after a while.*

atámitapot *go there after a while.*

atámsimìt *drink after a while.*

atámiauyit *eat after a while.*

In atámipùχsaput *come up (to my camp) after a while* nbt. 226  
GEERS has misunderstood the meaning of English *up to*.

**autæm-ak-** (autæm-aks-) *going to, on the very verge of, about to, nearly.* GEERS 51 sq. Some more examples:

autámaksenimai *he (-t p.) was going to die (nearly died)* nbt. 133.

autámaksakoχsoyiu *it is going to boil over (nearly boiling over)*  
nbt. 155.

autámákotsitauaie (better: -sotauaie) *the rain was going to come near* nbt. 187.

áutæmaksistsipæskàup *we have nearly done dancing* nbt. 192.

tautámákotoàu *I am going to take it (I am nearly taking it)*  
nbt. 158.

Sometimes autæm- and -ak- are separated by another prefix:  
kitáutæmsauatàksino *I nearly do not see you any more* obt. 29  
(cited by GEERS).

áutæmatàksàχpi(u) *it was just about to come off too* nbt. 228.

**-aut-atsi-** v. -ot-atsi-.

**autom-** (otom-) *first*, cf. itom- and matom-. An example is given by GEERS 67. Cf. also:

autómitsistaniàipiksim *they (grammatically a singular) first stuck them in* nbt. 12.

áutómomaykau *he ran ahead* nbt. 19.

áutomisoyiauaiks *they fed them first* nbt. 46.

autómāχtsisoyiauaie *they first feed them with (the tongues)* nbt. 70.

ótomatsitsiuaiks *he overtook them first* nbt. 17.

**-auyi-**, -auy- (-oy-, -uy-) *mouth*, cf. the independent word maáuyi. It is very often met with in nominal and verbal compounds:  
itstáyiks *Rough-mouth people* obt. 4.

paksíkoyi *sticky-mouth (bear)*, paksíkoyiskèini(ua) *sticky-mouth-cow, fattest cow* (cf. obt. 35, 39).

imoióyiu *he had a hairy mouth (a moustache)* obt. 4.

kanáipotoiepiσtaxs *that they tie the mouths of all (their dogs) up*  
obt. 13.

kákoχtanatsàuyixtsiu *he lay with only his mouth sticking out* nbt. 190.

kínetumoxkànyàkixpuai *you are with bloody mouths* nbt. 190.

netumàχkáuyakeaua *their mouths are bloody* djbt. 17.

nétomàχkàuyakeäks *their mouths were bloody* djbt. 17.

itáisatsiskoyìniuaiks *then he began to split their mouths wider* nbt. 190.

nitáisatsiskuyinokinàn *he split our mouths wider* nbt. 190.

nímoχtaisatsiskuyinokinàn *therefore he split our mouths wider* nbt. 190.

ketáupæskuyìneuäks (ki it-) *and then he stretched out their mouths* djbt. 17.

táupæskùynnaukìnnana *he stretched out our mouths* djbt. 17.

ixtsìtsistuyenänasts (ixtsìtsistuyininaists) *he put them on for whiskers* djbt. 11.

nitákχsæskoyòpiu *he sat with grease all over his mouth* nbt. 181.

nátsakoiikokitsìminai *it (4 p.) was just frozen with spittle on its mouth* nbt. 186.

áitlàχtsikitànyakiòpiu *they would all just have white mouths from it* nbt. 10.

áìamoyìniauaiks *they pull their mouths crooked* nbt. 60.

itsìpsitsauyakàyayiau *then they had froth at the mouth from running* nbt. 146.

**-ayi-** *running* (not *-yayi-*, as I assumed gabm. 60), e.g. ikáiaìin ótàs *his horse was very fast* nbt. 17, áisakayayìu *they* (grammatically a singular) *ran out* nbt. 20, nitauátaiai *I run in a circle* nbt. 32 (for more places of *-at-ai-ayi-* *running in a circle* see *at-around*). In some cases *-ayi-* tends, more or less, to become a suffix. Such are perhaps:

otoχkíkaiaisinai *that he (4 p.) barked running* obt. 11.

stémistàpæχkyàpasainikàiyiau *he just was crying while running away home* obt. 42.

áinixkiayiau *they sang while they were running* nbt. 32.

itsìpsitsauyakàyayiau *then they had froth at the mouth from running* nbt. 146.

ékkakoχponiàyiau *they were already out of breath by running* nbt. 146.

-àχk- v. noχk-.

àχkan- v. kanai-.

àχp- *quick motion* v. oχp- *quick motion*.

-**āxp-** *with* v. **ixp-**.

**āxs-** v. **oχs-**.

-**āχt-** v. **ixt-**.

**ek-** *very* v. **ik-** *very*.

-**ek-** *back* v. **-kik-**.

-**ekai-** *many* v. **-ikai-** *many*.

**ekai-** *already* v. **ikai-** *already*.

-**ekin-** *tooth* v. **-ikin-** *tooth*.

**emai-** v. **imai-**.

**emak-** v. **imak-**.

**emat-** v. **imat-**.

**enepit-** v. **inipit-**.

-**epu-** *summer* v. **nepu-** *summer*.

**et-** *then* v. **it-** *then*.

-**et-** *one, etc.* v. **nit-**.

**etām-** *then* v. **itām-** *then*.

**et-ap-** *towards* v. **it-ap-** *towards*.

-**et-ap-** *only, alone, real* v. **nit-ap-**.

**etom-** v. **itom-**.

**etsāχk-** v. **itsoχk-**.

**etsin-** *all* v. **itsin-** *all*.

**etsin-** *among* v. **itsin-** *among*.

**etsoχk-** v. **itsoχk-**.

-**i-** v. **mi-** *hard*.

**iik-** v. **ik-** *very*.

**ik-** (**iks-**), **iik-** (**iiks-**) *very, very much*. Cf. **kai-** *very* and **ikai-** (**akai-**) *many*. It will not be necessary to give examples of **ik-** (**iks-**), but as GEERS 52 cites only one form containing **iik-** (**iiks-**), I shall add a few more:

**iikītamāpiu** *it is very funny* nbt. 172.

**iiksīkinaχkò** *the earth is very soft* nbt. 172.

**iiksìpiò** *he was very far* nbt. 182.

iiksíkaksu *he was very short* nbt. 218.

nitsíkitokakixpinàni *we then were very careful (about our horses)*  
nbt. 223.

**-ik-** *many* v. **-ikai-** *many*.

**ik-** *already* v. **ikai-** *already*.

**-ik-** *back* v. **-kik-**.

**-ikai-**, **-ikau-**, **-ik-** *many*, cf. **akai-** *many*, **-ik-ap-** *often*, and also **ik-** *very* and **kai-** *very*.

ómoχtapikaiètapiškoχp *from where there are so many people (i.e. where there are not so many people)* nbt. 200.

ixtapíkauopinai *from where there were so many people (i.e. where there were not so many people)* nbt. 200.

nimátaikautsipa *I do not often swim* (cf. GEERS 26).

**ikai-**, **ik-** *already*, cf. **akai-** *already*. Here belongs aists-  
ikai- *of not long ago* (literally: *near-former*), e.g. in aistsíkai-Pekániu  
*the Peigans of not long ago* nbt. 203. As a verbal prefix **ikai-**  
is very frequent:

íkatsapàuaipìian *there they walked about already* obt. 58.

íkatsiksistom *she had already put them (near her)* nbt. 11.

íkamatapakìmin *she (4 p.) had already started to hammer it* nbt.  
11 (cf. GEERS 26).

íkakanaisòoχtom *he put them already in (the fire)* nbt. 25.

íkatsistapu *he was going away already* nbt. 73 (cf. GEERS 27).

íkanistsuaie *he had already told him* nbt. 80.

otsíkaitokekaxpimaie *where he had camped before* nbt. 94.

nitáksikaitotaipùyixpinan *we shall be standing there near already*  
nbt. 106.

máχsikaiinikoaiauaie *they may be killed by him already* nbt. 147.

otsékanistsokinàki *as he had doctored before* nbt. 150.

otsíkaisnièpioχkok *he (4 p.) was already not far away from him*  
nbt. 161.

íkatsipstàupiimai *he (4 p.) was already sitting inside of it* nbt. 202.

otsékaitsinòaxpiiai *where she had seen him before* nbt. 202.

áksikàχkùiniu *he might have died already* nbt. 204.

otsékatotòaxpàks *whence he had taken them before* djbt. 8.

kitsékaitotòaxpyaua *whence you have taken them before* djbt. 8.

otsékatokekaxpia (-χpi'a) *where he had camped before* djbt. 67  
(on the next page we find the fuller form *otsékaitokekaxpia*).

etsikáiskapena *they (grammatically a singular) already crawled*  
djbt. 69.

With *ai-* the prefix *ikai-* combines to *aikai-* (*aik-*):

*áikaitsanapotoyü* *they* (grammatically a singular) *then would not turn them loose already* nbt. 15.

*áikaissaepiskoäu* *they* (grammatically a singular) *were already not driven far* nbt. 15.

*áikaistapauakàitapiu* *from that moment the people were getting many already* nbt. 16.

*áikáχkanaiksistsü* *they would all be ready* nbt. 107.

*áikaistapaiipyàpsapiüai* *he* (4 p.) *kept looking about farther away* nbt. 143 (cf. GEERS 27).

**ikai-** *very* v. *kai-* *very*.

**-ikaitapi-** v. **-tapi-**.

**ikak-** *low*, not yet met with as a verbal prefix. The independent forms are *ikáksiu* (an.), *ikakü* (in.) *is low*.

**ikaki-** *wisely* v. *mokaki-*.

**ikaχkapi-** (*ikaχkapiu-*) *breaking* (a rope, a string, and such like). Independent forms are frequent: *itáikaχkapikàü* *otsistsists then the rope of her wood (sticks) broke* obt. 14, *tázmatsikaχkàpitsiu then he cut also loose (another one)* nbt. 30, *áikaχkapitsüaie he cut him loose* nbt. 30, *okoχkapítaksü* *that he cut loose* nbt. 30, *manistsíkáχkapitzkixpiäu* *how they cut them loose* nbt. 32. As a verbal prefix:

*itsítsuiaikaχkapiotsim* *then, being in the water, he broke (the string)* obt. 64/65.

*itsíkáχkapiuotoyü* *he then broke (the rope)* nbt. 228.

**ikæm-** (*kæm-*) *quick, quickly, fast, eventually, perhaps*, cf. the independent verb *ikázmsiu*, *ikæmó* *is fast*, and *ikæm-* *straight*. GEERS 53. Some more examples of *ikæm-* *quickly, fast*:

*nitáksikæmopaki* *I shall move my lodge quickly*.

*ikæmúnistutsit* *do it in a hurry*.

*ómáχtàikamipstauaiàkiokoiaü* *she* (4 p.) *used to throw them quickly in to them* obt. 36.

*itsíkaminakasünai* *then it* (4 p.) *rolled faster* nbt. 156.

*itákæmskotákaiipiünai* *he* (4 p.) *would quickly turn around* nbt. 170 (*-ækæm-* = *-aikæm-* = *-ai-* + *-ikæm-*).

*iksíkæmipiksü* *they ran very fast* nbt. 189.

*etsíkamenoyänä* (*itsíkæminoyünai*) *then she* (4 p.) *caught a glimpse of (his eyes)* djbt. 22.

*kamotótoyü* *in a hurry they went to take it* nbt. 156.

Of *ikəm-* *eventually, perhaps* GEERS has given a sufficient number of examples. Here may be mentioned yet:

*kəmítaxpatòmis* if *she had a side-husband* nbt. 33.

*kámipàkskyài* (i. e. *nikámipàkskyài*) *I ought to hit you on the face* nbt. 172.

*káməxtatàumomatapauop* *I have a mind to begin with you first* (properly: *let us eventually start with it first*) obt. 39.

*ikəm-* *straight*, cf. *mokəm-* *straight* and *ikəm-* *quick*. As GEERS 54 does not cite any forms that properly belong here, it will be useful to give the following examples:

*sistsiu ikámotsistapauaniu* *the bird is flying straight away.*

*niétaxtai ikámotsikimskau* *the river is flying straight.*

*-ikan-* *exactly.*

*ikámítsikanyòtoaxkiaie* if *somebody catches it* nbt. 242.

*omá áikanyòtakiu* *the catcher* nbt. 242.

*itsekúnixkuyiù* *she hit it exactly* nbt. 243.

*-ik-ap-* *often*, cf. *ikai-* *many* and *ak-ap-* *often*. With *ai-* it combines to *aikap-*. See also GEERS 28, who gives some examples without drawing a sharp line between *-ik-ap-* and *ak-ap-*. Therefore I shall repeat here the forms with *-ikap-*, *aikap-* cited by him.

*mátaksikàpoχtskùnakiòpa* *we will not often shoot with it* nbt. 183.

*áikapisimianistutsimaie* *he does it often secretly.*

*áikapisimiitapaumixkau* *he is often fishing alone secretly.*

*mátaikapapauauaχkauats* *he does not often walk about.*

*mátaikapautsimatsiks* *he does not often swim.*

*-ikau-* *many* v. *-ikai-* *many*.

*iket-* *over* v. *ikit-* *over*.

*iki-*, *ikiu-* *all*, cf. *auki-* (*aukiu-*) and see GEERS 55. The „active” verb with prefixed *iki-* seems always to be put in the singular, cf. *ikiómatapò* *they all went* obt. 57, *ikiwókunaiiu* *they were all camping together* nbt. 112. 126 (cited by GEERS). Here is one example more:

*ikiwámisamiù* *they went all up on a hunt* nbt. 66.

*-ikim-* v. *akim-*.

*ikin-* (*kin-*) *soft, softly, gently, slowly, easy*. In nominal compounds as *ikináuksisakui* *soft meat* nbt. 145 (cited by GEERS 54), cf. also *iiksíkinaxkò* *the earth is very soft* nbt. 172. Though

GEERS 54 sq. gives some examples of *ikin-* as a verbal prefix, I shall add a few more:

*ikinépuyit* *talk slowly.*

*áikinautæmisæmuaie* *he gently looked over the hill at him* obt.

63 (*ai*kin- = *ai-* + *-ikin-*).

*ketsíkinapoana* (*ki* its-) *and then he got up slowly* djbt. 7.

*stæmikinnautuyeuäks* *then he look them slowly* djbt. 7.

*nitsíkinäsæzsæmeua* *he very slowly looked out at her* djbt. 33.

**ikin-** *to small pieces.*

*aukanáikinioχpatskoau* *then he was all trampled to small pieces* nbt. 142.

**-ikin-** (*-ekin-*) *tooth.* The independent word for *tooth* is *moχpékini* (cf. *-oχpekin-*).

*nitæstsékini* *I have tooth-ache.*

*áitapæχpæksikinäu* *he just clattered his teeth* nbt. 119.

**-ikisi-** *in the centre* (?).

*tænikisiksistsixpaie* *then it was hit in the centre* nbt. 80.

**ikit-** (*ikits-*) *over, across, aloft, on top.* GEERS 54 gives only one example. Cf. also:

*ákæχtsikitauapiksimaie* *moyís he will throw it over the lodge.*

*nináuτοχkotsikitæχpaipiskoχtoau omám óχkotok* *I could not jump over that rock.*

*ákitsikitæχpaipiu notokæni* *he will jump over my head.*

*káikitotoχpaipünai* (*ki* ái-) *and she* (4 p.) *just jumped over to it* nbt. 138.

*mæmæpists itsíkitapaumaχkau* *he ran about over the old camp-ground* nbt. 165.

*istsikítsixsis* *put it there aloft* obt. 33.

*stæmiketsauætsiu* *he then floated aloft* obt. 64.

*itsikétaixtsau* *then he was put on top* fth. 76.

*itsikétsopiu* *then he sat on top* fth. 76.

*skinétsiman ákitsikètsauapístau* *it will be hung up in a bag* fth. 77.

With the infix *-ai-* the prefix *ikit-*, shortened to *kit-*, combines to *kaiit-*, (*kaict-*), e. g.:

*kaiétauætom* *they* (grammatically a singular) *went over them* obt. 57.

*káietsopiu* *he sits on high* fth. 76.

**ikit-** (*ikits-*) *back.*

*itsikitaipuyiu* *he then stood back alone* nbt. 127.

*itsikitsistsipistæks* *those that were tied back (to the tree)* nbt. 133.

**ikiu-** v. *iki-*.

**iksik-** *cleanly.*

áitsitsiksikâχpii *they would fall cleanly in it* nbt. 195.

áitatsitsiksikaisapâχpiâiks *then they would fall cleanly back again to them* nbt. 195.

nítsiksíkaisâχpii *they fell cleanly out* nbt. 196.

**ikskai-** v. kai- *very.*

**ikskæn-** *early*, cf. ksiskæn-.

ákaitaiksistsiksanyòoyis *as they then had already done eating their breakfast* obt. 3.

nisótæmitsikskanyoyi *I then ate breakfast there* nbt. 231.

Here seems to belong áikskinisomòsiu (better: áikskænisomòsiu) *she went after morning-water* nbt. 124.

**ikst-** *in a row.*

etoχkónaiktuiipùyena *they were all standing in a row* djbt. 31.

**ikyai-** (ikyau-) *finally, after a hard struggle, having had a hard time.* GEERS 55. With ai- the prefix **ikyai-** combines to **aikyai-**. To GEERS' examples may be added:

ikyáia(i)sopòkoχpùmatau *finally all of it was bought (they finally bought it all)* nbt. 226.

nítsíkyayayinau (better: nítsíkyaiainau) *I finally caught him* nbt. 228.

nítsíkyaiοχkonoau *I had a hard time to find him* nbt. 241.

ekyáuaχkaie (ikyáuaχkaiiu) *finally she went home* djbt. 33.

nitáikyayâχkònoaiaiu *I have a hard time to find them* nbt. 235.

nitáikyayâutaxkai *I finally get home* nbt. 236.

**ixk-** (ixks-), -οχk- (-οχks-) *on, on top of*, e.g. in ixkitópiu *he sits on horseback, he rides.* GEERS 55 sq. Usually the compound form it-οχk- is met with, which in the imperative, conjunctive, and subjunctive is changed to ist-οχk-. Some examples are given by GEERS 66 sq. Here are a few more:

itoχkítaixtsiu æksín *he is lying on a bed.*

sistsíua itoχkítaieuixkiopiu mistsís *the bird is singing while sitting on a tree.*

itáisoypoi nitsítóχkitsau istóan *I put the knife on the table.*

itoχkítaiokau nitúnmoi *he is sleeping on a hill.*

itoχkítaipuyiu áinakàsi *he is standing on a waggon.*

nitsítóχkitapi mistsís *I sit on a log.*

kitsítóχkitàupixp *that you are sitting on* nbt. 182.

itoχkítaipuyiau omí nitúmmoi *they were standing on a hill* nbt. 214.

**ixk-** (ixks-), -oχk- (-oχks-) *gone, ended*, cf. moχk- and see GEERS 56. I shall give some more examples:

kénnimaie ixkixtsíu nitápoχsini *and there ended my running around* nbt. 228.

kénnimaie ixkakáíimiau *that is how many they are* nbt. 235.

kénnimaie ixksksínoyiú *that is all he knows about them* nbt. 43 (cited by GEERS 56 in a wrong place).

kánnimaie ixksiná'yenua *that was the last he saw of him* djbt. 47.

kánnimaie . . . ixksiná'yenuáks *that was the last he saw of them* djbt. 54.

kénnimaie nimátoχksksinoau *that is what I also know about him* nbt. 57.

**ixkan-** v. kanai-.

**ixkin-** (ixki-), kin-, -oχkin- (-oχki-) *round the neck*, cf. the independent word oχkíni *his necklace* (e.g. otokyápokoiaie oχkíni *a rope of raw-hide was around her neck, was her necklace* nbt. 207). It is often met with in verbal forms, though I know only of one case where it may be termed an affix:

mátáχkiniáχsatsiauaiks *they also put them on their necks* nbt. 19.

The other forms containing this element have a derivative character:

itsítsapoχkyàkiuaie *she put it around her neck* nbt. 202/203.

etoχkinneuáks *he put them round her neck* djbt. 22.

mát(o)χt(o)χkinneua *he also put some round his neck* djbt. 5.

támatsistoχkinatsíuaie *he then wore him round his neck* nbt. 79.

ixkíunatòma *he wore it near his neck* djbt. 13.

otoχkínnatoχpi *that he wore round his neck* obt. 65.

ikiátsis kinnatot *wear the whistle round your neck* fth. 76.

**-ixkin-** *head, hair, horn* v. -kixkin-.

**ixkitopi-** *on horseback* (cf. ixk- *on, on top of*).

ixkitópisòè *the warriors went on horseback* nbt. 16.

**ixkitsiki-** (ixkitsik-), -oχkitsiki- (-oχkitsik-) *seven*, see gabm. 27 sqq. It is a true verbal prefix in nitóχkitsikyànistsi *I did it seven times*.

**ixp-** (p-), -oχp- *with*. GEERS 56 sq. 87 (-oχp- belongs to ixp-). Cf. ixp-ok-, ixp-istap-. Some more examples:

ixpípim *he came in with (the travois)* Arch. 23, 242.

ixpítsaksiu *he went out with (them)* obt. 25.

kixpítsítakotòyinai (better: ki ixpítsítakotòyinai) *and with (that) he (4 p.) then was just about to get to (him)* obt 40.

kixpitómatapòyinai (better: ki ixpitómatapòyinai) *and then he* (4 p.) *started off with (it)* nbt. 170 (cited by GEERS, who seems to have misunderstood it).

nítóχpiksistaχkùniuaie *he shot at the same time with (him) without taking aim* obt. 30.

tákāχpitsinàpistai *I will dive down with (him)* nbt. 88.

mátoχpsauaiàkatotoa *they* (grammatically a singular) *will not fail to come again with (it)* (i. e. *with your skinning the fat cow*) obt. 42.

In imperatives we find p- instead of ixp-:

páupit cétan *sit with a saddle* fth. 76.

pákixtsisaists *put them with (it)* fth. 77.

**ixp-ist-ap-**, -oχp-ist-ap- *immediately*, a compound of ixp- and mist-ap-.

sotázmoχpistàpsistsoyìnai *then he* (4 p.) *immediately rattled* obt. 45.

sotázmoχpistàpapistutsìmiau *then they immediately faced them* obt. 60.

stázmoχpistapistàpiksìn *then immediately he* (4 p.) *defecated* obt. 64.

sotázmaχpistapæχkusksinòau *then he was immediately known* nbt. 202.

**ixp-ok-** (ixp-oks-, ixp-oki-), p-ok- (p-oks-, p-oki-), -oχp-ok- (-oχp-oks-, -oχp-oki-) *with, immediately after*, a compound of ixp- and -ok- (cf. aup-ok-). GEERS 106 sq. has given a good many examples. Here are a few more:

ixpókisàχpaipìuaie *he followed then jumping* obt. 19.

ixpóksamistàukunàimiin (thus to be read instead of -miau) *he had them* (his wives and his parents-in-law) *camping with him for a long time* obt. 34.

nimátoχpokitapomokatsiks itáuatsimmoixkaupi *he did not go with me to church*.

nitoχpókauauaχkàmau *I am walking with him*.

ákoχpokotsisìmau *we shall smoke with her* obt. 27.

áχkitoχpòksotsikaup *let us slide together* obt. 47.

nitákoχpokisòè *I shall go into the water with (him)* obt. 48.

ákoχpokàupop *we shall live together* obt. 61.

nitoχpokáupimau *I was living with her* obt. 61.

áχkstámoχpokaχkaiop *let us go home together* nbt. 93.

itoχpókiðmaχkauaie *she ran after (him)* nbt. 115.

itoχpókiauànian *then they flew towards (him)* nbt. 124.

In imperatives we find p-ok- instead of ixp-ok-:

pókesaksist *go out after (her)* djbt. 58.

**ixt-** (ixts-), -oχt- (-oχts-) *from, along, during, for, with*, cf. the independent verb ixtó, -oχto *he goes along*, and the related

prefixes *moxt-* and *nox-*. GEERS 57 sq. 87 sqq. (forms containing *-ox-* are wrongly given by GEERS sub *mox-*, which in composition retains the initial *m-*). I know one case of *ox-* (*ax-*) at the beginning of a verbal form, viz. *axtsitotsimnotaup* (thus to be read instead of *-tànop*) nbt. 200.

Some more examples of *ixt-*, *-ox-* from:

*ixtaníkuaie* *he told us (to abstain) from (it)* obt. 28.

*ixtsístapitstsii* *they (the buffalo-painted lodges) started from (those lodges)* obt. 60.

*ixtaxkáiiu* *he went home from (there)* obt. 61.

*ixtsímanasiuaie* *he became a chief by (from) (it)* obt. 63.

*áikskoxtòināminai* *initái* *it looked, very many of them* (4 p.) *were killed* obt. 17.

*áikskoxtòyinatsiāists* *it looked, there were very many of them* obt. 32.

*stámoxtsekixkitoyiuaie* *she then cooked from (it) for him* obt. 39.

*stámoxtsoo* *then he went in (to the river) from (higher up)* obt. 59.

*kitákstaukáxtsoixpa* *will you not eat of (the entrails)* obt. 61.

*nāxtapopitsisōāxsi'a* *that I will come out of the water from (below)* nbt. 88.

About the forms with initial *tsistap-* (from *ixts-istap-*) see *mist-ap-*.

Examples of *ixt-*, *-ox-* along:

*áxkunaxtāpuāuaxkau* *let us travel along* obt. 53.

*stámoxtāmisō* *then he started up along* obt. 57.

*nímists* *ixtapípuyin* *they* (4 p., grammatically a singular) *stood about along on the westside* obt. 57.

*ixtsapó* *she walked along* obt. 62.

Here seem to belong:

*nepúsi* *ākoxtāukau* *in summer they will have the medicine-lodge* obt. 55.

*nistóakauk* *kokúyi* *ixtāapiua* *it is myself that can see through the night* obt. 68.

Examples of *ixt-*, *-ox-* for:

*ixtsítaxkitsiuaists* *they* (grammatically a singular) *rushed for them* obt. 33.

*ixtsítaxkitsinaists* *they* (grammatically a singular) *rushed for them* obt. 34.

*nāxksistsāmsāuxtapatsimāua* *it will be since a long time past that I did not care for them* obt. 14.

*nimátoxtsikixpa* *I do not care for (man's lodges)* obt. 41.

Of *ixt-*, *-ox-* with:

ixtaiamáχkiakiu namáχkimatsis *he sweeps with a broom.*

ixtúitsiu piskáni *the corral was full with (the buffalo) obt. 32.*

ixtsitsikiu *he whistled with (his whistle) obt. 56.*

ixtáuinim *she held it with (her fingers' ends) obt. 61.*

ixtáutskinaaχkàuaie *he held it as if it were his horn (literally: he made a horn with it) obt. 64.*

kámzχtatàumomatapanop *I have a mind to begin with you first (properly: let us eventually start with it first obt. 39.*

kitákoχtaiki *you will whistle with (this my whistle) obt. 55.*

**-im-** *hair, fur, cf. imoi- hairy.* The independent word for *fur* is mokúyis.

nitsúkimìnai *he (4 p.) was then short-furred nbt. 191.*

kátaisàikimii ki otáχkúimii *that is why they are short-furred and yellow nbt. 191.*

**-im-** *west v. nim-.*

**imai-**, -omai- (-umai-) *still (already),* often shortened to im-, -om- (-um-). Cf. GEERS 37 sq. and gabm. 49. Here are some more examples:

imítaixtsiu *it is there yet obt. 59.*

imánistainokoχkauàkimaup *we have still to chase nbt. 5.*

imóχtaipaskaii'a *they still have dances with (these things) nbt. 99.*

emánauayàua (imúinoaiàua) *they are still seen djbt. 37.*

emétánauayaua (imítainoiàua) *they are still seen there djbt. 38.*

kátamautòatsiksi (kátomautòatsiksi) *has he come already djbt. 61.*

mátomautòatsiks *he has not yet come djbt. 61.*

**imak-** (imak-) *even.* GEERS 58. Cf. also:

imakáχsisi *even if it was good nbt. 47.*

imakóχtsiksókuiniki *even if it touches you nbt. 55.*

imakóχksipotàuotsìnikaiks *even if they were shooting back at him nbt. 56.*

imakáioχtoàiniki *even if you hear nbt. 131.*

imakétsinitsi *even burned stuff nbt. 173.*

emákstatainik *even if you think regarding him djbt. 38.*

**imaxk-** v. omaχk-.

**imat-** (imats-) *nearly, cf. aumat-.* GEERS 58. Some more examples:

ímatsisotoyù *he nearly shot it nbt. 162.*

imátsinetsiu *he was nearly drowned nbt. 170.*

imatástskiiìnai *he (4 p.) nearly fell on his face nbt. 172.*

imatáiniuaie *he nearly caught her nbt. 197.*

imatátsistsinimaie úskitsipaχpi *he stabbed him near his heart* (literally: *he stabbed him nearly in the heart*) nbt. 214.

netsématāχtāyāχtāχkāχsi *I am almost ill with it* djbt. 64.

Here seems to belong: imatípiksiau *they had made their escape* (*they had started on their escape*) nbt. 201. If so, it shows the intimate connection between imat- and aumat-. The usual meaning of imat- *nearly* will have developed from *starting, going to*. As I have observed in its proper place, aumat- (omat-) *starting* also takes, once in a while, the meaning *nearly*.

immi- (imi-) *deep*, as an adjective-verb iumíu. Not yet found as a true verbal prefix. Here belongs imikó *the snow is deep*.

imoi- *hairy*, cf. -im- *hair, fur*. This element is found in many nominal and verbal forms, e. g. Imoyíski(ua) *Hairy-face* (a woman's name), Imoyísokàsimi(ua) *Hairy-coat* (a man's name), Imoyístəznik(a) *Hairy-bull* (a man's name), Imoyínəm *Looks-hairy* (a man's name), ákaumatapimoyisiu *he had begun to become hairy* nbt. 119, imoióyiū *he had a hairy mouth* (a moustache) obt. 4, áimoyikožnisau *when the calves had hair on them* (*were hairy*) nbt. 13. Here belongs also imoiáni *robe*. I have not come across imoi- as a true verbal prefix.

-ims- *anus*. The independent word for *his anus* is óos.

ixtsitsímsisau *he wiped his anus* nbt. 176.

ixtsitsímsisauayea (-aie'a) *he wiped his anus* djbt. 11.

in- (ini-) *down*. GEERS 58 sqq. 128. With ai- this prefix combines to ain- (ən-, ənn-, εnn-). Some more examples:

ináipiksistsis *take him down* fth. 76.

ináitsautatsisàpoχtom *then he put them down in on top of (it)* obt. 36.

ináitsistsapautoyiuaie (misheard for ináitsistap-?) *he then took her down out (of his belt)* nbt. 148.

nitáksinitsokòtatau *I shall spit down on him* obt. 16.

míkskítsinisokotàiixk *nevertheless she spat down on him* obt. 16.

itsiniāχpaipiinaí *then he jumped down* obt. 38.

manistsínomatapuxs *when they* (grammatically a singular) *had started down* nbt. 81.

stámotominoχpatsiū *then she knocked him down first* nbt. 110.

ixtsitsínnāχpaipèina *then he jumped down from* (*where it was lowest*) djbt. 13.

ixtsitsínnapiksim *he threw it down from* (*the high cliff*) djbt. 13.

kāχkitsināpiksistāmoki (káχkitsinai-) *that you may take down the carcase for me* djbt. 40.

otáiksistsinnaipiksissea (-si'a) *when he had done taking down the carcase* djbt. 40.

kyotsítsināpotokai (ki otsítsinaipotokaie) *and he was let down by him* djbt. 60 (my analysis of this form phn. 36, accepted by GEERS 105, is wrong).

etsetótsinnapiksimmīnā *and then he (4 p.) dropped (threw) it down to him* djbt. 60.

ketsitápinayauzēnēnā (ki its-) *and then she came flying down to him* djbt. 61.

áiniōmaχkau *he has run down* nbt. 66.

áinaipiksimaists *he pulled them down* nbt. 174.

itániaχkaunatsiuaiks *then he was shooting down at them* obt. 17.

itányomistsimin *then he (4 p.) would bite them down* obt. 42.

itánnipotoyiuaie *then they (grammatically a singular) put it down* nbt. 9.

itánistutsiu *then they moved down* nbt. 42.

nitapámmoχpatsiu *she knocked them down in the same order (as they were sitting up)* nbt. 110.

To the verb *ínisau* *he goes down* (see GEERS 59) belongs the adverb *inisóχtsi* *down*.

**in-** *long* v. *ini-* *long*.

**-in-** *hand* (?). The independent word for *hand* is *motsís*.

nitásinàki *I am breaking with my hand* (cf. the parallel verb *nitéskàki* *I am breaking with my foot*).

**inak-** (*inaks-*) *little, small*. For the independent forms see gabm. 19. In proper names we find *kinak-* instead of *inak-*, e. g. *Kínaksàpòp* *Little-plume* (a man's name). Combined with *ai-* to *ainak-* (*ainaks-*), *inak-* is used for *little by little*:

káikakāχtainàksuyēua (ki ai-) *and he was eating of them little by little* djbt. 67.

mátāχtainàksuyēua *he ate of it also little by little* djbt. 67.

**inau-** v. *ino-*.

**ini-** (*in-*) *long, a long time*, cf. *ino-*.

etsinnapistotsimma *then he made it long* djbt. 49.

kímauksiniòkaχks *why do you sleep (so long?)* obt. 45.

Here belongs *ini-k-at-* *long already, since a long time*, a compound of *ini-*, *-k-* (v. *αkai-* *already*), and *at-* *again, another, also, too*:

áχksistsinikatakanistaistutoyiuaitsiksaie *it must be since a long time past that he has treated him in that way* obt. 40.

áinikžtsitsitskaisotamìuats *he has always* (properly: *since a long time*) *been staying out in the rain* nbt. 188.

The article in(i)- in GEERS 60 is to be cancelled.

**ini-** (innì-) *seizing, catching*, a very common verbal stem, cf. e. g. itsìnniuaie *she caught her* nbt. 151, itsìnniuaie *he caught him* nbt. 155, áinniuaie *he has a hold of him*. In certain forms it may be considered as a verbal prefix:

itsìsiniäutoyìua *then she got a hold of her* (seized and took her) nbt. 151.

itsìsiniäutoyiu *then he reached* (seized) *and caught him* nbt. 154.

itsìsiniotoyìuaie *then he caught him* (seized and took him) nbt. 198.

mátaisiniotoyìuaiksau *they could not catch it* (seize and take it) nbt. 156.

In all these cases -ini- is preceded by is- *ahead*.

**ini-** *down* v. in- *down*.

**inik-** (iniks-) *angry*, belonging to the independent verb itsiníksiu *then he got angry* nbt. 170.

itáinikspuxpàipiu *then he was angry jumping up* nbt. 170.

itsiníksistapù *then he went away being angry* nbt. 182.

ixtsitsiníksistapipiksuaie *then being angry he threw it away* nbt. 183.

otsítainíksistotòk *she then was treated badly* (angrily) *by him* nbt. 202.

**ini-k-at-** v. ini- *long*.

**inipit-** *freezing, cold*, cf. the independent verb inípitsiu. GEERS 60 sq. etomátapenepitoxkomeua (itomátapinipitáχkumìua) *he then started to cry as if he were cold* djbt. 20.

**ino-** (inau-) *long*. For the independent forms see gabm. 19. Cf. GEERS 60.

ánnoχkotoχtòmaists *he put them in a long row* nbt. 162 (ánno- = ái- + -ino-).

skátamžnistopinnauminneäks (-anistapinauminiaiks) *then their wings were growing long* djbt. 62.

As a verbal prefix, ino- usually refers to a long space of time. In some cases it may be rendered by *already*, in others by *finally* (cf. nanai-, nanau- *finally* with initial n- and Algonquian change). With ai- it combines to aino- (ainau-), of which anno- (see above) is a secondary form.

nimátaksìnnoχkèmixpa *I shall never marry again* obt. 23.

naχksínauayisítoki *he might* (already or finally?) *hit me* obt. 40.

ináuksitaisitáuksiu *he never failed* (to the end) nbt. 57.

mátsinauoxkusksinokatsiksaiks *they did not know about her (for a long time?)* nbt. 94.

nítsínauapi'siuàs *I have turned into a wolf now (already?)* nbt. 119.

nítsínāχkāχkokaie *he has already given it to me* nbt. 187.

nítsínoχkokaie *he has already given it to me* nbt. 188.

ínāχkòtəχpiáu *what has been already given to them* nbt. 188.

mátsinauatuísapoχpiuáiks *they did not fall back in again any more* nbt. 196.

mátsinauapokakeuatsiks *he did not wake up (already, or perhaps better: any more)* djbt. 11.

mátsinoaipuyòatsiks (mátsinoaipuyiúatsiks) *he did not say anything for a long time* djbt. 20.

mátsinoāχkonokoāuáiksauaie *he did not find them (a long time)* djbt. 45.

kimátukətsinoānokixpaa (-ainokixpa'a) *you shall not see me any more* djbt. 58.

matatsínoaipuauatsiksinea (-inai'a) *she never got up again any more* djbt. 59.

mátsinoayokāuatsiks *he did not sleep at all* djbt. 62.

kimátakətsinoānokixpinanaa (-ainokixpinana'a) *you will never see us again any more* djbt. 63.

áinoāχkonoyiu einí *they (grammatically a singular) finally found the buffalo* nbt. 15.

nítáinauāikimmātsistotòk *he has made me poor (for ever)* obt. 24.

nítáinoaikimmātsistotòk *he has made that I am to be pitied (for ever)* nbt. 110.

nítáinoaiākitapò *I shall go after you (at last)* nbt. 129.

matánauaipuyeuatsiks (matáino-) *he would never talk* djbt. 64.

**-inok-** *elk*, cf. the independent word ponokáu. With ai- it combines to ainok- (ənok-, ennok-).

itánoāχkumiu *he then yelled like an elk* nbt. 192.

Itsúinokāχkumi *Yells-like-an-elk-in-the-water* (a woman's name).

nítsínokauakimmau *I chase an elk (elks).*

ákitsinokauākimaup *there we shall chase elk* nbt. 5.

nítsínokakiaki *I trap an elk (elks).*

Cf. also énnokāχpekinasiuaie *it was with elk-teeth* nbt. 53, a denominative derivate of -inok-āχpekin- (= ponok-āχpekin-) *elk-tooth*.

**-inok-** *happy* v. minok-.

**-inokâmit-** *horse*, cf. the independent word ponokâmita (-inokâmita) (properly: *elk-dog*).

nítsínokâmitakiaki *I trap a horse (horses).*

**ip-** *in*, cf. *-ipim*, *áipim* *he enters*. GEERS 61 confounds *ip-* with *-spi-* *among*. To *ip-* *in* seems to belong *etsípaipaskàyäks* *they were dancing in (an elk-head)* djbt. 6, at least if it is not misheard for *itsápaipaskàiaiks* (*it-səp-*), of which I am not quite certain. Cf. *ip-ist-*.

**-ip-** *standing* v. *nip-*.

**-ipau-** *back*.

*nitáksipauotoainai* *I will take it (his robe) back* nbt. 188.

*mátatípaunotomoàuaiks* *it is never again taken back from them* nbt. 188.

Belongs here *nitáipstsiksipaupauàuaχk* *I walk round a little* nbt. 235? Very doubtful.

**ip-ist-** (*ip-ists-*), *ip-st-* (*ip-sts-*) *in, inside, into*, a compound of *ip-* *in* and *ist-* *in*, cf. the adverb *ipistóχtsi*, *pistóχtsi* *inside* (also *-pstoχtsi*, e. g. *kanáipstoχts* obt. 33). GEERS 61 sq. Some more examples:

*nitsítsipstaupixpinan moyís* *we are sitting in the lodge*.

*nitsítsipstapiksistau káksàkin moyís* *I threw the axe into the lodge*.

*itsípstskapatòt ponokámitauyis* *pull it into the stable*.

*káksàkin itsípstaixtsiu* *the axe is inside*.

*itsípstaupiu nàpioyis* *he sat in the house*.

*ixtsípstinakàsin* (thus to be read instead of *ixtsípsinakàsin*) *it* (4 p.) *rolled in (to a door on the eastside)* obt. 27.

*ixtoχkánaipestànistùtsixp* *inside it was all decorated with (otter-skins, etc.)* obt. 33.

*ómáχtàkamipstauaiàkiokoaiu* *she* (4 p.) *used to throw them quickly in to them* obt. 36.

*otáutsipstàipuyisaie* *when he was standing inside* obt. 46.

*áχkitsitsipstaupaupa* *that we shall stay therein* djbt. 22.

*stáumitsipstàupeua* (*stám-*) *then he stayed therein* djbt. 22.

*etsítsipstsapeuaie* *he looked in there* djbt. 23.

**ipistsik-** (*ipistsiks-*), *ipstsik-* (*ipstsik-*) *a little*. With *ai-* it combines to *aipistsik-* (*aipstsik-*). GEERS 62 sq. Some more examples:

*skátamipistsikkauáutoχkyauanä* (read: *-kyauaniu*) *then he was shaking his head very slowly* djbt. 6.

*kitátamepistsikatānau* (*-àino*) *I can but see you a little yet* djbt. 47.

*áipstsikixsuyüu* *it was a little dry* nbt. 8.

**ipot-** *near the door*, cf. the adverb *ipotóχtsi*. GEERS 62 (the form *misksíppotapòiau* does not belong here). Another example:

itsíppotanànínai *it (4 p.) flew towards the door* nbt. 65.

**ipot-** *in the direction of* v. pot-.

**-ippi-, -ippo-** v. kepi-, kepo-.

**ippot-** *near the door* v. ipot- *near the door*.

**ippot-** *in the direction of* v. pot-.

**-ipu-, -ipui-** *standing* v. nip-.

**is-** *ahead, in front*, cf. -iso *he goes ahead* and the adverb isóχtsi *ahead, in the future*. GEERS 63 sq. Here seems to belong isoχké-man *second wife* obt. 12. 38 (ótsísoχkeman *his youngest wife* obt. 37). Some more examples of is- as a verbal prefix:

itsísanistsiu (thus to be read instead of itsítsanistsiu *then he said ahead to her* obt. 6 (cf. itsísanistsiu *then he said ahead to her* obt. 37, cited by GEERS).

otsítsisànik *then he was told ahead by him* obt. 39.

aísopəmototòtəiaiu *they went on ahead across (the river) to build a fire* nbt. 23.

áísapàuməχkau *he would run about ahead* nbt. 25.

itsítótsisàpiksim *then he threw it in front of him* nbt. 89.

Cf. also:

tákipisəχkùmi *I shall shoot a while* obt. 30.

nítəkətsisauàni *I shall again say something* obt. 31.

áisoχtskunəχkit *try to shoot at me with it* nbt. 182.

But otsítsisəmokùnaiixpi *where they had camped a long time* obt. 62 is probably misheard for otsítsisəmokùnaiixpi.

**-is-** *four* v. niso-.

**isap-** *between* (?), cf. səp- *in*.

ixtsísapiksisàinai *they (grammatically a singular) ran between them (the stone-piles)* nbt. 163.

itsítəχtsiuaisapistan(i)əipiksiməie *then he stuck it instead of (Belly-fal's arrow)* nbt. 162.

Cf. also ákitsisapístutsop *we shall move to (Writing-stone)* nbt. 6.

**-isapo-** *Crow Indian*, cf. Isapó(a) *the Crow-Indian tribe*.

áisapoepuyiu *he speaks Crow Indian*.

**-isau-** (?).

nitsítsisauàket *I then got on the other horse* nbt. 243.

**-isito-, -isitsi-** v. nisito-.

**isk-** *backward* v. sk-.

**-isk-** *instead* v. misk-.

**iskunat-** *strong*, cf. iskunatápsiu (an.), iskúnatapín (in.) *is strong*.  
iskunátaxkumìks *those that shot hard* nbt. 12.

**iso-**, isui- *through a lodge*.

ákitsisoinoiyuaie *he will see him through the lodge there (outside)*  
nbt. 62.

itáisuàpiu moyísts *he could see through lodges* nbt. 109.

**-iso-** *four* v. miso-.

**isok-** *heavy* v. sok- *heavy*.

**-isoχpski-** v. misoχpski-.

**ist-** (ists-) *in, in to; in the forest, into the forest*. GEERS 64 sq.  
Cf. also:

istsístakàkitau (istsístakàkit) *stick your feet in them* obt. 51.

amáitsoàskuísts itsitástsokaiau *they will sleep in thick forests* nbt.  
60 (-asts- = -aists- = -ai- + -ists-).

**ist-**, a prefix to denote the superlative, usually combined with kan- (kan-ai-, kan-au-) to istoχkan- (istoχkanai-, istoχkanau-). See gabm. 19 and GEERS 65.

**-ist-** *away* v. mist- *away*.

**ist-** *under the water* v. st- *under the water*.

**-ist-** *two* v. nist- *two*.

**ist-** (ists-), used in imperatives, conjunctives, and subjunctives for it- (its-) *then*, etc.

**istax-** *down* (P).

itsístaxkyàuanu *then he threw his face down* obt. 63.

mátsistsistaxkyàuanu *then he threw his face down again* obt. 63.

**istaxt-** v. staxt-.

**-istani-** *out of sight*. Does this prefix contain ist- (mist-, -ist-) *away*? With ái- it combines to aistani- (astani-).

áistanisòo *he went out of sight* nbt. 178.

otástanepesúks *when they got out of sight* djbt. 54.

Cf. also:

itaxtsiuaítistaniàipiksim *then he stuck it in the place of (Belly-fat's arrow) (without being seen)* obt. 31.

itsítaxtsiuaísapistani(i)áipiksimaie *then he stuck it instead of (Belly-fat's arrow) (trying not to be seen that he did so)* nbt. 162.

áuapatsistaniskapatòmiauaísts *they would pull them back (without being seen)* nbt. 62.

**-ist-ap-** *away* v. *mist-ap-*.

**ist-ap-**, used in imperatives, conjunctives, and subjunctives instead of *it-ap-* *towards*.

**isto-** *cold* v. *sto-* *cold*.

**istok-** *drumming, making noise, making noise with the feet*, cf. *nit̚stokiaki* *I am drumming*, *istókímat̚sis* *drum*.

*omí mist̚sísi its̚stoksiks̚imau* *he beat on that stick with another stick* nbt. 181.

*ketáp̚stokèinā* (ki *itápaistok̚iinai*) *and then she (4 p.) knocked at it* djbt. 32.

*ketótistākèuaie* (ki *itótsistok̚uaie*) *and then he knocked at it* djbt. 33.

*its̚stokip̚iksiu* *then they* (grammatically a singular) *fled making noise with their feet* obt. 17. nbt. 142.

*its̚stokip̚iksata̚iixk* *then he was run away from with noise (then the people ran away from him making noise with their feet)* nbt. 193.

*kets̚stokip̚iksata̚ua* (ki *its-*) *and then he was run away from with noise (and then the people ran away from him making noise with their feet)* djbt. 6.

*etoχk̚z̚naistokix̚piks̚enā* (itoχk̚z̚naistokix̚piks̚imai) *then they (4 p.) all ran away making noise with their feet* djbt. 9.

*ákotoist̚öksisk̚imaup* *let us go and make noise with our feet* obt. 34.

*atákotoist̚öksisk̚imaup* *let us again go and make noise with our feet* obt. 35 sq.

*ots̚it̚stoksisk̚imaχp* *where he used to make noise with his feet* obt. 39.

**-istoki-** v. *nist-* *two*.

**istoχk-** *lying down*. Some examples are given gabm. 59. In most of them *istoχk-* is preceded by *its-*, e.g. *its̚istoχk̚aipuyiu* *he talks while lying*. The only example given there of the simple form *istoχk-* is *kits̚istoχk̚aui* *you eat while lying*. Cf. GEIERS 68. It will be useful to cite a few more forms containing *istoχk-* or *its-istoχk-*:

*its̚it̚ts̚istoχk̚its̚iinai* *then he (4 p.) lay down on the side of it* obt. 29.

*ai̚istoχk̚its̚iu* *he was lying down* nbt. 175.

*kets̚ist̚aχkit̚seua* (ki *its-*) *and then he lay down* djbt. 10.

*kais̚isto(χ)kix̚ts̚enā* (ki *aits-*) *and then he was lying down* djbt. 11.

*ets̚istoχk̚ix̚ts̚eäaks* *then they lay down* djbt. 18.

*kets̚it̚ts̚istoχk̚ix̚t̚seuaie* (ki *its-*) *and then he lay down at her side* djbt. 24.

etótsistāχkixtsēuaie *then she was lying down on her back by him* djbt. 39.

itázstoxkopiau *then they lie down* nbt. 235 (-astoxk- = -ai- + -istoxk-).

**ist-oχk-**, used in imperatives, conjunctives, and subjunctives for it-oχk- (v. ixk- on).

**-istots-** *very much* (?).

nitsikastotsioxpinan *we eat a whole lot* nbt. 240 (-astots- = -ai- + -istots- ?).

**-ists-ap-** *teasing*, cf. istśiu (áztsiu) *aches*.

itázstāpinātsiaie omí okékin *he teased him by eating that brisket* obt. 39 (-astsap- = -ai- + -istsap-).

**-istseksinai-tapi-** *Snake Indian*, cf. Pitséksinaitapi(ua) *Snake people, the Snake Indian tribe*.

ázstseksinaitapepuyiu *he speaks Snake Indian* (aststs- = ai- + -ists-).

**istsik-** (istsiks-) *wrongly, amiss*.

etsekippaistsikñāmā (itsikípaistsikñimai) *then he acted as if he made a slip-cut on it* djbt. 40.

itsístsiksikñainai *then he* (4 p.) *made a mis-cut* obt. 24.

nitáutapistsiksik *I made a real slip-cut* nbt. 152.

itsístsiksiksikñāie *then he made a mis-step* nbt. 137.

**-istsika-** *shoulder*. The independent word for *shoulder* is motsikís.

otsístipotsistsikāχpiāie *where her shoulders came together* nbt. 197.

nitáispistsikāki *I raise my shoulders*.

Cf. also:

stázmikakoxkoxtoχpustsixkaiñau *they then only greased their shoulders with (some of the oil)* nbt. 173.

kákoχpustsikaiñau *they only greased their shoulders* nbt. 174.

**-istsin-** *hoof*. The independent word for *hoof* is moχsistsíni (cf. -oχsistsini).

ixpsítoksisstināpiksop *it was between buffalo-hoofs* nbt. 143.

**-istsits-, -istsits-an-** *first*.

otsistsitsauapiksistaxsaie *when he threw it first* obt. 47.

nitsístsitsaumatapātāχsināni *when we first started to go* nbt. 225.

istómaχkatoñksistsikatòsiua otsístsitsāinakūyis *in the first part of December* (literally: *when December was first seen*) nbt. 238.

In istsisístsáutoχpotāsi *when the first snow comes* nbt. 235 istsisists- seems to have been misheard for istsisits-.

**istsoχk-**, used in imperatives, conjunctives, and subjunctives for **itsoχk-**.

**istunnat-** v. *stunnat-*:

**istuyi-** v. *sto- cold*.

**isui-** v. *iso- through a lodge*.

**it-** (*its-*) *then, at a certain moment, there, in a certain place, under certain circumstances*. See gabm. 49 (also 16 sq.) and GEERS 65 sq. I do not believe, this author is right in stating that **it-** in combination with other prefixes is often only used for the sake of emphasis; on the contrary, I think it always refers to some moment, some place, or some circumstance. Where we find it more than once in the same form, there this repetition may indeed be called emphatical.

Initial **it-** is changed in the imperative, conjunctive, and subjunctive to **ist-** (*st-*). GEERS has given some examples of this interesting phenomenon, but it may be welcome to students of Blackfoot to have a few more of them:

**istokínisit** *burn it all up* nbt. 57.

**stáúsapiksikàit** *step in it* nbt. 75.

**istápoχkistòt** *then lay one pointing to it* nbt. 77.

**istoxkoχták** *look (pl.) for wood* nbt. 101.

**istáuit** *then say* nbt. 196.

**istaníkinan** *then tell us* nbt. 105.

**istsipópuyis** *stand it up there* nbt. 105.

**istsínis** *if he died* nbt. 53.

**stókamotspuxpiis** *if it goes straight up in the air* nbt. 242.

**stotúisapinàusòkiau** *that they were imitated in dressing by them* nbt. 72.

**istápuinànik** *when we travel about* nbt. 58.

**istsiksíka(i)sapæχkumèniki** *if you hit it exactly there in the same place* nbt. 105.

**-it-** *one, alone, only, etc.*, v. **nit-**.

**-itaxtai-tapi-** *Pend d' Oreille*, cf. **Niétaxtaitapi(ua)** *the Pend d' Oreille tribe (River-people)*.

**áitaxtaitapepuyiu** *he speaks Pend d' Oreille*.

**itæm-** *then*, cf. **autæm-**, **sotæm-** (**stæm-**), **tæm-**, and **it-** *then*. In all the examples I know of, **itæm-** (**itæmi-**) is followed by **-sok-** (**-sauk-**) *straight, suddenly, aloud*:

**etámisaukauatsikàpiksena** (**itémisokauatsikàpiksinai**) *then she* (4 p.) *suddenly moved her feet* djbt. 42.

etámisauksipaupenea (itámisauksipaupinai'a) *then he* (4 p.) *suddenly sat up* djbt. 58.

itámsokitsipuistàpikšiau *then they suddenly jumped up* nbt. 148.

itámsokitsikinaipùminai *then suddenly he* (4 p.) *was gently coming in* nbt. 201.

itámsokaisaitámiu *it was then breathing aloud* nbt. 217.

áitámsokitòto *then suddenly he was coming* nbt. 209.

nitsítámsokitopəmaipuyi *I then was suddenly standing on the other side* nbt. 218.

**itam-** *happy*, cf. itámitakiu *he is happy*. GEERS 128 sq. Two more examples:

itámaukoyiù *he was happy having eaten his fill* nbt. 120.

áitamauksoyiau *they ate the raw entrails being happy* nbt. 166.

Cf. also: áisopokitamápiu *there would be a perfectly happy time* nbt. 8.

**it-ap-** *towards*, cf. it-apó *goes to*, áit-apò *is going to*. Some examples are given by GEERS 124 sq., though they are mixed up with foreign matter (his article 1° tap- ought to be cancelled). Here belong itápoχpatškòtsiu *they* (grammatically a singular) *then began to rush towards (them)* nbt. 79, itsitápsuiáχpaipiaie *he then jumped into the water towards (him)* nbt. 80, itsitápsuyistài *then he dived into the water towards (the other side)* nbt. 88, itsitápsooi *then he* (4 p.) *went into the water towards (him)* nbt. 88, matsitápskomaxkàt *run back again to (him)* nbt. 187/188. Cf. also:

áitapuχpaipiaie *he was jumping over to (it)* obt. 31.

mátsitsitápuχpaipiu *he then made another jump to (him)* obt. 43.

stámotomitápuχpaipin *he then first jumped to (her)* obt. 43.

itáikipaitapàumomaxkauaie *then, feigning, he ran very fast towards (him)* obt. 46.

nitákitapàpikšistau *I shall throw it over to (you)* obt. 47.

itapípiksin *they* (4 p., grammatically a singular) *fled to (the mountains)* obt. 49.

itsitápsodaie *then he went in (to the lake) towards (where his partner was)* obt. 49.

nitákitapsòo *I shall go in (to the lake) towards (that mountain)* obt. 57.

náχkitápsoot *go in towards it* obt. 59.

kákitapiponinàminai *she* (4 p.) *just disappeared towards (a cliff of rocks)* obt. 61.

áitapistutsiu *they* (grammatically a singular) *would move to (Maria's River)* nbt. 21.

káχkitapistutspixp *that you move over there* nbt. 120.

ákitapistutsòp *we will move to (the corral over there)* nbt. 122.

itsitápsaksìn *then she went out towards (him)* nbt. 124.

áitapòmaxkau *she was running to (where her son was)* nbt. 125.

ásitapamainakaseuaiea (-aie'a) *then it again came rolling up (the hill) towards (them)* djbt. 36.

ketoχkánatapukskasèaia (ki itoχkánaitapukskasiaia) *and then they all ran towards (it)* djbt. 48.

etsetápiskuyeuáks *then he drove them towards (it)* djbt. 50.

etsitápepoχtòmásts *then she took them towards (her)* djbt. 51.

etsetápsákseuaie (-sáksiaie) *then he went out to (her)* djbt. 59.

otsitapoáuzχkanea (-ni'a) *that she was coming towards (him)* djbt.

59 (my interpretation of this form phn. 35 is wrong).

mátsitáskitapəmyauaneáks (mátsitaískitapamyauaniaíks) *then they would fly back up to (him) again* djbt. 62.

áχkitsitapəχkyáχsopa *let us paddle over to (it)* djbt. 66.

In the imperative, conjunctive, and subjunctive initial *it-ap-* is changed to *ist-ap-*, e.g. *istápspyàpiksitau* *throw them towards (them) among (them)* nbt. 164 (cf. *itápspyàpiksim* *she threw them towards (them) among (them)* nbt. 164).

**-it-ap-** *only, alone, real* v. *nit-ap-*.

**it-oxk-** v. *ixk-* *on, on top of*.

**itom-**, **-otom-** *first*, cf. the independent verb. *ítómo*, *-otomo* *he goes first, he is on the lead*, and also the related prefixes *auto-* and *matom-*. GEERS 67 sq. Here are some more examples:

ítomaipinapo *he was the first that went east* nbt. 218.

ítomaipiksiu (*who*) *struck first* nbt. 242.

etómepuyèua *the one that was standing first (the leader)* djbt. 13.

étomopomaχpaipiiu (ítomopəmaχpaipiu) *he jumped across first* djbt. 25.

étomainitseuaàie (-iua'áie) (*who*) *kills it first* djbt. 48.

otsétòminák *he was first caught by him* djbt. 46 (here we have *-itom-*).

stámotominoχpatsiù *then she knocked him down first* nbt. 110.

nitákotòmitsip *I shall enter first* nbt. 117.

nitákotomitàpamisò *I shall go up there first to (them)* nbt. 168.

áχkotomikáiiskatsiòp *let us first run a race together* nbt. 172.

Does áitomiainimaie nbt. 152 belong here, and is it to be translated *she was seeing them first* (then áitom- = ai- + -itom-), or is it misheard for áitəmiainimaie *then she was seeing them* (aitə- = ai- + itə-)?

**-itsai-** *in sight* (P).

itsáipiksistsiixk *then she pulled it in sight* nbt. 108. Probably itsáui- = its- + -(i)tsai-.

itsáχk- v. itsóχk-.

-itsikin-, -itsiki- *moccasin*, cf. the independent word matsikín, and also -itsin- *moccasin*.

itomátapitsikiniau *then they began to have moccasins made* nbt. 21.

nánauáχkoápstsitsikinàinai *finally she (4 p.) took her moccasins off* nbt. 151.

itápaisanákstsitsikiòp *then we began to put on other moccasins* nbt. 29.

áiksistákstsitsikiau *they had done putting on their moccasins* nbt. 29.

ápztotakinuanitsitsikiu *he makes moccasins*.

itsin- *all*. GEERS 68. Cf. also:

itsínóχpatskoan *he was (all) trampled to pieces* obt. 22.

itsínixkai áisàmiu *they were all gone on a hunt* nbt. 8.

itsiniákauòyi *they are (all) plentiful* nbt. 54.

itsiniánistutoyiuaiks *he did the same thing to all of them* nbt. 115.

itsiniótoinaiks *they (4 p., grammatically a singular) took them all away* nbt. 127.

etsinápoχkstsímäks *they gnawed off all the hair from his head* djbt. 6.

itaiákitsinitoyiäksaie *they then blew it all in two* nbt. 189.

stámetsinàuminituyeyàuaie *then they blew it all to pieces* djbt. 17.

stámetsinästsišèua (stám-) *then it all melted away* djbt. 52.

With ai- it combines to aiitsin-, aitsin-:

áitsiniotsimiäu *they take them all* obt. 44.

áitsinixkàs *when it is all gone* obt. 54.

otáitsiniopàukaie *he (4 p.) had paid him all (his wives)* nbt. 84.

káχksamotapaitsinikitsixpuau *you (pl.) might wear your claws out for nothing* nbt. 117.

áitsináχpatskoàu *he was (all) trampled to pieces (trampled to nothing)* nbt. 142.

áitsininìpiu *they were all taken down* nbt. 169.

nánauaitsiniakitsiniuasiasists *finally they were all scarred tongues* nbt. 174.

nánauaitsinitsiuaie *he finally cut it all up* nbt. 190.

otáitsinixkinipokaiks *they bit off all his hair* nbt. 192.

itsin- *among*. GEERS 68. Cf. also itsínóχtom *she put it in among them* obt. 38, etsánáχtòma (itsínáχtòma) *he put it among them* djbt. 50.

-itsin- *moccasin*. The independent word for *moccasin* is matsikín (cf. -itsikin-, -itsiki-).

áuaitsinimau *he makes moccasins.*

kepúyí atsikí ánnaié anístsaitsinomòkit *sew ten pair of moccasins for me* nbt. 22.

annúitsinomòkit *make me moccasins* nbt. 22.

náχkitápikænitsinomòkit *make me a pair of scabby moccasins* nbt. 162.

In all these cases we have to do with a denominative verb. The form cited from nbt. 162 is based on a compound stem -apikæn-itsin- *scabby moccasin*.

**-itsini-** *tongue* v. matsini-.

**itsist-** *on each side.*

itsístsapomàχk(au) *it would not go straight* (literally: *it would run on each side*) nbt. 227. The prefixes itsist- and -sap-, both meaning *on each side* (cf. sap- *on each side*), are used together to emphasize the idea of deviation from the straight course.

áitsistotanisiñai *they* (4 p., grammatically a singular) *fell down on each side of him* (literally: *they fell down by him on each side*) nbt. 184. GEERS' analysis of this form (p. 113) is to be rejected.

**its-istoχk-** v. istoχk- *lying down.*

**its-itsk-** *past* v. itsk- *past.*

**-itsiu-** *gambling-wheel*, cf. the independent word itsíuan:

ákitaumatapitsiuaikaχtsiau *then they would begin to play the wheel-game* nbt. 35.

nítáumatapitsiuaikaχtsiau *only in that way they started the wheel-game* nbt. 35.

Cf. also the denominative form náχkanistatsiuaχkaiau *how they made the gambling-wheel* nbt. 35, in which -atsiu- seems to be = -aitsiu- = -ai- + -itsiu-.

**-itsiu-** *fine* v. matsiu-.

**itsk-** *on the prairie*, cf. the verb -itsko *he goes on the prairie* and the adverb itskóχtsi *on the prairie*. GEERS 69. Some more examples:

stázmitsitskoχkítapitsixp *then it was thrown right on the prairie* obt. 49.

itsítskoχpatskuyi(u) *he kicked into the ground (on the prairie)* obt. 63.

áitsksistutsiñ *when they had moved on the prairie* nbt. 14.

áitskaátsiuaie *he was made to walk the prairie* nbt. 36.

**itsk-** (itsks-) *past*, cf. the verb -itsko *he goes past*. GEERS 69

gives some examples. Here are a few more showing that *itsk-* by itself is used with the meaning *past*, a fact which GEERS does not seem to have realized to its full extent:

autsítskixpiènikiaiki *when I dance by (you)* obt. 21.

tsítskixpis *when he danced by* obt. 22.

otáitsksiksísàsaie *when they (grammatically a singular) were running by* obt. 35.

otsítsksoχpaipiisaiks *when they jumped out by (him)* obt. 43.

otáutsitskaumaχkàmokaie *he (4 p.) had run past them* nbt. 67.

manistsítsksinitoχsauai *when they cut through (past) the hide* nbt. 145.

tótsitskomaχkàt *run farther on in that direction* nbt. 147.

áuautsitsksipioða (-pioð'a) *he went still farther* djbt. 8.

itsítsksìku *it is a still harder thing* nbt. 63.

For the use of *its-itsk-* (*ots-itsk-*, *uts-itsk-*) in the comparative (of which the above cited form *itsítsksìku* is an example) cf. gabm. 19.

**itsοχk-** *before, in front of*. GEERS 68. Here are some more examples:

támitsοχkoχpìimai *then it fell down before (the door of the lodge)* nbt. 156.

itsítsóχkakòtotau *he then built a big fire before (the opening of the hole)* nbt. 195.

nitsítsáχkàpui *I was standing before (the door)* nbt. 238.

etsá'χkapuyèaia *they stood before (the opening of the hole)* djbt. 28.

In the imperative, conjunctive, and subjunctive initial *itsοχk-* is changed to *istsοχk-*, e.g.:

istsá'χkstautos *stick them in front (of the door)* nbt. 106.

istsóχkopìt *sit before (the door)* obt. 28.

**-k-** *already* v. *αkai-* *already*.

**-k** *foot* v. *-ka*.

**-k-** *very* v. *kai-*.

**-ka** (*-k*, *-kau*) *foot (leg)*. The independent word for *foot* and *leg* is *moχkátsis*. Though *-ka* in most cases is to be considered as a suffix, it seems also to be used as a prefix, cf. *káuαskimàiau* *they drove their horses on foot* nbt. 31. The suffix *-ka* occurs in nominal compounds as *Síksika(ua)* *the Blackfoot tribe*, *Méksika(ua)* *Red-feet* (a man's name), as well as in verbal compounds. Examples of this latter use are very frequent:

nitsistsístsek *I have foot-ache*.

nitáztsek *I have a lame foot.*

nitsínok *I have long feet.*

nitsaxksík *I have short feet, sáχksikáu he has short feet.*

nitsíkaχpekaxk *I have a swollen foot.*

nitsipázksaikaki *I have bare feet.*

nitáskàki *I am breaking with my foot* (cf. the parallel verb nitásinàki *I am breaking with my hand*).

nitápaikàpiks *I move my foot.*

nánapikauaniàiks *they just shook their legs* nbt. 111.

kakóχkototaminikaupit *just hang your feet over the bank* nbt. 151.

Here belongs a group of reflexive verbal forms, in which -k- combines with the reflexive suffix to -koχs(i)-, or -káχs(i)-:

nitákauànauàksikàχs *I shall have one leg up* obt. 21.

tákauanaukitòmikàχs *I will throw out my leg in front* nbt. 141.

áiaχkənaukitomikàχsiau *they all threw their leg out in front* nbt. 141.

kimátsitanauketomikàχsenä (ki mats-) *and then he (4 p.) held again one of his legs up* djbt. 57.

mátsitokənauənauketomikàχseia (-ii'a) *they all too had one leg up* djbt. 57.

otsétomikàχsea (-i'a) *that he lifted up a leg* djbt. 55.

I'nistaikoχsi(ua) *Holds-leg-up* (a buffalo-calf's name) (cf. djbt. 54-57).

In some verbs the idea *foot* seems to be represented by the compound suffix -kau-àtsi:

nitstsimmatsekauatsi *I have wet feet.*

nitásekauatsi *I am foot-washing.*

To these does not belong etámisaukauatsikàpiksena (itámisokauatsikàpiksinai) *then. she (4 p.) suddenly moved her feet* djbt. 42, where -sauk- expresses the idea *suddenly*, so that its *k* can not belong to the next-following sound-complex -auatsi-. I think the idea *foot* is expressed by the -k- preceding -àpiksena (-àpiksinai).

**kai-** (-k-) *very, very much*, doubtless originally ikai-, as appears from the assimilation in the combinations itskai-, otskai-, and ikskai-. Cf. ik- *very* and ikai- (akai-) *many*.

káukitsoàpisiu *she is very fine* obt. 18.

káiksim<sup>ts</sup>matsinoaii *I am very glad to see them* (literally: *they are very gladly seen, or: they are seen very welcome*) nbt. 107 (cf. kaiksimmatsinoaii nbt. 133).

káistotsinàm *he looks very like (that one I know)* nbt. 179.

ítskaipuinaχkumìnai *he (4 p.) then was neighing very hard* (literally: *he was suffering very much with neighing*) nbt. 207.

ótskaistuyìs *because it was very cold* nbt. 23 (cf. kotskístuyìsi = ki ótskaístuyìsi *and when it was extremely cold* nbt. 12).

otskàikimèssa (-ìsi'a) *that he (4 p.) had treated him very well* djbt. 63.

axkskáunotsìau *they must be awfully hungry* nbt. 156.

A very common combination is iks-kai- (from iks-ikai-):

íkksaikimmatàpsìixk *who was very poor* nbt. 204.

íkksàumaitau *there is awfully much rain* nbt. 222 (cf. ikúmaitau *it rained hard* nbt. 231 and GEERS 36).

áikskakàuoiaists *there were lots of them* nbt. 200.

áikskaisokàpiu *it is exceedingly good*.

Belongs kaiíksípixtsiau nbt. 130 here, and is it to be translated *they went very, very far off*? Then kai-iks- would be the same as iks-kai-. Or does it contain kai- = *αkai- already*, and ought it to be rendered by *they went already very far off* (GEERS 27)?

Examples of kai-tsiu- *very fine* are given sub matsiu-.

-kai- *already* v. *αkai- already*.

kaiet- v. ikit- *over, across, aloft*.

kaiiisk- v. ksik-sk- *on one side*.

kaiist- v. ksist- *at random*.

kak- *just, only*. GEERS 69 sq. I am in doubt how the forms containing kauk- (káukoxtòkiaiks *they had only their ears left* nbt. 18, áikaukoxtáskunàkíuaie *he just shot with it* nbt. 183) are to be considered. A few more examples of kak- may be welcome:

sotámikakotsit *now take only them* obt. 41.

áxksikakòtoaii *let us take only them* obt. 44.

nitáuakàkotoaii *I was just about to take them* obt. 43.

áikaksinisàu *he only got off (his horse)* nbt. 33.

-kak- *leg*. The independent word for *leg* and *foot* is moxkátzis. Kipitáisuiekàksin *Old-woman-stretched-a-leg* (a man's name).

nitáisaipikaki *I stretch my leg*.

nitáuaksikàki *I bend my leg*.

nitáketumekaki *I shall lift up one of my legs* djbt. 55.

etsétomikàkeua *he then lifted up a leg* djbt. 55.

kako-n-, an adhortative prefix, cf. the independent interjection kakó *go on*. As to -n- in kako-n-, I think that we have to do with a shortened form of an-.

kakònomatapúksàsít *go on and run* obt. 34/35.

kəm- *quick, etc.*, v. ikəm- *quick, etc.*

**kan-**, **kan-ai-**, **kan-au-** *all*, a very common prefix. GEERS 70 sq. I shall only give some more examples of **ixkan-**, **-äχkan-**, **äχkan-**:

**ixkanáutapìtuakiau** *they all came home from corraling* nbt. 162.

**ixkanáinoau** *he was seen by all* nbt. 162.

**áitäχkanaipìmiau** *then they all entered there* nbt. 15.

**itsítóχkənaipim** *then they all entered* nbt. 118.

**itäχkənaitapò** *then they all went to it* nbt. 118.

**itäχkənauistapoməχkau** *then they all ran away* nbt. 118.

**təmatoχkənnitəutò** *then they all came there* nbt. 119.

In **təmoχtoχkonoəutənistitsit** *now put it all over (your body)* nbt. 140 **-oxkono-** seems to be = **-äχkən-au-**.

Sometimes we find **äχkan-** at the beginning, a fact GEERS does not seem to be aware of:

**äχkanautoyiau** *they took them all* nbt. 10.

**äχkanaikokìnistotòχsiu** *they all wore old lodges for clothing* nbt. 37.

**äχkanáiamotòiau** *they all came home without having anything* nbt. 162.

It will be observed that the „active” verb with prefixed **kan-** is often, though by no means always, put in the singular.

**-k-anist-** (**-k-anists-**) *still*, a compound of **-k-** (**ə kai-**) *already* and **-anist-** (**manist-**, **anist-**) *according to*. The proper meaning of **-k-anist-** must be *according to as already, according to as before* (= *still*). Some examples are given by GEERS 27 sq. 80, whose analysis of **o-k-anist-** is wrong (**o-** is, of course, the well-known prefixed pronoun). Cf. also:

**kənistəpìautomò** *he was still far ahead of the others* nbt. 81.

**kənistəpìpiotòmipuyiù** *she was still standing far ahead* nbt. 82.

**okənistauauəχkəχpi** *while he was walking still* nbt. 136.

**okənistaiokaχpiaù** *while they are still sleeping* nbt. 194.

**kannai-**, **kannau-** v. **kan-** (**kan-ai-**, **kan-au-**).

**-kap-** v. **akap-**.

**kat-** *therefore, that is why*. GEERS 72. Cf. also:

**kətaistənnoyiuaiks** *that is why they were afraid of them* nbt. 68.

**kətainixkiaua** *that is why they sing* nbt. 92.

**kətainokinakimiiaiks** *that is why they are long-legged* nbt. 176.

**kətautstsitsimii** *that is why they are yellow* nbt. 176.

**kətainiopa** *that is why we die* djbt. 29.

**nikətauanixpinan** *that is why we say* nbt. 66.

**kæt-**, *kæt-ai-*, *kæt-au-*, a negative and interrogative prefix. See gabm. 41 sq. 48 and GEERS 71 sq.

**-kat-** (-kats-) *liver*, in otópixkatsoàuaists *their brains and livers* nbt. 4, áiksistapaupixkatòmiauaists *they had done the oiling (of the skins) with the brains and the liver* nbt. 4, itáupixkatsiuaiks *then they oiled them with the brains and the liver* nbt. 8. I did not come across -kat- as a true verbal affix. The independent word for *liver* is kinakín (cf. -kinakin-).

**-kætsi** *foot*, cf. the independent word moχkætsis *foot, leg*, and -oχkætsi. I never met -kæts(i) as a verbal affix. A nominal compound containing this element is méksikætsi(ua) *duck (pink-colored feet)*.

**-kau-** v. *αkai-* *already*.

**-kauatsi** v. -ka.

**kauk-** v. kak- *just*.

**-kek-** v. -kik-.

**kepi-** (-ippi-), *kepo-* (-ippo-), *kep-* (-iḗp-) *ten*, see gabm. 27 sqq. It is a true verbal prefix in nitsíppanistsi *I did it ten times*.

**-ki-** (-ky-), a compositional substitute of motokâni *head* and mostoksís *face*.

Examples of -ki- *head*:

nítsipaiksikyochiakînai *he (4 p.) stuck his head high up* obt. 45.  
átsikikinautæmîðχkiàkiu *he again very gently looked (threw his head up?) over the hill (at him)* obt. 63.

pinipúχkiàkik *do not hold your heads up (pl.)* nbt. 39.

áispuxkiakîinai *he (4 p.) was raising his head* nbt. 133.

áispuxkiakîn *she (4 p.) was raising her head* nbt. 133.

otsipóχkyàks *when he held up his head* nbt. 193.

itáχkanaipāχkyakiau *then all put their heads up* nbt. 244.

itápāχkiakiau *then they put their heads up* nbt. 245.

manistáksāuχkyàks *when he tried to pull his head out* nbt. 192.

etsítsapoχkyàkeuaiea (read: etsítsapoχkyàkeuaiea = itsítsapoχkyàkineaie'a) *he put his head into it* djbt. 6.

máukætsitsapoχkyàkeua *why he put his head into it* djbt. 6.

etsípoχkyakeua *he wore it still on his head* djbt. 6.

itáutāχsokiakiau *then they bow their heads down* nbt. 244.

mátsitāχkanāutoχsauχkyakiâu *then all bow their heads down again* nbt. 245.

mátsikakanistapoχkyakanapiua *one never turned his head away from (the soup)* nbt. 7.

anyā'χkyàitsis *when they have their heads up* nbt. 111.

itsénnaukimiuaie *then she put his head down* nbt. 125.

otsítsikinanāχkinokàie *then she (4 p.) gently laid his head down* nbt. 197.

kānāixtsapoχkìsik *lie all of you with the head to the centre of the lodge* nbt. 128 (I am not quite certain about the analysis of this form).

namóχkoχtsipàpauχkyāχs *just from where they lie they must shake their heads* (that means: *just from where you lie you must shake your heads*) obt. 46.

istsitsáikauatāχkyā'χsiu *at first he shook his head hard* nbt. 192.

namó(χ)koχtsipstauuatoχkyāuanit *just put your head in from (there) and shake it* nbt. 192.

kakúχkoχtsipstáuauatoχkyāuanit *just put your head in from (there) and shake it* djbt. 6.

skátamipistsíkkauuatoχkyauanā (read: -kyauaniu) *then he was shaking his head very slowly* djbt. 6.

támanistsipitotsauχkyapiksuaie *then he suddenly threw up his head out of the water right in front* nbt. 79.

ánnixpitotsāχkyāpiksuaie (ánni ixpitotsāχkyāpiksuaie) *there he threw his head up out of the water with (him)* nbt. 81.

itsipúχkiāpiksiu *then he threw his head up* nbt. 133.

aukiāpiksiu (a horse) *gallops* (properly: *is head-throwing*).

nāχksikakàiksyāχsea (doubtless misheard for nāχksikakàikyāχsea = nāχksikakàikyāχsi'a) *that I might club his head* djbt. 37.

I am not quite certain about the analysis of the stem auaχkisi- *shaking one's head* (i. e. *dancing*), e.g. áiakauaχkisiau (thus to be read instead of -auāχkisiau) *they will shake their heads* nbt. 19, áumatapauaχkisin ótakèsin *the women began to shake their heads* nbt. 20, ákai-Pekàniua áuauaχkisixk *the ancient Peigans were shaking their heads* nbt. 85.

Cf. also proper names as Káiaχkyòpi(ua) *Her-head-towards-dried-meat* (a woman's name), Istχkyā'χtso(a) *Holds-his-head-down-Joe* (a man's nickname).

Examples of -ki- *face*:

itsístāχkyāuaniau *then he threw his face down* obt. 63.

mátsitsistāχkyāuaniau *then he threw his face down again* obt. 63.

itapitoχkyaisinai *he (4 p.) laid his face on (it)* nbt. 202.

etséstaputàkoχkyakènā *then she (4 p.) turned her face away from (him)* djbt. 59.

**-kik-** (-kek-) *back*. The independent word for *back* is *mokakini* (v. -okakini-). It is often found in nominal compounds as *siksí-kekaie* (*siksíkekaiiu*) *black-striped-back horse*, *Síksíkekaiiáke* *Black-striped-back-woman* (a proper name), *aisá'kuyisíkekaie* (*aisá'kuyisíkekaiiu*) *bay-striped-back horse* obt. 1. It is also used as a verbal prefix:

*itákikàixtsiu* *then she lay down on her back* obt. 24.

*itákikaixtsiu* *then he lay on his back* obt. 65.

*ákstəmitakikàixtsiu* *then he will lie on his back* nbt. 59.

*támakikàixtsiu* *then she lay down on her back* nbt. 152.

*itótakikaixtsiuaie* *he lay on his back right there* nbt. 186.

*itákistsikikásiu* *he scratched his back (on that tree)* obt. 16.

*əskʰsotapauauakəkəuaniuaie* *he was always rolling about on his back* nbt. 186.

Sometimes we find **-ik-** (-ek-) instead of **-kik-** (-kek-), e.g. *Itséka* *Sore-back* (a woman's name), *ápəkaii(ua)* *skunk*, (properly: *white-striped-back*). As a verbal prefix this element seems to be contained in *ixtúisatsíkataiau* *with (the knives) they cut the backs (of the bulls) open* nbt. 1.

**kixkixt-** *in different places, now and then*. GEERS 72. Here belongs also:

*nitúkixkixtaxtoipakixkiniautspinan* *we are, each of us in his turn, hit over the head with a stick once in a while* nbt. 240.

**-kixkin-**, **-ixkin-**, **-kin-**, compositional substitutes of *moto-kâni* *head, hair*, and *otskímau* (*its*) *horn*. They are very frequent in nominal and verbal compounds.

Examples of **-kixkin-**, **-ixkin-**, **-kin-** *head*:

*ksikixkíni(ua)* *white-headed eagle* (cf. djbt. 60 sq.).

*okókixkinixpiai* *her bump-head* nbt. 110.

*inakápaisatsikixkíniokiniki* *even if you cut gashes in my head* nbt. 138.

*káʰkitapaiakopokixkíniuaie* *you must prepare to break his head* nbt. 192/193.

*áupokixkiniixkiauaie* *they broke his head* nbt. 193.

*níkákaiksikixkíni* *I only scratched my head* nbt. 220.

*nitákixkixtaxtoipakixkiniautspinan* *we are, each of us in his turn, hit over the head with a stick once in a while* nbt. 240.

*nitsipəksuixkíni* *I have a bare head*.

*kaxpskíniau* *he was hit on the head and swollen* (cf. *káʰpskau* *he has a swelling*).

*saiátsekekíniau* *he was hit on the head and cut at the same time*.

I am in doubt about the ending of some men's names registered by Dr. DE JOSSELIN DE JONG: *Enókixkíni* *Destroyed head*, *Nínasaukixkínä*

*Chief-prairie-head*, Saštsikixkinā *Flat-side-head*, Páksikixkina *Smash-head*. Do they properly end in -ini? Do they have absolute forms in -ina, or in -iniua?

Examples of -kixkin-, -ixkin-, -kin- *hair*:

apúyixkiniu *he has brown hair*.

iksíkixkiniu *he has grey hair*.

istsíkixkiniu *he is bald*.

nitšsixinists(i) *I am hair-washing*.

nitáùmixkinitaki *I am hair-cutting*, nitáùmixkinisi *I am cutting my hair*, nitáùmixkinitau *I am cutting his hair*.

aitsimixkíniakiu *her hair is unraveled* nbt. 102 (also: otoká'ni áitsimixkíniakiu *her hair was unraveled* nbt. 101).

otsítomatapipoχksistskínipokaiks *then they began to bite off his hair*, otáitsinixkinipokaiks *they bit off all his hair* nbt. 192 (cf. kyotsítamatapepoχksistsksínäpokäks *and then they began to gnaw off his hair* djbt. 6, and also etsínäpoχkstsímäks *they gnawed off all the hair from his head* djbt. 6).

For *horn* we find -kixkin- (-ixkin-) used in ímaχkixkina, ómaχkixkina *mountain-sheep* (properly: *big-horns*), nowadays also used for *sheep*, and in A'χtsamoàkixkini(ua) *Little-crooked-horn* (a man's name) nbt. 71. But ápotskina *cow* (properly: *white-horns*) and the men's names Ekutsótskina *Red-horn*, Nisoótskina *Four-horns* contain the word otskínan.

### kim- v. akim-.

**kimi-** *water, liquid*, a compositional substitute of áχké *water* (true compounds of áχké are nápiáχké *white-man's-water* = *whisky*, motaiá'χke *water-all-over* = *sea*). Until now I have not met with -kimi as a verbal affix. Some examples of its use may, however, be welcome:

ómaχksikimi *lake* (literally: *great-water*).

áisiksikimi *coffee* (literally: *black-water*), áisiksikimisimàu *he makes coffee*.

áisuiòpoksikimi *tea* (literally: *leaves-water*), áisuiòpoksikimisimàu *he makes tea*.

stókimiu *is cold* (used of liquids, cf. stuyú *it is cold*. Here belongs maníststokimixp *because the water was cold* nbt. 23).

kó'sa inákskimiu (*here*) *is a small cup for liquids* fth. 76.

A variant of -kimi is -komi in ksistokómi *warm water* (cf. ksis-tuyú *it is warm*):

ákaiksistokomisimàu *they* (grammatically a singular) *had already warm water* nbt. 8.

niétαχtaists aiksistókomisau *when the rivers are warm* nbt. 73.

**kimmat-** (kim mats-), kimat- (kimats-) *to be pitied, poor*. It is sometimes used as an independent adjective, e.g. omá kímmat isoχkéman itotóχkotau *there was a poor second wife that went after wood* obt. 12. Very usual is the adjective-verb kimmatápsiu *he is to be pitied, he is poor*. Examples of kimmat- as a true verbal prefix: nitáinuàikimmatsistotòk *he has made me poor (for ever)* obt. 24 (cf. nitáinoaikimmatsistotòk nbt. 110).

kitáiuksikimmatsistutoau *you have done very poorly to them* (grammatically a singular) nbt. 57.

In nitáikimatskiòpiau *they are sitting with pitiful faces* nbt. 199 it is prefixed to -ski- *face*.

**-kin-**, used in compounds instead of oχkín *bone* and moχkátsis *foot, leg*.

Examples of -kin- *bone*:

sipiónnikinàk *during the night you must make grease of the bones* nbt. 200.

itomátapinikinàiaiks *then they started to make grease of the bones* nbt. 200.

Also in nominal compounds as sámikin *collar-bone*, mokakékin (makakékin nbt. 40) *back-bone*, kikápitsikinànoaists *your old boiled bones* obt. 38. Cf. also ipáikinaixp *bruised bone*, which seems to be a verbal form.

Examples of -kin- *foot, leg*:

ápstsitsikiniu *he is bare-footed*.

nitsítamikinaiàists *my legs floated away* nbt. 219.

**-kin-** *head, hair* v. -kixkin-.

**kin-** *soft*, etc., v. ikin-.

**kinak-** v. inak-.

**-kinaki**, a compositional substitute of oχkín *bone* and moχkátsis *leg*.

Examples of -kinaki *bone*:

ákauksikínakim *she has already turned into bones* nbt. 155.

ákauksikínakìminai *she* (4 p.) *had already turned into bones* obt. 25 (cf. ákauksikínakimminä djbt. 59).

aitoksíkinakisàiks *just their bones were left* nbt. 63.

Examples of -kinaki *leg*:

nitsínokinaki *I have long legs*.

kátainokínakimiaiks *that is why they are long-legged* nbt. 176.

nitsáχksikinaki *I have short legs*, sáχksikinakim *he has short legs*.

nitsipázksaikinàki *I have bare legs.*

nánaikinakìm *has a man's legs* nbt. 124. sq.

Cf. also nitsistsékinaki *I have a hurting leg-bone.* The independent word for *leg-bone* is inán(i), pl. ináists. As equivalent to nitsistsékinaki the Indians gave me the expression istsiu ináistsi.

**-kinakin-** *liver.* The independent word is also kinakín.

áitsitsipokàχkinakiniau *they had sweet livers* nbt. 6.

**-kinists**, a compositional substitute of moχtsìminan *arm* and motsís *hand* (also used for *arm*). Cf. moχkínistsis *elbow*.

Examples of **-kinists** *arm*:

nitsínokinists *I have long arms.*

nitsaχksikínists *I have short arms.*

nitáuaksikinistsàki *I bend my arm.*

nitáisausikinistsàki *I stretch my arm.*

nitsítakinistskatau (thus to be read instead of nitsítakinixkatau?)  
*I took him in my arms* fth. 76.

Examples of **-kinists** *hand*:

nitáumokinistsàki *I close the hand.*

imákoχpomokínistsàkis *even if he holds it (the rope) in his hands*  
nbt. 29.

itsitsíkinistsàkiop *let us put our hands above it* fth. 75.

nitsístsekinists *I have hand-ache.*

**kip-** *quickly, soon, just for a moment; falsely, feigning.* GEERS 72 sq. In káχkipaχtoχpuau *I might shoot you (pl.) by accident* nbt. 111 the idea *by accident* is expressed by -paχt-, so that there is no reason at all to assume *by accident* as one of the meanings of kip-. Instead of kimátaikipauiipa, a form cited by GEERS from nbt. 221, is to be read in both places nimátaikipanixpa *I do not say falsely* (that means: *in fun*). As to kixpitsítakotòyinaí and with (that) he (4 p.) then was just about to get to (him) obt. 40, it does most certainly not contain kip-, but, as GEERS suspects already, we have to see in kixp- a contraction of ki and, and ixp- *with*.

Some more examples of kip- *quickly*, etc.:

kipipótak *quickly make a fire* (pl.) nbt. 26.

tákipiòk *I will just sleep a little* nbt. 175.

náχksikipinòaxs *that I may see him soon* nbt. 202.

Some more examples of kip- *falsely, feigning*:

itsitòtsikipaipyàχpiuaie *he feigned to fall by (it)* obt. 36.

itáikipaitapàumomaxkaúae *then, feigning (to be sucked in), he ran very fast towards (him)* obt. 46.

etsekípayinixkasèäks *they then were feigning as if they were dead* djbt. 18.

etsekíppaistsikìnämä (itsikípaistsikìnimai) *then he acted as if he made a slip-cut on it* djbt. 40.

**-kits-** *finger, toe, claw*, cf. the independent word *mokítsis*, and *-okitsi*.

*nitáísaitsekitsàki* *I spread my fingers out*.

*matakákekitsiñsiau* *they had also their (little) fingers cut* nbt. 21.

*káχksamotapaitsimikitsixpuau* *you (pl.) might wear your claws out for nothing* nbt. 117.

**-ko**, **-koni-** *snow*. The independent word for *snow* is *kóni* (*kóniskuyi*). Cf. GEERS 15.

*imikóae* *the snow was deep* nbt. 23.

*iiksimiko* *the snow was very deep* nbt. 120.

*otsítomämmikoxpia* (*otsítomaimikoxpi'a*) *where the snow was very deep* djbt. 51 (cf. *otsítomìnmekāxpia* djbt. 52).

*áisuistsikoniñχsiu* *he was knocking the snow off himself* nbt. 120.

**-komi** v. **-kimi**.

**-koni-** v. **-ko**.

**-kot-** *being able*. See gabm. 48 sq. and GEERS 73.

**-koyi-** *calf, colt, pup*, cf. *oxkói* *his son* (also in derivate verbs and verbal compounds, e.g. *áuxkoyimiuai* *he called him his son* nbt. 33, *netoxkókuyiskana* *I found him to be my boy* djbt. 47). Examples of **-koyi-**:

*ixtáipstsikoyiau* *therefrom they held their colts hard inside (their bodies)* nbt. 223.

*nítsitsiksikauküyisiu* *he had turned into a white calf and lay on top* nbt. 185.

*akāχkanáisaikuyiñ* *all had calves already* nbt. 135.

*iməχksíkuyimai* *she (4 p.) was big with calves* nbt. 172.

*itáunatapsaikuyiau* *then they began to have calves* nbt. 224.

*sáiaikuyiñ* *she had pups* nbt. 199.

*mánisaikoyiñ* *she (4 p.) just had a litter of pups* nbt. 104.

**-ksaχku-** v. **ksiu-** *earth*.

**ksau-** v. **ksiu-** *earth*.

**ksi-**, **ksiu-** (**kso-**) *foot (on foot)*, cf. *nitsiksoó* *I went on foot* nbt. 214. The independent word for *foot* is *moxkátzis*. The element **ksi-** is found in the nominal compound *ksiítapi(ua)*, or *ksiítápi(ua)*, *a person on foot* (cf. nbt. 66 sq.). It is also used as a verbal prefix:

áistzimiksiuauáunaxkau *then he would just travel on foot* nbt. 208.

áiksoatāχkoχtaian *they would go on foot for wood* nbt. 10.

It is doubtful whether ákotoistòksiskìmaup *let us go and make noise with our feet* obt. 34, atúkotoistòksiskìmaup *let us again go and make noise with our feet* obt. 35 sq., otsítzstòksiskìmaχp *where he used to make noise with his feet* obt. 39 contain -ksi- foot (-istoksi- = -istok- + -ksi-?).

**-ksi-** *tree, stick*, a compositional substitute for mistsís. In the animate gender -ksim is used, whereas -ksiu refers to inanimate trees and to sticks. So ómaχksiksim *is big*, inaksíksim *is small*; spiksim *is high*, inoksim *is long*, saχksiksim *is short* are only used of animate trees, their inanimate correlatives being ómaχksiksiu, inaksíksiu, spiksiu, inoksiu, saχksiksiu. See gabm. 19. Cf. also:

omík òmaχksiksiminai *there was a big piece of (living) wood* obt. 29.

omím ómaχksiksimin *over there was a big tree* nbt. 196.

omíma mistsísimi istápikaniksiminai *there was a tree, it was a very dry tree* nbt. 195.

amó mistsísa íkaistapaisíksiu *this tree was growing higher* nbt. 158.

mistsísi inoksiuaie *a long stick* nbt. 180.

áumi aníkoχksiksiau (thus to be read instead of: iníkoχksiksiau) *they were sticks of that size* nbt. 77.

Not quite clear is: omí mistsísi itsístòksiksimau *he beat on that stick with another stick* nbt. 181 (-istoksi- = -istok- + -ksi- stick?).

**ksik-** *past*. GEERS 73 sq. Cf. *ksik-sk-* *away* and *ksik-sk-* *on one side*. Here belong:

áuksiksisò *he had just gone out of sight* nbt. 196.

itsáiksikāχpaipìinai *then she jumped out by (him)* nbt. 138 (itsái-ksikoχpaipìinai obt. 19).

àkoχtaksiksaumaχkàiinai *it would run out by (him)* nbt. 166.

**ksik-** (ksiks-) *white*, as an adjective-verb ksíksinəm (an.), ksíksinatsiu (in.). I have not found it yet as a verbal prefix.

**ksik-sk-** *away*. Cf. *ksik-* *past* and *ksik-sk-* *on one side*. GEERS 74. I have only met with forms of a transitive independent verb:

sótzmiksikskàakaie *she* (4 p.) *then walked away from him* nbt. 168.

otáistamiksikskàakaiks *they* (4 p.) *then would just walk away from him* nbt. 169.

**ksik-sk-** (with infixed -ai- kaiiksk-) *on one side*, cf. the adverb ksíkskoχtsi. GEERS 74. Here belongs:

itsiksikskomaxkau *then he ran to the side (where those were that sat at the end)* nbt. 39.

In *kaiĩkskàtsiuaie* *he went on one side of them* nbt. 180 we recognize a transitive independent verb (no doubt, there is also an intransitive verb *ksĩksko*, *kaiĩksko*). Cf. *ksik-sk-* *away*.

**ksimmat-** (*ksimmats-*) *happy*.

*ótsiksimatoχkòsau* *because they were happy to get something to eat* nbt. 118.

*káiksimmatsinoaii* *I am very glad to see them* (literally: *they are very gladly seen*, or: *they are seen very welcome*) nbt. 107 (cf. *kaiksimmatsinoaii* nbt. 133).

Cf. also *nitáiksimmatsimau* *I greet him* (nowadays used for: *I shake hands with him*). E. g. *nikáksiksimatsimau* *I just greeted him* nbt. 231.

**-ksis-** *nose*, cf. the independent word *moχksisís*. Until now I found it only in nominal compounds: *Ómaχksksisi(ua)* *Big-nose* (a man's nickname), *Náχkáχksísake(ua)* *Has-nose-woman* (a woman's name), *páχpækksksisi(ua)* *wood-pecker*.

**ksis-ap-** *down to the river*. GEERS 74. Another example of the independent verb is *stámiksisapò* *then he went down* nbt. 172.

Here belongs also:

*ómaχtaksisapsimixpi* *where they* (grammatically a singular) *would come down to drink* obt. 20.

**ksisk-** (?).

*énniaie ksisksauátáχkònimau* *that was what happened to be found of him* nbt. 143.

**ksiskæn-** *early*. See GEERS 74 and cf. *ikskæn-*.

**-ksiskstæki-** *beaver*, cf. the independent word *ksiskstæki(ua)*. *nitsiksiskstækiakiaki* *I trap a beaver* (beavers).

**ksist-** (*ksists-*) *done, completed*, cf. the independent verb *-ksistsiu*. See gabm. 49 and GEERS 74 sq. In some cases it may be translated by *since a time past*, e. g.

*náχksistsæmsàuχtapatsimàua* *it will be since a long time past that I did not care for them* obt. 14.

*úχksistsinikatakanistaistutoyuatsiksaie* *it must be since a long time past that he has treated him in that way* obt. 40.

**ksist-** (*ksists-*) *for nothing, at random, wild*, etc., cf. the adverb *ksistóχtsi*, and see also *ksist-ap*. With the infix *-ai-* it combines to *kaiist-*. GEERS 75 sq. A few more examples may be welcome:

*nitsiksisistoχtauauaiakiok óχkotokiists* *he is throwing stones at me for nothing*.

nítóχpiksistaχkùmiuaie *he shot at the same time with (him) without taking aim* obt. 30.

stámniksistâχtauáuaχkaua *then he wandered along at random* djbt. 6.

By the side of ksist- (kaiist-) there is a longer form ksistui- (kaiistui-):

nisótamiksistuyitùkskasatàu *I then just ran (into the middle of them)* nbt. 219.

ponoká' mita(ua) kaiístuitapuyiù *the horse is standing without use* (cited by GEERS).

kayístoitoàniua (kaiístuitauàniua) *he was saying to himself* (properly: *at random*) djbt. 67.

**ksist-** (ksists-) *around*.

aukanáiksistsipuyisi *when they all stood in a circle* nbt. 73.

itaksístutsiu *then they* (grammatically a singular) *would move around* nbt. 202.

**ksistæk-** *over, across*. GEERS 76. Cf. also:

itsiksístækâχpaipiu notoká'ni *he jumps over my head*.

itsiksístakâχpaipin *then he* (4 p.) *jumped over him* nbt. 205.

**ksist-ap-** *for nothing, at random, wild, false, falsely, etc.*, derived from ksist- *for nothing*. With -ai- it combines to kaiístap-. Cf. the independent verb -ksistapo. See GEERS 75 sq. Here are some more examples:

itauákaiksistapitsinikii *when they then tell many false coups* nbt. 71.

kaiístápiatapomaxkau *he was running away for nothing*.

otómitam kaiístápstisipisiaie *he is whipping his dog for nothing*.

**-ksistapi-apikoa-** *Dutch (German)*, cf. Ksistápiapikoañ *Dutchman (German)* (literally: *a stray white man, not a real white man*).

áiksistàpiapikoaipuyiu *he talks Dutch (German)*.

**ksisto-**, ksistuyi- *warm*, not yet found as a true verbal prefix. Cf. ksistuyiù *it is warm* (of the weather, of some place, or thing), ksistutsisiu *it is warm* (of the weather), ksistósiu, ksistósim *is warm* (an.).

**ksistui-** *for nothing* v. ksist- *for nothing*.

**ksistui-** *warm* v. ksisto-.

**-ksistun-** *throat*, cf. the independent word moχksistúna.

ixtsitsísisksisistùniuaie *he then hit him on the throat with (it)* nbt. 133.

itsítsoχksistùniuaie *he then hit her on the throat* nbt. 133.

**ksistuyi-** *warm* v. ksisto-.

**ksiu-** (kso-, ksau-) *earth*, cf. the independent word ksáχkúm(a) (-ksaχku- in isksáχkuspiniu *she had earth on her cheek* nbt. 73). In nominal compounds as ksiuáukàsi(ua) *spider* (properly: *earth-trotter*, or *earth-antelope*). As a verbal prefix:

útsokàpsksotùnnimiànaists *then they threw loose earth in good shape* nbt. 35.

niétsksauauanistòm *he had them (his lungs) full of earth* nbt. 152.

**ksiu-** *foot* v. **ksi-** *foot*.

**kso-** *earth* v. **ksiu-** *earth*.

**kso-** *foot* v. **ksi-** *foot*.

**-kumanoi-tapi-** Nez Percé, cf. Kúmanoitapi(ua) *the Nez Percé tribe* (properly: *Dark-blue people*).

áχkúmanoitapepuyiu *he speaks Nez Percé*.

**kun-** v. **akun-**.

**-kutunai-** *Kootenay*, cf. Kutunái(ua) *the Kootenay tribe*.

áχkutunáiepuyiu *he speaks Kootenay*.

**-kuyi-** v. **-koyi-**.

**-ky-** v. **-ki-**.

**-kyai-** *bear*, cf. the independent word kyáio(a).

nítóχkyaiekiaki *I trap a bear (bears)*.

**mai-** v. **amai-**.

**mak-** *going to* v. **ak-** *going to*.

**mak-** *short*. I have found it only in personal names of a nominal character.

**mak-** *bad* v. **mak-ap-**.

**mak-ap-** (-ok-ap-, -uk-ap-) *bad*, cf. auk- *bad*. As an adjective-verb: makápsiu (an.), makápiu (in.) *is bad*. With ik- *very*: ikókàpsiu (ikúkàpsiu), ikókàpiu (ikúkàpiu). By the side of mak-ap- we find, though rarely, a shorter form mak-.

**mako-**, -ako- *wolf*, cf. the independent word makúyi(ua).

népuχkanòpskàkò *I was taken a captive by wolves*.

**man-** *new, young*, cf. the adjective-verb mánisiu (an.), maníu (in.) *is new* and manisk-. GEERS 77. Here belong also manipóka(ua) *new-born child*, mánikàpi(ua), mániká'pi(ua), mánikázpi(ua) *unmarried young man*. I shall give two more examples of man- as a verbal prefix:

mánistsistomaiks *those that had just given birth to a child* nbt. 51.

mánisaikoyin *she (4 p.) just had a litter of pups* nbt. 104.

**manik-**, -anik- refers to a certain *size* or *age*.

manistápanikoχkìmixpiaú *according to their different sizes* nbt. 13.

manikoχkìmixpiaú *what size they were* nbt. 13.

ótoχpokanikoχksema (-ksima) *that one that had the same age as he* nbt. 85.

Sometimes we find anik- at the beginning:

ánni anikoχksiksiaú (thus to be read instead of: inikoχksiksiaú) *they were sticks of that size* nbt. 77.

ánni anikoχkò *it was that big* nbt. 143.

**manikápi-**, -anikápi- *unmarried young man*, cf. the independent word mánikâpi(ua), mánikâ'pi(ua), mánikápi(ua).

sotámáχtsoàianikapìnatsuaie *then he had him as a single man instead of himself staying with him* nbt. 90.

ákanikapìmataú *we will have him for a young man* nbt. 193.

In both forms we have to do with a denominative derivate.

**manisk-** (manisks-), -anisk- (-anisks-) *young*, cf. man-. GEERS 77. 129. That the non-initial form of manisk- is -anisk- appears from ómáχkaniskskèinin *there was a big young buffalo-cow* nbt. 145 (the non-initial form of man- retains the m).

**manist-** (manists-) *according to*. Cf. GEERS 77 sqq. and anist-. See also the derivate manist-ápi-. GEERS does not mention the use of -anist- in the combinations aχk-anist-, an-anist-, ánni-aχk-anist-, ánni-anist- (see gabm. 42). Nor does he give an example of the independent verb, of which manist- (-anist-) is the abbreviated form, at least in the right place. Such are: tsáχtau tákanistòχpáχtau *how shall I be able to go there* nbt. 74 (cited by GEERS 78), ánni matanistót *now go back the same way* (literally: *now go again according to that*) nbt. 221. What GEERS 27 sq. 80 says about the analysis of o-k-anist- is wrong (see k-anist-). In general, the article manist- in GEERS' monograph requires a thorough revision. Here are some more examples of this prefix:

manistápauauatutsp *how they* (grammatically a singular) *moved about* nbt. 1.

manistáyixpi *how they* (grammatically a singular) *ate* nbt. 1.

manístoχkotàs piaú *how they got horses* nbt. 32.

manistsíkáχkapitákixpiaú *how they cut them loose* nbt. 32.

pinanístiksímistàt *do not think thus* obt. 23.

autsiksístanistsènikiaú *when you are through with them* obt. 33.

káχkanistsitápìixpi *how you can live* obt. 52.

noχkanístàpistutsit *fix it according to (that)* obt. 59.

kinétoχkanistaiàkàinoàu *you will always see him accordingly* obt. 67.

kinétoχkanìstoχkot *I still give you (a striped one)* nbt. 28.

kénnyaie nanístksinoau, nanístáuχtsimatàu *and that is what I know about them, what I heard about them* nbt. 37.

kénniaie nauístksinoanan *and that is what we know about them* nbt. 67.

énni nanistútsistapítsixp *that is the way I understand it* nbt. 71.

nanistótaspinan *as we owned horses (separately)* nbt. 223 (cited incorrectly by GEERS).

**manist-ap-** (manist-ap-) *according to*, cf. manist- and anist-ap-. Some of the following examples are already given by GEERS 77 sqq.

manistápanìkoχkìmixpiaú *according to their different sizes* nbt. 13.

manistápiszmistuyixp *as it was far in the winter* nbt. 13.

manistápakauàpixpi *according to where they (grammatically a singular) were hidden from view* nbt. 16.

manistápiksisàpixp *according to what were the choicest parts* nbt. 33 (manistápiksisàpixpi *as they are the choicest parts* nbt. 120).

manistápikauætapiksixpiaie *as he shook them harder* nbt. 64.

manistápainàuspiaiks *how they dressed* nbt. 72.

manistápsainakuyipi'a *how she had disappeared (properly: how she was not seen any more)* nbt. 94.

manistápomaχksìpiaú *according as they were big* nbt. 110.

manistápopixpiaiks *as they were sitting* nbt. 110.

**mat-** (mats-); a negative prefix. See gabm. 38 sqq. and GEERS 80 sq.

**mat-** (mats-) *again, another, also, too*, a variant of at- *again*, etc. Of initial mat- GEERS 81 sq. has given a sufficient number of examples; of non-initial -mat-, however, it will be necessary to give a few more, lest one might get the impression that it is extremely rare.

omátanistoχkòkaie *he was also given by him (4 p.) according to (that)* nbt. 55.

omátsikimmok *he was also pitied by (bears)* nbt. 56.

omátoχkokaie *he was also given them by him (4 p.)* nbt. 57.

kénnimaie nimátoχksksinoau *that is what I know about him too* nbt. 57.

ómatsitaumatapauaiàkiokoaiuaiaiks *they (4 p.) start to hit them again* nbt. 61.

kimátoχkot *I give you them also* nbt. 61.

omátsàpsaie, mátsipapùminai *when it looked again, then it flashed lightning again* nbt. 65.

túkskəm omátsìnitai *again he killed one of them* nbt. 83.

omátsàksi *when she came out again* nbt. 168.

omátanik *she was told again by her* (4 p.) nbt. 129.

**mat-** *going*, in imperatives, cf. aumat-. GEERS 83 has given a good many examples. Here is one more:

matápsəmok *go and look out for him* obt. 22 (the translation opposite the text is wrong).

**matom-**, -atom- *first*, cf. autom- and itom- (-otom-).

matómotapòtsists *the pieces he had first brought in* obt. 7.

matómsòtsikat *you must slide first* obt. 47 (cited by GEERS 67).

matómautstuyiu *it was the beginning of the winter* (properly: *winter had first come*) nbt. 7 (cited by GEERS 67).

matómistsitsaukika *bury me first* djbt. 10.

káməχtatəumomatapauop *I have a mind to begin with you first* (properly: *let us eventually start with it first*) obt. 39.

áistəmatòmipiksiu *then he will strike first* nbt. 242.

otatómapòtsists *the pieces he had first brought in* obt. 8.

**matsini-**, -itsini- *tongue*, cf. the independent word matsiní. In the man's name Matsinyáuyi(ua) *Tongue-eater*. Also in some transformative verbal forms:

amói ákitsiniuàsiu *this one is a scarred tongue* nbt. 174.

nánauaitsiniakitsiniuasiaists *finally they were all scarred tongues* nbt. 174:.

**matsiu-** (matso-), -itsiu- (-itso-) *fine, good-looking, good*, cf. the derivate matso-ap-. I have not yet found it as a true verbal prefix, but it often occurs in nominal compounds and in denominative verbs:

matsóanikāpi(ua) *a fine young man*.

otsitsoótasoauaiks *their fine horses* nbt. 70.

iikitsiukəu *was a very good-looking woman* nbt. 123.

níməχtaitsiuotaspinan *from (that) we had good horses* nbt. 223.

ixtáitsiuokòsiau *from (that) they had good colts* nbt. 223.

kátaitsiuokòsiau *that is why they had good colts* nbt. 223.

stəmekitsòakenä (stəmikitsòakeinai) *she* (4 p.) *was a very fine-looking woman* djbt. 53.

ekitsoakənä (ikitsoakəinai) *she* (4 p.) *was a very fine-looking woman* djbt. 59.

With kai- *very* it combines to kaitsiu-, e.g.:

káitsiuokom̐pum *his* (that means: *your*) *lice taste good* nbt. 129 (cf. phn. 8).

káitsiuakèixpaie *that she was a good-looking woman* obt. 61.

**matso-ap-**, -itso-ap- *fine, good-looking*, cf. matsiu-, from which it is derived. A very usual nominal compound is matsoápanikápi(ua) *fine young man* (cf. obt. 18, nbt. 134). There is also an adjective-verb matsoápisu, -itsoápisu (an.):

káikitsoápisu *she is very fine* obt. 18.

manistsítóápspi *as he was fine* nbt. 163.

nitúyi nitsitsóápsiu *she was just as fine-looking* nbt. 163.

otskáitsoaupssä (otskáitsoápsai) *that he was good-looking* djbt. 50.

**mauk-** (mauks-) *why*. The forms of the second person with this prefix usually take at the same time a relative suffix. With following -omai- (amai-) **mauk-** combines to **maumai-**. See GEERS 83 sq., who gives a great many examples of the second person. Here are two more of the third person:

máuksaietapiskoiau *why are there no people* nbt. 104.

máukaiksistápanistsuaie *why does he tell something false* nbt. 133.

**maumai-** *very* v. amai-.

**maumai-**, combination of **mauk-** and -omai- (amai-) v. **mauk-**.

**māχk-** (māχks-) *red*, as an adjective-verb māχksinəm (an.), māχksinatsiu (in.). Probably it may be used as a verbal prefix.

**māχt-** v. moχt-.

**mek-** v. mik-.

**mi-**, -i- *hard, strong*. Here belong the adjective-verbs mísiu *can endure, hold out* (of animals), mistúyisiu *can endure, hold out* (of men), miókasiu mískapiu *is strong* (of muscular force, used of men as well as of animals). Cf. also aužksopaiks miníkimiks *hard car-bridges* nbt. 14. GEERS 84 has given examples of **mi-** (-i-) in nominal and verbal compounds. Here are two more examples of it as a verbal prefix:

mínnis *hold her fast* nbt. 207.

ixtáiiptsikoyiau *therefrom they held their colts hard inside (their bodies)* nbt. 223.

**-mi** *hand*, a compositional substitute of motsís:

nitžstsimi *I am hand-washing*.

Does nisótəməsistsimau nokítsisau *I then washed my finger* nbt. 243 belong here?

**mik-** *red.* I have not found it yet as a verbal prefix, though probably it may be used as such.

**misk-** *instead, notwithstanding*, cf. *misk-*. GEERS 84 sq. does not distinguish between *misk-* and *misk-*. Here are some more examples of *misk-*:

*miskokótsiuaie* *he gives it to him instead.*

*nimiskokpùmmatop* *I bought it instead.*

*miskótos* *take him instead.*

*miskótsit* *take it instead.*

Sometimes we find the combination *miskakχtsiu-*, e.g. *miskakχtsiuaumatò* *he went instead* (cited by GEERS), *miskakχtsiutaupit* *stay there instead.*

**min-** v. **pin-**.

**minok-** (*minoks-*), **-inok-** (*-inoks-*) *happy*, cf. *minokápiu* *there is plenty* (*imaksínokapis* *even if they had a happy time*, i. e. *even if they had plenty* obt. 1), *áisopoksinòksiau* *they all had plenty of food* nbt. 5, *otsinóksists* *his happy things* obt. 41 (*his choice pieces* nbt. 174), and also *minípokàu* *a child of plenty.*

*atáminoksatot* *after a while be owner of them* (properly: *be happy with them*) obt. 41.

*áitotsinòkimaiaiks* *they had there a happy dance* nbt. 19.

*mátsinokimakàiks* *they* (4 p.) *also had a happy dance for him* nbt. 19.

*mátsitotsinòkimaiau* *they also had a happy dance for him* nbt. 19.

*nútsinokàupiau* *they sat happy* nbt. 24.

*itsinóksistotoyiau* *then they told them the happy news* nbt. 79.

*áinokokòyiu* *he was happy over the food* nbt. 118.

*itsinóksoyiau* *then they ate with delight* nbt. 199.

In the four last examples, at least, **-inok-** is to be considered as a true verbal prefix.

**-mipum** *lice*, see *pin.* 8. Another element of the same value must be concealed in *itsúsazstsisimàiau* *they were searching for lice on their dresses* nbt. 204.

**misk-** (*misks-*), **-isk-** (*-isks-*) *instead, notwithstanding, all the same, in spite*, cf. *misk-*. Some examples are given by GEERS 85. Here are some more:

*miskkápasoitàtskaua* *but he was breaking willows to make a plate* djbt. 10.

*misskítsinnapìnakatsèuaie* *he then rolled it eastward notwithstanding* djbt. 43.

miskísitametαχkùmeua *he then shot westward (up the river) all the same* djbt. 44.

miskáuanistsèua *he was telling her instead* djbt. 48.

miskskáuanèua *he kept saying back in spite* djbt. 49.

áiskoχταχkòyiu *he was getting food from (her) instead* nbt. 145.

Here belongs nitákskoχpùminatop *I shall buy it instead* (wrongly analysed by GEERS?).

In misksíppotapòiau *they went instead in the opposite direction* nbt. 213 the idea in the opposite direction is expressed by -ippot- (pot-), which GEERS does not seem to have realized, when writing the article misk-.

**misoχpski-**, -isoχpski- *musk-rat*, cf. the independent word mísoχpski(ua).

nitsísoχpskyekiaki *I trap a musk-rat (musk-rats)*.

**mist-** (mists-), -ist- (-ists-) *away*, cf. mist-ap- (and also istani-). GEERS 85 cites as an example: itsístsipuxtyuiuaie otoχ-kémaniai *he then ran away with that other's wife* obt. 1. Cf. also: otsístsipsisoptoka *his wife then was taken away by (a young man)* nbt. 96, nitsístsipoptokaχka *who has run away with my wife* nbt. 97, otsístsipoptoki *who had run away with his (the first one's) wife* nbt. 97, aístsipixtoaua (aístsipixtoau) *the one whose wife had been taken away from him* nbt. 97. We have clearly to do with a true verbal prefix in cases as:

itáístapiksimaie *he would throw it away* nbt. 174 (the verbal stem is -apiksi- *throwing*).

mistótos *you may take him now* (literally: *take him away*) nbt. 87.

áukanaistatòikainoàiniki *when all your tails are out of sight* nbt. 117.

áukanaistatoikàiau *all their tails were out of sight* nbt. 117.

The form itsístsapomàχk(au) (GEERS 86) does not belong here, of course. It contains itsist- and sap- *on each side*. As to tzmístsístamaists (cited by GEERS in the same connection), we have to do with a form of a verb, expressing the idea of *consuming completely, eating up*, that does not seem to contain -ist- *away*.

**mist-** (mist-at-) *I wonder* (?).

omístatoχtaikaχsetakixpi *I wonder what he is laughing at* (properly: *rejoicing at*) so very much nbt. 191.

omístatanistsìxpi *I wonder what he has done* nbt. 192.

**mist-ap-**, -ist-ap- *away*, cf. the independent verb áiístapò *goes away, is gone away*, místapot (místaput) *go away* (see mist- *away* and ap- *about*). See GEERS 85 sq. The form ist-ap- is also found

at the beginning, e.g. *istápístutsian* *they moved away (to the mountains)* nbt. 49. Here are some more examples of *míst-ap-*, *-ist-ap-* (which always retains its full meaning, and is never used only to emphasize other prefixes, as GEERS seems to suppose):

*místápipòtos* *take it away and let it loose* nbt. 165.

*otsítsipstsistapiksàkaiks* *they (4 p.) then fled away inside from him* obt. 25.

*aístapistutsis* *when they (grammatically a singular) moved away* nbt. 41.

Remarkable are the forms with initial *tsistap-*, which is shortened from *ixts-istap-* (the full form is preserved in *ixtsístapinokà`mitaisko* *from them originate the many horses* nbt. 209):

*tsístapàistseksìnaskoχs* *from (that one) more snakes will come in the future* obt. 45.

*tsístapaupaumaχkokatiskāχsi* (*tsístapapaumaχkokatāiskoχsi*) *from (you) there will be more gophers about in the future* djbt. 10.

*tséstapaup(a)uauakāsisknχs* (*tsístapapauauakāsiskoχs*) *from (you) there will be more antelopes about in the future* djbt. 13.

About the analysis of *itsitòtsistapiksiuaie* *then she just ran by his side* nbt. 147 and *itázmsokitsipuistàpiksiiau* *then they suddenly jumped up* nbt. 148 I have some doubts. They may contain *-ist-* (*míst-*), in which case the *a* would belong to the verbal stem. If they contain *-ist-ap-*, *-istapiksi-* must be analysed *-ist-ap-piksi-*. The stems *apiksi-* *throwing* (used of almost any quick motion), and *piksi-* *running* are certainly akin to each other.

**mokaki-**, **-okaki-**, **ikaki-**, *wise, careful*, cf. the independent verb *mokákiu* (*mokákiu*), and see GEERS 86 sq.

*máχkokakixkotoaχsau* *that they should watch them* nbt. 44.

*itokákixkoχtoyinàie* *then she watched him* nbt. 115.

*ákokakixkixtixp* *we shall watch it* nbt. 119.

*nitákokákixkoχtòko* *I shall be watched* nbt. 141.

*áitsaupaukakìösiu* *he then began to look about* nbt. 116.

*áukakiosatsiau* *they were looking out for (the enemy)* nbt. 212.

*itokákianistsiuaie* *he then told her wisely* nbt. 149.

Only once I have met with *ikaki-*:

*ikakyánistaχpì* *what she had been told wisely* nbt. 149.

Derived from *mokaki-*, *-okaki-* is *mokaky-ap-*, *-okaky-ap-*: *kitáukakiapake* *you are a wise woman* nbt. 101.

*akáukakyapakeua* *she is already a wise woman* nbt. 101.

*mokákiapakèin* *she (4 p.) was a wise woman* nbt. 216.

Cf. the shorter form *mokákiàke* *the wise woman* nbt. 101 (cited by GEERS).

**mokəm-**, -okəm- *straight*, cf. ikəm- *straight*. The form okəm- can also take the first place in a compound (GEERS 54 cites okámipuyisāmists *the war-bonnets standing straight up* nbt. 19). GEERS 54 has given some examples of mokəm-, -okəm-. Cf. also:

mokámotstsiu *it is straight*.

nitsikókamoto *I went quite straight*.

In an adverbial compound:

mokámixtatsikəχtsik *straight in the middle* djbt. 30.

**moko-**, -oko- *autumn*, cf. the independent noun mokó, mokú, and the verbal expressions mokúsi, áukusi *when it is autumn (in the fall)*.

atotámokoxpotəsi *when it snowed first in the fall* nbt. 7.

mokúiniaiks *buffalo killed in the fall of the year* nbt. 37.

**-moks-** *arm-pit*, cf. the independent word moksísi.

kákoχpomòksakin *he (4 p.) just pressed it under his arm* obt. 9.

əskχspaumòksàkiuaie *he had it always under his arm* obt. 11.

ipitámoksakinàists *they would put them (their hands) under their arms* nbt. 12.

**moχk-** (moχks-) *gone, ended*, cf. ixk- *gone, ended* and see GEERS 87. The prefix moχk- is not to be called rare, as GEERS does.

kéminiaie nímoχksksinoau *and that is all I know of them* (grammatically a singular) obt. 34 (cited by GEERS).

ómoχksksinòoxpi *according to all they knew of them* nbt. 16.

nímoχksksinixpinan *we learned it all* nbt. 58.

kéminiaie nímoχkəksksinixp *and that is all I know about it* nbt. 235.

kéminiaie nímoχksinoau *and that is all I saw of him* nbt. 219.

**moχt-** (moχts-) *from, along, for, with*, cf. ixt- and see GEERS 87 sqq. (the forms containing -oχt- ought to be treated sub ixt-, as moχt- always retains its initial consonant). An example of the independent verb to which moχt- belongs is: nitúixk nímoχto *I went in the same direction* nbt. 215.

Here are some more examples of moχt-, showing its non-initial form:

óməχtsinàpiskokaie *he was chased along by him (4 p.) lower down* obt. 63.

nímoχtsistapo *therefore I went away* nbt. 100.

kímoχtspum *I help you with (them)* nbt. 101.

omāχtáukskāsī *where she was running* nbt. 147.

nímoxtanauaiakiau mistsís *I hit him with a stick.*

Here belong all the forms cited by GEERS 97 sq. sub o-moxt-. As he recognized in the initial o- the well-known prefixed pronoun, he ought not to have separated those forms from the others containing the prefix moχt-.

**momai-** *very* v. amai-.

**mot-** (mots-), -ot- (-ots-) *all*. By the side of it we find a longer form motui- (-otui-) *all, all over*. See GEERS 89 sq., who gives a sufficient number of examples. Here is one more of motui-, -otui-: otótuitsitōkepūyis *that they were standing all over the camp* obt. 13.

**moto-**, -oto- *spring*, cf. the independent noun motó, and the verbal expressions motúsi, autúsi *when it is spring (in spring)*. áumatapotò *it began to be spring* nbt. 13. I have never met with moto-, -oto- as a verbal prefix, but there may be scarcely any doubt that it may be used as such.

**mots-**, -ots- *hand (arm)*, cf. the independent word motsís.

kitsínotsi *you have long hands (arms)*.

nínétotsii *I have one hand (arm)*.

stámòtsineua (stámòtsiniua) *then she took his hand* djbt. 31.

náχksamaitsikitsimýòtsixpa (to be read: -mòtsixpa?) *that I nearly wipe it off with my hands* djbt. 24 (passim).

In kákotseänä (kákotsiinai) *he (4 p.) had only hands* djbt. 39 we have to do with the verbalized noun.

**motui-** v. mot-.

**moxt-** v. moχt-.

**n-** *now* v. an-.

**nai-** (-ai-), nau- (-au-) *six*. See gabm. 27 sqq. (on p. 29 is to be read áuzstuyìmiu instead of áuzststuyìmiu, the analysis of this word for *he is six years old* being áu-ai-stuyì-mi-u). It is a true verbal prefix in nitáuànistsi *I did it six times*.

**nam-**, -am- *east, eastward*, cf. the adverb námists *on the eastside*. GEERS 90. Cf. also:

mataiámapiksistsìanaiks *they would also throw them eastward* nbt. 62.

mináminatòk *do not roll it eastward (pl.)* nbt. 156.

áχkunàminakatau *let us roll it eastward* nbt. 156.

mináminakatsis *do not roll it eastward* nbt. 156.

páztsikaminakatsiau *by little and little they rolled it eastward*  
nbt. 156.

**nam-**, -am- *only, just*. GEERS 90. Cf. also:

nánpaupīnai *she* (4 p.) *only sat up* obt. 27.

ñkanáiamotōiau *they all came home without having anything*  
(literally: *they all just came home*) nbt. 162.

nitsítzmitstixpīnan kaχtomínaiks *we are the only war-chiefs still*  
*in life* nbt. 217.

ñiamitapāumaχkaii *they just ran loose about* nbt. 223.

The form am- also occurs at the beginning of a compound,  
e. g. ámistòkzmi *only two* nbt. 110.

**nanai-**, nanau- (nau-) *finally*, with initial n- and Algonquian  
change to ino-. Examples are given by GEERS 90 sq. (the form  
áinoñkonoyiu does not belong here, but sub ino-). Cf. also:

áapaists nánuachtaínikasīmīauaists Áápaítapī *from the blood they*  
*finally got the name Blood-people* obt. 3.

nánoainistainixkataiau (read: nánoanistainixkataiau) *according to*  
(it) *they were finally called (Eat-before-others)* obt. 3.

nánoatoχtainixkataiau *from (it) they were finally again called*  
(Skunks) obt. 3 (already cited by GEERS).

nánoatāinixkataiau *finally they were again called (Pelicans)* obt. 3.

nánoatanistāinixkataiau *according to (it) they were finally again*  
*called (Hard-top-knots)* obt. 4.

onáuaítzksìnokoaiiau *they were then finally known by them* (4 p.)  
obt. 4.

**naniso-** (-aniso-), nanis- (-anis-) *eight*. See gabm. 27 sqq.  
It is a true verbal prefix in nitánisànistsi *I did it eight times*.

**nap-** (-ap-), napui- (-apui-) *standing, up*, with Algonquian  
change to nip- (-ip-), nipu- (-ipu-), nipui- (-ipui-) *standing,*  
*up*. Cf. GEERS 92. Here belong:

nápaipuyiu *he talks while standing* (cited by GEERS).

nápopuyisimiu *he drinks while standing* (cited by GEERS; the idea  
*standing* is expressed twice).

itápuyakokīyiu *then he would put his lodge up* nbt. 42.

ixtápuiaχkiakiòp *with (that) we raise it* nbt. 70.

itápāχkiakīau *they then put their heads up* nbt. 245.

Cf. also: ómaie apáipuyiuaie *over there is (a man) standing up*  
nbt. 79. Do we have here ap- = nap-? Then the idea *standing*  
is expressed twice.

**nap-** *now* v. ann-ap-.

**napi-**, -api- *English*, cf. nápikoān *white man*.  
 áiapepuyiu *he talks English*.

**napui-** v. nap- *standing*.

**nat-** (nats-) *just, only*, probably with Algonquian change to nit- *one*. Cf. GEERS 91. Here are some more examples:

nátsakoiikokitsìminai *it* (4 p.) *was just frozen with spittle on its mouth* nbt. 186.

nátāmiskekokitsìminai *it* (4 p.) *was just frozen with its face twisted* nbt. 186.

kinátsikìṃ *I just pity you* nbt. 205.

nátóχkoχkiskataya (nátóχkoχkiskatai'a = ninátóχkoχkiskatai'a)  
*I just had them for a pillow* djbt. 7.

**nat-** (nats-), natok-, natoki- *two*. See gabm. 27 sqq. and cf. nist- *two*. Here belong:

nátóχkemiks *who had two wives* nbt. 12.

natókíanasiau *they costed two* nbt. 14.

natókískskomoyiuaie *he gave him two warnings* nbt. 148.

But in nátokyaiažskúnəkətsiu *he shot at him twice* nbt. 213 we have not to do with a prefix. It ought to have been written nátokyai əskúnəkətsiu.

**nato-ap-**, -ato-ap- *holy*, cf. natoí-.

tsítatoapoχkèmatàu *I then got married by the priest (married holy)* nbt. 222.

**natoí-**, -atoí- *holy*, cf. natoyíu (in.), natósíu (an.) *is holy* (*has medicine-power*), and nato-ap-.

nitáìākatoìṃnai *I shall sing and pray* obt. 12.

áìākatoìṃnaiiu *she will sing and pray* obt. 13.

áuatotoiṃnai *he* (4 p.) *was singing a medicine-song* nbt. 184.

táuatotoiṃnai *I am singing a medicine-song* nbt. 184.

ánnomatapatotoiṃnaiit *now start to sing the medicine-song* nbt. 184.

itomátapatotoiṃnaiin *he* (4 p.) *then started to sing the medicine-song* nbt. 184.

itauátoiṃnaiðp *then we sing the medicine-song* nbt. 184.

máχkitatoiṃnaixp *where he could sing the medicine-song* nbt. 185.

mátsitatotoiṃnaiu *then he sang again the medicine-song* nbt. 185.

The form atoi- also occurs at the beginning of a compound: átoiistutsimàists *he made them holy* nbt. 26.

**natok-**, natoki- v. nat- *two*.

**nats-** *last*, cf. the independent word nátsauxtsi. Doubtless it

belongs with Algonquian change to nits-ts-. Cf. GEERS 91. Here are two more places where nats- occurs:

omíksi nátsàupiks *those that sat at the end* nbt. 39.

nátsànòpiua (nátsainòpiua) *he is the last one beneath (he is at the lowest end)* djbt. 37.

nau-, -au- v. nai-.

nauk- v. annauk- *now*.

nāχk- v. noχk-.

nāχt- v. noχt-.

nepu-, -epu-, *summer*, cf. the independent noun nepú, and the verbal expressions nepúsi, aipúsi *when it is summer (in summer)*, itáitapisæmepumiu *there they* (grammatically a singular) *stayed till late in the spring* nbt. 1. I have never met with nepu- (-epu-) as a true verbal prefix, but doubtless it is used as such.

net- v. nit-.

ni-, -i- *three*. See gabm. 27 sqq. and cf. niuoksk-.

nim-, -im- *west, westward*, cf. the independent word nímistis. See GEERS 92.

nin- v. pin-.

nip- (-ip-), nipu- (-ipu-), nipui- (-ipui-) *standing, up*, cf. the independent verbal forms nipuánt *get up*, nitsipúan *I get up*, aipúan *he is getting up*, -aipuyiu *he is standing*. The stem -ipuyi- *standing* is also found at the end of compounds, e.g. itápaistuipuyiu *he then stood about making signs* nbt. 196. Here belongs, with Algonquian change, nap- (-ap-), napui- (-apui). GEERS 92. Cf. also:

nipáupit *sit up* Arch. 23, 241.

námipaupîinai *she* (4 p.) *only sat up* obt. 27.

etámisauksipaupenea (itámisauksipaupinai'a) *then he* (4 p.) *suddenly sat up* djbt. 58.

itsipúχpaipiu *then he jumped up* obt. 40.

pinipúχkiakik *do not hold your heads up* nbt. 39.

itsipúχkiàpikisiu *then he threw his head up* nbt. 133.

otsipóχkyàks *when he held his head up* nbt. 193.

itáχkanaiḡχkyakiau *then all put their heads up* nbt. 244.

aiksistsípuiaχkiaχki *when we have raised it* nbt. 70.

itámsokitsipuistápiksian *then they suddenly jumped up* nbt. 148.

itsipáuakoyiuaie *then he got up and ran after him* nbt. 155.

itáksipuskapatsiuaie *then she started to pull him up* nbt. 168.

itsipáitapíksim *then he threw it up* nbt. 179.

máumaisəmipòpiiks *they are sitting up very late* nbt. 203.

kitáksisəmipàitapìsi *as long as you exist* nbt. 208.

nimátsitsipusəmaian *I then looked up at them again* nbt. 214.

nitsitsiepuyàkaxkumi *I then got up and was going to shoot* nbt. 214.

Sometimes the idea of *standing* is expressed twice:

nitsipáipuyi *I am standing*.

itsipópuyiu *he then stood up* obt. 60.

**nipu-**, -ipu- *summer* v. nepu-.

**nipu-**, nipui- *standing* v. nip-.

**nis-**, -is- *four* v. niso-.

**nisitsi-** (-isitsi-), nisito- (-isito-), nisit- (-isit-) *five*. See gabm. 27 sqq. Here belong:

nisitóianàsiu *it costed five* nbt. 14.

áisitokstakin *it counts five* nbt. 243.

nitsisitánistsi *I did it five times*.

**niso-** (-iso-), nis- (-is-) *four*. See gabm. 27 sqq. Here belong:

nisóianàsiu *it costed four* nbt. 14.

ixpisústuyìmiauaie *they were four years with (it)* nbt. 43.

nátoχpisustuyìmian *they were four years again with (it)* nbt. 43.

aiísisoaχpi *the four (things) he was fed with* nbt. 2.

nitsísoyisoan *he was fed with four (things)* nbt. 2.

nitsisánistsi *I did it four times*.

**nist-** (nists-), -ist- (-ists-) *two*. By the side of it we find a longer form nistok- (-istok-), or nistoki- (-istoki-). See gabm. 28 sqq. and cf. nat- *two*. GEERS 65. Cf. also:

naíistoχtapinàmaxkai *takes-gun-on-both-sides* (i. e. *arms*) nbt. 175.

naíistotopatsiixkiauaie *they sat on each side of him* nbt. 193.

In both these forms nist- has combined with the infix -ai- to naiist-.

Examples of nistoki- (-istoki-):

nistókianàsisau *if they costed two* nbt. 14.

nistókiðmoχpìisaists *if they turned over twice* nbt. 34.

nitsistókyànistsi *I did it twice*.

namístokian *only two* nbt. 34.

**nist-** (nists-), used in imperatives, conjunctives, and subjunctives for nit- (nits-) *one*, etc.

**nistok-**, nistoki- v. nist- *two*.

**nit-** (nits-), **t-** (ts-), **-it-** (-its-) *one, alone, only, the same, alike, real, really, etc.* See gabm. 27 sqq. and GEERS 93 sqq. It is to be noticed that in some cases the non-initial form of nit- is also -nit-, whereas in others it is -it-. A derivate of nit- is nit-ap-. Though GEERS has given a good many examples of nit-, it may be useful to add a few more:

Of nit-, -it- *one*:

nitsúinasiau *they costed one* nbt. 14.

mátaitsanàsiau *they costed also one* nbt. 14.

nitsítànistsi *I did it once.*

Of nit-, -it- *alone*:

nitsítapaiiksikai (also: ninítapaiiksikai) *I am walking alone.*

kitsítapaiiksikai (also: kinítapaiiksikai) *you are walking alone.*

nitsítauanistutsixp (also: ninítauanistutsixp) *I am doing it alone.*

kitsítauanistutsixp (also: kinítauanistutsixp) *you are doing it alone.*

kínitauto *you came alone* nbt. 220.

Of nit-, -it- *the same, alike*:

nitúyi nitáuáuaχkaiixk. kyáioi *he walked just the same way as the bear* nbt. 56.

Cf. also kinétoχkanístoχkot *I still give you* (properly: *I give you alike*) (*a striped one*) nbt. 28, and kinétoχkanistaiñkàinoàu *you will always see him* (properly: *you will see him alike, or: all the same*) *accordingly* obt. 67. Both places are cited by GEERS, who assumes *always* or *still* as a special meaning of nit-, -it-, which, as it would seem to me, is unnecessary (the more literal translation of ánnyaie nitóχkanistoxtaikàkimau *there it is they always cut lodge-poles from* nbt. 7 is: *that is the only place they cut lodge-poles from*).

Of nit-, -it- *real, really*:

nítsapiau *they really saw* nbt. 16.

káχkitsàpìxpuaa *did you really see* nbt. 28.

nítsòkau *he is really asleep* nbt. 30.

nitokékaup *we have really camped* nbt. 31.

Here belongs áitsepuyiu *he speaks Indian*, cf. nitsítapi(ua) *the Indians* (properly: *the real people*).

Some more examples of the emphasizing use of nit-, -it-:

nítsinokàupiau *they sat (really) happy (and not otherwise)* nbt. 24.

ánnyaie nitáikaxtsiau *that (and no other) is the way they played* nbt. 34.

nitájnikatáχp *it was called (thus, and no otherwise)* nbt. 34.

nitáinixkatòm *they* (grammatically a singular) *called them (only those two and no others)* nbt. 34.

ánniaie nitáuápskau, nitáikaxtsiù *that (and no other) was the way*

*they* (grammatically a singular) *used to bet, they* (as before) *used to play* nbt. 36.

kénnyaie nitakútsiu *and now the boiling is (really) ended* nbt. 201 (kénniaie nitakútsiu nbt. 209).

In some cases nit-, -it- may be rendered by *all*. GEERS cites áitsitsòyāχsiu *all of them yelled* nbt. 79. Cf. also: tótaumaxkāi *they all ran by (her)* nbt. 208.

Initial nit- is changed in the imperative, conjunctive, and subjunctive to nist-:

nistáinæk *be seen* (imperative plural passive) *in the same way (as that)* (that means: *look like that*) djbt. 5. 12. 17.

By the side of nit- there is a longer form nitui-, nito-, cf. the independent word nitúyi *the same*. Here belong:

nitúianistāpsi *they are the same* nbt. 53 (cited by GEERS).

ánni nitoápiksimaists *in this way they threw them* nbt. 34 (cited by GEERS).

kínetumoxkāuyākixpuai *you are with bloody mouths* nbt. 190.

netumāχkāuyakeaua *their mouths are bloody* djbt. 17.

nétomāχkāuyakeāks *their mouths were bloody* djbt. 17.

In the three last examples nito- seems to have only an emphasizing force.

Cf. also nitoáke (nitáuake) *rooster* (properly: *lone-woman*).

**nit-ap-** (-it-ap-) *alone, only, the same, alike, real, really*, cf. nit-one, etc. GEERS 93 sqq. has given examples of nitap- sub nit- (áistəm-itapotsìminai *he* (4 p.) *then would always swim to* nbt. 75, and nitá-kotomitāpamisò *I shall go up there first to* nbt. 168 do not contain -itap- = nitap-, but itap- *towards*; so they do not belong here).

Another example of nitap-, -itap- *alone*:

áikapisimiitapaumixkau *he is often fishing alone secretly*.

Another example of nitap-, -itap- *the same, alike*:

netapáutsimiāuāsts netápstautsixpiāsts *they were just picking them up in the same places where they were sticking up* djbt. 45.

Examples of nitap-, -itap- *real, really*:

netápáipuyinitšèua *it began to burn really* djbt. 9.

netapázstsoyenä *it burned really* djbt. 9.

áitapòtstuyis *when real winter had come* nbt. 10.

itsítapiòkau *then he slept soundly* (properly: *really*) nbt. 192.

ketsétapeiksòpu (ki itsítapiiksòpu) *and then it began to blow very hard* (properly: *really hard*) djbt. 12.

sotázmetaupìpiuòyaua (-etaup- = -itap-) *then they went very far* (properly: *really far*) djbt. 14.

ketsétapukskàseua (ki its-) *and then he ran with all his might* (properly: *ran really*) djbt. 14.

unítapòmíu *her real husband* nbt. 82.

**nito-** v. nit- *one*, etc.

**nits-apikoa-**, -its-apikoa- *French*, cf. nitsápikoa *Frenchman* (properly: *real white man*; when one wants, however, to express the idea *a real white man*, one uses, for clearness' sake, a slightly different word, viz. nitápiapikoa).

áitsapikoaipuyiu *he speaks French*.

**nits-ts-** *last*, cf. kénmiaie nitsó *and that is all* nbt. 58, and nats- *last*.

nitstsáitapíu *he is living the last of his life* obt. 39. 40.

ni(t)stsáuòmáχkoχpotaii *with the last big snow* (properly: *when it snows big the last time*) nbt. 58.

**nitui-** v. nit- *one*, etc.

**niuoksk-**, -oksk- *three*. See gabm. 27 sqq. and cf. ni-. Here belong:

niuókskaipiksiu *he strikes three times* nbt. 242.

nitsókskànistsi *I did it thrice*.

**noχk-** (noχks-), -oχk- (-oχks-) *to be sure, it is true, though, at least*. Often it is difficult to render this prefix in a proper way. In general we can say that it has a concessive value. GREENS 95 sqq. has given a good many examples, but it may be useful to give some more of them:

noχkoχkókit ixtáχpumàupi *give me money, please* (more polite than: ixtáχpumàupi kókit *give me money*).

náχká'náχkatsatsisàn (noχkánnoχkatsatsisàn) *now you must take care of them* obt. 41.

náχkiksístapiists *the choice parts at least* obt. 41.

nitoχkókoaisimiskàn *I got belly-fat at least* obt. 29. nbt. 159.

káχkak(o)χ(k)osixpixk *that you can boil* obt. 38.

nákoχkoχkèmatáu *that I want to marry her* obt. 50.

kákoχkitòmixpixk *that you should marry (him)* obt. 50.

nitáiko(χ)koχküyixpi *what they will give to me hereafter* obt. 55.

stáinoχkátōχtsoo *then he went also in from (the same place)* obt. 59.

mátsitoχkotakíuats *he got nothing however* obt. 64.

namóχkitáisiuèpitsit *be just telling lies (though you may be just telling lies)* obt. 67.

namóχkitàipuyit *be just talking (though you may be just talking)*  
obt. 67.

kinétoχkanistaiākainoau *you will always see him accordingly*  
(however) obt. 67.

nimátoχkaĩksikimnāuaki *I do not pity him very much* obt. 68.

In many cases the non-initial form of noχk- is also -noχk-.  
Besides the examples given by GEERS cf. also:

ninā'χkakaii *I have them as partners* obt. 67.

onā'χkitotuisapināus *whom she dressed like* nbt. 73.

onoχkapáipiokōaiu *they were led about by her* nbt. 167.

The combinations noχk-anist- and noχk-at- are registered  
and exemplified by GEERS (see also among the examples of noχk-  
given above). By the side of them we find noχk-at-anist-:

noχkátanistoχkutsiū *he also gave them to him* nbt. 33.

nāχkátanistsinokètakiu *he was also glad* nbt. 144 (cited by GEERS).

As may be seen from such cases, noχk-at-anist- is to be  
rendered by *also*, just as the shorter form noχk-at-, though it  
would be difficult to define the exact semantic value of noχk-  
in these compound prefixes. The syntax of noχk- requires a  
special thorough investigation, and is still to be written. GEERS,  
however, has done some preparatory work to that end.

**noχketsi-** (noχkitsi-), -oχketsi- (-oχkitsi-); noχkets-  
(noχkits-), -oχkets- (-oχkits-) *different*, cf. the independent  
word noχkétsi (noχkítsi). See gabm. 25 and GEERS 97. In the  
following cases it functions as a true verbal prefix:

noχkétsipuyiau *they stood separately* nbt. 181 (cited by GEERS).

átoχketsinausatsiuaiks *he again changed his appearance to them*  
nbt. 194/195.

aióχketsinnauseua *he was changing his appearance* djbt. 28.

As to noχketsítotoiau *at last came there (the rabbits)* nbt. 173  
I have some doubt about the exact semantic value of noχkets-.

**noχt-** (noχts-) *from, for, with, etc.*, cf. ixt- and moχt-.  
noχtátsimistaiau *with (those) again they made the counters* nbt. 35.  
noχtéstokoχkòyiū *from (that) they (grammatically a singular)*  
*got plenty to eat* nbt. 37.

kināχtáksipæskàχpi *that you might dance for* nbt. 73.

nóχtauauaiakiok mistsís (= ninóχtauauaiakiok mistsís) *he hits*  
*me with a stick*.

**-oæpsspi** (-auæpsspi) *eye*, cf. the independent word moæpsspi,  
and the compositional substitutes -ap- and -apini (which are akin  
to the verb áapiu *he sees*).

ninítóazpsspi (ninítóazpsspi) *I have one eye.*  
 etsitoχtsoauāpsspenauseāks (itsitaχtsoauazpsspinausiaiks) *then he put those eyes in his own sockets instead* djbt. 22.

stūmaχtsauaisauāpsspeua (stāmaχtsoaisauauazpsspiua) *then he had to go without eyes instead* djbt. 22.

**-oas-** *mane.* The independent word is also oās. In the man's name Nāmoasita *Cut-mane.*

**ok-** *bad, badly* v. auk- *bad, badly.*

**ok-** *a while* v. auk- *a while.*

**ok-** *abundantly* (P) v. auk- *abundantly.*

**ok-** *raw* v. auk- *raw.*

**-ok-** *entrails* v. auk- *raw.*

**-ok-** *breast*, cf. -okekin-, -okin-, and the independent word mokékin. For *his breast* we find okíni by the side of okékin.

ixpítapòkauāniuaie *she put it in her bosom* obt. 12.

itsápokoanatsiuaie (itsápokau-) *then she put him in her bosom* obt. 29.

**-okakini-** *back*, cf. the independent word mokakíni. In nominal compounds, e. g. Inyókakinyāχtso(a) *Long-back-Joe* (a man's nickname). In verbal compounds:

ānnātsik okakíni tām̄sapokakinitoyiuaie *he shot him then right in his back* nbt. 81 (the idea *back* is expressed twice, once by the independent word for *his back*, and once by the verbal affix).

ixpitāχkokakiniāpiks(iu) *he began to buck with (me)* nbt. 232.

itsiksistoχkokakiniāpiksiu *he then stopped bucking* nbt. 232.

mátoχpitomatapoχkokakiniāpiks(iu) *he began to buck with (me) again* nbt. 233.

mátoχpitoχkokakiniāpiksiu *he was bucking with (me) again* nbt. 233.

ponokāmita āχkokakiniāpiks *a bucking horse* nbt. 240.

**-okəm-** v. mokəm-.

**-ok-ap-** v. mak-ap-.

**o-k-anist-** v. -k-anist-.

**-okau-** v. -oko- *relation.*

**-okekin-** *breast*, cf. the independent word mokékin, and the compositional elements -ok-, and -okin-.

nitsipāksaukekinakī *I have a bare breast.*

āisokēkininiuāiks *he was feeling their breasts with his hands* (properly: *he was seizing their breasts*) nbt. 181.

Kaiékaukèkiniks *White-breasts* (name of a clan) obt. 4.

ánistaiixkìnai Kaiékaukèkini *she* (4 p.) *was called White-breast* obt. 4.

ápinyaukèkinixk *because she had an albino-breast* obt. 4.

**-oki-** (-uki-) *lodge*, cf. okóai *his lodge, his home* (-oko-, auko- is also used in verbal forms: nítakokoyiu *he had a lodge of his own* obt. 18, nítaukoskoanàni *we built lodges for them* nbt. 224, itokóisiiskàiau *then they built houses* nbt. 225, áukoiskatòmaists *they took them for lodges* nbt. 12, kitákaukoìèpyoxpuau *I shall keep the lodge for you* nbt. 107, but áistoχkimokoaie *he came close to his lodge* obt. 6 ought to be written: áistoχkim okóaii).

nitukimiu *he camped alone* obt. 6. nbt. 93 (netokímeua djbt. 38).

unnatókimiua *there were few in a camp* (grammatically a singular) nbt. 101.

mánokimiua *he has a new lodge* nbt. 42.

makokímiaists *they were (clothes of) old lodges* nbt. 35.

makokimisokasimiàuaists *their dresses were made of old lodges* nbt. 37.

á'χkanaikokìmistotòχsiu *they all wore old lodges for clothing* nbt. 37.

itápuyakokiyiu *then he would put his lodge up* nbt. 42.

paiotákokiop *it was built out of two lodges* nbt. 45.

Here belongs the verb aukékau (-okékau) *he camps*.

**-oki-**, a compositional substitute of motokâni *head*, only used (as far as I know) in the expression kaχk-oki- *cutting one's head off*, which occurs very often in our texts:

ixtsitsíkαχkòkiuaie *then he cut his (the snake's) head off with (his flint-knife)* obt. 45.

itαχtáikαχkòkiu *then he cut their heads off with (it)* obt. 45.

itsíkαχkòkitsiu *then he cut off their heads* nbt. 194.

itsíkαχkokitsiuaie *then he cut off his (the other one's) head* nbt. 214.

ketsíkαχkòkitsèuaie (ki itsi-) *and then he cut her head off* djbt. 33.

etsíkαχkòkeuaie *then he cut his (the snake's) head off* djbt. 33.

ákaikoχkòkyänä (ákaikαχkòkiinai) *his head was cut off already* djbt. 33.

kaχkókitaχsea (-si'a) *that her head had been cut off* djbt. 33.

etsíkαχkokitsèua (itsíkαχkokitsiua) *then he cut his (one child's) head off* djbt. 27.

For *he cuts his own head off* the Indians say káχkokìsiu.

**oki-** *all* v. **auki-** *all*.

**-okin-** *breast*, cf. **-ok-**, **-okekin-**, and the independent word *okini his breast*. It is used in nominal and verbal compounds:

*manáukin new-breast (young wolf)* nbt. 117, cf. the man's name *Manókin(ua) New-breast*.

*Staókini(ua) Ghost-breast* (a man's name).

*kakókin he had only a breast* nbt. 152.

*kákokineua he has only a breast* djbt. 38.

*kákokinãna(i) (kákokinãnai) he (4 p.) had a breast only* djbt. 39.

*nitástsòkini I have breast-ache*.

Possibly belongs here *kyotsítatsistokinipikai (ki ots-) and so he was tied under his shoulders* djbt. 60.

**-okitsi** *finger, toe, claw*, cf. the independent word *mokítsis*, and **-kits-**. The non-initial form of *mokítsis* occurs very often in nominal compounds, as *ómaykokitsis thumb, big toe*, *inákokitsis little finger*, *anáukitsis little finger* (properly: *half a finger*), *auotánokitsis (auótánokitsis) finger-nail* (properly: *shield-finger*), *Akáukitsi Many-fingers* (a man's name). In a verbal form:

*niuókskaukitsmai it had three claws* nbt. 65.

**-oko-** (**-okau-**) *relation*, cf. *níksòkoa my relation*.

*náχkúχsotsokauãmaχsi that I may become her relation* nbt. 26.

**-oko-** *belly* v. **-okoa(n)-**.

**-oko-** *lodge* v. **-oki-** *lodge*.

**-oko-** *autumn* v. **mokò-**.

**-okoa-** *belly* v. **-okoa(n)-**.

**-okoa-is-** *belly-fat*, cf. the independent word *okoáisau*, a compound of *okoa-* = *mókoan belly* and *isáu* (pl. *isúists*) *fat*.

*nitoχkókoaisimiskàn I got belly-fat at least* obt. 29. nbt. 159.

**-okoa(n)-** *belly*, cf. the independent word *mókoan*, and also **-okoa-is-**.

*nitsístisokoa I have belly-ache*.

A shorter form **-oko-** (**-ako-**) is found in *áχkinakoχkitsinai who was lying there and who had a big belly* nbt. 159.

**-oks-** (or **-toks-**?) *knee*. The independent word for *knee* is *motoksís*. We find **-(t)oks-** in the verb *ápistoksisanòpiu he kneels* (e. g. *itsópistòksisanòpiu there he sat down on his knees* obt. 64, cf. also nbt. 243 sq.).

**-oksk-** v. *niuóksk-*.

**-okuyi-** *hair, fur*, cf. the independent word *mokúyis hair, fur*. The human hair of the head is called *motokú'n* (also = *head*), or, more rarely, *okúyixkinsini*, a verbal noun of *okúyixkiniu he has a hairy head* (a verb I have never met with save in *okúyixkinsini*), cf. *kixkin-*, *-ixkin-* *head, hair*. For *black hair* the Indians use *sikókuyixkinsini*, for *brown hair* *apuyixkinsini* (a verbal noun of *apúyixkiniu he has brown hair*, belonging to *kixkin-*, *-ixkin-* in the sense of *hair*). One single hair of the human head or body seems to be called *okúyi*.

We find *-okuyi* in nominal compounds as *ksískstækiokuyì beaver-furred (buffalo)* nbt. 162 sq. Examples of *-okuyi* in verbal forms: *imakétokuyitoχkònimàsau if they find only one hair* obt. 19.  
*imakétokuyitoχkònimainoàiniki if you find only one hair* obt. 22.

**-oχk-** *on* v. *ixk-* *on*.

**-oχk-** *to be sure*, etc., v. *noχk-*.

**-oχkætsi** *foot, leg*, cf. *-kætsi* and the independent word *moχkætsis*. The non-initial form of *moχkætsis* occurs in nominal compounds as *otsísoχkætsists its fore-legs*, *otápatoχkætsists its hind-legs*. Also in verbal forms:

*ninétoχkætsi I have one foot (leg)*.

*mátüχkatsèuatsiks he has no legs* djbt. 38.

*mátoχkatseuatsiksinä he (4 p.) had no legs* djbt. 39.

I have never met with *-oχkætsi*, or *-oχkæts-*, as a true verbal affix.

**-oχketsi-** (*-oχkets-*) v. *noχketsi-*.

**-oχkin-** (*-oχki-*) v. *ixkin-*.

**-oχkitsi-** (*-oχkits-*) v. *noχketsi-*.

**-oχkitsiki-** (*-oχkitsik-*) v. *ixkitsiki-*.

**-oχkoi-** *without knowing how* (?).

*itoχkóyistapsixtsinai it then went up higher without knowing how* nbt. 158.

**-oχkoyi-** *son* v. *-koyi-*.

**-oχksistun-** v. *-ksistun-*.

**-oχkuyi-** *son* v. *-koyi-*.

**oχp-** *quick motion, jumping motion*, cf. the independent verb *óχpiu* (also at the end of compounds).

*stámaukamòtspuχpàipiixk he just jumped straight up near (it)* obt. 46.

áíáχpaipiñnai *they* (4 p., grammatically a singular) *jumped (over the cliff)* nbt. 39.

ixtsítóχpàipiu *from there he jumped down* nbt. 171.

sotázmoχtoχpàipiik *just jump from (it)* nbt. 172.

nitsítóχpaipiixp *where I jumped from (it)* nbt. 172.

itomátapoχpàipiiaiks *then they began to jump from (it)* nbt. 172.

itsítapuχpaipiiaiks *then they jumped over to them* nbt. 194.

omáχtáχpauànis *that they* (grammatically a singular) *were jumping off* obt. 13.

itáχpauaniu *then they* (grammatically a singular) *jumped (over the cliff)* obt. 14.

stámáχpauàniu *then they* (grammatically a singular) *jumped (over the cliff)* obt. 32.

**-oχp-** *with* v. *ixp-*.

**-oχpekin-** *tooth*, cf. the independent word moχpékini. The non-initial form of this word occurs in nominal compounds, as ísoχpekists *fore-teeth*. The verb énnokáχpekinasuaie *it was with elk-teeth* nbt. 53 is a transformative derivate of -inok-áχpekin- (= ponok-áχpekin-) *elk-tooth* (énnok- = ái-nok- = ái-inok-).

**-oχp-istap-** v. *ixp-istap-*.

**-oχp-ok-** v. *ixp-ok-*.

**oχs-** *backwards, behind, out of sight*, cf. the independent verb -oχso, and the adverb oχsóχtsi. GEERS 126 is doubtless right in assuming a relation between oχs- and moχsoyís *tail* (the non-initial form of this noun is very frequent in nominal compounds, as Otsikóáχsoyis *Calf-tail*, a man's name, A'páχsoyis *Weasel-tail*, a man's name, ináχsoyi *spoon*, properly *long-tail*, ápáχsoyisokàsists *weasel-tail-suits* nbt. 19, auápáχsoiotoká'nisokàsimiau *they wore shirts of weasel-tails and human hair* nbt. 53, otápáχsuyetseksi *his weasel-skin leggings*, properly *his weasel-tail leggings*, djbt. 51, otápáχsuyetseks djbt. 51, otápáχsoyetseks djbt. 52, as before).

There is no -oχs-oχk- in the way that GEERS supposes. In some of his examples, illustrating the use of oχs-, this prefix is followed by -oχk-at- (= noχk-at-). These have caused GEERS' misunderstanding. Instead of nitsítóχsoko is, of course, to be read: nitsítóχsokotàtau.

Here are some more examples of oχs-:

ixtoχsásainn *he* (4 p.) *cried from behind* obt. 25.

itáχsoχkátomáχkàniuaie *he then ran around out of sight towards him* obt. 63. nbt. 170.

noχkátotoχsitsksapòyinai *he* (4 p.) *came also back past* nbt. 147.  
ketoχsókataťseuaie (ki it-) *and then he walked suddenly around*  
*after her* djbt. 32.

stámāχsoχpauānneua *he then threw himself back* djbt. 41.

Cf. also Oχsístækskaχtāinau(a) *Stuck-behind-chief* (Story of Belly-fat).

-oχsistsini *hoof*, cf. the independent word moχsistsíni, and  
-istsin-.

saiátapikoχsistsinìnai *he* (4 p.) *had split hoofs* nbt. 64 (saiátapikāχsistsinìnai nbt. 137).

-oχsoi- *tail* v. oχs-.

-oχt- v. ixt-.

-oχtoki *ear*, cf. the independent word moχtókis, and -stoki.  
ninétoχtoki *I have one ear*.

káukoχtòkiaiks *they had only their ears left* nbt. 18.

nítstætiskioχtòkiokò *I am hit between the ears* (cf. nítstætiskistòkioko  
nbt. 184).

-oχtsimin-, -oχtsiminan *arm*, cf. the independent word moχ-  
tsíminan.

nitsipázksāχtsiminai *I have bare arms*.

inóχtsiminaniu *he has long arms*.

saxkóχtsiminaniu *he has short arms*.

-om- *over on that side* v. am- *over on that side*.

-om- *very* v. amai-.

-omai- *very* v. amai-.

-omai- *still* v. imai-.

omaχk- (-omaχks-) *big (old); all, whole*. For the independent  
forms see gabm. 19.

tázmomaχkatskoχpatsìmaie *then she made it all into one roll* nbt. 12.

átomāχksisòaiaiu *they were also fed a big meal of (berry-pemmican)*  
nbt. 32.

ni(t)stsáuðmāχkoχpotaii *with the last big snow (properly: when*  
*it snows big the last time)* nbt. 58.

áumaχkainispàixtsiu *the whole camp is quiet* nbt. 69.

By the side of omaχk- we find imaχk-, e. g. imaχkixkina =  
ómaχkixkina *mountain-sheep (properly: big-horns)*. Cf. also:

imaχkákopatsiuaie *she felled the whole of it* nbt. 101.

imaχksíkuyìnai *she* (4 p.) *was big with calves* nbt. 172.

imazχkópiinai *he* (4 p.) *had a big arrow* nbt. 88 (cf. ómazχkopžumi *big arrow* nbt. 89).

**om-anist-** v. omo-.

**-om-ap-** v. am-ap-.

**omat-** *starting* v. aumat-.

**-omat-** *trying* v. amat-.

**omat-ap-** v. aumat-ap-.

**-omi-** *plainly* (*separately?*), in nit-omi-, cf. -omi-anist-.  
nítumiainoýiaiks *he saw them plainly* nbt. 189.

**-omi-anist-** (-omi-anists-) *differently, separately*, cf. -omi-  
*plainly*.

támomyanistàinimiàu *then they cut it in different pieces* nbt. 31  
(GEERS 44 is wrong in his observation about this form).

kžnúuomianistsinàtsiai *they were all of different colours* nbt. 65.

**omisk-** (?).

omiksksáuuatskòs *you must not stir him* obt. 48.

**-omin-** *feather*, cf. the independent word mamín *feather, wing*  
(*its feather, its wing* is omín).

etómátapominskàya *then they began to pick up feathers* djbt. 66.

skátamžnistopinnauminneäks (-anistəpinauminiaiks) *then their wings*  
*were growing long* djbt. 62.

**-omini-** (-aumin-, -umini-) *breaking off*, cf. nitáuminixp  
*I break it off*, probably a compound of nítšinixp *I break it*. May  
-om- be identified with -omi- in -omi-anist-?

etáuminituyeeàuaie *then they blew it to pieces* (properly: *broke*  
*it by blowing*) djbt. 17 (etáuminitùyeeyàuaie djbt. 17).

stámetsinàuminituyeeýàuaie *then they blew it all to pieces* (pro-  
perly: *broke it all by blowing*) djbt. 17.

áisokuminitoyiäiksaie *they would blow off a piece of it every time*  
(properly: *they would suddenly break it by blowing*) nbt. 189.

**-omo-** (-aumo-) *together*, cf. -amo- (-omo-) *in a circle*. As  
an independent verb: itomoóyi Mátokeks *the Women-society* (gram-  
matically a plural) *gathered* nbt. 19 (cited by GEERS 97). Cf. also:  
ənnazχkyótòmoχsit *now go home and tell the women to come out*  
(properly: *now go home and gather for yourself*) obt. 35. In  
ákomoðipiotsèiau *they will have a meeting between themselves* (properly:  
*they will cause each other to gather*) nbt. 69 *we have to do with*

a reciprocal form of the causative. GEERS 97 has given two examples of -omo- (-aumo-) as a verbal prefix. Here are some more:

itáumoaiipiksiu *then he gathered them* obt. 32.

náχkotomoaiipiksistaxs *that I should go and gather them up* obt. 42.

nisótámitoχkənaumoaukoanani *then we gathered them all up* nbt. 234.

A compound of -omo- and -anist- is -om-anist- *together* (as an independent verb: ényaie nitsítumanistò *in that way they, grammatically a singular, came to be together* nbt. 169):

kənáitomanistomòpin *he would roll them all together* nbt. 22.

omák... mǎtsotəmoχtsaitumanistapaitapinaiks *they then did not live about together in the beginning* nbt. 167.

**-om-oχt-** (P).

nitómoχtanis(ts)ksinistatsau *therefore I made him think* nbt. 93.

**o-moχt-** v. moχt-.

**-om-ot-ap-** v. am-ot-ap-.

**op-** *with* v. aup- *with*.

**-opəm-** v. apəm-.

**-opi-** (-aupi-) *sitting, staying*. This very usual verbal stem may often be considered as a suffix, though it has never quite lost its proper meaning. Cf. gabm. 60.

itoχkítaienixkiopiu mistsís *it is singing while sitting on a tree*.

itapótsopiks *those (i. e. the horses) that had meat on them* nbt. 3.

nítsinokàupiau *they sat happy (or: they were happy while sitting)* nbt. 24.

áioχtoχkoχsòpiks *those that are sick (staying sick)* nbt. 59.

sotə́nikakitàpauaupinaí *then she (4 p.) could more only sitting* nbt. 107.

kímaukitauasainiopixpuaíks *why do you sit there crying (or: why do you cry sitting there)* nbt. 195.

itsíkəmaupiu *then it moved faster while sitting* nbt. 217.

itázstoχkopiau *then they lie down (or: then they are staying lying down)* nbt. 235.

áisistsikòpiiau *they are tired (or: they are staying, or sitting, tired)* fth. 76.

**-opi** (-aupi) *brains, head*, cf. the independent word ópi *brains (his brains)* (for *head* they use the word motokáni).

With the meaning *brains* in nominal (and verbal) compounds  
otópíxkatsoàuaísts *their brains and livers* nbt. 4.



áiksistapaupixkatòmiauaists *they had done the oiling (of the skins) with the brains and the liver* nbt. 4.

itáupixkatsiuaiks *then they oiled them with the brains and the liver* nbt. 8.

With the meaning *head (hair)*:

ápopiu *he is grey-headed.*

ápopiixkinai *she (4 p.) was white-headed* obt. 4.

otápopsini *her having white hair* obt. 4.

nítáumatapapopi *my hair becomes grey.*

**-opit-** v. **apit-**.

**op-ok-** *with* v. **aup-** *with.*

**-osoχk-** (P).

osótəmosoχkitsistamòkoaiau *he (4 p.) then had swallowed them* nbt. 148.

**ot-** (ots-), **aut-** (auts-) *coming, near*, cf. the independent verb **oto** *comes to*. Instead of the short form **ot-** or **aut-** we often find **oto-** (otoi-) prefixed to other verbal stems. Compounds of **ot-** are **ot-ak-**, **ot-ami-**, **-ot-atsi-**, **ot-sat-**. GEERS 100 sqq.

Examples of the full verbal stem **oto(i)-** prefixed to other stems:

istotoiómit *go and marry* obt. 31.

áukanautiñotau *all went to skin* obt. 33.

matsítotosàtsim *they (grammatically a singular) came again to look at (the snares)* nbt. 118.

itsípiotoisimù *she then went in the night to get a drink* nbt. 199.

nítóχpokotoiskunakimau *I went shooting with her* nbt. 217.

nitsítotoikàkima mánistami *there I went to chop (my) poles* nbt. 217.

nisótəmotoiñim *I then went to catch (a horse)* nbt. 230.

nisótəmotoiñaii *then I went to catch them* nbt. 231.

nitsítotoinau *I then went to catch him* nbt. 241.

nitsítotoiàkixtsixpinan *then we went to lie down* nbt. 241.

Examples of **ot-** *coming*:

itsítóχkanautsistutsiñ *then they all came and camped there* obt. 29.

itotóχkoχtau *she went there after wood* obt. 29.

otáutapoχkoχtàniiñ *when she came home with the wood* obt. 29.

ənnaxkyótəmoχsit *now go home and tell the women to come out* (literally: *now go home and gather for yourself*) obt. 35.

káχkotaiñuksoixp *you can (later) come and eat of the entrails* obt. 35.

káχkotaxkòspuaiixk *you (pl.) are wanted to come and stretch your hands out* obt. 35.

itótapotsiau *then they came home with the pieces of the carcasses* obt. 37.

itáutaxkañu *then he comes home* obt. 52.

òtsimotát *go and run home for safety* obt. 53.

áutsipiksìn *he (4 p.) ran home* obt. 53.

itotótakiu *then he went to get it* obt. 64.

nisótzmotoixpinan *we then went over to eat something* nbt. 232.

nitsítotoixpinan *we went there to eat* nbt. 232.

GEERS has given examples of *ot-* *near*. Here are a good many more of them:

itáutsuistùtsiuaie *they (grammatically a singular) used to move to (the big water)* obt. 5.

itsitòtsinisi *they fell down by (his partner)* obt. 29.

itsitòtsistoχkitsiinai *he (4 p.) lay down by (it)* obt. 29.

itótoauaxkàiinai (itótauauaxkàiinai) *he (4 p.) was walking near (him)* obt. 31.

itsitòtsikipaipyāχpiuaie *he feigned to fall by (it) (near it)* obt. 36.

otsítautopixp *near whom he sat* obt. 38.

istaxkanáutsinòkit *hold me to all of them* obt. 38.

totamátapinòkit *begin holding me to (the door-lodge-pole)* obt. 38.

áitotsiniuaie *she was holding him to (it)* obt. 38.

stámuxχtoitáutsiniuaie *then she held him to each one* obt. 38.

autáutaitisksisànai *when they (grammatically a singular) began to run by* obt. 39.

kímaukstámítáutsipuyìsk *why do you just stand near them* obt. 42.

stámukamòtspuxχpàipiiixk *then he just jumped straight up by (the Inhaler's heart)* obt. 46.

itotáupiuiaie *he sat by (it)* obt. 61.

itsitótaipiu *he ran to (it)* obt. 63.

stámítāχkènautsipùyeua (stámítāχkènautsipùyiua) *then they all stood near (them)* djbt. 31.

áutòpatau *he has (certain persons) sitting with him (in his lodge)* nbt. 38.

Here seems also to belong otótoχkèman *his sister-in-law (his near-wife)* obt. 33 (cf. otoχkèman *his wife*).

**-ot-** *all v. mot.*

**ot-ak-** (ot-aks-), aut-ak- (aut-aks-) *around, in a circle*, cf. the independent verb áutakò *goes around* and the adverb otakóχtsi. It is a compound of *ot-* *coming, near*, and *ak-* *around*. GEERS 101. Here are some more examples:

otsitsitotautākskokaie *he was chased around (it) by him (4 p.)* obt. 63.

átaksiksísàs *when they* (grammatically a singular) *were running around* nbt. 40.

aumátápótáxkipienániken (-ki'a) *when we start dancing in a circle* djbt. 55.

káísamotáxkipéaua (ki ai-) *and they danced around for a long time* djbt. 55.

stámomátapótáxkipéaua *then they started to dance in a circle* djbt. 56.

**otáxkui-** *yellow*, as an adjective-verb otáxkúinam (an.), otáxkúinatsiu (in.). Here belongs nítotáxkuispiu *she had just yellow hair* nbt. 137 (nítotáxkùspiú *he had just yellow hair* nbt. 163).

**otám-** *then* v. autám-.

**-otám-** *first* v. itóm-.

**ot-ami-** *in a high place, on high, in sight on a hill, over the hill*, a compound of ot- *coming, near* and ami- *up*. GEERS 101 sq. Here are some more examples:

itótamiaupiu *he is sitting in sight on a hill* obt. 32.

násotamisàpi *I shall just look over the hill* obt. 63.

áikinautámisàmiuaie *he gently looked over the hill at him* obt. 63.

átsikikinautámiðxkiàkiú *he again very gently looked (threw his head up?) over the hill (at him)* obt. 63.

itáutamianú *he said on high (down to the people)* nbt. 39.

otótamiomáxkàniau (thus to be read instead of: otótomiomáxkàniau) *they came in sight of (a big river)* nbt. 79.

otótamyomáxkàni (thus to be read instead of: otótomyomáxkàni) *when she ran in sight* nbt. 109 (the translation opposite the text is wrong, of course).

itáskotamisapín *the she* (4 p.) *would run back in sight to look* nbt. 146.

nísótámotamiàupi *I then got on my horse (properly: on high)* nbt. 227.

iskótámissàpit *go back and look over the hill* djbt. 16.

manístskotamissapsca (-si'a) *as he looked back over the hill* djbt. 16.

But kináutamisò *he went slowly up to (a lake)* nbt. 180 is to be analysed: (i)kináut-amisò.

**-otas-** *horse, beast*, cf. ótàs *his horse, his beast*. In verbal forms of a derivative character:

tákitsikoxpitoxkotàspa *a little way from the camp you will get a horse* nbt. 22.

ná'xtsitáxkòtàs *may I get a horse from (them)* nbt. 26.

manístoxkotàspiau *how they got horses* nbt. 32.

nanistótaspinan *as we owned horses (separately)* nbt. 223.

nímoxtaitsiuotaspinan *from (that) we had good horses* nbt. 223.

In some cases -otas- may be considered as a verbal affix (an „incorporated noun”):

otsítotàsiuanàkaie *he (4 p.) then was leading his (the other's) horse* nbt. 205.

nitsítaxtsoautasiuanàtau *I then led the (other) horse along instead* nbt. 241.

**-ot-atsi-** *on top of.*

ixtsítákotatsiksisiàup *then they began to run along over (him)* nbt. 142.

ixtsítótatsiksisiàin *then they (4 p., grammatically a singular) ran along over (him)* obt. 22.

inàitsautatsisiàpoxtom *then he put them down in on top of (it)* obt. 36.

itsítótatsinisiu *then it fell on top of (them)* obt. 46.

**-oto-** *spring* v. moto-.

**oto-**, **otoi-** *coming* v. ot- *coming, near.*

**-otok-** (-otoks-) *kidney*, cf. the independent word ótòki. Cf. ótoksisìsi *kidney-fat* nbt. 177, and the man's name A'puyotoksi(ua) *Yellow-kidney*.

pinsápotoksinokik *do (pl.) not put your hands in my kidneys* nbt. 103.

sotáinšap ~~otoksin~~uàiaie *she then stuck her hands near the kidneys* nbt. 104.

**-otoksk-** (-otuksks-) *bark*, cf. the independent word otóksksiis (otúksksiis).

ákitaupitotoksksiuaie *she would knock off the bark of it* nbt. 10.

otápitotoksksaúaiks *they peeled the bark from them* nbt. 10.

**-otom-** *first* v. itom- and cf. autom-.

**ot-omi-** *in a high place* v. ot-ami-.

**-ots-** *hand* v. mots- *hand.*

**ot-sat-** *near, close by*, cf. the independent verb -otsato *comes near, is close by*, and the adverb otsátotxi *close by*. GEERS 102 (itóttsiu *then he came* nbt. 191 does not belong here!). I have nothing to add.

**ots-itsk-** v. itsk- *past.*

**otskui-** (otsku-) *green, blue*, as an adjective-verb ótskùinəm

(an.), ótskùinatsiu (in.). I have no examples of *otsku(i)-* as a true verbal prefix. Here belongs *itótskustoksìn* *he is blue-faced* nbt. 136. Cf. *O'tskústoksi(ua)*, *O'tskúski(ua)* *Blue-face* (the hero of an old story).

**-otui-** *all* v. *mot-*.

**-otui-** *tail* v. *-atui-*.

**-otuksks-** v. *-otoksks-*.

**p-** *with* v. *ixp-*.

**-p-** *in* v. *ip-* *in*.

**paian-** v. *pan-*.

**paiot-** v. *pot-*.

**paχk-** (paχks-) *bad*. In nominal compounds, e. g. Paχkã'χkeyi *Bad-water* nbt. 3. In composition with verbal stems:

paχksimóists *things that smell bad* nbt. 62.

paχksímisikiãists *things that smell bad when they are burned* nbt. 62.

omá paχkã'χsinikai *a bad death may she die* nbt. 103.

paχkóχsiniokàpakeu *a-bad-death-may-she-die-bad-woman* phn. 8.

máipαχkòχsinisikapokomipùmini *his lice have a very bad-death-dirty taste* nbt. 129 (cf. phn. 8 sq.).

There is no reason whatever to identify paχk- with paχt- (cf. GEERS 103).

**paχksist-** (paχksists-) *aside*. GEERS 104 gives two examples: omí mistsísi itsitsípαχksistspìniuaiks *he hit them with that stick alongside of their necks* nbt. 181.

ponokã'mitaiks páχksistsepuyiau *the horses are standing aside*.

GEERS' etymology of this prefix does not seem probable.

**paχt-** (paχts-) *false, falsely, wrongly, by mistake, by accident*, cf. paχts-ap-. GEERS 103. Here are some more examples:

káχkipαχtoχpuau *I might shoot you (pl.) by accident* nbt. 111 (cf. GEERS 73).

nitsítsipαχtsìok (thus to be read instead of: nitsítsa-) *I then happened to fall asleep* nbt. 234.

sayitã'noaipαχtsèinãkenikea (saiitúnauaipαχtsìnakiniki'a) *if you do not make at all a mistake in picking him out* djbt. 55 (also spelt on the same page of djbt.: sayetúnopαχtsèinãkenikea).

etsépαχtsèinakenea (itsípαχtsìnakinai'a) *then he caught wrong* djbt. 57.

**paxts-ap-** *false, falsely*, etc., the same as  $\text{pa}\chi\text{t(s)-}$ , of which it is derived. Cf.  $\text{kénnyaie mátanistsip}\chi\text{ts}\grave{\text{a}}\text{psiu}$  *and that was another mistake he made* nbt. 170, and the adverb  $\text{p}\chi\text{tsapi}$  *by accident*. I never met with  $\text{paxts-ap-}$  as a verbal prefix, but no doubt it will occur as such.

**paxtsik** *a little*. GEERS 103 gives a sufficient number of examples. The proper meaning of  $\text{p}\chi\text{tsikatapèi}$  ( $\text{p}\chi\text{tsikaitapìu}$ ) djbt. 27 is: *he is living (only) a little*.

**pan-** *during the night, before day-light*. With the infix  $\text{-ai-}$  it combines to  $\text{paian-}$ , but  $\text{ai-pan-}$  with prefixed  $\text{ai-}$  is also met with. GEERS 102 has given examples of this prefix. Here belongs also:

$\text{nitsipanautok}$  *come very early* (pl.) obt. 44.

**pəpai-**,  $\text{pəpau-}$  *in a dream, dreaming; happily*.

With the meaning *in a dream, dreaming*:

$\text{itsipəpaiñòyiu}$  *then he saw him in a dream* obt. 62.

$\text{pāpainimiksai}$  *those that dreamed about it* nbt. 34.

$\text{aipəpaisitsipsatsiu}$  *he talks to him in a dream*.

$\text{aipəpaukau}$  *he is dreaming* (literally: *he dream-sleeps*). The verbal abstract of  $\text{-pəpaukau}$  is  $\text{pəpaukani}$  *dream*.

Cf. nominal compounds as  $\text{papá}\chi\text{kyaìòì}$  *the bear in his dream* nbt. 55,  $\text{pəpáistəmik}$  *a bull in his dream* nbt. 57.

With the meaning *happily*:

$\text{itsipəpokapəskokìn}$  *he* (that means: *I*) *was happily chased by it* nbt. 190.

$\text{netsitsepapaupəskòkinea}$  ( $\text{-inai'a}$ ) *I was happily chased by it* djbt. 17.

**-pek-** *rið* v. **-pik-**.

**pek-** *wonderful* v. **peksi-**.

**-pekən-** *Peigan*, cf.  $\text{Pekáni(ua)}$  *the Peigan tribe*.

$\text{áipekənepuyiu}$  *he speaks Peigan* (less usual, however, than  $\text{ixtáipuyiu Pekáni}$ ).

**peksi-** *wonderful*, cf.  $\text{taká pekápsuats}$  *who was a wonderful person* nbt. 162, which proves that the *ks* of **peksi-** has originated from *k* before *i*.

$\text{áipeksika}\chi\text{tsìau}$  *they had a wonderful game* nbt. 34.

$\text{áipeksiksísatai}$  (*they are*) *the wonderful hidors* nbt. 34.

**pi-** *far*, cf.  $\text{piuó}$  ( $\text{pioó}$ ) *is far*, and the adverb  $\text{pioó}\chi\text{t}$ . GEERS 104. Some more examples:

áipisakapòiaiks *they got far out on the prairie* obt. 9.

áipinakàsin *it (4 p.) had rolled far* obt. 27.

áipiàpsamiu *then they (grammatically a singular) hunted far about* nbt. 14.

mínatsipiomaχkàt *do not run far any more* nbt. 15.

kitàkaipyàmisoχpuau *you (pl.) will go up one by one (properly: far between, with intervals)* nbt. 168.

kāipiokskasèauna (ki ai-) *and they had run far* djbt. 14.

kāipiomαχkàua (ki ai-) *and he ran away far* djbt. 35.

kéiksìpepikàsèauna (ki iksìpipikàsèauna) *and they had run far away* djbt. 35.

stázinèstapipyàuaneäks *then they would fly away far* djbt. 62.

**-pik-** (?) *rib*, cf. the independent word pekís (μοχpekís) (also in compounds as imitá'χpeki *dog-ribs* nbt. 6).

itánnitsipikamàiau *then they split the ribs* nbt. 25.

**pixk-** *in front*, cf. the adverb píxkoχtsi and GEERS 62 (whose analysis of pixk- is to be rejected). Here belongs also:

itsipíxkiniuaie *he then caught him as he went by* (literally: *he then caught him in front*) obt. 21. 22 (itsipíxkiniuaie nbt. 141).

**pixksi-**, **pixkso-**, **pixks-** *nine*. See gabm. 27 sqq. Here belongs: nitsipíxksànistsi *I did it nine times*.

**pin-**, **min-**, a prohibitive prefix, used in the second and third person singular and plural of the imperative. See gabm. 41. 43 sq. and GEERS 105. Instead of min- some of the younger persons pronounce nin-.

**pin-ap-**, **-in-ap-** *down the river, eastward*, cf. -pinapo, -inapo *goes down the river, goes eastward* (ánnamaie ítomaipinapo *he was the first that went east* nbt. 218, nisótαmatsksinapoχpinan *then we went down the river back again* nbt. 229, taistámitapipìnapo *I then go a long way down the river* nbt. 235, nisótαmipinapìpiaiau *I then sent them down the river* nbt. 236), and the adverb pinápoχtsi *down the river, eastward* (pìnapoχts *far down the river* nbt. 210 is to be analysed: pi-ínap-oχtsi). GEERS 105 sq. (kyotsítsinäpotokai djbt. 60 does not belong here, v. sub in- *down*). Some more examples:

ómαχtsinàpiskokaie *he was chased by him (4 p.) lower down the river* obt. 63.

itsínapsaipiìn *then they (4 p., grammatically a singular) made a charge down the river* nbt. 89 (cf. itáχkázainàipsaipiù *they then*

*all charged down the river* nbt. 80, cited by GEERS, instead of which is to be read: itáχkázainàpsaipiù).

ixtsínapàutsim *he is swimming along down the river* nbt. 192.

nisótəmətsinàpaχkai *I then went back home down the river* nbt. 226.

áχkstainapìnakat(a)χsaie *that we should not roll it eastward* djbt. 43.

áχkstainapìnakàtaie *let us not roll it eastward* djbt. 43.

misskítsinnapìnakatsèuaie *he then rolled it eastward notwithstanding* djbt. 43.

kázχkstānapinākətχsoauaiea (káχkstainapinakataχsoauaie'a) *that you should not roll it eastward* djbt. 44.

**-pinapisina-** *Sioux*, cf. Pinápisina(ua) *the Sioux tribe*, and -sina-áipinàpisinàipuyiu *he speaks Sioux*.

**-pisak-** *hind-part, thigh*, cf. oápisàkists *its hind-quarters* (e. g. of a cow).

itáitapisakiu *he would hold his hind-part to (the side from where the wind blew)* nbt. 176.

ósotəməmaxkakaiitapisaksitòkaie *he then was suddenly shot by him (4 p.) in the thigh, so that there was a gap in it* nbt. 182.

**pits-** *first*, cf. pitsoχk-.

pitsistúyi *in the first place* nbt. 224.

**pitsik-** *on one side*, to be assumed because of the adverb pitsikóχtsi (pitsikóχtsim *on one side* nbt. 161).

**pitsoχk-** (pitsoχks-) *as soon as*, cf. pits-.

pitsóχkitstsisi'a *as soon as it is there* nbt. 92.

pitsóχksiksiskiminai *as soon as she (4 p.) touched it* nbt. 151.

pitsóχksinoyiaie *as soon as she saw him* nbt. 152.

peitsóχksipəχtsèinakenä *as soon as he caught the wrong one* djbt. 57.

At the bottom of the page djbt. 45 is to be read in one sentence: Petsóχksinàyeauaie, kétskokskasèaua (that is: Pitsóχksinoyiauaie, ki ítskokskasìaia). The translation ought to run thus: *As soon as they saw him, then they ran back*.

**pok-** *small*, cf. pókimiu (= inákimiu) *is small* (of animals), pókisiu *is small* (of animate things), and also pokáu *child*. It is prefixed to nouns, e. g. pokasókaiis *small trunk*.

iskoχpókauanisiu *he cried himself small back again* nbt. 158.

skátamiskatoχpokàuanissèua *then he cried himself small back again* djbt. 47.

**p-ok-** *with* v. i xp-ok-.

**poχs-** v. **puχs-**.

**poχs-ap-** v. **puχs-ap-**.

**pot-** in the direction of, facing, towards, in the opposite direction, opposite each other. With the infix -ai- it combines to **paiot-**, but **ai-pot-** and **pot-ai-** are also met with. In the reciprocal conjugation **pot-**, **paiot-** (**pot-ai-**, **paiot-ai-**) is used to emphasize the idea of reciprocity (see gabm. 36).

Besides the examples given by GEERS 107 (the man's name *Sóatsixpòtamisò* *Came-up-over-the-hill-with-the-eagle-tail-feathers* is to be analysed *sóats-ixp-òt-amisò*; so it does not belong here) cf. also:

*itàipotskóaiks* he went back facing them obt. 43.

*áipotapàipiu* he turned about towards (the bear) obt. 64.

*istápaipotsinakèkàk* roll it about to one another nbt. 156.

*misksíppotapòiau* they went instead in the opposite direction nbt. 213.

*nitsipótsiszmitskaχpinan* we fought a long time between ourselves (properly: opposite each other) nbt. 239.

Here belongs also: *paiotákokìop* it was built out of two lodges nbt. 45.

**-puin-** (-**puin-**) suffering with, very hard, in a hurry, cf. the independent verb **-pui(i)nain** he suffers (e. g. in the very common phrase: *íkspuinàmiau máχksotòχpi* they suffered very much for something that they might eat).

*itsipúinaskinàusiu* then he cried in a hurry (properly: suffered with crying) nbt. 148.

*ikápuinanistsiauaie* they told her in a hurry (properly: suffered with telling her) nbt. 155.

*nitáiksipuinaskok* it has chased me very hard nbt. 189.

*ítskaipuinàχkumínai* he (4 p.) then was neighing very hard (properly: suffering very much with neighing) nbt. 207.

**puχs-** hither, cf. **puχs-ap-**. GEERS 107 sq. Here belong:

*kitsipúχsotàsàm* I come here to see you obt. 15. nbt. 140.

*kitáipuχsotàsàm* I come here to see you nbt. 140.

**puχs-ap-** hither, cf. the independent verb **áipuχsapo** (**paiúχsapo**) he is coming hither, and the adverb **púχsapoχtsi** hither. It is a compound of **puχs-** and **ap-** (travelling) about. GEERS 107 sq. Cf. also:

*omátsipuχsapistutsini* when they moved again this way obt. 5.

*nitáipuχsapaxkáis* when I was going home this way nbt. 218.

*kitsítsipuχsapipuaù* you then got up and came up to me nbt. 238.

**pum-**, **pum-ap-** *good*. GEERS 107.

**s-**, **sa-**, **sə-** *out* v. **sai-** *out*.

**saaini-** v. **saini-**.

**sai-** (**sa-**, **sə-**, **sɛ-**, **s-**), **sau-** *out*, cf. **sak-** *out* and **sat-** *out*. GEERS 108 sq. Cf. also:

**saiŋ'χpaipiskixtsimaie** *nistsépiskan* *he jumped out of the fence.*

**káksákin itsáixtsiu moyís** *the axe is outside the lodge.*

**ixtsá'χpauaniú ksistsikúmistán** *he throws himself out of the window.*

**matsitáiskasuyiu** *then he again drove them up* (properly: *out*) obt. 35.

**itomátapsaskuyiu** *then he began to drive them out* obt. 39.

**itsáutsim** *then he put them (the moccasins) off* obt. 51.

**stázmatsautsim** *then he pulled them (the moccasins) off again* obt. 51.

**kaksáixtsis** *so that you are just sticking out* obt. 52.

**otsítsanikaie** *he then was told by him (4 p.) from within* (properly: *told out by him*) nbt. 75.

**itá'χkánauχsomaχkáu** *then they all ran out* nbt. 118.

**á'χkitsaipuyiú** *that they* (grammatically a singular) *were standing outside* nbt. 164.

**ketsáukskaseua** (**ki it-**) *and then he ran out* djbt. 24.

**sai-**, **sau-**, a negative prefix. See gabm. 41 sqq. 46 sq. and GEERS 114 sq.

**-sai-**, **-sayi-** *Cree*, cf. **Sayí(ua)** *the Cree tribe*.

**áisaiepuyiu** *he talks Cree*.

**saiaini-** v. **saini-**.

**saiipun-** *often* (?).

**saiipúniskisàie** *if he had often stripes on the sides* nbt. 15 (cf. the preceding **aikskísàie** *if he had stripes on each side*).

**saini-** *low down*, cf. the adverb **saiáinisoxtsi** (**sááinisoxtsi**) *below, in the lower country*.

**nítsainiaupiín** *he (4 p.) sat the lowest down* nbt. 110.

**itsénnaukimiuaie** (**it-sáiny-**) *then she put his head down* nbt. 125.

**sak-** (**saks-**) *out*, cf. **sáksiu** (**sáksiu**) *he goes out*, and **sai-** *out*. Derived from **sak-** is **sak-ap-**. GEERS 109 sq. Here belong also: **áksákoχsoyiu** *it will boil over* nbt. 155 (cf. on the same page **itomátapsokoχsoyín** *it, 4 p., started to boil over*, instead of which is to be read **itomátapsakoχsoyín**).

kí apínákuyi nítsaksipuàuxsini, nimátotoχkotsipuàuxpa *and in the morning when I tried to get up (properly: when I got up) out (of my bed), I could not get up* nbt. 237.

skátzmassàksiputayàks (-aisàksipotaiaks) *then they would try to fly out* djbt 62.

About the analysis of itáisaksisài *they ran out* nbt. 40 I have some doubts: it-ái-sa(k)-ksisài, or it-ái-sá(i)-ksisài?

The form áisokátanitsuaie *each time he would suddenly cut out a piece of it* nbt. 190 does not belong here.

**sak-** *still* v. saki-.

**sak-ap-** *out on the prairie*, cf. sákapò *he goes out on the prairie*, and sak-. GEERS 110. Here belongs omáχkanistapsakapomàχkaniai *that one of them might run about out on the prairie* nbt. 17, cited by GEERS among the examples of sak- (is it misheard for máχkanistapsakapomàχkaniai, as omáχksoyis obt. 44 for máχksoyis, or are both forms with o- before m-a χk- really correct?). Cf. also:

itáisakapomàχkàinai *then they* (4 p., grammatically a singular) *were running out on the prairie* nbt. 17.

áisoksakapoksisæskuyiu *she would suddenly chase them out of the brushes* nbt. 103.

otáisàkapipiks *when he ran out on the prairie* nbt. 213.

ixpítsakapistipatakàyayiu *he then ran out on the prairie with (me)* nbt. 219.

nítsítsakapomàχk *I then ran out on the prairie* nbt. 225.

**saki-** (sak-) *still*. GEERS 110. Cf. also:

sakyáiokat *be still asleep* Arch. 23, 242.

sákiausiu *she was still picking (roseberries)* nbt. 89.

sákiaikoanimiuaie *she is still playing with him* nbt. 102.

noχksákiaitapiiks *those who are yet alive* nbt. 114.

kítsakiaupixpuau *do you still sit there* nbt. 157.

otsákiauyisau *whilst they were eating still* nbt. 213.

sakáixtsisi *if they are still there* nbt. 127.

sákaixtsiu *it is still there* nbt. 169.

otsítsakaixtsxp *when there were still (buffalo)* nbt. 223.

**sako-** (sakoi-) *last*, cf. the independent word sakóoχtsi. GEERS 110 sq. has given examples of sako- as a nominal and a verbal prefix.

**saxk-** (sa χks-) *short*. For the independent forms see gabm. 18 sq.

**saxksts-** *light (not heavy)*, cf. the independent forms saxkstsím (an.), saxktsiu (in.) *is light (not heavy)*.

**saxp-** *weak*, cf. the adjective-verbs *sáχpsíu* *is weak, cannot endure very much* (of men, animals, and animate things), *sáχpiu* *is weak, cannot endure very much* (of inanimate things), *saxpiníu* *is weak of health* (of men and animals), *sáχpiokasiu* (= *mátsokasiu* *is not strong*) *is weak* (of muscular force, used of men as well as of animals).

**-saxsi-** *Sarcey*, cf. *Saxsí(ua)* *the Sarcey tribe*.  
*áisaχsepyiu* *he speaks Sarcey*.

**sam-** *a long time*, cf. the independent verb *-samo* *it is a long time*. For examples of this very usual prefix see GEERS 111.

**sap-** *on each side*. GEERS 113. Cf. also:

*itsístapomàχk(au)* *it would not go straight* (literally: *it would run on each side*) nbt. 227 (cf. *itsíst-*).

**sap-** *complete, completely, right*. GEERS 113 sq.

**sap-** *in, into*, cf. the independent verb: *itsápau omíksim ikstáinakàsiks* *he got into the buggy*. Of a derivative character is *-sap-oχtom* in *ináitsautatsisàpoχtom* *then he put them down in on top of (it)* obt. 36. Cf. *stámsapixtsiu* *then he put it in* obt. 36.

Examples of this prefix are given by GEERS 112 (*stáisápiksikañt* *step in it*, i. e. *in one of my steps*, nbt. 75 does not belong here, but to *sap-* *in the tracks*). Here are some more:

*itsítsapupχpaipiuaie* *then he jumped in to (it)* obt. 46.

*istsápixtsit* (*there*) *you must lie in* obt. 52.

*itsítsapopinaie* *then he sat down in (the raft)* obt. 57.

*itsápaupiu áχkioχsàtsis* *he is sitting in a boat*.

*etsápaupeea* (*itsápaupi'a*) *they were sitting in (the nest)* djbt. 60.

*áitsápipùyeua* (read: *áitsápipùyeaua*) *they were standing in (the nest)* djbt. 60.

*stámitsapòpiuaie* *then he sat down in (it) (went aboard)* djbt. 66/67.

*autsápiksisàsaie* *when they* (grammatically a singular) *ran in (between the stone-piles)* nbt. 39.

*itsápaiपाaskàiaiks* *they were dancing in (the elk-head)* nbt. 192.

*nikáitaisapìntau* *I have already killed him in there* nbt. 195.

*sotámatsksápoxpi* *then they fell back in again* nbt. 196.

*matsksápoxpiit* *fall back in again* djbt. 21.

*nisótámsapàkaupi* *I then got in (to the waggon)* nbt. 226.

*nisótámsapàkaupixpinan* *we then got in (to the waggon)* nbt. 229.

**sap-** *in the tracks, on the trail, after, following*, cf. *-sapo* *he follows*, and the preceding prefix. GEERS 111 sqq. Some more examples:

ixtsítsapomaxkau *he followed running along* obt. 9.

sákiãχtsaupauãuaxkau (better: sákiãχtsap-) *he was still walking along in (the buffalo-trail)* obt. 36.

ixtsítsapauaniauaie *then they flew along after (him)* nbt. 190.

**sai-** *out*, cf. **sai-** *out*. GEERS 110. Cf. also:

itsátapiksim *he then threw it out* obt. 47.

áksatapiksistsiuaiks *he would throw them out* nbt. 52.

etsátapiksímma *he then threw it off* djbt. 65.

**sau-** *out* v. **sai-** *out*.

**sau-**, a negative prefix, v. **sai-**, a negative prefix.

**sauk-** v. **sok-** *straight, suddenly, aloud*.

**-sayi-** *Cree* v. **-sai-** *Cree*.

**sekun-** (sekon-) *continually*. Examples are given by GEERS 115 sq., whose introductory remark is erroneous, as appears from:

áisekonästana *he would continually think* djbt. 30. 52.

áisekonästatsèeauaie *they were continually expecting it* (properly: *thinking it*) djbt. 43.

**sepi-** v. **sipi-**.

**sɛ-** *out* v. **sai-** *out*.

**si-** v. **asi-**.

**sik-** *stopping*, cf. the independent verb **-siko** *stops*. GEERS 116 sq. Cf. also:

káisiksòpu (ki ái-) *then the wind stopped blowing* djbt. 12.

mázχkssikoχpisä (-sai) *that it would stop rolling* djbt. 43.

**sik-** *down*.

nítákitaisikàipiksixp *I shall let them down* nbt. 117.

mátãχkənaisikàipiksìpiaists *they were all put down again* nbt. 119.

nítáisikaipiksìxpi *I was the one that let them down* nbt. 119.

áisikapìnimaists *he let them down* nbt. 117.

itáisikapìnimaists *then he let them down* nbt. 118.

átomatapsikàpinim *he began again to put them down* nbt. 119.

In all these places is spoken of snares.

**sik-** (siks-) *black*, as an adjective-verb **siksinám** (an.), **siksinátsiu** (in.). Cf. **sik-ap-**. Though **sik-** occurs in verbal as well as in nominal forms, I never met with a case where it may be termed a true verbal prefix.

**sik-ap-** *dirty*, as an adjective verb **íksikàpsiu** *he is very dirty*

nbt. 128 (éksikàpsseua djbt. 49), cf. sik- *black*. We find sik-ap- with the meaning *black* in the nominal compound sikapáipistsi *black blanket* (cf. náipistsi *blanket*).

kitáksikàpistotok *he will make you dirty* nbt. 128.

máipæχkòχsinisikapokomipumini *his lice have a very bad-death-dirty taste* nbt. 129 (cf. phn. 8).

sikχks- *separately*. GEERS 117.

simi- *secretly, on the sly*. GEERS 117. Cf. also:

mátsisimiutsimats *he did not take it away secretly*.

pinisímiistapukskasit *do not run away secretly*.

nínoχtaisimipstauaiàkiokinàn *she throws secretly in of (them) to us* obt. 41.

-sina- *Sioux, Cree*, cf. Asiná(ua) *the Sioux tribe, the Cree tribe*, and -pinapisina-.

áisinaipuyiu *he talks Sioux, he talks Cree*.

In àχkitsisinákeiop *let us play at Sioux-women* obt. 47 we have to do with a derivate of the nominal compound Asináke(ua) *Sioux-woman*.

sini- *before* (?). GEERS 117.

-sinop- *kit-fox*, cf. the independent word sínopá(ua).

nitsínopakiaki *I trap a kit-fox*.

sipi- (sepi-) *during the night*. GEERS 116. Cf. also:

sipiánnikinàk *during the night you must make grease of the bones* nbt. 200.

sisapok- (sisapoks-) *through*. GEERS 117. Cf. also:

sisapóksòtau *it rains through*.

sesipúkaukskauaie (sisapókaukskauaie) *(the hole) came out elsewhere* djbt. 28. This place is also cited by GEERS, but with a misprint in the translation.

-sistsin- *toe*. The independent word for *toe* (*finger*) is mokítsis.

nitápæsisistsiniàpiks *I move my toes*.

sitok- (sitoks-) *in the middle, in the centre; in the middle of the camp, all over the camp, among the lodges*, cf. itsítókoiau moyists *they went among the lodges* nbt. 130, and the adverb sitokóχtsi (sitokóχtsim *in the middle* nbt. 60).

otótuitsitòkepùyis *that they were standing all over the camp* obt. 13.

itáisitokòmaχkau *then (the returning war-party) ran through the camp* nbt. 18.

kákitsitokapoχtasiuanàakaie *he then was just led round about through the crowd by him* (4 p.) nbt. 20.

ixpsítoksistsinàpikso *it was between buffalo-hoofs* nbt. 143.

itsítokopiin *then it sat in the centre of the camp* nbt. 161.

itsítokaixtsiiaiks *they then were lying inside (properly: in the centre) of (it)* nbt. 189.

**sk-** (sks-) *backward, back*, cf. -sko *goes back, returns*. When at the beginning of a compound, sk- often shows a prothetic *i*:

iskoχkístotau *put them with the fore-ends back* obt. 51 sq.

iskαχkósii *they stretched their hands back (that means: they went back to help to bring in the meat)* nbt. 24.

iskoχpókauanišiu *he cried himself small again* nbt. 158.

GEERS 117 sq. has given examples of this prefix. Cf. also:

kàkskoχtótam *you must put them back* obt. 51.

inátskotsimiau *they swam back again* obt. 58.

nitátskotsixpinana *we shall take it back again* djbt. 30.

máχkatsksìpαχsea (-si'a) *that she may arise back again* djbt. 42.

kétskokskaseaia (ki it-) *and they ran back* djbt. 45.

kétskanistseuaie (ki it-) *and he said back to him* djbt. 47.

ánisksinisaut *now come back down* djbt. 47.

kitákætsitskæmiskapæt *I shall pull you up back again* djbt. 60.

**-skai-** v. kai-.

**sk-atæm-** *then*. I never heard this prefix used myself, but it occurs pretty often in the stories communicated to Dr. DE JOSSELIN DE JONG by Black-horse-rider. It is evidently a compound of atæm- (v. a utæm-), though it is difficult to account for the initial sk-.

skátamipistsíkkauáutoχkyauanä (read: -kyauaniu) *then he was shaking his head very slowly* djbt. 6.

skátamitspikasùyeäks *then they dried, up there* djbt. 21.

kskatámitapotaminenakasènä (k- = ki) *and all at once it* (4 p.) *rolled towards a hill* djbt. 43.

skátamiskatoχpokàuanissèua *then he cried himself small again* djbt. 47.

skatænómαχkimiaua *then they were getting big* djbt. 61.

skátomaikòanèmeua (skátam-) *then he would have them as play-mates* djbt. 61.

skátamænistopinnauminneäks (-anistæpinauminiaiks) *then their wings were growing long* djbt. 62.

skátæmassäksiputayäks (-aisäksipotaiiaiks) *then they would try to fly out* djbt. 62.

skátāmapotāyäks (-aipotāiaiks) *then they would fly* djbt. 62.

**-ski** *face*, used in nominal and verbal compounds instead of mostoksis. It occurs very often in personal names. Here are some names of men, containing -ski: O'tskúski(ua) *Blue-face* (the hero of an old story), Sikskínaii *Black-face-man*, Makskiánikápi(ua) *Bad-looking-face-young-man*, Saχkskyóχtso(a) *Short-face-Joe* (a nickname). Names of women containing this compositional substitute are: Áyíkski(ua) *Shady-face*, Imoyíski(ua) *Hairy-face*, Inóski(ua) *Long-face*, Istsiníski(ua) *Chubby-face*, Pistíski(ua) *Night-hawk-face*, Sikskyáke *Black-face-woman*.

Examples of -ski in other nominal compounds and in verbal forms:  
 ápskúiks *white-faced horses* nbt. 32.

ixpauákskiu *he had a ridge-scar on his face* obt. 50 (cf. otoχpauákskisini *his having a ridge-scar on his face* obt. 50).

áisaχkskiaiks *they are short-faced* nbt. 176.

sináiski(ua), mísinski(ua) *badger*. The proper meaning of the former name is *striped-face*; about the latter I have got no information.

misoχpski(ua) *musk-rat* (I am in doubt about the meaning of misoχp-).

koksí(ua) *antelope* (properly: *corner-face*).

namiskí(ua) *lizard* (what is the proper meaning of this name?).

isttsískyòmita *shaggy-faced dog*.

nitásiskiists *I am face-washing*, nitásiskioχs *I wash my face*, nitásiskiau *I wash his face*.

itásiskiuai *she then washed his face* obt. 31.

nisótámāsiskyáχs *then I washed my face* nbt. 241.

nitsítaisaskiáχspinan *then we wash our faces* nbt. 240.

itanápatskiminuàie *then he began to knock his (the bob-cat's) face back* nbt. 176.

ketsetáuapatskìminuàie (ki itsit-) *and then he began to knock his (the bob-cat's) face back* djbt. 11.

ketomátapsitsikskyòtāχseua (ki it-) *and then he began to scratch his own face* djbt. 28.

áisäpskyāχsèua *he was hitting himself in the face* djbt. 28.

nitáikinatskiòpiaua *they are sitting with pitiful faces* nbt. 199.

nitáitsiniomòkskiakàk *it is making (very bad) faces down on me* nbt. 186.

ákaiaimiskèkokitsiminai (-ske- = -ski-) *he (4 p.) was already frozen with his face twisted* nbt. 191.

nátàmiskekokitsìminai (-ske- = -ski-) *it (4 p.) was just frozen with its face twisted* nbt. 186.

nitsitsipiskskyòk *then he cut me across the face* obt. 43.

nakā'χkatsitsipiskskyòki *he may cut me across the face* obt. 43.

- itsipískskiuaiē *then he cut him across the face* obt. 42.  
 soksipískskiuaiē *he suddenly cut him over his face* nbt. 213.  
 ixtsitátsikskiuaiē *they* (grammatically a singular) *blackened their faces with (it)* nbt. 18.  
 aistámótosikskiu *he then blacked his face all over* nbt. 18.  
 otáχkúyi ixtáuχpuskinài *they had yellow paint all over their faces* nbt. 53.  
 otoχpúiskisini *the paint on his face* nbt. 202.  
 apáχpiskinisàu *you must put paint on their faces* nbt. 19.  
 itáχpiskinakiu *he then paints the faces* nbt. 71.  
 itáχpiskiu *he then puts some paint on his (own) face* nbt. 59.  
 áikakaikixtsíp skyaiáu *they just put red stripes on the faces (of white-faced horses)* nbt. 32.  
 imatázstskiisínai *he* (4 p.) *nearly fell on his face* nbt. 172.  
 kámipázkskyài (i. e. níkámipázkskyài) *I ought to hit you on the face* nbt. 172.  
 kaχpúskiit *scratch your face to make stripes* fth. 76.  
 Does nísókitsímiskiau *I suddenly made his nose bleed* nbt. 239 contain -ski- *face* (the idea of *making one's nose bleed* may be expressed in a different way, cf. únetumokautsikínokaie *she*, 4 p., *made his nose bleed awfully* djbt. 18)?

**-skini** *back*, a compositional substitute of mokakíni.

nítázstsoχtsatsikskini *I have back-ache.*

nítáutoχskíniaki *I bend my back.*

itsitsímikskínimíuaie *he threw him on his back against (it)* obt. 47.

**so-** v. **sui-**.

**soat-** GEERS 118 assumes such a prefix without giving any proof for it (nitsitsoátáχpinan *we then crossed it* nbt. 219 is of no use here). So the article soat- in his list of prefixes is to be cancelled.

**-soats-** *tail-feather*, cf. the independent word sóátsis (also at the end of nominal compounds, e. g. mamiátsikinyáχsoátsists *maggie-tail-feathers* nbt. 73).

Sóátsixpótamisò(a) *Came-up-over-the-hill-with-the-(eagle-)tail-feathers* (a man's name).

Sóátsiaíustsi(ua) *Carries-tail-feather-on-his-back* (a man's name).

kanáχsoatsisanokoiaists *they (his arrows) were all ornamented with (eagle-)tail-feathers* nbt. 163.

**soi-** v. **sui-**.

**sok-** (soks-), sauk- (sauks-), soχk- (soχks-) *straight, suddenly, aloud*. GEERS 118 sqq.

Another example of sok- (sauk-) *straight*:

nisótəmsaukamito *I then went straight on up the river* nbt. 231.

Some more examples of sok- *suddenly*:

áistəmsokitotəupiū *then there will suddenly be (a kit-fox in the trap)* nbt. 236.

nitáistəmsokatsikyàki *then I will suddenly have trapped (a mink) too* nbt. 236.

kisótəmsòkitsino *I then suddenly saw you* nbt. 238.

Another example of sok- *aloud*:

itəmsokaisaitəmiū *it was then breathing aloud* nbt. 217.

**sok-** (soks-), isok- (isoks-) *heavy*, as an adjective-verb isokú (in.) (isokúists *heavy things* nbt. 223), isoksím (an.), isókiūiu (of animals) *is heavy*.

miókasiū nínau ikáisokspinakiū *a strong man can lift a heavy weight*.

isoksístsisàū *if they had a heavy load* nbt. 223.

**sokap-** *good, well*, as an adjective-verb sokápsiū (an.), sokápiū (in.) *is good*. Besides the examples given by GEERS 118 cf. also: áitsokàpsksotūnnimiāuaists *then they threw loose earth in good shape* nbt. 35.

mátsokapsksinoau *I do not know very well about them* nbt. 37.

sokápunit *know them well* nbt. 40.

sokápəkssinīm *he knows them well* nbt. 59.

sauumáisokàpsəpsisàū *before they can see well* nbt. 62.

áksokàpaisəpiū *he will see clearly* nbt. 62.

áksaisokapistutòχsit *prepare yourself well already* nbt. 163.

áisokapokoyiū *he ate his fill with good relish* nbt. 175.

**soχk-** v. sok- *straight, suddenly, aloud*.

**sopok-** (sopoks-) *all, whole*.

imátəχkanaisòpokokàpsiau *they were nearly all bad* obt. 3.

áisopoksinòksiau *they all had plenty of food* nbt. 5.

áisopokitaməpiū *there would be a perfectly happy time* nbt. 8.

sopóksapunstāiixk *he used his full medicine-power* nbt. 100.

ikyáia(i)sopòkoχpùmataū *finally all of it was bought (they finally bought it all)* nbt. 226.

**sotəm-** (stəm-) *then, after a while, just now, just*. Cf. autəm-, itəm-, təm-. As these related prefixes, sotəm- (stəm-) sometimes is ending in -mi- instead of -m-. See cmb. 3 sq. = vmkawa.

12, 246 sq. and GEERS 120 sq. Here are some examples not given by GEERS:

sotázmistapùt *now go away* nbt. 175.

sotázmiapiu *then he could see* nbt. 198 (also: stázmiapiu).

nisótainskòtaxkaii *then I turned back home* nbt. 215.

nisótamitotoχpinaniau *we just got there to them* nbt. 215.

nisótamauatsimoiixkamaiau *I just prayed to them* nbt. 215.

**sp-** *high*, cf. the adjective-verbs mentioned gabm. 19 and repeated by GEERS 121, and the adverbs spóχtsi, spóχtχk, spóχtm *on high* (GEERS 122). In nominal compounds, e. g. spakíksaχko *high cliff*, spístak *high mountain* (but also: amó spíim mistáki *this high mountain*). As a verbal prefix sp- is nearly always to be rendered by *upwards* or *up*. Besides the examples given by GEERS (támispiuàuaχkau is to be cancelled, as it contains -spi- among) cf. also:

ixtsítspaχkumiau *then they shot up with (them)* obt. 26.

matsítspaχkumiu *then he shot up again* obt. 26.

otspaχkúimsauaie *when they shot up* obt. 27.

itáukispskùnakatàin *then they all shot up at it* obt. 30.

etspázχkeua *then he pushed her up* djbt. 23.

Here belongs ~~spi-~~ as a compositional substitute of motokâni *head, hair*; and mótokêp *skull*.

Examples of -spi *head, skull*:

nitéstsispi (nitsístsispi) *I have head-ache*.

tséeksístsispi (i. e. nitsíiksístsispi) *I have a terrible head-ache* djbt. 27.

sotámikspíuaie *he just smashed his head* obt. 47.

ótáχtaikspipokoaiauaie *each of them was bitten through the skull by her* nbt. 104.

ikspíau *he has a crushed skull*.

Cf. the man's name Páksspitoa (Pyáikspitoa) *Got-shot-in-his-head-from-a-far*.

Examples of -spi *hair*:

akáispíu *thick bunch of hair* (properly: *much hair*) nbt. 108.

nítotáχkuispiu *she had just yellow hair* nbt. 137.

nítotáχkù(i)spíu *he had just yellow hair* nbt. 163.

**-spayi-** *Spanish*, cf. Spayíkoan *Spaniard*.

áispayèpuyiu *he talks Spanish*.

**-spi-** *among*, cf. the independent verb -spíuo (mátsitspiuðatsaie *he then did not go among*, viz. *among the others* nbt. 79). GEERS 61 confounds the prefixes -spi- and ip-. A form of a derivative character is ítspiuχtòm *he put it there among (them)* obt. 32 (ítspiuχtòm nbt. 162).

noχkítspistutsisau ákai-Pekáni *when they moved to (properly: among) the ancient Peigans* obt. 3.

eini ítámsokitspiäupiaui *they then suddenly sat among the buffalo* obt. 14.

kimáukitspiaistámiskokixpuäiisks ákssís *why do you give me then to eat it with (properly: among) round fat* obt. 41 (cf. obt. 44).

áitspyómaχkàs *when he ran into the camp (properly: when he ran among, viz. among the lodges)* nbt. 19.

támispiuäuaχkau *then he went in deeper (properly: then he walked among)* nbt. 80.

itsitáspisæmiaua *then he would look for her among (them)* nbt. 96.

istápspyäpiksitau *throw them towards (them) among (them)* nbt. 164.

itápspyäpiksim *she threw them towards (them) among (them)* nbt. 164.

ítspiäukskàsiu *he then ran among (them)* nbt. 219.

otsitpixtsissea (-isi'a) *that it was lying among (them)* djbt. 50.

**-spi** *head, skull, hair* v. sp-.

**spik-** (spiks-) *thick*. For the independent forms see gabm. 18.

ításpiksisomàiaui *then they made a thick mat* nbt. 42.

**-spini** *cheek*. The independent word for *cheek* is motstsípina. Here belongs ápspini(ua) *goose (white-cheeks)*.

áitsikspinaui *they then had their faces black on the sides (they then had black cheeks)* nbt. 13.

isksáχkuspiniu *she had earth on her cheek* nbt. 73 (how is the initial syllable is- to be explained? GEERS 19 is not aware of the fact, that not only the *i*, but also the following *s*, is to be accounted for).

**st-** *under the water*, cf. istáiiu *he dives*, and staχt-. Here belongs:

ítástapiniuaie *then she pulled her (the crow's) head under the water* nbt. 151 (cited by GEERS 122).

**st-** (sts-) = **ist-** (ists-), used in imperatives, conjunctives and subjunctives for **it-** (its-) *then*, etc.

**stai-**, **stau-**, a negative prefix. See gabm. 41. 46. GEERS' conjecture (p. 122) does not seem probable.

**staχt-** (istaχt-) *under the water*, as an independent adverb stáχtsi (istáχtsi). GEERS 122. Here belong:

istáχtsikokùto *it was frozen under (the surface)* nbt. 219 (cited by GEERS).

ãχké itæstáχtaupiu *he stays under the water* obt. 10 (cited by GEERS).

itsitstáχtapautsim *he is swimming about under the water.*

GEERS cites here some forms of istaχkapi- *crawling (in)*. They belong together with those cited by him sub *ist-* in (p. 64). The analysis of istaχkapi- had better be left alone.

**stæm-** v. sotæm-.

**stau-** v. stai-.

**sto-**, stui-, stuyi- *cold, winter*. Here belong stúyi *winter*, stuyiu *it is winter, it is cold weather*, stókiniu (of liquids) *is cold*.  
istósopu *then there was a cold wind*.

istúisòiau *it was winter when they went on the raid* nbt. 23.

**-sto-** *body*, cf. the independent word mostúm(i) (inístum *dead body*, káksistomiu *he just had a body* = *he was naked* nbt. 45, áikaksistòmiu *he just had a body* = *he was naked* nbt. 179).

kimátakoχtaistòkitòko *you will not be shot through the body with (it)* nbt. 55.

mátakaistokitoàu *he would not be shot through the body* nbt. 55.

ikæmístokitòæχk *if he was shot through the body* nbt. 55.

mataístokitoàuats *he would not be shot through the body* nbt. 57.

**-stoki** *ear*, cf. the independent word moχtókis, and -oχtoki. In nominal compounds, e.g. ómaχkstòki(ua) *mule (big-ears)*, kákanotstòki(ua) *owl (an ancient word, properly meaning who has large holes in his ears)*, Káistoki(ua) *Crop-ear (a man's name)*, Sátapik-stòkitayi *Split-ears (a man's name)*.

In verbal compounds:

káχkstokitsiu *he cuts off his (another person's) ear*.

nítákauanaukùpistokiòχs *I shall have one ear down* obt. 21.

tákauanaukùpistokiãχs *I shall keep one ear down* nbt. 141.

áíãχkznaukùpistokiãχsiau *they all kept one ear down* nbt. 141.

etanáukopistokyakeua *then he held one of his ears down* djbt. 57.

otanáukopistokyaksä *that he held one of his ears down* djbt. 57.

ketãχkánauanaukopistokyakea (ki itãχkánauanaukopistokyaki'a) *and then they all held one ear down* djbt. 57.

ixkanáuanaukopistokyakeäks *they all held one ear down* djbt. 57.

nítstætsikistòkioko *I am hit between the ears* nbt. 184.

**-stoksi** *face*, rarely used compositional form of mostoksís.

itótskustoksíu *he is blue-faced* nbt. 136. By the side of O'tskúski(ua) *Blue-face (the hero of an old story)* we find O'tskústòksi(ua).

**-stom-** v. **-sto-** *body*.

**stui-** v. **sto-** *cold, winter*.

**-stum-** v. **-sto-** *body*.

**stunnat-** (stunnats-) *dangerous*, cf. nitáistunnoau *I am afraid of him*.

kitákstunnatsistotòk *he will do some dangerous thing to you* nbt. 205.

Here belongs (i)stúnnatápi *dangerous*:

katánistaistunnatápiu *there is nothing so dangerous as (how we are getting our food)* nbt. 146.

annóχk istúnnatápiu *now there is something dangerous* nbt. 215.

istúnnatápi *dangerous* nbt. 218.

**stuyi-** v. **sto-** *cold, winter*.

**sui-** *in the water, into the water, close by the water; in the fire, into the fire, close by the fire*, cf. the independent verb **-soo** *goes in (to the water)*. Here belongs the adverb isoóχtsi (potáni isoóχtsim *right near the fire* nbt. 153). It is used in nominal as well as in verbal compounds. GEERS 123 has given a good many examples. Here are a few more:

itsitápsuyistài(u) *then he dived in to the water towards (the other side of the river)* nbt. 88.

sotámitsüiepuýu *then he stood up in the water* nbt. 88.

soiáutoka *put the stone-pot in the fire* obt. 37.

kipitáuansöyiuaki *old women warmed by fire* obt. 48.

ákaisuiixtsiu *she had already put it on the fire* nbt. 11.

itsüiistsitsimiaists *they then pushed them in to the fire* nbt. 204.

The form íkaikanaisòóχtom *he already put all of them in the fire* nbt. 25 is of a derivative character.

**suyisks-** (soyisks-) *curly*, cf. the dog's name Soyisksí(ua) *Curly* nbt. 130 sqq.

suyisksánoiòkit *make a curly arrow for me* obt. 30.

áχksuyisksánoiàs *that curly arrows must be made for him* obt. 30 (a passive form of an accommodative verb).

nâχkitápsuisksánoiòkit *make a real curly arrow for me* nbt. 161.

otá pistutomòkai nátòkaie suisksánoiòs *she (4 p.) made for him two curly arrows (properly: she, 4 p., made two for him, when she made curly arrows for him)* nbt. 161.

**t-** *then*, etc., v. **it-** *then*, etc.

**t-** *one*, etc., v. **nit-**.

**təm-** *then, after a while, later on, now, just.* It is sometimes ending in -mi instead of -m-. Cf. autəm-, itəm-, sotəm- (stəm-). In telling a story some persons will use təm-, where others would prefer sotəm-. GEERS 124 has given a sufficient number of examples. I shall add only two cases of təm- with an imperative:

támatsipuχsaput *come here again afterwards* nbt. 77.

támistapàakit *now get away from me* nbt. 148.

**tap-** *on the other side, over on that side, over there,* 'cf. the adverb tápóχtsi (amóksi tapóχtsik *those on the other side* nbt. 34, tápóχts *at the other end* nbt. 194). We find the same element tap- in tápopəmāχtsì (thus to be read instead of tápopomāχtsì) *over on that side of the river* nbt. 88. Cf. GEERS 125 (whose first article tap- is to be cancelled, cf. it-ap-). Here belong:

ómi tápinàkit *take hold of (them) over there* nbt. 164.

ámóχk amítóχts tápipìksik *run over that way higher up* nbt. 201 (cited by GEERS in a wrong place).

**-tapi-** *person, people,* cf. the independent word matápi(ua).

mómaitapìmui (also pronounced: máumaitapìmui) *it smells very much as if there were a person (or: as if there were people)* obt. 52. áitapiàuyiu *is a man-eater.*

áitapiuoyìn *he (4 p.) is a man-eater* nbt. 147.

In kitsíkaitapìtsinik *I tell it to you as a story of the ancient people* nbt. 209 the „incorporated” noun is -ikai-tapi- *ancient people*, cf. the independent word ákaitapì(ua).

**tatsik-** (tatsiki-) *in the middle, to the middle, between,* cf. the adverb tátsikaχtsi. GEERS 125 sq. Here belong also:

nisótəmitstatskyoyixpinan *then we ate there our dinner (properly: then we ate there in the middle, viz. of the day)* nbt. 232.

táiksiststatsikyoyisinan *when we were through dinner (properly: when we had done eating in the middle, viz. of the day)* nbt. 239.

nítstətsikioχtòkiokò *I am hit between the ears* (a variant of the form cited by GEERS from nbt. 184).

**-toks-** (?) v. -oks-.

**-tsai-** (?) v. itsai-.

**-tsina-** *Gros-Ventre,* cf. Atsíná(ua) *the Gros-Ventre tribe.*

áutsinàipuyiu *he speaks Gros-Ventre.*

**tsistap-** v. mist-ap-.

**-tsiu-** v. matsiu-.

-uk- *badly* v. auk- *badly*.

-uk-ap- v. mak-ap-.

-uki- *lodge* v. -oki- *lodge*.

uxp- *quick motion* v. oxp- *quick motion*.

uxs- v. oxs-.

-uxt- v. ixt-.

-umai- *very* v. amai-.

-umai- *still* v. imai-.

um-anist- v. omo-.

-um-ap- v. am-ap-.

-umi- v. -omi-.

-umini- v. -omini-.

-un- v. ak-un-, axk-un-, unau-.

-unau- *at all, by all means* (perhaps it contains the same element -un- as ak-un-, axk-un-).

pinúnauaiokàt *do not sleep at all* obt. 21.

kitákunaukatskoto *you shall come back again* nbt. 94.

sayitl'noaipaxχtsèinakenikea (saiitúnauaipaxχtsìnakiniki'a) *if you do not make at all a mistake in picking him out* djbt. 55 (also spelt on the same page of djbt.: sayetúnoapaxχtsèinakenikea).

unnat- (unnats-) *few*. For the independent forms see gabm. 26. I do not remember having met with it as a true verbal prefix.

-upxm- v. apxm-.

-ustsika- (-ustsixka-) v. -istsika-.

-utsi- *guts*. The independent word is also utsí. In nominal compounds, e.g. isapútsists *Crow-guts* nbt. 25. In Utsími(ua) *Guts'-woman* (a woman's name) we have an example of this stem as the first member of a compound.

ánni nitsaxχkútsisakò *this is the short gut* (that means: *this is the end of the story*) nbt. 181 (ánniaie nitsaxχkútsisakò nbt. 200).

itáisustutsísimaiau *then they began to cool the guts* nbt. 26.

ákokyaaisautsísaiiau *they will all have their guts torn out* nbt. 199.

uts-itsk- v. itsk- *past*.

-yayi- v. -ayi-.

## APPENDIX I.

*List of terms denoting parts of the body, those of animals included.*

About the initial element mo- or m- in terms denoting parts of the body see gabm. 13 (cf. fsb. § 12). In some cases initial m- remains throughout the possessive flexion. So the possessive forms of máukaiis *breast* are nomáukaiis, komáukaiis, omáukaiis, etc., and miápinànists *eye-lashes* (in which mi- seems to be the prefix mi- *hard, strong*) has the forms nimiápinànists, kimiápinànists, omiápinànists, etc.

In the following list are given references to the compositional forms and substitutes treated among the „Affixes alphabetically arranged”.

**ankle-bone** (*his*) otáχkokìnaksin in.

**antler** ístaχtsimàn (an. and in.?), íít (in.).

**anus** oósi an., cf. -ims-. Jocular expressions are: naiístoχtapi-nàmaχkai *takes-gun-on-both-sides*, paχkapúyapini *bright-eye*.

**arm** moχtsíminan in., motsís in., cf. -kinists, -oχtsimin-, and *hand*.

**arm-pit** moksísi in., cf. -moks-.

**back** mokakíni in., cf. -kik-, -okakini, -skini.

**backbone** mokakékin (makakékin nbt. 40) in.

**beak** moχksís in., cf. *nose*.

**beard** mítóan in.

**belly** mókoan in., cf. -okoa(n)-.

**biceps** ápotstsinau an.

**big toe** v. *thumb*.

**bill** v. *beak*.

**blood** aápani in., cf. -apan-.

**body** mostúm(i) in., cf. -sto-.

**bone** oχkín in., cf. -kin-, -kinaki, and also *foot, leg*.

**bosom** v. *breast*.

**boss-ribs** áiisoísts pl. in.

**bowels** v. *entrails*.

**brains** ópi in., cf. -opi, and *head* (*hair*).

**breast** máukaiis in., mokékin in. For *his breast* we find okini (cf. djbt. 66) by the side of okékin. Cf. -aukai-, -ok-, -okekin-, -okin-.

**brow** v. *eye-lashes*.

**buttocks** v. *hind-part*.

**calf of the leg** moχkinán an.

**cheek** motstsípina in., cf. -spini.

**chest** v. *breast*.

**chin** v. *jaw*.

**claw** mokítsis an., cf. -kits-, -okitsi, and *finger, toe*.

**collar-bone** sámikin (in.?).

**Crow-guts** isapútsists (sapútsists) pl. in.

**ear** moχtókis in., cf. -oχtoki, -stoki.

**elbow** moχkinistsis in.

**elbow-hair** (*its*) osókinistsis (in.?).

**entrails** ópstókists pl. in., piksískànists pl. in., cf. auk-raw (*entrails*).

**eye** moápsspi an., cf. -ap-, -apini, -oápsspi.

**eye-ball** kumapínisin (in.?).

**eye-lashes** miápinànists pl. in. Also used for brow(s)?

**eye-lids** mótokyapinixpists pl. in.

**face** mostoksís in., cf. -ki-, -ski, -stoksi, and also *head*.

**feather** mamín an., okúyi in., cf. -okuyi-, -omin-, and *hair, wing*.

**fin**?

**finger** mokítsis an., cf. -kits-, -okitsi, and *claw, toe*.

**finger-nail** auótánokitsis an.

**flank** (*its*) otsímmaxkis in. For *flanks* they use also mánaúyists pl. in.

**flesh?** The word íksisakò in, seems to mean exclusively *meat*; so it will not belong here.

**foot** moχkàtsis in., cf. -ka, -kàtsi, -kin-, ksi-, -oχkàtsi, and *bone, leg*.

**forehead** monísi in.

**forelegs** (*his*, or *its*) otsísoχkàtsists pl. in.

**forepart** of the nether leg motsínau in.

**foreteeth** ísoχpekists pl. in.

**fur** v. *hair*.

**gamble-joint** of the buffalo ùkskstsékaχpi (in.?).

**grinder** v. *molar tooth*.

**guts** utsí (in.?), cf. -utsi-.

**hair** of the head motokâni in., okúyixkînsini in., cf. -kixkin-, -opi-, -spi, and *head, skull*. A *single hair* is called okúyi in., cf. *feather*. For *hair of the body* (also for *fur of animals*) they use mokúyis in., cf. -im-, -okuyi-.

**hand** motsís in., cf. -in-, -kinists, -mi, mots-, and *arm*.

**head** motokâni in., cf. -ki-, -kixkin-, -oki-, -opi-, -spi, and also *brains, face, hair, horn, skull*.

**heart** múskitsipaχpi in.

**heel** motoχtúni in.

**hide** motokís an. and in. There seems to be a shorter form -okis in makokísts *cow-hides* nbt. 53. Cf. -oki- *lodge?*

**hindlegs** (*its*) otápatoχkàtsists pl. in.

**hind-part** (*his*) otómoχtotsopopi („*his where-we-sit-on*”). The hind-quarters of a cow and other quadrupeds are called oápisàkists. Cf. -pisak-, and *thigh, upper leg*.

**hip** moχkínisàikina in.

**hoof** moχsistsíni an., cf. -istsin-, -oχsistsini.

**horn** (*its*) otskínau an., cf. -kixkin-, and also *hair, head*.

**instep** ispàχkitsékaχpi (in.?).

**jaw** moχpskínau in. For *chin* they will use moχpskínaists (*jaws*).

**kidney** ótoki in., cf. -otok-.

**knee** motoksís an., cf. -oks- (-toks-?).

**larynx** oχkétoχksistuna (an. or in.?), cf. *throat*.

**leg** moχkázsis in. By the side of the plural oχkáztsists *his legs* we find a collective expression oχkáz nbt. 152. Cf. -ka, -kak-, -kinaki, -oχkáztsi, and also *bone*, *foot*.

**leg-bone** inán(i) in., cf. *marrow*.

**lip** motónisi in.

**little finger** inákokitsis an., anáukitsis an.

**liver** kinakín in., cf. -kat-, -kinakin-.

**lung** oχpíni in.

**mane** óàs (in.?), cf. -oas-.

**manifold** isíststàn(i) in.

**marrow** inán(i) in., cf. *leg-bone*.

**molar tooth** ákòkinisi in.

**mouth** maáuyi (an. or in.?), cf. -auyi-.

**muscle** v. *sinew*.

**nail** v. *finger-nail*.

**navel** mótoyis in.

**neck** moχkokíni in. A shorter form -okini is found in Saχkókiniks *Short-necks* (name of a clan). Cf. ixkin-.

**nether part of its back** ópaàna (in.?).

**nose** moχksís in., cf. -ani-, -ksis-, and *beak*.

**nostrils** mópèkinanists pl. in.

**palate** v. *roof of the mouth*.

**palm of the hand** mítsiksikinistspi (in.?), cf. *sole*.

**paunch** v. *belly*.

**paw** v. *hand*.

**penis** (*his*) ópázuni in.

**penis-hairs** omístasts pl. in.

**rib** pekís (moχpekís) in., cf. -pik-.

**roof of the mouth** motsistsíni in.

**shin** v. *forepart of the nether leg*.

**short-rib** makáutskinaikin (in.?). Also ótsiskàp nbt. 177 (ótsis-kàpoχpi *his short-ribs* nbt. 152).

**shoulder** motsikís in., cf. -istsika-.

**shoulder-blade** v. *shoulder* and *shoulder-bone*.

**shoulder-bone** v. *shoulder*. A distinct word for *shoulder-bone* is moχkàtsíkinan in. Cf. also otsikékin- in otsikékinaχsoàts *shoulder-bone-tail-feathers* (i. e. *snow-bird*) nbt. 20.

**sinew** asipís in.

**skin** v. *hide*.

**skull** mótokep in., cf. -spi, and *hair, head*.

**sole** mítsikikaχpi (in.?), cf. *palm of the hand*.

**stomach** v. *belly*.

**tail** moχsoyís in., cf. -atui-, oχs-.

**tail-feather** soàtsis in., cf. -soats-.

**teat** únnikis in.

**thigh?** Cf. -pisak-, and *hind-part, upper leg*.

**throat** moχksistúna (an. or in.), cf. -ksistun-, and also *larynx*.

**thumb** ómaχkokítsis an.

**toe** mokítsis an., cf. -sistsin-, and *finger*.

**toe-nail** v. *finger-nail*.

**tongue** matsiní in., cf. matsini-.

**tooth** moχpékini in., cf. -ikin-, -oχpekin-.

**top of the head**, cf. óχtatsikàpis *on top of his head* nbt. 148, kóχtatsikàpinan *the tops of our heads* fth. 75.

**upper leg** motoksínan in. For the *hind-side of the upper leg* they use imítapisukspi (in.?). Cf. *hind-part, thigh*.

**vein** máztsiu an.

**vulva** (*her*) ópistə̀nàni, cf. -ats-.

**waist** (*his*) opáixpiu nbt. 80.

**white of the eye** ksikapínisin (in.?).

**wind-pipe** v. *throat*.

**wing** mamín an., cf. -anik-, -omin-, and *feather*.

## APPENDIX II.

*List of the names of animals.*

In the following list the names of animals are cited in their short forms, e. g. stáznik, imítá, áuatuyi, sikixtsisó (not stáznika, imítáua, áuatuyiua, sikixtsisóa). Cf. fsb. § 6.

References are given to the few compositional forms or abbreviations of these names treated among the „Affixes alphabetically arranged”.

**ant** áiskókinau.

**antelope** áuakàsi, saukyáukàsi, kòkskí. Cf. -auakas-.  
*young antelope* kòkskípoka.

**ass** v. mule.

**badger** mísinski, sináiski.

**bat** áukspiñki.

**bear** kyáio. Cf. -kyai-. Taboo-substitutes for *bear* are paksíkoyi (*sticky-mouth*), ómaχkitsisi (*big bob-tail*).

*black bear* síkoχkyáio.

*white bear* apóχkyáio.

*grizzly bear* v. *white bear*.

*big bear* ómaχkauχkyáio.

*young bear* asoχkyáio, mániskoχkyáio.

*bear-cub* kyáiopokà.

**beast**. For *my beast*, *your beast*, *his beast*, etc., the Indians use nótas, kótàs, ótàs, etc. Cf. -otas-.

**beaver** ksískstæki. Cf. -ksískstæki-.

*young beaver* ksískstækyepokà.

**bed-bug** paχksimíni.

**bee** namó.

**bird**. The smaller kinds of birds are called sistsí, whereas piksí is used for big birds. Cf. *chicken*, *hen*.

**bitch** v. sub *dog*.

**blackbird** ksení (kseíní).

**black-fox** v. sub *fox*.

**black-tail** v. sub *deer*.

**blood-sucker** *éskstakì*.

**blue-bird** v. *blue-jay*.

**blue-jay** *ótskùisistsì*. Cf. *bird*.

**boar** v. sub *pig*.

**bob-cat** *natáio*. Cf. *mountain-lion*.

**brant** *ímāχksìkanikimi*.

**buck** v. *bull*.

**buffalo** *einì*.

*buffalo-bull* *stémik*, *ponixtáiai*.

*scabby buffalo-bull* *apíksístæmik*.

*stray buffalo-bulls* *ómomistæmikìks*.

*buffalo-cow* *skéini*.

*fattest buffalo-cow* *kyáieskèini* (*kyáioskèini*), *paksí koyiskèini*. Cf. *bear*.

*scabby buffalo-cow* *apíkskéini*.

*buffalo-cows with sucklings* *istáχkaχtaiks*.

*big buffalo* *ómaχkaini*.

*leader-buffalo* *ító*.

*black buffalo* *siksini*.

*yellow buffalo* *otaχkúini*.

*beaver-furred buffalo* *ksískstækiokuyì*.

*young buffalo* *maniskéini*.

*young buffalo-bull* *múnisksistæmik*.

*young buffalo-cow* *maniskskéini*.

*young buffalo-cow two years old* *kátsistuyik*, *einíuχkátsistuyik*.

*young buffalo-cow four years old* *ómaχkoχkátsistuyik*.

*buffalo-calf* *einípoka*, *unistáχs*. Cf. *-koyi-*.

*buffalo bull-calf* *stémiksekoän*.

*buffalo-calf when it has got hair on it* *úimoyikoän*.

*white buffalo-calf* *ksíkúnista*.

*yellow buffalo-calf* *otsikóän*.

**bug** *isksínau*.

*black bug* *síksksínau*.

*potato-bug* *patákisksínau*.

**bull** *stémik* (used of any kind of ruminants).

**butterfly** *apézni*.

**calf** *unistáχs* (used of any kind of ruminants). Cf. *-koyi-*.

**cat** pú'sa.

*kitten* pú'sepokà.

**chicken** piksí. Cf. *bird*, *hen*.

**chicken-hawk** v. sub *hawk*.

**colt** v. sub *horse*.

**cow** skéini (used of any kind of ruminants).

**cow** or *bull* (*domestic*) ápotskina.

*domestic bull* áisaiǎ'χkumi.

*steer* stámik. Cf. *bull*.

*domestic cow* skéini.

*black cow* síkimi. Cf. *black horse* sub *horse*.

*black-and-brown-striped cow* sipayími.

*light-coloured cow* apoyími.

*red cow* má'χkini. Cf. *red pig* sub *pig*.

*roan cow* imǎ'χkoaisii. Cf. *roan horse* sub *horse*.

*spotted cow* sisáksinam.

*white cow* apí. Cf. *white horse* sub *horse*.

**coyote** apí'si, kśinaua. The former word is also used for *wolf*.  
Cf. -api's-.

**crane** sékəmí.

**crow** maistó.

**curlew** makénimau.

**deer** áuatùyi, imitáutuyi.

*deer-buck* áuatuyistámik.

*doe* áuatuyiskeinì.

*black-tail deer* áisìkotùyi (ísìkotùyi).

**dog** imitá.

*male dog* napím imitá.

*bitch* skí'm imitá, skí'miomita.

*black dog* sikómita.

*white dog* apiómita.

*bob-tailed dog* tsísi.

*shaggy-faced dog* iststsískyòmita.

*bird-dog* suiómita.

*bull-dog* áisaiǎ'χkumyòmita.

*greyhound* íkstsískyòmita.

*wild dog* ksistómita.

*young dog* mániskòmità.

*pup* imitáikoān. For *my pup*, *your pup*, etc., they use níná-soχkoā, kínásoχkoā, etc. (also used of colts). Cf. -koyi-

**dove** kakó.

**duck** méksikætsi.

**eagle** pítau.

*white-headed eagle* ksikixkíni.

*young eagle* pítaipokà.

**elk** ponokáu. Cf. -inok-.

*elk-buck (elk-bull)* ponokáistæmik.

*elk-cow* ponokáiskeini.

**false-thunder** (kind of bird) paχtsíksistsikùma.

**female** skí'm.

**fish** mamíu. Cf. *sucker*, *trout*, *white-fish*.

**fisher** pinotúyi.

**flea**. For *dog-flea* they use imitáukumiks, for *fox-flea* sinopáukumiks.

**fly** soisksísi. Cf. *horse-fly*, *mosquito*.

**fox** otátuyi (also used in the special sense of *red-fox*).

*black-fox* sikotátuyi.

*red-fox* otátuyi.

*kit-fox* sínopá. Cf. -sinop-.

**frog** matsékapisàu. Cf. *toad*.

**goat** v. *sheep*.

**goose** saiái, áspini.

**gopher** v. *ground-squirrel*.

**grasshopper** tsikatsí.

**ground-squirrel** ómaχkokatàu.

**grouse** kitsítsimi.

**hawk**. For *chicken-hawk* they use áinnimà, for *sparrow-hawk* pispksí. Another kind of hawk is called ksikápetapanikimi.

**heifer** kátsistuyik (used of various kinds of ruminants).

**hen** piksí. Cf. *bird*, *chicken*.

**hog** v. *pig*.

**horse** ponokâmita. For *my horse, your horse, his horse*, etc., they use nôtàs, kôtàs, ôtàs, etc. Cf. -inokâmit-, -otas-.

*male horse*, napím.

*stallion* áiomòkau, ómaχksinokâmita.

*mare* skí'm.

*strong horse* („hard dog”) miómita.

*bay horse* aisâkuyi.

*bay-striped back* aisâkuyisikekaie.

*dark-bay horse* sikâisâkuyi.

*black horse* síkimi. Cf. *black cow sub cow or bull*.

*black-striped back* siksíkekaie.

*black bald-faced horse* sikápski.

*blue horse* otskúimi.

*buckskin horse* otaχkúimi.

*cream-buckskin horse* otaχkápi.

*grey horse* sikapí.

*grey mare* sikapískí'm.

*iron-grey horse* ápsæski.

*mouse-coloured horse* káinaiskinokùyi.

*pinto horse* kíxtsípimi.

*roan horse* imâ'χkoaisii. Cf. *roan cow sub cow or bull*.

*sorrel horse* otsími.

*white horse* apí. Cf. *white cow sub cow or bull*.

*white-faced horse* àpskí.

*young horse* asínokâmita, manisksínokâmita.

*colt* ókosípoka. For *my colt, your colt*, etc., they use nínasoχkoà, kínasoχkoà, etc. (also used of pups). Cf. -koyi-.

*colt two years old* nátokestuyìmi.

*colt three years old* áiokskaistuyìmi.

*black colt* sikimíkoän.

*white colt* apíkoän.

**horse-fly** ómaχksoisksisi. Cf. *fly*.

**kit-fox** v. sub *fox*.

**kitten** v. sub *cat*.

**lion** ómaiikini.

**lizard** namiskí.

**louse** skínàsi. Cf. -mipum.

**magpie** mamiátsikimi.

**male** nápím.

- marten** v. *fisher*.  
**medlark** soχksísimistàu.  
**mink** siékaii.  
**monkey** émapitsi.  
**moose** síkixtsisó.  
*moose-buck (moose-bull)* sikixtsisúistəmik.  
**mosquito** istsíkinisoisksisí. Cf. *fly*.  
**mountain-lion** ómaχkatàio. Cf. *bob-cat*.  
**mountain-sheep** ímaχkixkìna, ómaχkixkìna, mistáksòmaχkixkìna.  
 Cf. *sheep*.  
**mountain-squirrel** mistsíatsèkau.  
**mouse** káinaiskina. Cf. *rat*.  
**mule** ómaχkstòki.  
*young mule* asómaχkstòki, mániskòmaχkstòki.  
**musk-rat** mísoχpski. Cf. *misoχpski*.  
**night-hawk** pistó.  
**otter** ámonisi.  
**owl** sépisto, kákanotstòki.  
**pelican** moχkámi.  
**pig** áiksini.  
*boar* áiksini napím.  
*sow* áiksini skí'm.  
*white pig* apiáiksini.  
*red pig* má'χkimi. Cf. *red cow sub cow or bull*.  
*small pig* inakáiksini.  
*young pig* áiksinipokà, maniskáiksini.  
**porcupine** kaíiskáχp.  
**potato-bug** v. sub *bug*.  
**prairie-chicken** kétoki. Cf. *turkey*.  
*white prairie-chicken* apikétoki.  
**pup** v. sub *dog*.  
**rabbit** áatsista.  
*bush-rabbit* sikáatsista.  
*jack-rabbit* ómaχkáatsista.  
*small rabbit* inakáatsista.

**rat** ómaχksikàinaiskina. Cf. *mouse*.

**rattle-snake** ómaχksistseksina. Cf. *snake*.

**red-fox** v. *fox*.

**red woodpecker** v. sub *woodpecker*.

**robin** áutaχkànkii.

**rooster** nitoáke (nitáuàke).

**sand-fly** kaχpskiáki.

**sea-shell** ktsí.

**serpent** v. *snake*.

**sheep** (*domestic*) ímaχkixkìna, ómaχkixkìna. Cf. *mountain-sheep*.

**skunk** ápèkaii.

**snake** pitséksina (pikséksina). Cf. *rattle-snake*.

*pretty snake* anátsistseksina.

**snow-bird** apinákuisistsi, otsikékinaχsoàts.

**sow** v. sub *pig*.

**sparrow-hawk** v. sub *hawk*.

**spider** ksiuáuakàsi.

**spring-bird** népumakì.

**squirrel** v. *ground-squirrel*, *mountain-squirrel*.

**stallion** v. sub *horse*.

**sucker** kétoχkòmiu. Cf. *fish*.

**swan** ksikómaχkaii.

**swine** v. *pig*.

**toad** matsékapisàu. Cf. *frog*.

**trout** sasákomiu. Cf. *fish*.

**turkey** ómaχksiketòki. Cf. *prairie-chicken*.

**water-bear** (a fabulous animal) suiá'χkyaiò. Cf. *bear*.

**water-bull** (a fabulous animal) suiéstzmik. Cf. *bull*.

**weasel**. The yellow summer-weasel is called ótau, the white winter-weasel ápau.

**white-fish** ksikskiómiu. Cf. *fish*.

**winter-bird** stúisistsi. Cf. *bird*.

**wolf** apí'si, ómaxkapì'si, makúyi. Cf. *coyote*, and -a pi's-, -ma ko-.

*big wolf* ómaxkokuyi.

*young wolf* manáukin.

**wolverine** ísistsi.

**woodpecker** páxpəksksìsi.

*red woodpecker* mékanikèsuyi.

**worm** káumoiòktsi.

---

P. 119, l. 4. Read: okíni (instead of: okini).

P. 120, l. 1. Read: in. (instead of: in,).

P 130, l. 2. Read: mak o- (instead of: -mak o-).



## CORRIGENDA.

---

- P. 14, l. 1. Read: GEERS (instead of: GEERT).  
P. 16, l. 10 from beneath. Read: (an.) (instead of: an.)).  
P. 19, l. 6 from beneath. Read: *Bright-eye* (instead of: *Bright-eye*).  
P. 21, l. 4. Read: apit-sat- (instead of: -apit-sat-).  
P. 28, l. 4 from beneath. Read: 35.39 (instead of: 35, 39).  
P. 44, l. 21. Read: nápioyis (instead of: nàpioyis).  
P. 49, l. 3. Put a full stop instead of a colon after stunnat-.  
P. 49, l. 12 from beneath. Read: *when we travel about* (instead of: when we travel about).  
P. 61, l. 7 from beneath. Read: liquids), (instead of: liquids,).  
P. 68, l. 12 from beneath. Read: -ok-ap- (instead of: -ok-ap).  
P. 79, l. 18 from beneath. Read: tsítatoapoχkèmatàu (instead of: tsítatoapoχkèmatàu).  
P. 96, l. 13 from beneath. Read: *then* (instead of: *the*).  
P. 99, l. 6. Read: **paχtsik**- (instead of: **paχtsik**).  
P. 108, l. 1. Read: *about* (instead of: *abou*).
-

## CONTENTS.

---

	P.
Preface . . . . .	3
Some abbreviations . . . . .	5
Affixes alphabetically arranged . . . . .	7
Appendix I. List of terms denoting parts of the body, those of animals included . . . . .	118
Appendix II. List of the names of animals . . . . .	123
Corrigenda . . . . .	131

---

# LATIJSCHЕ WOORDVERKLARINGEN OP SEMANTISCH-TAALHISTORISCHEN GRONDSLAG

DOOR

F. MULLER J<sup>ZN</sup>.

---

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

AFDEELING LETTERKUNDE.

NIEUWE REEKS.

DEEL XX N<sup>o</sup>. 3.

---

AMSTERDAM.

JOHANNES MÜLLER.

1920.

[illegible][illegible]

## VOORREDE.

---

De hier achter gedrukte studies zijn ontstaan uit materiaal en onderzoekingen voor een nieuwe uitgave van Fick's Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen. Sinds 1911 was ik door het bewerken van het nieuwe deel, dat voor het eerst de Italische dialecten afzonderlijk zal behandelen, in beslag genomen, toen in 1914 de oorlog een spoedig drukken onmogelijk maakte. Dit deed mij in overleg met de uitgevers besluiten het voltooien van de laatste redactie voorloopig te laten rusten. Thans is weer een vaste regeling getroffen en zijn druk en verschijnen in de volgende jaren verzekerd.

In 1917 heb ik toen enkele lemmata van de A en de geschiedenis van *bonus* enz. uitgewerkt. Ook hiervan is de uitgave door werk, dat eerder gedrukt moest worden, tot mijn spijt vertraagd. Een register heb ik aan het slot toegevoegd.

*Amsterdam.*

F. M. Jzn.



## INHOUD.

<b>I.</b>	<b>Bõnus, Bẽnĕ, Beāre;</b> de uitdrukkingen voor goed.....	Blz. 1—32
	Indeeeling 1. Overzicht der meest gebruikelijke woorden voor „goed”, o.a. ἀγαθός (5 vlg.), met samenvatting (9); <i>bonus</i> (9 vlg.), <i>beare</i> (10); <i>bellum</i> (11); <i>bonus</i> in de dialecten (15); <i>bonus</i> etymologisch (18 vlg.), <i>bonus</i> morfologisch (20), <i>beare</i> morfologisch (21); de wortel <i>dū-</i> , <i>dōy-</i> , (22—27) met overzicht (24, 25); het suppletief karakter (27), in verband met den aard van de comparatie (28); oudste vorm van <i>dōy-</i> (30).	
<b>II.</b>	<b>Abolĕre, Dēlĕre, Oblīvīscī. Littera</b> .....	31—59
	<i>Abolĕre</i> (32), <i>dēlĕre</i> (35), <i>oblīvīscī</i> (37); samenvatting (38); de wortel * <i>lei-y</i> (38); <i>polĕre</i> (40); etymologie van <i>aboleo</i> (42) en morfologie (42); in de dialecten (44); daarnaast <i>ol-</i> , <i>al-</i> (45); <i>tol-</i> (45); <i>alĕre</i> (46) naast <i>alē</i> (47); samenvatting (49); <i>adoleo</i> (50). <i>Littera</i> (52—54); <i>lītus</i> (54); in dit verband worden <i>lētum</i> (56) en δηλέομαι (57) besproken.	
<b>III.</b>	<b>Ācer</b> .....	60—101
	<i>Acer</i> historisch (60), verwanten in de dialecten (61); <i>ōcius</i> (61), <i>occa</i> en verwanten (62). In verband met de morfologie van <i>occa</i> worden <i>ascia</i> (64—70), <i>vespa</i> (65), <i>viscus</i> (71) besproken, om zoo de oplossing van <i>occa</i> te brengen (72); „metathese” bij guturaal+palatale vocaal+dentaal (74 vlg.). Vocaalphasen bij den wortel <i>āk-</i> „scherp, spits” (75); <i>ācro-</i> : <i>ākri-</i> (76 vlg.) en hun oorspronkelijke verhouding (34); analoga (78); oude feminina (79).	

In dit verband wordt de comparatie opgenomen (81 vlg.): het „substantivum” daarin aanwezig (83 vlg.) De comparativus morfologisch (83); de *ī-* daarvan (85—90); de comparativusstam (87) met rhythmische wet (88) in verband met de geschiedenis van het accent (89). De superlativus (92) en daarnaast de comparativus morfologisch één geheel: het substantivum (94).

Het femininum (97) vertoont groote verwantschap hiermede en maakt eerst in dit grootere verband het ontstaan van *ācer* met *ā* duidelijk. Recapitulatie (100).

#### IV. *Acīpenser* ..... 102—104

Naam, schrijfwijze en beschrijving (102); etymologie als compositum (103).

#### V. *Alācer* ..... 105—107

Vorm en geschiedenis (105); etymologie als compositum (106 vlg.)

#### VI. *Admīniculum* ..... 108—133

Omschrijving van den inhoud en de gewone opvatting (109). Wortel *\*mei-* (109); *minae* (109); *moenia* (111). De opvatting van *minae*, *minare* gestaaft door *ἀπειλέω* (113—116). Daarnaast de in beteekenis verwante wortel *\*men-* (116): *mentum* (116), *mōns* (117), *promunturium* (118), *mellum* (119), *monīle* (119), *manus* (120).

In *mei-*, *mer-*, e.a. (22 vlg.) vindt men een kleinsten vorm *mē-* „bewegen”, wat taalpsychologisch (123—125) aannemelijk is.

Dit punt van uitgang geeft een oplossing voor: *mūtare* (125) en *movēre* (125) en langs semantischen weg voor vele woorden voor „tijd” en „plaats” in de Indogermaansche talen (126—129). De wortel *mē-* „verlenging” wordt dan beschreven (130—133).

#### VII. *Adūlārī I*: historische beschrijving en principieele beschouwing ..... 134—153

Omschrijving van *adulari* en vroegere opvattingen (134). Wortel *\*mē-* in zijn verschillende gedaanten als „bewegen” (135).

Dat voor de meeste woorden van een betekenis „bewegen” met varieerende definities worde uitgegaan, behalve voor de „nabootsende woorden, wordt besproken en aangetoond aan de woorden voor: „spreken” (136), „koud” (139), „zoet” (140), „bitter” (141), „hard” (142), „droog” (143), ndl. „droog” (144), „droogte” (145), „nat” (151). Samenvatting (151—153).

**VIII. Adulārī II:** de wortel \*uē- in geschiedenis en omvang..... 154—191

(A uē-, B a+uē-, C s+uē- met verlengingen)

I A: <u>uē</u> -	154
B: a <u>uē</u> -	155
C: s <u>uē</u> -	155
II A: <u>uēl</u> - met verschillende betekenissen....	156
B: a <u>uēl</u> - met dezelfde betekenissen.....	158
C: s <u>uēl</u> -	159
III A: <u>uer</u> - met aan II gelijke of verwante betekenissen.....	160
B: a <u>uer</u> -; daarin <i>δείρω</i> „verbind” en „til op” (164); „water” (165), „lucht” (166), „hemel” (167—171).	164
C: s <u>uer</u> -: <i>sermo</i> (172), <i>Ερμης</i> (173):.....	171
IV A: <u>uei</u> -	177
B: a <u>uei</u> -	179
C: s <u>uei</u> - met „verlengingen”.....	179
V : <u>ueu</u> -	180
VI A: <u>ueq</u> u-	180
B: a <u>ueq</u> u-	180
C: s <u>ueq</u> u-	181
VII A: <u>uegh</u> -	181
B: a <u>uegh</u> -	181
C: s <u>uegh</u> -	181
VIII A: <u>ueg</u> -	182
B: a <u>ueg</u> -	182
C: s <u>ueg</u> -	182
IX A: <u>uet</u> -	182
B: a <u>uet</u> -	183
C: s <u>uet</u> -	184
X A: <u>ued</u> -	184

	Blz.
B : <i>aɣedl-</i> .....	184
C : <i>sɣedl-</i> .....	185
XI A : <i>ɣedlh-</i> .....	185
B : <i>aɣedlh-</i> .....	185
XII A : <i>ɣep-</i> .....	185
C : <i>sɣep-</i> .....	186
XIII A : <i>ɣeb-</i> .....	186
C : <i>sɣeb-</i> .....	186
XIV A : <i>ɣebh-</i> .....	186
XV A : <i>ɣem-</i> .....	187
B : <i>eɣem-</i> .....	187
C : <i>sɣem-</i> .....	187
XVI A : <i>ɣen-</i> .....	187
B : <i>aɣen-</i> .....	189
C : <i>sɣen-</i> .....	189
XVII A, B : <i>ɣes-</i> .....	190
Conclusie.....	192—194

## Excursen.

I	(bij p. 143, 145). Over den dienst der bronnymphen in Italië. In verband daarmee over lat. <i>l-</i> uit <i>d-</i> : <i>lingua</i> (196), <i>lēvir</i> (196), <i>lacrima</i> (198); samenvatting (201). <i>Lympha</i> , osc. <i>diumpā-</i> (203). De beteekenis van den regen in het Romeinsch geloof (204—208).	195—208
II	(bij p. 152). Over verwantschapsnamen in verband met het suffix <i>-ter(o)-</i> :.....	209—220
III	(bij p. 155). Over lat. <i>vēlum</i> in verband met het karakter van lat. <i>-l(l)-</i> ( <i>-ello-</i> , <i>-illo-</i> , <i>ancilla</i> 225, 227)	221—229
IV	(bij p. 160). Over den naam van de „zon” in het Indogermaansch.....	230—234
V	(bij p. 164). Over bouw en stand van den ouden wagen	235—239
VI	(bij p. 168). Over den naam van Oceanus..... ( <i>κνανός</i> 241, * <i>κναρός</i> 241. — <i>Κέας</i> 243, <i>Ζήας</i> 243; waarde van ζ in het Thracisch en Grieksch 244—249; <i>Ζήτης</i> 249. — <i>Κεάξω</i> 251. — <i>᾽Οκεανός</i> 251—256. Het Indogermaansche en Grieksche augment 255.	240—256
VII	(bij p. 170). Over naam en beteekenis van de godin Athena.....	257—261
	Register.....	262—282

# I.

## BŌNUS. BĒNE. BEĀRE.

---

§ 1. De geschiedenis dezer belangrijke woorden is nog steeds niet voldoende opgehelderd. Zimmermann spreekt in zijn met grooten ophef aangekondigd Etymologisch. Wörterb. d. latein. Sprache aldus, p. 25: „bonus bedeutete ursprünglich also „gebend, mildtätig”” maar al te duidelijk uit, dat hij zich op gevaarlijk terrein begeeft, zoodra hij den grond van Latium verlaat en zich losmaakt van zijn glossen en Lallwörter. Walde neemt ook in zijn tweeden druk Osthoffs etymologie over en verbindt het dus met oind. *dúvas-* n. „hulde, eerbewijs”.

Wij willen nu eerst nagaan, hoe de meest gebruikelijke woorden in de andere Indogermaansche talen voor „goed” op te vatten zijn (§ 2), de semasiologische synthese daaruit trachten te lezen (§ 3), vervolgens *bonus* en de daarmee samenhangende woorden ook in de dialecten behandelen (§ 4—7), om eindelijk tot de morphologische structuur van *bonus* te komen (§ 8—9); de daarin zich openbarende wortel wordt ook elders nagegaan (§ 10); het suppletief karakter van *bonus* wordt in dit verband opgenomen (§ 11); een laatste analyse van deze wortel wordt beproefd (§ 12).

§ 2. De meest gebruikelijke woorden met de beteekenis „goed” geven tot de volgende opmerkingen aanleiding:

A. In het Arisch vindt men: oind. *vásu-* „goed, uitstekend”, waarvan het utr. pl. in dezelfde beteekenis voorkomt als lat. *bona* „goederen”; superl. *vásiṣṭha-*; vooral in het Avestisch wordt dit adjectief zeer veel gebruikt: *varəhav-*, compar. *vahyaḥ-*, superl. *vahišta-*, zie Bartholomae Altir. Wtb. 1395 vlg., die de beteekenis samenvat als „so wie etwas oder Jemand seiner Bestimmung entsprechend beschaffen sein soll”. Ik twijfel na het doorzien der aangehaalde plaatsen ook niet, of Uhlenbeck heeft gelijk (Aind. Wtb. 279) door het met oind. *vásati* „hij houdt geregeld verblijf” te verbinden. Ook *vasāvi* „schatkamer” laat zich dan hiermee com-

bineeren, zooals reeds Berl. philol. Wochenschr. 1913, 1011 geschiedde; het welbekende gr. *κειμήλιον* „kleinood, sieraad”, in zijn eerste deel met *κεῖ-μαι* „ik lig, ben weggelegd” samenhangend, maakt dit reeds aannemelijk. Hoe het begrip „ergens gewoonlijk zijn, veel met iemand omgaan” zich gemakkelijk ontwikkelt tot: òf objectief „blijkbaar bruikbaar, goed” òf subjectief „dierbaar, genegen”, toont het Grieksch en het Germaansch: wanneer bij Homerus (bijv. Z 518 e. e.) *ἡθεῖος* (*ἥθος*) „lieve, beste” gewoonlijk gesproken wordt door een jongeren (broeder) tot een ouderen — later heeft men dat voor een integreerend deel der beteekenis gehouden zie Hesychius *ἡθεῖος... ἡ σεπτικὴ προσαγόρευσις πρὸς πρεσβύτερον* — is dit in den grond hetzelfde, als de jongere Avesta doet, die het bewuste woord bij voorkeur gebruikt, waarmee men de goden aanspreekt: juist de zwakkere erkent in deze spraakgewoonte een factor, die hem steunt: Voorts is ohd. *wunna* „vreugde, heerlijkheid, *Wonne*”, got *wunnan* „zich verheugen” ongetwijfeld met ohd. *wonēn* „wonen” verwant; men moet alleen, juist andersom dan Kluge het doet, van „wonen, geregeld verblijf houden” uitgaan, daar een meening, die (s. v. *wohnen*) dit werkwoord opvat als oorspr. „sich irgen wo freuen” al zeer onwaarschijnlijk is, vgl. ook Falk-Torp-Davidsen s. vv. *rente* en *von*.

Deze verbinding is zeker beter dan Lammans gissing in het glossarium van zijn Sanskrit Reader, dat het woord met den stam *vas-*, praes. *ucchāti*, perf. *uvāsa* „schijnen, lichtgeven” in verband staat, al kan men zich daarbij wellicht beroepen op de parallele ontwikkeling van de tegengestelde begripsaanduidingen: gr. *μέλας* „zwart”: lat. *malus* „slecht” (: *μάλα* „zeer”), vgl. Wundt Völkerpsych.<sup>2</sup> II, 502. In ieder geval behooren bij oind. *vāsu-*: illyr. *ves-(c)eves* (Hoffmann Makedonen 96 noot), gr. Hesych. *βεσόν* ( $\beta = \varphi$ ) *ἔθος* καὶ ὁ τῶν ἑθῶν ἔμπειρος. *Λάκωνες δὲ βεστικὸν τὸ ἔσον*; gall. *Bellovesus Sigovesus*, oier. *fim* (uit \**vēsu-* ontstaan) „waard”, germ. in *Visigothae* „Edelgoten”. Over de Gallische namen Liv. 5, 34, 35, Dottin Manuel ant. celt.<sup>1</sup> 93 en La langue gauloise [1920] 300, Pedersen Kelt. Gr. I, 51 en 74.

**B.** Het Armeensch heeft als woorden voor „goed” *bari*, dat met den wortel *bher-*, gr. *φέρω* in verband staat [z. b. en C.], vgl. Meillet Esquisse gramm. arm. class. 11, Osthoff Morphol. Unters. VI, 160 en *lav*, dat wel uit *labho-* ontstaan zal zijn en met gr. *ἐλ-ληφ-α* en lit. *lūbas* „goed” verwant is, z. Hübschmann Arm. Gr. 451 Meillet Esq. 9.

**C.** In het Grieksch is men met de bekende uitdrukkingen spoedig klaar: *βέλτερος* of *βελτίων* zijn met oind. *bála-* n. „kracht”,

κρείττων met gr. κράτος „kracht, macht”, en eindelijk Φέρτερος of Φέριστος met den zelfden wortel *bher-*, gr. Φέρω verwant (over de laatste mogelijkheid z. Osthoff Morphol. Unters. VI, 159). Moeilijker zijn de beide woorden ἥς met ἔζων Gen. Plur., adv. ἔν, εὖ en vooral ἀγαθός „goed”.

Gr. ἥς, ἔς laat nog steeds de keuze tusschen de synonieme wortels *es-* „zijn” en *ves-* „wezen” onbeslist. Tegen verbinding met oind. *vásu-* „goed” pleit eigenlijk alleen het feit, dat onze Homerustext geen aanwezigheid van *\*fesu-* in metrischen zin verraad; voor Sommer Griech. Lautstudien 6 is dit een onoverkomelijk bezwaar. Doch ook al kan de corrupte glosse bij Hesychius γεῦ γυνὸν τὶ ἄρα het verlangde *fēu* (uit *\*fesu-*) niet brengen, Sommer is te zwaartillend. Immers zijn proportie indog. *\*su-* „goed”: *\*dus-* „slecht” = gr. *εὖ*:- *δυσ-* is reeds onzuiver; hij moet daarvoor een vorm *\*esu-* van den wortel *es-* „zijn” aannemen, die nergens voorkomt, terwijl inderdaad langs dezen weg de *δωτηρες ἔζων* (9 325 = Hes. Theog. 46) bij Homerus semasiologisch geheel alleen blijven staan. Boisacq Dict. Etym. 298 erkent dan ook dat zijn serie: *\*esu-s* „existant, vivant > vaillant” niet ver genoeg brengt en daarom neemt hij daarnaast — doch alleen voor *ἔζων*! — verband aan met oind. *vásu-* enz. Nu zal werkelijk het bekende indogerm. praefix *\*su-* „goed, zeer” (oind. *su-*, arm. *h-*, oier. *so-* enz.) een overoude *u*-afleiding van de wortel *es(e)-* „zijn” inhouden, wier beteekenis men eenigermate aan die van het ndl. *wezenlijk*: *wezen* naast d. *wesentlich* „tot het wezen der zaak behoorend, de moeite waard, aanzienlijk” kan spiegelen. Men zou nu aldus kunnen redeneeren: het oorspr. idg. *su-* had in zijn Griekschen vorm *é-* te weinig klank en kracht: men „versterkte” dus dezen vorm met de *e-* van den wortel *es-* „zijn”. Doch ook deze uitweg loopt dood, zoodra men overweegt, dat men een van beide kiezen moet: of de Grieken „herstelden” de *ε-* in den tijd dat het verband met de wortel *éσ-* nog levend was en gevoeld werd, maar in die zeker zeer oude tijden was de *σ-* zonder twijfel nog in volle kracht en ontbrak dus het motief der versterking; of anders in later tijd verondersteld, vindt het de andere voorwaarde niet verwezenlijkt, het verwantschapsgevoel met dien wortel *es-* „zijn.”

Daarbij komt, dat van dezen wortel *es-* vormen met zgn. Dehnstufte, die wij voor de verklaring van de *η*, uitsluitend bij het adjectivum, noodig hebben, ten eenenmale onbekend zijn: bij het adjectivum *\*vēsu-* was deze blijkens oier. *fīu* „waard” van oudsher aanwezig. Het accent der Gr. woorden ten slotte (oind. *vásu-*: gr. *εὖ* uit *ἔν*, maar *ἥς*) levert geen bezwaar op na de opmerkingen van

Meillet daaromtrent Mém. soc. ling. 8, 239, Joh. Schmidt K.Z. 32, 373 en vooral Wackernagel Aind. Gramm. II 20. Wanneer Jacobsohn Phil. 67, 513 uit thessal. *ἠενδικος* de reeks *esu* > *ehu* > *heu* reconstrueert, bewijst hij alleen de aanwezigheid van een verdwenen intervocale -σ-, wat natuurlijk even goed (vgl. Sommer Gr. Lautst. 115) \**vesu*- toelaat<sup>1)</sup>.

Men krijgt nog sterker dezen indruk, dat met een grondvorm \**esu*- voor het Grieksch niets gewonnen is, als men bedenkt dat het zekerste resultaat van Sommers Griechische Lautstudien in dit woord niet een paar maal, doch overal spiritus asper zouden doen verwachten, een moeielijkheid, waarvoor de constructieve auteur, die inderdaad van dezen grondvorm uitgaat, geen uitweg weet (t. a. p. 8). Op zijn zachtst uitgedrukt is het voorts toch ook eigenaardig, dat de *u*-afleiding hier van dezen vorm van den wortel, van *es*- zou uitgaan, terwijl de van dezen wortel ongetwijfeld afgeleide formaties: *ἔτεός* „werkelijk” (: \**etu*- vgl. gr. adj. verb. op -*τεός*: lat. supin. op -*lum*), *ἔτυ-μος* en *ἐτήτυμος* naast Hesych. *ἐτά-ἀληθῆ*, *ἀγαθά* op een subst. verbale *ἐτυ*- (= *se-tu*-): adj. verb. *ἔτο*- (= *se-to*-) wijzen m.a.w. den kortsten stamvorm + zijn thematischen vokaal bevatten.

Doch ook het reeds vermelde ontbreken van *f*-symptomen in het woordbegin behoeft niet al te zeer te verontrusten: op de bekende plaats bij Homerus Ω 527 vlg.: *δοιοὶ γάρ τε πίθοι κατακείσται ἐν Διὸς οὔδει / δῶρων, οἷα δίδωσι, κακῶν, ἕτερος δὲ ἔἰων* wijst de hiaat reeds op de mogelijkheid van een weggefallen *f*- (van Leeuwen schrijft daarom *δὲ τ ἔἰων*, vgl. Leaf op deze plaats). Dat voorts voor het korte, zeer vaak gebruikte *ἔυ*-, *εὔ* een mogelijkheid van *f*-verlies eerder kan worden aangenomen dan bij gewone substantiva, blijkt reeds uit het feit, dat de *f*- in woordbegin ongelijk snel is afgevallen, voor *o* en *ω* bijv. vroeger dan voor *oi* (het laatst daarover Brugmann-Thumb Gr. Gramm. <sup>4</sup> 46), waarbij hier tenslotte ook nog een zekere dissimilatorische neiging kan hebben meegewerkt: *vesu* > *velu* > *ve<sup>u</sup>u* - > *e<sup>u</sup>u* (immers ook in het Grieksch openbaart zich de oude tegenzin tegen herhaling van *i, i, u, u* + *i, i, u, u* (vgl. uit den overouden tijd nog *φοῖδα*, niet *φεῖφ*-, (*φ*)*εἰκός*: *φέφοικα*) en zooals blijkt uit de opmerkingen van W. Schulze (K.Z. 39, 612: oind. *yavamat* i.p.v. *yavavat*; ib. 43, 185 over het vermijden van gr. *fi-fi*- en dgl., met de uitbreidingen door E. Fränkel K.Z. 45, 209, Wochenschr. kl. Phil. 1913, 36). Ik meen dus, dat er geen bezwaar bestaat de *δωτήρες ἔἰων* van de Odussee en Hesiodus voor

<sup>1)</sup> Hesychius heeft nog: *ἡεα ἀγαθά*, wat de uitgevers in *ἡέα* veranderen.

woordverwanten te houden van het oind. *vasu-da-* of *vasu-dā* „zege-ningen gevend” van een godin o.a. gezegd, terwijl *vasu-dhā* daar een van de talrijke omschrijvingen is van het begrip „Moederaarde”.

ἈΓΑΘΟΣ geeft groote moeilijkheden, zoodat Boisacq in zijn uitvoerige bespreking tenslotte geen antwoord brengt. In het overzicht, dat hier volgt, is een poging gewaagd woorden van verwanten vorm en beteekenis te vereenigen, die uit hoofde van een dezer beide factoren met ἀγαθός verwant, of ook slechts lotgenooten, elkaars lot bepalend of wijzigend, kunnen zijn geweest<sup>1)</sup>.

Wortelvorm	Klankwettig verband	Semasiologisch verband	Verwanten
1 meghā(+ dh) —	ἀγαθός < ἡγαθό —	goed	Hes. ἀκαθόν < ἡκαθό — z. 12
2 meghā(+ dh) —	μέγαθος < μέγαθος	grootte	
3 meg(h)ā —	μέγας < megā —	groot	oind. mahi — < megha —
4 meg(h)ā —	ἀγα — < ἡγα —	grootelijks (J. Schmidt Krit. d. Sonanten-theor. 152)	ἀγα-νό-ς, ἀγα. πά-ω (met p-causativum), ἀγαμαι, ἀγαίομαι enz.
5 meg(h)ā —	μεγάλο < mega-lo-	groot	
6 meg(h)ā —	Hes. ἀγαλό-(τιμος) < ἡγα-lo-	groot	ἀγάλλω < ἀγαλ-ω
7 (me)ghā + dh —	got. gōds < ghādho-	goed z. 9	
8 (me)ghā + dh —	γαῖέω < ghādhejō	zich verheugen (zich te goed doen)	
9 (me)ghā + dh —	Hes. χαῖσις (< ghādh- ios). ἀγαθός. χρηστός, cf. χαῖος, (z. Hes. en Arist. Lys. 90: lakonisch)	nuttig	
10 māgh —	μέχομαι < magh —	zich meten met	(lit. magoti nuttig zijn, helpen)
11 māgh —	μέχος < māghos	middel	got. māgan kunnen
12 māk —	μέκος < mākos	lengte	lit. mokō'ti kunnen
13 māk —	μακρός < mak-ró-	lang = lat macer, ndl. mager	lat. mācer, ndl. mager „mager”
14 māgh —	macte < mak-tó- of < mag-tó-	verhoogd, geeerd	} cf. lat. magnum } air. do'formag „auget”
15 māgh —	magnus < mak-nó- of < mag-nó-	groot	: μέγας
16 māgh —	oind. maghá — ge- schenk < ma <sup>x</sup> gh-o-	machtig, rijk	lit. magoti nuttig zijn

<sup>1)</sup> In het volgende komt ook een enkele maal ontwikkeling voor bijv. in het Gr. van *gh-dh-* > *g-dh-*, niet *k-dh-*, zooals men zou verwachten; op deze mogelijkheid hoop ik elders nog terug te komen. — In γαῖέω, perf. dor. γέγαυζα is dan natuurlijk met *ghā<sup>h</sup>* + *dh* d.w.z. met een *u*-kleurig aspect van den W. rekening te houden, vgl. gr. γαῦρος, lat. gaudeo.

Het volgende geef ik thans natuurlijk slechts onder de meest uitgebreide reserve aan, zeer wel mij van het gevaarlijke van dergelijke speculaties bewust. In dezen stam dan van gr. ἀγαθός leven in verschillende vormen de volgende bestanddeelen voort: *ma<sup>r</sup>/p<sup>v</sup>-g(h)ā-dho-*, die men met de volgende omschrijving ten naastebij kan weergeven: „groote-vrucht-brengend”; wij nummeren de drie componenten A + B + C.

**A** zie ik dan in gr. μέν, ook Hom., att. μὲν, μά bijv. (A 234), μέν (vgl. *κᾶ:κεν*, dor. ook *κᾶ?*) te verbinden met de Sanskrit-partikel *s-mā*, *s-mā*, waarover men moge naslaan Brugmann Grundr.<sup>2</sup> II 3, 1008: de oorspronkelijk quantitatieve deixis in dit geluid vervat gaat over in die van de verzekerdheid; de wortel *mē-* „meten” en *\*mē*, μή „niet” kunnen hier voorloopig buiten bespreking blijven. **B.** *g(h)ā-*, ongeveer „nut” of een „primitiever” beteekenis bijv. „vrucht”, die ik gaarne onderstellen wil, kan vooreerst aanwezig zijn in den naam voor de aarde γᾶ, γαῖα, voorts in de glossen bij Hesychius: χάρις ἀγαθή en χάρις ἀγαθός of <χᾶσ-ιος als lacen. <χᾶθ-ιος? <sup>1)</sup>; de glosse χηῖνος („landaankoop”: ἀνέομαι?) οἶκος is te onzeker om hier te worden gebruikt. Zie over dgl. benamingen der aarde A. J. Portengen, de Oud-germ. dichtertaal (Diss. Leiden 1915) 47. **C.** *dho-* staat dan zeer zeker met den W. *dhē-* van τίθημι in verband. Veel voorbeelden zijn onnoodig; men vergelijkte slechts woorden als gr. κᾶλα-θος, κᾶα-θος, osc. *Callifae* als plaatsnaam naast lat. *cālidus callidus* (Isid. Orig. 12, 1, 52 *qui frontem albam, calidi* (sc. *equi appellantur*), Corp. gloss. lat. II, 96, 31: *callidus λευκομέτωπος* verwant met lat. *cāligo* en gr. κηλὶς vlek.

Als verwante wortel met dezelfde evoluties kan vergeleken worden *teh-*, *teg-*, *tegh-* in de volgende woorden: τέκ-των enz., welks tennis voor een tennis in den wortel niet veel bewijst, daar hij steeds voorkomt in combinatie met een volgende spirant (de *β* van Brugmann c.s.); toch meen ik hier tennis te moeten aannemen, omdat ik dezen wortel gelijk stel aan dien van gr. τέκος „kind”, τίκτω uit τί-τε-ω „ik formeer, breng ter wereld”, οἱ τεκόντες „ouders”, τεκὼν „vader” (zoo ook Pedersen Kelt. Gramm. I, 89); *teg-*, in τέγος „dak, oorspronkelijk gevlochten dak”, z. Meringer, Wört. u. Sach. 3, 52 over de eenheid van „vlechten”, „weven” en „timmeren” en vgl. voor de beteekenis „timmeren” in het Lat. de bekende plaatsen bij Ennius en (in navolging?) bij Ovidius, waar *texere* wordt gebruikt van schepen: *classis texitur* scen. 66, *textrinum navibus longis* ann. 477 vgl. Catull. 64, 10, Ovid Fast. I, 504, Trist. I, 4, 9;

<sup>1)</sup> Ook in gr. ἀ-χόν „arm” (ἀχυνία Aesch. Ag. 426 met ἀ!) z. Hes. ἡχῆνες eig.: „sine bonis”? Gewoonlijk: *ἡχανῶν* gesteld.

*tegh-* in  $\tau\acute{\epsilon}\chi\text{-}\nu\bar{a}$  te zien, ware een eenvoudige oplossing, indien niet reeds lang een grondvorm  $*teks\text{-}n\bar{u}$  vermoedelijk uit  $*teht + (e)s\text{-}n\bar{u}$  waarschijnlijk was; een dergelijken grondvorm vindt men nog in lat. *lūna*:  $\lambda\acute{\upsilon}\chi\gamma\omicron\varsigma$  aangewezen door de overgeleverde tusschensclakels: av. *raōa'sna* „glanzend”, praenestin. *Lōsna*, opr. *launos* „gesternten”.

Na het voorafgaande lijkt mij de opvatting niet alleen aantrekkelijk, maar ook feitelijk verdedigbaar, dat  $\acute{\alpha}\gamma\alpha\theta\acute{\iota}\varsigma$  eigenlijk zou beteekenen: „omvang-, kracht-stellend”: „rijk, overvloedig, krachtig”; met deze samengestelde beteekenis is in overeenstemming, dat hier comparativus en superlativus eerst door zoogen. suppletie (daarover ben. p. 27) uit andere stammen worden betrokken:  $\acute{\alpha}\gamma\alpha\theta\acute{\omega}\tau\epsilon\rho\omicron\varsigma$  enz. komt eerst sinds de LXX voor. In het dialect van Cyprus komt de vorm  $\acute{\alpha}\xi\alpha\theta\acute{\alpha}\iota = \acute{\alpha}\gamma\alpha\theta\acute{\eta}$  voor (Collitz-Bechtel 37, 59): eigenaardig is wel, dat hetzelfde verschijnsel ( $\gamma > \xi$ ) zich juist bij het verwante woord  $\xi\acute{\alpha}\varsigma$  en  $\xi\acute{\alpha}\iota = \gamma\acute{\eta}\varsigma$ ,  $\gamma\acute{\eta}$  in datzelfde dialect vertoont (z. Thumb, Handb. d. gr. Dialekte p. 292).

D. In het Albaneesch heeft men voor het begrip „goed” twee aanduidingen: *mirë* en *mbarë*; het tweede behoort in zijn beteekenis van „goed, gelukkig” bij het welbekende werkwoord *bie* „ik sla, klop” de Albaneesche representant van idg.  $*bher\bar{o}$ , vgl. G. Meyer Alb. Wtb. 35; *mirë* (z. Meyer ib. 279) is met ob. *miln* „barmhartig” en opruis. *mīls* „lief” verwant.

E. Het Keltisch heeft een suppletieve comparatie: oier. *dag* „goed”, vgl. gall. *Dago-vassus* eig. „Goede-dienaar” (z. Dottin, La langue gauloise [1920] 93), *ferr* „beter”, *dech* „best”; daar *dech* zeker het best met lat. *decus* enz. te vergelijken is, schijnt dit de etymologie van Jones (A. Welsh Grammar 81): ier. *dag*, cymr. *da* verwant met de *a* in gr.  $\delta\acute{\iota}\delta\acute{\alpha}\sigma\kappa\omega$  „ik onderwijs” (zelf weer met lat. *doceo*, *decet* te verbinden) te bevestigen. Een ander woord, in het Iersch zeer gebruikelijk, *maith* „goed” vond tot nog toe alleen een echo in een glosse bij Hesychius  $\mu\acute{\alpha}\tau\acute{\iota}\varsigma\ \mu\acute{\epsilon}\gamma\alpha\varsigma\ \tau\omega\bar{\nu}\ \epsilon\pi\bar{\iota}\ \tau\omicron\upsilon\ \beta\alpha\sigma\iota\lambda\acute{\epsilon}\omega\varsigma$  (s. Fick<sup>4</sup> II, 199) waarvan het wel eigenaardig is, dat ook het Grieksch hier de beteekenis „groot” vertoont. Deze woorden met den wortel *mē-* „meten” te verbinden is aantrekkelijk: het oind.  $\acute{u}pa\text{-}m\bar{u}ti\text{-}$  als adj. „genaakbaar, genadig” en russ. *materój* „groot, sterk” (z. Meillet Etudes v.-slav. 407) vormen den overgang tot lat. *mānus* „goed”, dat echter met zijn  $\bar{a}$  tegenover  $\bar{e}$  in den wortel *mē-* „meten” groote moeielijkheden geeft. Hoe dit ook moet worden opgelost, in ieder geval vindt men ook hier weer de verwantschap der begrippen „groot, omvangrijk: sterk, goed” terug, die zeer duidelijk voor den dag treedt in de participiale *-ro*-vormen: gr.  $-\mu\omega\rho\omicron\varsigma$  in  $\epsilon\gamma\chi\epsilon\sigma\acute{\iota}\text{-}$ ,  $\acute{\iota}\delta\text{-}\mu\omega\rho\omicron\varsigma$  „groot in, beroemd door. . .”, oier.

*mér* (secundair *mór*) „groot”, ob. *-mērū* in eigennamen, vgl. got. *waita-mērs* „wel bekend”, die hunnerzijds duidelijk zich aan de zijde van den wortel *mē-*, niet *mā-* scharen.

**F.** Van het Germaansch was boven reeds sprake; got. *gōds* „goed” staat met gr. *ἀγαθός* in verband, welke wortel *g(h)ād(h)-* ook weer deze beteekenissen vertoont: „juiste maat in tijd en hoeveelheid: juist, passend (maken)”: oind. *gadh* „vastslaan, vasthouden”, nll. *gade* lit. *godūs* (*ā*) „gulzig”, lett. *gāds* „voorraad”, ab. *godū* (*ō < ā*) „juiste oogenblik”, *goditi* „aangenaam zijn”; naast *g(h)ād(h)-* komt ook *ghed-*, *ghad-* voor met de beteekenis: „vatten”, lat. *pre-hendo*, oier. *gataim* „neem weg”, s. Pedersen Kelt. Gr. I, 39. 160, II, 536, Berneker Slav. etym. Wtb. 318; Uhlenbeck verbindt met *ghadh-* (Arkiv 15, 151) ags. *gied* „stafvers” (ontstaan uit *\*ghad-īo-*) als „passend woord”.

**G.** In het Litausch is het gewone woord voor „goed” *lābas*, lett. *labs*, vaak als adverbium lit. *labai* „zeer”: ook hier weder dezelfde aanvoeling van het begrip, want het woord hangt met gr. *ἐλγφα*, wortel *s-lābh-* samen; meer voorbeelden van deze zilverwantschap bij van Ginneken Principes 192.

**H.** Het Slavisch heeft als algemeen woord voor „goed” *dobrū*, dat als *-ro* derivatie van den wortel *dobh-* „passend-~goed-maken” wordt verklaard, vgl. Meillet Etudes v.-slav. 403 en Berneker Slav. etym. Wtb. 204 — russ. *chorošū* is nog niet etymologisch verklaard, Berneker t.a.p. 398 verbindt het met lat. *servare* —. De algemeene beteekenis van dezen *W. dobh-* is „passend, juist, afgemeten”, zoo heeft *dóbá* in het Kl.-russ. de beteekenis „etmaal”, zie ook Meillet Etudes 252. Ware deze wortel niet hier zoo talrijk en ook elders, bijv. met *-īo*-suffix in ob. *dobli* „beste” vertegenwoordigd, men zou een oogenblik geneigd zijn in slav. *dobrū* een verbinding te zien van het praefix *do-* „naar toe” (daarover onlangs Meillet Mém. soc. ling. 19, 243) + *bhr-* van den wortel *bher-*, zooals men dezen korten stamvorm ook vindt in gr. *δίφορος* „wagenbak, zetel”: men zou dan semasiologisch zijn toevlucht kunnen nemen tot uitdrukkingen als d. *zu-träglich*, gr. *συμφέρει* en *σύμφορος* „batig, voordeelig”.

De verwante talen bewijzen echter, dat wij hier van een wortel met aspiraat beginnende moeten uitgaan: got. *ga-daban* „passen”, *ga-dōfs* „passend”, vgl. ook arm. *darbin* uit *\*dhabhro-* „smid”, lat. *faber* hetz., lett. *daba* „natuurlijke eigenschap, instinkt”: *W. d(h)abh-* is voorloopig een gegeven X, en brengt ons voor onze semasiologische vragen niets verder. <sup>1)</sup>

<sup>1)</sup> Wanneer men bij Falk-Torp-Davidsen 1248 leest (s.v. *tapper*, „dapper, bedrijvig”, onoor. *dapr* „zwaar, traag, bedroefd”): „verschieden von der hier vorliegenden idg.

Woorden als lit. *gēras* „goed”, die met *giriū* „ik prijs, loof” (Osthoff Morph. Unters. VI, 158) in verband staan, blijven hier buiten bespreking, daar zij ons voor het begripsverband niets bruikbaars geven.

§ 3. Vatten wij nu het voorgaande kortelijks samen, dan vinden we de volgende uitgangspunten waarbij wij het begrip „lief”, dat in het Albaneesch voorkomt en dat zonder twijfel op een latere zienswijze berust, uitzonderen.

		Wortel
A.	wonen, gewoon zijn arisch, illyr., germ. ?	<i>yes-</i>
B.	passend: 1. uiterlijk („ <i>toga decet</i> ”) lat., kelt.	<i>dek-</i>
	2. geschikt germ. -balt. -slav.	<i>ghād(h)-</i>
	” ” ” slav.	<i>d(h)obh-</i>
C.	groot kelt. (: <i>mē-</i> „meten” ?)	<i>mat-</i>
	grootheid stellend gr.	<i>m-ghadh-</i>
D.	kracht: 1. kracht gr.	a. <i>bel-</i>
	” ”	b. <i>kret-</i>
	2. dragen (opbrengen?) z. „ <i>fertilis</i> ”	
	arm., gr., alb.	<i>bher-</i>
	3. nemen arm., balt.	<i>s-lāb(h)-</i>

Aldus blijkt, dat bij levende wezens het goede hoofdzakelijk in actief arbeidsvermogen wordt gezien en wel met den nadruk op het quantitatieve, hier weer omvang meer dan aantal; bij zaken schijnt het kenmerk in hun „aanpassingsvermogen” aan den mensch of hun bruikbaarheid te liggen, waaruit „gewoonte”, vervolgens „genegenheid”, eindelijk „liefde” ontstaat: aanvankelijk behoeft men deze laatste gevoelens zeker niet als uitsluitend den mensch toegedacht te beschouwen.

#### § 4. *BONUS*.

De oudste vorm is *DUENOS* op de thans naar dit woord genoemde inscriptie uit den tijd van  $\pm$  350 v. C., waar vermoedelijk *duenos* . . . *duenoi* (?) geen eigennaam is (z. Kretschmer Zs. österr. Gymn. 57, 495;

---

Wurzel *\*dheb* „gedrungen, fest sein” ist *\*dhebh* „passen” in anord. *dafna* „gedeihen”” dan komt vanzelf de overtuiging op, dat men hier met één wortel te doen heeft. Reeds Collitz Schw. Präterit. 112 verbindt hiermee oind. *dubhrá-* „gering, armoedig” en Wood Mod. Lang. Notes 21, 227 got. *af-dōbnum* „verstommen”. Wij hebben hier ongeveer weer alle beteekenissen, die wij beneden p. 24 bij den wortel *du-* terug zullen vinden: ook hier een wortel die „groot” (z. opr. *debikan* „groot”), „dik” (oh. *debetū* „dik”, lett. *depsis* „dikke jongen” I. F. 33, 126), „machtig: passend; overmachtig: niet passend, slecht, minderwaardig” beteekent; ja, wanneer men de beteekenissen van *ἐγχαμαί* „ik bewonder”, *ἐγαίωμαί* „acht te groot: word boos”: *ἐγχευ* „te groot” als eenheid begrijpt, zal men hierbij ook plaatsen den wortel *dhabh-* „verbazen” in *ταύα, τέσηπα* naast *dhab(h)-* in *σάμβος*. Deze mogelijkheid schijnt mij de overweging waard.

I.F. 21, 307): in diezelfde inscriptie komt ook reeds *MANOM* voor, zoodat Kretschmer aanleiding vindt t.a.p. „brav” (zoo ook Hauler ad Ter. Phorm.<sup>2</sup> v. 115) en „gut” te vertalen; *MANIUS* als eigen-naam vindt men reeds op de beroemde Praenestinische fibula uit de VI<sup>e</sup> eeuw. Voorts heeft Norden Kunstprosa<sup>2</sup> 157 waarschijnlijk gemaakt, dat voor den oudsten vorm van het oude gebed bij Cato de Agr. 141 wegens de alliteratie nog aan *duene* en *duono-* gedacht moet worden. *DUONORO* als Gen. Pl. vinden wij in de Scipio-inscriptie (+ 259 v. C.) en Paul. 58 Linds. zegt kort *duonum bonum*, vgl. de zeker zeer oude spreuk van Marcius bij Fest. 162 Linds.: *quamvis noventium duonum negumate*. In de literatuur heeft reeds dadelijk Liv. Andr. het woord, Odyss. 28 *duona* = „„goederen,” bezittingen”. Intusschen schijnt de vergelijking van Paul. 109: *in carmine Saliari Cerus manus intellegitur creator bonus* (Aelius Stilo bij Fest. 132 Linds. las *manuos* (als Acc. Plur.) met Varro L.L. 7, 26 (Goetz-Schoell): *duonus Cerus du<o>nus Ianus* er voor te pleiten, dat in de sacrale taal *duonus* en *mānus* ongeveer synoniem waren geworden. Slaat men de plaatsen in den Thesaurus na, dan blijkt voor de oudste tijden het gebruik, waar het woord van menschen wordt gebezigd, zich steeds om de beteekenis „bruikbaar flink, dapper” te bewegen; ook wanneer het als epitheton der goden verschijnt (z. Thes. ling. lat. II 2086), is de beteekenis hoogstens „mchtig en door zijn macht helpend.” Voor de gedachten, waarvan men bij dit woord moet uitgaan, is de comparatie uitermate teekenend: *melior*, *optimus*. Het eerste (reeds voorkomend in het carmen Saliare bij Varro L.L. 7, 26: *melios eum recum*, Maurenbrecher leest: *meliosum recum* = *meliorum regum* of *divum*) hangt samen met *multus*, gr. μέλα (lat. *malus*?, vgl. *male* en *misere* = „zeer” als herhaling in tegengestelden zin van den oorspronkelijken beteekenisovergang?), den voc. att. ὦ μέλε „mijn beste”, μέλει. *Optimus*, oudere vorm *opituma ueiasit* Bücheler Carm. Epigr. 14, Diehl Altlat. Inscr.<sup>2</sup> 520, CIL. I<sup>2</sup> 1206, is afleiding van *ops*, zooals *fnitimus* van *fnis*.

Wij vinden hier dus een grondvorm *dueno-*, welks *o* de vocaal der eerste lettergreep in *o* deed overgaan; *bene* en *bellus* (uit *duenelo-*) bewaren het oorspronkelijke.

§ 5. *BEARE* en *BEATUS* Beide komen sinds Plautus voor en hebben ongeveer de beteekenis „iemand goed doen.” Ter illustratie diene het volgende: Plaut. Capt. 137: *foris . . . quod gusto, id beat*, misschien Pseud. 666: *beatus eris, si consudaveris*; dat het verband met *bonus*, *bene* levend was, toont Terentius duidelijk Andr. 106: *o factum bene, beasti!*

Verwantschap met *bonus*, dat zelf uit \**dye-no-* is ontstaan, is dus zeer waarschijnlijk; de vraag is slechts, of men in verband hiermede van een gerundivium \**dye-jo-* of van een substantivum \**dye-ia* moet uitgaan en of de oudere vorm van *bonus* op te vatten is als \**dy-ēnos* of als \**dyē-nos*; meer dergelijke formatics op *-ēno-* bij Persson Btr. indog. Wrtfisch. 570. Tenslotte is ook een mogelijkheid ter overweging, of \**dye+i-o-*, dus W. *dyei-* ten grondslag ligt, een wortel, die wij in het Gricksch heel goed kennen in *δέ-δ(ε)σι-και*, *ξ-δ(ε)ει-σα*, *δεινός* enz.

§ 6. *BELLUM* „oorlog” lasch ik op deze plaats in, op gevaar af voor een aanhanger der *κατὰ ἀντιφρασιν* wetenschap te worden gehouden, die immers pronkte met zijn *bellum quia minimè bellum*, of zooals Varro spotte Sat. Men. 64: *Sociis es < hostis >, hostibus socius, bellum ita geris ut bella omnia domum auferas*. Op de oudste plaats Naev. fr. 23 Baehr. heeft men in onze handschriften reeds *b: bellique* doch Ennius schrijft nog (ann. 559) *pars occidit illā duellis*, zooals Varro L.L. 7, 49 het duidelijk uitspreekt: *duellum id postea bellum*.

Behalve de genoemde antiphrastische oplossing is er bij de Romeinen slechts één bekend, die het papier waard is: Paul 58 Linds.: *duellum bellum, videlicet quod duabus partibus de victoria contententibus dimicatur*; ook glossen brengen nog deze wijsheid over IV 230, 35: *duellum bellum duorum hominum*. Van de modernen is Pedersen KZ 39, 379 deze opvatting toegedaan; van Ginneken zoekt als gewoonlijk zijn kracht in semasiologische overwegingen en verbindt het (Principes 225) met *bellus*!

Een kleine wijziging brengt Uhlenbeck nog aan, die vasthoudend aan de etymologie van *duo* niet van een oorspronkelijke beteekenis „zweikampf”, maar van „entzweiung, zwiespalt” uitgaat (K.Z. 42, 553) en voor de beteekenis ook reeds oind. *dvésti* „hij haat” vergelijkt.

Over de oudere vormen is het niet gemakkelijk tot grotere nauwkeurigheid te komen. Plautus heeft steeds *dy-*, Ennius en lateren soms *dū-*, z. ook Sommer Hdb<sup>2</sup>. 223. Cicero zegt op een bekende plaats Orat. 153: *nam ut duellum bellum et duis bis, sic Duellum eum qui Poenas classe devicit Bellum nominaverunt, cum superiores appellati essent semper Duelli*. Deze tijdsbepaling komt overeen met de inscriptie op een drinkschaal uit den tijd van den eersten Punischen oorlog: *Betolai pocolom* CIL. XI 6708 vgl. Wissowa Rel. u. Kult.<sup>2</sup> 151; met de namen *Duilius*, *Duelius* is voor ons doel niet veel te beginnen, z. Schulze Z. Gesch. lat. Eigenn. 90 noot, Solmsen K.Z. 34, 5 vlg., Kroll ad Cic. Orat. § 153.

Ook de Gallische namen *Bellovesus*, *Bellovaci*, *Belli* (vgl. Dottin Manuel de l'ant. celt. 93, 304 en La langue gauloise 233) kunnen ons hier niet helpen, daar *du-* in het Keltisch zeer waarschijnlijk *d-* is geworden en deze namen vermoedelijk met de godinnenaam *Belisama* in verbinding staan, z. hierover d'Arbois de Jubainville Les noms gaulois chez César 57, Holder Altcelt. Sprachschatz 391, 392 <sup>1)</sup>).

De eenige weg, die veilig blijft, is deze, dat men *bellum* zoo vast mogelijk blijft verbinden met zijn negatie: *indūtiaē*, een plurale tantum zooals *inimicitiaē*: het woord dat met *amicus* tegenover *inimicitiaē* op één lijn zou staan, ware *\*dū-s* of *\*du(v)-os* „vijand” of *\*duvā* „vijandschap” uit *\*dū+o-/ā*. Hier schijnt het mij moeielijk verder te komen zonder een beroep te doen op het oude woord *PERDUELLIS*, *PERDUELLIO*. Varro zegt in een niet geheel duidelijke passage L.L. 7, 49: *apud Ennium: „quin inde invitis sumpserint perduellibus” perduelles dicuntur hostes; ut perfecit sic perduellum, et duellum, id postea bellum* eqs., anders Paul. 91 Linds.: *et qui nunc hostis, perduellio* (sc. *apud antiquos dicebatur*) cf. ib. 58. De uitgang *-io* voor het aanduiden van een persoon is zeker zonderling; alleen op lat. *optio* „onderluitenant, vaandrig” en het Etruscische *histrīo* (vgl. ook *ludio*) zou men zich kunnen beroepen; te meer valt dit op, omdat Plautus e.a. zich geregeld van *perduellis* bedienen: Amph. 250: *perduelles penetrant se in fugam*, vgl. ib. 643, Cist. 200: *perdite perduelles*, Mil. 222, Pseud. 583, 589.

Hoe is dit woord op te vatten? De volgende analogie acht ik misleidend: het staat namelijk vast, dat men bij de trias *rebellis*, *rebellio*, *rebellare* juist wegens de beteekenis der praepositie *re-* van *rebellare* moet uitgaan, waarnaar *rebellis* postverbaal gevormd werd: eerst hierbij behoort *rebellio*. Gaarne zou men dit aannemen ook voor *perduellis*, en dus uitgaan van een *perduellare*, *perbellare* „de twist tot het bittere eind uitvechten”, daarnaar *perduellis* „een verbitterd vijand”, maar van een werkwoord *perbellare* is slechts één spoor over: Gloss. II, 273, 36: *perbello διαπολεμῶ*; dit is ongetwijfeld een laat werkwoord, dat hier geen rol mag spelen.

De beteekenis, die *perduellis* in het strafrecht behield tot in Cicero's tijd „hoogverraad” geeft ook geen nieuw licht over dit woord: de hoogverrader werd als „vijand” beschouwd, met een werkelijken vijand maar dan in den staat gelijk gesteld; zoo oordeelt ook Mommsen Staatsrecht III 1189: „wenn das Verbot um den

<sup>1)</sup> Holder vergelijkt daar *belutu-*, dat hij (307) verbindt met oier. *-ēpil* „hij sterft”, *ēpellu* „ondergang”, deuterotonisch *at-bēla* „moriētur”.

Landesfeind zu trauern den als *perduellis* veruntheilten Bürger wohl von Rechts wegen einschlieszt usf.”, vgl. ib. II<sup>2</sup> 598—601.

Dus moeten wij ernstig rekening houden met een andere mogelijkheid, dat *perduellis* een woord is als *perennis*, een zgn. hypostase dus van *per annum* „door het heele jaar heen”; meer dergelijke woorden met andere praeposities samengesteld bij Stolz Hist. Gramm. 401, 412. Later zijn de oude *i*-stammen (vgl. *inermis*: *inermus*, *elinguem* = *sine lingua* Paul. 67 Linds. naast jonger *clumbum evulso lumbo* ib.) vervangen door *o*-stammen, ook in de hypostase, zoo *per-fidus*; Skutsch verklaart dat bij Stowasser-Petschenig als hypostase uit *per fidem* [*decipere*] of [*fallere*], zeker onjuist, daar een dergelijk gewichtig werkwoord noch „weggelaten” noch ook in gedachte aangevuld kan worden; neen *perfidus* laat de zeer oude beteekenis van *per-* „door, over iets heen, iets overschrijdend, te buiten gaand” nog onderscheiden, toont dus hier overtuigend zijn verwantschap met gr. *παρά-νόμος* (ἄν, πράττων) > *παρά-νομος*; νόός is *per-fidus* eveneens „het gegeven woord te buiten gaand, niet achtend”. Dat dit zoo is, blijkt uit *periurus* „meineedig”, dat geen andere verklaring toelaat; zoo ook Usener Fleck. Jhrb. 117, 71 vlg. en Skutsch zelf Kl. Schr. 165 (= Neue Jhrb. Suppl. 27, 93), ofschoon zijn formule: „über das Recht, über die Treue sich hinwegsetzend” nog te weinig in het leven staat. We hebben hier dus reeds met twee verschillende morphologische fasen, *i*- en *o*-stammen, te doen. Op een andere wijze openbaren zich twee lagen in de volgende woorden: *per-egrē*, *per-egrī*, „in den vreemde; naar het buitenland; uit het buitenland” en *peragrarē*; het eerste een oud woord (eig. *per* + *agrei* als locativus: „over op-het-land heen, buiten de bebouwde kom”), waaraan *peregrīnus* weer afleiding is, terwijl in *peregrē* reeds bij Plautus voorkomt in een fragm., z. Skutsch Kl. Schrift. 170; het tweede, niet alleen omdat van \**agrarē* begrijpelijkerwijze geen spoor over is, een hypostase uit *per agrum*, zooals vermoedelijk ook *perlustrare* te verklaren is. Het verschil in tijd blijkt hier natuurlijk ook uit de verschillende vokalen: *perēgre*, *perāgrare*, waarvan voor een wordeenheid slechts de *e* klankwettig is.

Hoe past *perduellis* nu in dezen kring van woorden? Het is als *i*-adjectivum blijkbaar een specimen van de oudste laag, maar vast staat dat niet alleen deze maar ook de jongere, de *o*-stammen, in *per* de beteekenis toonen: „door iets heen komend (zoodat men er buiten komt” of „zoodat men het geheel doormaakt”); *perduellis* was dus ongeveer „die door een kracht proef (later: oorlog) gaat” > „die de wapens laat beslissen.”

Zoo ga ik dus uit van een oud collectief femininum: *\*du-ēla* dat op een lijn stond met *loqu-ēla*, *quer-ēla* enz.; juist zooals *iūgerum* een latere singularis is bij *iūgera* = gr. ζεύγε(σ)-α, een oorspr. s-stam dus, zooals gr. τάλαντον eerst bij gr. τάλαντα, eig. een -nt- stam werd gevormd (z. Kretschmer Glotta 3, 267), zoo is *bellum* een nieuwe singularis bij het als pluralis gevoelde collectivum: *du-ēla*.<sup>1)</sup> In deze meening versterkt mij juist de eigenaardige voorliefde voor den pluralis in *inimicitiae*, *indūitiae* (z. b.) en derg. woorden voor handelingstoestanden. Naast -ēla komt, vooral in de oudere tijden, -ella voor: *fugella* Cato 45,6 Jordan, *luella* Lucr. III, 1028, *querella* CIL. XIV, 694, 963, *turbella* Plaut. Bacch 1057, z. Cooper Word-formation in the Roman Sermo Plebeius 32, Georges Lex. lat. Wortf. 394, Stolz Hist. Gramm 509; eigenaardig is, dat ook naast *querēla* later heteroclitisch een ntr. *querellum* voorkomt, z. Georges t.a.p. 581.

Ook in het Grieksch komen verwante formaties voor: van den stam θυ- naast θυᾶ- heeft men θυῶλημα en θυάλημα in een inscriptie van Milete, dus Ionisch (ᾶ dus, kort); een andere vorm is θυηλή Hom. I 220: \*θυέω van τὸ θύος, een -εσ- stam, zooals ἀνθήλη: ἀνθέω (Bechtel Lexil. Hom. 168), μιμηλός νοσηλός naast μιμέομαι, νοσέω hebben ook zeker ε, δῆλος uit \*δειηλος en meer voorbeelden bij Brugmann-Thumb Griech. Gramm.<sup>4</sup> 231; van η/ε verbaalstammen vindt men ᾠελλα uit ᾠελ-ιᾶ bij een -lo- verbaaladjectief (doch z. ben.) ᾠε-λο- „blazend” = cymr. awel „wind, adem”; θυελλα houd ik met Güntert Üb. Reimwortbild. im Ar. und Altgriech. 157 noot, voor een formatie die het synonieme of synoniem wordende ᾠελλα nabootste en zie er dus niet een adjectivum in \*θυελός: θύ(ι)ω, „stormend, razend,” zooals Solmsen doet, Beitr. zur griech. Wortforschung 262, waar men nog meer voorbeelden van een dergelijke derivatie op -lo- kan vinden. De glosse bij Hesychius Δύαλος ὁ Διόνυσος παρὰ Παιώσιν zou als macedonisch of thracisch verwant kunnen zijn, wanneer men aan de θυιάδες en θύσθλα denkt uit den Bacchusdienst wel bekend, formeel vgl. Bechtel Lexil. Hom. 170.

Zoo is dan ook *bellum* te beschouwen als een vorm: *\*du-ēlā*, ouder wellicht *\*duē-lā*, waarvan de beteekenis was of „twist” (dit zelf ook verwant met *tree*) of „krachtmeting, overweldiging”; het laatste verdient mijns inziens de voorkeur.

Deze weg is, dunkt me, te verkiezen boven een oplossing die van een s-stam uit zou gaan: *du-es-lo-*, vgl. *prēlum* waarschijnlijk

<sup>1)</sup> Een dergelijk oud collectivum kan bijv. ook aanwezig zijn in lit *dāna* „brood” fem., van den wortel *dō(u)-* „geven”, vgl. lat. *dōnum* enz. (zie Bartholomae P.B.B. 41, 275).

\**pres-lo-* en Sommer Hdb.<sup>2</sup> 229. Men zou dan aan verbinding met *bestia* (uit \**dyes-tiā* zooals *ūs-tium* : *ūs*) en *bel(l)ua* (z. ben.) kunnen denken; wel wijzen volgens sommigen (de Romaansche vormen op *ē*; Meijer-Lübke Etym. Wtb. 1061, 1063 neemt echter *ē* aan en tegenover Plutarchus Βηστίας staat Etym. Magn. Βέστια<sup>1</sup>).

Van belang is hier de glosse bij Paul p. 31 Linds.: *bēlūtus bestiae similis*, omdat zij een *u*-stam bewijst, waar door *bēluā* : *bēlū* = *iānuā* : *ianū-* (oudtijds *u*-stam) komt te staan, te meer omdat stammen op *-lū-*, *-nū-*, *-tū-* een onderwetschen stempel dragen. Men vergelijkte naast *bēlū-* en *iānū-* het met het laatste woord synonieme *por-tū* (uit \**pr-tu-* vgl. av. *pərə-tu-s* „doorgang, ingang”) naast *por-tā*, dat aanvankelijk slechts „doorgang, ingang” beteekende, in de XII tafelen nog „ingang, deur” dus = *porta* was, vgl. Fest. p. 262 Linds. *cui testimonium defuerit, is tertiis diebus op portum obragulatum ito.* Een reeks godennamen op *-nū* gaat parallel met deze stammen: *Silvānus* : *silva* *Bellōna* : *bello-m* (oudste vorm *BELOLAI* CIL. XI 6708<sup>3</sup> ± 250 v. C., *Duelona* Varro L.L. 5, 73, waarschijnlijk ook oudtijds als godennaam *annōnan*<sup>2</sup>): *annus*, *Portūus* : *portus*, en zoo ook *Neptunus*. Vergelijkt men voorts *patr-ōnus* (: *pater*), *mātr-ōna* (: *mater*) met het Grieksch, waar *πάτωρ*, *μήτωρ* naast *μητρικά* slechts als *ō(u)* stammen (met korte phase *ū*, *ü*) kunnen worden opgevat, dan blijft voor *Bēlōna* ook de aanknooping aan den *u*-stam \**bēlu-* (z. boven *bēluā*) mogelijk, waardoor het *ōu*-suffix eenvoudige *o*-phase zou blijken te zijn bij de *ōu*-stammen van het type gr. βασιλεύς, acc. βασιλῆ(ς)-α<sup>1</sup>) (over deze nomina Ehrlich K.Z. 40, 352).

§ 7. Keeren wij nu naar ons punt van uitgang *bonus* terug, dan valt zeker op, dat een in het Latijn zoo gebruikelijk woord in de dialekten niet voorkomt. Eenige dialekten schijnen daarvoor een *-ro* participium van den wortel *cup-* in *cupere* gebruikt te hebben; zoo staat in een der kleinere Umbrische inscripties: *Cubrar Matrēr bio eso* = „Bonae Matris sacellum (?) hoc” en Varro vermeldt *cu-* of *cipro-* als Sabijnsch, L.L. 5, 159: *nam ciprum sabine bonum*.

<sup>1</sup>) Walde sv. *bestia* en Woch. f. klass. Phil. 1915, 792 en Oštr Wört. u. Sach. 4, 217 wegens arm. *gun* „poging” meenen van *dhīēs-* „ademen” (vgl. lit. *dvīšē* „adem, geest” uit te moeten gaan, maar de Armeensche etymologie is fantastisch en ook overigens is de *dh-* slechts voor got. *dīus* „dier” enz. noodig, welks grondvorm \**deuz-* uit idg. \**dheus-o-* reeds aanmerkelijk afwijkt.

<sup>2</sup>) Ook *anūōna* en *annus* eigenlijk \**iānō(u)-nā* en *iānū-s* (vgl. *annō-tinus*!), dat, hoewel het eerst voorkomend bij Caesar B.G. 5, 8, 6 toch in verband gezien met *prīs-ānus* (vgl. *prīscus*, *prīs-mo-s* > *prīmus*, z. paelign. *prīsmu* „prima”) zeer oud moet zijn, door invloed van *anus* ring? *Iānus* was god van den ingang en van het begin, ook god van het jaar, Wissowa Rel. und Kult. der Römer<sup>2</sup> 2 p. 104.

Waar is *bonus* gebleven of juist, indien het er geweest is, waarom is het dan verdwenen?

Naast het bekende nomen van den natuurgod *Faunus*, over wien men Wissowa Rel. und Kult. der Römer<sup>2</sup> 208 vergelijken moge, hebben hier de glossen eenige merkwaardige en zeker dialektische vormen bewaard: *hannii dii agrestes* in het Lib. Gloss. z. Löwe Prodr. 426 en *Fones dei silvestres* in de Gloss. Isid. (?). Hiermede verbindt men al lang de bekende formule in de Umbrische gebeden: *futu fons pacer pase tuna ocre Fisi* enz. = „esto... propitius pace tua arci Fisiae”; het onvertaalde woord geeft men dan meestal met „favens” weer, Bücheler vertaalt het in den text met „volens,” maar heeft het in zijn glossarium toch met „favens” geïdentificeerd. Voor deze vertaling kan men zich op Verg. Georg. I, 18: *adsis, o Tegeaeae, favens*, beroepen maar veel vaker komt in het Latijn *bonus* voor als epitheton, ook praedicatief, van goden, z. Thes. L.L. II, 2086; vooral de plaats in het Carmen Saliare is hier duidelijk: *duonus Ceres es, duonus Ianus* bij Varro L.L. 7, 26; Plaut. As. 717, waar van Fortuna en Salus gesproken wordt: *ambae sunt bonae*, zooals in den Umbrischen text staat VI a 23: *fos sei, pacer se ocre Fisei*: „sis bonus (?), sis propitius arci Fisiae” en zooals in het Latijn beide uitdrukkingen naast elkaar voorkomen bij Verg. Aen. I, 734: *adsit laetitiae Bacchus dator et bona Iuno; et vos, o, coetum, Tyrii, celebrate faventes*<sup>1)</sup>).

De interpretatie, die hier een met *faveo* verwante vorm in ziet stuit nu echter op bezwaren; terwille van één plaats VI b 61: *fututo foner pacer* eqs. ziet men zich gedwongen van een grondvorm *\*foyni-* (niet *foyni-*, vgl. *cavium* CIL. 585, 6 oude vorm, vóór *cautum*) uit te gaan, zie bijv. Buck, Gramm. Osc. Umbr. 187; dit is echter een <sup>2)</sup> geheel geïsoleerd voorbeeld van een participium formatie op *-eni-*, vgl. v. Planta II, 49. Intusschen wijst de boven aangehaalde plaats zeker op een *i*-stam; van een *o*-stam zou de Nom. Plur. in het Umbrisch *-ur* als uitgang hebben gehad. Te zeggen, dat hier de Nom. Plur. met de vaker voorkomende Gen. Sing. op *-er* is meegegaan, waarbij de declinatie der *i*-stammen, waar deze beide casus op *-er* eindigden, een kleinen invloed zou

<sup>1)</sup> Naast de oud-italische (?) *Fauna* staat van het begin af als een vaste naam, haar alleen eigen, *Bona dea*; deze wordt in een inscriptie van Aquileia CIL. V 757 genoemd naast een god *Fonio*, vgl. Wissowa Relig. u. Kult.<sup>2</sup> 216. 218.

<sup>2)</sup> Dit geval is niet te vergelijken met lat. *lénis, mánis* „dienstvaardig” (Pl. Merc. 105, Paul. 127 Linds.), *sēgnis*; *-ni-* vormt ook adjectiva (vgl. Macdonell A Vedic Grammar p. 258, Brugmann Grundr.<sup>2</sup> II, 1, 288), maar in levend gebruik slechts in het Oud-indisch. Vgl. over *lénis* p. 43 noot.

kunnen gehad hebben, zou een zeer overmatig gebruik van het analogiepanacee zijn. Doch wel is het desnoods denkbaar, dat het volgende woord *pacrer* heeft meegewerkt, om hier dezen eigenaardigen Nom. Plur. in het leven te roepen.

Het blijft dus inderdaad mogelijk van een *o*-stam uit te gaan, hetzij *faŋ(e)no*- hetzij een andere vorm. Is het nu echter niet ook ook semasiologisch waarschijnlijker verwantschap aan te nemen met lat. *bōnus*?

Men kan dus vragen, of niet umbr. *fon-* als *fono-* nit *\*duono-* uit *dueno-* zooals osc. *zicolom* uit *\*zicelom* (z. v. Planta I 247) kan zijn ontstaan. Al dadelijk zal men hier tegen aanvoeren, dat in de dialecten *du-* voor volgende vokaal *d-* is geworden, maar de voorbeelden die daarvoor worden aangehaald (Buck, Gramm. 67, v. Planta I, 414) zijn geen van alle in staat, noch afzonderlijk, noch gezamenlijk, deze klankwet aannemelijk te maken, zooals von Planta t.a.p. zelf reeds toegeeft. Wanneer men nu tegenover elkaar stelt osc. *prúfatted*: lat. *probus*, waarin zonder twijfel de wortel *bheŋā-*, *bhū-* „zich ontwikkelen, zijn”, aanwezig is en daarmee vergelijkt de ontwikkeling van de volgende klanken in het Latijn en de dialecten, dan schijnt een ontwikkeling *du-* > *f* — of minstens *b* — in hooge mate waarschijnlijk.

Indog.	Latijn.	Dialecten.
<i>bh</i>	<b>f</b> (ui) (pro) <b>b</b> (us)	o. <b>f</b> (ust) u. (al) <b>f</b> (u) (= lat. al <b>ba</b> )
<i>dh</i>	<b>f</b> (acio) (con)- <b>d</b> (o)	o. <b>f</b> (a k i i a d) u. (ru) <b>f</b> (ru) (= lat. ru <b>bro</b> s)
<i>g(u)</i>	<b>v</b> (ivus) (tor) <b>v</b> (us)	o. <b>b</b> (i v u s) u. u m e n (< <i>*omben</i> )
<i>d + ŋ</i>	<b>b</b> (onus) (suā) <b>v</b> (is) (≈ suādeo)	<b>f</b> of <b>b</b> <b>b</b> (of <b>v</b> ).

Vergelijkt men, dat *g(u)*, met zonder twijfel veel zwakkere en minder zelfstandige labialisering reeds tot *b-* is geworden in de dialecten, en dat in het midden van een woord bij ig. *bh* en *dh* juist in vergelijking met de latijnsche *b* en *d* een bepaald sterke neiging tot verandering in *f* zich openbaart, dan komt men tot de conclusie, dat men voor *d + ŋ* zonder twijfel in het begin minstens *b*, wellicht *f*, midden in het woord zeer waarschijnlijk *b* mag aannemen.

Het Keltisch kan ons hier evenmin verder helpen; weliswaar zijn de punten van overeenkomst, speciaal tusschen de Britannische groep en de Oscisch-Umbrische dialecten, den laatsten tijd steeds sterker gebleken (vgl. A. Walde Über älteste sprachliche Beziehungen zwischen Kelten und Italikern 1917, p. 26 vlg. en passim) en heeft het Keltisch de ontwikkeling *du-* > *d-* (vgl. Pedersen Kelt. Gr. I, 60), maar

het Keltisch mist eveneens de ontwikkeling *dh- > f-* (Pedersen ib. 109), die het Latijn juist met het Oescisch-Umbrisch verbindt.

Op de juist wegens haar eenvoud aantrekkelijke mogelijkheid van een woord *fono-* ~ lat. *bonus* ook in de dialecten van Italië heb ik hier dus slechts de aandacht willen vestigen.

§ 8. Zoo komen wij thans tot de vraag terug, hoe lat. *bonus* te beoordeelen is. Wij zagen, dat voor de aanduiding van het begrip „goed” door een woord in de meeste indogermaansche talen het idee „sterk” met een bepaalde voorliefde aanwezig was. Nu houd ik mij overtuigd, dat begrippen als „goed: slecht”, „donker: licht”<sup>1)</sup> vaak in wortelmateriaal identisch kunnen zijn en dat hier de geheele richting door van Ginneken in zijn *Principes* zoo levendig beschreven en verder vervolgd — een richting die, aldus kort en dus onvolledig aangeduid, het gevoel voor het eerst als een zeer voornamelijk factor in het taalleven beschouwt — licht kan ontsteken en ook *alleen* licht kan ontsteken. Zoo ook hier: het begrip „sterk” leent zich al naar gelang van omstandigheden om aan te duiden „goed, steunend, bewonderenswaardig” en „geducht, te duchten, boos, slecht.” Juist zoo kan de gedachte „twee” zich afteekenen tegen den achtergrond: „waar vroeger een(heid) was”, en dus alle nuances van scheiding, splitsing zich toeëigenen.

Niet weinig was ik dus verbaasd, nadat ik de kern van deze beschouwing voor mij zelf had uitgewerkt, bij van Ginneken *Principes*. 217 een gefingeerden tegenstander van dien geleerde te hooren optreden met een opmerking, die hem eerst met recht tot fictieven dubbelganger van van Ginneken zelf stempelt: „tenez, pour deux il ne fait que donner des mots avec une signification défavorable, mais si à mon tour je rappelle le lat. *secundus*, „le deuxième, le favorable”, *bonus* de *duonus*, et *bellus* de *duellus*...” Ook hier gaat het, zooals zoo vaak bij de combinaties van van Ginneken: absolute geest als hij is, vindt hij met merkwaardig fijnen speurzin telkenmale een nieuw verband, maar het juiste punt iederen keer te bepalen in de historische ontwikkeling; het punt dat voor zijn idee vruchtbaar of alleen bruikbaar is, daartoe is hij vaak te weinig philologisch georiënteerd. Zoo hier: *secundus* beteekent zeer zeker in het Latijn „gunstig”, maar deze beteekenis is hier niet, en dit is ditmaal volkomen zeker uit te maken, van de beteekenis „tweede” uitgegaan, maar uit de beteekenis „volgend” af te leiden, zooals de

<sup>1)</sup> Schrijnen *Album Kern* 321, v. Ginneken *Principes* 215, *Wört. u. Sach.* 5, 195, *Wood Am. Journ. of Phil.* 21, 179, v. Ginneken *Leuv. Bijdr.* 1912, 134.

tegenstelling *adversus* reeds duidelijk maakt; de „tweede” als „de volgende” is iedereen een vanzelfsprekende benaming. Dat verder *bonus* „goed” rechtstreeks en juist van „twee” zou zijn uitgegaan, is ook zeker onjuist. Wat aan onmiddellijke afleidingen van het telwoord \**duo* enz. in het Indogermaansch over is, behoort haast uitsluitend tot de latere zgn. distributiva, type lat. *binī* „telkens twee; ieder twee”, germ. \**twizna-* hetz., lit. *dvynū* „tweelingen” vgl. Sievers achter Brugmanns Distributiva (= Abh. Sächs. Ges. d. W. 25, V 71 vlg., 1907), Brugmann ib. p. 28, 31.

Men zou zich, in den geest van van Ginneken, kunnen voorstellen, dat het begrip „twee” zich tegenover de armoede van „één” het waardeeringsgevoel van *gelukkigen rijkdom* toevoegde, ongeveer in den trant, waarin Plautus den ouden Callicles laat spreken (Truc. 808): *puer quidem beatus: matres duas habet et arias duas*, waar juist datzelfde woord *beatus*, dat met *bonus* in verband staat, zich weer aanmeldt. Beter is, naar ik mij voorstel, juist het begrip „twee” af te leiden van de voorstelling „sterk”, waaruit „omvangrijk” of „talrijk”: Hiervoor is, zooals wij zullen zien, genoeg bewijsmateriaal aanwezig. Andere etymologische verklaringen der numeralia hebben doorgaans een te fantastischen inhoud. Wanneer Caroline Stewart in Bezzenbergers Beiträge 30, 234 om de voorstelling „twee” te bereiken meent te moeten uitgaan van een zeer hypothetischen wortel *du-* „in die Ferne gehen” en dan laat volgen: „in the initial *du* of *dva* resides the force of separation, „entfernung”, remoteness &c.”, dan helpt ons dat even weinig verder als de mogelijkhedenfantasien van E. W. Fay in het Am. Journ. Phil. 16, 18; 31, 413 en resumeerend 33, 394, waar ook hij de namen der vingers te hulp roept.

In dit verband waag ik het slechts met grooten schroom op een glosse bij Paul. ex Fest. attent te maken 59 Linds.: *dubāt dubitat* en dan de volgende: *dubenus apud antiquos dicebatur, qui nunc dominus*, een schroom die slechts grooter is geworden, toen ik later in mijn aantekeningen terugvond, dat reeds Birt een verwant idee had gehad, zie Rhein. Mus. 52 suppl., p. 70: immers Birts gissingen vooral in dien supplementband zijn vaak wild en avontuurlijk. Toch is het zaak deze mogelijkheid in het oog te blijven houden, daar de verklaring van dezen vorm bij Kretschmer Einl. gr. Spr. 236 noot, waar hij Meringer volgt, — dissimilatie uit *dominus*, *m-n* verandert in *b-n* — onder meer dit bezwaar heeft, dat het de *n* onverklaard laat. Ook een andere glosse laat zich niet zoo gemakkelijk weg interpreteeren: *dubius διφύης* Corp. gloss. lat. II, 56, 6. Of men in *dubenus* met echte *b* te doen heeft van dezelfde origine

als de *b* in *dubius* en *superbus*, of dat men hier een -ouden Gleitlaut heeft, die ontstaan is om *u* weer te geven <sup>1)</sup>, volkomen op dezelfde wijze, alleen minder frequent optredende, als de Grieksche *ϕ* door *β* (*γ* en *τ*) weergegeven bijv. in Hesychius, is nog de vraag. Ik houd het met het eerste deel van dit alternatief.

In deze meening wordt men nu versterkt, wanneer men ziet, hoe de talengroep, die met de Italische de meeste verwantschap vertoont, de Keltische, in het Oud-iersch *den* „kranig, sterk”, vermoedelijk zeer nauwkeurig dezelfde formatie [*<du-eno-s*] en beteekenis, als wij boven voor het Latijn vonden, laat zien; over dit woord Pokorny K.Z. 46, 151; dat ig. *du-* in het woordbegin ier. *d-* werd, blijkt reeds uit het telwoord oier. *dau* „twee”, zie ook Pedersen Kelt. Gr. I. 60.

§ 9. Thans rest de vraag nog naar de formatie, die wij in *bonus* en *beare* moeten aannemen. Grondvorm is ginds *\*dueno-*, hier *\*duēio-*. Hoe is dit te verklaren, hoe is het morfologisch te splitsen??

Een suffix *-ēno* is vooral in woorden uit oudere fasen of met een oudere allure in het Indogermaansch wel bekend, zooals laatstelijk het materiaal van Persson Beiträge z. indog. Wrtfrsch. 570 en Brugmann Grundr. 2, II, 1, 268, 265, z. boven p. 10 duidelijk maakt; daarnaast vindt men *-etó-*, waarvoor men allerlei groepen vindt bij Brugmann t.a.p. 401 en in het bijzonder voor de Italische dialecten bij Buck Gram. 181, bijv. umbr. *tasetur* „taciti”, maledu „molitum”. Aangezien beide keeren daarnaast staat een suffix *-otó-* en *-onó-*, ligt het vermoeden voor de hand, dat de hier beschreven eerste vokaal met de zgn. bindvokaal of thematische vokaal identisch is; vormen als het Grieksche *ἀρι-δείκετος* eig. „non semel digito mon stratus, zeer bekend”, naast het athematische gewone praesens *δείκ-νῦ-μι* „ik wijs aan” pleiten hier niet tegen, maar wijzen alleen duidelijk erop, dat deze klinker oorspronkelijk niet uitsluitend met het praesens in verband stond. Ook bij dit suffix heeft natuurlijk de wortel zelf geen klemtoon (vgl. bijv. Brugmann-Thumb Griech. Gramm 4, 235 vlg.), en wij kunnen dus ook bij ons woord de kortste phase verwachten, van een *W. dōu-* wisselend met *dōuā-*, dus *dōu- ~ duā- = dū-* en vóór klinker *\*duu-*, met *n* infix *\*du-n-ə-*, gr. bijv. *δύνα-τός: δύναι-μαι*.

Reeds boven wees ik erop, dat bij dit woord en zijn familie een *-no*-suffix evenals bij de zgn. distributiva zeer geliefd is; daar komt

<sup>1)</sup> Over de verwarring tusschen *b* en *v* in schrijfwijze zie men samenvattend Lindsay Lat. lang. 51.

nóg bij, dat met *bo-nus* in beteekenis verwante woorden: lat. bijv. *mā-nus* „goed”, *mag-nus* „groot” dezelfde afleidingsvorm vertoonen, zoodat men hier een systeem kan vermoeden. Hangt *bonus* ook met *duo* samen, zooals ik aanneem, dan kan men ook op lat. *ūnus* uit *oi-no-* (= oind. *ēna-* demonstratief pronomem; daarnaast in *ē-ka-* „één”, *ē-vā-m* „zoo” = gr. *oīfos* „alleen”), got. *ains* „één” enz. wijzen.

Wat lat. *beāre* betreft, hier wordt de zaak uiterst ingewikkeld. Men zou kunnen meenen te moeten uitgaan van een subst. fem. *\*dy-e-ā* „kracht, gezondheid, rijkdom”, doch hier, vóór het suffix *-iā*, heeft men met de verklaring van de *e* de grootste moeite: voor het aannemen van de thematische vokaal mist men hier iedere parallel. Dan van een (verbaal) adjectief op *-io-*, de zgn. gerundiva van het Sanskrit en het Germaansch (z. Whitney Skt. Gramm. § 963 en 1213, Brugmann Grundr.<sup>2</sup> II, 1, 183)? Maar vooreerst blijft het bovengenoemde bezwaar dan evenzeer bestaan <sup>1)</sup> doch daar komt nog bij, dat dit suffix in het Latijn, althans als gerundivum, slechts duidelijk voortleeft in een paar resten, waar het verbum met een praepositie is samengesteld: *ex-imius*, *in-feriae pro-pitius* enz., z. Stolz Hist. Gramm. d. Lat. 457 vlg., Buck Gramm. 184, 185. Substantiva met suffix *-io-/iā* komen zonder praepositie voor: *fur-ia*, *gaud-ium*, *stud-ium*, osk. *her-iam* „arbitrium”. Het secundaire suffix *-eo-/eā* dat uit *-eīā* kan ontstaan zijn, van lat. *alveus* (: *alvus*), *caprea*, *cavea*, *solea* behoort zeker tot een andere taalperiode, dan die van een primaire afleiding *\*dy-e-ā*.

Zoo komen wij ook hier eerst dan tot een gaaf resultaat, indien wij van een *i*-stam *\*dy-i-* uitgaan, waarvan de volle phase was *\*dy-e-ī-*; vermoedelijk is dit type aan beide Italische dialecten gemeenschappelijk eigen geweest, indien wij althans zoo *igne(i)-o-* „vurig” en umbr. *spantea* „lateralia” tegenover subst. *spantim-a-ř* „ad latus” mogen interpreteeren (vgl. Brugmann Grundr.<sup>2</sup> II 1, 199).

Is dit juist, dan komen wij dus, zonder dat dezen wortelvorm bepaald gezocht hebben, voor *bōnus* en *beāre* tot een wortelphrase *dū-* „sterk” verrijkt met een participiaalsuffix *-enó-* en een conglomeraat *-eio-*, dat zelf een *o*-afleiding kan zijn van een *i*-stam: grondvormen dus: *\*dy-enó-* en *\*dy+eī-o-*, beteekenende beide ongeveer „gesterkt” en „kracht-ig”, tenminste in de oudste taalphase, die wij kunnen reconstrueeren.

§ 10. Straks komen wij tot de vraag, wat deze wortelphase

<sup>1)</sup> Een participiaalsuffix *-eio-* ~ *-eto-* *-eno-*, z.b., bestaat nergens, ook in het Oud-indisch niet.

*dā-* eigenlijk is, thans wil ik trachten zijn omvang en samenhang te overzien.

Wanneer wij thans voor dezen wortel  $dā^{(u)} \sim doqā^{(u)}$  van een grondbeteekenis uitgaan, is het steeds weer noodig twee opmerkingen te laten voorafgaan: *a.* evengoed als de wortelvorm is de wortelinhoud, de beteekenis, niets meer dan een reconstructie, een hypothese, een verkortingsformule, die een mogelijkheid schetsmatig wil aanduiden; *b.* persoonlijk houd ik mij overtuigd, dat, hoe meer een taalphase tot het primitieve nadert, zij des te meer complex zal zijn, des te meer vormen zal vertoonen, des te meer „wortels” zal tellen wellicht ook. Intusschen geloof ik, dat die grootere gecompliceerdheid van oudere taalphasen vaak, ja meestal zich zal openbaren in kleine infigeeringen, praefigeeringen, suffigeeringen, bestemd om andere gevoelswaarden aan den woordstam toe te kennen, dat bijv. in de toekomst zulk een functie door ons toegekend zal worden aan de semivocalen *i*, *u* op verschillende plaatsen en voor verschillende tijden in het woordlichaam te onderkennen, dat zoo ook de Ablaut in verband met het accent in laatste instantie zijn verklaring zal kunnen krijgen.

Slechts onder dit uitdrukkelijk voorbehoud kunnen wij dan van dit woord of van deze klanken, nl.  $dā^{(u)}$ -, hetzij als volle phase, hetzij als gerekte phase aanuemen, dat de oorspronkelijke beteekenis was „sterk, gezond zijn”. De vraag, die nu voor de semasiologische ontwikkeling van dit gegeven alles beheerscht, is deze: is het denkbaar, dat een primitiever mensch een begrip ervaren heeft, dat kracht in mensch, dier en plant samenvoegde en dit begrip met een bepaald stel klanken heeft aangeduid, al dan niet omgemoduleerd naar gelang deze ervaring betrekking had op mensch of dier of plant; of is het veeleer zóó, dat de linguïstiek, hetzij a priori hetzij op grond van een reeds aanzienlijk, slechts één conclusie toelatend materiaal, in dit geval dus slechts als waarschijnlijkheid, heeft aan te nemen dat een zoodanige combinatie uitsluitend een meer modern mensch kan worden toegeschreven, voor een sprekend wezen uit vroeger tijden — het behoeft daarom nog niet juist een troglodyt geweest te zijn! — tot de onmogelijkheden behoort? Welnu, dat men het laatste zou moeten aannemen, daartoe bestaat, voor zoover ik zie, in de wetenschap der laatste jaren volstrekt geen drang of dwang. Wat bijv. de wortel *bher-* voor wellicht later tijden laat zien, wijst niet in die richting: *fertilis* wordt van den akker gezegd, got. *barn* „kind” dus van menschen, lett. *bérns* „kind” eveneens; het woord *fēcundus* dat afgaande op *fēlare*, *filius* uitsluitend van de vruchtbaarheid van het moeder-

dier gebruikt moest worden, wordt ook van den grond gebruikt en al is de laatste gebruikssfeer zeker ook eerst afgeleid, zij spreekt toch onmiskenbaar van een periode, waarin dit overspringen der beteekenis door een associatie dezer beide verwante gebieden van natuurvruchtbaarheid mogelijk was: *fētus* gebruikt bijv. Lucretius ook van planten: *crescunt arbusta et fetus in tempore fundunt* (I, 351), hetzelfde geldt van het adj. *fēlix* van boomen gezegd, (voor suff. vgl. *inven-cus* ~ *iūn-īx*, *mātr-īx*) en van *ūber* = *οὐδάρ*, wanneer gebruikt van den akker, het geldt van den geheelen dienst van *Δη-μήτηρ*, van de Moeder Aarde, waarover men A. Dieterich's bekende monographie moge nalezen, van lat. *māteriēs*: *māter*, eig. „kernhout”, vand. „timmerhout”, = gr. *μήτρᾱ* (z. Solmsen Berl. phil. Woch. 1902, 1140, Dieterich t.a.p. 77). Van een wortel *dō(u)*- waarin een beteekeniskern huisde: gezond, krachtig zijn, meen ik dus te mogen uitgaan. <sup>1)</sup>

Hoe is nu in semasiologischen zin de voortplanting van dezen wortel geweest?

Krachtig, gezond

(Secundair)

{

1 sterk, machtig; geeerd; goed (zijn).

2 zich uitbreiden(d), in omvang toenemen(d), verdubbelen(d): twee; lang, ver (zijn).

3 (*trans.*) uitbreidend: vermeerderend voor iem(d) iets:

a. heerschend, overwinnend

α. niet één, niet onverdeeld: uit een, verschillen(d); (*subjectief*): twifelen(d), angst(ig); verdriet(ig), pijn(lijk) (zijn).

β. (*objectief*): slecht, (zich) verdeelen(d), twisten(d), oorlogvoeren(d), „sich en tweeën(d)”; haten(d).

γ. (zich) in tweeën splitsen(d): tusschen twee zaken door, door iets heen.

b. (twee)

c. geven; doen.

Houden wij nu rekening met deze selectie van mogelijkheden en houden wij daarbij in het oog, dat hierboven tusschen substantivum, adjectivum en verbum geen onderscheid is gemaakt, dat

<sup>1)</sup> Voor de overgang: „kracht, zich inspannen” > „strijd”, vgl. lat. *contendere* en ndl. *krijg*, mnl. *crijch* „inspanning”, Frank-v. Wijk 349: de oorspr. beteekenis was „het streven naar, 't met kracht afgaan op ~ strijd” (z. ib. 676) en mnl. *prigen* „zich beijveren, zijn best doen”, ook „omhoog streven, de hoogte in willen”; „zich schrap zetten” of „zich verzetten tegen”, *prijch* „strijdlust, strijd; krijgsroem, roem”; zie ook W. de Vries Tijdschr. ndl. Taal en Lett. 34 (1916), 228.

Phasen:	I	II	III	IV	V	VI	VII
	dē/ōn-: dēn-	dō- (: dō-)	de/on-	dū-	dū-	dū-ei/i-	dū-e/o-
1 sterk, snel				oind. <i>duā-</i> , <i>du-ra-</i> gall. <i>-dunum</i> , lat. <i>diurus</i> , ags. <i>tūn</i> = eng. <i>town</i>		lat. <i>vis</i> ? lit. <i>vēkā</i> kracht	
2 machtig, gelukkig					<i>δύναμαι</i>		arm. <i>kar</i> (< <i>du-ra-</i> ) „kracht“ Wört. u. Sach. 4, 211, lat. <i>beatus</i>
3 heerschend	got. <i>īnva</i> orde (en zie III voor <i>-ōla-</i> )		<i>δοσλος</i> (pass.) (mis- schien beter < <i>dūn-</i> los, sub I, vgl. dor. <i>δώλος</i> )		( <i>τύραννος</i> , <i>τυρρή- νός</i> ??)		lat. <i>diubenus</i> (?)
4 overwinnend	sl. <i>daviti</i> (? <i>dh</i> ?) „wurgten“					lat. <i>vincere</i> , <i>vici</i> ??	sl. <i>dolěti</i> overwinnen Wört.u.Sach. 4, 211
5 uitbreidend							arm. <i>kalum</i> Wört. u. Sach. 4, 211.
6 twee		(oier. <i>dā</i> , gr. <i>δω- δευα</i> , uit <i>δφο-</i> , P.B.B. 41, 281)				δ(φ)/ς	lat. <i>duo</i> , gr. <i>δύω</i> enz. I. F. 21, 110, P.B.B. 41, 277.
7 twijfelend					lat. <i>dūhius</i>	got. <i>twēifls</i> , <i>distāzō</i>	
8 angstig						δ(φ)(ι)ος τό	
9 verdrietig						mpers. <i>bēš</i> leed	δύη, <i>δυσήος</i>
10 verdeeld							germ. <i>twis-</i> , m. eng. <i>twist</i> tak
11 verdeelend						δ(φ)/σ-, <i>διά</i> , o.n. <i>toistra</i> verdeelen	
12 twist					lat. <i>in-du-tiae</i>	ndl. <i>twist</i>	
13 haat						oind. <i>duēsiti</i> , hij haat lat. <i>inuisus</i> ?	
14 oorlog	δύλος <i>δελ</i>			lat. <i>indutiae</i>			lat. <i>bellum</i>
15 geven	lit. <i>dūti</i> , oind. <i>dā- vāne</i>	<i>dā- dāus</i> , <i>dāvos</i>	oind. <i>dūnos</i> vereering lat. <i>duim</i> ? lat. <i>daugia</i>			germ <i>twiþōn</i>	
16 doen	got. <i>lena</i> ?	( <i>τῆνιμι</i> )	got. <i>taujan</i>	oind. <i>duōs</i> energiek		(lit. <i>vēkti</i> doen, maken)	
17 hard z. 1				lat. <i>diurus</i>			
18 slecht					<i>δυσ-</i> , oier. <i>do-</i>		arm. <i>ketē-kē</i> K.Z. 39, 379
19 goed vgl. II	lit. <i>dāna</i> P.B.B. 41, 275 n.						lat. <i>bonus</i>
20 lang ver	sl. <i>davē</i>		δόνν, arm. <i>teven</i> ik duur	oind. <i>diurus</i> , lat. <i>du- rūre</i>			

transitief en intransitief, actief en passief beide even goed denkbaar zijn, dan vinden wij het volgende: (zie pag. 24 en 25).

Reeds een vluchtige blik op dit overzicht (van p. 24 en 25) laat een steeds toenemende vruchtbaarheid van dezen wortel onderscheiden, naarmate men naar rechts gaande nadert tot de versterkte vormen van den korteren worteltrap. De woorden, waarin een vorm met  $\bar{\epsilon}$  of  $\bar{o}$  verbouwd is, zijn zoo weinig talrijk, dat men zich moeilijk aan het vermoeden kan onttrekken, dat deze lange wortelvormen ook hier toch weer minder oorspronkelijk zijn of althans dat ze hun volle vruchtbaarheid reeds in zeer vroege tijden grootendeels hebben verloren.

Tot goed begrip van enkele zaken, boven slechts als mogelijk werden aangegeven laat ik enkele aantekeningen volgen, die ik thans met opzet geef juist volgens de vormindeeling der verschillende fasen.

I.  $d\bar{o}u-$  (ook  $d\bar{e}u-$ ?). Sl. *daviti* „worgen” heeft misschien  $dh-$ , z. Berneker 182. Voor lit. *dūti* enz.: literatuur over den wortel met  $-u-$ ,  $d\bar{o}u-$ , zie Wiedemann Lit. Präteritum 41, Boisacq 186. Misschien leeft  $d\bar{e}u-$  voort in  $\delta\acute{\eta}ιος$ ,  $\delta\etaϊόω$ , vooral  $\epsilon\delta\acute{\eta}ιον$  (Eumelus fr. 9, 3, en Apoll. Rhod. 3, 1374) „vernietigen(d), vgl.  $\delta\acute{\alpha}τ$  dat. sing. „strijd” ( $d\bar{o}u-$ ); dan moeten dorische vormen als  $\delta\acute{\alpha}ρος$ ,  $\delta\acute{\alpha}ριος$  (bij Aleman 79) door den wortel  $d\bar{h}u-$  van  $\delta\acute{\alpha}ζω$  „branden” beïnvloed zijn, daarover Schulze Quaest. ep. 86 noot en over  $\epsilon\delta\acute{\eta}ιον$  ib. 348, Wackernagel Sprachl. Unters. zu Homer (1916), 170 vlg.

III. de etymologie van  $\delta\omicron\upsilon\lambda\omicron\varsigma$  is nog onzeker, vgl. onlangs geheel anders Lambertz Glotta 6, 1 vlg. Bij dezen wortel ondergebracht zou het woord in het suffix  $-lo$  een aanwijzing van het passief hebben en zich in beteekenis laten vergelijken met:  $\alpha\lambda\chi\mu-\acute{\alpha}\lambda\omega\tau\omicron\varsigma$ ,  $\delta\omicron\upsilon\rho\iota-\acute{\alpha}\lambda\omega\tau\omicron\varsigma$  Got. *tanjan* „doen, volbrengen”, daarnaast *tēwa* „orde” (z. K.Z. 45, 281) laat duidelijk de eenheid zien van germ.  $tēh-$ ,  $tu-$  „sterk zijn” en „vooruit streven” (gescheiden in Fick's Vergl. Wtb<sup>4</sup> III, 165.

IV. Over  $\delta\omicron\acute{\alpha}\nu$  en zijn familie zie ook Osthoff I.F. 5, 279.

V. Dat de taal der Etruriërs de taal is van een volk uit Klein-Azië gekomen, speciaal uit de streken van Lydië, is door de ouden reeds betoogd en wint ook door taalkundige ontdekkingen aan waarschijnlijkheid; Kannengiesser heeft in Klio XI (1911) 26—47 Kretische en Karische namen met Etruskische vergeleken en er duidelijk een gemeenschappelijk namenmateriaal in aangetoond; verder heeft Herbig Kleinasiatisch-etruskische Namengleichungen (Sitz. Ber. München 1914, II) meer materiaal bijeengebracht, zie ook Jacobsohn Berl. phil. Woch. 1914 969—984; de onderzoekingen

van F. Hrozný<sup>1)</sup> hebben op de mogelijkheid gewezen dat wij een westelijke uitstraling zouden hebben van een Aziatische taalgroep, waartoe ook het Hethitisch behoort, tenslotte heeft Sigwart Glotta 8, 139 vlg. ook het Sumerisch in dezen tooverkring getrokken. En zeer zeker zijn de banden die het Lydisch met het Etruskisch verbinden overeenkomstig de theorie der ouden al bijzonder sterk, vgl. E. Littmann, Sardis (1916), = Public. of the Americ. Soc. for the Excavat. of S., vol. VI 1. Daardoor zou tenslotte toch een verdere verwantschap met het Indogermaansch kunnen worden staande gehouden. Zoo put ik hieruit den moed om gr. *τύραννος*, dat nog niet verklaard is, voor Lydisch te houden: *-āns* is een Lydisch suffix (zie Littmann 14)<sup>2)</sup>; het Etruskisch heeft geen mediae, het Lydisch heeft ze haast niet meer, zie Littmann t. a. p. 80; zoo kan dus *tur-* < *dur-* zijn ontstaan en de beteekenis zou zijn „heerscher”- tevens winnen wij daarmee wellicht een nieuw bewijs van de verwantschap van Lydiërs met Etruriërs; de naam van *Tyrrhēni*<sup>2)</sup>

*Τυρρηνος*<sup>z</sup> zou dan de Etruriërs hebben gekarakteriseerd in hun trotsch volksbewustzijn uit den tijd van hun hegemonie in Italië (de VIII—IV eeuw ongeveer) als de „heerschenden”.

VI. Of het eventueel verwante *vī-*, *vei-* een zuivere klankontwikkeling uit *dyei-* beteekent, of dat *d-* een zeer oude praeformant is, daarover p. 30.

§ 11. Reeds vroeger maakten wij terloops de opmerking, dat zich hier weder dat eigenaardige proces sterk openbaart, dat Osthoff in zijn afzonderlijke verhandeling (Heidelberg, 1899) het „Suppletivwesen” heeft genoemd; nieuwere literatuur over dit verschijnsel bij Brugmann KVG. 296, Gauthiot in de Mél. Saussure 121 over

<sup>1)</sup> Zie F. Hrozný, die Sprache der Hethiter (= Boghazköi-Studien Heft 1) 1916. Zijn resultaten worden echter ten deele bestreden door E. F. Weidner, Studien zur Hethitischen Sprachwissenschaft (= Leipziger semitistische Studien VII 1/2), speciaal p. 33.

<sup>2)</sup> Vgl. Fest. 484 Linds. *Turannos* (sic!) *Etruscos appellari solitos ait Verrius, a Turreno duce Lydorum, a cuius gentis praecipua crudelitate etiam tyrannos dictos*; Paul. 485 heeft: *Turrani Etrusci dicti a Turreno duce Lydorum, a cuius gentis praecipua crudelitate etiam tyranni sunt dicti*. Over het suffix *-āns*, *-āno-* als typisch Etruskisch en over de naam *Τυρρηνος* Kretschmer bij Gercke-Norden Einl. Altert.-wiss. I 176 vlg., z. ook Jacobsohn, die Philologus 67, 528 in *-āno-* een Thrako-Phrygisch suffix ziet. De vormen met *-s* *Τυρρηνος*, *E-trus-ci* (suffix *-ho*, zie Dittenberger Hermes 41, 84 vlg., Vollmöllers Rom. Jhrber. XI, 1, 35), umbr. Turskum „Tuscum”, lat. *Tusci* zouden dan op een *s*-stam wijzen (over dgl. formaties Brugmann Gr.<sup>2</sup> II, 1, 477): *-s-ko-*. De *r* zou dan hier zeer oud blijken te zijn. Het suffix *-annus*, *-ennus*, *-inna* is een Etruskisch suffix, vgl. Lattes Glotta 2, 269, Herbig in Festschrift für E. Kuhn 172 en IF 37, 173. (In eenigszins andere richting zoekt ik een oplossing in het Gr. Wdb. s.v. *τύραννος* en in een nog niet gepubliceerde studie over de Romeinsche satire).

het Germaansch, Meillet Esq. de gramm. arm. cl. 101 over het Armeensch, over het Keltisch en het Latijn Pokorny I.F. 35, 181 en in het algemeen Wundt Völkerpsych.<sup>2</sup> II, 13 vlg., v. Ginneken Princ. ling. psych. 238.

Opvallend is hierbij nu tweeerlei: sterker dan eenig ander begrip heeft juist de comparatie van „goed” deze variatie ontwikkeld; hier toch treft men èn in het Latijn èn in het Grieksch een driedelige eenheid aan: *bōnus, mel-i-or, op-timus*, gr. ἀγαθός, ἀμείνων, ἤριστος; voorts valt het op, dat deze eigenschap in hogere mate voorkomt bij de adjectiva van positieve waardeering dan van negatieve, van goede beteekenis dan van slechte (vgl. *mālus, pei-ior, pessimus, κακός, κακίων, κάκιστος*); de zgn. positivus staat tegenover hen in het midden alleen, met verschillende woordvorm voor beide richtingen.

Hier is de oplossing, die van Ginneken, zij het ook niet juist voor deze vraag suggereert, zeker de juiste: deze woorden waren sinds de oudste tijden zoo nitermate zwaar geladen met gevoelsinhoud, dat het gradueele verschil op den achtergrond trad tegenover den vollen inhoud en de beaming-in-eens der zich opdringende voorstelling; kort drukt van Ginneken zich aldus uit (p. 238): het gaat hier juist om die begrips-, d.i. gevoelsinhoud „où le sentiment subjectif et l'appréciation surpassent en importance l'adhésion objective”<sup>1)</sup>. Laten wij ons hier houden aan het voorbeeld dat ons thans interesseert; de termen zijn daarbij natuurlijk maar benaderingen. Wanneer wij in historische tijden ook deze suppletievormen voor ons zien met het uiterlijke kenteeken van den comparativus en superlativus, dan is dit laatste zeker eerst een product van later tijd; de oude phase moeten wij ons aldus voorstellen, dat daarin een woord de beteekenis had: „goed, sterk”. Aanvankelijk werd nu deze eigenschap voornamelijk van uit het sprekend subject geïnterneerd: „een man sterker dan ik”, — zoo zouden *wij* zeggen — was zonder meer òf „een (voor mij) bepaald stérke man” (waarbij een bijzonder accent in de stem<sup>2)</sup>), zeker ook een gebaar of een blik

<sup>1)</sup> Eigenaardig is wel, dat ook de zgn. objectivitätstheorie door Lipps en Heymans in de ethiek geïntroduceerd en met warmte verdedigd — men vergelijke Heymans Ethik p. 238 — ondanks haar groote draagkracht als hypothese, mits juist opgevat, toch eerst zoo laat vooral hier, waar het „goed” en „kwaad” gold, zich toegang heeft weten te verschaffen.

<sup>2)</sup> In dit verband herinner ik aan het bekende verschijnsel, dat ook in historischen tijd opnieuw niet-vergelijkende uitdrukkingen zich tot comparatieve ontwikkelen, vgl. bijv. gr. βούλωμι . . . ἤ „ik wil liever dan > ik verkies” vgl. Hom. A 117, β 232 eld., Hdt. 3, 40; Lat. *quam* = *magis quam, potius quam, postquam, priusquam*, vgl. bijv. Glotta 6, 185, Eranos 13, 25.

van het oog bewonderende angst waard waren of als waarde inhielden) of men gebruikte een geheel ander woord, dat bijv. beteekende „machtig”: aldus spreekt het vanzelf, dat de latere „positivus” en het oudste van beide was en later in zijn beteekenis de meeste slijtage, de meeste vaagheid vertoonde. Welnu, deze vaagheid maakte haar later juist geschikt om uitgangspunt te *blijven* voor verschillende uitstralingen, die ieder een bepaalden graadmeter langs liepen; oorspronkelijk echter kon hier van vaagheid nog geen sprake zijn, doch zag natuurlijk dát begrip zich de rol van positief toebedeeld, dat de minste spanning en relatief het minst aan gevoelsinhoud in zich bevatte. Ik geloof dus dat Wundt t.a.p. ongelijk heeft, wanneer hij van deze eenzame vaagheid van den positivus aldus rekenschap meent te kunnen geven (II p. 14): „Attribute wie „der gute”, „der grosse” oder ihre Gegensätze hatten ganz vorzugsweise an menschliche Persönlichkeiten, und sie bewahren daher leichter als andere, auf beliebige Objekte bezogene Eigenschaftsbegriffe einen absoluten, sie der Vergleichung entziehenden Charakter; zudem aber haben sie, als lobende oder tadelnde Prädikate, von frühe an die Neigung, zu stabilen Redeformen zu werden, in denen qualitative wie quantitative Differenzen verschwinden.” Dat hier de eigenaardige groote rol van het gevoel — wat een onvolmaakt woord toch! — miskend wordt, mag zeer zeker niet als bewijs tegen zijn opvatting worden aangehaald, aangezien dit natuurlijk een petitio principii zou zijn; toch is het haar grootste fout. De inhoud van deze woorden maakt vergelijking juist bij uitstek mogelijk, ja zóó van zelf sprekend, dat niet een bepaald suffix, maar iets veel sterkers, nuanceering van de stem en miniek, ja een afzonderlijk woord het verschil aangaven. Neen, de hooge spanning van het gevoel, het zeer persoonlijke interesse, dat deze woorden uitdrukken naast hun veelvuldig gebruik verklaren voldoende de slijtage en het spoedig verbleeken van deze woorden.

Is deze beschouwing juist, dan is daarmede tevens de vraag beantwoord, waarom de adjectiva, die „slecht, zwak” enz. beteekenen, regelmatigiger worden behandeld bij de comparatie. In het algemeen zijn zij zeker jonger, hun gevoelswaarde is minder groot, om van ethische gevoelens heelemaal niet te spreken; inderdaad maakte de „struggle for life” het toekennen van het praedicaat „zwak” onbelangrijk, de vorming van een woord voor „zwakker” bijkans overbodig en een luxe; het streven der menschheid heeft altijd *omhoog* (vgl. woorden als lat. *dēterior*: *dē*-: *superior* „superieur”) gewerkt: naar den zwakke, voorbijgestreefd, kijkt men niet om, men klemt zich vast aan den man, die nu nog sterk er is; „zwakker” leeft alleen dan

in onzen geest met die gevoelskracht, die woorden leven geeft en leven laat, wanneer grooter zwakheid gevoelt wordt als *eigen* verzwakking. Dezelfde kracht vinden wij ook aan het werk in de eenheid van verleden en toekomst, door het heden verbonden: eerst zóó en eerst dan is er tusschen zwakke vorm en verleden, ook het praeteritum in de taal eenerzijds, sterken vorm en toekomst waarmee verbonden het heden, ook praesens en futurum in de taal een onmiskenbare verwantschap, die zich in de talen van het Indogermaansch duidelijk uit in het verschil van primaire, sterke uitgangen voor de zgn. hoofdtijden, secundaire, zwakke voor de historische tijden. In dit verband schijnt dus Osthoff Morphol. Unters. VI, 304 een gelukkige gedachte te hebben gehad, door gr. ἀμείνων als latere comparatieveering van \**ǵ-meī-no-* te beschouwen, waarvan de beteekenis dus was: („gelukkig!) niet-minder-geworden”, de veerkracht, die een dergelijke inhoud deed overgaan in „beter” leeft in iedere taal en werd later in de figuur der litotes ook een vast ingredient der beschaafde, d.i. der kunsttaal.

Het bovenstaande heeft voldoende in het licht gesteld, dat ook bij *bonus* zeker van een weinig ethische voorstelling uitgegaan moet worden, zoodat ook hier tegen ons uitgangspunt: „sterk, gezond, welvarend” niet het minste bezwaar oprijst, dit integendeel daardoor tot op zekere hoogte geeischt en aanbevolen wordt.

§ 12. Kunnen wij van dezen wortel *dō(u)-* enz. nog verder iets te weten komen, of blijft zij als geheel gegeven in haar daden en uitingen, maar verder een onbekende? Hierover nog een enkel woord.

Wij hebben boven (p. 26) kort melding gemaakt van de mogelijkheid, dat naast *du-ei-* ook *vī-* zou kunnen staan als zuiver phonetische ontwikkeling uit de eerste vorm. Een andere uitweg ligt echter nog open: het is mogelijk in *ǵ-* een zgn. praeformant te zien, waarvan het bestaan in het Indogermaansch reeds op enkele gedachte woordgetuigen kan wijzen, z. Schrijnen K.Z. 42, 104. 111, Pedersen Kelt. Gr. I, 186: weliswaar vindt men het meestal bij wortels die met *l*, *n*, *r*, *u* beginnen, maar een geval als oind. *ǵsru-* „traan”: gr. δάκρυ (doch z. ben.) en gr. δόλιχος: lit. *ilgas* „lang” wijzen aan deze verschijning ruimer grenzen, vgl. ook de opmerkingen van Meringer Sitz. Ber. Wien 125, II p. 35, Möller Indog.-Sem. Wtb. 39; ik voeg hier slechts één voorbeeld bij, dat juist bij onzen wortel behoort: lat. *dūco*, gr. Hesychius δαιδύσσεισθαι ἔλκεσθαι, met dezelfde *ǵ*-praeformant tegenover oier. *(to-)ucc-*, dat in het Iersch beteekent „dragen, brengen”, maar in het Cymrisch ook „voeren”, z. Thurneysen Handb. d. Altir. 444, Pedersen Kelt. Gr.

II, 474 vlg., vgl. uitvoeriger Rev. Celt. 24, 171, Zs. f. celt. Phil. 9, 24. Ik neem dan aan, dat in *dūco* het *k* suffix dezelfde causatief versterkende beteekenis heeft, die in lat. *facio*, *iacio* zich openbaart, maar dan heeft men niet van een beteekenis „in tweeën trekken” uit te gaan, zooals ik thans zie dat Möller t.a.p. 50 doet, maar van een oudere beteekenisphase, die nog het idee van „kracht” als kern laat doorschemeren.

Niet dus een zgn. tautologisch compositum in den trant van Brugmanns bekende verklaring van got. *briggan* „brengen”, dat zeker door een verbinding van den wortel *bher-* „dragen” + de wortel *enē-* van gr. *ἔνεργον*, *ἔργος* te verklaren is (z. I.F. 12, 154, Gauthiot Mél. Saussure 117, Glotta 4, 32, Collitz Schw. Präterit. 38), maar een eenvoudige *d*-vóórvoeging, waarvan niemand thans meer kan zeggen, of misschien ook dit woorddeel een oude woordrest is geweest. Behalve het boven aangehaalde kan hiervoor pleiten, dat ook Möller in zijn Indog. Sem. Wtb. 193, 257 voor het Indogermäansch om andere motieven, en wel; van een splitsing van dezen wortel uitgaat: *d*-ou- „twee”.

Is dit juist, dan zouden wij dus hier als eenvoudigsten vorm moeten vinden: *ou-* met een beteekenis van „sterk, gezond, welvarend”. Is hier nog een spoor van over? Het antwoord kan wellicht bevestigend luiden; in lat. *uber*: gr. *οὔζαρ* vinden wij een zeerouden *r/n* stam, *ou-dh-r, y*<sup>1)</sup>, vgl. Gen. Sing. oind. *udh-n-as*; hier heeft idg. *dh-* vgl. russ. *uděti* „zwellen”, ook weer causatieve beteekenis. Doch niet alleen uit de morphologische structuur blijkt, dat wij hier met een oud woord te doen hebben, ook de beteekenis, die zich over vruchtbaarheid van mensch, dier en grond gelijkelijk uitstrekt (Hom. I 141, 283 *οὔζαρ ἀρούρης*), doch ook het oude gebruik als substantivum en als adjectivum (vgl. Hom. ι 135: *πίαρ*, en verder met meer voorbeelden Skutsch Arch. lat. Lex. 15, 35, Fränkel Nom. Agent. II, 118 vlg.) maken, dat wij in dit eene voorbeeld meer vertrouwen mogen stellen dan aanvankelijk wel raadzaam scheen. Dit zal dan wel het oudste taalfossiel zijn, dat hier gravende voorloepig kan worden ontdekt.

<sup>1)</sup> Eigenaardig en treffend is, dat ook Hirt Ablaut § 101 en Bartholomae P.B.B. 41, 289, door geheel andere bedoelingen geleid, voor *οὔζαρ* enz. komen tot een gereconstrueerde grondvorm: *\*ōu-dhōr*, niet *ou-* maar *ōu-*, wat zich dus uitmuntend juist bij dezen wortel *\*d-ōu-* aansluit.

## II.

### ABOLĒRE. DĒLĒRE. OBLĪVĪSCĪ.

#### LITTERA.

---

De geschiedenis en daarmee het juiste begrip dezer drie woorden is nog steeds vol duistere plaatsen. Walde geeft in den 2<sup>den</sup> druk van zijn Etymologisch · Woordenboek voor *aboleo* verwantschap met gr. ἄλλυμι, ὀλέω; *dēleo* is volgens hem eerst naar het Perfectum *dēlēvī* nieuw gevormd, *oblīvīscor* brengt hij met *lēvis* „glad” in verband; ook Zimmerman, die zich philologisch zooveel solieder waant dan Walde, komt voor *aboleo* met gr. ἄλλυμι aan-dragen. De oplossing is intusschen niet zoo eenvoudig, want ook een werkelijk uitmuntend philoloog als Skutsch laat bij Stowasser-Petschenig het woord *aboleo* zonder etymologie.

Toch is er hier een factor, die een doorslaand gewicht in de schaal kan leggen en het behoort te doen, omdat zij èn de naaste èn de oudste rechten heeft: het Latijn zelf.

Het is eenvoudig onmogelijk Latijn te lezen en daarnaast de beschouwingen, die uit het materiaal van den Thes. ling. lat. voor *aboleo* en *dēleo* als van zelf oprijzen, op zich te laten inwerken, zonder dat men tot de conclusie komt: wat hier onder schuilt, is lichaam en beteekenis van den wortel *lei-* „wrijven.”

Eerst treed ik in een korte beschrijving van deze drie werkwoorden, voornamelijk op grond van eigen aantekeningen, plaatsen die mij frappeerden en dus niet met een vooropgezet idee uit een grooter materiaal werden uitgelezen.

*ABOLĒRE.* *Aboleo* komt eerst sedert Vergilius<sup>1)</sup> voor, in het Romaansch is het onbekend. Vergilius gebruikt het werkwoord viermaal op de volgende plaatsen: Aen I, 720: (*Amor*) . . . *paulatim*

---

<sup>1)</sup> De glosse IV 544, 23, V 316, 5 *oleri deleri* is waarschijnlijk eerst uit *abolere* gewonnen; het schijnt mij onmogelijk van dit gegeven gebruik te maken, al kan ook een andere glosse V 316, 1: *olet renidet* (immers „geurt”, vandaar eerst „glanst van parfum”) een oogenblik dit verstandige voornemen aan het wankelen brengen.

*abolere Sychaenum incipit*, gaandeweg „verdwijnt” door Amors macht het beeld van den overleden echtgenoot, IV, 197 waar de rampzalige Dido ook de herinnering aan dezen man wil uitwischen: . . . . *abolere nefandi cuncta viri monumenta iuvat*, XI, 789: *da, pater, hoc nostris aboleri dedecus armis* <sup>1)</sup>, Georg. III 559: *nam neque erat coriis usus, nec viscera quisquam aut undis abolere potest aut vincere flamma* waarbij Servius aantekent: *nec lavari nec coqui poterant*, terwijl hij verderop daarvoor *ablu* gebruikt. Hoe dit woord in eenvoudiger taal gebruikt werd, leert Bücheler Carm. Lat. Epigr. 311 uit het jaar 402 n.C.: *qui peccatorum sordes abolere priorum terrenisq. optas maculis absolvere vitam*.

De meeste plaatsen tot den tijd van Seneca verbinden *abolere* gewoonlijk met *nomen* of *memoriam* of wel met substantiva, die in denzelfden kring thuis behooren: Suet. de gramm. 24: *durante adhuc . . . antiquorum memoria necdum omnino abolita*, id. Aug. 32: *diuturnorum reorum nomina abolevit*, Sen. contr. II, 1, 17 is vooral heel duidelijk: *etiam abolitu saeculis nomina per successores novos fulgent*. Eerst Seneca phil. spreekt van *terrae*, Tacitus van *corpus* of *aedes abolitae*. Ten slotte willen ook de glossen gehoord zijn; men vindt (Corp. Gloss Lat. VI 6) onder meer deze uitdrukkingen: *aboleo(r) = ἀπαλείφω*, *oblivisci*, *extinguere*, *delere*, *abstergere*, *de memoria excludere*; *abolita abstersa vel deleta*; *abolitio ἀπαισιφία*; vermelding verdient hier, dat ook het later gevormde *abolēscō* deze termen tot zich trekt: *abolēscō ἀπαλείφω* naast *ἀπακμάζει*, *de memoria excedit*, *ἀπέψησεν* (vgl. *παλίμψηστος*) en Vergilius bezat ditzelfde taalgevoel, toen hij schreef: Aen. VII, 232: *nec vestra feretur fama levis tantique abolescet gratia facti* vgl. Liv. 8, 11, 1: *memoriā abolevit*. Vargilius is ook de eerste, die dit verbum gebruikt, Livius kent ook hieraan een perfectum *abolēvi* toe met intr. beteekenis, bijv. III, 55, 6: *cuius rei iam memoriā aboleverat*. Want uit de plaats bij Gell. XX, 1, 13 blijkt volstrekt niet, dat *abolescere* reeds in republikeinsche tijden zoo gebruikt werd.

Het Grieksch gebruikt daarvoor *ἀπαλείφω*, Demosthenes κατὰ Στεφαν. p. 1115, 5: *τότ' οὖν αὐτὸν ἔδει ταῦτ' ἀπαλείφειν κελεύειν, ἃ νῦν οὐ φησι μεμαρτυρηκέναι*, ib. p. 1128, 8: *τι οὖν ἐν τῷ γραμματείῳ γέγραπται; τί οὖν οὐ τότε ἀπηλείφου;* En als veel later een homilie van Johannes Chrysostomos in het Slavisch wordt vertaald, dan vindt men ook daar (zie Leskien Handbuch der Altbulg. Sprache<sup>4</sup> 243): *πηγάξει γὰρ αἷμα καὶ ὕδωρ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Χριστοῦ, ἵνα καὶ τὸ*

<sup>1)</sup> Conington heeft een juist gevoel van de oorspronkelijke beteekenis, wanneer hij (ad loc.) aantekent: „it could be possible however to understand the words to mean „grant that this disgrace may be wiped off from our arms”.

καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τῆς ἁμαρτίας ἀπαλείψῃ, welke laatste woorden de vertaler in den cod. Suprasliensis weer geeft met *da i rōkopsanijē grēchū našichū za-gladitū*: hier beteekent het verbum eig. „glad maakt;” ib. pag. 239 vlg. staat *za-gladivū* = gr. ἐξ-αλείψας. Maar als verderop het beeld van het χειρόγραφον wordt opgegeven (ib. pag. 245) staat er: ἵνα τὴν ἁμαρτίαν τοῖς ἀνθρώποις ἀπαλείψῃ ~ *da grēchū ēlorēkomū otū-myjetū* „af-wascht”. Dit is daarom eigenaardig, omdat in het klassieke Grieksch ἐξ-αλείφω de gewone uitdrukking is geweest voor het uitwisschen van het in de was geschrevene, zóó gewoon zelfs, dat reeds Herod. VII, 220 het gebruikt in de beteekenis „uitroeien, vernietigen” τὴν Σπάρτης εὐδαιμονίαν, ja Aeschylus verbindt het zelfs met σπέρμα Πελοπιδᾶν Choeph. 503. Later heeft dus ἀπό in de samenstelling het van ἐξ-gewonnen en zoo is het zeker niet toevallig, dat niet alleen bij de Christelijke auteurs meestal (z. boven ἐξ-αλείψας, als de oudere uitdrukking in het begin van de preek?) maar ook in de papyri uitsluitend ἀπ-αλείφω voorkomt, dat daar natuurlijk in verband met het nieuwe schrijfmateriaal niet „uitwrijven” maar „afwasschen” beteekent, zoodat καθάρων ἀπὸ ἀλίφαδος gezegd wordt van een stuk, waarop geen oud schrift is uitgewischt, zie Preisigke Fachwörter des öffentl. Verwaltungsdienstes Aegyptens (1915) p. 9 en 25.

Reeds nu kunnen we samenvatten, indien we nog hebben gewezen op de voorloopig onschuldige coincidentie, dat \**ablino* in het Latijn volstrekt nergens, ook in de glossen niet, voorkomt; Ennius heeft alleen (bij Donatus in Phorm. 339) = Vahlen<sup>2</sup> Sat. 17: *mor cum alterius ablinias*<sup>1)</sup> *bona* (Vahlen *abligurias*, zie ook Hauler ad Phorm.<sup>2</sup> p. 131), maar dit vers is in zijn textconstitutie te onzeker, evenzeer in zijn beteekenis.

Men mag voorloopig dus zeggen, dat dit alles zich geheel laat verzoenen met een opvatting, die in *aboleo* enz. de stam van *lino* meent terug te vinden en die uitgaat van de techniek van het schrijven bij Grieken en Romeinen. Zelfs de meest krasse beteekenis, die van „verdelgen”, die in tijd achteraan komt, wordt door de zooveel oudere parallel bij Aeschylus en Herodotus geheel in bescherming genomen (z. boven).

Zoo wordt dan door dit materiaal zelf de indeeling gelogenstraft, die men in den Thes. ling. lat. voor ditzelfde materiaal vindt; de

<sup>1)</sup> Ik houd het woord toch voor juist, doch met *i*: *ab-lēnio*: *lēnis*, evenals naast *de-lēnio* staat *de-linio* met assimilatie van *ē* evenals in *filius* < \**fēl-iļios*. Dit verband maakt een verklaring van *lēnis* uit *lē(i)-ni-* (over suffix *-ni-* z. boven p. 16), W. *lēi-* „gladmaken” z. *lino* aannemelijk; *lēnis* is dus de tegenstelling van *asper* „ruw, vol uitstekende punten”, *dēlēniē* van *ex-asperare*; *ab-linio* eig. „ergens de kantjes, de punten afknabbelen, iets oppeuzelen”?

volgorde moest juist omgekeerd worden. Immers daar wordt aldus gesplitst: I *proprie: consumere, tollere, delere aliquid*, II *translate: in oblivionem perducere, desuescere, tollere*.

Wat de vormen betreft, het Perfectum is op één uitzondering na (CIL. VI 10407<sup>o</sup>: *qui haec nomina . . . aboluerit*) steeds *abolevi*, het Participium *abolitus* enz., juist zooals *dēleo, dēlēvi*.

**DĒLERE.** Deleo komt voor sinds Cato, is ook in het Romaansch gebruikelijk (prov. *delir* „vernietigen”) en heeft als vormen *dēlēvi* (zelden), *dēlētum* en *dēltum*.

Tallooze plaatsen geven *delere* in de beteekenis van *delinere* men vindt ze in den Thes. ling. lat. V, 435, 51 vlg.; voor hem die het gebruik van den stilus kent (Blümner Röm. Privataltertümer 469) is reeds voldoende, dat Quintilianus zegt (X, 4, 1): *creditum est stilum non minus agere, cum delet*. Doch hier zijn wij zoo gelukkig, dat de oudste plaats tevens ook de allerduidelijkste is en dus een dubbele waarde krijgt. Het is Cato frg. orat. Jord. p. 37, waar deze een deel zijner rekenschap over zijn finantieel beheer laat voorlezen om vervolgens punt voor punt de ware maar ongeschikte mededeelingen te „schrappen”: *istud quoque dele, nolunt audire* en eindelijk na eenige dergelijke wendingen (v. 18): *enimvero usque istud ad lignum dele*. Op deze gewoonte staan natuurlijk ook deze uitingen: Cic. epist. frg. IX 3 (= Müller IV, 3 p. 302) *ceris deletis*, zooals Ovid. ars. am. III 495 schrijft: *nec nisi deletis tutum rescribere ceris*, maar dezelfde Cicero schrijft epist. frg. X, 1 (ib. p. 302) *tuli moleste: litterae delitae mihi a te redditae sunt* en ad fam. 7, 18, 2: *non enim puto te meas epistulas delere, ut reponas tuas*; ib. 14, 3, 1: *epistulas, quas ego lacrimis prope deleui*, v. 2, 1, 2. Merkwaardig is, dat ook hier evenals bij *aboleo ablinio* (Ennius) een bijvorm *delinio* voorkomt, maar slechts in de beteekenis „bestrijken”. Het blijkt dus wel, dat de Thes. ling. lat. ook hier wel geen ongelijk maar zeker evenmin volkomen gelijk had door de vormen, die ik opsomde, uitsluitend bij *delino* onder te brengen; de oudere behooren bij *deleo*. *Delino* „afstrijken, afwisschen” bij Chiron is zeker een zelfstandige formatie, die van *lino* uitging en daar ook uitsluitend thuis hoort. Ook hier dus wederom evenals bij *aboleo* (z. p. 33) een dergelijk verschijnsel, dat nl. naast *deleo* een gelijktijdig *delino* van gelijke beteekenis niet voorkomt!

Wat de glossen betreft, ook hier weer hetzelfde schouwspel als boven bij *aboleo*: *λεαίνω, εξαλείφω, ἀπαλείφω*<sup>1)</sup>.

<sup>1)</sup> Ook in het Grieksch komt *ἐκ-λεαίνω* voor, zóó dat uit de beteekenis „glad maken, uitwisschen” de beteekenis „vernietigen” zich heeft ontwikkeld, zie Fränkel Nom. Agent. I 89 noot.

Toch blijft een moeilijke vraag over. Reeds de oude Cato paste gaarne dit verbum op het gehate Carthago toe, van steden is het veel gebruikt, van troepen niet minder gaarne, tot in den tijd van Tacitus toe. Wanneer de Itala Os. 11, 9 schrijft: *non sinam deleri* *Effraim* staat daarnaast in het Grieksch *ἐξαλειφθῆναι*, doch voor zoo laten tijd moet men zeker geheel buiten invloed van het Grieksch om het bestaan van een beteekenis „vernietigen” aannemen. Ik wil deze vraag voor het oogenblik nog openlaten na er slechts op gewezen te hebben, dat ook hier wellicht de volgorde van den Thes. ling. lat. zal moeten worden omgedraaid in dien zin, dat men hier de „res incorporeae” den voorrang geeft boven de „res corporeae”: steden, kampen enz. Voorloopig althans kost het ons weinig moeite uitdrukkingen als *religionem delere*, *infamiam* en *ignominiam delere* in ons taalgevoel uit „de schande uitwischen” te voelen overgaan in het versleten, jongere, vage „de schande wegnemen, opheffen”. Was dit eenmaal gebeurd — en dit moest als volkomen in overeenstemming met de wetten der semasiologie vroeg of laat gebeuren —, zoo stond daarmee de deur open voor uitdrukkingen als *Corinto deleto* 145 v. C. op de Mummius-inscriptie. Zoo verklaar ik ook, dat Cicero *delere* bij voorkeur nog met *tollere* verbindt, in zijn oudere geschriften in deze volgorde, later omgekeerd; eenige voorbeelden bij Landgraf Kommentar Rosc. Amerin.<sup>2</sup> p. 24. Aanvankelijk leefde de oorspronkelijke beteekenis dus nog genoeg in hem om voor den beteekenisovergang in „opheffen” den steun van een duidelijk verbum na zich gaarne te aanvaarden; later kwam *delere*, in die richting geheel ontwikkeld, als het sterkste van de twee gelijkwaardige om den climax achteraan.

Zijn voor deze beteekenisontwikkeling analoga binnen de Italische dialekten aanwezig? Noodig is dit natuurlijk niet. Sommer heeft intusschen (I.F. 11, 15) im umbr. *atero* VII a 11, 27 „malum” een dergelijke ontwikkeling meenen te vinden, daar hij het met \**ap-tero* : lat. *tero* „slijten” in verband brengt (oorspr. „Aufgerieben werden”, daaruit „schade, vernietiging”). Ondanks de meegaandheid van Buck (Gramm. Osk. Umbr. 308) is dit onmogelijk: afleidingen van den wortel van lat. *tero* vertoonen nergens *ter-o-*<sup>1)</sup> steeds *tr-*, zooals reeds het zinverwante *detrimentum* duidelijk aantoonst. Toch schijnt mij ook *detrimentum*, dat Sommer beter had kunnen vermelden, niet geheel op deze hier gestelde vraag te passen, want in *deleo* „vernietig” bespeur ik voor mij niet een overgang,

<sup>1)</sup> Het slechte, eenmaal voorkomende *te. mentum* (Pl. Bacch. 929, z. Fest. p. 498 Linds.) = *detrimentum* staat hier geheel buiten.

zoals Buck die t. a. p. aanneemt: „rub off > destroy” maar veeleer een zeer sterke praeponderantie van het begrip „naam” als vertegenwoordiger niet alleen maar ook als vluchtige essentie van den drager zelf. Men vergelijke ook voor het Latijn de talrijke uitdrukkingen, waarin *nomen* een voor ons onbegrijpelijk groote rol speelt, de „geheime namen” van Rome enz (Paul. 94 Linds. *indigetes dii, quorum nomina vulgari non licet* en verder Pfister Berl. phil. Woch. 1913, 29, 30, Meringer I.F. 16, 164; 21, 313, Gauthiot Mém. soc. ling. 16, 264), de groote beteekenis, die de naam heeft in de devotiones, eindelijk hoezeer de Romeinen in hun gebeden er op gesteld zijn alle namen van een godheid te vermelden of althans de onbekende en niet genoemde onder één algemeene formule samen te vatten, vgl. bijv. de formula devotionis bij Liv. 8, 9, 6: . . . *divi Novensides, di Indigetes divi quorum est potestas nostrorum hostiumque, dique Manes, vos precor* en daarover Warde Fowler, the Religious experience of the roman people p. 207 en algemeener over de beteekenis van den naam A. Dieterich, Kl. Schrift. 321.

**OBLIVISCI.** De oudste plaats waar *oblitus* voorkomt is Liv. Andr. 4 Baehrens uit de Odisia: *neque tamen te oblitus sum*, tenzij de woorden aan Appius Claudius Caecus toegeschreven in Saturnische maat (Gramm. Lat. Keil II 384) authentiek zijn: *amicum quom vides, obliviscere miseras*. Voor de beoordeeling van dit werkwoord is belangrijk, dat de gewone volkstaal blijkbaar in den oudsten tijd slechts de constructie met den Acc. kende, terwijl eerst de „beschaafde” taal van Terentius en zijn kring hier den Genetivus introduceerde, waarschijnlijk analogisch, zie ook Bennett Syntax of Early Latin II 88 en 214, Brix ad Pl. Trin. 1018, Glotta 10, 191.

*Oblitus* is uit *oblivitus* ontstaan, zie Solmsen Stud. z. lat. Lutgesch. 117, Juret Dominance et résistance d. l. phonét. lat. 208. Het Romaansch vertoont alleen het daarvan weer afgeleide *oblittere*. Plautus heeft ook *obliscor*, bijv. Mil. 1359, vgl. Accius 190 488 Ribb.<sup>3</sup> Wat de oudste historische vormen betreft, wij hebben geen recht de uitdrukkelijke verklaring van Cassiodorus (Keil VII p. 206, 1) en zijn bronnen in twijfel te trekken: *compositum (sc. est), scilicet huius simplex latet in antiquis monumentis: livisci enim et livitus, quod nos hodie per elisionem oblitus*. En wat de afgeleide substantiva aangaat, *oblivium* „vergetelheid” komt eerst sinds Lucr. voor, *oblivio* (gevormd als *obsidio, religio, suspicio*) sinds Cicero. Varro heeft een eigenaardige uitdrukking L.L. V, 10: *quoniam in haec sunt tripartita verba, quae sunt aut nostra aut aliena aut oblivia, de nostris dicam cur sint, de alienis unde sint, de oblivis relinquam*. De beteekenis is niet: „vergeten woorden,” maar blijkbaar: woorden van een zoo

onbepaald, cosmopolitisch uiterlijk dat men niet kan zeggen, of zij eigen of vreemd zijn, „uitgedoezelde woorden”. In de glosse IV 301, 41 *abolere penitus tollere obliviscere* (sic) *vel neglegere* is natuurlijk een laat activum inplaats van het deponens ingeslopen; in dit verband is daarvan dus alleen bruikbaar, dat *abolere* opmerkelijk dikwijls met *oblivisci* wordt geïnterpreteerd. Wat de praepositie eindelijk betreft, zou *ob-liviscor* met het bekende gr. ἐπ-αλείφω overeenkomen, „be-strijken”.

Voor het aanwenden van een dergelijken stam nl. *leiū*, uiterlijk gelijk aan den Perfectumstam, is Paul. 63 Linds. te vergelijken, waar naast *dēsino* voorkomt, zeker uit een ouden text: *desivare desinere* (vgl. *sīvi*, Perf. van *sīno*).

Wij vatten thans het bovenstaande kort samen.

Sinds de oudste literarische tijden vindt men: *oblīvīscor* en *dēleo*, *dē-lēvi*, *dēltum* en *dēlētum*: dit laatste werkwoord beteekent: „uitwrijven, doen verdwijnen; vernielen”; het daarna(ast) voorkomende *dēlino*, *dēlinio* beteekent „besmeren”. In den grond, dat behoeft wel nauwelijks betoogd, is de beteekenis „uitwrijven” en „besmeren” volkomen dezelfde. Eerst sinds Vergilius komt *aboleo*, *abolēvi*, *abolitum* op, althans eerst sinds Vergilius vinden we het in de literatuur: beteekenis is „wegwrijven, doen verdwijnen”, *ablinio* komt niet voor.

In het simplex *li-no*, *lē-vi*, *lī-tum* van het Latijn herkent men zonder moeite een wortel *lei-* „glad, gewreven”; *lē-vi* dan uit *\*lei-vai*.<sup>1)</sup> Deze wortel komt vaak met *s*-prothese voor en reeds zeer oude afleidingen met *-y-* schijnen zich zóó vast gehecht te hebben aan den wortel zelf, dat ze voortaan in bepaalde omstandigheden met den wortel vereenigd een nieuw geheel uitmaakten voor het sprekende volk: *\*slei-y-* in ags. *slīw* „zeelt”, *lēi-y-* in lat. *lēvis* „glad”, *λεῖος* uit *λεῖφος*<sup>2)</sup> hetz. Ik geloof voorts, dat W. Schulze zeer zeker gelijk had (Sitz. Ber. Berl. 1910, 807), toen hij voor lat. *saliva*

<sup>1)</sup> Het is waarschijnlijk juist uit te gaan van W. *kerēi-*, *lēi- sēi-* (vgl. ook lat. *sē-rus* laat < *\*sē(i)-ri-s*) voor (*de*)-*crē-vi*, *lē(i)-vi* *lē(i)-vīs*, *sīvi* uit *sēi-uai* in verband met het homonyme *sē-vi* v. d. W. *sē-*; voor *tero*, *tīr-vi*, *tīr-tum* (wschl. in plaats van *\*tīr-to-* > *\*ter-to-*, vgl. *\*kri-to-* (= Gr. *κρί-τός* en Lat. *certus*) staat ook een W. *ter-+ēi-* vast door gr. *τηρός*, ndl. *draaien*; lat. *dēvētum* en *tīrtum* hebben zich naar het Perfectum geregeld, bij *dē-lēvi* vinden wij (z. b.) *dēlitum* naast jonger *dēlētum*. Klankwettig was dus: *-ē(i)-uai* maar *-ēi-tum*, m.a.w. het Latijn vermeed de opeenvolging van twee semivocalen. Omgekeerd heeft het Perfectum zich geschikt in *\*pō'-sūi* > *pōsui* naar *pōsttum*, *dēsīvi* of *dēsīi* naar *dēsītum* (vgl. *īvi* ∼ *rēd-īi* bij *eo*), oudtijds nog *po-sīvi* z. Pl. Cas. 853 en in Inscriptions. Waarschijnlijk is de verschillende ontwikkeling *posui* ∼ *dēsīi* veroorzaakt, doordat de *s* na *ō* ginds meer gutturaal was dan na *ē* hier.

<sup>2)</sup> Dit *λεῖφος* nog over in Hesychius' glosse: *λείρος ἑξάδιος, δεινός, σφόδρα, τελεῖος, καλός*, waar *λείφος* te lezen is, zie Fränkel Nom. Agent I 89 noot (doch zie ben. p. 57).

„speeksel” uitging van de beteekenis „grauw, grijs, smerig”, die hij ook in *salix* „wilg”, oier. *sail* „smerig” terug vond; voor deze vereeniging van de kleur en de kleverigheid eener bepaalde substantie in een en hetzelfde woord, dat natuurlijk juist deze substantie aanduidt, is ndl. „smeer, smeren, smerig” een bruikbare parallel. Maar dan is zeer zeker ook lat. *livor* verwant, dat een „blauw-grauwe-, lood-kleur” aanduidt (zie Goetz Arch. lat. Lex 15, 532)<sup>1)</sup>, speciaal van „blauwe plekken op het lichaam” gebruikt, wordt. Hier hoort tenslotte ook *sal* het „grauwe, zoute zeewater” thuis, zooals ook Joh. Schmidt Neutra 253 reeds aanduidde. Een enkel vers moge deze beschouwing verdedigen: Catalepton (Poet. Lat. min. ed. Vollmer, I) 13, 27 vlg.: *neque in culinam et uncta compitalia / dapesque duces sordidas, quibus repletus ut salivosis aquis / obesam ad uxorem redis.*

Maar de kleur „blauw” bleef niet bij het „grauwe” staan, doch verhelderde zich: zooals *liveo* reeds van pruimen wordt gezegd, zoo beteekent cymr. *lliw* „kleur”, lit. *šlyvā* (leenw. uit het Slavisch?) „pruim”, o.b. *sliva* hetz.; in het Germaansch eindelijk vindt men een versterkte vorm \**slaih(w)ō* in ohd. \**slēha*, ndl. *slee* (doorn), waarnaast staat ohd. *slēwa*, Kiliaen *sleeuwe*, z. Franck-van Wijk 614; over de -h- en -u- suffixen Fränkel Glotta 4, 38.

Het bovenstaande zal voldoende zijn om de oude cohaesie van de klanken (s-a-)lēi- aan te toonen en dit is ons welkom, omdat het het Perfectum *lēvi* uit \**lēi* + *u-ai* verklaart, omdat het *oblīvīscor* voor ons begrijpelijk maakt en tevens de geheele rol van het Perfectum in een helder licht plaatst. Wij hebben hier dus een van die oude conglomeraten met -u- die voor het juist begrip van het zoogen. -vi- Perfectum in het Latijn onmisbaar zijn: zoo (*neo*), *nēvi* naast *νεῦρον* (uit \**snēu-ro-*) ~ oind. *snāw-an*, *pleo* (*plēvī*) ~ oind. *pa-prāu* (ig. \**pe-plēu-*) enz.<sup>2)</sup>

*Oblīvīscor* als oud medium herinnert aan een werkwoord van verwante beteekenis: *re-mīn-ī-scor*, W. *men-*; neemt men hierbij in aan-

<sup>1)</sup> Wood heeft hier eens een juist idee gehad (Color-names 98), toen hij *oblīvīscor* met *livor* in verband bracht, maar hij werkt het verkeerd uit door van een beteekenis „fading away”, dus „uit het geheugen verdwijnen” uit te gaan. Hier schrompelen de eeuwen voor zijn blik weer samen tot één klein moment en de beteekenis, die hij *livor* toedicht, zweeft geheel in de lucht!

<sup>2)</sup> Sommer Hdb.<sup>2</sup> 559 laat alle -vi- Perfecta in het Latijn ontstaan zijn uit den aor. \**fin* (= *z-φῶν*), tot perfectum veranderd in \**fu!* + *ai* > *fini* (z. Sommer ib. 125, Maurenbrecher Parerga zur lat. Sprachgesch. 175). Dit punt van uitgang is hypothetisch en bovendien te klein voor een derg. verschijnsel. Zonder twijfel ligt hier een fundament van oude (nominaal-verbale) *u*-stammen, bijv. *lēi* + *u-*, van het type oind. *mīd* + *ū-* „zacht”, *mīd* + *ū-* „langzaam”, *tan* + *ū-* „gestrekt”, *dun* (Brugmann Grundr.<sup>2</sup> II, 1, 176), waarvan Grieksch en Latijn in *λεῖψ-ος* en *lēu-is* „moderniseeringen” geven.

merking, hoe lat. *ob*: gr. ἐπί „aan de oppervlakte, tegenover iemand” (cf. gr. ἐπι-πολῆς) beteekent, dan komt de inhoud van *ob-līvīscor* duidelijker naar voren: „zelf iets (in den geest) aan den bovenkant glad maken, uitdoezelen, uitwisschen.” De ontwikkeling is bovendien volkomen klankwettig: *ēi-ŋai* > *ēvī*, maar *ēi-ŋī* > *-līvī-* vgl. *fīlius* met *ī* vóór *ī* tegenover *fēlare* en *fēliw* (vgl. de Germaansche Umlaut voor het feit, dat *i/ī* in *fīlius* sterker werkt dan *ī* in *fēliw*).

De vormen, die ten grondslag liggen aan het Latijnsche Perfectum, schijnen dus hier even als elders een grooten invloed te hebben gehad. Is dit niet een overdreven voorstelling? Neen, ik behoef er slechts op te wijzen, hoe *fēc-i* (ἐ-θηκ-α), *iēc-i* (ἦκα uit ἰε-ἰεκ-α) uitgangspunt vormen voor *fūcio*, *factum*, *iācio*, *iactum*, hoe een vast verband tusschen Perf. op *-vī* en Supin. enz. op *-tum* reeds zeer sterk geweest moet zijn, om naar die proportie naast *amā-tum* en *finī-tum* naar *sprē-vi-*: *sprē-tum*, *plē-vi-*: *plē-tum* een *amā-vi* in het leven te roepen (zoo ook Sommer Hdb.<sup>2</sup> 559). Op zich zelf zou dit dus reeds het volgende als formaties in verband met het Perfectum aannemelijk maken: naast *līvi*: *-līo*, *-lītum*, *-līre*, naast *lēvi*, *-lēo*, *lētum*, *-lēre*. Het eerste is in het Latijn zonder twijfel ook vertegenwoordigd *po-līo*, *po-līvi*, *po-lītum*, *po-līre*, voor het tweede z. ben.

*POLIRE* komt sinds Plautus, Ennius en Cato voor, meestal in samenstellingen. Ennius zegt ann. 319 (V<sup>2</sup>): *rastros dentefabros capsit causa poliendi agri*, sat. 11: *campi, quos gerit Africa terra politos*, waarvan Nonius zegt (p. 66 M.) *politiones, agrorum cultus diligentes: ut polita omnia dicimus exculpta et ad nitorem deducta*. Cato spreekt over de *politio* en den *politor* de Agr. 136, en 18, 8 heet het: *si trabes minores facere voles, canalis extra columnam expolito*, Plautus eindelijk heeft Poen. 188: (Ag.) *placet consilium*. (Mi.) *immo etiam ubi expolivero magis hoc tum demum dices: nunc etiam rudest*, vgl. daarmee Paul. 63 Linds.: *depolitum perfectum, quia omnes perfectiones antiqui politiones appellabant*. Hier moet men dus natuurlijk van vormen met accent op het woordbegin uitgaan, zooals *depolitum* die er aldus uitzagen: *\*ēks-(a)po-leiŋai*, *\*dē-(a)po-leiŋai*; dat hier *-līri* en niet *-lēvi* ontstond spreekt vanzelf, daar het hoofdwoordaccent hier op *lei-* ontbrak en zodoende sterker de bekende ontwikkeling in de richting der gesloten vokalen plaats vond: *lēvi*: *-līvi* = *caedo*: *-cīdo*. Vgl. zoo *expolīvī* Pl. Poen. 188, *expoleit* (= *-īt*) C.I.L. VI 260.

Deze praepositie *po-* uit *apo* (: gr. ἀπό enz.) is in het Latijn welbekend: ik herinner slechts aan *pōno* (uit *\*pó-s(ē)no*, oud perfectum *posīvi*, z. bov., zeker niet toevallig is, dat geen compositum van *pōno* met *ab-* voorkomt!), *porceo* (Paul. 14, 24 Linds.: *arcere pro-*

*hibere est. Similiter abarcet prohibet. Porcet quoque dictum ab antiquis, quasi porro arcet, vgl. 244, 7).* In phonetisch opzicht herinner ik aan gr.  $\pi\acute{\epsilon}\zeta\omega$  „knel, knijp” met  $\pi\iota$ - als korte vorm van  $\acute{\epsilon}\pi\iota$  z. K.Z. 26, 23 en G. Meyer Gr. Gramm<sup>3</sup> 576 noot.

Intusschen blijft toch nog een duister punt de verhouding tusschen *polio* en *dēleo*. Vooreerst het supinum *politum*: verving dit het klankwettige *\*politum* alleen door den machtigen invloed van perfectum *polīvi*? Ik vermoed, dat ook woorden als *polimentum* meewerkten met  $\bar{i}$  uit *ei* (z. gr.  $\lambda\acute{\epsilon}\iota\mu\alpha\zeta$  en zijn Slavische verwanten bijv. russ. *slimakn* „slak”, die ook  $\bar{i}$  uit *ei* hebben). Maar hoe dan bij *dēleo*? Daar vindt men: *dēlēvi* in plaats van het klankwettige *dēlīvi*, daar is *dēlītum* in eenige schuchtere resten overgebleven en elders (later) vervangen door *dēlētum*, analogisch gevormd naar *dēlēvi*. Welnu, hier handhaafde zich aanvankelijk *lēvi* met  $\bar{e}$  ook in onbekernde positie, omdat ook semasiologisch hier het simplex nog duidelijk nawerkte: later, toen eenmaal *dēlēvi* was vastgehouden, kwam het accent op *-lē-* en handhaafde ook toen deze vorm, toen het zinscontact met *līno* juist verbroken was. Het praesens *dēlīno* is zwak vertegenwoordigd, zelf zeker laat en als aanvullingsvorm juist weer door het perfectum *dē-lēvi*  $\sim$  *līno*, *lēvi* in het leven geroepen; *ablīno* komt, zagen wij, in het geheel niet voor. Dit versterkt mij in het vermoeden dat beide werkwoorden in het oudere Latijn er ongeveer zóó uitzagen:

<i>dē-le(ī)-o</i>	<i>dē-lēiv-ai</i>	<i>dē-lī-tó-</i>	[ <i>dē-lē(ī)-ēre??</i> ]
<i>-po-le(ī)-o</i>	<i>-po-lēiv-ai</i>	<i>*-po-lī-tó-</i>	z.b.

Niet alleen hier, doch ook elders is de vereenvoudiging der talrijke indogermaansche praesensklassen, waar het Sanskrit nog een flauw begrip van geeft, niet van het simplex, maar van de composita uitgegaan: evenals de kolonien het moederland, zoo waren ook deze nieuwe levensvormen bij de ontwikkeling in nieuwe banen het stamwoord vaak vooruit. En dit is begrijpelijk: juist het groot aantal der composita moest de aandacht, reeds op de praepositie geconcentreerd, daarop nog versterken, het werkwoord zelf gaandeweg op de tweede plaats terecht doen komen; kwam een dergelijke samenstelling tot eenige zelfstandigheid, vaak ook in beteekenis, dan had zij reeds de kracht haar eigen weg te gaan. Een zeer duidelijk voorbeeld hiervan in de hierin nog vrijere taal der Homerische gedichten is het beruchte  $\pi\rho\text{-}\theta\acute{\epsilon}\omicron\upsilon\varsigma$  A 291, dat zeker een thematische vorm is bij  $\tau\acute{\iota}\theta\eta\mu\iota$ ; ik herinner er voorts aan, hoe naast den optativus  $\epsilon\acute{\iota}\mu\eta\nu$  in de komposita reeds in het klassieke Grieksch  $\acute{\alpha}\phi\text{-}\omicron\iota\tau\omicron$   $\acute{\alpha}\phi\text{-}\omicron\iota\nu\tau\omicron$  boven  $\acute{\alpha}\phi\text{-}\epsilon\iota\tau\omicron$  worden verkozen. Dat verder *pleo*

in het Latijn eigenlijk niet voorkomt, doch zeer vaak de composita *com-*, *ex-*, *im-*, *re-pleo*, schrijf ik ook tendeele hieraan toe. Een zeer brutale gissing mag ik hier wellicht nog aan toe voegen: lat. *condire* heeft zeker den invloed ondergaan van *condere*, maar identisch is het daarmee toch niet. Misschien is het met *finjo* „knedén” „enz.” of. *figulus* „pottenbakker” te verbinden, wortel *dheigh-*, vergelijk het beteekenisverwante got. *deigan* „knedén”; zooals *con-do* naast *facio* stond *condio* naast *finjo* als jongere vorm (zonder nasaal-infix), vgl. *via*, dial. *vea* : *veh-o* (W. \**uegh-*)<sup>1</sup>), zoo *condio* uit \**kom-dhei(h)-ō* of *-iō*, of ook nog ouder *-dhei(i)ō*, part. (analogisch?) *kom-dhei-tō-*; de *n* in *finjo* was slechts in het praesens aanwezig, zooals *factum* bewijst. Hier kwam nog een andere algemeene factor bij: zooals D. Barbelenet aan een uitgebreid materiaal heeft aangetoond (De l’aspect verbal dans Térence 1913)<sup>2</sup>), heeft Meillet terecht er weer op gewezen, dat ook in het Latijn, evenals in het Slavisch, de composita der verba een sterke neiging vertoonen perfectief te worden; zoodoende kwam bij hen Aoristus-Perfectum op de eerste plaats te staan, de Praesensgroep was een tweede stem in het kapittel geworden en daardoor leende deze zich gemakkelijker voor allerlei innovaties. Plaatst men eigenaardige nieuwe eenheden als *tollo* (: \**sustollo*) maar *-sustuli* en *-sublatum* in dit verband, dan wordt dunkt mij alles duidelijk. Dit werpt ten slotte ook plotseling een nieuw licht op de oude vormen *explēnunt explent* Paul. 70 Linds. die nog niet<sup>3</sup>) verklaard zijn: naar *lino* : *-lejo* en dgl. (z. boven) werd bij *-ple(i)o* een vorm aangevuld (vgl. gr. *πιμπλάνω*) (-)*plēnunt*, (-)\**plēno*, die zich, naast de 2-lettergrepige *-plēmus*, *-plētis* bovendien langer staande hield.

Maar nu ons punt van uitgang: *ABOLĒRE*. Dat het met *lino* en met de beteekenis „strijken, smeren, wisschen” in verband staat, is boven aangetoond. Doch: hoe is zijn verhouding tot *polio*, waar-

<sup>1</sup>) Men houdt daardoor aan het verband met got. *wigs*, ndl. *weg*, lit. *vėžė* „karrespoor” vast, terwijl dezelfde behandeling *gh > h > —* ook wordt gevonden in umbr. *ař-veitu* „advchito”. Het osk. heeft dan *ueai* „wagen” uit \**uegh* + *ā* naast *viū* „via”, Umbr. *vea*, *uiu* „via” uit \**uegh-iā*.

<sup>2</sup>) Vgl. ook K. von Garnier I. F. 25, 86—110: *com-* als perfektivierendes Präfix bei Plautus u.s.w.

<sup>3</sup>) Niet alleen in composita, vgl. *damunt dant* Paul. 60 Linds. en *danunt* Pl. Most. 129 (bij voorkeur op het einde van een vers!). Over deze vormen kan men o. a. vergelijken: Buck Gramin. osk. Umbr. 81 en Juret Dominance 81; zij laten *dant* > *dan* worden en dan weer *-ont* toevoegen. — Ook in inscripties treft men *-nunt* aan (CIL. I<sup>1</sup> 1175, Bücheler CLE. 4 (± 150 v. Chr.) in een Saturnisch vers: *dōnu dīnunt Hércolei / máxume mēvelo*). Eenige voorbeelden verder bij Ernout Recueil de textes latins archaïques 71, vgl. verder Fest. 160 en 476 Linds.: *solino idem ait esse consulo*.

om is het Perfectum *abolēvi*, niet *\*abolīvi*, hoe zijn de eerste letters te verklaren, *abo*-?

Een oogenblik zou men aan de mogelijkheid kunnen denken o- ook in het Latijn te houden voor een zgn. prothetische vokaal, in het Grieksch zoo talrijk vertegenwoordigd, zooals Solmsens Unters. z. gr. Laut- u. Versl. 220 zoo duidelijk hebben aangetoond (overzicht bij Brugmann. Thumb. Gr. Gramm.<sup>4</sup> 173). Zoo heeft men in het Grieksch van denzelfden wortel: *ἀλίνω* uit *ἀ-λιν-ω*<sup>1)</sup> (naast lat. *lino*) „zalven” en met *ἀ-* *ἀλείφω*; op dezelfde wijze geeft in het Grieksch naast elkaar *ῥμῖχέω* „water”, *ῥμῖχλη* en Hes. *ῥμῖξαι οὐρήσαι*. Doch deze vokaal, in het Grieksch zeer gebruikelijk, is in het Latijn een onbekende en terecht zou men dus met een dergelijk voorstel weinig bijval inoogsten.

Wanneer men zich nog eens voorstelt, wat in het Latijn de samenstelling: *\*apo-leiŋ-ai* als Perfectum moest worden dan bleek, wanneer wij met ' en ` het vóór-historisch hoofd- en bijaccent aangeven, uit

*éks-<sup>a</sup>polēŋ-ai ex-polīvi* te ontstaan, doch uit *\*ápo-lēŋ-ai ab-līvi*.

Verder komt men hier niet; en toch moet men hier na het bovenstaande verder komen, te meer daar de afwezigheid van *ab-lino*, als compositum begrijpelijker dan *dē-lino*, ook sterk hiervoor spreekt. \*

Een ander moment moet nu hierbij gekomen zijn, dat de ontwikkeling in deze richting heeft geleid; voor de eer eener keuze komen hier slechts twee werkwoorden in aanmerking. Uit deze zullen wij

<sup>1)</sup> Morphologisch is geheel te vergelijken gr. *πλύνω*: W. *pleu-*, z. *δ πλύν-ός* (of *πλύν-ός*?)

<sup>2)</sup> Misschien ook *ἀλέω* „maal”? Wortel *a-le(i)+ŋ-* vgl. *ἄλευρον* „tarwemeel” en *ἄλγῃ-αρ* uit *a-le(i)+ŋ-ρ*? *ἀλέω* dan uit *alei-ō*, zooals (boven p. 10) *δέleo* of uit *alēi(ŋ)-ō*: de aor. *ἔλεσσα* (Hom.) moet dan analogie zijn naar *ἔλεσ(σ)α*. Het verbuim is sterk defectief en heeft slechts een verwant in arm. *alul* „malen”. Dit verband, dat op het eerste gezicht zonderling schijnt, wordt aannemelijker door de glosse bij Hesychius: *ἀλάφῃτα ἔλφῃτα ἢ ἔλευρα*, die Wackernagel Sprachl. Unters. zu Hom. 241 met Hom. v. 108 in verbinding brengt: *ἔλφῃτα τεύχουσιν καὶ ἀλείπτειν*, waar zooals hij aanteeft oude varianten zijn *ἀλείφῃτα* en *ἀλίφῃτα*; dezelfde verbinding als in v. 108 ook bij Herod. VII, 119; *ἔλειφῃτα*, in de beteekenis van „zalf, parfum” γ 408 kan ook die van „gemalen meel” gehad hebben; dat „malen” en „vette bestanddeelen wrijven” later „inwrijven op het lichaam” tot een en denzelfden stam zouden behooren, is niet onaannemelijk. Met *ἄλγῃ-αρ*: *ἔλεϋ-ρ-ον* staat volkomen gelijk av. *snāu-aro* „pees”: Gr. *νεῦρον* W. *snēi-* v. gr. *νῆν*: *νῆσω*. Over het verband van de *n*-formatie van lat. *lino*, oind. *lināti* „drukt zich tegen iets aan, plooit zich tegen, is kleefsch”, gr. *ἀλίνω* z. Fränkel Nom. Agent. I, 91 noot, eveneens over lat. *liniunt*, dat echter zeker niet, zooals Fränkel gelooft, ond is maar door kruising van *lino* „strijken, glad maken” met *lénio* „zacht maken” ontstaan is. Lat. *lénis* is zooals *gravis*, *sulvis* een oud femininum van *\*lē-no-* < *\*lēi-no-* „glad aan de oppervlakte, niet *τρηχύς*, niet-asper, = zacht”. *Lénire* is synoniem van *-λεαίνω* bij Hdt. en *λεαίνω* bij Plato (Symp. 191a) van de gladgestreken plooiën van de huid (z. ook boven p. 37).

dus een keuze moeten doen, want zonder hun hulp komen wij hier niet verder. Immers het gaat niet aan, nu maar kortweg te constateeren, dat *abolevi* als Perfectum een contaminatie is van *pōlivi* en *ablēvi*, reeds ontstaan in een vroegeren tijd toen beide werkwoorden nog als tot een stam behorende werden gevoeld.

De eerste (z. p. 43) der stemgerechtigden is het grieksche: ἀπ-όλλυμι, dat blijkens ὀλ-ώλε-κα en ὀλε-θρος „vernietiging”, ὀλέκ-ω naast ὀλ-ωλα, ὀλλῦμι uit \*ὀλ-νῦμι als een wortel *ol(e)*- beschouwd moet worden. Dit werkwoord is tot nu toe nog niet aannemelijk verklaard, wat des te zonderlinger is, omdat men niet de minste reden heeft het als een leenwoord te beschouwen. In het Italisch heeft men tot dusver geen verwanten gevonden, toch meen ik dat hier beide partijen geholpen kunnen worden, wanneer men de volgende passage uit het Umbrisch vergelijkt: VI B 60: *ionie/ hostatu anhostatu/ tursitutremitu /hondū holtu/ ninctu nepitu/ sonitu sauitu/ preplotatu preuilatu*, die gelijkluidend voorkomt VII A 49, *holtu* kan een vorm *hol-tu* of *hole-tu* versegenvoordigen vgl. bijv. afiktu „infigito”; ik kies het laatste en beschouw de *h*, die ook in het Latijn bijzonder onvast is evenals in de dialekten (vgl. Ernout Elém. dialect. du vocab. latin 86 en dez. Mém. soc. ling. 13, 335—338) als een misschien slechts grafische en ook phonetisch onbeteekenende verlenging, die hier tengevolge van het streng gebonden en rhythmisch karakter van dit gebed (vgl. C. Thulin, Altitalische sacrale Poesie passim) door het voorafgaande *hondū* al voldoende gemotiveerd wordt meer voorbeelden heb ik I.F. 37, 202 gegeven).

Men ziet, deze combinatie is mogelijk en in het verband past zij beter dan de vertaling, die Bücheler en Buck geven: *iuvēnes / hastatos inhastatos / terreto tremefacito / pessundato aboleto / ninqito inundato / sonato sauciato / \*praeplauditato \*praevinculato*. Doch de vorm, die wij voor een vorm *abolēvi* noodig hebben, een langewortelvorm *olē-* naast *ole* liet tot nog toe niets van zich bespeuren, noch in het Grieksch, noch in het Latijn.

Toch meen ik, dat wij dit werkwoord nog niet uit het gezicht moeten verliezen, want misschien kan hier de uitdrukking licht ontsteken, die men in Skandinavië en Duitschland ontmoet (vgl. ook Falk-Torp-Davidsen 18, 29) onoor. *allr* „opgemaakt, voorbij”, *verða allr* „sterven”, zw. *sommaren är snart all* „de zomer is binnen kort voorbij”, d. *das Geld ist alle* enz. Dat deze uitdrukking niet van *al*, *alle* gescheiden kan worden, staat wel vast, evenzeer, dat men hier van een vorm idg. \**ol-no-* moet uitgaan, welks eerste bestanddeel in oier. *uile* (uit *ol-jo-*) „geheel” terugkeert. Het is dan verder niet te ontkennen, dat deze weer met lat. *alo*

samenhangen en dit alles is mogelijk, wanneer de wortel *ól-*, *al-* oorspronkelijk beteekende „verteren, tot zich nemen”, eerst daaruit zich de beteekenis „voeden”, intr. „zich voeden, groeien” ontwikkelde. Of hierin een nog oudere beteekeniskern te bespeuren valt: „opheffen, op-nemen, tollere” (vgl. ndl. *het geld is op*) is zeer kwestieus; de beteekenis „hoog” van lat. *altus* en „hoog-bejaard” got. *alþeis* „oud” is zeker eerst later ontstaan dan van een dergelijke onzekere primaire beteekeniskern uit.

Ὀλλῦμι beteekende dus, zien wij juist, aanvankelijk „verteren”, Het schijnt wellicht aanvankelijk een al te koene combinatie „verteren” > „opmaken” en > „(zich) voeden met” en wat daaruit verder voortkomt; misschien helpt dan de verwijzing naar lat. *vēscī alfa re* „zich met iets voeden” en *vēscus* zoowel „gulzig, vraatziek” als „vermagerd, afgefallen”, voorts *obesus* „dik” (vgl. *prānsus* en dgl.) en „dun, mager; ingevreten”, wat Gellius (19, 7, 3) met een citaat uit Naevius duidelijk maakt, waarna hij laat volgen: *obesum hic notacimus proprie magis quam usitate dictum pro exili atque gracilento; vulgus enim ἀκέρως vel κατὰ ἀντίφρασιν „obesum” pro „uberi” atque „pingui” dicit.*

Van hier dringt zich vanzelf een vermetele vraag aan ons op: of dit *ol-* „opnemen, verteren” samenhangt met lat. *tollo* uit *tol-no* „opnemen, dragen” van W. *tel(+tē-)*, voor de *o*-afwisseling vgl. arm. *tōtum* „dragen, dulden”, gr. *τόλμη* (oorspr. „kracht tot (ver-)dragen van spanning, angst enz.?), durf, moed”. Men zou daar gebruik moeten maken van de leer der praeformanten of prothetische consonanten (z. ook bov. p. 27, 30). Schrijnen meent KZ. 42, 106 verschillende duidelijke voorbeeld bewijzen van het bestaan van deze voorvoeging te hebben gevonden.

In *tollo* is namelijk dezelfde wortel aanwezig als in gr. *τελαμών*, *ταλά+σ-σαι*, dor. *-τᾶν-ναι*, lat. *(t)lā-tum*; ook hier is de oorspronkelijke beteekenis: „met lichaamskracht dragen, torsen”, z. Hom. *ταλαύρινος* „schild dragend” = *Φερε-σσακῆς*, *σακεσ-φόρος* (vgl. Bechtel Lexil. Hom. 307).

Wanneer wij ons nu verder herinneren, dat naast *tol-lo* uit *\*tol-no* juist in de composita zgn. Aoristi voorkomen met stam *tol-* bijv. Pacuv. trag. 228 (Ribb.<sup>3</sup>).

*Custodite istinc vos, ne vim qui attolat nec attigat* (z. ook Lindsay Lat. Lang. 464), jonger *-tula-*, vgl. *tetuli* uit *\*te-tol-ai*, dat wij dit zelfde *tol-* ook vinden in *tōtūlim* „de pooten hoog opheffend: dravend”, en dat een merkwaardige overeenkomst bestaat tusschen de *n-* praesentia *\*tol-no* en gr. *\*ól-vūmi*, dan is het voorloopig zeker het veiligst een splitsing van de wortel *tol-* in

*t-ol-*, daarnaast *t-el* (+  $\bar{a}^w$ )-, welks tweede gedeelte *el* (+  $a^w$ )- dan in gr. ἐλαίνω uit ἐλαφ-vo- Brugmann Kurze vgl. Gr. § 151 (naast τ-ελα-μῶν) en met *o*-phase in got. *aljan* „ijver”, ohd. *ell(i)an* „ijver, moed” (cf. gr. τ-όλ-μη? „moed”) aanwezig zou kunnen zijn. In het Latijn kon men dan voor deze ontwikkeling der beteekenis vergelijken: *ālācer* „vurig, opgeruimd, flink”, dat men zijn tweede *a* zoozeer opvalt, dat men er nog niet in geslaagd is, het voldoende te rechtvaardigen; (z. ook ben. p. 105) daarom zou een analyse *ala-* (vgl. τ-ελα-, τ-αλα-) + *h-ro-* onmogelijk zijn; slechts aan een tantologische samenstelling zou men kunnen denken (vgl. *ācer* „vurig, flink”) *al-akro-* met denzelfden overgang in de *i*-declinatie als bij *ācer*, maar met de korte *ā*, die gr. ἄκρος heeft; de beteekenis zou dus ongeveer zijn geweest: „groot, hoog in stuwkracht”, later kan *ācer* het zijne er toe hebben bijgedragen om de tweede *a* in stand te houden: *alicer* is vulgair, z. Meyer-Lübke Einf. roman. Sprachw.<sup>2</sup> 132 en Etym. rom. Wtb. N°. 307. In morphologisch opzicht zou men dan met *al-acer* kunnen vergelijken gr. Φαλ-ακρός kaal, eig. „met glanzenden top of kop”, vgl. Hesychius Φαλός λευκός, en lit. báltas „wit”; de beteekenis is vooral duidelijk in het vers Hom. N 797 vlg.;

ἐν δέ τε πολλὰ

κύματα παφλάζοντα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης,

κυρτὰ φαληριόωντα, πρὸ μὲν τ' ἄλλ', αὐτὰρ ἐπ' ἄλλα,

een samenvattende beschouwing vindt men over dezen wortel bij Bechtel Lexil. Hom. 326.

De andere (z. p. 43) der beide deelgerechtigden is de wortel *al-* „voeden”, naast *alē-* (*coalēscō*), *olē-*<sup>1)</sup> (*indolēs*) „gevoed worden, groeien”, van Latijnsch standpunt bezien. Een kort overzicht van deze beide, voorzoover zij voor het Latijn in aanmerking komen, moet op de volgende punten wijzen:

*ALERE* komt sinds Livius Andronicus voor, trag. 38 Ribb.<sup>3</sup>: *quem ego nefrendem alui lacteam immulgens opem*; het Romaansch kent dit verbum niet meer; de beteekenis is „voeden”.

Verwant zijn: gr. ἄν-αλτος (γαστήρ) „onverzadiglijk”, vgl. Hesychius ἄλτος καὶ ἄλτρος. μισθός, oier. *alim* „ik voed”, got. *alan* „opgroeien” (~ lat. *alē-*), terwijl een got. *aljan* „opkweeken” alleen nog in het participium *alīps* „gemest” voortleeft, on. *ala* „voortbrengen, telen”.

<sup>1)</sup> Zoo ook Columella 3, 2, 4: *vitis si nec nimis celeriter frondet, nec imbribus putrescit nec siccitatibus abolescit* (vgl. Arch. lat. Lex. 5, 115): maar dit staat geheel alleen en is zeker door *ex-olescit* enz. beïnvloed.

Het daarvan afgeleide participium: *al-tó-*, lat. *altus* komt voor in de beteekenis: „flink uitgegroeid” (of „doorvoed”?) historisch: „hoog-opgeschoten, hoog” (semasiologisch vgl. de opmerkingen Wört. und Sach. V 67, Brugmann P.B.B. 43, 311; het woord wordt gevonden sinds de *Columna rostrata* en Livius Andronicus trag. 31 (Ribb.<sup>3</sup>): *altum ocrim* „hooge bergspits”; reeds Paul. 7 Linds. zegt: *altus ab alendo*. In de verwante talen antwoordt daarop: m.i.e.r. *alt* „hoogte”, got. *alþeis* (z. Brugmann t.a.p.) enz. „oud”, vgl. cymr. *allt* „rcts”; in ons „hoog bejaard” geeft onze eigen taal ons hier een vingerwijzing.

*ALĒ* „groeien”, waarschijnlijk echter in ouderen tijd „zich verheffen”; dus niet: „groeien” uit de beteekenis „gevoed worden”, zie ook Lidén in zijn *Blandade Bidrag* (= Göteb. Högsk. Årsskrift 1904) p. 7.

Het simplex *alēscō* „uitgroeien” komt sinds Varro voor; composita zijn: (*abolēscō*<sup>p</sup> sinds Livius), *adolēscō*, perf. *adolēvit* sinds Plaut. Cas. 47: *ad-olevit* „was opgegroeid”, *coalēscō* (sinds Sall., Lucr.; Varro; perf. *coalui* bij Sall. Ing. 87, 3; Varro trekt het samen in RR. I, 41, 2: *ne prius exarescat surculus quam cōlescat*, waar men echter ook een *caulis*, vulg. *cōlis* zou kunnen denken; zeker is *cōl-* voor Lucretius II, 1061 (metrisch noodzakelijk), VI 1068 (metrisch niet noodig), *exolēscō* dat zelf eerst in de laatste eeuw der republiek voorkomt, *ex-olētus* reeds Plaut. Poen. 17: *scortum exoletum*, *ind-olē-s* dat in beteekenis met *in-gen-ium* te vergelijken is en dat blijkens zijn *ind-* zeer oud moet zijn (in de literatuur Plaut. Rud. 423); het daarnaast staande *inolēscō* verraaft zich door zijn *in-*, niet *ind-* als een jongere vorm; het is zeker (z. ben.) een jong woord dat Vergilius (Aen. VI, 738, vgl. Georg. II, 77; onjuist Norden Komm. Aen. VI<sup>2</sup> p. 311) getuige het „*miris modis*” Aen. VI 738 als zoodanig erkende; *obsolēscō* als Varro L.L. 9, 16 zegt: *his* (nl. *verbis*) *oportet, si possis, non uti: sic enim obsolescent ac postea iam oblitterata facilius corrigi poterunt*, dan denkt men aan de tegenstelling tot *verba solita*; leest men daarentegen Cic. pro Sest. 60: *virtus splendet per se semper, neque alienis unquam sordibus obsolescit*, dan voelt men zich weer in de omgeving van de beteekenis van *lino* „strijken, wisschen, doezelen” en deze laatste is ook het best in overeenstemming met de beteekenis van *ob-*; van *oleo* „groeien” blijkt hier niets; wij leggen daarnaast de plaats Cic. Phil. 2, 41; *in homine... turpissimo obsolebant dignitatis insignia*. Eigenaardig is nu echter dat een kleine bloemlezing van *exolēscō* ook onweerstaanbaar naar dezelfde beteekenis terug-

dringt; men vergelijke uit verschillende schrijvers: *nondum memoria exolevit; exoleta vetustate annalium exempla; exoletum vetustate odium; antiquitus instituta exolescunt; ne disciplina per desidiam exoleret*. Paul. zegt tenslotte 70 Linds.: *exoletus, qui adolescere, id est crescere desiit* en 5, 12: *et exoletus, qui excessit olescendi, id est crescendi, modum; et inolevit, id est crevit*. Wij zullen dit voorloopig vasthouden. **Prōtēs** uit \**pro-olēs* vgl. *pro-pāgo* „kroost, nageslacht”, **subolēs** hetzelfde.

Vatten wij dit samen, dan blijkt, dat wij van dezen wortel naast elkaar moeten erkennen: *al-o* trans. „doen groeien, voeden; (oprichten?)”; \**alē-īo*<sup>1)</sup> intr. „groeien, (rijzen?)”; daarnaast een trans. *īo-* formatie in *al-īo* in het Germaansch met factitive beteekenis (Streitberg Urg. Gramm. § 206); in het Indogermaansch waren deze *īo-*, *i-* en *ē-* werkwoorden niet streng gescheiden, vgl. Meillet Mém. soc. ling. 13, 363 en vooral 372. Zoo is dan ook begrijpelijk, dat *ad-ultus* uit *ad-altus* (dat in een Christelijke inscriptie weer opnieuw voorkomt en dus nog in zijn componenten leefde) klankwettig zooals *insulsus* tegenover *salsus*, (eerst later?) met *adolēsko* gecombineerd kon worden, terwijl het regelmatig participium van *alo altus* door *alitus* (uit *alō-tó-*) vervangen werd, ofschoon dit laatste eigenlijk met *alō-* als korte phase bij het zgn. intr. *alē-* behoorde; deze voorkeur wordt waarschijnlijk het best verklaard, wanneer men het taalbewustzijn instinctief hier den vorm *altus* deed vermijden, die tot verwarring aanleiding gaf (vgl. Cic. pro Planc. § 81: *locus ipse mutus ille, ubi alitus aut doctus est*, waar *altus*, ware het mogelijk geweest, bovendien nog het voordeel van een niet opgeloste clausula zou hebben gegeven:  $\perp \cup \perp \cup \sim$ .) Oudere vormen, in glossen bewaard, zijn niet in staat hier veel licht te verspreiden: Paul. 23 Linds.: *alebria bene alentia* kan op een *s*-stam berusten zooals *fūnebri- < fūnes-ri-* of kan *alē- + br-i-* zijn (vgl. *salū(t) + br-i-*) zijn: *fero*, en *alē-* z. *ind-olē-s*. Minder zeker zijn wij van Paul. 25 Linds.: *aletudo corporis pinguedo*: let men op *exoletus, obsolētus*, dan zou men geneigd zijn hierin een *ē* te speuren en hier zouden wij dan een welkome bevestiging zien van het vermoeden, dat *alēsko* (Varro R.R. I, 2, 5, Lucr. II, 1130) en *co-alēsko* met *ā*, niet *o*, den ouden vorm hebben bewaard.

Maar hoe is dan te verklaren, dat *adolēsko* enz. op een *o* wijst, hoe is deze *o* zelf aannemelijk te maken? Want Sommer Handb.<sup>2</sup> 108 is wel naief, als hij voor de *o* in *sub-olēs*, in plaats van een nog verder verzwakte, meer gesloten vokaal, zich meent te kunnen

<sup>1)</sup> Bij de Perfecta op *-olēvi* en de Participia op *-olētus* (*ex-*, *obs-olētus*) is vermoedelijk het zinverwante *crēvi*, *crētus* ook van beteekenis geweest.

beroepen op de woorden van Fest. 402 Linds., waar van *olesco* sprake is: *suboles ab olescendo, id est crescendo*, vgl. ook Paul. 5, 12. Wie zich wat langer met Festus en andere grammatici heeft bezig gehouden, weet op een dergelijk *olescere* niet te kunnen bouwen en voelt er een bloedeloze abstractie uit de composita in. Het zoo even gegeven overzicht kan hier getuigen.

Mij dunkt, uit het bovenstaande mogen wij het volgende als resultaten opteekenen. Onder elkanders bereik en invloed komen de volgende families:

I. Samenstellingen van *lino*, *-leo* met de beteekenis „wrijven, strijken”.

II. Woorden, van den wortel *al-* „voeden, rijzig maken” en *alē-* „groeien, rijzen” verwant, vgl. Hom. van een meisje ἀνέδραμεν ἔπει ἴσος = 56.

III. Verbaalvormen, die met den wortel *\*ol-e-* „opheffen, tollere” in verband staan, gr. ἄλλωμι vgl. αἰρέω „nemen, dooden”.

II en III zijn in hooger en ouderdom vermoedelijk identisch; ook met eventueele *t*-praeformant vinden we zoo bij II bijv. gr. τάλις „jong, huwbaar meisje”(?) , lit. *talòkas* „huwbaar, volwassen”, bij III lat. *tollo*, gr. τελα-μὶν.

Wanneer wij nu tenslotte er nog op wijzen, dat van de samenstellingen met *-olēsko* diegene, die met de praeposities *ab-*, *ex-* zijn samengesteld, waarschijnlijk bij III hebben behoord: *ab-olēsko*, terwijl daarnaast stonden *co-alēsko* naar II, dan krijgt men een indruk, hoe deze werkwoorden van verwante beteekenis en oorspronkelijk van denzelfden wortel op elkaar hebben moeten inwerken, terwijl daar nog vormen bijkwamen als *ad-ultus* (uit *\*ad-altus*) die door het Romeinsche oor gemakkelijker als *\*ad-ollo-* voortzettende werden gehoord.

Zoo begrijpen wij thans ook *aboleo*: de beteekeniskern („weg-wrijven”), — die *niet* door den vorm werd gesuggereerd! — heeft ons hier het meest te zeggen, maar dit werkwoord naast een misschien oud *\*ab-olēsko* „te gronde gaan” (gr. ἀπόλλυμαι), zelf dus *\*ab-leo* van huis uit, terwijl daarnaast samenstellingen voortleefden met *\*—po-leo*: *lino* en misschien *ab-oleo* (III) „te gronde richten”, behield *en* kreeg zoo een *o*, die het klankwettig ontwikkeld, zonder invloed en medezeggenschap van naburige stammen en werkwoorden, niet zou hebben vertoond.

In dit verband is het werkwoord *abolēsko* merkwaardig: het komt eerst voor bij Vergilius en Livius op plaatsen, die ik wegens de sterke familiegelekenis met den W. van *lino*, *dēleo* mededeel; Verg. Aen. VII, 231: *nec... tanti... abolescet gratia facti*, Liv. 1, 23, 3: *donec*

*cum re nomen quoque vetustate abolevit*, III, 55, 6: *cuius rei . . . iam memoria aboleverat*, VIII, 11, 1: *etsi omnis divini humanique moris memoria abolevit*, IX, 36, 1: *aliis omnibus cladis Caudinae nondum memoria aboleverat*; men ziet, ook hier is het alles vereenigende punt weer zooals boven telkens het Perfectum *abolēvi*; alleen Vergilius en na hem Gellius 20, 1, 13 gebruiken een praesens, Gellius van een „wet”; ook hier is de voorstelling weer te uitsluitend die van „uitwischen, wat op schrift, in wetten, in het menschenhart geschreven staat”, dan dat wij hier een compositum: \**ab-olē-sco*: ἄλλωμι in eigenlijke stamverwantschap zouden mogen aannemen. Ik houd me dan ook overtuigd, dat eerst Vergilius of zijn tijd een intr. *abolēsko* vormden naar het intr. Perfectum *abolēvit*, dat zelf zijn intransitieve beteekenis weer dankte aan een *adolevit*: *alē*- „groeien”. Deze beschouwing zal nog minder bezwaren ontmoeten, wanneer men ziet, dat dezelfde Vergilius naast het vaak gebruikte *adoleo* „een offergave verbranden, doen ontvlammen” als een ἅπαξ λεγόμενον intr. *adolesco* vormt „ontvlammen” Georg. IV 379: *Panchaeis adolescunt ignibus arae*; in dit verband zij het mij vergund ook aan het boven besproken *inolescere* te herinneren.

Dit *ADOLĒRE* eindelijk „doen verbranden” wijst ook vermoedelijk op een verwanten wortel: men moet hiermee verbinden de glosse bij Hesychius ἀλάβρη ἄνθρακες; ἀλάβρη λιγνύς. σποδός . . . ὑπὸ δὲ Κυπρίων μαρίλη (vgl. Aristoph. Ach. 350); ἄλαβα μέλαν ᾧ γράφομεν (zie ook I.F. 34, 241); zoo wordt dan waarschijnlijk, dat ook voor o.ind. *alāta*- n. „vuurgloed, vuur”, idg. *al-* moet worden aangenomen. Bij dit woord kan men nu drie zaken bedenken: vooreerst dat wij boven voor een wortel *al-* als oudste beteekenis vonden „omhoog doen gaan, doen rijzen”, dan: dat deze beteekenis hier onmiddellijk van toepassing schijnt, zoodra men zich duidelijk voorstelt, wat voor een primitieve voorstellingwijze moet geweest zijn „het plotseling levend in vlammen en rook omhoog schieten van wat kort te voren nog als levenlooze massa ter neer lag”; eindelijk dat ook Thurneysen Gött. Gel. Anz. 1907, 800 geheel buiten een dergelijke beschouwing om hier ook tot een oudere beteekenis kwam „das Feuer wachsen machen, es hoch bringen”.

Ook voor *adoleo* „ik verbrand” ga ik dus uit van \**ad-al-eio* dat met de indische causativa op *-ayati*, gr. -έω op een lijn te stellen is; dit verklaart dan tevens het eigenaardige lat. *oleo* „ik geur” naast *odor*, gr. ὀδμή enz. Zooals reeds *flagrare* naast *fragrare* door invloed *flamma* (verwant met gr. φλέγω) aanduidt, is vooral door het (wierook-) branden verband tussehen „geur” en „branden” aannemelijk

gemaakt; naast *ad-oleo* uit \**ad-aleo* „verbrand” is dan een *adoleo* „doe geuren” — hetzij met het eerste *ad-oleo* indentisch, hetzij onder invloed daarvan uit \**ad-odeo* gedissimileerd — begrijpelijk geworden; het simplex ging toen mee. Invloed van *oleum* is juist bij het veelzijdige gebruik van olijfolie en het zelden gememoreerde van een bepaalde geur bij deze olie geheel overbodig. Het recente *adoleo* „geur”, sinds Apuleius: *adolent suaviter*, is waarschijnlijk een nieuw compositum van *oleo*, waarbij het aanwezige *adoleo* „verbrand” door de boven geteekende zinsverwantschap zijn invloed deed gelden (materiaal voor dit recente *adoleo* Thes. ling. lat. I 794, 31).

Daarmee sluit zich dan, geloof ik, de kring om de geschiedenis van de wortels: *al-* en *el-*, *ol-*. Er rest mij nog slechts te spreken over den overgang van \**ad-aleo* in *adoleo*, \**ex-alesco* in *ex-olesco* (z. boven p. 46 vlg.), voor zoover die phonetisch is, om tenslotte aan de woorden *littera*, *lētum* en gr. *δηλέομαι*, die hier veel zorgen hebben gebaard, een korte beschouwing te wijden.

De gewone gang van zaken is, wat de *o* in een voorhistorisch op het aanvangsaccent volgende lettergreep betreft, aldus: in open lettergrepen ontstaat *i*, in gesloten *e* behalve voor *t* (*insulsus*); juist zoo ontstaat ook in open lettergreep voor gutturale *t*: *o*, later *u*, vgl. CIL. I<sup>2</sup> 581: *consoluerunt*. Over de vraag, of *ē*, *ē* de voorgaande *l* gutturaal of palataal tintte, is veel te doen geweest. Zeker heeft de school van Meillet gelijk, die gutturalen klank aanneemt (Meillet Mém. Soc. ling. 13, 238 „*l* non vélaire substantant seulement devant *i*” en Bull. Soc. de Ling. 63 (1915), 182, Niedermann Berl. phil. Woch. 1915, 1090); want de voorbeelden *volēns*, *volēbam*, *Hercolēs*: *Hercules* (zie bijv. Diehl Altlat. Inschr.<sup>2</sup> 71—77, 84, 85) zijn niet weg te redeneeren. Op beide plaatsen vestigt Meillet zeer juist de aandacht op lat. *mille*: het meervoud *milia* pleit duidelijk voor palatale *l* en zoo is dan de geschreven dubbele *l* de gebrekkige weergave van een *l*, die toch vóór *ē* (zelf uit *i* ontstaan palataal bleef<sup>1</sup>). Daarmede is ook de zonderlinge *o* in *ad-olēscō* opgelost: zij is uit *a* ontstaan en had in woorden, die als eenheid gevoeld werden in open lettergroepen tenslotte *u* moeten worden; welnu, dit is ook inderdaad gebeurd in het subst. *adulescens*, waar de schrijfwijze met *u* de gewone en juiste der handschriften is, zie Thes. ling. lat. I 794, 52 hetgeen vooral duidelijk

<sup>1</sup>) Deze beschouwing van Meillet wint nog aan kracht, indien mijn verklaring (z. ben. p. 111 noot) van *milia*, als oud collectivum, behoudens de *ē*-identisch met gr. *ἐ-μίλια* juist is. Toen de oorspronkelijke beteekenis „schare, massa” in „duizenden” overging, werd eerst een sing. gevormd, zooals ook het geval was met *littera* (z. ben. p. 52). Vgl. Schr. Gr. Wdb. s. v. *ῥμιλος*.

blijkt in het nog sterker substantivische *adulēscētia*. Dat de verbaalvormen op enkele sporadische uitzonderingen (laat *adulisco*) na o hebben, is zich gemakkelijk te begrijpen uit een proportiegevoel, dat daarin een werkwoord *oleo* meende te beleven; want zoo ontstond ook de fictieve vorm *olēscō* bij Festus. (z. b.). Slechts in *co-alēscō* is door dissimilatie de *a* gebleven, wat hetzelfde proces is, dat *sociētus* uit *sociō-tāt-s* tegenover *firmitās* verklaart (contractie > *cōlēscō* z. bov. p. 46, vgl. *cōgo*, *cōpula*: *co-āgo*, *cōāpula*).

*LITTERA*, *LITERA* „letter”, meervoud „brief” komt sinds Ennius en Plautus voor; het Romaansch kent het woord ook met *-ī-tt-*. Voor de juiste opvatting der beteekenis haal ik de woorden aan die men met meer testimonia geciteerd vindt bij Diels Elementum 76 noot: *elementum intellegitur, littera scribitur*.

Ik houd mij overtuigd dat *littera* met *līno* verwant is, wel is waar niet op de wijze, die de Romeinsche grammatici zelf daarvoor hebben aangewezen: Comm. Einsidl. = Anecdota Helvetica 221, 15: *a lītūris, id est tabulis ceratis*, vgl. aldaar CLXXXI, 16; zoo zegt Sergius de litt. etc. 475, 5 sqq.: *vel quod scripta* (sc. *littera*) *de leri possit*.

Tegen de opvatting als *lītūra* pleit in de eerste plaats de semasiologie, want dit beteekent: „het uitwischen” of „de plaats waar letters zijn uitgewischt”, vandaar: „verandering, correctie”, bijv. Cic. Verr. I 92: *in codicis extrema cera nomen infimum in flagitiosa litura fecit*. Morphologisch zou men moeten uitgaan van \**lei-tū-rā* (*leiteras* [nog?]) in een inscriptie CIL. I, 198, 34) van de lange wortelvorm, die ook het Perfectum *lēvi* uit \**lēi* + *g-ai* voortleeft. Wie dit niet bezwaarlijk acht, zooals ik wel doe, kan voor *-ūra*: *-era* op *pēiero* (*peiiero*): *ūiro* wijzen en voor den overgang van *līt-* in *litt-* op *vitta* uit \**vīta* vgl. lit. *vītis* „wilgetak voor het vlechten gebruikt”, over welk verschijnsel men een uitvoerige bespreking vindt in Vendryès, Recherches sur l'effet de l'intensité initiale en latin 120 vlg.

Doch verder komen wij langs de volgende weg. *Littera* is oorspronkelijk het femin. collectivum, later pluralis genoemd, van een *s*-stam \**lei-tos* ntr., dat ten opzichte van den wortel met *lei* + *g-ai* <sup>1)</sup> = *lēvi* (z. b.) identisch is, en hier is de vocaalphase volkomen in overeenstemming met wat wij verwachten, zooals twee voorbeelden uit het Oud-indisch kunnen duidelijk maken: *srōtas*- „rivier” W. *srey-*, *rētas*- „stortvloed” tegenover *riṇāti* „hij laat stroomen”; voor dit heele suffix *-tes*-, *-tos*-, dat een verbinding is van *-t* + *es*, verwijs ik naar Brugmann Grundr. <sup>2</sup> II, 1, 527.

<sup>1)</sup> *līnea* „lijn” is natuurlijk niet verwant; de oudere beteekenis was „draad, snoer van touw of vlas”.

Morphologisch was dus het uitgangspunt gelijk aan, dat van lat. *iugerum*, dat eerst later een nieuwe singularis werd bij *iugera* = gr. ξέυγε(σ)α, maar vandaar gingen zij verder verschillende wegen: *iugera* als kollektief gevoeld had een singularis naast zich noodig: *iugerum*, doch *littera* eig. een „samenstel van lijnen, vegen, streepen” = „een letter” werd of bleef enkelvoudig gevoeld en eischte een nieuwen pluralis voor zich op, die ook niet uitbleef, *litterae*; dit laatste dus een proces dat eigenlijk aanvankelijk zuiver semantisch is en met het vormen van nieuwe samengestelde begrippen in morphologisch opzicht in uiterlijken zin evenwijdig loopt. Eeuwen later herhaalde ook deze geschiedenis zich, toen een vulg.-lat. *gaudia*, zooals algemeen bekend is, als femininum werd gevoeld en fr. *la joie* in het leven riep; voor het voortleven en opleven van dit collectief-aanvoelen van den Pluralis verwijst Löfstedt Kommentar Aetheria 135 zeer juist naar het feit, dat bij *gaudium* bijv. de Singularis gedurende de dichtergeneraties van Lucretius tot Claudianus toe slechts eenmaal (Catull. 91, 9) voorkomt, zoodat dit proces zich al heel lang blijkt gepraepareerd te hebben (vgl. ben. p. 111).

Voor het semasiologische zou ik behalve op de algemeene overweging, dat het schrijven in klei op potten die nog gebakken moeten worden, met vegen, smeren heel juist zou kunnen worden aangeduid, verder er op kunnen wijzen, dat Plato bijv. in den Gorgias schrijft (525a) ἡ ἐκάστω ἢ πράξις αὐτοῦ ἐξωμόρξατο εἰς τὴν ψυχὴν, zoo ook Leg. 775d εἰς τὰς τῶν γεννωμένων ψυχὰς ἐξομοργνύμενον ἐντυποῦσθαι, terwijl ditzelfde verbum in het Grieksch ook beteekent „afvegen, uitwisschen”. Men vergelijke doch met ander object *ἐλόντι λυτο* „besmeren” bij Lucil. 647 Marx. Maar vooral troffen mij als analoga, te meer omdat zij van denzelfden wortel waren gevormd de volgende plaatsen; bij Hesychius staat διφθεράλοιφος γραμματοδιδάσκαλος παρὰ Κυπρίοις, waarnaast men houden moet een andere glosse „ook bij Hesychius” διφθέρα... γραμμάτιον, die ook voorkomt Etymol. Magn. p. 279, 38. Zeker niet toevallig voegt zich hierbij een authentiek stuk, op de bronzen plaat van Idalium (Coll.-Bechtel 60) staat (26): ἰδὲ τὰ(ν) δάλτον τὰ(ν)δε, τὰ πέπιλα τὰδε ἰνα λαλίσμενα, βασιλεὺς κὺς ἡ πτόλις κατέθειλαν „en deze plaat, deze woorden hierop geschreven, hebben de koning en de stad laten aanbrengen enz.”, ook hier dus Cyprus, en zoo staat het ook met de glossen bij Hesychius: ἀλειπτήριον γραφεῖον. Κύπριοι terwijl nadrukkelijk hier het werkwoord der inscriptie daarmee gelijk wordt gesteld: Hesychius ἀλίνειν ἀλείφειν.

Al vaker is mij opgevallen, dat bijzonder talrijk zijn juist de Kyprische glossen en die van Kreta komen, die ons voor Latijnsche

woordgeschiedenis een opheldering geven of beloven: in hoever de tegenwoordige hypothesen over Lydisch-Hethitisch-Etruskisch (zie Schr. bov. p. 25) aan dit vermoeden later een fundament zullen geven, blijve aan de toekomst overgelaten. Over de rol, die Cyprus voor de bemiddeling tusschen O. en W., Syrië en Klein-Azië gespeeld heeft vindt men ook velerlei bij Baudissin Z.D.M.G. 70 (1916), 441.

Maar ook het Latijn zelf kan ons hier nog een kleinen steun geven, ik bedoel het verbum *oblitterare* en het daarvan afgeleide, postverbale *oblitterus* (zie Skutsch Kl. Schrift. 38). Voor het eerst door Accius gebruikt (trag. 43 Ribb.<sup>3</sup>):

*inimicitias Pelopidum  
extinetas iam atque oblitteratas memoria  
renovare,*

vgl. Cic. de sen. 21: *qui publici mei beneficii memoria privatam offensionem oblitteraverunt*, en zoo vaak bij Livius, haast altijd met *memoria* of *nomen* verbonden, wat ook hier weer des te meer opvalt, omdat in den vorm volstrekt geen herinnering aan het werkwoord *linere* kon liggen opgesloten voor de Romeinen dier dagen. De Grammatici spreken duidelijk van dezen inhoud: Paul. 253 Linds. *oblitteratum alii ab oblivione, alii a litore, quod ibi notata fluctibus aequari et tolli solent*, Non. 146 M. = 213 Linds. zegt: *oblitterare est obscurefacere et in oblivionem ducere*, vgl. ook Gudeman ad Tac. Dialog.<sup>2</sup> p. 231. Ik geloof dan ook niet, dat dit verbum behoort tot de klasse der verba op *-erare* (daarover E. Thomas Stud. z. lat. Sprachgesch. 1912, 24 vlg.), evenmin dat het van *littera* „letter” is afgeleid, maar wel, dat wij hier met de sterke, oorspronkelijke beteekenis der praepositie *ob*, ἐπί „bovenop, tusschen den beschouwer en het beschouwde” moeten verbinden het boven in eere herstellende *lītus* < \**lei-tos* „het vegen, inwrijven met den vinger, smeren.” Het verband eenerzijds met de morphologische ontwikkeling van *littera*, anderzijds met de beteekenis van *ob-livīscor*, *oblīvīo*, van welke beide *oblīvīo* zeker niet eerst van *ob-livīscor* is afgeleid, is, zonder twijfel ditmaal, vast te houden en behelst geen valschen schijn.

Toch gaat het op semasiologische gronden niet aan met ons \**lītus* dat andere substantief *LITUS*, -*ōris* (later ook: *littus*, zie Schr. I.F. 37, 196) gelijk te stellen, zooals Zimmermann Et. Wtb. 75 dat doet als „Strich, Landstrich am Wasser.” Zelf was ik vroeger ook op deze gedachte gekomen en het is mogelijk, dat er later een passende aansluiting wordt gevonden. Is zij misschien zoo te handhaven dat het smalle, heldere strand in Italië zich inderdaad als

een heldere „streep” tegenover het donkerder land en de blauwe zee afteekent? Neen, want voor Italië zouden de feiten daarmede niet in overeenstemming zijn; wel spreekt Plinius van een wandeling langs het strand, maar uit zijn beschrijving in een zijner brieven van zijn buiten te Laurentum (II, 17) blijkt wel dat er van een bepaalde zandstrook<sup>1)</sup> of lichte „streep” eigenlijk geen sprake was bij het woord *litus* maar dat het eig. „kust” beteekende. § 1: *desines mirari, cum cognoveris gratiam villae, opportunitatem loci, litoris spatium*; § 25: *haec utilitas, haec amoenitas deficitur aqua salienti, sed puteos ac potius fontes habet; sunt enim in summo. Et omnino litoris illius mira natura. Quocumque loco moveris humum, obvius et paratus humor occurrit isque sincerus ac ne leviter quidem tanta maris vicinitate corruptus*; § 27: *litus ornant varietate gratissima nunc continua, nunc intermissa tecta villarum, quae praestant multarum urbium faciem, sive mari sive ipso litore utare; quod non numquam longa tranquillitas mollit, saepius frequens et contrarius fluctus indurat*<sup>2)</sup>. Haast kinderlijk klinkt het dan ook, wanneer Zimmermann in een noot laat volgen, nadat hij *litus* als „Strich” heeft ondergebracht (vgl. „landstreek”): „dasz wir im Deutschen unter „Strich” jeden beliebigen Landesteil uns denken können, während *litus* nur als Strich am Wasser aufgefasst werden kann, hat seinen Grund darin, dasz die Eigenschaft des Flüssigseins von *linere* nicht sich trennen lässt, während dies bei unserm „streichen” wol möglich ist.”

Alsof men eenmaal tot het begrip en de beteekenis „streep” of „streek”, „landstreek” gekomen, dan daarin — weer of nog — zou voelen, dat het een streep was door een „natte vinger” getrokken of door het natte element steeds weer opgefrischt! Neen, uit deze beschouwing blijkt slechts duidelijk, dat Johansson gelijk had, toen hij (I.F. 19, 120) meende een ouden *s*-stam *lites*-, die ook in *litus* voortleeft, noodig te hebben voor zijn grondvorm *\*lits-tā* van ohd. *lista* „rand, zoom”, lit. *lŷstė* „tuinbed, akkerbed”, terwijl een *\*li-tos* ntr. in ohd. *lid* „lid”, vgl. als *u*-stam got. *liþus* hetz. voortleeft. De Litauische vorm met *y* (= *ī*), niet *ē* uit idg. *ei*, wijst weer op W. *-lēj*, niet *-lēj* (z. bov. p. 3) en veroorlooft ook hier van *\*lēi-tos* ntr. uit te gaan en zoo toch weer tot onzen wortel *lēi*- van *lino* terug te keeren, die dan de beteekenis oorspronkelijk zou

<sup>1)</sup> Ook uit Minuc. Felix, Octav. III, 2 blijkt duidelijk, hoe weinig daar sprake is van een strand in, onzen zin: .... *iam liberum litus tenebamus. Ibi harenas extimas, velut sterneret ambulacro, perfundens lenis unda tendebat.*

<sup>2)</sup> De aanschouwelijkheid van de plaats van Plinius wordt grooter als men moderne photo's bijv. van de bocht van Napels en van Sicilië daarnaast legt; de Bilder aus Italien (in de serie Blaue Bücher) zijn hiervoor zeer geschikt.

hebben gehad: „nat maken; bevochtigen, bespoelen”, vgl. Hesychius ἀλινύν ἀμυδρον. Κρήτες. De rechtstreeksche verwanten van *litus*, dat bij Plautus misschien nog in hss. van den Rudens voorkomt met *ei*, zijn alb. *l'cθ* „begroeide rand, oever” (I. F. 30, 206) uit \**loizd-*, ouder \**loits-t-*, m.i.e.r. *Letha* „Armorica”, lit. *Lëtuvà* (wel met *ē*! z.b.) „Litauen”. In ieder geval is een familiërelatie tusschen *littera* en *litus* (*littora*)<sup>1)</sup> een mogelijkheid, die voor mij een niet geringe aannemelijkheid bezit<sup>2)</sup>.

Eindelijk lat. *LĒTUM* en gr. δηλέομαι! Wij beginnen met het eerste.

*Letum* komt voor sinds Ennius, die (ann. 398 V<sup>2</sup>) schrijft: *occumbunt leto*, vgl. Plaut. Merc. 483: *quo leto ut peream*. Ook Varro haalt een blijkbaar zeer oud citaat aan (L.L. 7, 42): *ollus leto datus*. Van af Cato komt het bij prozaschrijvers haast niet meer voor, Cicero gebruikt het ad Att. X, 10, 5 duidelijk als dichtelijke reminiscentie of haalt het uit een oude wet aan (de legg. II, 9, 22) *bonos leto datos divos habento*. In later tijd had het voor de dichters een meer persoonlijk accent dan *mors*, zooals Norden Comment. Aen. VI<sup>2</sup> p. 213 uiteenzet, maar dat kan ook eenvoudig aan het ongerepte van dit woordgebruik moeten worden toeschreven. Wanneer men daarbij nog voegt, dat Vergilius zegt (Aen. V, 690): *Teucreum res eripe leto* en dat Nepos het gebruikt van het gewelddadig gedood worden door menschenhand (*leto afficere*), dan zal men niet licht met Wood meegaan, die (K.Z. 45, 68) van een wortel *lē* + *μ-* „ophouden” uitgaat vgl. ληδέω „ik ben moe”, lit. *lētū* „ik word moe”, o.pr. *au-laut* „sterven” (s. Trautmann Altpr. Sprachdenkm. 307), vgl. lit. *liáujuš* „ik houd op” (*iau* uit *ēu*, zie I.F. 10, 159), ook al zou men hier op gr. καμόντες, κεκμηκότες „de dooden” kunnen wijzen.

Het bovenstaande brengt ons vanzelf tot een wortel, die „wegteren, wegwijnen” beteekent en die wortel is zeer goed bekend: *lē* + *ι*, daarnaast *lei-*, *loi* vóór consonant, aan den anderen kant *lē-* als de twee bekende ontwikkelingen van de idg. lange diphthong: oind. *līyatē* „hij verdwijnt, kwijnt”, gr. λοι-μός „pest”, Hesychius λοι-τός λοι-μός, λι-μός „honger” (vgl. osc. *limu* „honger”, dat als leenwoord moeilijk te aanvaarden is), Hesychius λει-ρώς ὁ ἰσχνός

<sup>1)</sup> Is dit nog terug te vinden in de toch zeker eigenaardige uitdrukking: *litus* of *oram legere* „langs de kust zeilen”? Dit doet denken aan *littera* maar zal wel toevallig zijn. *Liter-*: *litor-* vgl. *temperi*, *tempestās*: *temporis*

<sup>2)</sup> De grondbeteekenis „buigen” (anders Minuc. Fel., Oct. III, 4: *oram curvi molliter litoris*. . . *tegebamus*) waarvan Johansson I.F. 19, 120 uitgaat, zou wel voor „golf” of voor „vlakte tusschen bergen” passen, minder voor „strand, kust, kustlijn”.

καὶ ὠχρός .... ἢ συντετηκότα (over deze glosse <sup>1)</sup> Fränkel Nom. agent. I 89, Bechtel Lexil. Hom. 213), os. *lēf* „ziek, zwak”, lit. *lēsas* (uit *lei-*) „mager”, *lainas* (uit *loi-*) „slank, dun”, ob. *libivā* „dun, mager.” Met al deze beteekenissen vergelijk men dan nog Enn. scen. 109 (V<sup>2</sup>): *pallida leti loca*, 134 *letum deprever*, 334 *leto dati*, waarmee men de oude formule in de Leges Regiae moet verbinden: *si qui... hominem morti duit* (Bruns<sup>5</sup> 10), waarin *mors* nog nauw met *morior* samenhangt, van welk werkwoord ook *morbus* „ziekte” is afgeleid (zie Skutsch Forsch. 42: „was sterben macht”), juist zooals *lētum* bij W. *lēi* behoort.

Is zoo gebleken, dat *lētum* met een wortel *lēi-* enz. „in vocht <sup>2)</sup> oplossen” (> „in ontbinding overgaan”) samenhangt, welke wortel in lang vervlogen tijden met *el-*, *ol-ēi-*, *al-ē* „opheffen, opdrijven, voortdrijven” op de een of andere wijze of samenhang of zijn weg en lot gekruisd had, het gr. werkwoord *δηλέομαι* moet uit dezen kring geheel worden verwijderd. Wel een merkwaardig resultaat bij twee werkwoorden, die op het eerste gezicht zoo volkomen gelijk schijnen: *δηλέομαι* ~ *dēleo*. *Δηλέομαι* komt sinds Homerus voor, bij wien men de volgende beteekenissen aantreft: „beschadigen, berooven, verbreken (ῥκίω), verwonden, verderven (βροτῶν δηλήμων σ 85)”; men ziet reeds, dat de beteekeniskern met die van *dēlēre*-volstrekt niet congruent is. Daar komt bij, dat de wortel van *deleo lei-* desnoods in gr. *δηλέομαι* aanwezig zou kunnen zijn, doch dit praesens met *ε* is misleidend: en in werkwoordsvormen (slechts futurum en aoristus) en in afleidingen komt slechts *δηλη-* voor. Verder weet men dan ook met de eerste lettergreep *δη-* volstrekt geen raad: van een met lat. *dē* (osc. *dat!*) verwante praepositie is in het Grieksch geen spoor te bekennen. Zoodra men bovendien daarnaast legt de glossen bij Hesychius *δάλλει κακουργεῖ*;

<sup>1)</sup> Fränkel spreekt daar over de glosse *λε(ρ)ως · ξεδίως* enz. (z. bov. p. 38) en houdt ook de glossen en uitdrukkingen *λε-ώλεσρος* voor samenstellingen met *λεῖος* „glad”, vandaar „volmaakt, radicaal”; ik zie echter hier en in de glosse Hesychius *λειο-κόνιτος · ἢ τελεῖως ὡς κόνις διαλελυμένη* iets anders, want *λεῖως* = *τελεῖως* in het interpretament beteekent, als zijnde eenvoudig een etymologisch kunststukje, natuurlijk ook voor de betekenis niets. Zoo verklaar ik *λειο-* als met *λεῖ-ρος* en *leium* samenhangend (zoo ook de glosse van Hesychius *λείρω* (l. *λεῖρως*?) *· ξεδίως, δεινῶς, σφῶδρῶς, τελεῖως*?) en wel als een zoogenaamd tautologisch compositum, waarvan *λειο-* en *δλε-* in allerlaatste instantie tot denzelfden wortel hebben behoord, en het eerste deel slechts een ouder woord inhoudt dan het tweede (over *δλε-*, [*δλη-*?] z. bov. p. 42). Volkomen gelijk is de geschiedenis van het tautologische ndl. *maaltijd*: *maal en jaargang*: *jaar*, het eerste in perspectief gezien = *tijd-tijd*, het tweede = *gang-gang*: oind. *yāti* „hij gaat”, av. *yānā* „jaar” vgl. W. de Vries, Tijdschr. Ned. Taal- en Letterk. 34 (1916) 219.

<sup>2)</sup> Zoo tenslotte identisch met den W. *lēi-*, die ons boven, ook bij *letus*, bezighield; de semasiologische eenheid is „vochtig”: „glad” ~ „glibberig”.

δαλῆ κακουργῆ (ook, waarnaar Schmidt t. a. p. verwijst, δάειν κακουργεῖν ?), en waarschijnlijk met *ā* (niet *ā*) = oorspr. gr. *ē* elisch κα-δαλνμενοι, dan komt men in verband met δηλεομαι tot een zeer bekende wortel *dēl-* als gerekte phase bij *del-*, *dol-*, korte phase *d<sub>o</sub>l-* of *d<sub>l</sub>l-* = δᾶλ- „splijten, vaneen rijten; pijn doen”; vgl. lat. *dolāre* „met de hakbijl afhouden”, *dōlium* „vat”; *dolor* „smart”, lett. *dēlīt* „martelen, kwellen” (Prellwitz Bezz. Beitr. 21, 162), ob. *dly*, gen. *delīva* „vat”. Daarnaast staat een andere wortel *del-* „list; listige voorstelling, vervreemding; ontvreemding” in gr. δόλος „list”, lat. *dolus* en met idg. *ē* on. *tal* „bedrog”, ohd. *zālōn* „rooven”; hierbij voeg ik ook nld. *tual*, *tellen*, ohd. *zala* „getal, woorden, het aan iemand ten deel vallende stuk”, on. *tala* „spreken”, omdat zij met oind. *dala-* „deel”, lit. *dalīs* „deel” (zie ook Buck Am. Journ. Phil. 36, 148) en arm. *toṭem* „ik rijg aan elkaar”, *toṭ* „rij, lijn” zeker samenhangen. Vruchtbaar is hier de vergelijking met den wortel *ser-* „aan elkaar rijgen”: hom. ἔεργο „was aaneengeregen”, lat. *sero* „ik rijg samen, vlecht”, *sors* „deel” vgl. *consors*, *sors* „lot” vgl. *sortiri*, ook „rune, de heilige *sortes* van Fortuna”, Wissowa Rel. u Kult. d. Röm.<sup>2</sup> 260, *series* „rij”, *sermo* „gesprek”, althans volksetymologisch voor de Romeinen (z. ben.) oier. *sreth* (Osthoff Zs. celt. Phil. 6, 415), on. *sprvi* „halsband” = gr. ἔρμος hetz. Bechtel Lexil. Hom. 113. Wanneer men hiermee nl. weer verbindt lat., *dōlium* ob. *dly* „vat”, (z. bov.) dan komt men ook hier eer tot een beteekenis „samenvoegen”, waarvoor ik verwijs naar het bekende vers van Catullus 64, 10: *pineae coniungens incurvae texta carinae*, zooals de Romeinen *sermones nectere*, \**tezare*, *serere* ongeveer als gelijkwaardig konden beschouwen. Wat beteekent deze wortel *del-* dan? Ik geloof dat de handeling, die hier mee werd aangeduid, wanneer men ook nog op oind. *dālati* „hij springt los, berst” let, deze is: „het behouden van een balk, met een werktuig als het σκέπαρον en de splinters afslaan ~ het hout voor de taak, waarvoor het bestemd is, fatsoeneeren” en deze eenheid: „het overbodige weghakken ~ het noodige samenvoegen” geeft dan de sleutel tot al deze beteekenissen, die zoo ver uit elkaar schijnen te liggen. Kortom, hier zou dan Blankenstein Untersuch. zu den langen Vokalen in der *ē*-Reihe te voorzichtig zijn geweest, toen hij (p. 12) *del* I (*dolus*) en *del* II (*dolāre*) als twee verschillende wortels opvatte. Pedersen had gelijk, toen hij (K.Z. 39, 372) *dōlus* (*del* I) met δηλεομαι (*del* II) verbond; alleen ga ik hier niet van den wortel *dēl-*: *dō-*, zie δατέομαι: \**δᾶτός* = \**dō-tō-* „deelen”, maar van *del-* „splijten, behouden, bewerken” uit; ook Persson Beitr. idg. Wortf. 576 gaat, zooals ik zie, hierin

mede. In laatste instantie ontmoeten echter beide meeningen zonder twijfel elkander. Een dergelijke samengestelde uit verschillende op elkaar volgende fasen bestaande handeling — al weer als latere synthese met een bepaald onderdeel dier handeling als uitgangspunt — heeft inderdaad in de taal al zeer gemakkelijk beteekenisverschuivingen van aanzienlijke strekking in het leven geroepen, waarvoor Meringer materiaal bij elkaar heeft gebracht in zijn serie Wörter und Sachen I.F. 16—19, vgl. bijv. speciaal voor W. *gedh-* I.F. 17, 143 en over den inhoud van het „runenlezen” Wört. u. Sach. 3, 45.

---

### III.

## ACER ( $\bar{A}$ ) „heftig”.

De geschiedenis van dit woord heeft een duistere plek, die daarom des te meer opvalt en hindert, omdat niets uit zijn historische omgeving deze schaduw verklaart: de lange  $\bar{a}$ . Die lengte geeft tot de volgende beschouwingen aanleiding.

§. 1. Wat *acer*<sup>1)</sup> zelf betreft, het komt als adiectivum van drie uitgangen voor sedert Naevius fr. 54 Baehr. in een Saturnius: *fames acer augeſcit hoſtibus*....; daarnaast vinden wij, het eerst bij Matius dus vóór Varro, een *o*-stam staan: *acro*-, die ook later (nog?) voorkomt, bijv. Carm. Lat. Epigr. (Bücheler) 629, 2: *inde regrediens incidi febribus acris* zóó dat zelfs in het Romaansch deze *o*-stam nog voortleeft, z. Arch. lat. Lex. II, 578, Meyer-Lübke Roman. etym. Wtb. N°. 92: ital. *agro*.

De dialecten leveren het volgende ter verduidelijking: ocs. *akrid* „acriter” (formeel gelijk aan den Abl. van een *i*-stam; de *a* kan kort geweest zijn, (z. ook Buck Gramm. 65), umbr. *per-acri* „opimus”, vgl. voor de beteekenis dezer woorden het grieksche *ἀκμή* „volwassen leeftijd, hoogste bloei” van denzelfden wortel.

In de verwante talen interesseeren ons voorloopig alleen de formaties met *r*-suffixen; ik noem de volgende: oind. *ásri* „hoek, snede”, vgl. voor de beteekenis arm. *asetn* „naald” en lat. *acies acus*, gr. *ἄκρῖς* „spits, top”, *ἄκρος* „hoog”, oorspr. „(hoog) uitstekend, spits”, zooals de oudste plaatsen duidelijk doen uitkomen; ik noem Hom. π, 299: *ἔκ τ' ἔφανεν πᾶσαι σκοπιάι καὶ πρόωες ἄκροι* en voor de vergelijking met lat. *acer* van den geest gezegd Herod. 5, 124: *ἦν γὰρ... Ἀρισταγόρης... ψυχὴν οὐκ ἄκροσ-*, gall. AXRO-TALUS „met hoog voorhoofd”, oier. *ēr* „hoog”, en verder af *a(i)cher* „levendig, hard” (Holder Altcelt. Sprachsch. p. 320. Henry Lex.

<sup>1)</sup> De korte *ä* van het verwachte *acro*- vindt men in *acerbus* (< \**akro-dho*- of *akro-bho*- vgl. *superbus*), dat vaak met *acer* verbonden wordt: *acria atque acerba* Plaut. Bacch. 628, misschien ook in *alacer*: *allers* (over het verschil *l-l* in verband met het evenwicht der lettergrepen z. ben. p. 107).

bret. mod. 4, Dottin *La langue gauloise* [1920] 223), lit. *asztrūs* „scherp”, ob. *ostrū* hetz.

§ 2. Wanneer wij ons voorloopig beperken tot de dialecten van Italie, vinden wij daarnaast een vorm met *o* in het begin: *ocris*. Dit woord komt bij Liv. Andron. voor (bij Fest. 192 Linds. = trag. 31) *sed qui sunt hi, qui ascendunt altum ocrim*; nog twee plaatsen haalt Festus aan, ook van Livius Andr., waar beide malen voorkomt: *celsos ocris*; ware dit op zichzelf nog niet voldoende om in *ocris* niet als oorspronkelijke hoofdinhoud het begrip „hoog” te hooren, dan zouden ons de woorden van Festus en Paulus overtuigen, waarmede zij *ocris* omschrijven: „*montem confragosum*”; ook hier blijkt dus dat *ocris* eigenlijk beteekende „bergpunt, -spits, -karteling”. Hierbij behoort natuurlijk ook *medi-ocris* eig. „tot halver hoogte reikend”; met eigenaardige oude vormen in glossen Paul. 110 Linds. *mediowimum mediocre* en Fest. 142: *mediocriculo usus est in ea quam dixit Cato in consulatu: „ridibundum magistratum gerere, pauculos homines, medicriculum exercitum obvium duci”* (vgl. de plaatsnaam *Ocriculum*). Ook in Italische eigennamen leeft dit woord voort, bijv. *Inter-ocrea* (vgl. *Inter-anna*) *Ocriculum*; meer bij W. Schulze *Z.Gesch. lat. Eigenn.* 531.

In de dialiecten duikt dit woord op: umbr. *ukar*, *ocar* „mons, arx”, marruc. *ocres* „montis”; elders in gr. *ὄρις* „bergtop”, m. ier. *ochar* „hoek, kant”, lett. *akrius* „steen” (z. K Z. 44, 65; idg. *ū* of *ō*?). Er bestaat natuurlijk niet de minste reden *ōcris* aan te nemen met *ō* terwille van het gr. nomen *ὄρυξ* „spits, top” (z. ben. p. 78) vgl. *ὄρυγξ* enz., zooals Schulze dat doet Quaest. Ep. 267 noot; de verzen van Livius met *ocri-* bijv. in den 6<sup>den</sup> voet van een senarius bewijzen trouwens reeds het tegendeel. Festus laat tenslotte de juiste opmerking volgen (192 Linds.): *unde fortasse etiam ocreae sint dictae inaequaliter tuberae* „scheenplaten”.

§ 3. Daarnaast vinden wij lat. *ōcius* sedert Livius Andron. trag. (Ribb.<sup>3</sup>) 16, *ocissime* sedert Plautus, (*ociter* bij Apuleius is natuurlijk geen werkelijk Latijn geweest); een zeer oude vorm heeft Paul. 211 Linds. bewaard: *oxime ocissime* (vgl. boven *medi-owimum*). Later werd *ocius* door het ontbreken van een positivus bijna als zoodanig gevoeld, z. Schulze *Z(ur) G(esch.) L(at.) E(igenn.)* 331. Het ontbreken van den positivus wekt een oogenblik het vermoeden, dat wij hier met iets ouds te doen zouden hebben, dat nl. de positivus de korte stam zou hebben gehad: *aku-* (*a* < ig. *ə*), zoo ook Brugmann *Grundr.*<sup>2</sup> II, 1, 178 (over *acu-ped-ius* (z. ben. 84); toch schijnt mij deze be-

wering voorloopig zeer gewaagd, daar in het Oud-indisch *āsú-*, en in het Grieksch, dat wij kunnen overzien, de positivus met lange vokaal *ἀνός* en zelfstandig en in composita een groote rol speelt, die uit een comparat. \**ἀκίων*, waarschijnlijk zelden gebruikt, toch slechts uiterst onwaarschijnlijk zijn *ō* ontleend kan hebben; alleen *ἀκιστος*, niet \**ἀκίων* is nl. uit het Grieksch bekend, z. Kühner-Blass I 556. Zoo heeft reeds Osthoff op het onwaarschijnlijke van deze hypothese gewezen, z. Morph. Unters. VI 40 vlg. Misschien leeft de positivus nog voort in een oud compositum: lat. *vēlōw*; het kan, oorspr. van een schip gezegd, een dichterlijk woord zijn geweest met de beteekenis „met vlugge zeilen” (z. ben.).

In ieder geval is ook dit woord in de verwante talen voldoende bevestigd: oind. *āsú-* „snel” (idg. *ā* of *ō*), gr. *ἀνός* hetz., kelt.: corn. *dioc* „langzaam”, obret. *dianc*, bret. *diék* „lui, traag” (z. Henry Lexique bret. mod. 96).

Tenslotte zou ook de semasiologische verwantschap dezer woorden op bezwaren kunnen stuiten: „scherp” ~ „snel”; vermoedelijk is het laatste uit het eerste voorgekomen. Vooreerst een duidelijk bewijs van de mogelijkheid: bij Hesychius staat *ῥῆξος ταχύς, δριμύς, Φρόνιμος*; maar ook dat „scherpte, puntigheid” met „snelheid” correlaat zijn, wist toch de zeker niet minder praktische mensch uit die vroegere tijden evengoed als wij: scherpe kiel en scherpe ploeg en scherpe messen waren al overtuigend genoeg en ook in moderne talen komt dit contact telkens weer boven, vgl. engl. *sharp, sharply*.

§ 4. Een voor het Latijn duidelijke aanwijzing van de oorspronkelijke beteekenis dezer familie krijgen wij in het lat. *occa* „eg”, dat sinds Cato in een denominativum voorkomt: de agr. 33, 2 *sic occato*, van den wijnstok gezegd; voor *ō* pleit ook het Romaansch. Voor den zakelijken inhoud van dit woord verwijs ik op Plautus Capt. 662, Blümner Rom. Privataltert. 563, Pauly-Wissowa V, 1983, I.F. 17, 131. Wat Plautus schrijft, Amph. 183: *mihi os occillet probe* houd ik met Schulze ZGLE. 462 voor een inval van het oogenblik, voor morfologische doeleinden onbruikbaar.

In het Grieksch komt, bij Hesychius slechts, voor *ῥῆξινά. ἐργαλείον τι γεωργικόν, σιδηροῦς γόμφους ἔχον, ἔλκομενον ἐπὶ βοῶν*, duidelijk onze „eg”; verder vinden wij ohd. *egida* „eg”, zie Fick Vergl. Wtb.<sup>4</sup> III, 8, cymr. *ocet* hetz., lit. *akė'tės*<sup>1)</sup> of *akė'czios* hetz.

<sup>1)</sup> Het lit. woord komt meestal voor met *ek-*, niet *ak-*: *ekė'czos* „eg”, ook lett. *ezēschas* (beide uit \**akē-tiā*), afleiding van het denominatieve lit. *ekė'li*, lett. *ezēt* „eggen” (z. Leskien Bildung der Nomina im Lit. 395). Het verbum staat in het Litausch zoo

Ook hier blijven echter nog moeilijkheden over: in de Litausche woorden verwacht men, indien zij behooren tot den wortel *ak-* met palatale gutturaal *asz-*, niet *ak-*; toch bestaat er, dunkt me, geen reden om zoo geresigneerd als Güntert het doet (I.F. 37, 82) twee verschillende wortels aan te nemen: *āk-* „scherp” en *ok-* (= *og-*) „spits”. Wij hebben hier eenvoudig met een feit van dissimilatie te doen, zooals Meillet het (Etudes -v. -slove 178 en Mém. soc. ling. 13, 244) uitvoerig heeft toegelicht en zooals Vendryès in de Mém. Saussure 312 voor het Keltisch, ook juist weer bij spiranten, als vaak voorkomend heeft aangewezen ( $\vec{d} : \vec{d} > \vec{d} : \vec{b}$  of  $\vec{b} : \vec{d}$ ); zoo vermeed het Oud-bulgaarsch *\*zqsī* „gans” om er *gqsī* voor te blijven spreken, ofschoon de *gh-* palataal was, zoo heeft het Slavisch *svekrŭ* „ schoonvader” met *k*: idg. *k* doch het Oud-indisch *śvāsura-* evenals het Litausch *szeszuras*: het moeilijke klankwettige resultaat *s...š* is dus door dissimilatie of assimilatie uit den weg geruimd. Gaat men de lijst bij Brugmann Gr.<sup>2</sup> I. 546 na, dan krijgt men den indruk, dat juist de zgn. Dauerlaute (*k, g, r, l, s*) vaak hier dissimilatorisch werkzaam zijn geweest: vgl. bijv. oind. *klāmyati* ~ *śrāmyati* „hij wordt moe”, lit. *klausyti* „luisteren” ~ ob. *sluchŭ* „gehoorzaamheid”. Hetzelfde geldt dan ook van idg. *\*ak-ia-*, waaruit lit. *akė-*, dialek-tisch *ekė-*. Een dergelijke neiging vinden wij in het Litausch door de opmerking van Sommer „Die indog. *iā* und *io-* Stämme im Baltischen” (= Abh. Sächs. Ges. d. Wiss. XXX 4, 1914) p. 87, 88: dat bij den strijd tusschen *-ē* en *-ja* uitgangen in den Nom. Sing. in het algemeen de *-ē* zich uitbreidde, behalve na dentaal, omdat daar de nieuw ontstane *cz, d* te veel afweek van den vorm met *-tē, -dē*, te zelfstandig was en te veel invloed had, zoodat hier omgekeerd de *-ja(-czios enz.)* Gen vormen andere annexeerden.

Maar ook de Grieksche vorm *ῥέξιν* stelt ons voor eigenaardige moeilijkheden: de quantiteit van de *i* is niet bekend. Wanneer men overweegt, dat *ῥέξιν* zonder twijfel met *ῥέξος* „scherp” samenhangt en dat van *ῥέξος* „(wijn)-azijn” een afleiding *ῥέξινος*, spec. *ῥ. οἶνος*, bestaat, welks *ι* zeker kort is z. Aristoph. Eq. 1304, zou men geneigd zijn ook het woord voor „eg” een korte *ι* te geven. Doch nu heeft Johansson Beitr. z. gr. Sprachk. 107: *ῥέξιν* vergeleken met gr. *ῥέξιν* (ι!) „bijl” en *ῥέξινος(ι)*: *ῥέξινος* „slang” en met got. *alei-na* (als de *ei* [= *ī*] niet als got. *ī* uit idg. *e* bedoeld is) van de wortel *o-le-* „buigen” in gr. *ὠλένη* (*ω* misschien inplaats van *ο* uit de composita zooals

goed als alleen, slechts *seilēnu*, „ik kwijl”, denominativum van *seilē* „speeksel” staat daarnaast (vgl. Kurschat Lit. Gramm. p. 351). Doch ook het Oud-pruisisch heeft *aketes*; waarschijnlijk is deze overgang van *a* > *e* een zuiver dialektverschijnsel (z. Bezenberger Bezz. Btr. 23, 297) in het Litausch en Lettisch.

λευκ-ώλενος waar het volgens Wackernagels Dehnungsgesetz regelmatig was): lat. *ulna* „elleboog”. Bekijkt men nu Johanssons voorbeelden op de keper, dan zal reeds dadelijk de vergelijking *ἐχίνος*: *ἐχίς* bevreemden, daar *ἐχίνος* blijkens lit. *ežys* „egel” *gh*-palataal, *ἐχίς* volgens het gelijkwaardige *ῥφίς* „slang” *gh*-labiovelaar heeft; Boisacq Dict. étym. gr. 302 compliceert dit geheel nog onnoodig door voor *ἐχίς* van een *gh*-, gewone velaar, uit te gaan; onnoodig want noch het Keltisch noch het Iraansch eischen hier *gh* in plaats van *ghh*, zie Pedersen Kelt. Gramm. I, 107, Reichelt Awest. Elem. § 60. Toch acht ik dit geen voldoende motief om de vergelijking geheel op te geven, ten eerste omdat wisseling tusschen palatale en labiovelare gutturalen zeer vaak voorkomt (z. Persson Btr. idg. Wortf. 52, 270 vlg.).

Ook de vergelijking *ἄξινη* vertoont een zwakke plaats: verwant is zeer zeker lat. *ascia* „bijl” uit *\*ak'sia* zooals *viscum* uit *vikso* = gr. *ἰξός*, maar juist deze combinatie van den wortel *ak*- „puntig, spits” + *s*, identisch met een *s*-stam *akes*- in *τανυ-ήκης* „met lange punt” maakt dat wij slechts noode de Germaansche vormen buitensluiten, die dienzelfden *s*-stam vertoonen en in beteekenis zich uitmuntend aanpassen: got. *agizi* „bijl”, vgl. os. *acus*, ohd. *acchus* hetz. Doch wanneer wij zonder vooropgezette bedoelingen deze in ouderen vorm reconstrueeren, komen wij tot een idg. *agʷ(e)s*-, niet *ak-es*; indien men intusschen den reeds weer gesuffigeerden *s*-stam als uitgangspunt neemt, kan men van idg. *\*aks-ī* uitgaan voor alle west-germaansche woorden, zooals ook Kluge Etym. Wtb. s.v. *Axt* doet evenals Kluge-Lutz Engl. Etym. sv. *ax(e)*<sup>II</sup> [op de laatste plaats wordt voorzichtiger gesproken van „pre-teut. *agési agzi* (*aksi*)”]. Het lijkt mij juist, deze mogelijkheid niet al te spoedig los te laten, daar zij en groote waarschijnlijkheid op zichzelf bezit en men, accepteert men werkelijk een idg. media, met de vergelijking oind. *ágra*- „spits, top, begin” niets verder komt (zie ook Uhlenbeck Aind. Wtb. s.v.).

Eigenaardig is, dat parallel met de moeilijkheid der Germaansche woorden een verschil in het Latijn loopt:

I Wortel *ak*- „spits”: *ἄξινη* lat. *ascia* (≈ got. *agizi*, ohd. *acchus*, ags. *æa*?)

II Wortel *ag*- „voeren”: *ἄξιων*, *ἄμ-αξα*, lat. *avis*, ohd. *ahsa*, ags. *eaw*.

Het verschil tusschen I en II bestaat onder meer hierin, dat in I een tenuis, in II een media als palataal in den wortel oorspronkelijk werd aangetroffen. Maar dit kan het verschil in de Latijnsche woorden resp. *avis* en *ascia*, toch niet geheel verklaren; want in lat. *vespa*

uit *vop* + *s-ā* van den wortel *\*uebh-* „weven” <sup>1)</sup>, vgl. *ὑφάνω*, treedt ook een media aspirata op en de behandeling correspondeert toch juist met I (wortel *aġ-*). De oorzaak moet dus ook elders liggen, al kan zij ten deele hier gezocht en gevonden worden. Immers, stellen wij naast elkaar een verbinding van *ak+s* en *ag+s*, dan zal in de meeste talen voorloopig het product zijn *aks-* maar vooreerst zal er een chronologisch verschil bestaan en zal dus dit product in het eerste geval eerder bereikt worden dan in het tweede; voorts zal in een dialectgroep, die door sterke aspiratie neiging tot spirantiseering vertoont (s. Jespersen Lehrb. d. Phonet. <sup>2</sup> 103), zooals de Germaansche dialecten in verschillende perioden en zooals de voor-historische phase der Italische idiomen, de eerste verbinding eerder aan de neiging om in *αχs-* of iets dergelijks over te gaan toegeven dan de tweede; ten slotte zal in de meeste gevallen de tweede combinatie door een sterk groepbewustzijn gedragen langen tijd of steeds in de uitspraak nog een zeker spoor van de vroegere stemtoon meedragen, vooral wanneer daarnaast nog duidelijk als verwant gevoelde vormen met *ag-* voortleven. Dat deze beschouwing ook voor het Latijn geldt, blijkt uit de zgn. wet van Lachmann en uit een paar bijzonderheden bij de praepositie *ad* (zie ook Schr. K.Z. 49, 115). Zooals bekend geeft de zgn. wet van Lachmann (*ad* Lucr. I 805) rekenschap van de tegenstelling *actus: factus* ~ *ago* en *facio*; zie de Saussure Mém. soc. ling. 6, 246, Meillet ib. 15, 265 en Mél. Saussure 98, Buck Cl. Rev. 1913, 122. Nam men tot nog toe aan, dat — als ik het zoo mag formuleeren — de stemtoon van de media, vóór de stemlooze tenuis verdwenen, zich was gaan voegen bij de voorafgaande klinker, van meer belang schijnt mij de opmerking van A. Grégoire, die langs experimenteelen weg vaststelde (Rev. de phónet. 1911, 270—92), dat *p* bijv. een langere mondsluiting (occlusion, Verschluss) heeft dan *b*, terwijl juist daardoor *a* vóór *b* langer is dan voor *p*, een opmerking, die ieder met zijn eigen gehoor als juist kan verifieeren. Ik vermoed echter, dat hier nog iets anders bij kwam. Wanneer men nl. in het Latijn de zgn. verba frequentativa doorloopt (men vergelijke het materiaal bij Cooper Word-formation in the Roman Sermo Plebeius p. 207 en Stolz Hist. Gramm. d. Lat. 604), dan valt op, dat de verba op *-itare* in de oudste specimina, — later gaan zij met Participium op *-to-* mede, — zoo dikwijls vóór den uitgang *-itare* juist een media hebben: wel het

<sup>1)</sup> De verbinding van „wesp” en „bij” met „weven” loopt natuurlijk over de honigraat en de broedcellen, vgl. d. *Wabe* ~ *Weben*. Zie ook Keller Die antike Tierwelt II 481 over de *Wespenwabe*. In *\*uebh(e)s-ā* hebben we morphologisch een oudere verbinding van hetzelfde soort als *γένοϛ* ~ *\*γενοσ+ā* > *γενέη*.

Verhand. Kon. Akad. v. Wetensch. (Nieuwe Reeks). Dl. XX. N<sup>o</sup>. 3.

bekendste is naast *agere agitare*, waarvoor men *\*actare* of *\*actitare* zou verwachten, Paul. geeft p. 21 Linds.: *acetare dicebant quod nunc dicimus agitare*; vergelijk *accubitare* (*cub-*), *rogitare* (*reg-*), *tuditare* (Ennius) naast *tudites* Fest. 480: *tudites malleos appellant antiqui a tundendo*; voorts *venditare*, *volitare*. Ik acht het niet onmogelijk, dat in deze voorkeur nog een korte en zwakke nawerking te bespeuren valt van de etymologische verwantschap in dergelijke vormen, voor zoover die in het volk voortleefde; men liet een tijd lang in plaats van *actus actare* uit te spreken nog een *ak<sup>e</sup>-tāre* of liever *ag<sup>e</sup>-tāre* hooren; *ace-* bij Paulus is dan archaische schrijfwijze <sup>1)</sup> en *age-t(are)* is de woordklank ongeveer, die aan het andere slotresultaat *ac-tus* voorafging.

Immers, wat met de praepositie *ad* is gebeurd (z. bov. p. 63), wijst in deze zelfde richting: zooals bekend is, komt voor labiale klanken (bijv. *arbiter*, *arfuere*, *arvocitat*, maar ook in de woordvoege Paul. p. 24 Linds. *apor apud*, meer bij Ernout Elém. dialect. d. vocab. latin p. 111—114) inplaats van *ad ar* voort en dit is bij het bekende dentale karakter van de italische *r* (Seelmann Ausspr. des Lat. 307, 328) geheel begrijpelijk: Seelmann wijst op hexameters, die aldus eindigen zonder daarom als spondiaci gevoeld te zijn: *dena ar<sup>e</sup>genti*, of *resper<sup>e</sup>gebat*. Hier bevinden wij ons gelukkig op volkomen vasten grond, daar de anaptyxe in de oskisch-umbrische dialecten bijv. osk. *aragetud* „argento” hetzelfde bewijst (vgl. Schr. I. F. 37, 187). Maar juist voor dezelfde praepositie hebben deze dialecten, alleen in grooter verband opgenomen, een ontwikkeling in de richting van *r* doorgemaakt, t.w. in het Umbrisch tusschen vokalen; hier vinden wij bijv. naast elkaar *ařepes* „adipibus” en *ařpes*. Wanneer zoo *ař-* ook voor consonanten voorkomt: *ař-fertur* „\*affertor, flamen”, *ařveitu* „advehito”, dan zijn dit al dadelijk dezelfde medeklinkers, die in het Latijn *ar-* vóór zich zagen. Vandaar breidde het zich ook tot steunlooze mutae uit: *ař-kani* „cantum”, *ař-peltu* „appellito”. Buck is dus zonder twijfel te angstig (Osk. and Umbr. Gramm. 83), wanneer hij hier twee verschillende processen ziet en dus *ař-* voor consonant overal beschouwt als analogie naar *ř* uit intervokale *d*; trouwens, hoe zou hier van analogie sprake hebben kunnen zijn? Wanneer men bovendien ziet, hoe volkomen met lat. *apor* (Paul. p. 24 Linds.) op het wordeind overeenkomt de Umbrische postpositie: *spinam-ař*, *asam-ař* „ad columnam, ad aram”, dan moet men wel concludeeren, dat Buck en anderen hier

<sup>1)</sup> Men kan in dit verband de uitdrukking (en woordspeling?) van den ouden Cato vergelijken: *crassator* ~ *grassator* Gell. 11, 2, 5.

slachtoffer werden van het geschreven woord, dat toch slechts een onvolmaakte teekening is, en dat dus een kort inzetten of hier voortduren van den stemtoon door de *r*, *ř* heen, niet in het schriftbeeld opneemt.

Intusschen, bij het samenbrengen van twee klanken, bijv. *g* + *s* moge het langer duren vóórdát het resultaat *x* = *ks* bereikt is, dan bij *k* + *s*-, wanneer zich tenslotte niet een nieuwe klank daardoor vormt zooals de Umbr. *ř* die een eigen waarde heeft, dan is toch het resultaat in beide gevallen gelijk en gelijkwaardig voor de verdere ontwikkeling, m.a.w. de latt. *x* in *vixi* van *vīvo* *fixi* van *figo* en *vinxi* van *vincio* hebben later gelijke lotgevallen, op zichzelf beschouwd.

Iets anders moet dus de oplossing brengen van de vraag boven gesteld: waardoor verklaren wij:

*ak*:- lat. *ascia* (≈ got. *agizi*)

*aj*:- lat. *axis* ohd. *ahsa*?

Hier maak ik gebruik van een synthetische onderzoeking van Meillet Mém. soc. ling. 12, 14—34: *de la différenciation des phonèmes*, waarin hij een phonetische ratio tracht op te sporen voor de invloeden van consonanten eenerzijds, vokalen aan den anderen kant in onmiddellijk contact met elkaar. Achtereenvolgens bestudeert hij bijv. bij de medeklinkers de verbinding van: I sifflant (*s*, *ś*, *z*, *ž*) + spirant (*f*, *β*, *x* = *χ*) p. 17; II nasaal + spirant p. 19 enz. enz.; bij I blijkt overal de sifflant de sterkste „continu”, de spirant wijkt en wordt „occlusif”, bij II *n* en *m* blijven, de spirant wordt „occlusif”. Wanneer men zoo de verschillende beschouwingen samenvat, dan kan ik de resultaten het best voor de consonanten in de volgende „hierarchie” aaneenrijgen, wanneer wij daarbij dadelijk aansluiten bij de 1<sup>e</sup> groep, die de vokalen omvat: 2. *r* en *l*, 3. *n* en *m*, 4 sisklanken, 5 spiranten, 6 explosivae, of om het nog algemeener uit te drukken het Indogermaansche materiaal wettigt de conclusie, dat bij de syllabengrens in woord of woordenrij de stem het laagste punt in deze rij, d.i. zoo mogelijk de (stenlooze) explosiva, zoekt om zich vervolgens weer tot het hoogste punt van iedere syllabe, meestal de vokaal te verheffen. Dit komt voortreffelijk overeen met de beschouwingen van Jespersen, die (Lehrb. d. Phonetik<sup>2</sup> 191) voor de definitie van een lettergreep den factor „Schallfülle” invoerend ook tot de volgende afdalende reeks komt 1. vokalen; 2. *r*-klanken; 3. *l*-klanken en nasalen; 4. spiranten en sisklanken; 5. explosivae.

Passen wij dit nu toe op het Germaansch: idg. *-ks-* in *aks-* „as”

uit *ag-s-*, een zeer oude *s-* stam, wordt door de klankverschuiving *-hs-* d.i.  $\chi s$ : ohd. *ahsa*, d. *Achse*, tegenwoordig weer uitgesproken *akse* volgens en in overeenstemming met de stellingen van Meillet z. bov. Maar een idg. *akes-* of *akyes-* dan?

Het ligt voor de hand, dat een klank als de *h* in ohd. *ahsa* (=  $\chi$ ), die zich in een vaste verbinding ontwikkelt een betrekkelijke stabiliteit krijgt. Daar komt in het onderhavige geval nog bij, dat het hier een verbinding met *s-* betreft: gaat de *s-* vooraf, dan zijn, zooals bekend is, de verbindingen *sp-* en *st-* tegen de Germaansche klankverschuiving immuun, terwijl de *sk-* eerst zeer laat en ten deele bezwijkt, vgl. got. *skauns*: ndl. *schoon* en verder bijv. Dieter Laut- und Formenlehre der altgerm. Dial. 315; immers deze familie is verwant met os. *skaunwōn*, „schouwen, zien”, got. *us-skaus* „voorzichtig”: *ὑπο-σκό(φ)ος* „die het offer bekijkt, waarneemt”, lat. zonder *s* *caveo*. De eigenaardige prothetische vokaal in de Romaansche ontwikkeling: fr. *épine* < vulg.-lat. *\*espīna*, *école* uit *\*escōla*, aanvankelijk *i-* (zie Diehl Vulg. lat. Inschr.<sup>2</sup> 209—19, Grandgent Introd. to Vulg.-lat. § 230) berust op dezelfde opmerkingen van Meillet en dus op het evenwicht en de stabiliteit der explosivae juist in deze verbindingen. Welnu, hetzelfde geldt, zij het ook in andere mate, van de omgekeerde verbindingen *ks*, *ps*, *ts*: voor spirantisch worden hebben zij in het woord begin geen aanleg, en in het woord (dus vaak heterosyllabisch) ontwikkelen zij de spirans eerst betrekkelijk laat. Toch is het juist er hier op te wijzen, dat wij niet met moderne ooren een derg. spirantisch worden met een zeker wantrouwen moeten bekijken. Een proef is hier het bekende gr.  $\lambda\upsilon\chi\rho\varsigma$ , lat. *lūna*, praenestin. *lōsna*, algemeen uit een grondvorm *\*luks-no-/a* verklaard. Het eigenaardige is hier nl., dat de  $\sigma$  ondanks zijn positie — schijnbaar tusschen consonanten in — toch evenals overal elders in het Grieksch in een overging en zoo de voorafgaande *k* aspireerde, waaruit later de spirans  $\chi$  ontstond. Zij het ook later dus, uit idg. *ahs-* ontwikkelde het Germaansch zeker een *ak<sup>h</sup>s* >  $a\chi s$  [geschreven *ahs*] door deze aspiratie, die weldra zuiver negatief slechts de ontbinding van de „zuivere” *k* uitspraak beteekende.

Maar naast  $\lambda\upsilon\chi\rho\varsigma$  in het Grieksch staat in het Latijn *lūcerna*, wat voorloopig op een grondvorm *\*lūkes-ī-na* (vgl. Hirt P.B.B. 23, 310) wijst<sup>1)</sup>; het verband met gr.  $\lambda\upsilon\chi\rho\varsigma$  wordt des te inniger, indien dus *lūcerna* met zijn *ñ* in het Latijn alleen staat. De woorden

<sup>1)</sup> Ook *\*loures-īna* zou als grondvorm mogelijk zijn volgens de verhouding van *acer*: *ācerbus*.

op -*erna* zijn reeds vaak besproken: Johansson (Beitr. gr. Sprachk. 110 noot) ziet er een zeer oude formatie in, overblijfsel van *r/n*-stammen; Jacobsohn Herm. 45, 83 en Stolz I.F. 22, 244 deelen in het algemeen deze opvatting; Bechtel Lexil. Hom. 301 wijst nog op den griekschen uitgang -*αρσ*- in *σκέπαρσων* „hakkijtel”, *κέαρσων* „bijtel”; voor *caverna* is deze opvatting al bijzonder aannemelijk, omdat gr. *κύαρ* „holte” en arm. *sor* uit idg. *h<sub>2</sub>ouro-* „holte” den hoogen onderdom van *r* in dit woord bewijzen.

Aan den anderen kant is voor woorden als *catēna* „ketting” uit *\*kates-nā* <sup>1)</sup> een verwante opvatting als hierboven voor *lucerna* werd aangewezen noodzakelijk. Daar bij de familie van *lūceo* een *r*-stam niet aanwezig is, kunnen wij desnoods ook *lucerna* als vervorming van een oud *\*lūkes-nā* (gr. *λυχνός* uit *\*lūk(e)s-nā-*) naar de talrijke woorden op *-erna* begrijpen, indien men een grondvorm *lūces + ī-nā* (: *\*leukes- = fisciā : fiscus, domīnus : domus*) niet wil erkennen. Dat het oude *lūcerna* den invloed van het late gr. leenwoord *lanterna* (uit *λαμπτήρ*) zou hebben ondergaan, zooals Skutsch bij Stowasser-Petschenig aanneemt, is uitgesloten.

Hier en elders wordt dus waarschijnlijk, dat, naast fasen van *s*-stammen als *ak̃s*- (van W. *ag̃*-), ook later nog vormen voorkwamen — hetzij later gevormd, hetzij langer bewaard — met vokaal vóór de *-s*-: *akes*- (van *ak̃*- „spits, scherp”). Nu is een van de zekerste overtuigingen op fonetisch gebied, een overtuiging die ook uit die boven samengevatte studie van Meillet nieuwe kracht put, dat de intervokale positie speciaal van explosieven zwak is (zie ook Juret *Dominance et résistance d.l. phonét. lat. p. 11*): scherpe uitspraak van een bepaalde taalgemeenschap of bijzondere bescherming door het accent zijn voor hun in stand blijven vaak al onmisbare voorwaarden. Dat dus een idg. *akes*- al spoedig en vroegtijdig de ontwikkeling in de richting van (vgl. het Germaansch) *axes*- begonnen is, is waarschijnlijk. Juist wanneer deze eerder begonnen en verder gevorderde spirant nu met *s* of met een andere „superieure” (z. bov. p. 67) consonant in contact komt, dan moet de dissimilatie, de verwijdering in de hiërarchische schaal (ib.), met des te meer kracht aan het woord komen en de vergevorderde

<sup>1)</sup> De verschillende morphologische mogelijkheden zou men dus bijv. in de volgende woorden kunnen zien:

1 -es-nā in lat. *kātes-nu*

> *citēna*

2 -es + ĭ-nā in lat. *l(o)ükēs + ĭ-nā*

✓ *lyserna*

3 -(e)s + ž-nā in gr. ok(e)s + ž-no-/ā

➤ ὁξίνης, ὁξίνη?

4 -es + ī-(nā, of derel. suffixen) in gr.  $ah(e)s + ī - nā$

၁၆၆၆

" " " in lat. *kat(e)s + ĭ* (z. boyen 1)

> *c tssis* „helm“, vgl. *c tssī-lā*

„Hauben-lerche“ en  $\succ$  *cassia* „jagernet“.

spirant weer tot de omschrevenheid en vastheid van de explosiva terugbrengen. Laten wij hier het concrete voorbeeld beluisteren. Naast elkaar denken wij twee woorden: A. idg. *ałsā*, germ. ohd. *ahsa* „as van het wiel”; B. idg. *ałes-* of *ałyes-* „punt, spits”; een afleiding wordt daarvan gevormd met suffix *ī/īā* of met *-nā*, waarschijnlijk in een aanvankelijk „ablautende” deklinatie: *ałes-ī*: *\*ałs-īās*, als klanken eenvoudig in deze lettergrepen uiteenvallend *\*a/ke/sī*: *\*ał/ksiās*; doch ook zonder „Ablaut” moest een idg. woord als *\*akes-nā*, als in het Germaansch onder het woordaccent op de eerste lettergreep *\*áχsna* tegenover het bovengenoemde niet verwante *ahsa* in de ontleding zijner klankdeelen zich, grof aangeduid, ongeveer in deze verhouding vertoonen: *\*ałs/sna*: *\*ał/hsa*, het nauwere en nieuwere contact met de *s* blijkt ook van dezen kant uit bekeken in een woord als *\*ałsnā* te moeten leiden tot een snellere „terugkeer” tot de oorspronkelijke explosiva.

Dit werpt dan een nieuw licht op de gotische en ohd. woorden voor „bijl”: *agizi* en *acclus*, *ackis*; het is een formatie verwant met de participiumformaties op *-yes*: m. *-yūs*, f. *-ys-ī/īā* (z. Brugmann Grundr.<sup>2</sup> II, 1, 563; 3, 953 — zelf waarschijnlijk weer verwant met de nomina op *ye-* ~ *ē-* in gr. *\*βασίλῡς* > *βασιλεύς*, Acc. Pl. *βασιλῡ(ς)-ας* > att. *-έας* —, formaties die blijkens *ἀγυιά* „weg”, *αἰθυία* „meeuw” oudtijds een ruimer beteekenis hadden; grondvorm *\*ak+yes-ī*, gen. *\*ak+us-īās*; voor de *e-* trap, tegenover de gewone *o* bijv. in het Grieksch, verwijs ik bijv. herakl. *ἐρρηγεία*, ther. *ἐστᾱκεία* (z. Buck Greek Dialects 110, vgl. Joh. Schmidt. KZ. 26, 354), een vorm die ook naar Rome overwoei in Ennius’ *agēa* (ann. 492; meer bij Schulze Quaest. ep. p. 261). De grondvorm, waar ons het Gotisch boven toe bracht, is ook juist dezelfde, als voor het balto-slavische Part. Perf. Act. moet worden aangenomen, *-ves-ī*, *-us-ī* later naar de casus obliqui vervormd (zie Vondrak Vergl. slav. Gramm. I, 496, Brugmann t.a.p. 564), waarmee het vrouwelijk geslacht van got. *agizi* in overeenstemming is. Dat wij bij *-yes-* inderdaad met een „ablautenden” vorm te doen hebben, is algemeen bekend; het Germaansche intensiteitsaccent kon hier dus zooveel te gemakkelijker zijn absorbeerenden invloed op de binnen-lettergrepen uitgeoefend hebben.

Wanneer zoo een voorloopig accoord tusschen de Germaansche vormen en *ascia* is geconstateerd, dan wekt het vertrouwen, dat bij een ander woord, dat dezelfde bijzonderheid als *ascia* vertoont, nl. lat. *vespa*, het Germaansch ook weer deze eigenaardigheid herhaalt en van de idg. grondvorm *\*vopsa* als grondvormen voor het Germaansch naast elkaar toont: *vapsa* en *vabhesa*,

in het Angelsaksisch voorts de volgende vormen: *wæps*, *wæfs*, *wæsp*.<sup>1)</sup>

Concreet voorgedragen vinden wij dus de volgende mogelijkheid:

Indog.	I	II	III	IV
1 <i>ak̂es-</i> >	oer-germ. <i>aχes-</i>		later <i>aχ<sup>(e)</sup>s-</i>	> <i>ak<sup>(h)</sup>s-</i>
2 <i>ak̂+ues-</i> >	oer-germ. <i>aχues-</i>	(Got. <i>*ahviz-</i> )	later <i>aχ<sup>u(e)</sup>s-</i>	> <i>aq<sup>u</sup>s-</i>
3 <i>ak̂+us-</i>		germ. <i>aχus-</i>		
4 <i>ak̂-s-</i>		germ. <i>aχs-</i>	> modern <i>aks-</i>	in <i>d. Achse</i> .

Ohd. *acchus* kan dan het resultaat zijn van een „ablautend” paradigma: idg. *ak̂+ues-ī*, gen. *ak̂+us-īns* = germ. (III, 2) *aq<sup>u</sup>s-* × (II, 3) *aχus-*; got. *aqizi* van germ. *aχues-i* (= got. *\*ahviz-i*) × *aχ<sup>u</sup>s-īns* (= got. *\*aqiz-*). Voor de „ablautende” declinatie vgl. idg. *sém-ī*: *sēm-īns* in gr. *μία*: Gen. *μῆς*; zoo ook waarschijnlijk oudtijds *\*γᾶ-ιᾶ*: gen. *γᾶ-ιᾶς* vgl. Joh. Schmidt K.Z. 26, 354 en z. Brugmann I.F. 29, 202.

Thans dus een dergelijke vraag voor het Latijn: hoe zijn de vormen *ascia*: *Wak-*, *viscum* „vogellijm”: gr. *ἰξός*, *vespa* uit *\*vopsa* (vgl. Solmsen Stud. z. lat. Lautg. 25) te verklaren?

In verband met het bovenstaande zal men hier de oorzaak moeten zoeken in een later kontakt en dus moeten uitgaan van vormen als: *\*akesia*, *\*vikeso-*, *\*vebl̂s-ā*: *\*vep<sup>(e)</sup>sā*. Daarbij is in het oog te houden, dat wij hier te doen hebben met een volkomen zekere overgang, waarvan wij slechts de oorzaak hebben te bepalen; uitgangspunt en resultaat zijn gegeven. Slechts voor *viscum* is dit niet zonder meer duidelijk.

*Viscus*, *-um* „vogellijm”, eig. „mistel” komt sinds Cato agr. 95, 2; voor de beteekenis van het woord zie Plautus Bacch. 50: *viscus merus est vestra oratio*. Verwant zijn: gr. *ἰξός* hetz., ohd. *wihselā*, d. *Weichsel* (*kirsche*), lit. *vīsznė*, ob. *višnī*, *višnja* „Kirsche” vgl. V. Hehn Kulturpl. 7, 401, Lidén Stud. idg. Sprachf. 28, 1 en I.F. 18, 496. Ik verbind het met lat. *vīcia* „wik(ke)”, dat een *k*-versterking is, evenals *vincio* van den wortel *uei-*, in lat. *vīeo* „vlecht,” (vgl. ook Mod. Lang. Notes 17, 8 en ben.). Zoo is dan ook dit woord met zijn *i* (blijkens uit het Romaansch zie Körting<sup>3</sup> s. v.) begrijpelijk als *\*vikes-o-*, vgl. lett. *wik-ne* „rank”: lat. *vī-tis* „rank”.

De vraag in zijn eenvoudigsten vorm luidt dus; kunnen wij uit dergelijke grondvormen *\*vikes-o-*, *\*akesia* de metathese tot de his-

<sup>1)</sup> Op mijn vraag naar de historische onderlinge verhouding dezer drie vormen in het Angelsaksisch was prof. J. H. Kern zoo vriendelijk mij te antwoorden, dat teksten en glossen geen duidelijk antwoord op deze vraag geven.

torische vormen *viscum*, *ascia* begrijpen? Wij zullen door er het woord bij te voegen, waar het ons eigenlijk om te doen was, *occa* en *occare*, deze vraag schijnbaar compliceeren, in werkelijkheid vereenvoudigen; de praehistorische vorm van de laatste woorden bleek *\*okita* te moeten zijn, misschien, maar minder waarschijnlijk, *\*oketa*.

Heeft een eventueel bezwaar tegen de middellijke of onmiddellijke opeenvolging van *k+t*, *k+s* en de daaruit ontstaande *kt ks* (a) ook elders in het Latijn zijn sporen achtergelaten? Voor eerst moet men het praehistorische klankenstel *ks*, *kt* (bijv. *octo*), zooals boven bleek buiten rekening laten en voorts bedenken, dat in zeer vele gevallen het stamwoord met *k* van elders steeds weer in staat was binnen te dringen. Ook mag men tegen een overgang *k<sup>et</sup> > k<sup>e</sup>k* niet het Grieksche *τίκτω* uit *τι-τκ-ω* uitspelen, want deze overgang staat in het Grieksch geheel alleen (zie Brugmann-Thumb. Gr. Gramm.<sup>4</sup> 159); doch hier komt nog bij dat bij een wortel *τεκ-* een praesens *τίκ-τω* voor het taalgevoel even gemakkelijk te aanvaarden was als *σκίδ-νῃμι*, W. *σκεδ + ασ-* naast *σκεδάννῃμι*, terwijl de werkwoorden op *-πτω* (labiaal), *-ττω* (gutturaal en dentaal) dezen uitgang op *-τω* nog dubbel aannemelijk maakten; een werkwoord als *πίπτω* met *p + t* had daardoor niets te duchten. Daar kwam nog bij, dat de leer der oude grammatici, dat „de reduplicatie kort moet zijn”, in dezen dogmatischen vorm zeker onjuist, toch eigenaardig weergeeft, wat zich het Grieksche taalgevoel uit de feiten had moeten samenlezen; welnu *πτ-*, *κτ-* hadden in het woordbegin voor de spraakmakende gemeente geen bezwaar: men vergelijke de eigenaardige regelmatigheid *πτολίεθρον: πτόλις: πόλις*, *κτῆμα* en att. *κέκτημαι* naast ion. *ἔκτημαι*; anders stond het met *\*τιτκω*: een splitsing *τι-τκω* was hier voor een Grieksche mond onmogelijk en een Griek was nu eenmaal gewend dat een dergelijke splitsing wel mogelijk was.

De feiten, die nu een licht op deze ontwikkeling laten vallen, zijn, dunkt mij, de volgende:

1. Zeer bekend is de overgang van idg. *-tro-* en *-tlo-* in italisch *-cro-* en *-clo-*; dat dit feit niet tot het Latijn beperkt is, blijkt uit osc. *puklum* „filium”, paelign. *puclōis iouiois* = *Διοσκόροις* (naast *cnatois* „gnatis”): oind. *pu-tra-* „zoon”, z. ook Conway. Ital. Dial. 650, (vgl. ook gr. *ἄν-τρον* [W. *an + āv-*] ~ *ἄν-τλος* [W. *sem-*]). Ten deele heeft men hier *-dhlo-*, zoo in *ἐχέ-τλη*, z. *γενέ-θλη*, vgl. Schr. Gr. Wdb. s.v.).

2. In het Paelignisch komen twee feminina voor, die corresponderen met lat. substantiva op *-trix*: *sacara cīriā* en *pristafalacīriā*, resp. = „sacratrīa” en „praestabulatrīa” zie Pauli Altital. Stud. V, 93. De eerste *i* van den uitgang *-cīriā* is zonder twijfel

een zeer korte epenthetische vokaal geweest, vgl. Pauli ib. V 61.

3. Eenig licht kan hier ook ontsteken de geschiedenis van *kt* in de dialecten. Er zijn hier twee perioden, vgl. Buck Osc. Umbr. Gramm. § 142 vlg.:

a. Oorspronkelijk *-kt-*, d.w.z. *k + t* of *g + t*, waar tusschen geen vokaal in de uitspraak verloren ging wordt *-kt-*, waarvan de *h* zoo zwak is, dat hij in het Umbrisch soms verdwijnt: osk. *ehtrad* „extra”, umbr. *rehte* „rechte”, *Speture* „Spectori.”

b. *kt* eerst later door syncope op elkaar stootend blijft in het Oskisch, ook dan, wanneer men aanvankelijk met *g + t* te doen had: *factud* „facito”, *actud* „agito”; het Umbrisch heeft daar bijv. *aitu*, *aitu* „agito”. Buck ziet daar t.a.p. in deze Umbrische ontwikkeling slechts een verwording van *kt > it* en vergelijkt fr. *fait* uit *factum*.

Maar vooreerst is deze ontwikkeling vele eeuwen later te dateeren. Doch ook overigens is het uiterst onwaarschijnlijk, dat het proces in het Umbrisch in aard gelijk, eventueel zelfs een voorlooper van het proces in het Romaansch zou zijn; immers dit doet zich uitsluitend voor op een geographisch gebied, dat vroeger door Kelten werd bewoond en wordt dus meestal met de typisch keltische overgang van *kt > χt* en *pt > χt* (vgl. oier. *secht*: lat. *septem*, *ἐπτά*) in causaal verband gebracht, z. Meyer-Lübke Einführung<sup>2</sup> § 220, Grandgent Introd. to vulg. Lat. § 266, Bourciez Elém. d. ling. romane p. 191. Het moet dus al weinig waarschijnlijk heeten, dat buiten dit gebied, op niet Keltischen bodem hetzelfde gebeurd zou zijn, vooral omdat het Oskisch, dat bij primaire *kt* ook tot *kt* komt hier eenvoudig *-kt-* vasthoudt na de zg. „syncope”; bovendien zou hier de ontwikkeling van de sekundaire *-k-t-* al verder gevorderd zijn dan die van de primaire, vgl. umbr. *aitu*: rechte. M.a.w. de umbrische *-it-* der latere ontwikkeling is niet te verklaren, uitgaande van *aktōd* maar van *aktōd* of *aktōd*; phonetisch beteekent dit hetzelfde als bij 1 en 2.

Vatten wij dit samen, dat blijkt daaruit, dat een palatate vokaal, meestal en het sterkst *i*, de *k* in den mond wat betreft zijn articulatiebasis zóó ver naar voren schoof, dat de grens werd bereikt, waar het verschil tusschen *t'* en *k'* niet meer te onderscheiden is. De dentale *r* had dezelfde uitwerking.

En plaatsen wij deze veranderingen nu in het probleem, dat ons bezighoudt, *ascia* enz. dan is ook hier weer sprake van een secundaire wederzijdsche bewerking van een gutturaal<sup>1)</sup>, meestal gevolgd

<sup>1)</sup> Ik noem hier de labiaal van *vespi* niet afzonderlijk, omdat deze tegenover de in het Latijn steeds scherpe bij de alveolen gevormde (zie Seelmann 304) s even ver

door een palatale vocaal, oorspronkelijk of later ontwikkeld (zooals in *pōculum* naast *pōclō* bijv. in Plautus reeds als mogelijkheid volledig ontwikkeld zie Plaut. Capt. 740 en Lindsay ad Capt. p. 16) + *t* of *s* (*ascia* < *akēs-ia* of *r*; **het betreft hier dus de volgorde gutturaal + palatale vocaal + dentaalklank**). Nu valt ook licht op umbr. *aitu*: *akitu*, aangezien de uitgang van den Imperatief vast was en zich niet liet verdringen > *atitu* en hieruit: *aitu*, waarschijnlijk een tijdlang als ± *\*aittu* gehoord. Maar in *\*okita* konden de klanken zich vrijer ontwikkelen en op dit confinium breve, zooals Tacitus zou zeggen, ontwikkelden en verwisselden de consonanten zich in verband met de volgende vokalen: *k* + pal. vocaal + *t* + gutturale of velare vocaal wisselden > *t'* + *k*, waardoor de natuurlijke articulatiebasis van *t* tegenover *k* hersteld was en de klanken ongedwongen tot hun recht kwamen. Lat. *\*okita* (= ohd. *egida* mnl. *ēghede* uit *\*akitā* vgl. ook in het opr. Elbinger Glossarium 255: *egde* = *aketes* > *ot(i)ka* > *otka* > *occa* moest hiervan wel het gevolg zijn, vgl. *\*siti-ko-* > *\*sitko-* > lat. *siccus* eig. „dorstig”, dan „droog”.

Een oogenblik zou men kunnen meenen hiervan nog een spoor te ontdekken in de glosse bij Paul. 59 Linds: *dumecta antiqui quasi dumecita appellabant, quae nos dumeta*; zoo althans geeft Grandgent het in zijn *Introduct. to Vulg. Lat.* 113; Lindsay geeft aldaar *dumiceta* en deze lezing is ook ongetwijfeld juist, want de verlenging *dumecita* is voor een Romein onbegrijpelijk, terwijl *dumicēta* het woord op een lijn stelde, ook in lettergrepenaantal, met *ilicētum*, *salicētum*, vgl. *nucētum*<sup>1)</sup>. Voor deze plaats bij Paulus is dus een meer zuiver philologische behandeling het eenige remedie; als taalgegeven is zij onbetrouwbaar en dus onbruikbaar.

Een ruimer basis en dieper inzicht vinden wij voor de boven beschreven feiten, wanneer wij de phonetische oorzaak voor deze verschijnselen trachten op te sporen. Dit gelukt in verband met de boven (p. 67) uiteengezette theorie en door de voorlichting van de

---

naar voren ligt als het *k/t* punt naar achteren in den mond; bovendien wijzen sommige feiten, speciaal in het Keltisch, op *pt* > oier. *cht* (bijv. *secht* *n*- < idg. *septm*) dus op een gutturaal in plaats van een labiaal vóór den dentaalklank. Speciaal in ons geval interesseert ons hier voor *vespa* \*oud-bret. glosse *guohi fucos*, corn. *guhien* „wesp”, die beide als grondvorm *\*vesca*, niet *\*vespa* onderstellen, zie Rev. celt. 15, 220.

<sup>1)</sup> En ook *bacētum*? Zoo gelooft voor *bacētum* ook Walde op Brugman's gezag: zeker onjuist, want de vorm met *i* (zie Solmsen K.Z. 31, 14) is vermoedelijk ouder, te meer daar juist (zie boven) de uitgang *-cētum* gemakkelijk als analogieformatie te begrijpen is en de verwante woorden *καίρος* „ligplaats, legerstede” gall. *Kairo-βριξ* = *Ceto-bricca*, got. *haiþi* „veld, ndl. *heide*”, ook cymr. *coed* „bosch” (vgl. ook Pedersen Kelt Gr. I, 57) *i* < *ei* (≈ *oi*) aanbevelen.

woorden lat. *albus*, *nervus*, *parvus* (z. ook bov. p. 39). Voor *nervus* althans vinden wij weer — en thans zeker niet toevallig — de boven besproken korte tusschenvokaal: door av. *snā-varə* (oind. *snā-van-*) ~ gr. *νεῦρον* (< \**νηῦρον*) vinden we ook voor het Latijn een grondvorm \**(s)nēu-ro-*, voor *albus* zal beneden, met een geheel ander uitgangspunt, een oudere vorm \**nēlo-* vanzelf blijken. Ook *paruos* < \**pau-ro-s* = gr. *παῦρος* naast *pau-co-s* is een sprekend bewijs.

Vereenigen we nu de boven verzamelde gegevens, dan vinden wij daarin een familietrek:

	ouder	jonger	vgl.
1	<i>k<sup>e</sup>s</i> of <i>p<sup>e</sup>s</i>	<i>sk</i> of <i>sp</i>	lat. <i>ascia</i> , <i>viscus</i> , <i>vespa</i>
2	<i>k<sup>e</sup>t</i>	<i>tk</i> > <i>kk</i>	lat. <i>occa</i>
3	<i>k<sup>i</sup>t</i>	door „Systemzwang” <i>t<sup>t</sup></i> , niet <i>t<sup>t</sup>k<sup>i</sup></i>	u. <i>aitu</i>
4	<i>u<sup>r</sup></i> en <i>u<sup>e</sup>l</i>	<i>ru</i> en <i>lu</i>	lat. <i>nervus</i> , <i>alvus</i>
5	<i>tr</i> en <i>tl</i>	<i>kr</i> en <i>kl</i>	o. <i>puklum</i>

De gevallen 1—4 hebben de korte tusschenvocaal met elkaar gemeen, in geval 5 heeft zich een korte tusschenvocaal later ontwikkeld: Plautus heeft *pūclum*, Gen. *pūcli*, Nom. later *pūculum* en dan analogisch ook Gen. *poculi*. Het geval neemt een eigenaardige positie in: het toont voor het Italisch aan een door syncope ontstane nieuwe diphtong *ēu* (uit *e/ue*) in een periode, toen de oorspronkelijke diphtongen zich reeds sterk in de richting van monophthongiseering verschoven hadden. Brengt men nu hiermee de phonetische hiërarchie der klanken naar hun „Schallfülle” samen, dan vindt men al deze verschijnselen verklaard en vereenigd in de (onbewuste) neiging om de eerste lettergreep van een woord zoo mogelijk een vaste afsluiting te geven en tevens de tweede lettergreep van dat woord op het diepste punt d.w.z. met de van de beide in aanmerking komende konsonanten minst sonore, minst schallvolle te laten beginnen (*k* als gutturaal is minder sonoor dan de dentale *t*. Hierin meen ik een typisch gevolg te zien van het prae-historisch intensiteitsaccent op de eerste lettergreep. Doch dit hoop ik elders uit te werken.

§ 5. Thans keeren wij tot ons punt van uitgang terug: lat. *acer*. Wat wij tot nu toe vonden, was het volgende (de gutturaal eenvoudig met *k* weergegeven):

<i>āk-</i> lat.	+ <i>ro/-ri</i>	„scherp, spits, hevig”
<i>ok-</i> gr.	+ ( <i>e</i> ) <i>s</i>	als <i>oks-</i> „scherp”, -ίνη „eg”
<i>ak-</i> gr.	+ <i>ro</i> : + <i>ri</i>	„(scherp), spits, hoog”: „hoogte”
<i>ok-</i> lat., germ., balt.-sl.	+ <i>i-ta</i>	„scherp, puntig ding, eg”

<i>ok-</i> gr., lat.	+ <i>ri</i>	„hoogte”
<i>ōk-</i> oind., gr., lat.	+ <i>u</i>	„snel”
<i>ak-</i> lat., germ.	+ ( <i>u</i> ?) <i>es-</i>	„bijl”.

Dit overzicht maakt nog duidelijker, wat ik in den aanvang zeide, dat lat. *acer* een zeer geïsoleerde positie inneemt. De lange stam vindt men minder alleenstaande eig. slechts met de *o*-phase, in *ἀκός*, *ōcior*; verder vindt men naast elkaar *ak-* en *ok-* in vrijwel gelijke functie, wat gr. *ἄκρῖς* en *ὄκρῖς* het duidelijkst kan illustreeren. De zuivere *s*-stam, blijkens de afleidingen al heel oud, vindt men slechts bij *ok-*; de *-ro* afleiding bepaalt zich tot *ak-*. Kan men van hier uit nog verder komen?

Scrupuleuse en onvoorwaardelijke handhaving van de klankwetten zal hier zeker onmiddellijk een „halt!” toeroepen. „Ge zijt reeds geheel op den verkeerden weg”, zoo heet het dan wellicht, „gij moet onderscheid maken tusschen idg. *ak-* met palatalen gutturaal, en *og-* met zuiveren velaar”! Inderdaad, dat is de gewone opvatting die men op vele plaatsen vindt, het laatste nog bij Güntert I.F. 37, 82. Daarbij beroept men zich dan voornamelijk op vormen uit de satom-talen, waar men in plaats van de verwachte *sz* of *s* in het Balto-slavisch een *k* ontmoet, in casu op lit. *akstis*, *akstinas* „puntig stokje, prikkel”. Maar men ziet wel dadelijk reeds, hoezeer de verklaring, die wij boven (p. 69 vlg) voor de germaansche en latijnsche vormen (got. *agizi*: lat. *ascia* enz.) voordroegen, ook hier licht ontsteekt: de litauische vormen zijn met suffix *-ti-*, resp. *-tinas* (vgl. lat. *crās-tinus*, *prīs-tinus*?) gevormde afleidingen van de boven gedemonstreerde *s*-stam *\*ak-es-*, die in het Litausch *asz-* moest geven. Het is wel duidelijk, dat door de latere onmiddellijke aanraking van idg. *k+s* = lit. *sz+s* het stadium *sz* niet bereikt werd en door een begrijpelijke dissimilatieneiging *k-s* ontstond (zie bov. p. 63). Ik meen, dat deze ontwikkeling, op zichzelf begrijpelijk, ook het materiaal in zich bergt voor een verklaring van de merkwaardige parasitische *-k-* in litauische woorden als in *áuksas* „goud” (normaal is *sz* na *k* in het Litausch) tegenover opr. *ausis*, lit. *áiksztis* „harts-tocht” naast *áistra* hetz. (zie v. d. Osten-Sacken, I.F. 23, 376, twijfelend wegens *sz*, niet *s*, maar zulk een *sz* na *k* is waarschijnlijk analogisch), *dúksauti dúsaui*: (*s*!) „zuchten”; over dit verschijnsel Leskien I.F. 32, 208, en vooral v. d. Osten-Sacken I.F. 33, 192 over lit. *alksnis* „els”: ob *jelicha* uit *\*(j)alisa* Berneker Slav. Et. Wtb. 453; ook hier is telkens sprake van een *s*-stam, waar door zgn. „syncope” de gutturaal teruggedreven werd! De phase, waarop dit mogelijk was, was zeker veeleer lit. *cz* (= *tš*) dan *sz* (= *š*); men

vergelijke, hoe het uit het Poolsch ontleende *serdecznikas* „pin aan den disselboom” in het Litauisch meestal voorkomt in dezen vorm: *szerdększnis* (Leskien Bildung d. Nom. im Lit. 595). Dit naast elkaar voelen van *sz* (in *sz—s*) en *hs* of *hsz* (uit *h*: [—] *s*) maakte, dat soms een *h* ook „ingeschoven” werd in woorden, die nooit een palatale gutturaal in den wortel bezeten hadden.

§ 6. Zoo blijft ons goed recht dan verzekerd de stammen *al-* en *og-* ~ *ol-* voor identisch te verklaren. Hoe goed dat is, leert juist de veelzijdigheid van beteekenissen, die eenige glossen openleggen: „scherp, puntig, ruw; hoog; hard, toornig”. Het zijn de volgende lemmata bij Hesychius: *ὀκρίάζων τραχυρόμενος; ὀκρί-βαντας ἐμβάτας* in verband met de volgende: *ὀκρίβας ὄχημα ἡνιόχου* en *ὀκρίβας οἱ μὲν ὄνον φασίν, οἱ δὲ ἄγριον κριόν (!), ἄλλοι κλίμακα. κυρίως δὲ τὸ λογεῖον, ἐφ’ οὗ οἱ τραγωδοὶ ἡγωνίζονται. τινὲς δὲ κιλίβας τρισκελῆς, ἐφ’ οὗ ἴσταντο οἱ ὑποκριταὶ καὶ τὰ ἐκ μετεώρου λέγουσιν; ὀκρίεν. τραχύ. σκληρόν. στερεόν. ὀργίλον* en tenslotte *ὀκρίωντο· ἐτραχύνοντο. ὠργίζοντο. μεταφορικῶς ἀπὸ τῶν ἄκρα πολλὰ ἐχόντων λίθων. ὀκρίδς γὰρ κυρίως ὁ τραχὺς λίθος.*

§ 7. Om deze schijnbare chaos in licht en duister af te scheiden, zal het noodig zijn, die bijzonderheden te verzamelen, die als onregelmatigheden, ja als hinderlijk onregelmatig te noteeren zijn.

Deze zijn: het „verkeerde” accent van *ἄκρος* (daarover ben. p. 100) in plaats van *\*ἄκρός*, zooals de woorden op *-ros* steeds oxytonon zijn (Vendryès *Traité d’accent. gr.* § 212) op zeer enkele uitzonderingen na, die zeker in verband staan met de diptong in de eerste lettergreep *Θούρος* „onstuimig”, *κραῦρος* „hard, droog”, *παῦρος* „klein”, *πέπειρος* „rijp”, *Φλαῦρος* „onbeteekend”; het opvallende feit verder, dat in het Latijn wel *ōcior*, *ōcissimus* (eerst laat *ōciter*) voorkomt, maar geen *positivus* (over een flauw spoor, haast uitgewischt, beneden een enkel woord); tenslotte de merkwaardige en zeker niet toevallige overeenkomst met de geschiedenis van het woord *sacer* „aan de goden verbonden: heilig, vervloekt”.

Van *sacer* komen namelijk een paar oude vormen voor, die geen *o-* stammen, maar *i-* stammen zijn. Zoo haalt Fest. 420 Linds. op een zeer verminkte plaats eenige bewijzen uit Cato en Plautus aan: Men. 289 *quibus hic pretieis porci veneunt sacres sinceri?* Rudens 1208: *sunt domi agni et porci sācres*; bovendien vindt men daar ook nog een substantief *sacrima*, dat Paulus aldus beschrijft: *sacrima appellabant mustum, quod Libero sacrificabant pro vineis et vasis et ipso vino conservandis*, men kan in morphologisch

opzicht onmiddellijk het Homerische *κάλλιμος* vergelijken, (vgl. ook Brugmann-Thumb. Griech. Gramm.<sup>4</sup> 219, z. ben. p. 76) dat uitsluitend in de Odyssee voorkomt (en eenmaal in de Hymnen: XXX, 5 τέκνα) gewoonlijk met *δῶρα*, *οὔρος*, *χρῶα* of *ῥπα* of het gr. *ῥκίμον* een specerij vgl. Paul. 193 Linds.: *ocimum Graecum, et a celeritate nascendi est dictum*, van denzelfden wortel dus, waarmede wij ons juist bezighouden. Welnu, in dit zoo even genoemde *sācri-* is de *ā* lang op de plaats in Plautus' Rudens, terwijl de oude scenische poesie der Romeinen een korte vokaal gevolgd door muta cum liquida regelmatig als korte lettergreep, met syllabengrens vóór de muta cum liquida sprak, vgl. Lindsay Captivi p. 38. Wat die adjectiva op *-imos* betreft (materiaal bij Kühner-Blass II 288, 299), voorloopig wijs ik er slechts op, dat twee van de alleroudste zijn: *ῥκίμος* en *Φαίδιμος*: naast het een staat het zeer oude substantivum *ῥκκαρ* „weerbaarheid”, een oude *r/n*-stam, waarvoor men de verwante casus obliqui moge vergelijken, die van Leeuwen opsomt Enchirid. dict. epicae p. 215 sq., naast het andere een *-ρος* adiectivum *Φαίδρος* „stralend”.

Letten wij eindelijk nog op een zeer oude vorm, te eenzaam om door dien invloed van andere zoo te zijn vervormd, te talrijk toch ook weer om aan een toeval te worden toegeschreven, de vorm die hier ons het meest interesseert *ῥκ-ωκ-ή* „spits”, vgl. *ῥγ-ωγ-ή* „leiding, tocht; zoolang men niets zekers daaromtrent weet, is het eenig bruikbare, dat men de vorm zooals hij daar voor ons staat, als gegeven zonder meer aanneemt en niet met volkomen in de lucht zwevende hypotheses als die van Hirt Handb. gr. Laut. u. Formenl.<sup>2</sup> 174: *ῥγωγή* uit *\*ῥγο-αγή* zich zelf zand in de oogen strooit. In ieder geval vereenigt zij de beide phasen, die ook voor ons uitgangspunt zijn: *ῥk-* en *ōk-*.

Als schema, waarin dan de historische vormen zich zonder geweld laten opnemen, zie ik het volgende, dat ik voorloopig slechts bij wijze van programma geef met de veronderstelde accenten.

Adiectivum:

masc. *ak-rós* of *ákr-os*

fem. *ákr-ī* of *ōk + eḡ-ī/iä*, *ōk-i-*

Comparatie:

comp. *ōk + ī-īos-*

superl. *ak + í-st(h)o-*

Substantivum:

n. (*akī*?) ; in compositum *-ākes*; *ōkes*? : *ākés* ~ *āks* ⊥ als *s*-stam met phasenwisseling (Ablaut), vgl. *πένθος*: *πάθος* (uit *\*pñthés-*) en Brugmann Grundr.<sup>2</sup> II, 1, 516.

Daar deze oude en zeer ver uiteenliggende polen aanwijzende

phasenwisseling met het afsterven van den verwekkenden en handhavenden invloed van het vrije indogermaansche accent fossiel werd, ontstonden tusschenvormen zoowel bij den ouden *-r-* of *-ro-*stam als bij den *s-*stam, vormen dus met vocaal tusschen *ō* en *ā* m.a.w. met *ō*: \**okēs-us* = *ὀξύς*, *oki-tā* <sup>1)</sup> vgl. superl. *āk* + *i-st(h)o-*, *okr-i-*. Zoo krijgt dan ook het merkwaardige feit zijn verklaring, dat de vormen met *ok-* alle den indruk wekken van secundaire afleiding te zijn.

§ 8. Voor ik thans de bovengenoemde vormen van enkele aantekeningen voorzie, zij het mij vergund eenig materiaal te vermelden dat de op de vorige bladzijden uitgesproken voorstelling kan versterken.

Een zeer oude stam in het Grieksch leeft in het woord voor „vet” voort. Zooals in het Nederlandsch „vet” is het gr. *πίαρ* substantivum en adiectivum tegelijkertijd, zie Hom. *ι* 134: *μάλα κεν βαθὺ λήιον αἰεῖ/εἰς ὄρας ἀμείοιεν, ἐπεὶ μάλα πῖαρ ἔπ' οὖδας*; wij hebben hier natuurlijk niet zonder meer het ntr. van *πῖων*, zooals van Leeuwen geloofd, Enchir. dict. ep. 216, maar een formatie die in waarde en geschiedenis volkomen met gr. *οὔθαρ* (*ἀρούρης*), lat. *uber* „uier” en „welig, vruchtbaar” te vergelijken is; den lezer kan ik hier verwijzen naar de uitmuntende beschouwing van Skutsch: „Adjektivierung des Substantivs”, speciaal over *über* Arch. lat. Lexicogr. 15, 39 = Kl. Schriften 313, met eenige uitbreiding Fränkel Nom. Agent II 118, Wackernagel Gött. gel. Nachr. 1914, 39 vlg. Zooals bekend is, hebben wij in dit woord een dier zeer oude *r/n*-stammen voor ons, waarover men van de oudere literatuur afgezien, het nieuwste vindt bij Fränkel K.Z. 42, 114—127, vgl. Hirt. I.F. 32, 290 en Schwyzer K.Z. 46, 165 vlg. Een duidelijk voorbeeld is volgens mij ook de Homerische heldennaam *Ἀλκᾶθους* *N* 428 en *Ἀλκᾶ-μένης* Thuc. 8,5,1 tegenover het gewone *Ἀλκι-* in samenstellingen *Ἀλκίνοος* enz., zooals men kan naslaan bij Fick-Bechtel Gr. Personennamen 379 en 53 en Histor. Personennamen 35, 37. Wanneer men daarnaast nog de eigennamen plaatst *Ἀλκῆν* en *Ἀλκων* <sup>2)</sup> (ib. 53) — het accent is natuurlijk onbetrouwbaar — komt men tot een paradigma *alkē*, Gen. *alkē-tos*, *alkē-* dan in

<sup>1)</sup> Deze vorm op *-i* (vgl. boven p. 78 *κάλλι-μος*: *τὸ κάλλος*) staat in composita en afleidingen geregeld in bepaalde verhouding tot substantiva op *-es* of adiectiva op *-r-o-s* vgl. *κῦδι-άνειρα*, *κῦδι-μος*: *τὸ κῦδος* of *κῦδ-ρός*, vgl. Caland K.Z. 31, 267, Wackernagel Verm. Btr. 8, Bechtel Glotta 1, 74 en Lexilogus. Hom. 54 en 207. Zoo vinden wij dus hier idg. *ak-es*- ntr., *āk-ros*, superl. \**aki-st(h)o-* = *τὸ κῦδος*, *κῦδ-ρός*, *κῦδι-στο-ς*.

<sup>2)</sup> Als *Ἀλκων* tenminste niet een zgn. „Kurzname” is.

'Αλλάθος; daarnaast *alk-ōn-*; zooals *-ων:-α (< η)* ook *-ωρ:-αρ (< ρ)*, zie τέκνωρ en τέκνωρ. Hier vinden wij dus niet een verkorten *ā*-stam, zooals Wackernagel veronderstelde K.Z. 28, 132 en nog onlangs, zonder een verklaring te geven, Kretschmer aannam bij zijn verklaring van 'Ηρᾶ-κλέης (Glotta 8, 121).

Juist zoo vinden wij naast elkaar *πίων*, gen. *πίονος* „vet” adj., fem. *πίειρα*, ntr. (subst.) *πίαρ* „het vet(te)”; de vormen in het Indisch met hun accent zijn hiermede, in volmaakte overeenstemming: masc. *pivarā-* = *πίφαρος*, fem. *pīvar-i* = gr. *πίφερ-ια > πείρα*, vgl. Johansson Bezz. Btr. 18, 45. Andere woorden komen deze voorstelling te hulp: naast *πρέσβειρα* uit *\*presguer-ia* ontbreekt een masc. *\*πρεσβερός* nog wel, maar het subst. op *-n* uitgaande *πρέσβων* (*πί(φ)ων*) is op een ionische inscriptie gevonden (I.F. 28, 249); naast *γεραρός* Hom. Γ 170 „eerbiedwaardig” staat *γέραιραι* Z 296, naast *νεφάρως* B 289: *Νέφαιρα* μ 133, zoo vermoedelijk *\*χεφάρως* naast *λο-χέαιρα*, zooals Bechtel Lexil. Hom. 88 uiteenzet. Eindelijk *\*ἐταρός* (acc.): *ἐταιρᾶ < ἐταρ-ια*; daaruit *ἐταίρᾶ*, *ἐταιρος*, vgl. Wheeler Gr. Nominalaccent 59, Schulze Quaest. ep. 82, Fränkel K.Z. 43, 219.

In later tijden is nu in het Grieksch velerlei door elkaar geloopt, althans dien schijn heeft het: *γεραι-* in *γέραιρα* vinden wij terug in den comparatious en superlatious: *γεραί-τερος*, *γεραί-τατος*, naast *πίειρα* „vet” en *πέπειρα* „rijp” vindt men in de comparatie eveneens vormen met *-αι-* *πιαί-τερος*, *πεπαί-τερος*, waarbij *πέπειρα* fem. eerst naar *πίων:πίειρα* bij *πέπων* ontstaan is (K.Z. 43, 216), waarbij dan in hoogste instantie de overoude eenheid van *r/n*-stammen nog in laatste rimpeling voortleeft in de historische samenhoorigheid van adj. op *-αρος* en verba op *-αίνω* (K.Z. 42, 114), terwijl naast deze verba in composita vaak eerste deelen voorkomen, die op *αι-* uitgaan, vgl. *κραται-* (*βιος*, *πέδον*, *πούς* enz.) weer tegenover *-κράτωρ* (ib. 120). Wij zijn hier duidelijk in zeer ouden tijd, waarin wij het suffix *-es*, nog los naast den wortel, kunnen afsnijden, evenzeer als *-ro-*, *-r-*, *-ῥ/ōn-*, *-i-*, *-ai-*. Van hier valt dan ook in eens licht op den regel van Caland (z. bov. p. 79 noot), want zuiverder proportie dan *-i-*: *-ro-* = *-ai-*: *-aro-* kan men niet vinden of bedenken. Voor het verband met ons vraagstuk zal het goed zijn hier meer in bijzonderheden te treden; vooraf ga, dat Fränkel K.Z. 42, 121—125 in deze *-ai*-vormen Locativi van *ā* stammen ziet.

Met de comparatie, dat bleek reeds, staat dit vraagstuk in het nauwste verband.

Zoo komen wij dan thans op onze eerste vraag terug (z. bov. p. 79) en vragen of niet, evenals naast *pivarā-*: *pīvarī*, *πί(φ)ερό-*:

$\pi\epsilon\iota\rho\tilde{\alpha}$  stond, zoo ook in het Latijn er verschil bestond tusschen  $\acute{\alpha}kr\acute{o}$ - masc. en  $\acute{\alpha}kr\text{-}\tilde{i}$  fem., juist zooals dit verschil inderdaad aanwezig is tusschen  $\acute{s}acro$ - (\* $\acute{s}\acute{a}k\text{-}r\acute{o}$ -?) en  $\acute{s}\acute{a}cri$ - (\* $\acute{s}\acute{a}k\text{-}r\text{-}\tilde{i}$ ?) Tot deze vormen voor het femininum komt men nl., wanneer men hier een latere verhouding  $\acute{\alpha}k\text{-}:w = \bar{a}k\text{-}$  als uitvloeisel van een algemeen principe aanvaardt (voor  $p\tilde{i}$ - geldt dit niet daar het als kortste phase te beschouwen is van de wortel  $p\bar{o}i$ - „drinken, zich drenken” (vgl.  $\pi\acute{i}\nu\omega$ :  $\pi\acute{\epsilon}\pi\omega\kappa\alpha$ ). Zoekt men het hooger op, dan moet men wellicht als stamvormen aannemen  $\acute{\alpha}kr\acute{o}$ :  $\acute{o}kri$ :- dit laatste is echter voorloopig onaannemelijk, daar geen enkele historische vorm meer een idg.  $\acute{o}kri$ - weerspiegelt en  $\acute{o}kri$ -, gr.  $\acute{o}k\pi\iota\varsigma$  als kontaminatie van  $\acute{a}kri$ - gr.  $\acute{a}k\pi\iota\varsigma$  en  $\acute{o}k(r)i$  te beschouwen, een volkomen overbodige en onbewijsbare veronderstelling zou zijn. (z. ben. p. 100).

Wij zullen dus, op dit punt gekomen, wat verder om ons heen moeten zien en nagaan, of dit verschijnsel inderdaad zoo alleen staat.

§ 9. Het is dus hier de vraag, de beteekenis te bepalen van die  $-i$ - die met  $-ro$ - afwisselen van de  $-ai$ - en  $-aro$ -, die daarmede afwisselen; ik meen het probleem slechts schijnbaar te compliceeren door ook de  $\tilde{z}$ ,  $\tilde{z}$  in de comparatie in het debat te betrekken.

Over de **comparatie** der zgn. adiectiva schreef het laatst Osthoff in zijn Morphol. Unters. VI 70 vlg.: hij bestrijdt de meening van Meillet Mém. soc. ling. 11, 6 vlg. en van Brugmann, die dezen volgt Grundr.<sup>2</sup> II, 1, § 289 en 431, dat nl. de superlativus evenals de comparativus de volle, niet verkorte phase van den wortel heeft bezeten. Nu speelt het Grieksch hier een voorname rol: naast het adiectivum  $\kappa\rho\alpha\tau\acute{\upsilon}\varsigma$  staat het substantivum  $\tau\acute{o}$   $\kappa\rho\acute{\alpha}\tau\omicron\varsigma$  en  $\tau\acute{o}$   $\kappa\rho\acute{\epsilon}\tau\omicron\varsigma$ , comparativus is ion.  $\kappa\rho\acute{\epsilon}\sigma\sigma\omega\upsilon\upsilon$  met  $\epsilon$ , superlativus  $\kappa\rho\acute{\alpha}\tau\iota\sigma\tau\omicron\varsigma$ ,  $\kappa\acute{\alpha}\rho\tau\iota\sigma\tau\omicron\varsigma$ ; maar daarnaast komt als comparativus voor dor.  $\kappa\acute{\alpha}\rho\rho\omega\upsilon$ , kret.  $\kappa\acute{\alpha}\rho\tau\omega\upsilon$ , beide uit  $\kappa\alpha\rho\tau\text{-}\lambda\omega\upsilon$  met kortste vocaalphase, zie Buck Gr. Dial. 42; het is natuurlijk heel gemakkelijk deze laatste comparativi als analogieformaties naar den superlativus op te vatten, zooals men dat dan ook vindt bij Brugmann-Thumb Gr. Gramm.<sup>4</sup> 246 en even weinig moeite kost het Brugmann Grundr.<sup>2</sup> II, 1, 557  $\kappa\rho\acute{\alpha}\tau\iota\sigma\tau\omicron\varsigma$  in plaats van  $\kappa\rho\acute{\epsilon}\tau\iota\sigma\tau\omicron\varsigma$  onschadelijk te maken door het onder den invloed van het adj.  $\kappa\rho\alpha\tau\acute{\upsilon}\varsigma$  te plaatsen. Dergelijke analogiegladiatoren zijn moeilijk te bevechten, maar hier vraagt men zich toch: waarom heeft zich juist eerst de superlativus geregeld naar den positivus en eerst naar dezen superlativus weer de comparativus? Want òf de comparativus onderscheidde zich te veel van den positivus om evenals de superlativus diens invloed te ondergaan, of dat onderscheid beteekende zeer weinig en dan is de bovenstaande indirecte weg ten

eenenmale overbodig. De woorden van Brugmann Grundr.<sup>2</sup> II, 1, 557 zijn dan ook raadselachtig of smokkelen een nieuwen *x* binnen: „die in urgriechischer Zeit eingetretene Differenz κρέσσω : κράτιστος entstand durch Anschluss des Superlativs \*κρέτιστος an κρατύς; der Komparatio blieb von dieser Ausgleichung damals noch unbetroffen, weil er durch sein σσ lautlich weiter ablag als \*κρέτιστος; erst einzeldialektisch wurde auch er angeglichen, dor. κάρρων uit \*κάρσ(σ)ων, gort. κάρτων aus \*κάρτ(τ)ων”; van welken vorm ging men dan „einzeldialektisch” uit? Van een anderen kant dringt zich de onmogelijkheid van een dergelijke beschouwing aan ons op, wanneer wij lezen hoe ongelijkwaardige vormen in dit betoog (Brugmann-Thumb. Gr. Gramm.<sup>4</sup> 246) vereenigd worden: „die Wurzelsilbe des Komparativs scheint von Haus aus hochstufigen Vokalismus gehabt zu haben, wurde aber öfter durch Angleichung an den Positiv und Superlativ verändert z.B. μάσσων für \*μήσσων (μήκιστος) nach μακρός, dor. κάρρων, kret. κάρτων = \*καρσσω/\*καρττων statt κρέσσω (!) nach κράτιστος, bezw. κάρτιστος, βράσσων statt \*βρέσσων (lat. *brevior*) nach βραχύς.”

Wat leeren ons nu hier de eigennamen? Uit Fick-Bechtel Griech. Personennamen p. 173, vlg. dez. Die histor. Personennam. d. Gr. 256 vlg. geef ik het volgende:

Κρατί-δημος		Δημο-κράτης
Καρτί-νίκος	tegenover	Νικο-κράτης
Κρατι-σθένης		Ξενο-κράτης enz., enz.

Deze taal is, meen ik, duidelijk genoeg: κρατί-, καρτί- staan met τὸ κράτος, τὸ κρέτος „kracht” (zelden, bijv. Μينو-κρέτης) rechtstreeks in verband. Als dan verder (p. 176) voorkomen: Κραται-δάμᾱς en Κραται-μένης, dan is het onmogelijk deze met Fick-Bechtel uitsluitend op κρατύς te laten slaan, wanneer men er de volgende namen van de eerste categorie naast legt: Καρτί-δάμᾱς en (\*Κρατι-μένης): Μενε-κράτης en Μενο-κράτης.

Zoo blijven wij èn voor κρατί-, καρτί- en voor κραται- (vele voorbeelden besproken door Fränkel K.Z. 42, 120) bij het substantivum, welks vocaalphasen κρέτος en κράτος zich volkomen dekken met de vormen πένθος en παθος, waarover wij boven (p. 77) spraken.

Daar geen van beide partijen nu, noch de Unitariers die met Meillet-Brugmann voor comparativus en superlativus gelijke, nl. volle vocaalphase aannemen, noch zij die met Osthoff in den superlativus de korte phase bespeuren, er in geslaagd is de tegenpartij te over-

tuigen, is dit voor beide meeningen een ongunstig symptoom en verdient het aanbeveling na te gaan of de theorie van het substantivum als grondwoord hier licht kan ontsteken.

§ 10. De literatuur over dit onderwerp vertoont onverkwikkelijke afmetingen. Het meeste vindt men, zooals van zelf spreekt, besproken bij Brugmann en zijn Grundrisz<sup>2</sup> II, 1, 547—562, Osthoff Morph. Unters. VI 70—156 en Güntert I.F. 27 1—72: de beide het laatst genoemde artikelen zijn in hetzelfde jaar (1910) verschenen; Güntert komt (p. 38 vlg.) tot dezelfde conclusie als zijn leermeester Osthoff, dat ondanks de vertoogen van Meillet en Brugmann de superlativus een verkorte vocaalphase van den wortel aanwees. Den doorslag geven hier dunkt mij, de verhoudingen in het Germaansch, waar in enkele oude vormen verschil in consonantisme tusschen comparativus en superlativus op verschil in accent, evenals op phasenwisseling (Ablaut) tusschen positivus en comparativus wijzen, zie Kluge P.B.B. 8, 520, Vorgesch. d. altgerm. Dial. = Pauls Grundr.<sup>2</sup> 481 vlg.

Men heeft hierbij nu, zooals bekend de twee comparatiesystemen angstvallig uit elkaar te houden: A met comparativus *-iōs-* enz., superlativus *-isto-*, B *-tero-*, *-temo-* enz. Hoe zij in tijdsverhoudingen tot elkaar staan blijkt het welsprekendst hieruit: van de zgn. *es*-stammen worden comparativi naar beide methoden gevormd; het Grieksch is hier weer heel duidelijk: naast  $\acute{\epsilon}\chi\theta\text{-}\acute{\iota}\omega\text{n} \sim \acute{\epsilon}\chi\theta\text{-}\sigma\varsigma$ ,  $\acute{\epsilon}\chi\theta\text{-}\rho\acute{o}\varsigma$  staat  $\delta\rho\acute{\epsilon}\sigma\text{-}\tau\epsilon\rho\sigma$ , niet meer zooals bij  $\acute{\epsilon}\chi\theta\text{-}\acute{\iota}\omega\text{n}$  van den wortel gevormd, maar van den vol ontwikkelde *-es* stam, volkomen gelijk aan  $\acute{\alpha}\gamma\rho\acute{o}\text{-}\tau\epsilon\rho\sigma$  enz.,  $\beta\alpha\sigma\iota\lambda\acute{\epsilon}\upsilon\text{-}\tau\epsilon\rho\sigma$ . Dit is eigenlijk reeds gelijk aan een duidelijke verklaring, dat de zgn. primaire comparatie zich richt naar den wortel, niet naar zijn *-ro-*, *-es-* enz. -afleidingen. Dat kan dus ook uitsluitend de inhoud van den zgn. regel van Caland zijn; methodisch verkeerd is het dus dezen regel zoo uit te leggen, alsof *-ro-* adiectiva met de comparatie zonder *-ro-* niet slechts een historisch geworden eenheid vormen, maar ook reeds primair met elkaar in verband zijn gevoeld.

De eenvoudigste toestand waarvan men nu heeft uit te gaan, is deze, dat het woord, dat later substantief heette, het accent op de wortelsyllabe had en dus volle klankphase van de vocaal, het adj. op *-u-* in de meeste casus het suffix beklemdtoond had, soms de wortel. Normaal was dus in het Grieksch  $\tau\delta\ \acute{\epsilon}\upsilon\rho\sigma$ , adj.  $^{*}\acute{\epsilon}\upsilon\rho\upsilon\varsigma$  naast gen.  $^{*}\acute{\iota}\rho\acute{\epsilon}\tau\text{-}\acute{o}\varsigma$  vgl. oind. *urú-*; daaruit kwam het historische paradigma met vaste plaats van het accent:  $\acute{\epsilon}\upsilon\rho\upsilon\varsigma$ ,  $\acute{\epsilon}\upsilon\rho\acute{\epsilon}\sigma$  enz. voort; deze zelfde opmerking geldt dus ook voor de historische vorm  $\acute{\alpha}\chi\theta\varsigma$

met *ō* maar accent op de *ú*. En nu wordt ook duidelijk, waarom de latijnsche comparativus *ōcior* enz. geen positief heeft: deze week in vokaal van den comparatief af. Hij leeft nl. nog voort in het latijnsche woord voor „havik”; die positivus was dan *āku-* en met aansluiting aan den comparativus *āku-* = *accu-* met de geminatie van *vacca*, *vorri* (zie Schulze ZGLE. 418) tegenover oind. *vaśā*, *vorare* (*vorri* = *edūces* in een glosse) <sup>1)</sup>.

*accipiter*, gen. *-tris*, sedert Plantus Bacch. 274: *accipetrina* (daarover Skutsch I.F. 14, 485 = *gallina*: *gallus*, zie ook Arch. lat. Lexicogr. 12, 201); romaansch en reeds laat-lat. volksetymologisch *acceptor*, vulgair zelfs *ἀρχεπτορεμ*, zie Diehl Vulg.-lat. Inscr. 863. Het substantivum komt sinds Lucilius 1170 Marx voor. Dat men later het woord in het Grieksch weergaf (III<sup>e</sup> eeuw na Chr.) met *ἄξυ-πτερος*, waaruit het deminutief voortkwam *ξυπτέριον*, n.gr. *ξιπτέρι* (zie Meyer-Lübke Einf. roman. Sprachw.<sup>2</sup> 141), is niet alleen uit „*akkipiter* mit sterk vorgeschobenem palatalem *k*” begrijpelijk, maar bepaald reeds uit de geassibileerde uitspraak, die bij geminatae nog eerder intrad; dit woord pleit dus niet tegen verbinding met *ἄκως* en vóór vereniging met *ἄξυς*. *Accipiter* is dus: *āki-pet-ro-s*, van den W. *pet-* „zweven” van *πέτομαι* en *πίπτω* en lat. *penna*. Men kan dus het best vergelijken: oind. *āśu-patvan-* „snelvliegend” en gr. *ἄκω-πτερος* hetzelfde. Volksetymologische invloed van *accipere* kon natuurlijk niet uitblijven en is dus ook voor de *-cc-* van belang, vgl. verder Mém. soc. ling. 11, 186. Deze voorstelling wordt gesteund door Paul. 92 Linds.: *acupediū dicebatur, cui praecipuum erat in currendo acumen pedum*.

Brengen wij dit inzicht nu over op den wortel *syād-* „zoet”, dan verwacht men dus:

ntr. *\*syādos* = gr. *ἦδος* „genot”; adj. *\*ēdūs* (< *syād-*) <sup>2)</sup>, comp. *syād-iōs- ἥδιος*.

Het got. *sūts* heeft, indien de *u* lang is wat niet vaststaat, *ū* = idg. *-ua-*; is de *u* kort, dan is het de kortste vokaalfase van *uā-* nl. *ū-*; de beteekenis in het Gotisch is „rustig”, bijv. *slawandein jah sulja ald* eig. „een zwijgenden en zoeten (rustigen) tijd”. Deze beteekenis is hier (zie ndl. „zoetjes aan” enz.) natuurlijk volstrekt geen reden om met Ehrlich Unters. z. griech. Betonung 132 het van *syād-* „zoet” los te maken of het dan zelfs met Wood Class. Phil. 9, 149 met gr. *εὔδω* „ik rust, slaap” te verbinden. Zoodra men boven-

<sup>1)</sup> Vgl. ook *acupenser* (z. ben. p. 102).

<sup>2)</sup> Hetzelfde vindt men ook bij Brugmann Grundr.<sup>2</sup> II, 1, 177 vlg., vgl. Osthoff Morphol. Unters. VI, 40.

dien de plaatsen voor den comparativus *sutizo* op slaat: Mt. 11, 24, vgl. 22: *airpai Saudaumje sutizo wairjiþ*, gr. ... *ἀνεκτότερον ἔσται*, lat. *remissius erit*, Mc. 6, 11: *sulizo ist* waar Grieksch en Latijn deze passage niet hebben, blijkt dit duidelijker.

In de West- en Noordgermaansche dialecten is echter de volle wortelvorm van „comparatief + substantief” ook in het adjectief aanwezig, het duidelijkst in os. *swōti* met de fem. *ī* evenals in het lat. *suāvis* uit *\*suādih-ī-s*; doch de got. vorm *suts* (z. bov.), waarschijnlijk met *ū* en gr. *\*ἄδύς* hebben *-ū- ~ -yū-* uit *-uo-*, wat in het Grieksch bijv. duidelijk voortleeft in *ἔφ᾽ ἄδον* Aor. < *\*é-srad-om* naast het Perf. *ἔαδα*, *ἔφ᾽ ἄδα*? : *syād-*, terwijl wij juist deze beide vormen naast elkaar in oind. *svadati* „hij kruidt, maakt smakelijk”, en causat. *sūdayati* hetzelfde aantreffen.

§. 11. Een enkel woord is hier ook noodig over den comparatiefuitgang, straks in verband met den superlatiefuitgang.

Volkomen zeker is slechts het volgende: Indog.

oind. N.S. *-īyān*; A.S. *-īyañs-am*, cas. obl. *-īyas-* | *īñ, īñs, īñs*  
z. Whitney Skt. Gr. § 463—470, Meillet Mém. soc. ling. 13, 46.

gr.	<i>-īōν,</i>	<i>-īον</i>	<i>īo(σ)-</i>		<i>īñ, īñs, īñs-</i>
lat.	<i>-iūs-</i>	:	<i>-is in (magis)</i>		<i>īūs-, īs</i>
got.	<i>-iza(n)</i>				<i>is-on</i>
lit.	<i>-esnis</i>				<i>(i)es-n</i>

Gaat men dit na, dan blijkt de lange *ī* alleen vast te zijn in het Oud-indisch, in het Grieksch is hij lang of kort, elders kort of verdwenen. Toch is er één geval, waarin het Oud-Indisch in plaats van *-īyas -yas*, d. i. *ias* vertoont, uitsluitend na een korten klinker, bijv. *nāv-yas* „nieuwer”, *tāv-yas* „sterker” naast *tāvīyas* (maar ook verbum *tavīti* „is sterk”), weliswaar meestal *vāsīyas* „beter”, *pañyas* „beroemder”, maar daarnaast vormen met *-yas*, zie Whitney Skt. Gr. § 470, Meillet Mém. soc. ling. 13, 46, Macdonell, A Vedic Grammar (1916) 96. Dat dit geen toeval is, blijkt wel uit het feit, dat het Iraansch uitsluitend dezen korteren vorm gebruikt, av. *vah-yah-* (< *\*vas-yas-*), *ās-yah-* „sneller” (< *\*ās-yas-*) zie Reichelt Avest. Elem. § 284; in het Oud-Perzisch komen geen voorbeelden voor, Meillet Gramm. du vieux Perse 146.

Hoe staat het Grieksch hier tegenover? Homerus kent in den comparatief slechts *ι* en heeft slechts *-ιον-*, nooit de samen getrokken vormen *-ιω* uit *-ιος-α* enz., die het Attisch heeft, vgl. v. Leeuwen Enchir. dict. epic. 243 vgl. Wat de dialecten betreft,

ware de  $\bar{\iota}$  lang, het zou niet blijken, gesteld zelfs dat accenten genoteerd waren, want de comparativi trekken het accent zoo ver mogelijk naar voren (Kühner-Blass I 426). Wat betreft het verschil tusschen  $-\nu$ - en  $-(\sigma)$ -, de vormen van het Kretische dialect (zie Thumb Gr. Dial. 131)  $\pi\lambda\iota\nu\varsigma$  naast  $\pi\lambda\iota\omicron\nu$ ,  $\pi\lambda\iota\omicron\nu\omicron\varsigma$ ,  $\pi\lambda\iota\omicron\nu\alpha$ ,  $\kappa\alpha\rho\tau\omicron\nu\alpha\nu\varsigma$  spreken voor de  $\nu$ ; de bijvorm  $\pi\lambda\epsilon\sigma$ - in het Lesbisch, Cretisch, Arkadisch-Cyprisch (ib. 276) is voor geen van beiden te gebruiken. Wat ten slotte aan vormen, die samengetrokken zijn,  $-\iota\omega$ ,  $-\iota\omicron\upsilon\varsigma$  enz. bij Homerus voorkomt, kan men na Wackernagels Sprachliche Untersuchungen zu Homer des te gereeder als Atticismen bij Homerus beschouwen, al noemt Wackernagel deze reeds vroeger besproken categorie ook niet uitdrukkelijk. Eindelijk, wat het Attisch zelf aangaat, Moeris p. 32 zegt:  $\acute{\alpha}\mu\epsilon\acute{\iota}\nu\omega$  'Αττικῶς,  $\acute{\alpha}\mu\epsilon\acute{\iota}\nu\omicron\alpha$  'Ελληνικῶς (d.w.z. Hellenistisch) en de feiten zijn daarmee volkomen in overeenstemming: in de meest authentieke gegevens, de inscripties van Attica, komt  $-\omega$ ,  $-\omicron\omicron\varsigma$  18 maal voor tegen 1 maal in een „dichterlijke” inscriptie  $\pi\lambda\acute{\epsilon}\omicron\nu\alpha$ , zie Meisterhans-Schwyzzer Gramm. d. att. Inschriften<sup>3</sup> p. 151. Eén bijzonderheid hebben wij voor het vervolg nog noodig: in het Ionisch schijnt een strooming te bestaan om de vormen met  $\nu$  tot het masc. en fem. te beperken, de gecontraheerde vormen, met  $-(\sigma)$ - dus, bij voorkeur te gebruiken bij het neutrum plur., waarbij — vermoedelijk door de gewone gelijkvormigheid van beide casus:  $\acute{\alpha}\lambda\eta\theta\acute{\iota}\nu\eta$  :  $\acute{\alpha}\lambda\eta\theta\acute{\iota}\nu\eta$  enz. meegesleept — zich dan ook de acc. sing. masc. en fem. komt voegen (Kühner-Blass, I, 427). Het kost moeite hier niet het voortleven te bespeuren van dat oude  $n$ -suffix, gr.  $-\omega\nu$  (bijv.  $\sigma\tau\rho\alpha\beta\acute{\iota}\varsigma$  „scheel” tegenover  $\sigma\tau\rho\acute{\alpha}\beta\omega\nu$  „de scheele”, vgl. Solmsen Btr. z. gr. Wortfrsch. 33, 53 vlgg., Petersson P.B.B. 40, 92. 108).

Is het te stoutmoedig hier den volgenden weg aan te wijzen, die een doortocht door deze bezwaren kan banen? Dat in de Germaansche en Litauische vormen (z. bov. p. 85) van het comparatief-suffix samenkoppeling van *de twee* suffixen op  $\nu + \sigma$  heeft plaats gehad, heeft Thurneysen zeer waarschijnlijk gemaakt (K.Z. 33, 555); en dat wij in de Oud-indische vormen op  $-\bar{y}\bar{a}ms$  =  $^{*}\bar{y}\bar{a}ms$ -<sup>1)</sup> dezelfde contaminatie, slechts in omgekeerde volgorde, voor ons zien, lijkt mij de meest eenvoudige verklaring voor deze vormen. Ook in den Griekschen vorm neemt men sinds Thurneysens „ontdekking” een

<sup>1)</sup> Hetzelfde vindt men ook in het suffix van het part. perf. act.: idg.  $-\bar{u}ds$ , sterke stam oind.  $-\bar{u}ams$  acc. met hetzelfde nasaal-infix (vgl. ook Brugmann Grundr.<sup>2</sup> II, 1, 564), waarvan — in beide gevallen — in het Iraansch geen spoor aanwezig is. Brugmann's verklaring van dezen nasaal uit den plur. ntr. op  $-\bar{a}msi$  (ib. 518) is, daar het hier in de eerste plaats het masc. (sing. en plur.) betreft, al zeer onwaarschijnlijk.

uitgang  $-\dot{\iota}\omicron\nu-$  aan, die uit  $-\dot{*}\dot{\iota}s-\omicron n-$  ontstaan zou zijn. Mogelijk is dit natuurlijk, te bewijzen is het echter evenmin als het tegendeel: en dat in het Grieksch naast de sterke vorm  $-\dot{\iota}\omicron\nu$  een zwakkere  $-\dot{\iota}\omicron\nu$  gemakkelijk zich baan kon breken, vooral naast de korte vorm op  $-\dot{\iota}\omicron(\sigma)-$  uit  $-\dot{*}\dot{\iota}\dot{\iota}\omicron s-$ , is een eenvoudige mogelijkheid, waarmede terdege rekening gehouden moet worden.

Maar ook de quantiteit van den comparativus  $\dot{\iota}$  heeft een verklaring noodig. Güntert I.F. 27, 29. 37 toont in zijn overzicht over de mogelijkheden eener verklaring en door zijn eigen desperate poging een vier-deelige genesis op te stellen(!) maar al te duidelijk, dat men hier te ver gezocht heeft. Voor zijn verklaring: oorspronkelijk  $\dot{\iota}$ , dat als „auslautender Vokal erster Kompositionsglieder” verlengd werd, is een volkomen ongeregeld en onbeperkt ingrijpen van de analogie noodig, iets wat dunkt mij nooit tot aanbeveling van een theorie strekt. Zelf voert de schrijver deze ongelukkige theorie ad absurdum, door van de vormen  $\dot{*}\sigma\phi\acute{o}-\tau\epsilon\rho\sigma$  (dat N.B. niet voorkomt) en  $\sigma\phi\acute{o}-\tau\epsilon\rho\sigma$  uit te gaan (t.a.p. 35), wat dan eenerzijds als zuivere stam, aan den anderen kant in  $\sigma\phi\omega-$  (vgl.  $\omicron\acute{\epsilon}\tau\omega-\varsigma$  bijv.) als adverbium, eig. „Instrumentalis” gedefinieerd wordt; de auteur ontziet zich ten slotte niet aan te nemen, dat men, uitgaande van het oorspronkelijke  $\sigma\phi\acute{o}-\tau\epsilon\rho\sigma$  met als eerste lid een bepaalden casus, naar  $\mu\epsilon\lambda\acute{\alpha}\nu\tau\epsilon\rho\sigma$ ,  $\gamma\lambda\upsilon\kappa\acute{\upsilon}-\tau\epsilon\rho\sigma$  nu ook  $\dot{*}\sigma\phi\acute{o}\tau\epsilon\rho\sigma$  (dat niet bestaat!) was gaan vormen met als eerste deel een zuiveren  $\omicron$ -stam; van casus tot stam, wel het tegendeel van wat ongeveer de geheele taalstudie tot nog toe verkondigd had! Waardoor komt de auteur tot zijn ongelukkige theorie? Door een zekere eigenaardige vormelijkheid, een dogmatiek, die de taal veel te weinig als levende klank tracht te hooren; „neen, beter”, zoo heet het dan, „is het uit te gaan van een bepaalden casus”, die men dan naar hartelust laat voortwoekeren. Met ditzelfde, typisch Deutsche, verschijnsel hangt ook weer het groote gewicht samen, dat de schrijver toekent aan een argument als het volgende:  $\sigma\phi\acute{o}\tau\epsilon\rho\sigma$ :  $\pi\omicron\nu\eta\rho\acute{o}\tau\epsilon\rho\sigma$  kan niet met rhythmische eigenaardigheden samenhangen, want dan zou men ook  $\dot{*}\gamma\lambda\upsilon\kappa\acute{\upsilon}\tau\epsilon\rho\sigma$  moeten <sup>1)</sup> verwachten. Ten eenenmale onjuist; want dat de beide uiterste vokalen minder gemakkelijk zich verlengen, dan  $a$ ,  $e$ ,  $\omicron$ , is een opmerking, die historische taalstudie en moderne taalbeschouwing om strijd aan ons opdringen en terecht heeft Meillet in de reeds genoemde studies (Mém. soc. ling. 15, 265 en Mém. Saussure 98, zie ook Etudes etym. v.-slav. 122) over Lachmanns wet bij de

<sup>1)</sup> Wanneer in den R̥g-veda viermaal *purātima-* voorkomt (zie Güntert I.F. 27, 33), staat dit met een eventueel gr.  $\gamma\lambda\upsilon\kappa\acute{\upsilon}\tau\alpha\tau\omicron\varsigma$  volstrekt niet op één lijn, daar oind.  $n$  een *oe*-klank, gr.  $\upsilon$  echter, althans in de dialecten, waarvan wij deze voorbeelden hebben,  $\ddot{u}$  was.

verklaring van lat. *strictus* (*strig-*): *actus* (*äg-*) zich zoo uitgedrukt: „ceci tient à ce que *i* et *u* se prolongent en principe moins facilement que *e* et *o* et surtout que *a*.” Een oplossing is dus nog niet gevonden, en hoe eenvoudiger deze zal uitvallen, hoe beter het zal zijn. Wij moeten dan ook nog verder zoeken dan de theorie van Hirt, die het laatst (Hdb. gr. Laut. u. Forml.<sup>2</sup> 411) zijn lange en korte basen voor de tegenstelling *i* : *ɣ* verantwoordelijk maakt: *i* zou dan kortste vokaaltrap van *ēi*-basen zijn; voor een paar woorden kan hij een dergelijke base leven inblazen, de overgrootste meerderheid heet natuurlijk analogie-slachtoffer.

Wanneer men nu de volgende vormen overweegt, is de conclusie wellicht te grijpen en tevens te begrijpen:

oind. *nav-γas-* of *nav-ṽyas-*

gr. *κρετ-ων* > *κρέσσω*

hom. gen. sing. v. *πατήρ*: *πατέρος* λ 501 (tegenover oind. *pitúr* < *patṛ-s*, vgl. gr. *πατρά-σι* < *patṛ-si*), elders *πᾶτρός* (= op. *pid'a*<sup>h</sup>).

hom. dat. sing. v. *πατήρ*: *πατέρι* slechts 4 maal, ofschoon = oind. (locat.) *pitári*, elders *πᾶτρί* (juister *πατ/τρί*)

*κουφότερος* ~ *σοφώτερος*.

Men mag hier, wat de Homerische vormen betreft, niet tegen aanvoeren, dat deze vormen zeer sterk den dwang van het metrum ondervonden hebben. Immers de rhytmische theorie (zie Saussure Mél. Graux 737—48, Meillet Mén. soc. ling. 12, 219 en onlangs 21, 193, voor het Vedisch Ehrlich Unters. gr. Betonung 20 (vgl. E. Hermann I.F. 34, 340), waar het hier om gaat, dat nl. het Grieksch een opeenvolging van drie korten vermeed, geeft vermoedelijk tegelijk juist de verklaring van het ontstaan van de dactylische versmaat. Een van de eigenaardigheden der Homerische taal, het buitensporig vaak gebruiken van een dativus op *-i* uitgaande of met *-i* in arsi (v. Leeuwen Euchir. dict. ep. 79, 87, 92) wordt door dezen tegenzin tegen een *patéri* ig., gr. *πατέρι* eerst volkomen begrijpelijk; de andere mogelijkheid, verlenging van een der klinkers midden in het woord, bijv. \**πατηρι*, was natuurlijk te gewelddadig<sup>1)</sup>.

Dat vooral rhytmische voorkeur hier aan het werk was en zoo-doende juist fijne klanknuances hun invloed deden gelden, blijkt nog duidelijker uit de eigenaardigheid, dat hier — en hier alleen — ieder geval van *muta cum liquida*, afgezien van *βλ*,

<sup>1)</sup> Over gr. *πλέωνος*: *πλείωνος* z. p. 91. Dit graphisch verschil-tusschen: *-ei* en *-eɣ* doet meer vermoeden bovendien, dan deze onvolmaakte phonetische transcriptie in werkelijkheid openbaart.

γν enz. ook later positie maakte (vgl. Choeroboscus in Bekkers Anecd. Gr. III 1286 bij Kühner-Blass I, 557): ware dit niet zoo, men zou met een kleine nuanceering der ∪ ∪ ∪ als in *πικρότερος*, niet \**πικρωτερος* geen vrede hebben gehad. En wanneer Meillet (Mém. soc. ling. 13, 46) toch in sommige gevallen de twee-lettergrepige wortels voor de *ī* verantwoordelijk maakt, betreft dit natuurlijk slecht de *i* op zichzelf, niet de lange *ī* juist, vgl. sind. *varī-yas-* „breeder”: *vāri-man-* m. naast *varī-mān-* ntr. „breedte”.

In het algemeen zal men dergelijke rhythmische eigenaardigheden zooveel mogelijk moeten losmaken van ons eigen germaansch taalgevoel met zijn overheerschend intensiteits-accent. Bij de opsomming (boven p. 85) valt al dadelijk op, hoe de lange *ī*, vast in het Oud-indisch, onvast in het Grieksch, verdwenen in de overige talen, daarmee de historische lijn volgt van Oost naar West, van oudere taalphase naar jongere. Is dit toeval? De lijn, hier gevolgd, geeft tevens de ontwikkeling aan, die leidt van het vrije, hoofdzakelijk muzikale (= hoogte) accent naar het gebonden hoofdzakelijk intensieve (= sterkte) accent.

Men houde verder in het oog, dat het hier niet een kunstmatige verlenging betreft om een zekere monotonie te verbreken, zooals vaak gedacht wordt, maar dat het hier een fundamenteele wet betreft der psychologie, dat meer dan twee opeenvolgende waarden, onderling gelijk, hier hetzij in sterkte, hetzij in hoogte, hetzij in tijdsduur, hetzij in klankqualiteit, — éénmaal gegeven of meermalen herhaald —, altijd en overal de neiging vertoonen zich te groupeeren om een dominant, d.i. zich te differentieeren (men vergelijke Ebbinghaus Grundriss der Psychologie 66, Grundzüge d. Psychol. 1919, I 749, Lipps Leitfaden der Psychologie 173, en voor de taal speciaal van Ginneken Principes de linguist. psychol. 252 vlg., 360).

Een feit nu is het, dat van de drie voornaamste factoren van het accent: hoogte, lengte, intensiteit, de intensiteit als hoofdfactor historisch in het Indogermaansch de laatste is, het meest omvat, het machtigst de anderen absorbeert; tusschen lengte- en sterkteaccent bestaat een onverzoenlijke strijd, waar men hen maar aanschouwt, hoogte- en lengteaccent kunnen eeuwen lang in vrede naast elkaar leven. Dat zich dus een rhythmisch-quantiteerende neiging kon openbaren bij een hoofdzakelijk muzikaal woordaccent, spreekt vanzelf; dat later deze neiging tot nauwelijks ons oor bereikende aanloopjes beperkt bleef, toen het woordaccent, ook nog lengte en hoogte in zich omvattend, voortaan in de eerste plaats als krachtdruk zich ging manifesteeren, lijdt geen twijfel. En daarmede

is dan voorloopig in zeer algemeene trekken het eigenaardig levensbeeld van den comparativus  $\bar{z}$ ,  $\tilde{z}$ ,  $z$  geteekend.

In dit licht beschouwd beteekent ook de wet van Wheeler (Wheeler Gricch. Nominalacent 60, Vendryès *Traité d'accent. grècque* 148) —  $\circ \circ > \circ \circ$  niets anders dan een consolideering der verschillende accentwaarden zóó, dat men in plaats van op de eerste lange lettergreep een quantiteitsaccent op de derde een hoogteaccent, thans kreeg op eerste en tweede samen een gecombineerd hoogte-lengte accent. Kende men van deze wet den terminus a quo, men zou ook het tijdstip weten, waarop het Grieksch (Indo-germaansch) accent nieuwe zijden zijner energie is begonnen te ontwikkelen. Verwant hiermede is het voor-historisch intensiteitsaccent in het Latijn op de eerste lettergreep naast een aanvankelijk meer hoogte-, naderhand meer intensiteits (oorspronkelijk vrij, later gebonden) woordaccent, historisch soms op andere syllaben doch meestal met het eerste samenvallend.

Eigenaardig is een andere strooming, die hiertegen in schijnt te gaan, ik geef daaraan den naam: het streven naar evenwicht<sup>1)</sup>. Een voorbeeld vindt men behalve in lat. *inferus: infrā*, bij Meisterhans-Schwijzer *Gramm. d. att. Inschr.*<sup>3</sup> p. 152 in de declinatie van Gr. *πλείων*. De verdeling is hier nl. zoo geregeld, dat: voor lange vokalen algemeen  $\epsilon$  wordt geschreven *πλείων(ν)*, *πλείους*, voor korte vokalen  $\epsilon$  en  $\epsilon$  wisselen en als ntr. alleen *πλέον* voorkomt. Wackernagel *K.Z.* 29, 144 zoekt de oorzaak in *\*πλεῖον* met circumflexus: dit toch was de eenige vorm, waar het accent als circum flexus in zijn grootste kracht op  $\epsilon$  viel ( $\acute{\epsilon}$ ), in de andere vormen met acutus op de  $\iota$ . Maar van Ginneken *Principes d. ling. psychol.* 365, Ehrlich *Untersuchungen zur Natur der griechischen Betonung* (1912) 149 vlg. hebben mijns inziens wel bewezen, dat voor het voor-historische en klassieke Grieksch een intensiteitsfactor van noemenswaardige beteekenis in het Grieksch niet aanwezig is geweest. De oorzaak moet dus elders liggen.

Het zoo zuiver mogelijk muzikale accent heeft met quantiteit en intensiteit geen strijd uit te vechten; het staat in den meest eigenlijken zin hooger. Eerst wanneer zich intensiteitsfactoren mengen in toonhoogte of toonduur ontstaat wrijving, die moet worden opgelost. Het Latijn geeft, zooals bekend is, twee zeer overtuigende complexen van verschijnselen: de syncope en de wet der brevis brevians

<sup>1)</sup> Onlangs zoo ook Meillet *Mém. soc. ling.* 21, 201, die idg. (*sñu*)-ou-s (volle phase-korte phase) tegenover (*di*)-u-os (korte phase-volle phase) stelt. Voor lat.: *inferūs*  $\sim$  *infrā*, *validūs*  $\sim$  *valdē* z. Vendryès *Recherches sur l'intensité initiale* 236 (C. Juret *Dominance et résistance* 121 ziet in de vormen met  $e$  anaptyxe, wat natuurlijk onmogelijk is).

(Iambenkürzung); voor het eerste geeft Vendryès *Recherches sur l'effet de l'intensité initiale* p. 185 de volgende formuleering: „c'est dans le conflit de l'intensité initiale et de la quantité, que réside la cause des phénomènes de syncope”, volkomen hetzelfde is eigenlijk van toepassing op het vraagstuk der Iambenkürzung, dat in engere formuleering gewoonlijk aldus gegeven wordt: twee syllaben een iambe vormend veranderen zich in pyrrichus (◡ ◡), wanneer de nadruk (woordaccent of ictus) op den langen lettergreep volgt of hem voorafgaat: in *ῥιῖδε* ◡ — was een strijd van belangen, die men zich het best kan indenken, wanneer men zich voor oogen houdt dat ook verschil in tijdsduur reeds accent van een bepaalde soort beteekent (uitmuntend van Ginneken *Principes d. ling. psychol.* 358).

Wanneer men nu als proef ◡ ◡ ◡ neemt en een dezer drie syllaben krijgt een hoogtenadruk, is dit tevens het ontstaan van het muzikaal accent. Een verlenging van een dier 3 lettergroepen om de ◡ ◡ ◡ te vermijden (z. bov. p. 85) op een plaats onafhankelijk van het accent toont aan, dat het eigenlijk „accent” nog zuiver of hoofdzakelijk muzikaal was, zoodat een nieuwe differentiatie daarnaast moest intreden.

Uit het feit, dat het Grieksch der IV<sup>e</sup> eeuw een vorm als *πλείονος* niet meer tot *πλείονος* werd, ja, dat uit *πλείονος* zelfs *πλέονος* kon worden, blijkt dus, dat het accent bezig was krachtelementen in zich op te nemen. Immers juist deze laatste gaven reeds de noodige differentiatie, zoodat van een verder quantitatief differentieren van ◡ ◡ ◡ geen sprake meer kon zijn, en wel het allerm minst van een ander der beide niet geaccentueerde lettergrepen. Waarom nu deze verkorting-vereenvoudiging van *ει* tot *ε* niet intrad in *πλείων*, is implicite boven reeds gezegd bij de bespreking der brevis brevians: ook hier zou men ◡ — gekregen hebben. Wij vinden hier dus veeleer: het volgen van een natuurlijke phonetische drang in de taal, zich overal uitend behalve daar, waar bezwaren daartegen voelbaar werden (in *πλείων*); daar komt nog bij, dat deze verandering voor de klank al heel weinig beteekende: men kon *πλέον* schrijven, men sprak toch *\*pleiōn* (◡ ◡) naast *πλείων* *\*pleiōn* (—). Want wanneer *ποιέω* in dezen tijd in *ποέω*<sup>1)</sup> veranderde (vooral IV<sup>e</sup> eeuw v. C., zie Meisterhaus-Schwyzler<sup>3</sup> 57, G. Meyer *Griech. Gramm.*<sup>3</sup> 228), waar op *οι* een *ε* klank, geen *ο* klank volgde (dus steeds *ἱεροποιός*), dan is dat iets, dat in dezelfde richting wijst als de overgang van *πλείον(-)* in *πλέον*; immers de overgang van *ε* naar

<sup>1)</sup> Men moet in dezen tijd natuurlijk steeds van de gecontraheerde vormen uitgaan: *ποιῶ*, *πο(ι)εῖς*, zoodat van een dissimilatie *πο(ι)εῖς* geen sprake kan zijn.

o loopt van zelf over  $\dot{i}$  van o naar  $\varepsilon$  veeleer over  $\eta$  dan over  $\dot{i}$  (zeer grof graphisch uitgedrukt). Toch bleef in  $\pi\sigma\acute{\epsilon}\omega$  de  $i$ -klank door den invloed der vormen op  $-\acute{\omega}$  en  $-\sigma\upsilon-$  bestaan, zooals blijkt uit de vormen uit den tijd van het jonge N. T., die hun beste verklaring vinden, wanneer men uitgaat van een ww.  $\pi\sigma\acute{\iota}\omega$  (zie Radermacher Neutest. Gramm. 34), terwijl ook in den keizertijd  $\pi\sigma\acute{\iota}\omega$  op de inscriptie weer regelmatig met  $\iota$  geschreven wordt. (Meisterhans t. a. p.)

Het gaandeweg meer en meer intensiteitsaccent wordende Grieksche accent openbaarde zich dus aanvankelijk in zeer onbeteekenende veranderingen, waarbij bij  $\pi\lambda\epsilon\acute{\iota}\omega\upsilon$  nog eenigszins meegewerkt kan hebben het dubbelzinnige van den vorm als  $\pi\lambda\acute{\epsilon}\omega\upsilon$  (:  $\pi\lambda\epsilon\acute{\iota}\omega\upsilon$ , :  $\pi\lambda\acute{\epsilon}\omega$  „ik vaar”, :  $\pi\lambda\acute{\epsilon}\omega\varsigma$  „vol”): dergelijke suspicijs zijn zeer gevaarlijk in de meeste gevallen, hier echter hebben wij in Aristot. Poet. c. 25 een aanwijzing, dat het door de Atheners van zijn tijd inderdaad als bezwaar gevoeld werd (zie Wilamovitz Ilias und Homer 60 noot) in het Iliasvers K 252.

Zoo herstelt en stelt het accent, dat in de richting van intensiteitsaccent zich ontwikkelt, een zeker evenwicht in het woord:  $\pi\lambda\epsilon\acute{\iota}\omega\upsilon$  — — tegenover  $\pi\lambda\acute{\epsilon}\acute{\iota}\omega\upsilon\varsigma$   $\cup\cup\cup$ ; want van den verlegenden invloed van het hoofdzakelijk intensiteitsaccent blijkt in de klassieke talen niets. Eerst de ontwikkeling naar Romaansche toestanden in het Vulgairlatijn kent dit verschijnsel, wanneer nl. eerst de oude quantiteiten verdwenen zijn, maar ook hier is dit toch eigenlijk meer naar het karakter der lettergreep (open  $\sim$  gesloten) geregeld, dan naar het accent alleen; dat intusschen het accent ook hier meesprak, blijkt uit  $ten\acute{e}b(e)rae$  uit  $ten\acute{e}brae$ , zelfs in gesloten lettergreep, z. Meyer-Lübke Einf. roman. Sprachw. <sup>2</sup> 114, 119. Ook hier is de overeenkomst met het Grieksch weer treffend, want de zgn. wet van Barbelenet voor het Latijn (vgl. Vendryès Recherches sur l'intensité initiale 183: „il n'y a chute de voyelle intérieure par absorption ou par syncope, que si la ou les syllabes suivantes jusqu'à la fin du mot inclusivement forment au moins deux mores”) betreft dus de tweede lettergrepen in woorden van het type  $\sim\cup$  — of  $\sim\cup\cup\cup$ , bijv.  $infr\acute{a}$  uit  $infr\acute{e}r\acute{a}$  —  $\cup$  — of  $\bar{u}p\acute{u}l\acute{i}o$  uit  $*ou(i)-polio$ , zie Vendryès t.a.p. 233, doch laat woorden van den vorm  $\pi\lambda\acute{\epsilon}(i)\omega\upsilon\varsigma$   $\sim\cup\cup$  in hun middenlettergreep met rust, juist zooals ook in het Grieksch het geval bleek te zijn.

§ 12. Het bovenstaande, opgemerkt in verband met den comparativus, deed een eigenaardig element  $\ddot{z}$  ontdekken, dat zich in quantiteit regelde naar de behoeften van het woord. Dat deze rege-

ling verband hield met de quantitatieve rhytmiek <sup>1)</sup> van het woord zagen wij. De superlativus komt, zien wij juist, deze meening bevestigen. Want in geen enkele taal heeft de primaire superlativus ook maar een spoor van een lange *i*; en dit is ook juist wat wij verwachten moeten als de bovenstaande beschouwingen juist zijn: hier toch was voor verlenging niet de minste reden, daar de *i* hier in zgn. gesloten lettergreep stond (oind. *-iṣṭha-*, gr. *-ιστος*, lat. *iuxta* uit *\*iugista*, got. bijv. *hard-ista* „hardst”, ohd. *jungisto* „jongst”.

§ 13. Zoo komen wij tenslotte tot de vraag, die ons het meeste belang inboezemt: wat was dan die *i*, en hoe ontstond de comparatie?

Wanneer wij denken aan woorden als gr. *μυχόιτατος*, aan de comparatie op *-αίτερος*, *-αίτατος* zooals *παλαιότερος*: *παλαιός*, *πάλαι γεραίτερος*: *γεραίός*, bijv. oind. *śanais-tarām* „zachter, langzamer” naast *śanais* den positivus, ook *śanakāis*, dan ziet men hier duidelijk locativus naast instrumentalis pluralis het materiaal voor deze woordvormen leveren. Indien men verder het voorste gedeelte van den slavischen comparativus op *-ě* bijv. *nově-* vergelijkt met gr. *οὔτω(ς)* — het Slavisch heeft hier *ě* uit oorspr. *ē*, niet uit *oi* of *ai*, vgl. Vondrák Altkirschenslav. Gr.<sup>2</sup> 89 — dan zal men toch ook het eerst een Instrumentalis van een *ε/ο* hier meenen te bespeuren. Reeds boven (p. 84) wezen wij toen op den vierden term in deze proportie *ἀγρότερος*, *σοφώτατος* (stam): *μυχόιτατος* = (casus) *ὀρέσ-τερος* (stam): *μήκιστος*, *ἥδιστος*, (*μέγιστος*). Gaat men hier nu terade met het lat. *magister*: *magis*, *sinister* enz., die een analyse *\*magis-tero*: *\*mag-iōs*, korte phase *mag-is* aan de hand doen, dan zou men voor het Oud-indisch en het Grieksch ook tot *μέγισ-το* kunnen komen en dit suffix *-το* met *δέκα* (< *\*dek̑m*): *δέκατος* (< *\*dek̑m-tos*) <sup>2)</sup> willen identificeeren. Voor sommige gevallen is dit denkbaar. Doch vooreerst zijn de bewuste Latijnsche vormen eerst zeer laat en combineeren zij de suffixen der primaire en der secundaire comparatie, voorts is van dezen kortsten vorm van het comparatiefsuffix, *-is-*, in het Oud-indisch en het Grieksch geen spoor gevonden. Men wordt hier dus met zachten drang naar een

<sup>1)</sup> Hoe sterk deze rhytmische factor voor de oudere fasen van het Indogermaansch is geweest en hoezeer zij plotseling van zeer vele, ver uiteenliggende verschijnselen een oplossing geeft, heeft Meillet voor het Vedisch onlangs aan een rijk materiaal aangetoond Mém. soc. ling. 21, 193 vlg.

<sup>2)</sup> Het semasiologisch verband van de ordinalia met de comparatie ligt voor de hand, de laagste zijn comparatie-formaten *πρῶ-τερος*: *πρῶτος* eig. „voor-ste tegenover de volgende” „*secundus*”: *sequi*, lat. *primus* < *pris-mo-*, nld. *eer-der*, *eer-ste*.

andere analyse dezer vormen geschoven: μήμι-στος en μέγι-στος en hier bevinden wij — niet zonder schrik — ons plotseling op het oorlogspad van den avontuurlijken geleerde uit Texas, E. W. Fay, die een tijd lang van dezen wortel *\*st(h)ā(y)-* zooals hij hem schreef, een particulier, hem door welhaast niemand betwist jachtterrein heeft gemaakt (Am. Journ. Phil. 33, 377; 34, 15); μέγι-στο- kan voor mij slechts zijn een vorm, die oorspronkelijk, lang geleden, ongeveer beteekende „in grootte, in kracht, in bloei staande” <sup>1)</sup>. De comparativus is ook hier gevaarlijker; met den wortel *ei-* of *iē/ō-* „gaan” (oind. *yāti* „hij gaat”, gr. *ῥα*, ndl. *jaar-gang* zie W. de Vries Tijdschr. v. Ndl. Taal en Lett. 34, 219) is hier niets te beginnen, daar een Locativus hier niet thuis hoort en bovendien de *nt*-stam *ient*: *eont-* (lat.), *ῥόντ-* (gr.), *yant-/yat-* (oind.) al aanwijst, dat wij met den grieksch-nominativus van het participium *-ῶν* hier niets verder komen. Wanneer men echter rekening houdt met de zeer groote waarschijnlijkheid, dat de *es/os*-stammen met den wortel van het verbum substantivum *es-* identisch zijn, dat dus τὸ μήκος eig. „het lang zijn/lengte” beteekent (bijv.: „zijn lengte [= zijn lang zijñ] reeds gaf hem een overzicht”; over de *es*-stammen in dit verband en hun vocalisatie Hirt I.F. 32, 231), dan schijnt een andere mogelijkheid een kleine kans te geven hier tot begrijpen door te dringen. Houden wij „vast, dat boven een *ī-* „casus” is geïsoleerd, die vermoedelijk met den zgn. locativus verwant was en passen wij deze analyse toe op de gotische en baltische vormen got. *sūtisan*, balt. lit. *kartēsnis* *\*karti-esnī*: *kartūs* „bitter” naar het fem. (zoo ook Brugmann Grundr. <sup>2</sup> II, 1, 550. 561), dan vinden wij dus:

$$\begin{aligned} sūti-zan- &< \text{idg. } \perp s-on- \\ karti-esn-ī &< \quad -es-n-ī \text{ fem.} \end{aligned}$$

Daarnaast geeft dan het Latijn: *i + ōs*, *i + os*, *i + — s*

Grieksch: *i + ōn*, *i + os*, *i + — s* (+ *on-?*)

Oind.: *i + ōns*, *i + os*.

Worden wij niet haast stap voor stap ook hier evenals bij de *es-*

<sup>1)</sup> In dit verband is het gr. woord voor „hoog” van beteekenis: van een *s*-stam *ύπερ-* (: *ύπό*, compar. *ύπερος*; de superl. *ύπερατος* is evenals *-τατος* een latere, Grieksche formatie) is de Locativus *ύψι* „in de hoogte” (vgl. Wackernagel Sprachl. Unters. zu Homer 213); daarvan wordt de bekende superlativus gevormd *ύψι-στος* „in de hoogte staande, zich bevindende” (*ύψη-λός* is misschien van den Instrumentalis gevormd, met de *ē*-uitgang overgenomen van de *o/e*-stammen zooals in het Oud-indisch, vgl. Brugmann. Grundr. <sup>2</sup> II, 2, 193 vlg.). Voor *-λο*-suffix vgl. *χαμη-*: *χαμῖ* = oind. Instrum.-uitgang *-a* (< *ē* of *ō*): Instrum. v. d. *o*-stammen en pronomina *-ēnū* (< *o* + deiktisch *i* + *nū*), vgl. voor *-nū* den Gr. instrum. *γ-να* met Locat.-beteekenis. Voor *-o* vgl. dan naast *χαμη-λός* *χαμαῦ-λός* en *χαμᾶ-δης* (vgl. *δινᾶδης*, *-δε*) met *α* < *o*.

stammen naar denzelfden wortel *es-* „zijn” gedreven, met zijn verschillende vocaalphasen: *-es-*, *-os-* welbekend van de *es*-stammen, *-ēs-*, *-ūs-* als verlengde trap (*περι-μήνης*, *sēdēs*: *ἔδος*, *αἰδώς* naast *ἡδέσ-θην* en *αἰδ-ομαι*, lat. *hon-ūs*: *hones-tus* (z. ook Joh. Schmidt Pluralbild. idg. Ntr. 145 vlg. *aurōra*: *αὔρας*, grondvorm *\*ay(e)s+ūs-ā*), *-s-* (*praesens*, *sons*, gr. *ῶν* < *\*sōn(t)*, oind. *san*, *satya-* „werkelijk zijnde, waar”. De eenige vorm, die moeielijkheden geeft, is de Grieksche uitgang *-ίων*; men zou daaruit den langen vorm, behoorende bij den korteren van got. *sufizan-* kunnen lezen, nl. *i + sōn = ῶν* part. praes. < *s-ōn*, maar vooreerst is dit toch geen *-nt-* stam en is het veiliger de verlengde phase van een thematische vocaal in deze beschouwingen betreffende een ver verleden met voorzichtigheid aan te wenden; bovendien heeft men daarmee toch nog geen verklaring voor den oind. uitgang: *ī-yāms-*, daar een uitval van intervokale *s* daar onmogelijk is.

Daarom blijf ik op het boven (p. 86 vlg.) ingenomen standpunt en zie in de *n* dier verschillende taalgroepen de aanduiding van het persoonlijke (zoo thans ook Brugmann Grundr.<sup>2</sup> II, 1, 550), het geslachtelijk-levende tegenover het neutrum, dat van oudsher deze *n* miste. Hiermede is geheel in overeenstemming, dat Hirt, met een ander uitgangspunt en met een ander doel voor oogen, in die *ī* (I.F. 31, 23) juist ook een klanksymbool vindt, dat „bei belebten Dingen Verwendung fand”. En dit is ook begrijpelijk, zoowel a priori als ook wanneer men de uitdrukkingsmiddelen der taal doorlicht. Het latere paar suffixen: *-tero-* voor den comparativus, *-temo-* voor den superlativus staan vermoedelijk met den wortel *-ter-* „overschrijden” (oind. *tirás* „door, over iets heen”, lat. *trāns*) en *tem-* „snijden”, (vgl. Havet Mém. soc. ling. 6, 23, de Saussure Mém. Havet 468 over lat. *aestimare*, verder *fini-timus*, *mari-timus*, ook *in-timus*, *ul-timus* (vgl. het oind. regelmatige suffix *-tama-*) in verband. Ook hier wordt dan langs anderen weg waarschijnlijk gemaakt, dat comparativus en superlativus dezelfde vokaaltrap bezeten hebben, maar ook dat de superlativus met primaire of secundaire uitgang niets in zijn vorm meedroeg, wat hem in beteekenis den voorrang verschafte boven den comparativus. Wellicht valt zoo ook een weinig licht op de overoude beteekenis van den superlativus als „elativus”, met de beteekenis „zeer, in hooge mate”.

Zoo zouden dan de Grieksche uitgangen *-ίων* met zijn *v* een persoonsinhoud geven aan het suffix *i-ūs*: wortel *ēs*; in het Oud-indisch < idg. *i-ōns* is de *n* daarin geïnfigeerd met even groote vrijheid als dat in de VII praesens klasse het geval was (*ri-ná-k-ti* „hij laat open, los, achter”, pl. *ri-ñ-j-anti*, wortel *\*leiq<sup>n</sup>*). De Grieksche uitgang

-*ion* kan dan, wanneer men het ontbreken van het -*nt*-suffix niet zwaar telt, als *i-son-* met got. *i-zan-* worden geïdentificeerd of als analogieformatie van -*i-ōs* naar -*i-ōn* worden opgevat.

Wat eindelijk de *ī* (ȳ) betreft, Hirt heeft in het genoemde opstel (I.F. 31, 1—23) aan dezen „casus” den naam van *casus inde-finitus* gegeven, maar dezen nietszeggenden naam toch op één plaats iets meer inhoud gegeven, waar hij zegt (p. 4, 17): „das *ī* bedeutete die Zugehörigkeit”; de verklaring die Sommer, Hdb. lat. Laut. u. Formenl.<sup>2</sup> p. 341, dan gegeven heeft van de *ī* Gen. Sing. der *o*-stammen in het Latijn past volkomen in dit betoog en steunt het zijnerzijds (zoo ook Hirt t. a. p.) en de eigenaardige verbale samenstellingen, die Wackernagel Mél. Saussure 125 besproken heeft, bijv. oind. *krūrī-ky-* „wond-maken”: „wonden”, *lucrī-facio* „winst maken” maken deze heele these in mijn oogen zoo sterk als een dergelijke stelling maar zijn kan. Dat de locativus op *ī* (*ȳ*) zich zoo zou legitimeeren als een van de alleroudste naamvallen, is volstrekt geen verzwarende omstandigheid voor deze theorie, veeleer een aanbeveling, gegeven de oude formatie van dezen naamval, bijv. in het Oud-indisch, nl. *met en zonder casussuffixa*, en de zeer oude vorm in het Grieksch \**πολ(ι)*, waarnaar Gen. *πόλ(ι)ος* > *πόλεως* zich richtten.

§ 14. Met de hierboven ontwikkelde theorie is nu in overeenstemming, dat hetzelfde element met -*i-*, dat in de primaire comparatie een rol speelt, juist zoo ook voorkomt als eerste deel van composita; in het Grieksch bijv. vindt men bij Homerus met *καλλι-* samengesteld, niet met *καλο-*: *-άνασσα* (nom. propr.), *-άνειρα* (hetz.), *-γύναικα*, *-ζῶνος*, *-θριξ*, *-κολώνη* (nom. propr.), *-κομος*, *-κρήδεμνος*, *-πάργος*, *-πλόκαμος*, *-ρέεθρος*, *-ρροος*, *-σφῦρος*, *-τριχος*, *-χορος*; daarnaast het adj. *κάλλ(ι)-μος*, vgl. *ἔχθ(ι)-μος* (z. bov. p. 78 vgl.). De secundaire comparativus *καλ(λ)ι-τέρως* (Collitz-Bechtel 1156, 3 zie Güntert I.F. 27, 27) wordt eerst van hieruit begrijpelijk en toont aan, hoe sterk deze eigenaardige vormen in het taalbewustzijn stonden. Reeds Wackernagel heeft dan ook op deze vormen als eerste deel der composita gewezen (Verm. Beitr. 10), maar de consequentie nog niet geheel aangedurfd, dat wij hier met het later zgn. substantivum te doen hebben. Toch zijn soortverwante eigennamen, die ook bij hem voorkomen, duidelijk genoeg, daar zij als eerste deel hebben *Θαρσι-*, *Θερσι-*, *Καρτι-*, *Κηδι-*, *Μοιρι-* (waarschijnlijk trouwens laat naast *Μοιρα-*); Güntert I.F. 27, 41. 46 erkent dit dan ook, doch slechts voor een klein aantal.

§ 15. Om tenslotte tot het femininum terug te keeren (z. p. 80, 81), de fem. uitgang  $\bar{i}/\bar{e}$ , waarmee wij ons ook boven bezighielden, wisselt in het Oud-indisch en elders, zooals bekend is, met  $\bar{a}$ : een reeks voorbeelden van beide gevallen vindt men bij Hirt I. F. 31, 2. Wat de uitgang  $\bar{i}$  betreft, valt het volgende op te merken: 1<sup>o</sup>. het accent staat bij voorkeur op de  $\bar{i}$ ; 2<sup>o</sup>. het accent heeft neiging het femininum tegenover het masculinum te variceren (z. ben.) oind.: *árāya-*: *arāyī* „een vrouwelijke daemon”, *éta-* „snel; een soort ree”: *enī* „een ree”; *éni* „snel” fem., accent naar het masc., *vīka-* „wolf”: *vīkī*; andersom *rātrām*: *rātrī* „nacht”, *vānā-*: *vānī* „muziek”, *śyeta-*: *śyēni* „wit”. Ook hier krijgt men weer zeer sterk den indruk, dat  $\bar{i}$  dient om te substantiveeren en te individualiseeren; voor een begrip als „nacht” herinner ik bijv. aan de eigenaardige, ook in het Ionisch proza voorkomende benaming (Herod.):  $\epsilon\upsilon\phi\rho\acute{o}\nu\eta$  „nacht”, waar naast den  $n$ -stam  $\epsilon\upsilon-\phi\rho\nu-$  het suffix  $\bar{a}$  dezelfde dienst als  $\bar{i}$  verricht.

Ook hier is het verschil natuurlijk ouder dan de gelijkheid; maar bovendien blijkt uit got. *wulfs* „wolf”  $\sim$  on. *ylgr* „wolvín” door den zgn. „grammatischen Wechsel”, dat Oud-ind. en Germ. beide op een tegenstelling wijzen:  $*\mu_l'q^{u-o}$ :-  $*\mu_l'q^{u-\bar{i}}$ . Maar de oorspronkelijke verhouding moet nog ingewikkelder zijn, want  $l$  is een verkorte phase en kan onmogelijk den oorspronkelijken vorm weergeven. Het mannelijk moet dus in nog ouderen tijd in het eigen paradigma van accent gewisseld hebben en een dergelijken toestand vindt men werkelijk nog terug in het Litauisch, waar *vilkas* tot Kurschat's I<sup>e</sup> klasse behoort en dus in het enkelvoud slechts in de vier grammaticale casus het accent op den stam heeft, elders en in het meervoud, niet alleen stootend maar ook sleepend, op de tweede en derde lettergreep (Kurschat Gramm. lit. Spr. 150, 153). Daarnaast staat in het Litauisch het fem. *vilkė* met  $\bar{i}$ . Men kan dit natuurlijk onmogelijk voor de representant van  $\bar{l}$  ( $> \bar{i}$ ) houden, daar van een twee-lettergrepige base hier geen spoor meer over is: het accent is in *vilkė* vast, steeds op de eerste lettergreep (Kurschat t. a. p. 184); daar  $\bar{e} = -ia$  (idg.  $\bar{i}$ :  $i\bar{o}$ ) sleepend geïntoneerd is, bijv. *žolė* „plant, gras”, kan men hier ook de wet der oxytona met beide lettergrepend stootend beklemd (Hirt Idg. Accent 94) niet te hulp roepen en men komt dus ook hier weer tot de wet der „opposition des genres”, (vgl. Vendryès *Traité d'accent*. gr. 151).

Zoodat de oorspronkelijke tegenstelling is geweest:  $*\mu_l'q^{u-o-s}$  (uit  $\mu_l'q^{u-o-s}$ , Dat. bijv.  $\mu_l'q^{u\bar{o}i}$ , fem.  $\mu_l'q^{u\bar{i}}$  van den wortel  $s-\mu_l'+k-$  van gr.  $(\varphi)\acute{\epsilon}\lambda\chi\omega$ , lit. *velkù* „ik trek” lat. *vellere*); daarnaast  $vilkė < \mu_l'q^{u-\bar{i}}$ , met stootende intonatie, dat zich plaatste tegenover de meer-

derheid der casus van het masculinum en daardoor juist op de eerste lettergreep vast bleef: immers de woorden met vaste accentueering hebben die alle op de eerste lettergreep in den vorm van een acutus. Zoo richtte ook hier het femininum naar het masculinum, er zich tegenover afzonderend, vgl. nog de tegenstelling in het zeker zeer oude woord lit. *dēvas* „god”: *dēvē* „godin”, die in het Oud-indisch reeds gelijk is gemaakt tot *devā*: *devī*.

Deze differentieering werkt echter zelfs bij de (latere) *o*-stammen ook nog na in het Grieksch *μηρός* „dij”: plur. (eig. kollektief femininum) *μήραι*; meer van dezen aard en de oudere literatuur vindt men bij Wackernagel *Altind. Gramm.* II 20—22.

§ 16. Hoe zelfstandig het femininum aanvankelijk stond tegenover het masculinum blijkt uit het speciaal voor het individueele (niet abstracte) vrouwelijk geschapen suffix *-ti-*, dat men vindt in oind. *vrkāti-* (\**uḷqut-ti-*) „wolfmensch, gevaarlijk mensch” *yurati-* (\**yuṛṭ-ti-*) „jong meisje”, os. *magap* (< \**maghót(i)*: *magu* „jongen”) „meisje”, en misschien in gr.  $\perp \tau\iota\varsigma$  naast  $\perp \tau-$  of  $\perp \tau\eta\varsigma$  (: masc.  $\tau\eta\varsigma$  = fem.  $\tau\rho\iota\alpha$ ,  $\tau\rho\epsilon\iota\alpha$ : masc.  $\tau\eta\rho$ ), zooals Wackernagel dat in zijn *Akzentstudien* II (*Gött. gel. Nachr.* 1914) 37, 41, 43 uitmuntend heeft uiteengezet.

§ 17. Ook deze synthese zal echter een paar eigenaardigheden moeten buitensluiten. Deze *i* in het compositum, bijv. *κῦδι-άνειρα* is voor het Oud-indisch gevaarlijk. Daar toch treffen wij vaak composita aan met *mali-*, die men na het bovenstaande in idg. *meg(h)-i-* zou willen analyseeren. Doch daarnaast staan vormen met *mahā-* (*Whitney Skt. Gramm.* § 1155, *Wackernagel Album Kern* 150, *Altind. Gramm.* II 58): het onderscheid tusschen deze beide is weer rhytmisch-quantitatief geregeld. Bovendien geven, zooals wij boven reeds herinnerden, de *α*'s in gr. *μέγας*, en ion. *μέγα-θος* duidelijke aanwijzingen, dat hier idg. \**meg(h)-a-*, niet \**meg(h)-i-* aanwezig is.

Een andere moeilijkheid ligt in *γέραιρα*; men moet hiervoor van masc. *γεραι-ρός*, fem. \**géra-rī/ia* (weer niet wisselend accent!) uitgaan en komt dan zoo tot *γέραιρα*; doch daarnaast staat *γεραιός*: dit uit *γεραι-ος* af te leiden, parallel met *γεραι-ρός*, verbiedt *γῆρας* met *η*, niet *ε*, en ook het accent vgl. *δίκη*: *δίκαιος*, *πύλη*: *πυλαῖος*; *γεραι-* als het ware uit *γέραι-ρα* te distilleeren, is te gewild, te meer daar *-ρα* voor het taalgevoel geen suffix was, wel *-ra* of *-ra* met palatale *r*. Men moet dus voor *γεραιός* inderdaad van een *γεραι-ι-* uitgaan. Een vermoeden is het daarbij, niet meer dan

dat, dat oorspronkelijk naast  $\gamma\epsilon\rho\alpha\text{-}\rho\acute{o}\text{-}\varsigma$  als feminum fungeerde, niet  $*\gamma\epsilon\alpha\text{-}r\acute{i}$  maar  $*\gamma\epsilon\alpha\text{-}\acute{i}$ , juist zooals naast  $\kappa\upsilon\delta\rho\acute{o}\varsigma$  stond  $\kappa\upsilon\delta\iota\text{-}\alpha\nu\epsilon\iota\rho\alpha$  en eerst laat  $\kappa\upsilon\delta\rho\iota\varsigma$  als analogieformatie voorkomt (Pick-Bechtel Gr. Personennam. 151; over  $\Theta\upsilon\rho\acute{o}\varsigma$ :  $\Theta\upsilon\rho\iota\varsigma$  met dezelfde strekking Wackernagel Akzentstudien II (Gött. gel. Nachr. 1914) 42 1). Zoo zou dit oude femininum  $*\gamma\epsilon\alpha\text{-}\acute{i}$  ( $\acute{i}$  waarschijnlijk tenslotte identisch met het deiktische  $\acute{i}$  van  $\acute{o}\upsilon\tau\omicron\sigma\text{-}\acute{i}$ , dat ook steeds het accent naar zich toe trekt!) het geheel alleenstaande accent  $\gamma\epsilon\rho\alpha\acute{\iota}\varsigma$  verklaren. Wanneer men daarnaast echter ziet, hoe naast de compositievormen op  $\text{-}\alpha\iota\text{-}$  vaak verba voorkomen op  $\text{-}\acute{\alpha}\iota\nu\omega$  (z. ook Fränkel K.Z. 42, 120), speciaal bij  $\kappa\rho\alpha\tau\alpha\iota\text{-}$ , en dat naast  $\gamma\epsilon\rho\alpha\acute{\iota}\varsigma$ ,  $\gamma\acute{\epsilon}\rho\alpha\iota\rho\alpha$  een werkwoord  $\gamma\epsilon\rho\alpha\acute{\iota}\rho\omega$  zooals naast  $\kappa\alpha\theta\alpha\rho\acute{o}\varsigma$   $\kappa\alpha\theta\alpha\acute{\alpha}\iota\rho\omega$ , voorkomt, dan zal men niet zoo licht als Fränkel doet, dit oude  $\text{-}\alpha\iota\text{-}$ , — juist vaak in  $\kappa\rho\alpha\tau\alpha\iota$ ! — voor een locativus van  $\bar{\alpha}$ -stammen gaan houden, maar wel  $\gamma\epsilon\rho\alpha\acute{\iota}\rho\omega$ :  $\kappa\alpha\rho\tau\alpha\acute{\alpha}\iota\nu\omega$ , vgl.  $\mu\iota\alpha\iota\text{-}\Phi\acute{o}\nu\omicron\varsigma$ :  $\mu\iota\acute{\alpha}\iota\nu\omega$ :  $\mu\iota\alpha\rho\acute{o}\varsigma$  (=  $\pi\iota\alpha\iota\text{-}$ ,  $\pi\iota\acute{\alpha}\iota\nu\omega$ ,  $\pi\iota\alpha\rho\acute{o}\varsigma$ ) enz., gaan beschouwen als laatste uitgolving van de oude  $r/n(s)$  stammen, waarover wij boven (p. 80, 81) reeds gesproken hebben. Een  $r$ -stam als  $*\gamma\epsilon\rho\alpha\rho$  voelen wij onder vele dezer formaties nog even kloppen<sup>2)</sup>, fem. eigenlijk  $*\gamma\epsilon\rho\alpha\rho\text{-}\acute{i}$ ?

§ 18. Zoo blijkt uit deze onderzoeking een groote oorspronkelijke vrijheid van het femininum tegenover het masculinum en van de comparatie tegenover den positivus, en van den eersten term van het compositum tegenover het latere adiectivum. Zou dan een eigenaardigheid, die alleen in de alleroudste taalphase van het Indogermaansch historisch wordt aangetroffen, in het Vedisch, wel een simpele analogieervorming zijn, zooals Wackernagel Altind. Gramm. II 59 aanneemt: daar (Rg-Ved. V, 62, 6) komt voor  $\acute{\alpha}\text{-kravi-hasta-}$  „geen bloedige handen hebbend”, („statt  $kruvi\text{-}$  . . . , durch den Einfluss von ved.  $kravis\text{-}$  „rohes Fleisch”,

<sup>1)</sup> Men vergelijk ook oind.  $tuvi\text{-}s\text{-}mant\text{-}$ ,  $iuv\text{-}i\text{-}s\text{-}luma\text{-}$ , waar  $i$  weer onzeker is,  $tuvis\text{-}$ :  $kravis$  = gr.  $\kappa\rho\acute{\epsilon}\tau\acute{\alpha}\varsigma$ , idg.  $*krey\acute{\alpha}\varsigma$ , maar in oind.  $\acute{\alpha}\text{-kravi-hasta-}$  (z. ben.) is  $i$  = idg.  $i$ , want  $kravi\text{-}$ :  $kruvi\text{-}$  =  $\kappa\upsilon\delta\iota\text{-}\alpha\nu\epsilon\iota\rho\alpha$ :  $\kappa\upsilon\delta\text{-}\rho\acute{o}\varsigma$ .

<sup>2)</sup> De oudere toestand moet deze zijn geweest: gr. masc.  $\pi\acute{\iota}(\text{f})\text{-}\omega\nu$ , fem.  $\pi\acute{\iota}(\text{f})\text{-}\alpha\rho\text{-}\acute{i}$  of  $\pi\acute{\iota}(\text{f})\text{-}\epsilon\rho\text{-}\acute{i}$   $\sim$  ntr. (als adj. z. bov. p. 74)  $\pi\acute{\iota}(\text{f})\text{-}\alpha\rho$  = oind. masc.  $pivan\text{-}$ , fem.  $pivir\text{-}\acute{i}$  (de masc.  $\pi\acute{\iota}(\text{f})\text{-}\epsilon\rho\acute{o}\varsigma$  en  $\pi\acute{\iota}(\text{f})\text{-}\alpha\rho\acute{o}\varsigma$  en oind.  $pivan\text{-}$  zijn eerst later op grond van het fem. gevormd, z. ook Fränkel K.Z. 42, 119. Zoo vinden we voor het begrip „oud”: masc.  $\gamma\epsilon\rho\alpha\nu$  (oudtijds stam  $\gamma\epsilon\rho\nu\text{-}$  vgl. gr.  $\acute{\alpha}\kappa\omega\nu$  z. ben. p. 100), fem.  $*\gamma\acute{\epsilon}\rho\alpha\rho\text{-}\acute{i}$ , of misschien ouder  $*\gamma\acute{\eta}\rho\alpha\rho\text{-}\acute{i}$  (z. ben. p. 100 over  $\acute{o}\kappa\text{-}\acute{i}$ ,  $\acute{\alpha}\kappa\rho\text{-}\acute{i}$ ) verbum  $\gamma\epsilon\rho\alpha\acute{\iota}\rho\omega$  vgl.  $\kappa\alpha\theta\alpha\acute{\alpha}\iota\rho\omega$  en eerst daarna masc.  $\gamma\epsilon\rho\alpha\rho\acute{o}\varsigma$ ; deze fem. hadden waarschijnlijk oorspronkelijk het accent op de eerste lettergreep. Het accent der masculina op  $\text{-}\rho\acute{o}\varsigma$  is dan vermoedelijk de gewone oxytonese der adj. (part.) op  $\text{-}\nu\omicron\text{-}$ . Het nog oudere  $*\gamma\epsilon\rho\alpha\text{-}\acute{i}$ , (later door  $\gamma\acute{\eta}\rho\alpha\rho\text{-}\acute{i}$ , misschien ook  $\gamma\eta\rho\alpha\text{-}\acute{i}$ )  $*\pi\iota(\text{f})\text{-}\alpha\text{-}\acute{i}$  in composita voortlevend, op één lijn met  $\kappa\rho\alpha\tau\alpha\iota\text{-}$  (:  $\kappa\rho\alpha\tau\epsilon\rho\acute{o}\varsigma$  = lat.  $\pi\epsilon\rho\acute{o}\varsigma$ ) is dan misschien de oudste vorm van het femininum (of collectivum) geweest. Over derg vormen op  $\text{-}\alpha\iota\text{-}$  Fränkel K.Z. 42, 120 vlg.

terwijl het adiectivum, waarvan *-kravi-* afgeleid heet te zijn *krūŕá-* „bloedig” is; wanneer wij naarnaast nu leggen *kravy-ād* „rauw vleesch etend” (voor *-ād* vgl. (έδ)-ωδ-(ή) en voor de beteekenis ἀμ-ηστής), dan behoeft hier volstrekt niet het „substantief” *kravis-* (s-stam) zich te hebben gemanifesteerd, maar wij vinden hier, en niet toevallig, dezelfde verhouding als tusschen *dávryas-* „verder” en *dūŕá-* „ver”, tot zelfs in het accent toe.

### § 19 RECAPITULATIE:

Ons uitgangspunt was *ācer-*; de *i*-stam en de lange *ā* weken af van wat wij verwachtten.

In den *i*-stam uitte zich de groote invloed later van het vrouwelijk (zie Joh. Schmidt Pluralbild. d. Ntr. 61 vlg., Fränkel Nom. Agent. II 132 noot), *syāvis* bijv. is uit *syādū-i-s* ontstaan.

Het femininum bleek met comparatie en compositievorm ten nauwste verwant.

De comparatie had den langsten wortelvorm, de compositievorm (*πυρι-η κήε* naast *πυριαντέω* een hypostase uit *πυρῖ-αντός*; zie Wackernagel Dehnungsgesetz 39; ten deele anders Bechtel Lexil. Hom. 289; eerst later werd dit nomen zelfstandig in het Grieksch, althans volgens Hesychius: *ήκέε* δξύ en *ήκή* άκωκή) vertoonde denzelfden vorm. Welnu, als ook in den *i*-stam van vele adjectiva het femininum reeds zijn invloed heeft doen gelden en als dit als een van de drie categoriën beschouwt moet worden, die langen wortelvorm hadden en het accent verplaatsten tegenover het mannelijke, dan staan nog verschillende wegen open:

I naast *ak-ró-* stond een fem. *āk-ī-*, (vgl. boven p. 99 noot over *\*γερα-ī* ~ *\*γήρα-ī*), eerst later naar het masc. in *ākrī* veranderd. Het oude masc. was dan waarschijnlijk een *n*-stam: *\*āh-ōn* (zooals *πῖ(ρ)-ων*, nog voortlevend in Gr. *άκων* speer (later *-ovt*-stam evenals *γέπων*, z. bov. p. 99 noot).

II naast *ak-ró-* stond een femininum *ōkr-ī* (z. h. p. 99), dat later naar het masc. in *ākrī* overging.

III evenals bij *sācro-*: *sācri-* schiep het proportiegevoel tusschen masc. en fem. in accentplaats en vocaalphase, indien dit ook elders bekend was, naast *āk-ró-* een fem. *ākrī-*; het gr. *άκρος* in plaats van *\*άκ-ρός* onderging dan in accent ook zijnerzijds den invloed van de tegenpartij, van het femininum. Doch waarschijnlijker is, dat *άκρος* zijn accent dankt aan het feit, dat het moderniseering of o-afleiding was van den ouden *r*-stam *akr/r* (z. bov. p. 99).

§ 20. Voor deze geheele verhouding van substantief en adjec-

tief verwijs ik ten slotte naar Wundt *Völkerspsych.* <sup>2</sup> II, 12: „hier-nach werden auch die dem einzelnen Nominalbegriffe zugehörigen begrifflichen Modifikationen ursprünglich in Allgemeinen als dem Substantiv wie dem Adjektiv zugehörig empfunden worden sein, aus welcher relativen Gleichwertigkeit sich dann erst durch die vorwiegende Bedeutung der Gegenstandsbegriffe für das Denken das Substantivum als der herrschende Begriff allmählich dem Adjektivum als dem von ihm abhängigen gegenüberstellte. Dies bestätigen mannigfache Erscheinungen, die auf indogermanischen Gebiet gerade diejenige Eigenschaft des Adjektivums bietet, die es hier vorzugsweise dem substantivischen Nomen gegenüber kennzeichnet: die Bildung der Steigerungsformen“. Duidelijker nog zegt het van Ginneken, waar hij de overeenkomst tusschen femininum, collectivum en adjectivum als potentialiteitsbeaming samenvat (*Princip. d. ling. psychol.* 92): „la signification purement féminine aussi bien que le sens collectif se laissent fort bien dériver de l'adhésion de potentialité. En effet chez tous les peuples non-civilisés la femme n'est toujours que celle, qui tient de l'homme, quelque chose qui est dans un rapport intime avec l'homme“.

Is het niet alsof de taal hier een wonderlijk zuiver beeld der beide geslachten in de natuur spiegelt: het vrouwelijke uit het mannelijke geboren, maar zich dadelijk stellend tegenover hem als zijn hulp, steunend door samengaan, en sterkend, bevestigend door tegenstelling, door polariseering van al zijn levensuitingen?

## IV.

### ACIPĒNSER.

---

Als oudsten vorm van dezen vischnaam vinden wij: *acupenser*, daarnaast stond in het klassiek Latijn een vorm met *-i-*; de *u*, die nog uitkomt in het Romaansch, is de oorspronkelijke *u* daar in de latere, vulgaire ontwikkeling van een overgang van *i* in *ü* voor een labiaal geen sprake meer kan zijn. De vorm *aquipenser*, die men daarnaast aantreft bijv. bij Paul. 20 Linds.: *aquipenser genus piscis* is natuurlijk een volksetymologie met *aqua*. Bij Plinius Nat. Hist. 9, 60 en Nonius 550 M. hebben de beste codd. *acc-*, vgl. gr. ἀκκιπήσιος, in glossen ἀκκιπήσιν. Het woord komt het eerst voor in een frg van Plautus, daarna bij Lucilius 1240 Marx *omnia in ista consumis squilla atque acupensere cum decimano*.

Nigidius beschrijft in zijn „liber quartus de animalibus” een eigenaardigheid van den visch als volgt, het als een ζήτημα inkleedend: „*cur alii pisces squama secunda, accipenser adversa sit*” en Plinius bedoelt hetzelfde Nat. Hist. 9, 60: *apud antiquos piscium nobilissimus habitus accipenser, unus omnium squamis ad os versis contra quam in nando meant, nullo nunc in honore est, quod quidem miror, cum sit rarus inventu*.

Maar de naam van den visch is onbekend en ook de identificatie met de helops volgens Ovidius (bij Plinius ib. 32, 153: *helopem dicit esse „nostris incognitum undis,” ex quo apparet falli eos, qui eundem acipenserem existimaverunt. helopi palmam saporis inter pisces multi dedere*) is onjuist, tenzij dezelfde Ovidius met zijn woorden halieut. 134 *tuque peregrinis acipenser nobilis undis* reeds Plinius' conclusie bij voorbaat weerlegt. Doch zijn eigenaardigheid schijnt opvallend te zijn geweest: van voren naar achteren

strijkend streek men „de schubben tegen den draad op,” voor het gevoel was het dus een visch „met scherpe schubben.”

Welnu, dat geeft de naam ook nauwkeurig aan en de bijvoeging van Thurneysen in den Thes. ling. lat. „inc. orig.” blijkt onjuist. Vooreerst herinnert de wisseling tusschen *aci*, *acu*, *acci-* aan het *acci-piter* „havik” (z. bov. p. 84); alleen was daar door de lettergreep *-pi-* de overeenkomst met *accipere* zoo groot, zooals ook de afleiding van Isidorus Orig. 12, 7, 55: „*ab accipiendo*” en de bijvorm *acceptor* bewijzen, dat hier *acci-* algemeene schrijfwijze werd en dat nog wel ofschoon de zgn. „mamilla”-wet (*mammilla* > *ma-milla* ~ *mamma*) juist in het historische Latijn in de richting van *acipiter* moest sturen (vgl. over dit verschijnsel Osthoff Etym. Parerga 40, Vendryès Recherches intens. init. 57, 345 vlg., Schulze ZGLE. Fig. 422, 462, terwijl deze laatste, benevens Niedermann Contribut. à la crit. d. glos. lat. 30 en Mél. Saussure 46 („une consonne double se simplifie devant une syllabe longue non finale”) deze klankbijzonderheid op algemeenere leest schoeien; volkomen terecht, daar in andere talen, bijv. het Keltisch, hetzelfde verschijnsel zich voordoet (Jones, A Welsh Grammar 30).

Een verwant van gr. ὀξύς „scherp” ἀκίς „stekel”, lat. *acer*: *ācerbus* vormt dus het eerste deel. Het tweede deel sluit verbinding met *penna*, oudere vorm *pesna* (uit *\*pet(s)na*, vgl. Fest. *pesnis*, -as p. 222, 25; 228, 10 Linds. en K.Z. 41, 202), natuurlijk uit, want de overgang *pesna* > *pensa*, waar Zimmermann Et. Wtb. s.v. geen bezwaar tegen heeft, is niet zulk een innemende vondst, als de schrijver denkt. Het tweede deel is dus lastiger; Walde s.v. combineert het met ohd. *faso* masc., *fasa* fem., d. *Faser*, maar de klankeischen komen zoo niet tot hun recht, zooals Walde zelf inziet, en de beteekenis „vezel, franje, zoom” is niet, wat wij hier zoeken. Doch en beteekenis en klank komen wel tot hun recht, zoodra men de volgende woorden in het oog vat: in het oudere Deensch *fnas*, „vliesjes, die afschilferen”, noorw. (dial.) *fnas* „schub”, zw. *fnas* „dunne schaal”, *fnassel* „lichte uitslag”, *fnask* „kleine afval”, vgl. *fnat* „uitslag, jeuk, schurft” (Falk-Torp-Davidsen p. 246)<sup>1</sup>). De Germaansche woorden wijzen op: idg. *\*pnos*; samen met het Latijn komen wij zoo tot idg. *\*penes-*, waarvan lat. *-pens-* een bepaalde phase is; *\*aku+pens-ri-s* was dus zooals boven werd verlangd: „de visch met de scherpe schubben”, dat zich evenals *\*tris* >

<sup>1</sup>) Afs. *fnas* „franje”, mndl. *vnase* hetz. is hiermee identisch (zie ook Falk-Torp Davidsen t.a.p.). Tegen hun opvatting, voor *fn-* van idg. gutturaal + *n* uittegaan, komt ook Persson Btr. z. idg. Wortforschung 810, 2 op.

*ter(r)*, tot *acipenser*, *-eris* ontwikkelde. Men vergelijkte *aku+pet-ri-s* > *acipiter* en *pet-ri+d-* in gr. ὑπο-πετριδίων ὀνείρων bij Alcman 4, 49 (Bergk<sup>4</sup>), waar misschien (in dezelfde verhouding als πῖ(φ)αῖ: πῖ(φ)ερός of πῖ(φ)αῖρός z. bov. p. 79 vlg., 99 te lezen is: \*ὀνείρων daar het metrum ∪ ∪ — eischt: ὑπο-πετρίδ-ιος is dan waarschijnlijk afleiding van ὑπο-πετρίδ- onder invloed van de woorden op -ίδιος<sup>1</sup>) of een afleiding als κατα(λ)λοφ-άδια Hom. κ 169.

<sup>1</sup>) Op de volgende mogelijkheid wil ik slechts onder de allergrootste reserve wijzen:

A.	B.
W. <i>qed-</i> „water”, oude <i>r/n</i> -stam:	W. <i>pet-</i> (afwisselend <i>pt-</i> met <i>p-</i> vgl. ob. <i>pero</i> „veder” ∼ πτερόν) „vliegen”, oude <i>r/n</i> -stam:
1. met nasaal-infix: oind. <i>unatti</i> , <i>unditi</i> „hij bevochtigt”, lat. <i>unda</i> , lit. <i>vandũ</i> „water”	
2. <i>r</i> -stam: ὕδαρ, umbr. <i>utur</i> , gr. ὑδάρες, ndl. <i>water</i> , gr. ὑδρ-ία	oind. <i>pāt-ru-</i> „vleugel”, av. <i>fra-ptarajāt</i> ∼ lat. <i>pro(p)tervus</i> gr. πτερυξ, πτερόν ∼ germ. * <i>fēlraō</i> „veder”.
3. <i>n</i> -stam: umbr. abl. <i>une</i> < <i>udn-</i> , on. <i>ratn</i> „water, vocht”	lat. <i>penna</i> (< <i>pet(s?)</i> - <i>nā</i> ?), ocymr. <i>etn</i> „vogel”; met <i>r</i> -stam vermengd: oind. <i>parṇu-</i> „veertje, blaadje”
4. <i>s</i> -stam vermengd met de combinatie van <i>r</i> + <i>n</i> -stam:	oind. <i>pārṣni</i> „hiel” (vgl. lat. <i>talaria</i> ∼ „vleugel-schoenen”), gr. πτέρυγ, lat. <i>per(s)na</i> , got. <i>fairzna</i> , ndl. <i>verzenen</i> ; misschien * <i>pet</i> + <i>s-nā</i> in lat. <i>penna</i> (z. bov. p. 103).

Bij een W. *pes-* ± „afkrabben, schuren, schaven” (vgl. ndl. *schub* ∼ *schaven*) zou 1. geven *pens-* en *pnes-* (vgl. boven *qed-* en (*q*)*ned-* in oind. *nīd-ī* „rivier”??); vgl. bij B; 2. *pet* + *r-* ∼ *pte* + *r-*; 3. *pes-nā* (de oude vorm van lat. *penna*, z. bov.?) De W. *pes-* dan vermoedelijk in lat. *pēnis* uit \**pes-ni-*, : gr. πέος (< πέσ-ος), vgl. dan πέσ-ων ∼ πόδες: πόδο (uit \**po/ez-dh-*).

## V.

### ALACER.

*Alacer* komt voor sinds Ennius en Plautus; de beteekenis wordt door een enkel vers als het volgende duidelijk, Plaut. Amph. 245: *cum clamore involant impetu alacri equites*, Enn. sc. 126 (V.<sup>2</sup>): *ignotus iuvenum coetus alterna vice / inibat, alacris Bacchico insultans modo*, sat. 16: *alacer celsus, lupino expectans impetu*, waarbij Vahlen (p. 206) verschillende plaatsen aanteekent, waaruit blijkt, hoe vaak *alacer* met *celsus* of met *erectus* verbonden wordt, juist zooals *erectus* met *celsus*. Bij Cicero wordt, zooals reeds Nonius opmerkt (457 M.) in de Tusculanae V 48 *alacritas* gebruikt als een slechte eigenschap: „oppervlakkige blijmoedigheid, lichtvaardig optimisme”.

Wat den vorm betreft, de *a* in het midden is zonderling; men verwacht: *alicer*; en inderdaad komt deze vorm in het vulgair- en laat-latijn voor. Isidorus heeft bijv. Orig. 10, 6: *aliger* met de *g* die reeds aan het ital. *allegro* herinnert, maar waarin een kleine woordspeling — volksetymologie met *āli-ger* „vleugeldragend” — meewerkt, vgl. verder over de Romaansche vormen Meyer-Lübbe Einführung rom. Sprachw.<sup>2</sup> 132, Grandgent Introduct to Vulgarlatin § 195). Deze *a* nu in het hoog-Latijn in plaats van de verwachte *i/e* is zonder twijfel, niet ontstaan maar, bewaard door de goede „geleiding” voor geluidnuances in de zgn. sonanten, speciaal in de *l*, de beide geschreven lettergrepen vormden om zoo te zeggen één tweetoppige accenteenheid, waarbij de overgang tusschen de beide deelen der *a* niet door *i* of *e* (*e*, *o*, *a*) maar door *l*, *n*, enz. werd gevormd. In een dergelijke beschouwing kan men ook de opmerkingen opneemen van Skutsch Glotta 3, 348; 4, 195 (= Kl. Schriften 498) en van Vendryès, Recherches sur l'intensité initiale 292 en er een algemeener verklaring voor geven.

De gewone verbinding van dit woord met gr. ἐλαύνω en got. *aljan* „ijver”, die men bij Walde s.v. en bij Fick Vgl. Wtb.<sup>4</sup> III, 20 vindt, geeft van het tweede deel volstrekt geen rekenschap en is daarom onbruikbaar. Iets anders moet voor dat zeer gebruikelijke

woord toch te vinden zijn. Ik meen dat men in een van de beide volgende richtingen zal moeten zoeken, de tweede brengt wel het snelste naar het doel (z. ook boven p. 46).

Mogelijk is hier een grondvorm *\*alek-ro/i* (of *\*al<sub>ph</sub>ro-i*: gr. ἄλλαρ < *\*alk + i*), die in verband kan staan met gr. ἀλέξω „weer af”, ἀλκι dat. „weerbaarheid”, ags. *calgian* „verdedigen”; de tweede lettergreep van dezen wortel ziet men *alacer* het best zelfstandig in oind. *rákṣati* „hij beschermt, bewaakt”. De beteekenisinhoud van *a* komt dan overeen met dien van hom. ἀλὼ πεποιθώς. Men kan hiervoor een steun vinden in de passage bij Columella, waar staat (8, 2, 11): (*galli*) *sint* . . . *alacres*, wat vanzelf de gedachten weer terugbrengt naar gr. ἀλέκτωρ, ἀλεκτρούων (voor den uitgang vgl. ἀλκυών?) = „gallus”; want de haan heet in het Grieksch begrijpelijk en aardig naar zijn patriarchale bravoure, παρὰ τὸ ἀλέξεν, zie Fränkel Nom. Agent. I 154 vlg., II 28 noot, Riegler Wört. u. Sach. VI, 194 vlg. Het groote bezwaar tegen deze afleiding is niet zoozeer de vorm als wel de beteekenis. Men kan volstrekt niet zeggen, dat een dergelijke martiale beteekeniskern in de plaatsen, waar *alacer* voorkomt, te bespeuren valt; veeleer komt men tot: „flink, opgeruimd”, soms „vurig”.

Daarom ga ik liever uit van de bovengenoemde bijzonderheid, dat *alacer* vaak met woorden voor „hoog, opgeheven” verbonden voorkomt en dat men bij hetzelfde substantivum nu eens *alacer*, dan weer *acer* kan aantreffen. Als voorbeeld haal ik aan Plaut. Amph. 245:

*cum clamore involant, impetu alacri,  
foedant et proterunt hostium copias  
iure iniustas*

naast Lucret. 6, 128:

*post ubi comminuit vis eius et impetus acer.*

Dan is *alacer* uit *al + ak-ro/i* eigenlijk een samenstelling met *acer* van het type van het latere *solli-citus*, waar men nog de oorspronkelijke korte *i* van *acer* terugvindt (z. bov. p. 46, 60). Het eerste gedeelte vindt men precies zoo terug in lat. *alers*, *allers*, dat ook weer evenals *in-ers* een samenstelling is van *ars* (vgl. *im-berbis*, *inermis*, *in-somnis*) van den wortel *ar-* „samenvoegen”; in samenstellingen van *o*-stammen komt regelmatig een *i*-stam te voorschijn, waarnaast gewoonlijk zwakke sporen van een *o*-stam nog aanwezig zijn, zoo bijv. van *inermus* naast *inermis*, vgl. Stolz Hist. Gramm. lat. Spr. 412 en bov. p. 13. Om zich deze samenstelling *ak(i)ers* duidelijker te maken moge men het verwante *soll-ers* „schrande”, naast *soll-ennis* zich weer te binnen brengen, waarnaast participia als *solli-citus* voortleven.

Te verbinden is dit eerste gedeelte natuurlijk met de familie van *alo* „voeden”; eigenaardig is, dat ook in het Germaansch naast elkaar voorkomen idg. *alo-* en *allo-* uit *al-no-*, vgl. got. *ala-brunsts* „brandoffer”, *alls* „geheel”; toch schrijf ik in het Latijn *allers* (— —) naast *alacer* (— — —) niet aan twee verschillende grondvormen toe, maar aan het boven (p. 89 vlg.) besproken evenwicht zoeken der woorden. *Alacer* beteekent dan: „ganz lebhaft; zeer opgeruimd”.

---

## VI.

### ADMINICULUM.

*Adminic(u)lum* schrijft Plautus het eerst (Most. 129): *ad legionem quom ita < paratos mittunt >* (sc. *liberos*), *adminiculum is danunt*. Als „hulp, steun” bij de Christelijke schrijvers zeer verbreid, is het toch een woord der literaire taal gebleven: in het Romaansch ontbreekt het, bij dichters komt het niet voor, behalve op de genoemde plaats van Plautus; dit zegt intusschen op zichzelf niets tegen zijn literairen aard, want voor dactylische poëzie was *adminiculum* — *o o o ~* onbruikbaar, terwijl de wisselvorm *adminiculum* het klassiek Latijn niet meer ten dienste stond. Toch is de latere beteekenis, die de glossen met *adminiculante adiuvante* weergeven, een vervaging van de oorspronkelijke, zeer reële beteekenis, die aan het landleven zijn inhoud ontleende: „latje, stokje om de wijnstok te steunen, stut”, vgl. Cic. de Fin. 5, 39: *Scientia . . . agricolarum, quae circumcidat, amputet, erigat, extollat, adminiculet*, de Nat. deor. 2, 120: *vites sic claviculis adminicula tamquam manibus apprehendunt*. Voor de beteekenis der praepositie *ad* is merkwaardig Cic. Lael. 88: *natura . . . semper . . . ad aliquod tamquam adminiculum adnitiitur*. Het *tamquam* van dezen schrijver is reeds een duidelijke aanwijzing van het beeldsprakig karakter zijner woorden.

Men komt hier een oogenblik tot een vaag vermoeden, dat men tenslotte het woord *manus* terug zal vinden, zooals inderdaad Vendryès *Recherches sur l'intensité initiale* 305 aanneemt, vooral wanneer men leest: Cic. de Or. 3, 60: *quem servum ille habuit ad manum*, Nep. Eun. 1, 5: *itaque eum habuit ad manum scribae loco*, gespecialiseerd bij Liv. 7, 2, 10: *ad manum cantari histrionibus* (dat!) *coeptum*, z. Drakenborch ad loc.), maar een dergelijke hypostase uit *ad-manum* ziet er toch al heel zonderling uit en verklaart volstrekt niet de uitgang *-culum*, al legt Zimmermann in zijn *Etym.* Wtb. zich ook neer bij deze onzekerheid.

Neen, wij moeten om dit woord te begrijpen inderdaad komen

tot een \**adminēre* of \**admināre*, hetzij als samenstelling van *ad* + *min*... of als afleiding van \**ad-mino-s*. Dat bereikt men niet door, zooals Georges en Walde doen, uit te gaan van den wortel *men-*, die zij in *eminere*, *prominere* terugvinden: de wortel dezer verba moet de beteekenis „uitsteken, d. ragen” hebben en deze beteekenis geeft nooit, vooral niet met de praepositie *ad-* verbonden, den vereischten inhoud: „stut, steunpaaltje”: men kan toch een dergelijken steun niet omschrijven „als middel (voor den wijnstok) om steun te zoeken tegen of bij... den steun zelf”!

Voortreffelijk daarentegen is deze woordfamilie besproken door Meringer I.F. 18, 270; de wortel *mēi-* (*o*-phase *moi-*), volgens mij zeker een *i*-uitbreiding van den wortel *mē-* (μέ-τρον: *mē-tior*) — beteekent eigenlijk „hout (in bepaalde lengten) bewerken, bouwen”. Men vergelijkte de volgende woorden: oind. *mi-nó-ti* „hij bevestigt”, perf. *mi-mdy-a*, part. *mi-tá-* „gebouwd”, *mē-thí-* „deurpost, pijler” (\**moi-tí-*) = *mi-t-* „hetz.”, arm. *moit*, Gen. *mut'i* „pijler, stut” (onzeker, omdat arm. *oi* normaal uit *ou* [ $<$  idg. *eu* of *ou*] ontstaan is, zie Meillet Esquisse gramm. arm. 3, 23; het eenige spoor van een wortel *meu-*, niet *mei-*, met dezelfde beteekenis in het Latijn is *mutulus*, — (doch indien dit *ū* heeft, mogelijk ook uit *moi-*) — „uiteinde van een dekbalk, kraagsteen”, oier. *methos* ( $<$  \**mi-to+sto-*) „grenspaal”, on. *meiþr* „paal, galg” (idg. *th?*, zoo Noreen Urg. Lautl. 119, Trautmann Germ. Lautgesetze. 53), lit. *mētas* „paal” (zoo accentueert Leskien, Ablaut d. Wurzelsilben im Lit. 16 (= 278), die de toonqualiteiten niet noteert; Kurschat noteert *mētas*, maar de bijvoeging der [ ] maakt duidelijk, dat hij voor het woord niet instaat; ook in zijn latere werk Bild. d. Nom. im Lit. 536 geeft Leskien dezelfde schrijfwijze *mētas*; ook dit kan *mētas* ( $\tilde{e} <$  idg. *ei*) beteekenen, zie zijn schrijfwijzeprincipes op p. 154 meegedeeld) = lett. *mēts* paal, waarvan het denominativum *mētēt* (= volg.) is, z. Leskien Ablaut im Lit. 439, *mē't* ( $\tilde{e} = i$ ) „met palen afzetten”, (z. Lidén I.F. 18, 494), daarnaast met *ai* ( $<$  idg. *oi*) lett. *maide* „stang, paal”, *maidit* „met palen afzetten”, *maiþi* „tuinstokjes”, slav. *město* (uit \**měits-to*; voor *ěi* zie lat. *mēta*; vgl. Berneker Slav. etymol. Wtb. II 52) „plaats”.

Zonder bezwaar kan hiermee in verbinding gebracht worden het lat. *minae* „bedreigingen”, vooral wordt daarbij gewezen op de bekende plaats bij Verg. Aen. IV, 88: *pendent opera interrupta minaeque murorum ingentes aequataque machina caelo* om duidelijk te maken, dat de oorspronkelijke beteekenis geweest moet zijn: „kanteelen, tiinnen”; zoo vatte reeds Servius ad. loc. het op:

*minae eminentiae murorum, quas pinnae dicunt*, zoo is ook de opvatting van sommigen glossatoren geweest, die schrijven *minas altitudines propugnaculum* IV 258, 23; V 572, 62. Het eigenlijke woord voor „tinnen” is echter *pinnae*, en daar de bovengenoemde plaats van Vergilius de eenige in ouden tijd is, die die beteekenis schijnt te hebben, vertaalt bijv. P. Jahn in zijn laatste uitgave (1912), het als een metonymie opvallend, „die mächtig drohenden Mauern”<sup>1)</sup>. Bij Ammianus Marcellinus komt *minae* echter niet minder dan viermaal voor: 20, 6, 2 *per turres discurrerant et minas* (Novák leest *pinnae*!), *saxa tormentaue bellica congerentes*, 24, 2, 19 *ad hanc molem ingentem, superaturam celsarum turrium minus* en ib. *circumfusi per turres ac moenium minas*; 29, 6, 11 *murorumque maximam partem... ad usque celsarum turrium minas expedit, studio aedificandi coalitus*: hier blijkt dus duidelijk een beteekenis „tinne, kanteel” en afhankelijkheid van de enkele plaats bij Vergilius is ongelooflijk. Dat van *minae minari* niet gescheiden kan worden en dat voor den Romein van het eind der republiek *minari* met *-minere* in verband stond, spreekt Vergilius elders duidelijk uit: Aen. II, 240 *illa* (het houten paard) *subit mediaeque minans illabitur urbi*, ib. 628 *illa* (sc. *ornus*) *usque minatur / et tremefacta comam concusso vertice nutat*, waar „dreigend zich verheffen” de bedoeling eenigszins nadert, wat de glossen ook weer terugkaatsen: *minans eminens* IV 117, 33 enz.

Deze plaatsen samen geven een vrij sterk fundament om een beteekenis „tinnen” op te bouwen.

Bovendien is de *i* van dit woord, die anders volstrekt onverklaarbaar is, een fingerwijzing. Het is wel duidelijk, dat het niet aangaat, *minari* met *i* uit composita, — die niet bestaan! — af te leiden en dan daardoor het substantivum te laten influenceeren, zoodat *minae* inplaats van *\*menae* zou ontstaan zijn. Reeds deze *i* geeft ons het recht de verklaring te gaan zoeken, niet bij de wortel *men-* „uitsteken”, maar elders. Bovendien, dat in het Romaansch (Spaansch, Portugeesch) *minae* nog voortleeft in de beteekenis „tinnen, kanteelen”, Meyer-Lübke Rom. etym. Wtb. 5583, is zeker geen gevolg van de eenzame plaats in Vergilius’ Aeneis en geeft ons terugwerkend

<sup>1)</sup> Conington-Nettleship ad loc. geven ook als beteekenis: „the threatening of the walls”, maar de plaats, die dit duidelijk zal moeten maken, is hiervoor niet bruikbaar (Georg. III, 371 vlg.) „... non cassibus ullis, puniceaeve agitant pavidos formidine pinnae”. En Vergilius’ woorden, waarnaar zij verwijzen (Aen. I, 162): *hinc atque hinc vastae rupes geminaeque minantur / in caelum scopuli*, wijzen bij deze zeer gelukkige uitdrukking op een verband (z. boven) tusschen *-mineo* ~ *minue*, *minuari*, voor Vergilius’ tijd als volks-etymologie, voor een veel oudere periode op een verwantschap van wortel *me + i-* (*mi-nae*) ~ wortel *me + n-* (*mōns*, *-mineo*).

het recht het Vergiliaansche woord toch zijn volle gewicht in de schaal te laten werpen.

Van den zooveen besproken wortel *mei-* „van hout bouwen” kan men een *-νό-* participium verwachten van den vorm *mī-nó-*, fem. regelmatig *mī-nṛ*.

In welke verhouding staat nu *mīnae* tot het lat. *moenia*? Het enkelvoud *moene* komt slechts eenmaal voor bij Naevius (Ennius) apud Festum p. 128 Linds. In morphologisch opzicht kan men eenigszins vergelijken gr. *ποινή* van den W. *quei-* en van den wortel *mei-* „ver- gelden, ruilen” Hesychius *μοῖνον ἀντὶ τοῦ μοίτου* en voor *-ni- crinis pānis* en and. Ik vermoed echter, dat om die eigenaardige zelfstandigheid van het „feminiinum ~ collectivum,” waarover boven (p. 13, 53, 97, 99 vlg.) gesproken werd, hier een oud substantivum onder ligt, dat ook werkelijk een van de oudste substantiva van een belaagd en belagend volk moet zijn geweest: masc. *mī-nó-*, fem. *mói-nṛ* (*ī* = idg. *iə*, cf. lat. *avia*, *cervia* met oorspr. *i* uit *ə*?); *moenia* werd als meervoud opgevat er werd metaplastisch geïnterpreteerd<sup>1)</sup>, in omgekeerde richting als met *iūgera* = *ξέργε(σ)ᾶ*: het geval was; *mī-ná* „eig. bevestiging, versterking, schanskorven”, eig. collectivum, werd als meervoud gevoeld en nam in later tijd meervoud uitgang aan, werd een zgn. plurale tantum zooals lat. *litterae* (bov. p. 53). Of men ten slotte, evenals bij *γαῖα*: gen. *\*γαῖᾱς* (zie de gegevens bij Brugmann I.F. 29, 202 en bov. 99 vlg.) van een accentwisselend paradigma (vgl. gr. *ποινή* met *o*-phase: oxytonon) mag uitgaan: *mói-nṛ*: *moi-nṛᾱs*, blijft natuurlijk uiterst onzeker. In ieder geval zou hier dan deze eenheid ontstaan:

m. *\*mī-nó-*

f. nom. *\*mói-nṛ* (of analogisch *\*moi-nṛ*)

cas., bijv. gen. *\*moi-nṛs* enz.

waarin het ontstaan van de *o*-phasenwisseling volkomen in overeenstemming met de laatste Ablauttheorie van Güntert (I.F. 37, 48): *o* inplaats van *e* door secundaire accentonttrekking, zoowel vóór als na het hoofdaccent.

<sup>1)</sup> Een nieuwe theorie staat volgens algemeene opvatting sterker, naarmate de problemen talrijker zijn, waarvoor zij de oplossing brengt of naarmate die oplossing eenvoudiger is; dit geldt ook hier. Want, zooals ik elders hoop aan te toonen, door dit uitgangspunt vindt ook lat. *mille* zijn verklaring; oorspr. *mīlia* = *\*mīl + i* fem.-collect. „schare”, „groot getal” ~ gr. *δ-μῖλ-ια* „Schare” ~ „duizenden”, waarnaar een sing. *\*mīle*, *mille* werd gevormd (in het oud-Latijn nog met den Gen. verbonden, dus substantivum), vgl. voor de Grieksche *o*-prothese oind. *mīl-ānti* „zij komen samen”. Gr. *δμῖλᾰδόν* Hom. O 277, lat. *mīl-it-*, „soldaat” eig. „de in den troep gaande, trouplier” staat met *ἰλᾰδόν* B 93, Hdt. 1, 172 in verband (dat misschien in een volksetymologie *ἐμ-ἰλᾰδόν* [*: ὁμος* „gelijk, dezelfde”] steun vond).

Een dergelijke conclusie zou, indien ook andere feiten haar kwamen bevestigen, van belang zijn, daar uit haar voor de ontwikkeling van het Indogermaansch accent in zijn ruimste beteekenis zou blijken, dat de zgn. kwalitatieve Ablaut later is dan de kwantitatieve. In hoever beide uitingen samenhangen met verschillende geaardheid van het accent, meer intensiteit- tegenover meer hoogte- accent, willen wij hier thans niet bespreken, te meer daar in later tijd toch vermoedelijk beide soorten van Ablaut naast elkaar liepen, in zoover als zij niet meer uitdrukking van een zuiver klankproces waren, maar voor de dragers van het taalbewustzijn leefden als morphologische, historisch vastgelegde waarden en functies. Wij bepalen ons dus tot deze opmerking, dat, indien onze voorstelling juist is, men voor den tijd, dat deze morphologische waarden eerst ontstonden, volkomen zeker aan kan nemen, dat uit een vorm *\*mei-* door achterplaatsen van *-nó-* slechts één van beide kon ontstaan: of *mi-nó-* of *moi-nó-*. Een mogelijke oplossing van dit probleem heb ik besproken in een artikel, dat in de I. F. zal verschijnen. Zoo zouden wij hier dan een deel accentgeschiedenis meemaken, waarin een melodisch hoogteaccent zich gaandeweg meer en meer vrijmaakt van de intensiteits bijmengsels, waaruit de hoogtenuances eerst ontstonden, om in de historische fasen vroeger of later zelf weer meer of minder een hoofdzakelijk intensiteitsaccent te worden.

Voor de oorspronkelijke beteekenis van *\*moi-ni-* heeft men dan te denken aan *viam mūnīre*.<sup>1)</sup> Wat was dan *minae* oudtijds? Men zou hier van een oudste beteekenis: *struere* uit kunnen gaan, ja, hierbij zich wellicht nog op het laat-lat. *minare* (fr. *mener*) „voortdrijven, (leiden) van het vee” willen beroepen, dat evenals de romaansch-germaansche woorden voor „rijn” een beteekenis „leiding, geleiding”; vgl. *aquae-ductus* veronderstellen; langen tijd heeft men bij het laatste woord met een Keltisch substraat gewerkt naar het voorbeeld van Thurneysen Keltoromanisches 66, maar dit substraat is nog niet gevonden en zoo keert men tegenwoordig weer tot de grondbeteekenis „leiding” terug, z. Meyer-Lübke Rom. etym. Wtb. N°. 5465, en 5585; *mūnīre* zou dan aan zijn beteekenis zijn gekomen als afleiding van een beteekenis „via munita; gepleisterde, gebaande, geregeld gebruikte weg”. Maar zoodra men zich de praktijk van het leven voorstelt, den herder afwijkingen van het rechte pad krachtig corrigeerend, wordt het duidelijk, dat inderdaad *minare* een van die vele laat-latijnsche activa is, identisch

<sup>1)</sup> Gezien het latere *poena* (< gr. *ποινή*): *pūnīre*, zou *mūnīre* ook van *\*moi-nū* (≈ *ποινή* van W. *q<sup>h</sup>ei-*) afgeleid kunnen zijn.

met *minari*. Deze activa behooren juist tot het dagelijksche of alle-daagsche gesproken Latijn, reeds bij Plautus komt zij voor, z. Langen Beitr. Plaut. 59—68, Lindsay Syntax of Plautus 53, bij Lucilius (*largio* 475, *partio* 834), de Atellana (zie Leo Herm. 49, 178), Laberius (*consecrare* 142), Varro juist in de Sat. Menipp. *miro* 128, 129 Büch. en zoo vinden wij ze ook later in de volksliteratuur vaak: zie bijv. Büchelers Carm. Lat. Epigr. *contemplo* 82, 83, *venero* 406, *complecto* 456, *sequere* 794, en Engström Carm. lat. epigr. 440: *fungo, preco*, 235 *amplecto* (vgl. Rh. Mus. 68, 606); in de populaire vakliteratuur zijn vormen als *scrutant* en *labunt* der Mulomedicina Chironis 120, 121 schering en inslag en de Christelijke literatuur volgde grootendeels deze democratische nivelleering, zie Löfstedt Komment. Aetheria 216, F. Pfister Woch. klass. Phil. 1915, 837, Stangl. Philol. 69, 533; zooals steeds, voelen wij hier weer, hoe velerlei Petronius in zich bergt, die ook hier volgt en voorgaat, bijv. *loquere* als inf. 46, 1; vgl. ook Löfstedt Spätlat. Stud. 82.

Tegen de identificatie van *minare* met *minari* bestaat dus inderdaad ook niet het minste bezwaar van morphologischen aard. Bovendien meen ik dat dezelfde beteekenis-overgang, zij het ook in omgekeerde richting, bij een Grieksch woord deze combinatie nog waarschijnlijker maakt. Evenals in het Latijn een band schijnt aanwezig te zijn tusschen: „iemand (dat.) bedreigen” en „iemand voordrijven, leiden (acc.)”, zoo in het Grieksch tusschen „iemand (dat.) bedreigen, dreigen” en „iemand wegdrijven, wegdringen (acc.)”; ik meen het werkwoord *ἀπειλέω*, sinds Homerus welbekend, maar dat nog steeds, wat zijn afkomst en etymologie aangaat, niet voldoende opgehelderd is.

Hier loont het de moeite de plaatsen wat uitvoeriger weer te geven. Herodotus schrijft in het vermaarde verhaal over Arion (I, 24): *κελεύειν τοὺς πορθμέας ἢ αὐτὸν διαχρᾶσθαι μιν, ... ἢ ἐκπηδᾶν ἐς τὴν θάλασσαν τὴν ταχίστην ἀπειληθέντα δὴ τὸν Ἀρίονα ἐς ἀπορίην παραιτήσασθαι ... περιδεῖν αὐτὸν ... αἰῆσαι*; II, 141: *τὸν δ' ἰρέα ἐς ἀπορίην ἀπειλημένον ... ἀποδύρεσθαι οἷα κινδυνεύει παθεῖν* en VIII 109: *... πολλῶ πλέω ἀκήκοα τοιάδε γενέσθαι, ἄνδρας ἐς ἀναγκάειν ἀπειληθέντας νενικημένους ἀναμάχεσθαι κτλ.*; en I, 111 *Ἄρπαγος ὡς εἶδε με, ἐκέλευε τὴν ταχίστην ἀναλαβόντα τὸ παιδίον οἴχεσθαι φέροντα ... , πολλὰ ἀπειλήσας, εἰ μὴ σφεα ποιήσαιμι* en VII 18 *ταῦτα τε ἐδόκεε Ἀρτάβανος τὸ ὄνειρον ἀπειλέειν καὶ θερμοῖσι σιδηρίοις ἐκκαίειν αὐτοῦ μέλλειν τοὺς ὀφθαλμούς*. Leest men deze vijf

<sup>1)</sup> Semasiologisch is de verbinding vruchtbaar bij Demosthenes 21 (Midiana) 135: *σὺ δ' ἀπειλεῖς πᾶσιν, ἐλαύνεις πάντας*, terwijl hij elders *ἐλαύνω* met *ὑβρίζω* verbindt.

plaatsen onbevangen over, dan krijgt men den indruk, dat men ook op de beide laatste met een beteekenis „in het nauw drijven<sup>1)</sup>, bangnaken”, hetzelfde als ἐκπλήσσειν, volkomen uitkomt; de „bedreigde” persoon is niet genoemd, een adverbiale accusativus van den zakelijken inhoud staat er bij; de voorlaatste passage is dan ook eigenlijk niet aldus letterlijk op te vatten: „na mij veel (straf, gevaar) gedreigd te hebben, als ik het (= de opdracht) niet ten uitvoer legde”, maar: „+ „mij voor veel dingen gewaarschuwd hebbende, als ik ze niet deed”, in het object ligt eenheid van schuld/verdienste+straf/loon. Hoe gedraagt zich hier Homerus? De kortste weg is hier zeer zeker, na te gaan, zoo onbevangen mogelijk, of Homerus zich voor de zooeven vermelde verklaring laat winnen. Opvallend is hier de beteekenis: „beloven, een gelofte doen” ψ 863: οὐδ' ὑπέειλεν ἄνακτι.... ῥέξειν κλειτὴν ἐκατόμβην, ongeveer = 872. Uitgaande van ἀπ-ειλῆ ἀπ-ειλῶ „het iemand in den hoek dringen, van zijn stuk praten, overdonderen” komt men tot „pralen, pochen”, zooals ἀπειλέω elders in het Nederlandsch vertaald moet luiden, en vandaar tot: „beloven, zich verbinden”; zoodra men aan lat. *se obstringere iureiurando* enz. denkt, wordt ook ἀπ-ειλῶ aannemelijk: „den anderen weg voor zich afsluiten, zich verbinden tot”, vgl. Υ 83: τοῦ τοι ἀπειλαί, ἄς Τρώων βασιλεῦσιν ὑπίσχεο. Met een dativus verbonden vinden wij bij Homerus ἀπειλέω slechts met een object als ἀπειλάς er bij, bijv. Ν 219: τοῦ τοι ἀπειλαὶ ὄχονται, τὰς Τρωσὶν ἀπείλεον υἷες Ἀχαιῶν. Deze dativus, incommodi of dat. ethicus oorspronkelijk, werd evenals in het Latijn *minari alicui mortem* nauwer juist met het verbum verbonden<sup>1)</sup>. Een compositum ἐπ-απειλέω komt voor op dezelfde wijze gebruikt (Α 319, Ν 582, Ξ 45, ν 127), slechts in het participium absoluut gebruikt Ν 582, anders met ἀπειλαί of een dergelijk woord er bij.

De eenige plaats, waar dit werkwoord in de Hymnen voorkomt, is onze opvatting niet ongunstig, Hymn. Herm. 374: πολλὰ δέ μ' ὑπέειλε βαλεῖν ἐς Τάρταρον εὐρύν.

Daarmee zijn intusschen alle moeilijkheden niet opgeheven. Zoolang nl. een Griek inderdaad wilde zeggen: „gij dringt mij (of tracht mij te dringen) op velerlei wijzen van mijn voorgenomen plan af”,

<sup>1)</sup> Iets dergelijks waarschijnlijk ook bij φρονέω (afl. v. φρόνος), dat, zooals ik (Grieksch Wordenboek s. v.) heb aangegeven, vermoedelijk met φράνω τινος verwant is. Men heeft hier dan dezelfde verhouding als in Lat. *minuere* ∞ *minuari alicui minus mortis* of *mortem*, *dōnum* ∞ *dōnare alicui dōnum alicui* of *aliqui*. Het cardinale punt ligt ook hier dus in het vormen van een nieuwe nauwere verbinding tusschen verbum en nomen actionis in den accusativus.

dan ware te verwachten: σὺ ἐμὲ πόλλας ἀπειλὰς ἀπειλεῖς, juist zooals Aristophanes immers zegt (Nub. 29) ἐμὲ μὲν σὺ πολλοὺς τὸν πατέρ' ἐλαύνεις δρόμους. Zoodra echter in een dergelijke verbinding het substantivum als nomen actionis in plaats van verduidelijkende aanvulling te zijn de hoofdaandacht op zich concentreert, moet het persoonlijk object de rol van „belanghebbend” voorwerp gaan spelen; ten slotte staan alle constructies voor deze mogelijkheid open. Ik herinner aan de latijnsche uitdrukkingswijzen: *induere se* of *vestem* naar *inclusivum* bijv., maar als eenheid *induere sibi vestem* en *induere se veste*; ik herinner verder er aan, hoe de zgn. dubbele accusativus bij *docere* begrijpelijk <sup>1)</sup> is, maar daarnaast ook *(e)doctus alqa re* = *instruere alqa re*, en hoe eindelijk in het Vulgair-latijn *docere alcui alqd* zijn intrede doet, zooals ook Löfstedt meedeelt (Komment. Aethëria 152) vgl. *iubeo* c. dat. sinds Cic. ad Att. 9, 13, 2, niet zooals Löfstedt meent, door den invloed van *imperare*, maar ook door de ontwikkeling zelf die de taal doormaakte, in de hand gewerkt: *iubeo* c. dat. is zeer algemeen, zie bijv. ook Bücheler Carm. Lat. Epigr. 387, 16(?), 719 en Landgraf Komment. Sext. Rosc. <sup>2</sup> 51, W. Baehrens Eranos 13, 21.

Zoo is het dus mogelijk dat ἀπειλέω „ik dring weg”, juist waar het niet meer zijn volle concrete beteekenis behield, maar in een beteekenis van „dreigen” ongeveer overging, de „overdrachtelijke” dativus-constructie aanvaardde. Wat het semasiologische betreft, is hiertegen niet het minste bezwaar. Zie ik juist, dan geeft immers de familie van ndl. *dreigen* een analogon: dit werkwoord staat in verband met „dringen”, zoodat van Wijk (Etym Wdb. 132) zijn beschouwingen samenvat in deze woorden: „dreigen” gaat op „aandringen, dringen, drukken” terug.

Men herleze nu in dit licht nog eens den passus bij Homerus, N 136—148 en speciaal 143: ὥς 'Εκτωρ εἴως μὲν ἀπείλεε μέγχι θαλάσσης/ρέα διελεύσεσθαι κλισίας καὶ νῆας Ἀχαιῶν en vergelijkte daarmee eigenaardige losse constructies als μάστιξεν δ' ἐλάειν Hom. E 366 eld., waarvan dit het eigenaardige is, dat van een eigenlijke overbrenging van kracht door het hoofdwerkwoord op een ander eigenlijk geen sprake is maar het subject van de eerste mededeeling subject en middelpunt blijft, ook van wat verder volgt.

Voelen wij hier nog de oude beteekenis van ἀπειλέω ook bij Homerus doorschemeren, ook Herodotus weerspiegelt, indien ik mij

<sup>1)</sup> Vermoedelijk hebben wij echter ook hier niet de mechanische koppeling van persoonlijk en zakelijk object, beide in den acc., maar is deze constructie oud, daar *docere* causativum is van W. *deh-* (z. gr. *δέχομαι*), *docere alqm alqd* dus eig. „ik laat iemand iets in zich opnemen”.

niet vergis, dit taalbewustzijn door bij ἀπειλέω, dat door ἀπειλέω „dreig” bijkans overstemd werd, voor de beteekenis „dringen, wegdringen” de nadrukkelijke bijvoeging ἐς ἀπορίην, ἐς ἀναγκάιν en dgl. te geven.

Daarmee hebben wij dus *mīnāre* „drijven, leiden”, met *mīnāri* „dreigen,” afleiding van *mīnae* „dreigement(en)”, verbonden.

Vatten wij nu samen, dan blijkt, dat *minae* aanvankelijk ten nauwste met *moenia* verwant de beteekenis had van: „van hout of aarde opgetrokken (wal)”, en dat *mināri* van denzelfden wortel *mei-* „bouwen” de beteekenis ongeveer had van het lat. *struere* bijv. *insidias alci*, zoo *minari mortem alci*, en dit werkwoord in gevoelsinhoud eenzijdig, nl. in malam partem, ontwikkeld liet toen ook zijn invloed op het substantivum *minae* gelden, dat zoo tot zijn beteekenis „booze constructies: plannen, dreigementen” kwam. Men vergelijke hier bijv. het nog volkomen neutrale *ostentare praemia, spem*, maar ook Catull. 64, 187 *omnia sunt deserta, ostentant omnia letum*; daarentegen is *intentare manus* of *viris intentant omnia mortem* Verg. Aen. I, 91 reeds beslist vijandig bedoeld en dus zeker niet een navolging van den uitroep bij Catullus, zooals P. Jahn ad loc. beweert.

De gewone opvatting van *minari* c.a. tot nu toe gegeven wordt door Walde geregistreerd. Bekoord door *imminere alci* „dreigend zich boven iemand verheffen, op iemand neerdreigen” ziet men ook in *minari* een daarmee verwant deponens, dat zijn *i-* — men verwacht van een wortel *men-* „uitsteken” \**menari* — aan de composita, niet van *minari*, want deze bestaan niet, doch van *-mineo*! — ontleend zou hebben, zooals ik boven reeds kort aanduidde. Walde's verdere gissing: „vielleicht unter rein lautlicher Analogie nach *minor, minus* „kleiner” is al zeer ongelukkig daar men veeleer invloed van een woord, dat „groot, overheerschend” beteekende, zou verwachten en aan den anderen kant „rein lautliche Analogie” iets onbestaanbaars is.

Het zal dus nu noodig zijn eerst dezen wortel *men-* „uitsteken, d. ragen” te bespreken. Men vindt deze in de volgende woorden:

**Mentum** „kin”, komt sinds Plautus voor, bijv. Mil. 209, vgl. Varro R.R. 2, 9, 3: *mento suppresso* (tegenover „uitsteken”) leeft voort in het Romaansch (*z*).

Verwant is zeker cymr. *mant* „kin” (*an* < idg. *g, z*. ook Pedersen K.Gr. I 45), misschien oind. *māsta-ka-* n. „kop, top” (niet uit \**mat-tó-*, want dan verwacht men \**matta-*, *z*. Wackernagel Aind. Gr. I, 177 vlg., maar waarschijnlijk derivatie van *s-stam*, *mys-tó-*; onmogelijk is de grondvorm *mozg-tó-*, waarvan Charpentier uitgaat, K.Z. 46, 35. 40). Ook got. *munþs* „mond” oorspr. van dieren: = „snuif, bek” (≈ „vooruitsteken”) behoort hierbij.

Zoo komen wij voor het Latijn niet tot een ouderen vorm *mén-to-*, maar *my-tó-*; over dergelijke substantiva zie ook Brugmann Grundriss <sup>2</sup> II, 1, 409.

De oorspronkelijke beteekenis van *mentum* blijkt echter wel het allerduidelijkst uit het verkleinwoord, als zoodanig fem.: *mentula* „mannelijk lid”; den wortel *men-* in zijn beteekenis vindt ieder, die een gedeelte, zelfs een zeer klein gedeelte der Priapea heeft gelezen!

**Mōns** „berg”, komt sinds Cato en Ennius voor, ook in het Romaansch leeft het voort, maar met *o*. De *ō* van *mōns*, die Priscianus (Keil II, 53, 2) uitdrukkelijk noemt, is dus slechts de gewone Latijnsche verlenging vóór *us*, *us* enz. Voor zoover ik zie, is er dus niets, dat Johansson's grondvorm (I.F. 14, 332): *\*mōn-t-s*, zooals *φῶρ:φέρω* motiveert en evenzeer is het denkbeeld van Brugmann (Grundr. <sup>2</sup>II 1, 410) om voor *mōns* van een ouderen vorm *\*mon-to-* uit te gaan, waarschijnlijk alleen geboren uit een verlangen om de volle *o*-phase (*V°*), in plaats van de verwachte kortste phase, die men bij *-ti-* substantiva verwacht — vgl. oind. *matí-* bij den W. *men-* „in den geest bewegen” te motiveeren. Maar in het historische Latijn is *mōns* duidelijk een *i*-stam, geen *o*-stam en even gemakkelijk als een secundaire *i*-stam bij adjectiva (bijv. *gravis*, *suaavis*) te verklaren is, even moeielijk valt dit bij oorspronkelijk substantivische *o*-stammen; zoo heeft waarschijnlijk Ennius ann. 440 (Vahl. <sup>2</sup>): *montē = monteī* (zoo Otrfr. Müller) of *monti* en dergelijke oude vormen van een *i*-stam *monti-* vermeldde ook Varro L.L. 8, 66; 9, 112.

Deze vorm *mon-ti-* staat nu in het Latijn volstrekt niet alleen: naast *fero forti-* (*fors*), naast *sero sorti-*, misschien zoo *morti-* van W. *mer-* en naast *pars* met de verwachte kortste phase staat de *o*-phase in *portio*: hier kan desnoods *or* nog als  $< r$  beschouwd worden. Wil men dus een bewijs, dat de volle trap van den wortel met *-ti-* kan voorkomen, dan zijn *dōs: dī-lus* (= *δωτήνη: δοτός*), *cūs: cātus* „scherp, puntig, gevat” duidelijk genoeg.

Isidorus liet zich dus door een juist inzicht leiden, toen hij over *montes* schreef Orig. 14, 8, 1: *quod sunt eminentes*, vgl. semasiologisch alb. *mal'* „berg”: ob. *iz-molēti* „uitsteken”.

Deze wortel *men* is in de verwante talen aldus aanwezig; av. *fra-manyentē* „zij winnen een voorsprong”, *maītim* acc. sing. ( $< *my-ti-$ ) „voorsprong van het gebergte, promunturium”, in het Grieksch wrsch. in *Μούσα* „Muze”. Wanneer men nl. bij Homerus hoort B 484 *μούσαι Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι* en 491 *Ὀλυμπιάδες μῦσαι*, voorts denkt aan de afkomst der Muzen uit Pierië bij den Olympus

en wanneer men zich het Muzenpaard Πήγῃσος (~ Πήδᾱσος) van de Ἰπποκρήνη, op den Helicon herinnert en hiernaast plaatst de ten deele evenwijdige ontwikkeling in Italië bij *Curmentis: Ca(s)mēnae* als bron-nymphen: Muzen (Wissowa Rel. u. kult. d. Römer 219 vlg.), dan komt men weer tot Wackernagels schoone explicatie, allen modernen twijfel ten spijt, terug (K.Z. 33, 572 vlg.): *μοῦσα* uit \**mont-ia* in verband met *mons* of \**μοντος* en verwant met alb. *maje* „top” als het uit \**man'e* ontstaan is, hetgeen onzeker is (vgl. Pedersen K.Z. 33, 542, Spitzer Mitteil. rumän. Instit. Wien I, 1914, 327), cymr. *mynydd* „berg” (uit \**moni(i)o-*) vgl. obret. -*monid* in eigennamen bijv. *Win-monid* en *Wen-mened id est montem candidum* in een oorkonde (Loth Chrestomathie bretonne p. 152), on. *mōnir* „nok”, *mōna* „zich hoog verheffen, te voorschijn komen”.

Niet bepaald met *mōns* uitsluitend verwant maar met den geheelen stam is dan **promunturium** „voorgebergte”.

De vorm *promontorium* komt volkomen zeker eigenlijk alleen voor bij Lucilius 125 Marx, de oudste en beste vorm is die met -*mnturium*; de quantiteit van de *u* in -*tur-* is onbekend (z. Herm. 48, 311) en in het Romaansch komt het woord niet voor; evenals bij de werkwoorden op -*turio* is -*turium* zeker denkbaar. De volketymologie is zelfs tot een *promunctorium* gekomen (Keller Volksetym. 24) en deze levendige fantasie („groote neus”) uit zich ook bij Pacuvius trag. 94 (Ribb.<sup>3</sup>): *Idae promunturium, quouis lingua in altum proicit*. De etymologie met *mungo* en het principe der lectio difficilior pleiten beide voor den vorm met -*mnt-*. Daar een *u* hier slechts of oorspronkelijk kan zijn of uit *o* ontstaan, niet uit *e*, komt men hier vanzelf tot een grondvorm *pro-mon-tu-rium*, welks tweede *u* (*tu-*) velerlei kan wezen (z. *augur*: -*ger-*, *augūrium*!). Het geheele woord keert dus ook weer tot een vorm *mont-* van den W. *men-* terug, waarbij *t* misschien bij den W. *men* + *t* behoort. In dat geval is dit woord geheel te vergelijken met lat. *tugurium*<sup>1)</sup> „hut”, waar wij misschien een afleiding van een zgn. part. perf. act. op -*us-* voor ons hebben van den stam (vgl. ἀγ-υιά ἀφ-υιά), niet van het -*to-* participium afgeleid. Behoort *t-* echter tot het suffix, dan kan men hier woorden vergelijken als *cectoria* „greppel”, *cinctorium* „gordel”, *tectorium* „hut” bijv. Priap. 49, 1: *tu, quicumque vides circa tectoria nostra / non nimium casti carmina plena ioci*.

<sup>1)</sup> De jongere vorm in glossen en eenmaal (CIL. 5, 5005) in inscripties: *tegurium* (Arch. lat. Lexic. 9, 436) is vermoedelijk slechts volketymologie. De eerste *u* kan juist de typische kortere phase van het partic. perfecti nog weergeven, vgl. φοῖδα, φοιδάς ~ φιδυία en de part. op -ās bij het praeteritum in het Litauisch.

Verder zijn nu nog twee woorden verwant: **mellum** indien zoo te lezen is bij Varro R.R. 2, 9, 15: *ne vulnerentur a bestiis, imponuntur his collaria, quae vocantur melium, id est cingulum circum collum ex corio firmo cum claviculis capitatis, quae intra capita insuitur pellis mollis ne noceat collo duritia ferri*; men kan moeielijk aan het Latijnsche karakter van het woord twijfelen, daar men het ook in een redevoering van Scipio Aemilianus aantreft (Paul. 137 Linds.): „*vobis . . . reique publicae praesidio erit is, quasi nullus canis*”, waaraan Paulus precies dezelfde beschrijving toevoegt als boven uit Varro werd aangehaald. De *i* is hier waarschijnlijk dialektisch en zeer zeker niet uit een paradigma \**men-lom*: abl. *my-lōd* te verklaren, zooals Niedermann doet (E und I im Lateinischen 65 vlg.).

Een woordstam *men-* = „hals”, die hierin verwerkt is, vinden wij weer in **monile**. Fest. 122 Linds. zegt ervan: *m. dictum est ornatus mulieris, qualem habuisse Eriphylam ferunt. Ex eo etiam equis praependens a collo ornamentum m.* De glossen zeggen eveneens IV 366, 4 bijv.: *ornamenta in cervice mulierum vel equorum pectoralia*. In morphologisch opzicht te vergelijken met *hastile*: *hasta*, *librile* „scapus librae”: *libra* brengt het vanzelf tot een substantivum \**mono-/ā*, dat „hals” moet beteekenen.

Het woord komt in de literatuur zelf het eerst voor bij Cicero, maar als wij de plaats van Festus (z. bov.) overlezen, krijgen wij sterk den indruk, dat de tooneelstukken, „fabulae”, Verrius dit woord hebben gebracht en dit wordt nog waarschijnlijker, wanneer wij bij Cicero lezen (in Verr. IV, 39): *cum (sc. Eriphyla) vidisset monile ex auro et gemmis*. Nu is deze sage in het algemeen weinig door tragici behandeld, in het Latijn, voorzoover wij weten, slechts door Accius, zooals Bethe herinnert Pauly-Wissowa VI 462 i. f.; over Cicero's bekendheid met Accius vgl. Leo Röm. Literaturgesch. 231, 384. Zoo mogen wij dus aannemen dat *monile* vermoedelijk reeds bij Accius voorkwam.

Dit woord komt in de verwante talen als volgt voor: oind. *manī-* „parel”, *mānyā* „hals” (Wackernagel Aind. Gr. I 194; K; Z. 43, 166), av. *minuš* „halssieraad”, Hesychius *μονιός* . . . ὁ περὶ τράχηλον ὄρμος, oier. *muin* (<*moni-*) „hals”, (z. ook Vendryès Zs. f. celt. Phil. 9, 294), *muince* en *muinde* „halsband”, mier. *mong* „maan” (Rev. celt. 25, 32 *mongaib* „met hun manen”), gallo-gr. *μάννος*, *μόννος* „halsketting”, on. *men* (*idg.* \**mon-jo-*) „halssieraad”, ohd. *mana* „maan, manen” (meer bij Falk-Torp-Davidsen I 693), ob. *monisto* „halssieraad”.

Voor het semasiologisch verband van woorden voor „hals” „manen”

met „bergtop” hérimmer ik slechts aan gr. λόφος „hals (hom. καταλλοφάδια φέρων x 169), (manen), helmboos, heuvel”, lat. *collum*: *collis* en on. *hals* „hals, nek, landrug tusschen twee fjorden”, z. ook Falk-Torp-Davidsen I 374.

Hier lasch ik nu een woord in, dat voor de hier besproken maagschap van belang kan zijn:

**Manus** „hand” komt sedert Ennius en Cato voor en is ook nog in het Romaansch een levend bestanddeel. Ook in de dialecten vond men het woord: osc. *manim* acc. sing., umbr. *mani*, *mani* abl. sing., *manuve* loc. sing., *manf* acc. plur.: waarschijnlijk ontstond de *i*-declinatie in den ablativus, waar -*ūd* regelmatig tot (-*ūd*.) *id* werd, zie Buck Osc. and Umbr. Gr. § 59.

Woorden van gelijke beteekenis met gelijkenis in vorm zijn de volgende: gr. μάρη „hand”: εὐμαρής „handig makkelijk”, vgl. gr. εὐχερής: χεῖρ, got. *manuws* „bereid, bereidwillig,” eig. „handig”, ohd. *munt* „hand”<sup>1)</sup> (uit \**mytā* of \**mydhā*, vgl. ook K.Z. 46, 313), zeer waarschijnlijk corn. *manul* „handvol”. Got. *munþs* „mond” behoort in de eerste plaats bij een wortel *menth*- (naast *ment*-, z. bov. 113, 115 over *mentum*, *promunturium*) ook in Hesychius μάθυναί γνάθοι en lat. *mando*, -*ere* „kauwen”, maar juist deze wortel zal vermoedelijk wel met *men*- „uitsteken ~ uitstekend deel, bek = mond” in verband staan.

Voor het begrip „hand” kan men algemeen gesproken of van „grijpen” of van „ballen” > „hand” (> „hand-vol”, vgl. lat. *mani-pulus*: *pleo*, cf. K.Z. 45, 194 en vergelijk Herodotus 5, 100: χεῖρ „handvol, bende, groep”) uitgaan of ook wel van „uitsteken, uitgestrekt zijn,” waarbij dan de hand als extremititeit aan zijn naam gekomen zou zijn. In het eerste geval zou men het best de familie van gr. ἀμάω „ik verzamel, maai, oogst”, lat. *amplus* (uit \**am-lo*-), wortel \**mē*- „grijpen” er in kunnen betrekken, waarover Osthoff uitvoerig gesproken heeft Morph. Unt. VI 344 vgl., in het laatste geval de wortel *men*- „uitsteken”, intr. en trans. Op den bodem van deze vergelijkingen ligt vermoedelijk een oude *r/n* stam, (ook bov. p. 79) zooals voor dit woord heeft uitgesproken Johansson Beitr. gr. Sprachenk. 118, 143. Speciaal van *manus* „hand” kan men bezwaarlijk het verbum lit. *minū* „ik kneed”, russ. *mnu* hetz. hiervan scheiden, z. Meillet De radice MEN- 8.

Ik meen, dat de laatste vergelijking met wortel *men*- „uitsteken” het dichtst bij de waarheid komt, omdat een -*nu*- afleiding van

<sup>1)</sup> Waarschijnlijk is de beteekenis „bescherming” (zie d. *Vor-mund*, *Mündel*) uit die van „hand” ontstaan, vgl. lat. *in manu militi esse*, *manu mittere*: „hand” als symbool van „macht” en van „bescherming”, vgl. oier. *muin* (< *moni*- „bescherming, verdediging”, z. Vendryès Zs. f. celt. Phil. 9, 295).

*ma-* = ig. *mə-* zonder parallel<sup>1)</sup> is en men ook voor het Gotisch in *manucus* „gereed,” *faura-ga-manujan* „van te voren gereed maken” van een *u* stam, niet van een *-nu-* formatie in den trant van de oud-indische V<sup>e</sup> klasse, type gr. *δείκ-νῦ-μι* kan uitgaan. Doch dan blijft in den stamvorm een moeilijkheid over. Men moet dan van een grondvorm *\*m<sub>u</sub>n-u* of anders genoteerd *\*m<sub>e</sub>n-u-* uitgaan. De meeste stemmen nemen heden voor het Latijn een waarde *en*, niet *an*, aan voor idg. *ṛn*(=*n*), zie Sommer Hdb. lat. Laut. Formnl.<sup>2</sup> 45, Krit. Erläut. 13. Doch dit lijkt mij onjuist. Sommers verklaring voor *maneo* (: *μένω*) uit *mn-* is al bijzonder ongelukkig, daar noch deze hypothetische *mn-* noch ook de daaruit ontwikkelde *a* elders in het Latijn een steun vinden; bovendien helpt voor *maneo* in open lettergreep de vergelijking met *scando* (en *mando*) eenerzijds en *quattuor* anderzijds (beide, *q-t*, explosivae) toch wel iets (zoo nu ook II. Güntert Indogerm. Ablautprobl. p. 127). Het voorbeeld, dat Sommer bij zijn beschouwing telkens weer in het vuur brengt: *tennis*: *ταναφ-ός*, *τανύ-γλωσσος* enz. zegt daarom zoo weinig, omdat zooals ik boven aantoonde (o. a. p. 97), deze vorm *tennis* van het vrouwelijk uitgegaan en daar mede identisch vermoedelijk den vol-len trap van de wortel had: *ten-éu-*: fem. *ténu-ī*. Maar ook algemeene phonetische overwegingen spreken hiervoor.

ig. *r*      *l*      *ṛ*      *n*      geven: lat. *or*, *ol*, *em*, *en*  
 (*ṛr*)*er* (*ll*)*el* (*ṛm*)*em* (*ṛn*)*en*      geven: lat. *ar*, *al*, ?*m* ?*n*

Vergelijkt men deze beide rijen, dan zal men reeds dadelijk geneigd zijn op de beide laatste plaatsen de ? door een *a* te vervangen. En een phonetische overweging komt dit vermoeden versterken.

Gaat men de eerste rij na, dan krijgt men door het taalexperiment een eigenaardige conclusie: de nasalen hebben een palatale, de liquidae een velaren vocaal vóór zich ontwikkeld. Door de moderne onderzoekingen, vooral van Osthoff (literatuur bij Sommer Hdb.<sup>2</sup> 166) kennen wij in de italische dialecten twee soorten *l*: *l'* en *ʔ* palataal en velaar. Voor *r* was dit van elders niet bekend en de historische latijnsche *r* heet zuiver dentaal (Seehmann Aussprache 307, 328); de vorm *or*, *ol* wijst hier echter op een achterwaarts gearticuleerde *r*. Anders staat het met de tweede rij, waar vóór liquida of nasalis een doffe

<sup>1)</sup> Mogelijk blijft het intusschen wel, als men ziet, dat dergelijke formaties voorkomen van wortels op nasaal of semi-vocaal voorkomen: bijv. W. *mei-*, korte phase *mi-nu-* in oind. *mi-nó-ti* „hij beschadigt, vermindert” ~ gr. *μινύω* (z. *φσινύω*), lat. *minuo*, W. *ten-*, korte phase *tn-nu-* in oind. *ta-nó-ti* „hij spant”, gr. *τανύω* (vgl. ook Brugmann-Thumb Gr. Gramm. \* 337); voor nomina vinden wij wel is waar dezelfde verhouding, z. Hirt. I.F. 32, 283, Brugmann Grundr. <sup>2</sup> II, 1, 290, doch dit zijn meestal secundaire formaties.

klankkern was overgebleven, onverschillig of men nu *yn* of *en* noteert. Dat deze doffe klankkern, ontstaan doordat de oorspronkelijke vocaal door accentverzwakking op die plaats minder sterk en „persoonlijk”, en waarschijnlijk ook korter werd, tenslotte zich in de neutrale mondholte nestelde en de natuurlijke klank der niet vervormde indifferente vocaal, *a*, aannam, spreekt vanzelf, is ook inderdaad historisch zeker voor *al*, *ar* en ook voor de kortste phase der lange vocalen is men immers tot hetzelfde resultaat gekomen: *a* = *ə* als kortste vorm van *ē*, *ā*, *ō*. Bezieet men de zaak van dezen kant, dan moest men er zich over verbazen, indien ook voor *yn*, *ym* het resultaat niet *an*, *am* was, maar juist *en*, *em* zooals Sommer en anderen aannemen. Op grond van een groot materiaal en langs anderen weg komt thans ook Güntert, Indog. Ablautprobl. 46—69 tot hetzelfde resultaat.

Laat ons hier den draad weer op vatten.

Wij vonden een wortel **men-** en een wortel **mei-** waarvan de beteekenissen elkaar vaak ontmoetten. Een eigenaardig voorbeeld daarvan is wel dit, dat van beide wortels in de Noordwestelijke talen representanten aanwezig zijn met de betekenis „hals” ~ „paal, lange lat”; vgl. van W. *mei-* oier. *mēde* „hals”, *methos* „grenspaal”, van W. *men-* ohd. *mana* „manen”, ohd. *menni* „halssieraad”, Falk-Torp-Davidsen I 693, 708, Lidén I.F. 18, 494.

Naast den wortel *mei-* vonden wij een enkel spoor van *men-* in *mutulus*, tenzij het *mū-* is en uit *moi-* ontstaan is (z. bov. p. 106) en ook in *mutūnium* „mannelijk lid” = *mentula*; Walde geeft *-ūt-*, maar uit de hendecasyllaben van Priap. 52, 10: *nīlo deterius mutuniatus* schijnt *ū* te volgen.

Daarnaast bracht *manus* ons van W. *men-* op W. *mer-*, eventueel gesymboliseerd in een ouden *r/n*-stam, terwijl aldaar ook sprake was van een basis met prothese *amē-* „omvatten”. De naam van de „hand” is vaak van „grijpen, vatten” afgeleid, vgl. ob. *pesti* „vuist” (z. Fay Am. Journ. Phil. 33, 394), lit. *rankà* „hand”: lit. *renkù* „ik verzamel” (I.F. 32, 329), gr. *χείρ*: oind. *hárati* „hij neemt” cf. arm. *iern* „hand” van denzelfden wortel *\*ǵhers-(e)n* en men vergelijkte dan ook nog de Homerische *χε-άρρα* „vleesch-grijper” met zijn modernen vorm, die volkomen een „gekromde hand” gelijk, vgl. afbeeldingen bij Fuhse Wört. u. Sach. 3, 82, verg. ook Sperber ib. 76. Eveneens zal got. *handus* „hand” wel door den handvormigen „prikkel” (afbeelding ib. 75) met gr. *κέντρον* (W. *ken* + *t-* naast *ghend-* in gr. *χανδάνω*, lat. *pre-hendo*) vgl. aor. *ἔκενσα*, *κεστος ἰμᾶς* < *κε(ν)τ-τος* „prikkel” in verband staan; daarbij dan got. *-hinþan* „vangen” en lett. *censzīs* „ik span mij in”, vgl. ook Wood Cl. Phil. 5, 303 en Mod. Lang. Notes 25, 213 vlg. De eenvoudigste vorm van dezen wortel *ken-* heeft

men dan in ἔγ-κονέω „ik span mij in”, δίακονος „dienaar”, waarmede Persson Beitr. idg. Wtf. 161 lat. *cōnāri* verbonden heeft (vgl. nog Hom. φ 291 ἔγκονέουσα met Enn. scen. 104 V.<sup>2</sup> *sed quasi aut ferrum aut lapis durat, rarerer gemitum conatur trahens*), een zeldzaam fossiel in het Latijn van het type van gr. *ωμύω*: W. *nem-*.

Tot woorden van verwante beteekenis hebben dus deze bases: *a-mē*: *mei-*, *meh-*, *men-*, *mer-* geleid en de vraag dringt zich vanzelf aan ons op, of deze bases met elkaar te vereenigen zijn.

Meringer I.F. 18, 270 ging voor *mei-/moi-* van een beteekenis „bouwen” uit: „die Technik welche gemeint ist, wird durch die Bedeutungen „Pfahl, Pfosten, Säule” hierhergehöriger Wörter approximativ bestimmt: es ist kein Flechtwerk und kein Blockhaus gemeint. Also ein primitives Ständerwerk”. Hier is nu het principe van Meringer om de „zaken” te bestudeeren zonder twijfel vruchtbaar gebleken, maar dat men hier slechts een bepaalde phase in de ontwikkeling der „zaken”, der begrippen en hun klanksymbolen, de woorden heeft, is dunkt mij iets, wat ook door Meringer zelf niet betwijfeld zal worden. Tenslotte zal men voor alle reële wortels, hoezeer zij ook later Sachen weergeven in de beteekenis, zooals Meringer die definieert (Wört. u. Sach. 1, 1; 3, 34): „unter Sachen verstehen wir nicht nur die räumlichen Gegenstände, sondern ebensowohl Gedanken, Vorstellungen, Institutionen, die in irgendeinem Worte ihren Ausdruck finden”, in hooger en ouderdom toch moeten komen tot een primaire beteekenis, die rekening houdt met het feit, dat alle taaluitingen tenslotte spiegelingen moeten zijn van handelingen van het sprekend subject, hetzij van actieve handelingen in de hem omgevende buitenwereld door een der vijf zintuigen of het bewegingsgevoel (daarover Lipps Leitfaden der Psychologie <sup>3</sup>/<sub>4</sub> vlgg., Ebbinghaus Grundzüge d. Psychologie<sup>4</sup> I 396) ter kennis van zijn bewustzijn gebracht, hetzij van verwante waarnemingen of gewaarwordingen langs dezelfde toegangswegen door het subject receptief verwerkt. Zoo komen wij dus in laatste instantie voor alle taalwortels tot klanksymbolen voor de functies zelf dier zgn. zintuigen of voor de data der buitenwereld, waarop deze functioneeren. Niet slechts de taal wijst hier dan uit, dat deze beide laatste zaken voor het primitief taalbewustzijn ononderscheiden waren: de W. *leuk-* beteekent „waargenomen schijn” en „waarnemend gezicht”, lat. *lūcet*: oind. *rōcatē* „hij straalt”, *λευκός* „wit”: *λεύσσω* „zien”; „de zon straalt” en „ik zie de zon” was taalteeken voor een zelfde gebeurtenis door het subject beleefd. En terwijl de gedachteinhoud der taal dus weinig zich juist op het denken en spreken van het *subject* richtte,

was de rol in het subjectieve des te grooter, welke het gevoel speelde bij de koppeling, verandering, schepping en vernieling der taalgegevens. Feitelijk is ook thans de toestand nog dezelfde: „ik zie de zon (schijnen)” en „de zon schijnt” heeft voor ons bijna dezelfde waarde en wie het eerste uitspreekt, heeft in de meeste gevallen noch behoefte noch bewustzijn eigen actie te beschrijven. Bij negatieve waarde is de identiteit nog gemakkelijker te beleven. Men denke aan de beteekenissen van lat. *caecus* „wat niet ziet ~, waarin men niet ziet ~, wat niet gezien kan worden = wat men niet ziet”.

Hoe juist dit is, blijkt bijzonder overtuigend uit het ontstaan van de begrippen en de woorden voor „tijd” en „plaats”. Reeds Aristoteles zette uiteen, dat eindeloosheid voor ons geldt voor de beweging en dus voor ruimte en voor tijd en onvertaalbaar laat hij dan volgen dat de tijd òf identisch is met beweging òf iets is dat „met de beweging gebeurt” (Metaphys. p. 1071 b Becker) *ἡ κίνησις οὕτω συνεχὴς ὥσπερ καὶ ὁ χρόνος· ἢ γὰρ τὸ αὐτὸ ἢ κινήσεώς τι πάθος.*

Eerst de moderne psychologie heeft echter (vgl. Lipps Leitfaden der Psychologie<sup>3</sup> 121) aangetoond, dat de ruimtevoorstelling bij ieder individu weer opnieuw ontstaat door het bewegingsgevoel, maar deze „Bewegungsempfindungen tragen in sich selbst nichts von Räumlichkeit, also nichts von Bewegung. Sie werden zu Zeichen für die Bewegung, werden also zu „Bewegungsempfindungen” auf Grund der Erfahrung” en verder werkt Lipps dan de gedachte uit, dat de tastzin tenslotte hier de oorspronkelijke gids is voor het zieleleven: „sind in solcher Weise einmal Bewegungsempfindungen zu Zeichen einer durchmessenen Raumstrecke geworden, so bleiben sie es auch weiterhin”.

Hoe staat het nu met de woorden voor deze beide abstracties „tijd” en „plaats”? Dat de mensch, ook de primitieve, niet deze psychologische theorie in zijn eigen zieleleven als juist ervaren heeft, spreekt wel vanzelf; het ware anders geen ontdekking der moderne wetenschap geworden. Maar dat de mensch in overoude tijden een woord voor deze begrippen en deze begrippen slechts in dat woord heeft kunnen scheppen uit het eigen ervaringsmateriaal, is een onafwijsbare consequentie. Wij mogen dus verwachten in de woorden voor „tijd” en „plaats” begripskernen van „houden, bewegen, (~ veranderen), zetten, langs iets bewegen en tasten,” enz. terug te vinden. Immers uit de samensmelting van bewegingsgevoelens (zelf weer ontstaan uit den tastzin) met de resultaten van het gezichts-zintuig ontstaat eerst het begrip „ruimte” naast „plaats in de ruimte”,

of zooals Lipps dat uitdrukt (t.a.p. 122): beim Sehenden entsteht zweifellos das Bewusstsein, dass Bewegungsempfindungen einen durchmessenen Raum bedeuten, der Hauptsächlich nach dadurch, dass mit ihnen 'die optische Wahrnehmung einer durchmessenen Strecke sich verbindet'. Het begrip „tijd” ontwikkelt zich in verband daarmee; niet het zien van vreemde beweging wekt dit begrip van vóór en ná, maar het beleven van eigen beweging en daarna het zien van vreemde beweging door de correlatie van vreemd en eigen bewegingsgevoel, — men vergelijk het opgewekt worden van eigen bewegingsgevoel en bewegingsneiging door het zien en medeleven van vreemde beweging —, het interpreterend zien van beweging wekt de voorstelling van tijd (iets anders Lipps t.a.p. 103 vlg.); Ebbinghaus Abrisz der Psychol.<sup>2</sup> 107 combineert hiermede ook nog het bewegingsgevoel der oogleden.

Deze beschouwingen zijn van gewicht ook voor de etymologie. Een enkel voorbeeld.

Het lat. **mūtare** „veranderen, (ver)wisselen, verruilen” is hier symptomatisch; Walde, de zuivere linguist, beperkt zich tot den wortel *moi-* in *mūnus* „geschenk als uitwisseling”, gr. *μοῖτος* z. Hesychius *μοῖτοι ἀντιμοῖ παροιμία Σικελοῖς ἡ γὰρ χάρις μοι / τον οἶνο χάριν* (corrupt, misschien zitten de beide woorden *μοῖτον μοῖνο(ν?)* *χάριν* daarin? <sup>1)</sup> vgl. Varro L.L. 5, 179: *si datum quod reddatur, mutuum, quod Siculi moeton: itaque scribit Sophron 'moeton † antimo et'*. „*Ἀντιμοῖ* schijnt mij zonder twijfel een haplogologische verkorting van \**ἀντίτιμος* juist zooals *ἀντίτος* Hom. Ω 213 eld. uit \**ἀντί-τίτος* is ontstaan (zie ook Bechtel Lexilog. Hom. s.v.); Fay stelt voor op de plaats van Varro te lezen (Am. Journ. Phil. 35, 162) *μοῖτον ἀντίτιμοι*; verder zijn verwant got. *maipms* „geschenk” (vgl. lat. *mūnus* hetz.), *maidjan* „veranderen” enz.

Aan den anderen kant Skutsch, de taalhistorisch geschoolde philoloog: hij brengt in de groote Stowasser-Petschenig *mūtare* uit \**mov(i)tare* weer in verband met *movere*. En ook hij heeft gelijk; wie het Latijn uit de literatuur kent, kan zich moeielijk aan dit inzicht onttrekken. Ik geef slechts een paar plaatsen, die mij frappeerden. Plautus Amph. 273: *nam neque se septentriones quoquam in caelo commovent / neque se Luna quoquam mutat atque uti exorta est semel* (zie ook Glotta 8, 109: hetzelfde in het laat-Latijn),

<sup>1)</sup> Bijv. *ἡ χάρις μοῖτου ἔσται μοῖνον χάρις* sc. *ἔστιν*? Voor *μοῖνον* in deze beteekenis vgl. lit. *malnas* „ruil,” *maĩnyti* „ruilen.” Andere coniecturen op de plaats van Varro noteeren Goetz en Schoell in hun uitgave.

vgl. daarmee Lucil. fr. 672, 675 met 674 (Marx): *sis, ab amicis mutes aliquo te, cum satias facta sit*, Verg. Aen. XII, 37: *quo referor totiens? quae mentem insaniam mutat?* Cic. Orat. 55: *est enim actio quasi corporis quaedam eloquentia, cum constet e voce atque motu: vocis mutationes totidem sunt, quot animorum, qui maxime voce commoventur*; ib, 59 waar ook *variabit et mutabit* met *motu* in verband schijnen te staan. Wanneer men van den anderen kant bij Cicero leest (de off. 3, 76): *at qui quodam quasi veneno perficiat ut veros heredes moveat, in eorum locum ipse succedat?*, dan begrijpen wij, hoe ook hier „blijven = gelijk blijven”, „bewegen = veranderen” (eerst van plaats, vervolgens ook van andere eigenschappen) gaat beteekenen. Plinius maakt dat doorzichtig Epist 6, 16, 10: *properat illuc... adeo solutus metu, ut omnis illius mali motus, omnis figuras, ut deprehenderat oculis, dictaret enotaretque*; ib. 6, 20, 3: *ut non moveri omnia, sed verti crederentur*.

Het latijnsche *tempus* in dit verband opgenomen heeft dan zeker ook geen verwantschap in de eerste plaats met *-emno*, gr. *τέμνω* als „Zeit-abschnitt” (voor *temno* ~ „snijden” vgl. *carpere algm*, juist vaak *contemno* = „verguizen”, geheel ~ *κατατέμνω* bij Plato Rep. 488c, z.d.!), ook niet met *\*temp-* spannen (lit. *tempiù* „ik span, rek, rek uit”) in de beteekenis van het ndl. „een spanne tijds”, al kan het misschien later inderdaad met dezen inhoud hebben geleefd, maar *tempus* eig. „het spannen, ingespannen vasthouden” met de correlatie van het met den tijd toenemende spanningsgevoel.

*Locus* is dus ook zeker met *στέλλω*, ndl. *stellen* te verbinden, de grondvorm is dus: *\*stlo-ko-* met het zelfde gutturale suffix, dat in gr. *θήκη* enz. wordt aangetroffen: *stlocus* nog bij Fest. 410, Paul. 411 Linds. *ea consuetudine, qua stlocum pro locum et stlitem pro litēm dicebant*, vgl. Quint. 1, 4, 16 met de beide zelfde voorbeelden; over dit *k* suffix Bechtel Lexil. Hom. 4, Schr. Mnemos 43, 324. <sup>1)</sup>

Voor het Grieksch staan hier de woorden voor plaats en tijd ter beschikking: *τόπος*, *χώρα*, *χρόνος*.

Voor de Grieksche vorm *τόπος* kunnen wij uitgaan van een wortel *teq-* of van *tep-*; beide vinden wij in het Baltisch terug lit. *tèkti* „zich uitstrekken tot, reiken tot aan,” bijv. in een samenstelling voor dit verband bruikbaar *lėpos dantīs n'apteĩka* „de lippen bedekken de tanden niet” (Kurschat) of *tàpti* (idg. *top-*), praes. *tampù* „ik word,” *pri-tampù* „ik bereik”. Doch het laatste werkwoord

<sup>1)</sup> Zeker vinden wij hier in de *o* de bindvocaal; men vergelijk *-tos* ~ *-etos*, *-nos* ~ *enos*, *-ros* ~ *-eros* als suffix; *stlo-ko-s*: W. *stel-* = *χρόνος*: W. *gher-* „vatten” en *ερόνος*: W. *dher-* „vatten”, slechts met een ander suffix. Over suffix *-ko-ja* bijv. lat. *spī-ca* ~ *spīna* z. Stolz Hist. Gramm. d. lat. Spr. 516.

behoort zeker tot de maagschap van *tempiu* „spannen, rekken,” freq. *tampai*, inf. *tampýti* „voortdurend spannen, rekken” en hoort dus met lat. *tempus* samen. Zoo blijft dan voor *τόπος* alleen *\*teq<sup>u</sup>*-over. Het ware nu zeer zonderling, indien dit zoo veel gebruikte woord in het Grieksch geheel geïsoleerd was. Wat het semasiologische betreft, is „zich uitstrekken tot, reiken tot” in verschillende talen slechts onderdeel van een groote familie. Men vergelijke: intr.: I zich uitstrekken; II gaan; III worden: a. levend, b. levenloos. trans. ~ causat: I iets uitstrekken; II brengen, halen; III maken: a. levend, b. levenloos.

Over het fundamenteele onderscheid van levend en levenloos in de taal van de meeste volken leze men beschouwingen materiaal bij Josselin de Jong, De waardeeringsonderscheiding van „levend” en „levenloos” in het Indogermaansch enz. (Diss. Leiden 1913).

In diezelfde verhouding vinden wij nu hier: <sup>1)</sup>

intr.: I lit. *tèkti*, gr. *τόπος*; II lit. *teké'ti* „loopen III a. *τέκος* b. *τόκος* tr. ~ caus.: I (vgl. got. *þeihs* „tijd”); II on. *þiggja* „krijgen”; III a. *τίκτω*, *τέκνον*, b. *τέκτων* enz.

Merkwaardig is hier, dat de groote verwantschap der begrippen van „tijd” en „plaats” en hun woordaanduidingen ook hier weer blijkt uit de woorden van één wortel *teq<sup>u</sup>*:- *τόπος* < *\*toq<sup>u</sup>o-s*, got. *þeihs* < idg. *\*te-n-q<sup>u</sup>o-s* „tijd”.

Over de kwestie der gutturalen beneden een enkel woord. Voorloopig is het eigenaardig te zien, hoe hetzelfde verschil van leven en levenloos ook voorkomt met dezelfde beteekenissen bij twee weer onderling verwante wortels: *per*- en *bher*- (z. bov. p. 123) Men vergelijke:

<i>πείρω</i> , <i>πόρος</i> ,	lat. <i>pārio</i> ~ lit. <i>periū</i> „ik broed”, lat. <i>pāro</i> .
<i>Φέρω</i> , <i>Φέρομαι</i> , <i>fors</i> ,	<i>fordus</i> <i>fertilis</i> .

Wat nu de gutturalen van dezen wortel betreft, ook indien wij van W. *\*teq<sup>u</sup>* uitgaan, is het latere *τόκος* en het perf. *τέτοκα* niet zonderling dan het in andere richting genivelleerde *ἔλιπον*, *ἔλιπες*, van den wortel *leig<sup>u</sup>* in plaats van *ἔλιπον*, *\*ἔλιτες*. Voor *τέκτων* gaat men nu met de geheele familie, o.a. het oude praesens met gerekte

<sup>1)</sup> Men zou een oogenblik er aan kunnen denken, of niet juist zooals naast idg. *per*- idg. *bher*- staat (vgl. gr. *πείρω* ~ lat. *forāre* < W. *bher*-) z. ook p. 124, zoo naast idg. *tek*(s)- idg. *dhek*- heeft bestaan. Juist dit vinden wij niet terug, wel *dhek*- naast *dhē+k-* en *dhē+l-*, vgl. lat. *facio*, phryg. *αἰῶκετ*, lat. *fēlare*, *filius*, *ἑῶλος*, *fēcundus*, *fēci*, tenslotte gr. *τί-ση-μι*, enz. Vgl. *ἑῶκη* uit *\*dhēk-a*. Dan zouden in laatste instantie gr. *τόκος* „rente” (vgl. vlaamsch *kroost* in deze beteekenis) en lat. *fēnus* zeer verre achterneven van elkander zijn. Over *kroost* onlangs van Wijk met semasiologische parallelen, Tijdschr. n.d.l. Taal en Lett. 35, 62 vlg.

phase: oind *tāṣṭi* naast later *tākṣati* „hij bewerkt, vervaardigt” uit van W. *tekḥ-*, juister W. *tek<sup>s</sup>-* z. Schr. Gr. Woordenb. s.v. τέκτων, τέχνη, nu ook Cuny Rev. d. phonét. IV (1917) 97—133.

Maar noch in het Arisch, noch in het Baltoslavisch (lit. *taszýti* „hout behakken”, ob. *tesali* „vellen”) blijkt dat men niet van *hḥ* in plaats van *kḥ* (juister *k<sup>s</sup>* in plaats van *k<sup>s</sup>*) kan uitgaan en nergens is het bewijs geleverd Brugmann Grundr.<sup>2</sup> I 568), dat de spirantiseering *kḥ* > lit. *sz* slav. *s* av. *ś* niet het gevolg was juist van die spirant *ḥ*, juister *s*; het Oud-indisch heeft inderdaad de verloren gutturaal (nog) behouden en die slechts opgeofferd, waar een opeenhooping van consonanten van zelf dit meebracht: *takṣati*: *tāṣṭi* (< *-kḥeti*: *-kḥti*), juister *-k<sup>s</sup>eti*: *-k<sup>s</sup>ti*. Ook waar Brugmann (ib. 563, 564) een bewijs van de verschillende behandeling van *k* en *q* tot zelfs in deze verbinding meent te zien, blijft hij inderdaad het bewijs schuldig.

Als men de door Brugmann besproken gevallen doorleest en slechts het laatste, uitermate onwaarschijnlijke voorbeeld weglaat, dan is er geen bezwaar tegen op de volgende wijze deze spirant, althans als „oerphoneem” op te ruimen: idg. *k + s* bleef maar *q<sup>n</sup> + s* werd overal met verdwijning der labialisering *ks*, behalve in de talen, die aan deze labialisering der gutturalen groote gevolgen toegekend zagen, dit zijn immers Grieksch, Oskisch-Umbrisch en Britannisch of Oost-Keltisch: juist hier ontstond daaruit *κτ* en *kt*. Er is geen bezwaar tegen dit hier zoo te verklaren, dat door het nauwe contact van de *κ*-klank met de *s* deze zijn articulatiebasis naar achteren zag verschoven worden; daarom schijnt mij ook de voorstelling, gewekt door de interdental spirant *ḥ* als teeken. weinig gelukkig, daar deze voor de *s* die bij de alveolen wordt gevormd veeleer een verschuiving naar voren zou beteekenen, z. Jespersen Lehrb. d. Phonet.<sup>2</sup> 34 vlg. Wil men intusschen het teeken *ḥ* toch behouden, dan is hier zeker geen verplaatsing van de articulatiebasis naar voren in het spel, maar een verandering van de zgn. „Enge”. De *ḥ* klanken leenen zich namelijk bijzonder slecht voor palatale uitspraak (z. Jespersen t. a. p. 132) en zijn tegenover de *s*-klanken gekarakteriseerd als Reibelaute met een breede spleet-vormige tegenover deze met een smalle cirkelvormige engte tusschen verhemelte en tong, zooals Jespersen dat (p. 34) uitnuntend uiteenzet. Nu behoeft het wel geen betoog, dat in dit opzicht de *ḥ* klanken juist halfweg tusschen de *s*-klank en de dentale klank met mondsluiting (*t*) inliggen (smalle hooge opening ~, breede lage opening ~, breede sluiting); het kan dan mijns inziens moeielijk toevallig zijn, dat de gewone *κ*-naslag of *κ*-kleuring juist ook wat de lippen betreft

dezelfde spleetvormige opening vertoont (Jespersen 14), die voor *þ* typisch was.

De laatste woorden, die voor de boven geschetste ontwikkeling van uitdrukkingen voor „tijd” en „plaats” van belang zijn, zijn ΧΩΡΑ en ΧΡΟΝΟΣ. Χώρα gewoonlijk „land” komt in de andere beteekenis van „plaats” nog voor bij Herodotus en elders in de uitdrukking κατὰ χώραν ἐστάναι enz. „op dezelfde, op zijn plaats blijven”; ook uit het verbum χωρέω „bevatten, ruimte hebben voor” vinden wij ditzelfde nog duidelijk terug (: χωρέω „ga, wijk” = hom. χανδάνω „bevat”: χάζομαι „wijk”). Beide woorden zijn nu volgens mijn overtuiging van denzelfden wortel *gher-* „houden, grijpen” als χείρ „hand”, oind. *hárati* „hij houdt, neemt, draagt, haalt”; χῶρᾱ is een *ā*-stam met gerekte vocaalphase, zooals bij νέμω \*νωμα dat in hom. νωμάω aanwezig is (z. bov. p. 123) zie ook v. Blankenstein Unters. zu den langen Vokalen der *ē*-Reihe 112, 114. Χρόνος staat tot W. *gher-* zooals Θρόνος „zetel” tot W. *dher-* „vasthouden, steunen”, oind. *dhārāyati* „hij houdt vast, steunt”, en κλόνος „verwarring, opstuwing” *kel-* in (ὀ)-κέλλω, *percello*, κέλομαι, zooals thans ook Boisacq, tenminste voor het morphologische gedeelte, juist opmerkt (Dyct. étym. 1071). Deze nieuwe eenheid: \**ghren-* is echter reeds zeer oud; dit blijkt uit nieuwe suffigeeringen o.a. met *dh* (Persson Btr. idg. Wtrfrsch. 294 noot) en uit het nieuwe praesens \**ghry-jo* met kortste vocaalphase: gr. χραίνω „betasten, (be)strijken, besmeuren, besmeren”. Van belang is juist dit laatste werkwoord, omdat het zoo buitengewoon scherp de oorspronkelijke beteekeniskern heeft vastgehouden en zich zoo voortreffelijk aansluit bij het boven (p. 121) over de rol van de tastzin ontwikkelde gezichtspunt.

Ook wat het morphologische aangaat, openbaart *χρόνος* primitieve tijden; de Saussure heeft in zijn postuum werk Cours de linguist. générale 317 voortreffelijk uiteengezet, hoe juist dit suffix *-no-* eenige van de alleroudste woorden van de Indogermaansche talen vormt: gr. κοίρ-ανος, lat. *dom-inus*, got. *fiud-ans* „koning” enz.; *χρόνος* is dus nog ouder, daar van een idg. *ghro-* geen spoor meer over is.

Zoo keeren wij dan terug naar het punt, waar wij boven (p. 120) trachten uiteen te zetten, hoe ook in deze „sachliche” wortels de taalhistorie toch voor oudere phasen weer door de „Sachen” heen moet komen tot wortels met een beteekenis, die wij abstract zouden noemen, indien men het woord abstract wil nemen in den zin van „algemeen”; hun levensvoorwaarde blijft, dat zij den dienst der zintuigen en van het bewegingsgevoel in hun eerste oorsprong zeer duidelijk tot uiting doen komen. Ook de W. *mei-* dus, door Meringer juist omschreven = „uit hout bouwen, met „Ständerwerk””, heeft

dit niet als oudste beteekenis gehad; deze was veeleer ten naaste bij: „bewegen > doen rijzen”.

Zoo moge dan een oogenblik in alle schuchterheid de mogelijkheid worden geopperd, dat die wortels:

I (a-)mē-, II (a-)mei-, III (a-)men-, IV men-, V mer- alle vergroeiingen zijn van een nog korter klanksymbool mē- en dat al deze vormen lichamelijke (of later: geestelijke) beweging — met de gansche wijdde van dit perspectief in potentia — hebben beteekend.

In het volgende geef ik slechts enkele voorname punten aan, zonder het geheele materiaal te laten voorbijgaan. Men kan dat gemakkelijk in de etymologische woordenboeken bij elkaar vinden:

**I. mē-**: het begrip „beweging” was door den bewegingszin oorsprong (z. bov. 121 vlg.) van het begrip „ruimte” en zoo natuurlijk ook van het begrip „maat”; van af dit punt openen zich talrijke nieuwe uitkijken: **a.** maat, maat bijbrengen, beheerschen; **b.** maat voorschrijven, genezen; **c.** maat van te voren vaststellen, overdenken, plannen maken.

Men vergelijke: μέτρον „maat” (alle etymologiën, die van μεῖ-uitgaan, hebben tot nog toe schipbreuk geleden, z. Boisacq 631); idg. mē-ti- (z. ook c) in lat. mētior, mētiri, part. mēnsus van den verwante wortel men-, z. ben., ags. mēþ fem. „maat”; mēd- μέδιμνος, lat. modus, modius.

**a.** \*mē-d-: gr. μέδων „heerscher”, μέδομαι „ik zorg voor”; (μῆδος „plan list”, μῆδομαι „ik verzin”, z. bov. en c).

**b.** lat. mēdeor, mēd-icus.

**c.** arm. mit (< idg. mēd-) „gedachte”, μῆδομαι, μῆδος (z. b.), mēditor, oier. ro-mīdar (< mēd-) „ik oordeel, denk”.

Uit het begrip „meten” komen zoowel „klein” als „groot” voort, vgl. eenerzijds bijv. nll. „mat-ig”, lat. mēd-icus in het postklassiek-Latijn parvus vervangend bij Tac., Plin. enz., z. ook Löfstedt Komment. Aetheria 71, anderzijds gr. ἐγγεστός, ἰό-μωρος, germ. \*mēra- in got. waila-mērs „goed befaamd” ob. -mērū in namen „groot, beroemd.”

Hierbij voegt zich nu wellicht een vorm van dezen wortel met prothese a-mē-, die ook in het Grieksch later de beteekenis heeft van „éen, samen, bij elkaar”; ik kan hier verwijzen naar Solmsens Beitr. z. griech. Wortforschung (1909) 182 vlg. en Osthoff Morph. Unters. VI, 337 vlg. Voor dezen wortel met praefix komen wij tot

een beteekenis: „samen-brengen, -dragen; omvatten”; hiertoe behooren van Latijnsch standpunt *am(p)lus* „veel omvattend”, *am(p)la* „greep”, gr. ἀμάω „maaien”, ἀμάομαι (medium! „verzamelen”, anders Schulze Quaest. epic. 366 noot, Solmsen Beitr. gr. Wstfrsch. 185), ἄμαλλα in ἄμαλλο-δετήρες „schovenbinders” Hom. Σ 553, vgl. Hesychius ἄμαλλαι δράγματα (:δράσσομαι „ik omvat”) δέσμη τῶν ἀσταχύων, en met de zelfde beteekenis maar niet met versterking van voren, maar aan het worteleinde *met-* in: lat. *meto* „maai”, oier. *methel* „afdeeling maaiers”, ocymr. *metetic* „gemaaid” of *mē* in: ohd. *māen* „maaien”; met lat. *meto* is dan met got. *mita* „ik meet” feitelijk morphologisch identisch.

**II.** De wortel *me+ē-* bleek boven het fundament te leveren voor de woorden *minae*, *admiriculum*, waarvan wij uitgingen. De inhoud, waarin de historische lijnen zich vereenigden was „optrekken”, zooals men later in het Latijn van grootere bouwwerken zegt: „educere”; eigenaardig zegt Vergilius juist (Georg. III, 421) *tollentem minas* van een *vipera*.

De prothetische vokaal, die wij boven in *a-m(ē)-* vonden, keert ook hier terug in de bekende vormen: ἀμείβω, vgl. voor het semasiologische oind. *ni-mayas-* „ruiling”, *máyate* „hij ruilt”, gr. μοῖτος (z. bov. 125 vlg.), lat. *mūtuis* „wederkeerig.”

Het eenvoudigste substantivum van *mei-* afgeleid was *\*mei-ā*: hierin vinden wij met de oude inhoud van bewegen het lat. *meare* terug, zooals (z. bov. p. 10) *béare* op een substantief *δμεῖ-ā* wees, dat ongeveer „rijkdom, voorspoed”, eig. „kracht” beteekende.

**III.** *me+u-*: enkele sporen van een wortel *meu-* vonden wij boven (p. 106, 119), maar vooral meenden wij dezen wortel duidelijk te bespeuren bij de bespreking van *mūtare* (bov. p. 125).

Zonder twijfel behoort hierbij: lat. *moveo* vermoedelijk als werkwoord van het type *Φορέω*, *τρομέω* uit idg. *mou-eiē-/o-*, niet uit *\*meu-eiē-/o-*.

Ook hier vinden wij weer de prothetische vokaal terug in gr. ἀμεύσασθαι „voorbij streven” Hesychius ἀ. ἀμείβεσθαι. διελθεῖν. πέραιώσασθαι en ἀμευσι-επής διαλλάσσοισα καὶ ἀμειβομένη τοῖς λόγοις.

Slechts zoo valt ook licht op de vormen oind. *mīvati* „hij beweegt, schuift, dringt” en op corinth. ἀμοιφα. Evenals nl. tot in historische tijd een zeer gewoon Latijnsch werkwoord als *mētior*, *mēnsus sum* nog duidelijk vereenigt verschillende „uitloopers” van den grooten wortel *mē-* „bewegen” nl. *mē-ti-* ~ *mēn-(s)-* en dus de sporen van dit eertijds bewust naast elkaar voortloopen dezer wortels aan den lijve meedraagt, zoo is wellicht ook gr. ἀμοιφα *\*amoī+u-ā* een con-

taminatie dezer beide wortels en wijst evenals oind. *māvatī* weer op \**mēi-μ-*, waarvan de kortste vocaalphase was idg. *māi-μ* = oind. *māv* -  $\times$  *mēi-μ* = *mēi-μ*.

**IV. *men-***. In lat. *mēnsus* vonden wij onzen wortel reeds weder terug (p. 131).

Dat de maan voorts als „tjidsmeter” te beschouwen is, is welbekend; vgl. Usener Götternamen 288. Zoo komen wij tot gr. *μήν*, ion. *μείς* enz. „maan”, die zich alleen uit \**mēn-s* (> *mēns-*) laten verklaren, lat. *mēnsis*, umbr. *menzue* „mense” vgl. „maan-d”, oier. *mī*, gen. *mīs* (*i* < idg. *e*), got. *mēna* „maan”, *mēnōþs* „maand”, lit. *mėnė*, gen. *mėnesio* „maan, maand”, ook *mėnesis* „hetz.”

Maar deze zelfde wortel heeft ook een geheel andere richting en is in het Indogermaansch de groote stamvader van een talrijk nageslacht geworden met de beteekenis van: „denken, willen”; uit deze overbekende familie haal ik slechts enkelen aan: oind. *mānyate* „hij denkt”, *matī* „gedachte”, *mānas* = *μένος*, gr. *μέ-μον-α* „ik begeer”, *μένος* teg. *Θυμός* als de „door gedachten gesterkte wil” tegenover de onbekookte „opwelling”, lat. *memini* „ik herdenk”, *mēns* „geest, gedachte”, oier. *do-moiniur* „ik denk”, got. *munan* „meenen”, *gaminþi* ~ N. T. *μνεία*, „herinnering”, lit. *menù* „ik meen”, ob. *minjō*, *minėti* „meenen, gelooven”, *po-minėti* „zich herinneren”.<sup>1)</sup>

**V. *mer-***. Deze vorm van den wortel komt voor in de beteekenis: „deel” en in dezelfde beteekenis ongeveer als *men-* „geest, verstand”, met dit verschil slechts, dat hier de inhoud zich ontwikkelt in de richting van „zorg, bezorgdheid”. De prothese bestaat bij deze wortelvorm gewoonlijk in *s-*, niet in *a-*.

*μέρος* τὸ „deel”, *μοῖρᾶ* (< \**mor-īā*) „deel, lot”, lat. *mereo(r)*, *merenda* „avondmaaltijd”; geestelijk: naast lat. *memini* *memor* = av. *mimara* „gedachtig”, W. *mar-* „merken, in de gedachte vasthouden” Bartholomae Airan. Wtb. 1142 vlg., gr. *μέριμνᾶ* „zorg”, volkomen gevormd zooals *μέδιμνος* „maat” z.b., *μέρμερα* *φέργα* „zorgbarende dauden, τὰ τ' ἀνθρώποισι μελήσει”, *μερμηρίζω* „peinzen, tobben”, got. *maírnan* en oiid. *mornēn* „bezorgd zijn voor”. Reeële beteekenis nog: *ἀμέρδω* < *ἀμεργ-ιω* „berooft”: *ἀμέργω* „pluk” (vgl. *ρέζω* < \**ῥεργ-ιω*: *ῥέρδω* < \**ῥεργ-ιω*, dus voor \**ῥερ(σ)δω*), ook hier komt dus de *a-* prothese weer te voorschijn<sup>2)</sup>.

<sup>1)</sup> Het voortkomen van deze beteekenis uit „bewegen” kan men bij gr. *ἐρμαίνεω* eig. „in beweging brengen”, lat. *volutare* en Verg. Aen IV, 284 vlg.: *animum celerem nunc dividit illuc... atque... per omnia versat*; voor *dividere* „deelen” vgl. V *mer-* = „deel”.

<sup>2)</sup> Dat deze ook in later tijd nog niet „vast” was, of juist, dat daarnaast ook nog vormen zonder prothese voortleefden, blijkt uit Hesychius: *μέρδει* *καλύει*, *βλάπτει* en

Van hier komt men door de gutturale uitbreidingen: ἀμέργω vanzelf tot ὁμόργυνμι, en tot lat. *margo* „rand”, germ. *mark* „teeken; grens, grensland” (zoo ook reeds Fick Vgl. Wtb. <sup>4</sup> III 312), juist zooals wij boven tot het begrip „ruimte” en „tijd” kwamen <sup>1)</sup>.

Eindelijk is zeker hier niet van te scheiden de wortel \**mer-* die „beweging > verplaatsing weg van . . . : scheiding, ontbinding, splitsing; verwelken, dood” beteekent, die ook vaak voorkomt met een gutturale uitbreiding (tenuis en media): oind. *mr-tá-* „gestorven”, gr. *βροτός* „sterfelijk”, lat. *mors*, *morior*, *morbus*, got. *maúrþr* „moord”, lit. *mir̃ti* „sterven”, ob. *mr̃ēti* hetz.; verder gr. *μαραίνομαι* „uitgeput raken, dooven, kwijnen”, ἀμέρω „blind maken” en „berooven” (z. boven), < ἀμεργ-ιω, vgl. met *g* on. *mjqrkvi* „duisternis”, lit. *mirgėti* „schemeren”, met *k* oind. *marká-* „verduistering”, lit. *mérkli* „de oogen sluiten”, ob. *mr̃āknqti* „donker worden”; met dezelfde gutternaal oind. *marcáyati* „hij verteert, beschadigt”, av. *marak-* met al zijn praesensformaties „dooden, verwoesten”, vgl. gathisch *maraka-*, jong-av. *mahrka-* „dood, vernietiging”, (ὁμόργυνμι z.b. en vergelijk *abolēre* voor het semasiologische), alb. *mōr* „luis” (Jokl Studien alb. Etymol. 58) vgl. gr. *φθείρ* „luis”: *φθείρω* enz., lat. *marceo* „ben verwelkt” ~ *μαραίνω*), oier. *brēn* „wrak, vermolmd” (< \**mrak-no-*) <sup>2)</sup>.

Het principieele verschil tusschen deze verschillende wortelvormen te willen bepalen, is te gevaarlijk, al krijgt men den indruk dat bijv. de *z* en de *μ* waar het hun oorspronkelijke inhoud: „beweging” betreft tegenover elkaar staan als beweging in verticale en horizontale richting en de wortels *men-* en *mer-* eenerzijds later meer de „door gedachte bestuurde wil”, anderzijds de „zorgen van het hart” aanduiden. Of dan wel de glosse bij Hesychius inderdaad bedorven is: ἀμερεῖν ἀμελεῖν (doch na het lemma ἀμείναςις)?

Dan zou als laatste variatie μέλει, μελεδώνη, μέλος „lied” en „lid” hier ook bij moeten komen. Slechts *mem-* blijft dus — door dissimilatorische belemmeringen — buiten de historische fasen.

μερηῖσα ὀστερηῖσα, ἀμερηῖσα (vgl. over deze glossen Sohnsen Beitr. z. gr. Wrtfrsch. 11; verder Class. Phil. 3, 76; 8, 83; K.Z. 46, 162, Berl. phil. Woch. 1913, 1201, Bechtel Lexil. Hom. 38) naast μείρεται ὀτέρεται, κληροῦται, μερίζεται.

<sup>1)</sup> De μέρορες ἄνθρωποι behooren toch ook waarschijnlijk tot dezen wortel en beteekenen dus ongeveer: „de menschen met hun (van verstand) sprekend gezicht”, zoo ook Bechtel Lexil. Hom. 225.

<sup>2)</sup> Ook hier zal dan de oorspronkelijke beteekenis zijn geweest „gaan, heengaan, er van doorgaan; verminderen”. Dit proces herhaalt zich telkens: zoo lat. *ire* > „sterven” in het laat-Latijn, vgl. W. Baehrens Glotta 5, 98, Rasi ib. 6, 95,

## VII.

### ADŪLO(R).

Het oude Latijn kent slechts *adūlo*; dit komt voor sinds Accius: waar van den *Iovis Satelles* wordt gezegd: *caudā nostrum adulat sanguinem*; *adulare alqm* leeft later nog voort of komt weer voor, bijv. Bücheler, C.L.E. 1058, 5: *cumque pater materque deos pro me adulerent*. (ū!) Deze accusativus is volgens Quint. 9, 3, 1 de oorspronkelijke constructie; ik vermoed dat het construeeren met den dativus later evenals de flexie als deponens het gevolg was van het synonieme werkwoord *blandiri*, te meer daar *adulari* vaak met *blandus* verbonden wordt. Wat *adulari* eigenlijk is, zegt Gellius duidelijk, 5, 14, 12: *(leo) caudam more atque ritu adulantium canum clementer et blande movet*".

Om dit woord te begrijpen zal men dus van een beteekenis „kwispelstaarten” moeten uitgaan en Joh. Schmidt heeft dan ook trachten aan te toonen (Pluralbild. d. Ntr. 203 vlg.), dat men hier zonder Ablautsbezwaren mag gebruik maken van uitnemend geschikte woorden als oind. *vāla-* „staart, haren van den staart”, *vāra-* hetzelfde, ohd. *wāla* „waaier”, lit. *valai* (idg. *uol-*) „staarthaar”, lett. *vālites* „zaadkolf in het riet”. Schmidt gaat aldaar uit van lange wortels, in dit geval van *\*uē-*, de kortere phase *\*uə-* vindt men in twee gedaanten, in casu *va-* en *ū-*, terwijl de oorzaak van het verschil tusschen deze beide nog onbekend is, ook volgens Schmidt. Het bezwaar tegen deze verklaring is nu hoofdzakelijk dit, dat een dergelijke kortere phase *-ū-* van W. *uē-*, niet van *-ēu-*, in het Latijn verder nergens voorkomt.

Voor Latijnsche klankwetten kan men eigenlijk slechts van twee vormen uitgaan om *adūlari* te bereiken: *\*ad-aulare* (*au* = idg. *au* of *əu*) of *\*ad-oulare* (*ou* = idg. *ou* of *eu*). Met deze willen wij het nu beproeven. Het zal dan blijken, dat de beschouwingen boven ontwikkeld naar aanleiding van *adminiculum*, wanneer men ze ook hier toepast op de vormen, waarmee wij ons thans bezig houden, op allerlei mogelijkheden wijzen, die een nieuw taalfundament openbaren. Wellicht meenen sommigen met mij, dat juist de on-

gezochte wijze, waarop zich zoo verschillende vroeger losse feiten tot een nieuw geheel groepeeren, op een volkomen duidelijke manier schijnt aan te toonen, dat in een dergelijke verbinding van vele woorden meer dan een alledaagsch toeval zich openbaart, dat wij hier misschien een causaal verband op het spoor zijn.

Wij vonden ginds (in hoofdstuk VI) een wortel *mě-*, met verschillende „verlengstukken” samengegroeid, en in de meeste gevallen ook daarnaast voorkomende met een zg. prothetische vocaal. Naast elkaar troffen wij daar aan, juist in het Latijn, vormen als *amplus* en *ampla* uit *\*am-lo-/ā* met als grondbeteekenis: „aanvatten, bevatten” en *\*mě-* met verschillende uitbreidingen. Dit *\*amlo-* kan als *am-lo-* en *aml-o-* gesplitst worden, m. a. w. participiale actieve (vgl. slav. *-lŭ* actief participium praeteriti) formatie van den wortel *am-* of *o-*formatie van den verlengden wortel *\*amel-* zijn. Zooals daar het woord *ἄμαλλα* schoof (uit *\*am/-ia*), zoo doet hier het idg. woord voor „windstoot” (gr. *ἄελλα* < *\*amel-ia*, cymr. *awel*) wellicht aan de laatste mogelijkheid de voorkeur geven.

Wanneer nu (z. bov.) woorden van het type *\*mēlo-*, kortere vocaalphase *\*melo-* of *\*molo-* voorkomen, ontbreekt er om de evenredigheid volledig te maken nog slechts één vorm, nl. *aml-o-/ā* naast het boven aangetroffen *\*amel-*, vgl. *aml-ia* in *ἄμαλλα*; welnu, dit is ook juist de vorm, die wij noodig hadden om tot een zuivere verklaring van *adŭlari* te komen, vgl. *claudo* : *reclūdo* e. dgl. Gebruiken wij dus de formuleering, die ons boven verder bracht, dan luidt de vraag thans in haar meest eenvoudigen vorm: zijn er sporen, die op een wortel *\*a-mě-* : *mē+l-* enz. wijzen, met de beteekenis van „waaien”? Het antwoord kost niet veel moeite: gr. *ἄ-φη-μι* „waai”, *ἄφελλα* (z. bov.) „stormvlaag”, lat. *ventus* „wind”, got. *winds* „wind” (uit idg. *\*mē-nt-o-*, reeds idg. > *\*mēnto-*).

Voor de verdere behandeling dezer vraag is het nu noodig eerst na te gaan: waaruit ontstond het begrip „waaien”? Men behoeft hier de vraag maar te stellen om het antwoord te hooren: uit „bewegen”; reeds het bekende kinderlijke geloof, dat „de boomen wind maken” is hier een betrouwbare gids.

Ik bespreek dan later achtereenvolgens (Hoofdstuk VIII) de verschillende typen: I *mē-*, II *mēl-*, III *mēr-*, IV *mēi-*, V *mēm-*, VI *mēqu-*, VII *mēg-*, VIII *mēgh-*, IX *mēt-*, X *mēd-*, XI *mēdh-*, XII *mēp-*, XIII *mēb-*, XIV *mēbh-*, XV *mēm-*, XVI *mēn-*. In de meeste afdeelingen komen ook prothesen voor: *a* of *s*, terwijl bijv. van *mēi-* uitgaande ook (latere) verbindingen ontstonden als *mī+d* enz. De eenige theoretische mogelijkheid, waaraan de taal haar bekrachtiging in feiten niet

schenkt, is, voorzoover ik kan nagaan, *hek-* (wel *heq<sup>u</sup>*: is de *u* hier een soort primitieve assimilatie?) en *heh-* en in verband daarmee *hu-*; het laatste vermoedelijk een feit van dissimilatie van denzelfden rang als het boven besprokene (p. 133) en het zooveel latere verschijnsel, dat uit *\*e-he-ug<sup>u</sup>-om* (= oind. *avocam* „ik sprak”) in het Grieksch *ἔειπον*, niet *\*ἔφευπον* naast *ῥέπος* deed ontstaan.

Van te voren geef ik enkele **algemeene opmerkingen**. De meeste semasiologische eigenaardigheden toch worden het best besproken bij de verschillende afdeelingen. Doch het volgende kan als symptomatisch en principieel, beter hier behandeld worden. Doel is de centrale, oorspronkelijke beteekenis „**bewegen**” van verschillende beteekeniswoordgroepen door voorbeelden aan te toonen.

**I. Woorden voor spreken** (men vergelijke thans het duidelijke overzicht van C. D. Buck Am. Journ. Phil. 36, 1—19 enz. en vroeger Bréal Rev. ét. gr. 14, 113—121, die beide intusschen juist deze vraag niet behandelen) zijn vooral wanneer zij meer den klank dan den inhoud der taal aanduiden, buitengewoon sterk en vaak onomatopoëtisch (*γρῦξεν*, *murmurare*, *kikken* enz.), anders zijn het gewoonlijk werkwoorden, die langs korteren of langeren weg teruggaan op een beteekenis van (lichaams) beweging: *dico*: *δείκνυμι* en *digito monstrari*, zooals bij Persius staat 1, 28: *at pulchrum est digito monstrari et dicier „hic est”*. Duidelijker nog is nld. „*spreken*”.

Meringer Wört. u. Sach. 3, 45 meent verschillende werkwoorden tot deze sfeer behorende te kunnen verklaren door ze hun plaats aan te wijzen in de samengestelde handeling van het runenlezen: I Ritzen, II Hinstreuen, III Aufheben, IV Lesen, V Verkünden.

Meringer betoogt dan, dat de beteekenis dezer werkwoorden eenvoudig langs deze rij verschoven is. Voor de overige is zijn conclusie alleen nieuw in zijn eenzijdige beperking tot het runenlezen en juist deze beperking schijnt mij verkeerd, want steeds en overal is het „lezen<sup>1)</sup>” een „verzamelen” van klanken op grond van letterteekens geweest, vgl. ook lat. *sermo*, indien verwant met *serere* (z. ben.) en hom. *ἔπτει* „is aaneengeregeng”, zooals ook de etymologie van „zien”: got. *sáihvan*: lat. *sequor* „volg”<sup>2)</sup> aantoon.

<sup>1)</sup> Het Grieksche *βουτροφῆδον*-schrift veronderstelt of een sneller en makkelijker lezen dan de moderne mensch tot zijn beschikking heeft of een werkelijk „samenlezen, op-lezen, ἀνα-γινώσκειν.” De keus is hier niet moeilijk. Vgl. ook *ἐπι-λέγομαι* bij Herodotus = ἀνα-γινώσκω „op-lezen”, bijv. 1, 124 eld.

<sup>2)</sup> Een aardig voorbeeld, dat eerst in dit verband begrijpelijk wordt, is de glosse bij Hesychius *κίνεσθαι· κινεῖσθαι· ἐγείρεσθαι... ἰδεῖν· διανοεῖσθαι*; de twee laatste deelen van het interpretament sluiten zich geheel bij got. *sáihvan*: *sequor* aan. Verwant zijn uit-

Maar speciaal voor „spreken” is Meringers betoog — en hij voelt ditzelf blijkens zijn noot — mislukt, daar lat. *spargo* van II eerst weer opduikt in V, terwijl in geen enkele taal iets van dezen wortel met de beteekenis van III of IV valt te bespenren. Moet men dan deze vergelijking laten vallen, die wat den klank betreft zoo afgerond is (*sparg-: spreg- = falw: flecto*)? Van Wijk doet dit inderdaad en geeft bijv. sv. *sprank* als verwant oind. *sphúrjati* „breekt te voorschijn”, gr. *σπαργή* „spruit”, lit. *sprágti* „uitbotten”, *sproga* „vonk” (!), maar ook „spleet” en „scherf, splinter” en sv. *spreken* oind. *sphúrjati* „dreunt, knettert”, lit. *spragěti* „knetteren”; toch durft hij beide, in casu „vonk” met „knetteren” niet te verbinden (!), want „wij komen op al te onzeker terrein, als we met dit *\*sp(h)erǎ'g-* (van *sprank*) de bij spreken besproken basis *\*sp(h)erǎ'g-* identificeren; ongetwijfeld echter hebben tusschen beide basis associatieve betrekkingen bestaan”. Neen, deze beide werkwoorden waren in den grond identisch. Ik wil hier de verschillende vormen en beteekenissen niet herhalen, daar ik eenvoudig kan verwijzen naar de opsomming bij Fick Vergl. Wtb.<sup>4</sup> III 515: gaat men het daar en elders vermelde na, dan vindt men onmiddellijk, dat een beteekeniskern in het midden van al deze woorden huist: „zich uitzetten en wel plotseling, zoodat een zekere ontbolstering plaats heeft”. En bekijkt men nu een werkwoord als lat. *spargere* in dit licht, dan blijkt weer zooals zoo vaak, met hoe verkeerden inhoud veel vormen eener taal tengevolge de vroegere onhistorische philologie blijven vastzitten; ik wijs bijv. slechts op een uitdrukking als *carpere aliquem* „iemand er door halen”, waar eerst een verwant *car(r)ěre* „hekelen, over den hekel halen”, de uitdrukking doet leven, terwijl het expressieve Nederlandsche „plukken, plukharen” meer analogon dan verklaring is. Welnu, zoo gaat het met *spargo*, gewoonlijk vertaald „ik strooi” ook; Plinius schrijft N.H. 11, § 123: *nec alibi maior naturae lascivia lusit animalium armis, sparsit haec in ramos, ut cervorum, aliis simplicia tribuit eqs.*, 12, § 42: *cacumina in aristas se spargunt*, 16, § 141: *mas* (sc. *cupressus*) *spargit extra se ramos deputaturque et accipit vitem*, 24, § 178: *gramen ipsum inter herbas vulgatissimum geniculatis serpit internodiis crebroque*

drukkingen van denken als *επιμαίνειν* bij Homerus „overdenken” en lat. *volutare* „overdenken” = (*in* of *cum*) *animo volvere* (z. boven p. 130) en van den „blik”. Voor het laatste moge men de schoone verzen van Vergilius in al hun plastiek laten leven, dan zal men niet komen tot „rollende oogen” van een verbijsterde Dido: (Aen. 4, 302): *lilia dicentem invidulum aversa tuetur huc illuc volvens oculos totumque pererrat luminibus tacitis et sic accensit profatur* vgl. ib. 7, 251: *... defixa Latinus obtutu tenet ora soloque immobilis haeret intentos volvens oculos*; 8, 618: *ille expleri nequit atque oculos per singula volvit miraturque interque manus et brachia versat... guleam*.

*ab his et ex cacumine novas radices spargit.* Van „strooien” blijft hier niets over, en het Grieksche *σπαργάω* „van sap en kracht gezwollen zijn, openspringen”, dringt zich vanzelf op. Niemand zal den polyhistor Plinius hier van dichterlijk vocabularium willen betichten en zoo wapent dit ons bij voorbaat, wanneer wij bij Vergilius de woorden lezen, zoo merkwaardig voor het verband met spreken (Aen. II 97) waar Sinon spreekt: *hinc mihi prima mali labe; hinc semper Ulixes criminibus terrere novis, hinc spargere voces in volgum ambiguas et quaerere conscius arma.* Ik geloof, dat wij Meringers serie van het runenlezen althans in dit geval beter verplaatsen naar den akker, waar de „bezorging van het zaaiveld: het zaaien (*σπείρω, ἐσπάρην, ἐσπαρται*) omvat, waar als einddoel op volgt: het uitloopen, openbersten, zich ontwikkelen van het jonge gewas, (*σπαργάω*), lit. *spûrgas* „jonge knop aan den boom”, vgl. gr. *ἄσπαργος* „asperge.” Zoo gaf Vergilius hier eenmaal, wat het West-germaansch als gewone uitdrukking ontwikkelde voor „uitzaaien, doen uitloopen ~ uiten, spreken”. Het is zeker geen toeval, dat juist Vergilius tot viermaal toe de uitdrukking gebruikt: *vocem rumpit pectore* en dgl. (Aen. 2, 129; 3, 246; 4, 553; 11, 377), vgl. Tacitus, — maar hier is zonder twijfel een in aanleg dichterlijk beeld gebezigd — (Ann. 11, 2): *ad quod victo silentio prorupit reus;* 11, 35: *incensumque et ad minas erumpentem castris infert.*

Willen wij thans ook de vraag nog onder de oogen zien, wat dan eigenlijk en oorspronkelijk de inhoud was van dien wortel *sp(h)era* + *g* „zaaien” of „(doen) uitloopen, openbarsten”, dan moet in het algemeen worden opgemerkt, dat dergelijke beteekenisverschuivingen in een samengestelde, uit verschillende op elkander volgende fasen bestaande handeling gewoonlijk progressief, niet regressief zijn, m. a. w. dat wij hier veeleer een vooruitloopen op den eigenlijken woordinhoud dan een terugdenken daaraan plaats vindt, in casu zal hier de oorspronkelijke, juistere relatief-vroege beteekenis gezocht moeten worden in de beteekenis: „uitwerpen van het zaad, te voorschijn laten springen van wat dan ook”; oind. *sphuráti* „hij stoot weg, trappelt”, gr. *ἄσπαίρω* „spartel”, lat. *sperno* „stoot weg, versmaad,” vgl. *repudiare* eig. „met den voet terugstooten” naast *tripudium* „een heilige driepas” wijzen bovendien in dezelfde richting<sup>1)</sup>.

<sup>1)</sup> De meer gespecificeerde bewegingen, die in menselijke handelingen tot uiting komen, ga ik natuurlijk stilzwijgend voorbij, omdat men daar een beteekenis „bewegen” zonder enig bezwaar kan verwachten. Men vergelijke het materiaal, dat C. D. Buck verzameld heeft uit het Indogermaansch voor „gevecht”, „oorlog”, „leger”, „soldaat” in Cl. Phil. 14, 1—20 en bijv. oind. *yudh-* „vechten” ~ lat. *inbreo, inba* en lit. *judinu* „ik beweeg.”

Een verdere vraag, die ons hier ook moet interesseeren is deze: hoe ontstaan woorden voor begrippen als „koud,” „bitter ~ zoet,” „hard,” „nat”?

II. „Koud”: 1. gr. ψυχρός is een oud passief *po*-participium van ψύχω, en beteekent eigenlijk „aangeblazen, afgekoeld”, zie Plato Symp. 220<sup>d</sup> waar de woorden van Alcibiades op den koelen, verkoelenden landwind slaan (vgl. Philippson Das Mittelmeergebiet<sup>3</sup> 96) . . . τελευτώντες δέ τινες τῶν νέων, ἐπειδὴ ἐσπέρα ἦν, δειπνήσαντες — καὶ γὰρ Θέρος τότε γε ἦν — χαμεύνια ἐξενεγκάμενοι ἅμα μὲν ἐν τῷ ψύχει καδῆῦδον, ἅμα δ' ἐφύλαττον αὐτὸν (nl. Socrates), εἰ καὶ τὴν νόκτα ἐστήξοι, vgl. ψυχή eig. „adem”.

2. Lat. *frigidus* „koud” < \**srīg-* of \**sreig-* van een W. *s-rēig-*, korterè phase *srīg-*, kortste (*s*)*rīg-*, de *s-* is prothetisch; het koude is ook hier een verschuiving uit het „starre, stijve” van de in vorst gebonden natuur, vgl. lat. *rīgeo* „stijf zijn”, dezelfde ontwikkeling ook weer in het Romaansch Meyer-Lübke Et. Wtb. 7314. Wie buiten veel heeft rondgezworven, weet, hoe dit verstijfde is typisch voor de natuur in den winter. Een andere eigenschap, die hierbij, mij althans, nog sterker opvalt, is de nuchtere afwezigheid van geur, en waren niet in ons noordelijke klimaat de geuren buiten een bijzonderheid van enkele maanden, zich opwerkende tegen den neutralen toestand, zoodat wij dan een bepaald woord met de beteekenis „geurloos” hadden, wij zouden waarschijnlijk de woorden voor „koud” en „geurloos” in elkaar zien overloopen.

Maar hier zou niet zóó sterk overwicht van een van beide — t.w. uitdrukking voor den tast- en voor den reukzin — blijken, omdat wij hier geen indrukken hebben van een ander zintuig tegenover de primaire waarnemingen van den gezichtszin met zijn constateeren van verschillende vormen van beweging tegenover bewegingloosheid, maar tastzin („koud”) tegenover reukzin („geurloos”). Een dergelijke overgang zal dus in het zuiden eerder voorkomen („koud” ~ „geurloos”). Een voorbeeld is „niet geestig”: waar wij spreken van „zoutelooze, ongezouten, flauwe aardigheden” heeft de Romein zijn *iocifrigidi* „koude grappen”; deze uitdrukking laat zich indien ook al langs anderen weg, het best aldus verklaren als boven werd aangegeven.

3. got. *kalds*, d. *kalt*, ndl. *koud*, vgl. ndl. *koel* komt van een W. *gel-* die „steken” beteekent, vgl. lit. *gėlti* „steken”, *gĩlti* „pijn gaan doen”, *gėlmenis* „heftige koude”, z. ook *gyl̃s* „angel” (Leskien Ablaut d. Wurz. im Lit. 325), maar ook dit werkwoord van „steken” heeft oorspronkelijk als inhoud niet anders kunnen hebben

dan het zien en het zelf maken van de stekende „beweging”, verbonden met de gewaarwording van stekende pijn, wanneer men zelf object der handeling is. Zooals „steken” en „stok” (vgl. v. Wijk svv. *steken* en *stok*) zonder twijfel in laatste instantie met „stellen” en „staan”, vgl. lit. *stigi* „ergens blijven steken, blijven”) samenhangen, zoo \**gel-* met \**kel-* „bewegen” (vgl. *κέλομαι*, *κέλης* „renpaard”). Ook deze variatie \**kel-* levert woorden voor „koud” (vgl. oind. *śísira-* „koud”: *śi-tá-* „geslepen, gepunt” bij *śísāti* „wet, slijpt”): ndl. *hal* „vorst in den grond”, lit. *szalnà* „rijp”, *száltas* „koud) en ook voor „warm” (over deze eenheid van tegendeelen z. b. 218) en vooral v. Ginneken Princ. ling. psych. 216, Leuv. Bijdr. 1912, 139, vgl. *sald-* = „zout” en „zoet” in got. *salt* „zout”: lit. *saldūs* „zoet” maar zeker niet zooals Walde zegt Et. Wtb.<sup>2</sup> 671: „ursprgl. „gesalzen”, daher „wohlschmeckend, würzig”, daar het eenvoudig ondenkbaar is dat een woord, dat eenmaal „gezouten” beteekent heeft — een beteekenis die in een taal als het Baltisch zeker onmisbaar is, — ten slotte in diezelfde taal uitsluitend het tegendeel daarvan is gaan beteekenen.

**III.** Bij „zoet” en „bitter” is deze mogelijkheid (nl. „beweging”) natuurlijk ook gegeven. Bij germ. \**bitra-* in os. *bittar*, vgl. on. *bitr* „bijtend, scherp”, met andere vocaalphase got. *baitrs* „bitter”, hebben wij blijkbaar met een zeer sterke uitdrukking voor bitter te doen, die afstamt van idg. *bheid-* splijten: oind. *blinádmi* „ik splijt”, gr. *φείδομαι τινος* eig. „ik scheid mij van, houd mij ver van”, vgl. lat. *parco alci* „ik beperk (mij) ten bate van iemand”, vgl. van den niet verlengden stam *bhei-* gr. *Φι-τρός* „stuk boomstam” naast lat. *findo* enz., niet verlengd ook ob. *biti* „slaan” enz.)

Een uitdrukking voor „zoet” zou alleen dan van dezen wortel te verwachten zijn, wanneer de menschen toen inderdaad een brandend zoete substantie bezeten hadden, zooals de tegenwoordige tijd in de saccharine; maar de zoetheid van den honig kon zich hier nooit bij aansluiten, vgl. Hom. *μείλιχ(ε)ος*: *μέλι*.

Toch meen ik, dat ook zelfs hier wel een schuchter spoor van deze verschuiving aan te wijzen valt. Bij Hesychius staan nl. twee glossen, die met elkaar verbonden moeten worden: *φίδνα·ρίζα ἢ Ἀχίλλειος καλουμένη* en *ιδανόν· εὐειδές. καὶ τὸ ἡδύοσμον. καὶ Ἀχίλλειον ρίζιον*; het spreekt vanzelf, dat de eerste beteekenis op een verbinding met *εἶδος* en *ιδεῖν* wijst, zooals ten overvloede ook uit de naburige glossen blijkt, *ιδάλιμον* en *ιδανή*. De tweede glosse is blijkbaar uit *φιδ-* en *φιδ-*gecontamineerd, zooals dat bij Hesychius zoo vaak voorkomt. Reeds het accent belet, de eerste glosse met de tweede gelijk te stellen

en aan te nemen, dat  $\phi$  hier een onbeholpen schrijfwijze is voor  $\varphi$ . Want volgens het eenstemmig getuigenis van G. Meyer (Gr. Gramm.<sup>3</sup> 315) en O. Hoffmann (Die Makedonen 27) komt bij Hesychius wel  $\beta$ ,  $\gamma$ ,  $\tau$ , maar nooit  $\phi$  als graphie voor  $\varphi$  voor <sup>1)</sup>).

Met 'Αχιλλεῖος ρίζα werd wellicht de γλυκύριζα bedoeld? Over deze *panaces* handelt nl. Plin. N.H. 25 § 30 vlgg. (Mayhoff<sup>2)</sup>); nadat hij in § 29 gezegd heeft: *vetustissima inventu Paeonia* (sc. *herba*) *est. nomenque auctoris retinet quam quidam pentorobon appellant, alii glycyriden* laat hij dan verschillende panacée's volgen naar goden en helden genoemd; § 42 volgt dan: *invenisse et Achilles discipulus Chironis qua vulneribus mederetur...*, *quae ob id Achilleos vocatur... ac sanasse Telephum* <sup>2)</sup> *dicitur*; op een dergelijke bron berust ook de glosse *panacis acillea* III 552, 63. De identifieering van den Achilleswortel met een „zoete wortel” schijnt dan te volgen uit een andere glosse *gliritha est paeonia* (z. b.), *quia glirin graece, latine dulce, eo quod dulce sit, quae et aliae flos dicitur*, V 620, 6. Over dezen *flos* is juist uitvoerig sprake bij het *panaces* van Chiron (Plin. N.H. 25, § 32): *... flos aureus, ... flos efficacissimus, eoque amplius quam supra dicta prodest*. Dat voorts Achilles zijn wijsheid van Chiron gekregen had, is welbekend; men leze de fijne beschrijving in Statius' *Achilleis* bk. I. Doch ook in later tijd was deze overdracht nog steeds bij het volk levendig, z. het *Carmen de Speciebus* (achter Marcellus de Medicamentis, ed. Niedermann = Corp. med. lat. V, p. 282: *quod natum Phoebus docuit, quod Chiro Achillem* eqs. Palaeographisch is het onbegrijpelijke *aliae flos* waarschijnlijk als een *acillea* te begrijpen (*ci* = *a* door haplographie uitgevallen, en in plaats van *a(c)i)llea* of gen. *a(c)i)lleae* las men *aliae*).

Doch een zeker voorbeeld van de eenheid van „zoet” en „bitter” vinden wij in het lat. *amārus*, dat formeel tot *amāre* in dezelfde verhouding staat als *plērus* tot *plēre*. Ook hier echter moet men de zaak natuurlijk weer niet zoo voorstellen, als Zimmermann doet in zijn *Etym. Wtb. lat. Spr. s.v.* alsof *amārus* oorspronkelijk „liefelijk” beteekende; immers wat voor een ander volk of andere generatie liefelijk was geweest πρὸς χάριν βόρᾱς, zooals Sophocles in zijn *Antigone* (v. 30) zich uitdrukt, was zeker niet voor het latere geslacht plotseling bitter geworden. Hier komen

<sup>1)</sup> Het door Meyer aangehaalde λαίβα ἄσπις τρίβος πέλιη hoort natuurlijk met λαῖφος „grove mantel” samen, vgl. lat. *scutum*: σκῦτος en is dus Macedonisch met *b* = idg. *bh*.

<sup>2)</sup> Dit was een gemeenplaats geworden na het δ τρώσας ἰάσεται, zooals blijkt uit Quinti Serenus ed. Vollmer (Corp. med. lat. II, 3) 829: *sanat quae sauciat ipsa ut Larissaea curatur Telephus hastu*.

wij dus ook weer tot een beschouwing van *amāre*, die niet zijn kracht in de eerste plaats zoekt in de Lallwörter, in casu *ma*, *ama*, *mama* enz., maar in een oorspronkelijke beteekenis van *amare* = „nemen, omarmen”, wat reeds de naam *Amata* voor de virgo Vestalis maxima, in de bekende formule bij Gellius I, 12, 14 overgeleverd, betoogt: *in libro primo Fabii Pictoris, quae verba pontificem maximum dicere oporteat, cum virginem capiat, scriptum est. Ea verba haec sunt: „Sacerdotem Vestalem, quae sacra faciat. . . , uti quae optima lege fuit, ita te, Amata, capio”*, waarop Gellius dan laat volgen (§ 19): *‘amata’ inter capiendum a pontifice maximo appellatur, quoniam quae prima capta est hoc fuisse nomen traditum est*. Eigenaardig is dan ook, dat Gellius (§ 15) meedeelt, dat volgens zijn meeste bronnen *capi* uitsluitend van de Vestaalsche maagd gebruikt werd; dit is ook werkelijk volkomen in harmonie met de beteekenis van den naam van *Vesta*, die in ieder geval als „bruid ~ huismoeder” moet worden beschouwd, zooals uit het ritueel en uit haar kleed blijkt, z. Drachmann Rhein. Mus. 51, 286 en speciaal 299, hetzij dan dat men haar als „in matrimonium ducta” met den wortel *ued(h-)* „voeren” in oind. *vadhū-* „bruid”, *ῥέδνον*, *ἔφεδνα* α 177 (vgl. Finsler Herm. 47, 414 vlg.), lit. *redū* „ik voer naar huis, huw”, *vedjys* „bruidegom” verbindt (K.Z. 45, 83, vlg., en in het algemeen Arch. slav. phil. 16, 405 vlg.) of met den wortel *ges-* „wonen, zijn, leven” (Schr. Mnemos. 43, 330; vgl. voor den semasiologischen inhoud Usener Götternamen 32 en over dezen wortel Pedersen Kelt. Gr. II 524; Mém. soc. ling. 19, 187; I.F. 35, 177).

**IV.** Wanneer wij enkele woorden voor „hard” nagaan, bijv. ndl. *hard*, lat. *dūrus*, gr. *σκληρός*, *στερεός*, dan blijkt weldra hetzelfde. Got. *hardus* „hard” behoort bij gr. *κρατός* „krachtig”.

Lat. *dūrus* staat sinds Osthoff's bekende onderzoeking met een grondvorm *\*drū-ro-*: *δρῦς* genoteerd, vgl. Etym. Parerg. 111: „van (eiken)hout, als eikenhout (zoo hard)”, en een feit is, dat tegen de samenstelling van „eikenhout” met „kracht” niet veel bezwaar bestaat, daar hier *rōbustus* „sterk”: *rōbur* „kracht” < „kern van het eikenhout”, als latere formatie den weg wijst. Maar een bezwaar is, dat *-ro-* afleidingen van nominale *ū*-stammen in het Latijn onbekend zijn; waar zij voorkomen zooals gr. *ισχυρός*: *ισχύς*, staat er een althans zeker een verbale wortel naast: *pū-rus*: *pūtus* (vgl. *ῥάρον*: *δοτός*) en oind. *pāvate* „reinigt”, *pūtās* „rein”, *ob-scūrus*, oind. *skauti* „hij bedekt”. Maar bovendien is de grondvorm *\*drū-ro-* vervallen, sinds Wackernagel heeft aangetoond (Sprachl. Unters. zu

Homer 185, 187), dat bij den naam van den eikenboom slechts *drū-*, in geen enkele taal een oorspronkelijk *drū-* wordt aangetroffen. Ook voor *dūrus* komen wij dus tot een grondbeteekenis „sterk, machtig” (z. bov. p. 25); het is dus volkomen onjuist, wat Osthoff t.a.p. 112 zegt, „diese Vergleichung... können wir als von Seiten der Bedeutungen wenig ansprechend auf sich beruhen lassen”. Bovendien heeft dit voor het Latijn ten gevolge, dat wij twee gelijke woorden als verwant mogen beschouwen: *dūrus* „hard” en *dūrare* „harden” en „duren” (z. bov. p. 25).

Het Grieksch bedient zich van *σκληρός* dat verwant met *σκέλλω*, *ἔσκλην* in de eerstē plaats „dor, droog, hard” beteekent, z. ook τὸ σκέλος „het been (bot)”, *σκελετός* „uitgedroogd, ineengeschrompeld”; vgl. Homerus, waar (α 68) ἀσκελές met αἰεί verbonden juist zooals *dūrare* „duren” met *dūrus* „hard” samenhangt en wij dezelfde beteekenis van de prothetische ἀ- vinden als in hom. ἀτενής „gespannen ~ onafgebroken”.

Gr. στερεός eindelijk heeft de beteekenis van „hard” uit „stijf” gekregen. Hier vinden wij een zeer groote familie, die tenslotte van den wortel *stā-* afstamt of er mede verwant is; „staan” > „stijf staan, zich staande houden” > „sterk”, vgl. oier. *seirt* „kracht” (uit \**ster-ti*, cf. oier. *serc* „liefde”; *στέργω* en Thurneysen Hdb. d. Altir. 131, mhd. *starren* „stijf zijn, stijf uitsteken, star kijken”, got. *ga-staúrknan* „verstijven”, ags. *stearc* „stijf, sterk” on. *sterkr* „sterk”, lit. *stregti* (of *ē*) „verstijven”, lett. *stregele* „ijspegel”. Men ziet uit dit laatste woord zoo duidelijk een zekere verwantschap met de voorafgaande: „hard” ontstaat uit of bestaat naast „sterk, stijf”, „koud, droog”. De twee eerste dezer woorden liggen als inhoud reeds onmiddellijk voor den gezichtszin open; over „koud” spraken wij boven; een enkel woord dus thans nog over de tegenstelling:

## V. „Droog”: ~ „nat”.

Denken wij van te voren ons in het begrip „droog” in, dan zien wij als uitgangspunten: „brandend, heet”; „dorstig”; „uiteenvallend”; „licht, niet door water bezwaard.”

De woorden voor **droog** in de verschillende talen komen dit inderdaad bevestigen.

Lat. *siccus* < \**sit(i)cus* „eig. dorstig” is door de Romeinen zelf, nog zoo gevoeld, zooals Plautus laat doorschemeren Curc. 119: (Ph.) *Salve!* (Le.) *Egon salva sim, quae siti sicca sum?* Persa 822 *iam diu factum est, postquam bibimus; nimirum diu sicci sumus*, vgl. de dorstige „keelen”, waarvan Vergilius spreekt Aen. 2, 358. Het Grieksch heeft geheel zoo *δίψα κόνις* Soph. Ant. 246, 429.

Gr. ξηρός (ion. ξερός) is letter voor letter gelijk aan oind. *kṣā-rá-* „brandend”, vgl. *kṣā-yati* „hij brandt”, *kṣā-má-* „verzengd, verdord”, z. *retorridus*: *torreo* in de bekende fabel van Phaedrus 4, 1 en *āreo*, *āridus* „droog, dor”: *ārideo* „in brand staan”. Verdere verwanten zijn onbekend. De vergelijking met oind. *kṣinóti* „vernietigt” (zoo Leumann Etym. Wtb. Skt. 74) is natuurlijk onmogelijk, daar met *kṣinóti* gr. φθίσις, dus φθ-, niet ξ- correspondeert.

Moeielijker is het germ. woord voor „**droog**”. Voor het Germaansch moeten wij hier uitgaan van \**drau-*, *drū-* *drū-*, idg. \**dhrau-*+*q-* of +*gh-* en waarschijnlijk zooals τρύχω: τρύω, νήχω: νέω (z. ook Curtius Greek Verb 199) aannemelijk maken, het laatste. De woorden in de Germaansche talen zijn de volgende: on. *draugr* „drooge boomstam”, ndl. *droog* met *ō* uit oorspr. *drauzia-*; *ū* in ags. *drūgian* „droogen”, *ū* in os. *drukno* „droog”. Falk-Torp en van Wijk kennen geen plausiele etymologie. Dat moge de volgende poging verontschuldigen en eventueel aanbevelen.

Dit woord voor „droog” wordt, meen ik, begrijpelijk, wanneer men voor de oudste beteekenis uitgaat van: „uiteengevallen, korrelig, verkrummeld, niet gebonden.” Wood blijkt tendeele reeds in dezelfde richting gezocht te hebben; hij gaat uit van een wortel *dhreu-* „ausein anderfallen” (Mod. Lang. Not. 20, 42) en verbindt later (ib. 29, 69) lett. *drugt* „znsammensinken” met het woord dat ons bezighoudt.

Het Indogermaansch had een wortel \**dhrau-* „beschadigen, ~ leed doen; in stukken hakken, slaan, snijden,”: oind. (ved.) *dhṛvati* „hij brengt verradelijk ten val”, *dhṛta-* „bedriegelijk”, (< *dhṛ-*; zie Collitz Schw. Präterit. 72), *ῥαύω* „verbrijzel”, lat. *fraus* „< eig. „leed” >; straf” vgl. XII (tab. III 6; X, 8: *se fraude esto*, „bedrog”) *fraudem fraudus sit* Pl. Asin. 286; *frustum* „brok” met dezelfde *σ* van gr. ῥαύωσθην, cymr. *dryll* „brokstuk”, bret. *dral* hetz., (Henry Lex. bret. mod. 106, 273), lett. *druska* „kruimel”.

Met -*gh-*verlenging oind. *drúhyati*, „hij tracht te schaden”, fut. *dhroksyáti*, av. *družaiti* „bedriegt” (z.b.), os. *bi-driogan* „bedriegen”, on. *draugr* „spook, daemon” vgl. Neckel P.B.B. 39, 189—201. Dat de geheele gutturale verlenging hier van het werkwoord voor „liegen” zou zijn overgenomen, is een van de talloze vage beschouwingen van Reichelt in zijn boek Reimwortbild. im Arischen und Altgriech. p. 63 en is op grond van de oudere beteekenis in het Arisch zoo goed als uitgesloten.

Hoe is de band tusschen „verbrijzelen”, „bedriegen” en „droog” te leggen? Wij beginnen met de beide eerste termen. Dat werkwoorden voor „schaden” vaak oorspronkelijk beteekenen ten val

brengen of willen brengen, neersmijten" blijkt uit *fallo*: σφάλλω en uit de ontwikkeling van gr. βλάβω, βλάπτω, vgl. het bekende Homeruswoord van paarden ἔζω ἐνι βλαφθέντε μυρικίνω Z 39. Bovendien pleiten reeds de beide lat. woorden *frustum* „brokstuk" eig. „frag-mentum" en *frustra* „zich vergissend, zich misleidend, nutteloos, ongemotiveerd" hiervoor, men vergelijkte het vers van Pomponius bij Nonius 759 Linds.: *miseret me eorum, qui sine frustis ventrem frustrant suum*; voorts verwijs ik naar de beschouwingen van van Ginneken Princ. ling. psych. 175 en Leuv. Bijdr. 1912, 195. Men vergelijkte ook (z. bov. p. 144) lat. *fraud-* „schade, leed, straf" ~ „bedrog". De band, die „stuk slaan; schaden; teleurstellen (*frustrari*); vergeefs, onbruikbaar, onvruchtbaar" verbindt, is een band van het gevoel: het „stuk" slaan van wat in zijn geheel, wat „heel" had moeten blijven, één en ongescheiden, is een ander slaan dan van den held, die πύλας of Φάλαγγας doorbreekt. Het is het werk van den διάβολος, die voor de Christenen later scheiding brengt in dat wat niet gescheiden moest worden, die vroeger menschen bij menschen belastert en die menschen tegen elkaar vijandig maakt, die bedriegt: men vergelijkte deze drie beteekenissen alle voor διαβάλλω en διαβάλλομαι bij Herodotus aanwezig, zie bijv. 5, 96 ~ 5, 35 ~ 3, 2.

Wat was **droogte**? Men behoeft nog geen anthropologie of ethnologie te duchten, wanneer men leest bij Varro R.R. I, 1, 6: *itaque publice Robigo feriae Robigalia, Florae ludī Floralia instituti; . . . nec non etiam precor Lympham ac Bonum Eventum, quoniam sine aqua omnis arida ac misera agri cultura, sine successu ac bono eventu frustratio est, non cultura*". Men vergelijkte nu de volgende passage bij Liv. 3, 24, 1: *clamant fraude fieri, quod foris teneatur exercitus; frustrationem eam legis tollendae esse* en men heeft de eenheid dezer beteekenissen in den boven vermelden zin in de hand. Door het bezit der beide boekjes van den ouden Cato en van Varro over den landbouw zijn wij bovendien in buitengewoon gunstige conditie, wanneer het er op aankomt na te gaan, wat de watervoorziening voor de boeren vooral in meer zuidelijke subtropische streken beteekende voor het leven van mensch en dier, en voor het gewas. Ik verwijs den lezer naar Varro's R.R. I cap. 6! en naar zijn woorden, die ik hier uitschrijf (I, 11, 2): *villa aedificanda potissimum, ut intra saepta villae habeat aquam, si non, quam proxime: primum quae ibi sit nata, secundum quae influat perennis. Si omnino aqua non est viva, cisternae faciendae sub tectis et lacus sub dio, ex altero loco ut homines, ex altero ut pecus uti possit*, vgl. Cato agr. 1, 3. De geheele landbouw

rondom de kusten van de Middellandsche zee evenzeer als de bevolking en het bewonen dezer gebieden is ook thans, evenals in zijn historisch verloop, in hooge mate van het water, watertoevoer en watergebruik afhankelijk geweest, veel meer dan wij in de lage landen aan de zee ons kunnen voorstellen. Voortreffelijk en overtuigend heeft A. Philppson dit alles uiteengezet (das Mittelmeergebiet<sup>3</sup>, 132—137, 159), vgl. ook Olck Pauly-Wissowa I 278 en z. de aantekening over het ploegen in Italie in: Roman Farm Management bij a Virginia Farmer (New-York 1918) 93 en 127.

Thans gaan wij enkele woorden voor „droog” en „nat” beschouwen, nadat de algemeene opvattingen daaromtrent in Excurs I (z. ald.) behandeld zijn. Wij kunnen hier een passage van Sophocles bijkans als motto nemen, de stalen woorden van Kreon (Ant. 473):

ἀλλ' ἴσθι τοι τὰ σκληρὰ ἄγαν φρονήματα  
πίπτειν μάλιστα, καὶ τὸν ἑγκρατέστατον  
σίδηρον ὅπτιον ἐκ πυρὸς περισκελῇ  
Στραυσθέντα καὶ βαγύντα πλείστ' ἂν εἰσίδοις.

Juist de woorden die ons interesseeren vinden wij hier merkwaardig dicht bij elkaar: *σκληρός*, dat zelf met *σκέλλω* samenhangt, en *Σπαύω*, waarvan ik vermoed dat het den stam bevat, dien in ndl. *droog* aanwezig is. *σκελ-* heeft de beteekenis van „droog, dor, hard, mager,” zoo ook *σκελιφρός* „droog schraal.”

Wij hebben boven (p. 144) reeds met een enkel woord op de band gewezen, die deze woorden samenbindt. Ook wanneer men let op de proportie *fraus*: *Σπαύω* = *bedriegen*: *α* komt men voor *α* in casu het woord „droog” tot een beteekenis „verbrijzeld, korreilig, stuk gewreven of geslagen.” Dat de „droogte” uit het begrip „verbrijzelen” zich kon ontwikkelen, is dus langs tweeerlei weg denkbaar. Men kan nl., zooals hierboven werd herhaald, van de zintuigelijke eigenschap uitgaan: „droog” voor den tastzin = „ruw, verbrokken”; men kan de droogte, eerst afleiden uit de zelf weer secundaire beteekenis „bedriegen.”

Vgl. „stuk slaan”

„stuk slaan”

„droog”

„den bodem in slaan”, „fehlschlagen”

„droogte”.

Kiest men den laatsten weg, dan kan men zich behalve op bovenstaande beschouwingen beroepen op de parallel van het gr.  $\acute{\alpha}\tau\eta < \acute{\alpha}\tau\eta$ . Havers heeft nl. (K.Z. 43, 239) aangetoond, dat hier inderdaad van een oudste beteekenis „slag (op het hoofd), bedwelming” moet worden uitgegaan, waarvoor men het d. *Schlag-anfall*:

gr. ἀπό-πληκτος vergelijken moge. Hoever ook hier de beteekenis zich voorts ontwikkeld heeft, blijkt wel uit zijn conclusie (t. a. p.):

Grondbeteekenis: Schlag. Daaruit:

1. Ohnmacht, Betäubung (zie II 805)
2. Wahnsinn.
3. Betörung, Verblendung.
4. Trug (bijv. μ 372).
5. Verschuldung, Frevel, Sünde.
6. Strafe, Unglück, Schaden.

Men voelt wel, dat men hier geheel en al in de gedachtesfeer van het boerenvolk komt, dat zich door een plotselinge droogte den voorspoel ja den *victus* voor het volgend jaar ziet ontgaan: „Unglück, Sünde, Strafe”.

Toch wijst het feit, dat het Germaansch voor den grondvorm \**dlhrau+gh-io-* als zgn. gerundivum de beteekenis uitsluitend van een adjectivum heeft, veeleer op de eerste verklaring als oorspronkelijk en primair uitgangspunt van deze eigenaardige ontwikkeling. Niet-tegenstaande dit alles neem ik toch aan, dat de tweede ontwikkeling langs meer psychischen weg in sommige gedeelten van het Indogermaansch ook aanwezig is geweest en wel om de hierbij behorende woorden in het Avestisch.

Voor de eerste semasiologische gedachtengang zijn behalve het citaat uit Sophocles' Antigone ook deze — ten deele eerst hoogerop verwante glossen van Hesychius interessant: *τρυγεῖ ξηράνει; τρυγαβόλια· εἰς ἃ καρποὺς ξηροὺς ἀπετίθεντο; τράυσανον· ξηρὸν πᾶν ἢ φρυγάνον; θραῦρον τραγανόν. θραυόμενον* naast *τραγαλέον. διερωγότα* en vooral: *τραγαῖν οὕτω τὸ ἀκαρπεῖν τινες τῶν γεωργικῶν. οἱ δὲ †μενῶν (ἀμπέλων) νόσον. καὶ τῆς φωνῆς τὸ πάθος; θραῦσις· πληγή. σφῦρα ἢ τοὺς βῶλους θραύουσα, misschien ook θρόος· σκληρὰ φωνή* (bij *θρέομαι*, W. *dlhreμ-*?).

Wat het Avestisch betreft; daar heeft men, vooral in Yasna 30, de duidelijke ontplooiing van een dualistisch geloof, volgens hetwelk de Goede geest en de Booze geest elkaar in dit leven voortdurend bevechten, zoodat het leven en de menschen in twee kampen zijn verdeeld, die elkaar eeuwig bestrijden, de aanhangers van het *Aša-* „recht en waarheid” en der *Drug* „leugen, bedrog.” *Aša-* is het zelfde woord als oind. *ṛta-* en behoort bij het causatieve *arəyati* „hij voegt samen, verbindt tot een geheel, steekt in” (zoo ook K.Z. 46, 318), vgl. Hesychius *ἀρταῖοι· δίκαιοι παρὰ Πέρσαις*, gr. *ἀρέτη* „kracht, flinkheid; deugd”, vgl. Hom. *θ 329 οὐκ ἄρετᾶ κακὰ ἔργα* en τ 114 *ἀρετῶσι δὲ λαὸι ὑπ' αὐτοῦ* „gedijen”, waarmee men dan gr. *Ἀρέθουσα* naam van bronnen, oind. *ṛdhāti* „hij gedijt,

gelukt, heeft succes" kan vergelijken, ofschoon men hier meestal van idg. *l* uitgaat ter wille van gr. *ἄλθωμαι* „groeï op", lat. *alo* enz.

Reeds de inhoud van deze tegenstelling van *Drug* zou een verband van dit laatste woord en van nll. *droog* met *ῥαῖω* „verbrijzelen, uiteen- of stuk slaan" zeer aannemelijk maken, maar daar komt nog bij, dat in de hooge en vage taal van Zarathustra's geloof een economische bedoeling schuil schijnt te gaan: „die Reformation Zaratuštras war nicht ausschliesslich religiöser sondern zugleich auch wirtschaftlicher Art, indem sie das Ziel verfolgt, die nomadisierenden Stämme Ost-Irans an Sesshaftigkeit und in Zusammenhang damit an rationellen Betrieb des Ackerbau und der Viehzucht zu gewöhnen," zegt Bartholomae in zijn Gaṣa-vertaling p. 133. In dezelfde richting wijst ook de naam van een der goede geesten *Haurvatāt* „Welvaart" eig. „Geheelheid, Ongebroken zijn," die eigenaardig later juist als genius van het water optreedt (Reichelt Avest. Elb. 26), tegenstander dus van de vernietigende droogte. Op dezelfde wijze staat tegenover de latere beteekenis van *Aša-* „genius van het zegenende vuur (vgl. de mythe van Prometheus) en in de Gaṣa's *Atar* „Vuur" als weldoende warmte en als reinheid, als diens tegenvoeter en tegenstander *Aēšma-* „geest van de woede en de toorn" (niet *aiša*, wegens *s*, niet *s*) en deze is met zijn epitheton *arvī-drav-* „met bloedig houten wapen" de grimmige bestrijder van de Goede macht vgl. Yasna 29, 2: *ahuram . . . yō drəgvō-dəbīš aēšmənəm vādāyōit* „die Ahura met de Bedroggeesten samen terugstoot (optativus)". Wat deze laatste betreft, tasten wij waarschijnlijk niet zoo heel ver mis, als wij dezen geest met den Latijnschen *Rōbīgus*, later *Rōbigo* „korenroest of korenbrand" identificceeren; over deze macht het laatst Pfister Pauly-Wissowa I A 950, Wissowa Rel. u. Kult.<sup>2</sup> 196. Ook hier vinden wij weer hetzelfde kritieke tijdstip terug: juist in het voorjaar <sup>1)</sup> is dit gevaar voor het koren dreigend, Plin. N.H. 18, § 284 zegt: *tria namque tempora fractibus metuebant, propter quod instituerunt ferias diesque festos, Robigalia, Floralia, Finales* (de Robigalia zijn op 25 April) en brengt dan het afweerfeest in verband met de ondergang van Sirius. Ook Ovidius spreekt het duidelijk uit (Fast. IV 917 vlg.): *nec venti tantum Cereri nocuere nec imbres, nec sic marmoreo pallet adusta gelu, quantum si culmos Titan incalfacit udos. Tunc locus est irae, diva timenda, tuae*: ook hier de toornaanval van den schadenden zonnegod; op zijn fictieve vraag geeft

<sup>1)</sup> Ook noordelijker is het het voorjaar, dat door regenboosheid voor de oogst de grootste gevaren meebrengt; typische parallelen bij de Slaven geeft Deubner Arch. rel. Wiss. 9, 450.

dan de priester van Quirinus of Mars <sup>1)</sup> het volgende antwoord, dat zeer duidelijk is:

*Est Canis, Icarium dieunt, quo sidere moto  
Tosta silit tellus, praecipiturque seges.  
Pro cane sidereo canis hic imponitur arae  
Et quare pereat, nil nisi nomen habet.*

Ook Wissowa ziet (t.a.p. 197) in het afweeroffer der roode honden of roode vossen „einen Repräsentanten des die Saaten verheerenden Sonnenbrandes”; dit kan men ook bij Ovidius nog duidelijk tusschen de verzen doorlezen, waar hij den wedloop der vossen met brandende fakkels aan hun staarten beschrijft (Fast. IV, 709 vlg.) in een aetiologisch verhaal en dan laat volgen:

*Factum abiit monumenta manent. nam deicere captam  
Nunc quoque lex volpein, Carseolana vetat,  
Utque luat poenas, gens haec Cerealibus ardet;  
Quoque modo segetis perdidit, ipsa perit.*

De „roode” vos was evenals *rōbigo*: *rōbur* „het roode, donkere kernhout” de korenbrand zelf, en zoo „brandde men nu reeds te voren den brand uit”, opdat de vernietigende werking al zou zijn uitgewoed, een homoeopathische prophylaxe dus, haast in den trant van onze inenting; de „roode” was, om het zoo uit te drukken, nomen agentis en nomen actionis tegelijkertijd.

Voor deze ziekte van het gewas hadden de Grieken een dergelijk woord *ῥυσί-βη* dat gelijk *ῥυσί-πελας* „roodvonk” gevormd is en met *ῥυσρός* in verband staat, zooals de rhodische vorm *ῥυσί-βη* Strabo 13, 613 — indien oorspronkelijk met *ῥ* volgens den regel van Caland —, nog duidelijker aantoont; Hesychius zegt ook: *ῥυσί-βη νόσος τις ἐξ ἄερος ἐπιγινόμενη τοῖς φυτοῖς καὶ καρποῖς*, vgl. ook Niermann (Indog.) A(nz.) 19, 35.

Waarschijnlijk heeft de naam voor deze plaag zijn „rood” wel ontleend aan de kleur van het koren, dat inderdaad een zekere roestkleur ging vertoonen, reden waarom dezelfde plantenziekte ook *ferrugo* wordt genoemd en Plato *Politeia* 609 a de *ῥυσίβη* ook samen noemt met de roest *ῥός* van het ijzer en het kopergroen. Maar de kleur rood heeft ook voor vele volkeren de plaats bekleed van het zwart, en is zoo herinnering en symbool van den

<sup>1)</sup> De latere inventie, dat Mars oogstgod, niet oorlogsgod zou zijn geweest, wat zich hierbij goed zou aansluiten, wordt door Wissowa *Rel. en Kult.* <sup>2</sup> p. 143 doeltreffend bestreden. Maar juist boven is duidelijk geworden, hoe Mars als oorlogsgod toch met oogst en voorspoed in verband kan staan.

dood geworden, vgl. Fr. von Duhn, Arch. rel. Wiss. 9, 1 vlg. Zonder twijfel heeft de kleur van het bloed hier den meesten invloed in gehad en is zoo de roode dood zeker de meer gewelddadige zuster van het „overlijden” en „afsterven”, maar ook komt daarbij de beteekenis van het bloed ook voor het leven hiernamaals in aanmerking, v. Duhn t.a.p. 8, noot.

Nog een andere omstandigheid, die ons het Avestisch duidelijk maakt, versterkt mij in de overtuiging, dat onder de vele abstracte en ethische godsvoorstellungen van Zarathustra's volk oorspronkelijk daemonen voor veeteelt en landbouw schuil gaan. Niet alleen de voorstelling van den Oer-Stier, wiens ziel in Yasna 29 de hoogste machten aanspreekt, maar ook de inhoud van de Drugdaemonen leent zich voor een dergelijke interpretatie. Gaat men namelijk na (Bartholomae Altiran. Wtb. 779 vgl.), welke geesten tot de Drugs behoren, dan vindt men in de eerste plaats de *Ašay Dahāka*, welke laatste naam toch zeker wel met oind. *dāhati*<sup>1)</sup> „verbrandt” het gemakkelijkst verbonden zou worden, wanneer niet idg. *gh* of *gʰh* in het Avestisch *š* of *j* zou doen verwachten (Reichert Avest. Elb. 45). Bartholomae gaat (Zum Altiran. Wtb. 213) van de gewone waarde van av. *h* = idg. *s* uit en ziet in den „Slang Dahāka” een toovenaar; in dat geval zou men het woord moeten verbinden met oind. *das-rū-* „wonderen verrichtend”. Maar als men dan ziet, dat deze slang met drie koppen en drie muilen later als daemonische macht Koning van Iran wordt, nadat hij koning Yima, die duizend jaar lang een gelukkig bewind over het land had gevoerd „zonder hitte en koude, ziekte of dood”, van den troon gestooten heeft, dan vraagt men zich een oogenblik af, of ook hier de geest van groote vernielende hitte en epidemieën — men vergelijke den Aziatischen Apollo doodend met zijn pestbrengende pijlen in de Ilias (Wilamowitz die Ilias und Homer 247, 341) — in den naam *Dahāka* is aangeduid. Vindt men daar eenige waarschijnlijkheid in, dan zal men den naam wegens de *h* als leenwoord uit Oostelijke dialecten, nl. uit Indië moeten beschouwen. Ook daar toch komt *dahan-* voor als naam van het „vuur” maar ook met de beteekenis „hoosgezind”, terwijl *nir-dahati* de beteekenis heeft „hij doet verwelken, versmachten”. Bovendien wordt dé wortel in *dah-* = oind. *das-* in

<sup>1)</sup> Over de beteekenis van den regen ook in Indie vergelijke men den dienst der Maruts „Windgoden, goden en van het regenbrengende onweer.” Ook hier is de kritieke tijd het voorjaar, z. Hardy Indische Religionsgesch.<sup>2</sup> 37. In Indië duurt de regentijd van half Juli tot October, Pischel Leben und Lehre des Buddha<sup>2</sup> 35. In het algemeen vgl. Achelis Abrisz der vergl. Religionswiss.<sup>2</sup> 77.

het Avestisch juist niet van „booze kundigheden, tooverkunsten en listen” gebruikt, maar bijv. *dahma-* duidt den burger aan, die op de hoogte is van alle zaken, die een orthodox lid van de kerk behoort te weten. Verder komt *Drug* gesubstantiveerd slechts nog voor van *Nasus* de „Lijkenheks”. Ten slotte vindt men *Drug* als tegenstander van de „Gehoorzaamheid” en in een paar functies, die nog niet geheel begrijpelijk zijn (z. Bartholomae Altiran. Wtb. 780).

Zoo schijnt dan in het Iraansch de beteekenis van *Drug* „geesten van *bedrogen* misleiding” een afleiding uit den ons bezighoudenden wortel *dhreu-*, *dhrau+gh-* „stuk slaan, vernielen, beschadigen” tot op zekere hoogte zelfs aan te bevelen en blijkt dit voor de ontwikkeling der begrippen „droog” en „nat” met hun correlate aanduidingen in de taal van eigenaardig belang.

Eindelijk, enkele woorden voor „nat”. Een punt van uitgang kan hier zijn: „glad, glimmend” „doorzichtig”, doch vaker „vloeibaar, vloeiend”: dan is het weer een uitdrukking van beweging òf in een bepaald geval onmiddellijk òf als herinnering aan de actie van die vloeistof in normalen of vroegeren toestand. Voor het laatste denke men aan de epitheta ornantia in alle talen.

Als voorbeeld nemen wij hier alleen het ndl. *nat*, gr. *νότος*, „vochtige wind”, *νότιος* „vochtig”. Zoodra wij hier vergelijken gr. *νέω*, fut. *νεύσομαι* naast *νήχω*, *νήχομαι* (*ā*), en vervolgens gr. *νηύς*, lat. *nāvis*, dat in dezelfde verhouding staat tot het werkwoord als gr. *πλοῖον*: *πλώω*, *πλέω*, vinden wij een wortel met en zonder *s*-prothese *ne+u*, *nā+u* of *+gh-*; de vorm *nā+u-* is nl. aanwezig in het verbum *νᾶ(ε)ω* en *νᾶίω* < *ναε-ιω* „stroomen” tegenover *nā+u-* ook in deze beteekenis in den naam der Naiaden: *νύμφαι νηιάδες* (v. 356), vergelijk Bechtel Lexil. Hom. 234. Uit *\*νᾶερος* ontstond *νᾶρός*, ion. *νηρός*, en de godennaam *Νηρεύς*.

Zoo bleek uit de voorafgaande besprekingen, dat de voorstelling eener **beweging** bij talrijke en zeer verschillende categorien een groote rol speelde. Lommel (Neue Jhrb. 35, 417—427 Etymologie und Wortverwandschaft) betoogt wel is waar, dat men onmogelijk voor alle woorden van verbale wortels kan uitgaan: bijv. voor verwantschapsnamen, praeposities en natuurlijk interjecties enz., maar hij gaat in zijn voorbeelden veel te ver en zeker kan men voor verschillende woorden ten slotte een „verbale” beteekenis opsporen. Dat bijv. het woord voor „voet”: oind. reeds als *o-stam padā-* n. „voetstap”, gr. *πούς*, lat. *pēs*, vgl. oind. *pāt* m. „voet”, acc. *pādam*, met dezelfde verlengde phase van gr. *πηδόν* „blad v. d. roeiriem”,

πηδάλιον „stuurriem”, (over welke klankwisseling men dan vergelijkte Conway Ital. Dial. p. 597) niet zou samenhangen met oind. *pádyate* „hij valt, gaat”, terwijl deze wortel *pěd-* zonder twijfel met *pet-* in gr. *πίπτω, πέτομαι*, lat. *peto* verwantschap vertoont, is niet aan te nemen. Het recht op prioriteit, hetzij voor idg. subst. *ped-* hetzij voor het verwante werkwoord, is in dezen natuurlijk geheel zonder belang.

In Excurs II worden als proef in dit verband de verwantschapsnamen opgenomen.

Vatten wij dus samen, dan lijkt mij de meening van Lommel, door velen gedeeld, dat zeer vele woorden der verschillende talen zich blijvend verzetten tegen een verklaring uit een verbale betekenis en wortel slechts met een groote restrictie juist.

Van de praeposities zijn zeer vele zeker, zoo al niet van een verbale wortel afgeleid, dan toch met dien wortel verwant: ik verwijs hier slechts op de talrijke vormen met *p-r*: *πείρω* enz., *t-r*: *W. ter-* (*τείρω, tero*). Van de verwantschapsnamen zagen wij (Excurs II), dat wellicht ook eenige, herhaaldelijk als getuigen voor bovengenoemde theorie aangehaald, zich met een verbaal wortel of een wortel, die verbaal werd, laten verbinden.

Voor de overige komt men tot natuurklanken, waarover men reeds bij Gellius een paar opmerkingen vindt die te weinig bekend zijn, daar waar hij de beschouwingen van den wonderlijken Nigidius weergeeft (10, 4, 4 vlg.): „*ros*,” . . . . *cum dicimus, mota quodam oris conveniente cum ipsius verbi demonstratione utimur et labeas sensim primores emovemus ac spiritum atque animam porro versum et ad eos, quibuscum sermocinamur, intendimus. At contra cum dicimus „nos”, neque profuso intentoque flatu vocis neque proiectis labris pronuntiamus, sed et spiritum et labeas quasi intra nosmet ipsos coercemus. Hoc idem fit et in eo, quod dicimus „tu”, „ego”, „tibi” et „mihi”. Nam sicuti, cum adnuimus et abnuimus, motus quidem ille vel capitis vel oculorum a natura rei, quam significat, non abhorret, ita iam his vocibus quasi gestus quidam oris et spiritus naturalis est. Eadem ratio est in Graecis quoque vocibus, quam esse in nostris animadvertimus.* Nigidius was, zoo heet het, aanhanger van de *φύσει*-richting. Ook voor ons zijn deze natuurklanken van den jongen mensch en van de menschen dan geïnterpreteerd, vastgehouden en gebruikt naar hun klanksymbolische algemeene waarde of naar hun van buiten aangebrachte toevallige gelegenheidsbetekenis. Een deel er van werd aangewend om de waargenomen beweging, zoo vaak dit mogelijk was in verband met akoustische, visuele enz.

indrukken, aan te duiden en bij voorkeur koos men hiervoor vanzelf die klanken uit, die in algemeene waarde het dichtst bij het aangeduide scheenen te staan, dus een survival of the fittest ook hier. Dat beweging en het zintuig voor deze beweging, het oog, in de taal en haar bestudeering boven andere zintuigen den prijs steeds zal wegdragen, trachtte ik boven aan te toonen; slechts voor de waarnemingen, waar een gezichtsbeeld en een overheerschend gehoorbeeld versmolten, bijv. bij een voorbijdonderenden trein, zal natuurlijk het akoustische opnemen en dus natuurlijk het akoustisch teruggeven boven den gezichtsprikkel en -indruk zijn macht uitspreken en zal men komen tot de onomatopoeie of tot Lallwörter, Schallnachahmungen. Juist en slechts hier is de „beweging” in de woorden niet als plaatselijke maar als geluidsbeweging uitgedrukt, wat in den grond op hetzelfde neerkomt, evenzeer als men deze correlatie bij woorden voor „licht” en „snel bewegen, flikkeren” waarneemt, waarvoor *αἰόλλω*: *αἰόλος*, *coruscare*, *coruscus* getuigen zijn (z. ook. ben. Hoofdstuk VIII) <sup>1)</sup>.

<sup>1)</sup> Een aardig voorbeeld of bewijs voor het bovenstaande vond ik onlangs bij een tweejarig meisje. Zij gaf hetzelfde woord als vroeger aan een haar welbekenden ivoren ring een paar maanden later aan een paardentoom met rinkelende bellen. Het „woord” bestond uit een in de rondte over elkaar malen van de tanden, waarbij de lippen de beweging volgden en er een „op en neer deinend”, zoemend geneurie ontstond, met zachte wisselingen tusschen hoog en laag. Het hoofd volgde daarbij de bewegingen van den mond — alsof het een paraphrase moest worden van de kostelijke vergelijking bij Aristophanes (Pax 34). . . . ἑσθίει ὥσπερ παλαιστής. παραβαλὼν [Blaydes περιβαλὼν!] τοὺς γομφίους, καὶ ταῦτα τὴν κεφαλὴν τε καὶ τὴν χεῖρὶ πῶς ὥδι περιάγων. . . .! Bij het kind waren dus het feitelijke mondbewegingsgevoel en het lichaamsbewegingsgevoel samengevloeid met de ronde „beweging” van den ring en dit was weer identisch met en dus naam voor het „rondom haar lijfje bewegende en geluidmakende” paardentoom of de ronde bellen daarop.

## VIII.

### DE WORTEL $\underline{u\check{e}}$ -.

De beteekenis van **beweging**, juist in die slechts schijnbare vaagheid, die wij thans — ten onrechte — daarin bespeuren, kan goed inhoud van een korten wortel zijn geweest. Dit was gedachten-gang en strekking van Hoofdstuk VII.

Thans willen wij dit gegeven toetsen aan den wortel, die ons naar aanleiding van *adūlari* bezig hield, nl.  $\underline{u\check{e}}$ - naast  $^a\underline{u\check{e}}$ -,  $s-\underline{u\check{e}}$ -, misschien ook  $s-a-\underline{u\check{e}}$ -. De verschillende klankelementen daaraan toegevoegd, sommige wellicht eerst secundair door zgn. Reinwortbildung, hebben aan deze beteekenis van „beweging” telkens een grootere specialiseering gegeven, waarbij het zeer goed mogelijk is, dat bijv.  $^*\underline{u\check{e}g\check{h}}$ - niet jonger, neen even oud is als de wortel  $\underline{u\check{e}}$ - en dus de naam, in Duitschland daaraan gegeven van *Wurzelerweiterung*, eigenlijk onjuist, slechts is te handhaven als gemakkelijke doch gevaarlijke uitdrukkingsverkorting. Maar even zeker schijnt mij wel te zijn, dat een wortel  $\underline{u\check{e}}$ - ook niet een louter fictief bestaan leidt, uitsluitend in onze etymologische woordenboeken, dat zij niet slechts is de grootste gemeene deeler van die gegeven taalwoorden, zonder eigen persoonlijkheid; en speciaal in ons geval is dit tot een zekerheid uitgegroeid, doordat de kortste vorm  $^*\underline{u\check{e}}$ - inderdaad nog voortleeft. Terloops herinner ik er aan, dat boven de vraag werd opgeworpen, of wellicht toch  $^*\underline{u\check{e}}$ - en  $^*\underline{u\check{e}g\check{h}}$ - bijv. gelijkwaardig tegenover elkaar stonden.

In het vervolg bespreken wij dus de lotgevallen van dien wortel  $\underline{u\check{e}}$ - als **A**; met *a*-prothese als **B**; met *s*-prothese als **C**.

De wortel  $\underline{u\check{e}}$ - „bewegen”.

**IA.**  $\underline{u\check{e}}$ - „waaien”: oind. *vāti* „hij blaast”, got. *waian* „waaien” (Streitberg Got. Elb. § 68: *ai* < idg.  $\bar{e}$ , lit. *vėjās* „wind”, ob. *vėjati* „blazen”; vgl. lit. *vė-tra*, ob. *vė-trū* „storm”. Over lat. *vērūs* z. p. 155, 176.

Idg.  $\underline{u\check{e}}-nt$ - „waaiend”: oind. *vānt-*, tochar. (A) *wānt* (Indog. Jhrb. 1, 18), lat. *ventus* „wind”, got. *winds* hetzelfde.

*uē-*: oier. *feth* „lucht”, *do-in-fethim* „ik blaas in”, *tin-feth* „aspiratie” (onzeker, z. Thurneysen Hdb. 132), vgl. on. *veðr* „weder”, ob. *redro* „mooi weer”, die reeds bij *\*med-* behooren. Voor de hier eerstgenoemde woorden ook van *uēt-*, niet van *uē-* uit te gaan, zooals Falk-Torp-Davidsen 1363 doen, is onnoodig.

Eigenaardig is voor de beteekenis van dezen wortel Hom. φ 386 δίχα δέ σφιν ἐνὶ φρεσὶ θυμὸς ἄητο<sup>1)</sup>, waar de beweging der geestelijke dingen in θυμός (= lat. *fūmus*) en ἄημι uitgedrukt later bij de filosofen ten deele uitbeelding, ten deele uitdrukking, in oudere tijden de dichtste benadering in woorden van de werkelijke voorstelling was. Later leeft dit kunstmatig weer op: bij Apollonius Rhodius en in Aratus komt zoo ἄηται = φέρεται voor en zoo gebruikt Aratus zelfs een afgeleid werkwoord (523): οἱ ἐγγυὺς Ζηνὸς ἄητεῖται ἄγγελος.

Ook het lat. *rēlum* „zeil” behoort in dit verband, zie Excurs III.

**IB. a-uē-** ook „waaien”: gr. ἄημι uit *\*ἄημι*, waarvan de digamma blijkt uit aeol. αὔηρ „lucht”, dat verwant is (z. ben.). Vermoedelijk is ook hier te bespreken het Laconische woord, dat Hesychius vermeldt ἄβηρ οἴκημα στόας ἔχον; met ἄηρ „lucht” identisch kan het niet zijn. Is het misschien een oude *r(o)*-vorm *ā-η-ro-* „doorgewaaid”, „een open huis met waranda’s”?

**auē-** in het participium praesens αἰεῖς en in vormen als Hes. ἀετμόν πνεῦμα, ἄετμα φλόξ (accent ἀέτμα?; kan bij W. *uēt-* behooren) en in ἄελλᾶ (: ἀ-ε-λο-, f. ἀ-ελ-ιᾶ) „stormwind”, bret. *avel* f. „wind”.

**au-** (vgl. semasiologisch lat. *affluere*, *aspirare* „begunstigen”, waarschijnlijk een beeld aan de zeevaart ontleend): oind. *āvas* n. „gunst”, gr. ἐν-η(ς)ής „lief, eig. in de gunst zijnde” z. Bechtel Lexil. Hom. 125, got. *awi-liuþ* „dank-lied”; lat. *avēre* „wensen” kan hierbij of bij *auē-* behooren (voor de beteekenis z. *cupere alci* „begunstigen” en *volens alci* hetz.) en *aura* (W. *a-uē-* of *a-uēr-*) „koeltje, gunst.”

Indien lat. *vērus* „waar”, = *\*uē-ro-* hier bij *\*(a)uē* behoort, kan men in got. *auk* „maar”, os. *ōk* „ook” denzelfden overgang waarnemen als in het dan verwante *vērūm* „maar, verder”: *vērus*.

**IC. s-uē-** „bewegen”, wrsch. „druk of in de rondte bewegen” (vgl. oind. *surāti* „drijft aan, brengt in beweging” (Wood Mod. Lang. Not. 25 (1910) 221 vlg.) en *sñ-te* „brengt ter wereld” [*sñ-*, *sñu-* < idg. *sud-*?], ndl. *zwaaien*, oud-russ. *chvětjati sja*, „zich bewegen”, neder-sorb. *chvětjom* „ik waai”, *chvětjaš se* „zich bewegen

<sup>1)</sup> Ook Hesychius omschrijft: ἄητο ἐφέρετο, ἄπνει.

in den wind". Als *l*-verlenging (z. II) of als *-lo*-afleiding behoort hierbij cymr. *chwel* en *chwył* „draai, het draaien" < idg. *syel*.

**II A. nēl-**: over *vēlum* „zeil enz." zie boven I A en Exc. III De oorzaak, waardoor *μēl*- zoo zelden voorkomt, zal wel zijn, dat deze lange diphthong *ēl* op het einde van woord of lettergreep niet kon voorkomen en voor consonanten reeds idg. tot *el* verkort werd, terwijl *vē-l*- met heterosyllabisch *l* bij *μē-* kan behooren. \**Uai-μōl*- (vgl. p. 158) en dgl. komen niet voor. Misschien behoort hierbij oind. *vāla*- „staart", lett. *vālites* „zaadkolf" z. I.F. 33, 126 en boven p. 134.

**μēl-**: deze uitbreiding van \**μē-* met *l* heeft aan den wortel de beteekenis van beweging gegeven + het ook voor ons nog gemakkelijk na te voelen element van het veranderlijke, nl. het veranderende of afwisselende ten opzichte van de eerste beweging. Zoo ontstaan de beteekenissen: **1a.** „draaien, wentelen"; daaruit: **b.** inwikkelen; **2.** bedriegen, vgl. ndl. *draaien* = onbetrouwbaar zijn en gr. *πολύτροπος* en *πολύπλοκος*; **3.** borrelen, koken; **4.** naar iets toe wenden: **a.** „sich zuwenden", kiezen, aan zich trekken, **b.** iemand ergens heen wenden: bevelen, raden, wenschen, willen; **5.** naar iets toedrijven, samendrijven, samendringen; **6.** zien: vgl. *φελίκ-ωψ*.

**1a.** draaien, wentelen; daaruit: inwikkelen: tendeele is de wortel met *u*, *μ* verlengd: oind. *vālute* „wendt zich", tochar. *wlāw-oy-mar* 1 S. opt. med. „que je me détourne" (< *wlāw-*), B *waiwalau* „Schwindel", z. Lidén Festschr. E. Kuhn 145, arm. *gelum* „ik draai", gr. Hom. *ἐλυσθεῖς* 433 „in elkaar gedoken, gebogen", vgl. Ω 510 en Lidén Festschr. E. Kuhn 145, alb. *ral'e* „golwing", lat. *volvo* „wentel, wikkel, cf. *involūcrum*", oier. *in-rv-fill* *implicuit*, got. *-walwian-* „wentelen", *walus* „ronde stok", lit. *vėlti* „walken, vollen," lett. *welt* „wentelen", vgl. lit. *ap-ralūs* „rond", ob. *valiti* „wentelen" (over de Balto-slav. woorden z. Leskien Ablaut d. Wurzelsilb. 353 vlg.). Uit het begrip „rond" of „kronkelend, krullend" ontstond de beteekenis „haar": av. *varəsa-* „haar", lit. *vālas* „haar van een paardestaart", ob. *vlasy* (< \**μol+s-os*) „haar". Over gr. *οὔλος* „gekruld" vgl. Bechtel Lexil. Hom. 258.

**b.** inwikkelen: oind. *μνóti* „omhult, omsluit" (*μ*-infigeierend praesens van den wortel *μ(e)l-u*), gr. *ἐλύω* „omhul, omwikkel", Hesychius *γέλουτρον · ἐλύτρον; ἐλύμα* „omhulsel, lat. *involūcrum* „foedraal", vgl. Solmsen Unters. gr. Laut.- u. Versl. 232 vlg.

**2.** draaien, bedriegen: hom. *οὔλος* „bedriegelijk" (< \**fol+φ-os*) naast *ἐλεφαίρομαι* (*μēl-e+bh-*) „bedriegen" τ 565 (Bechtel t.a.p. 260, morphologisch Schwyzler I.F. 30, 442), m.ier *fell* (\*< *μēl-no-*)

„valscheid”, lit. *pri-vilti* „bedriegen”, lett. *wilt* hetz., lit. *veltas* „onbruikbaar”, *veltu* „te vergeefs”, waarbij ook oind. *vṛthā* „te vergeefs” zich aansluit. De verklaring, die Dieterich (Arch. rel. Wiss. 9, 147 = Kl. Schr. 410) van den droom, den οὔλος ὄνειρος B 6, 8 als „Bewohner des Lichtlandes” met „krullende lokken” geeft, komt ook weer op dezen wortel \**h<sub>2</sub>e+l-* neer maar is semasiologisch te zwak.

3. „borrelen, opwellen, koken”: alb. *val'ε* „het koken” z. b., mndl. *welle* „bron”, ohd. *vallan* „koken, opbruisen”, vgl. got. *wulan* „koken”; uitgebreider is deze beteekenis bij de *s*-prothese (z. ben.)<sup>1)</sup>.

4. „naar iets toe wenden, trekken” a. (mediaal): kiezen, aan zich trekken, oind. *vṛhōti* en *vṛhāti*, meestal *vṛhite* „kiest, verkiest, wenscht”, gr. ἐλεῖν „nemen; buit maken; dooden”, ἐλέσθαι „kiczen” (de aanwezigheid van *ῥ* wordt bestreden, zie Solmsen K.Z. 32, 281 en Unters. gr. Laut.- u. Versl. 251, en *ῥ*- geeft normaal ' , niet ' ; maar men kan de afwezigheid van *ῥ* en de ' aan den invloed van αἰρέω toeschrijven, of ook uitgaan van *sḡ-* dat regelmatig ' geeft, vgl. dan *s-ḡel-* II C. Vgl. lat. *vello* „ruk, scheur,” got. *wilwan* „rooven.”

b. bevelen, raden, wenschen, willen”, zie Bezzenberger Γέρας Fick 206 Anm.: oind. *vāraṭi* (z. b.) „kiest, verkiest, wenscht”, (vgl. gr. ἐ(ῥ)έλδωρ „wensch” enz.), Hes. ἐλέσθαι. Θέλειν behoort waarschijnlijk bij a; lat. *volo* „wil”, cymr. *gwell* „beter”, got. *wiljan* „ik wil”, lit. *vėlyti* „wenschen” en *pa-veltī* „toestaan, goedvinden”, ob. *voliti* „willen”, *velēti* „bevelen”, *po-velēti* „bevelen, toelaten.” Hier brengt Kluge P.B.B. 41, 181 ook nd. *willōn* „nauseare” onder, dat gelijk aan *willeōn* „willen” zou zijn nl. als een euphemisme „geneigd zijn, willen” nl. overgeven; waarschijnlijker is, dat het met alb. *vjet*, aor. *voṭa* „geef over” uit \**ḡelḡo* samenhangt en de oorspronkelijke beteekenis dus is: „ik keer mijn maag om.” Voor de beteekenis der Keltische woorden: cymr. *gwell* „beter”, vgl. den positivus in het Germaansch, ohd. *wela* „wel, goed” enz.

5. „naar iets toedrijven, samendringen”: gr. εἶλω Hom. en εἰλέω, εἰλλω att. „samendringen, dwingen”, lit. *i-valyti* „in de schuur brengen”, *isz-valyti* „wegbrengen” vgl. *velti* „walken, door elkaar halen”, russ. *válīka* „klopper”, *valjat'* „wolken” z. alb. *per-vjetem* „ik ontbloot mijn armen”, vgl. lat. *ex-serere brachia*.

<sup>1)</sup> Wegens den spiritus asper van ἐλάνη en ἐλένη λαμπάς δετή Hesychius (vgl. Hoffmann Makedonen 10) is het beter voor een andere glosse, die men anders wellicht hierbij zou rekenen, nl. Hesychius βέλαι· ἄλιος καὶ αὐγὴ, ὑπὸ Λακόνων (β = ῥ), niet van *ḡel-* maar van *s-ḡel-* uit te gaan, zie ook Sommer Gr. Lautstudien 93.

6. „zien”: voor de beteekenisovergang verwijs ik naar gr. *φείλκ-ωφ* „met levendige, bewegelijke oogen” en verder naar Wood Color-names 11 N°. 2; m.ier *filis* „zag”, *filē* „ziener, dichter”, cymr. *gweled* „zien”; got. *wulþus* „heerlijkheid”, dat Wood Color-names 63 en Mod. Lang. Not. 25 (1910), 76 hiermee en met oind. *\*vāla/i* „wendt” verbindt, is onzeker.

Hiervan vele verlengingen: met *t*, *d*, *k*, *g*, *p* enz. zie Wood *aw* enz. N°. 43—51.

**II B. a-uel-** in verband met II A 5: *uel-* „samendringen, drukken” in gr. *ἀ-ολλῆς* „dicht opeengedrongen”, ion. *ἄλῆς* < *\*ἄ-αλλῆς*.

Een versterkte vorm met reduplicatie die het best hier behandeld kon worden, is *αἰόλος*, *αἰόλλω* enz. < *\*uai-uol-o-*, *-ῖω* (vgl. *δαίδαλος*: *δαιδάλλω*, W. *dēl-*, z. bov. p. 58). Uit een verbinding van II B en II C ontstond de naam van de zon, in wier naam dus de elementen van „beweging, licht en warmte” lagen opgesloten (z. Excurs IV.

*αἰόλος*, dat gewoonlijk de beteekenis bij Hom. heeft: *εὐκίνητος*, zooals ook Hesychius het omschrijft, en vandaar eerst evenals het lat. *coruscus* tot de beteekenis „schitterend, bont” is gekomen, wordt gewoonlijk van een wortel *\*ǵh-* „snelheid” afgeleid. Afgezien nog van het feit, dat deze klanken een voor een idg. wortel uiterst zonderling aspect vertoonen, berusten zij alleen op oind. *éva-* „snel”, *āgh-* „bewegelijk”. Het eerste woord behoort zeker bij den wortel *eǵ-*: oind. *éti* „gaat”, en het tweede staat hier geheel buiten en moet met het nomen *\*ǵhu-* „leven, levensduur”, lat. *aerum* enz. worden verbonden; grondbeteekenis was hier dus „leven”. Zoo is het dus geoorloofd een andere verlaring voor *αἰόλος* te geven, te meer daar ook de laatste behandeling (Bechtel Lexil. Hom. 21 van *\*ai-ελός* uitgaat en daar naast stelt, hoezeer ook accent en vokaal daarmee strijden, *σκόπελος* naast *σκοπός* (men verwacht *\*σκοπόλος*) en daar het naast elkaar plaatsen van oind. *eva-* (< idg. *\*aiḡ-o-* of *\*eiḡ-o*) en *āghu-* (< idg. *\*ǵh-*) toch zeer zonderling en ongemotiveerd schijnt.

Daarom verbind ik *αἰόλος* uit *\*aiελός*, — vgl. *αἰέλουρος* „(kat) met bewegelijke zwaaiende staart”, oorspr. „wezel” reeds bij Hdt. en Aristoph.<sup>1)</sup> — met den wortel *uel-* „bewegen” en leid het met het werkwoord *αἰόλλω* (< *\*ai-uol-iω*) uit *\*uai-uel-* af volkomen met *δαιδάλλω* (z. bov.) te vergelijken. Bij Hom. blijkt bijv. reeds in

<sup>1)</sup> De geheele critiek van Ehrlich Unters. z. gr. Beton. 129 beteekent niets, daar het latere *αἰλουρος*, in dit lange woord vooral begrijpelijk, zeker contractie is. Dat *-ουρος* in de namen van dieren als *κίλλουρος*, *μόλουρος*, *σκίουρος* niets met *οὐρά* „staart” te maken zou hebben en „suffixalen Ursprungs” zou zijn, is toch voor „kat” en „eekhoorntje” al te onwaarschijnlijk. Juist bij den naam van eekhoorntje vinden wij den wortel met dergelijke reduplicatie: *vai-*, *ve-*, *vi-*, z. ben. III: lat. *niverna*, lit. *vairer̃ys*, sl. *vāver-*.

κορυθ-αίολος, κορυθ-αίξ geen spoor van een digamma; maar bezwaarlijk lijkt mij dat niet, gezien de groote neiging van het Grieksch om opeenvolgende *h*'s te dissimileeren. Zoo verklaar ik αίολος uit *\*ai-mol-os* en in die opinie word ik versterkt doordat ook Solmsen Unters. z. gr. Laut- und Versl. 189 in dergelijke woorden dissimilatie aanneemt.

Met deze formatie kan dan geheel op een lijn gesteld worden een afleiding van den verwanten wortel *\*her-* in αείρω optillen < *\*aher-jo* naast lit. *-veriù* „ik doe open of dicht”, nl. αιώρα „zweef-machine” (vgl. Philologus 71, 415), waarnaast het adj. staat μετ-ήρος „hoog in de lucht”, (> att. μετ-έωρος) van *\*aher-* staat; voor de gelijkstelling vergelijk ook Hesychius αλωρούμενοι μετεωρι-ζόμενοι en αλωρήσας ἐκκρεμάσας. Over den naam van de zon z. Excurs IV.

**II C. s-*hel-*** vinden wij het in den naam der zon in het Arisch en Slavisch (z. Exc. IV) en in den vorm *sñl-* in het Albaneesch en Keltisch, als contaminatievorm dan ook in het Grieksch, Latijn en Germaansch. Ook de vormen, die Trautmann Germ. Lautges. 25 vlg. hier bij voegt, oud-zw. *andsylis* „aan de zon blootgesteld” enz., zijn niet uit *\*sñil* (< *\*sōhel*) maar beter uit hetzelfde *\*sñl-* te verklaren, dat wij in Exc. IV behandelen (Alb.+Iersch); niet zoozeer, omdat men bij werkwoorden als got. *bauan* „wonen” gewoonlijk niet eerst voor het Germaansch maar reeds voor het Indogermaansch van *ōu*: *ū* meent te moeten uitgaan, als wel, omdat deze klank in het Oostnoorsch (Zweedsch en Deensch) *ō*, niet *ū* tot resultaat heeft, z. Streitberg Urg. Gramm. p. 74, Noreen Geschichte d. nord. Spr. (= Pauls Grundr.)<sup>3</sup> p. 17.

Behalve in den naam der zon treffen wij nu deze basis *s+hel-* nog aan in oind. *sráratī* „licht”: en gr. ἐλάνη en ἐλένη „fakkel”, Hes. βέλα ἥλιος καὶ αὐγὴ ὑπὸ Λακίωνων, en γέλαν αὐγὴν ἡλίου (wrsch. < *\*hel-* daar *s<sub>h</sub>el-* > *h* = ‘overgaat), vgl. daarover Solmsen Unters. z. gr. Laut. u. Versl. 196.<sup>1)</sup>, ags en bov. p. 157 noot *swelan* „smeulen”, lit. *svilti* hetz. en met *t*-verlenging, waardoor het de beteekenis „wegkwijnen” krijgt: got. *swiltan* enz. Dit is identisch met *s<sub>h</sub>el-* „zwellen” in on. *svella* „zwellen” — zoo ook Wood Color, names 96; hierop kom ik beneden nog terug. Maar zeker staan woorden met de beteekenis „honger, verlangen” hiermee op één lijn: on. *svelta* „honger hebben, sterven”, mndl. *swelten* „versmachten, moe worden” (Falk-Torp-Davidsen 1204) en arm. *kālē* „honger”, *kāler* „zoet” (< *\*s<sub>h</sub>el-* + *d-su-s*, z. Lidén Arm. Stud. 100 en I.F. 23, 135). De beteekenis „zwellen” eindelijk tegenover „versmachten, wegwijnen, smeulen” is

<sup>1)</sup> Met dit *\*s<sub>h</sub>el-* „branden” breng ik ook lat. *sulpur* „zwavel” in verband. De uitgang kan onder den invloed staan van *fulgur*, ev. dus W. *\*s<sub>h</sub>el + p-*.

niet zonder meer duidelijk; de vergelijking met woorden als lat. *obesus* „dik” en „mager”, „afgeteerd” helpt hier niet veel; ook het zich „opheffen, opklaaien” van het vuur kan hier bezwaarlijk de band hebben gevormd. Het best komt men op deze beteekenis door van den ouden inhoud: „draaien, rond maken” uit te gaan: dit vinden wij nog zeer sterk in het Keltisch. Een bespreking der hierop betrekking hebbende woorden vindt men Sitz. Ber. Berl. XXV (1913) 445 vlg., Rev. celt. 34, 485 en uitvoerig bij Thurneysen Zs. celt. Phil. 8, 76 vlg., bijv. cymr. *chwyl* „draaiing, omwenteling”, die men wellicht ook nog in de oudste tijden in den naam der zon (z. Exc. IV) kan herkennen: „draaiende, wentelende schijf”<sup>1)</sup>.

Van \**shel-* vindt men verder weder verschillende verlengingen: bijv. \**shel+k-* (ἐλκω), on. *svelga* „opslokken” enz. enz.

**III A. uer-**: ook hier een verlenging van den wortel *uē-* met *r*. Terwijl de *l* daaraan blijkbaar de bijbeteekenis van „veranderlijk, wiegelend, draaiend” gaf, was de inhoud van *r* veeleer die van „omhoog”; doch ook hier komt vooral met verdere verlengklanken de beteekenis „draaien” weer terug.

Parallel met een verwant verschijnsel bij *uel-* vinden wij ook hier de beteekenis: **1.** „heet, koken” terug en evenals ginds komt ook hier deze inhoud weer te voorschijn: **2.** „zien, toezien, zorgen.” Voorts een beteekenis: **3.** „trekken, weghalen (vgl. κομίζειν: κομίζεσθαι); dichttrekken, sluiten; buitensluiten, afweren”. Met prothesen keert dezelfde beteekenisuanceering terug. Eindelijk is hier — met en zonder *s*-prothese — de beteekenis ook gekomen tot beweging van geluid: **4.** „spreken of geluid geven” (z. ben.)

**uer-** „koken”, als „beweging, hartstochtelijke beweging” van het water: lit *virti* „koken” trans., ob. *vrēti* (< \**verti*) „koken” intr. Het Germaansch bezit slechts een afleiding met het suffix *-mo-*, identisch aan het suffix van idg. *g<sup>u</sup>her-mo-* in gr. θερμός, lat. *formus* „warm”, nl. in got. *warmjan* „verwarmen. Dit laatste is intusschen nog geen reden om, zooals Feist (Got. etym. Wtb.<sup>2</sup> sv.) doet, germ. *warma-* met

<sup>1)</sup> Hiernit laat zich weer gemakkelijk de beteekenis: „in beroering brengen, plassen, wassen” affeiden: ags. *swilian* „spoelen”, eng. *swill* „drinken, doorspoelen, wassen” (vgl. Verg. Aen. 1, 738: *ille impijger hausit spumantem pteran et plenus se praeiit auro*, vgl. Hor. Sat. I 5, 16), meer uit het Germaansch bij Falk-Torp-Davidsen 1213. Hiermede gr. σάλας „deining” te verbinden, is door ἐδός < \**swadu-* en door lat. *salum* „ornstige zee” voorshands onmogelijk. Ik geloof echter, dat er ook fonetisch veel voor is voor het Latijn *su* > *s* vóór korte, blijft *su-* vóór lange vokalen, aan te nemen; ook Juret is op deze gissing gekomen, Dominance et résistance 69. Voor het Grieksch is het dan aanbevelenswaardig bij σάλας niet van *tu,lo-*: W. *tu-* „zwellen” uit te gaan (zoo Wood Color-names 51, Mod. Lang. Not. 25, 223), maar het dicht bij het gelijkwaardige lat. *salum* te houden; is hier invloed van het accent onmogelijk: *su* < > *σ* < > *σ* < > *σ*, vgl. ἡδός, ἐκυρός ~ σάλας?

lat. *formus* te identificeren. Want de regel van Sievers P.B.B. 5, 149 vlg., die voor den overgang van germ. *ʒw* > *w* als voorwaarde erkent, dat de voorgaande vocaal niet den klemtoon had, helpt niet voor het woordbegin, en ook de formuleering, die Streitberg Urg. Gramm. p. 122 vlg. aan het verschijnsel geeft (*ʒw* > *w* alleen voor palatale vokalen), brengt ons hier niet verder, want de vocaal is hier in alle westelijke talen velaar: lat. *formus*, ier. *gor* „warmte”, got. *warm-*, opr. *goro* „gat in den haard, waar het vuur in werd gelegd”, *gorme* „hitte”, lit. *garėti* „branden”, ob. *gorėti*. Slechts het Armeensch in *ferm* „warm” en het Grieksch hebben een palatale vocaal: *e*; Alb. *zjār* „hitte” heeft ook palatale *ʒh* inplaats van *gʰh-* (G. Meyer Alb. Wtb. 485); de vertegenwoordigers van den wortel *gʰhen* „(dood)slaan (gr. *Θείω*: *Φόβος*) vertoonen in het Germaansch alle *g-*, niet *w-*.

Een andere gelijkwaardige beteekenisontwikkeling heeft uit „beweging” die van „water” (vgl. nll. *water* zelf van den verwanten wortel \**we-d-*) en „water druppelen, nat maken” ontwikkeld; ten deele komt hier dezelfde *u* weer voor, die wij beneden (Exc. IV) vonden in *sūl-* „zon” naast *syel-*. Men vergelijke hiervoor oind. *vāri* „water”, av. *vār-* „regenen”, *varay-* (*i-stam*) „meer”, tochar. *wār* „water”, arm. *gair* „slijk, poel”, alb. *vrendē* „motregen” (Jokl Stud. alb. Etym. 97) en *hurde* „vijver” (ib. 30), lat. *ūrīna* „water, urine”, *ūrīnari* „duiken”, m-ier. *feraim* „ik giet”, on. *ver* „zee”, *ār* „motregen”, lit. *jūrės*, *jūrios*, lett. *jūr'a* „zee”.

Doch ook de beteekenis „breed” en „ruim” kan zich, ja, wij zagen boven (p. 136, 153) zal zich meestal uit de beteekenis van „beweging” ontwikkelen: *ger-u-* naast (*e*)-*gr-u-* (het laatste daarover Bechtel Lexil. Hom. 118): oind. *urū-* „breed, ruim”, comparativus *car-īyas-*, gr. *εὐρύς* breed, kelt. *reru-* in eigennamen (Fick<sup>4</sup> II 272, Dottin La langue gauloise 298); naast *ger-e-* ook *grē-*, dat in het Slavisch de oorspronkelijke bewegingsbeteekenis nog duidelijk doet aanvoelen in *ob-rěsti* „vinden” (vgl. lat. *in-venio*), *sū-rěsti* „aantreffen” uit *ob-gr-* enz. zie Bechtel t.a.p. Brugmann I.F. 30, 379.

2. De tweede beteekenis, die wij boven aangaven, was: „zien, toezien; zorgen, bezorgd zijn”, vgl. ook Wört. u. Sach. 5, 143. Hierbij komen de volgende woorden in aanmerking: gr. *ὄρω* „zie”, hom. *ἐπιόρονται* „zij zien (toe), bewaken” (waarschijnlijk uit een oud athematisch praesens met *o*-vokalisme vervormd, zie Meillet Mém. soc. ling. 19, 186), alb. *urte* „verstandig, flink” (Jokl Stud. alban. Etym. 93), lat. *verecor* „vrees”, oud-lat. ook onpersoonlijk bij Accius 76 (Ribb. trag.<sup>3</sup>): *si tui veretur te progenitoris, cedo*, got. *war-*

in den nom. plur. *warai* „voorzichtig” met *sijaima* als vertaling van „*νήφωμεν*,” *wardja* „wachter, bewaker”, lett. *wert*, meestal reflexief *wertēs* „bekijken, bemerken”, *wērīgs* „oplettend” (I.F. 33, 267), vgl. nog dichterbij de oorspronkelijke bewegingsbeteekenis: ob. *rariti* trans. met acc. „iemand voorgaan”, meest met *prēdā-* verbonden. Voor de geheele beteekenisontwikkeling vergelijk *respicere alqd* „op iets letten, acht geven, sich wenden an”, *respectu alcs rei* „met betrekking tot iets, met het oog op...”

3. Als derde beteekenis werd boven aangegeven: „trekken: weghalen, redden; dichttrekken, sluiten; buitensluiten, afweren”<sup>1)</sup>.

In de eerste plaats komt hier naar voren de groep: gr. *ἐρύω* (als thematische representant van een oud *\* $\epsilon$ ryō-mi*) „trek”; van de *\* $\epsilon$*  zijn nog zekere sporen over, z. Bechtel Lexil. Hom. 140, lit. *virvē* „touw, strik” naast *virzīs* „strik”; naast *\* $\mu$ er-u-*: *\* $\mu$ ri-* staat (*\* $\mu$ era-*): *μῆν-* in hom. ἀπ-ήυρᾶ (< ἀπ-η-ρᾶ) part. ἀπουράς < ἀπο-ε-ρᾶς „ontrukken, ontnemen” en zonder de *u*-verlenging in ἀπό-(=)ερσα enz. „weg-, meesleuren” (vgl. hierover Bechtel t.a.p. 50).

Met dit *μῆν-* identisch is *ἐρύμαι* „sleep weg (uit den strijd), help, red, bescherm”, waarnaast *ἐρύ-* en *ἐρυσ-* voorkomen; over de beteekenis ontwikkeling vergelijk men gr. κομίζεω en κομίζεσθαι en een vers als A' 22:

οὐδ' ἔγὰρ οὐδέ κεν αὐτὸς ὑπέκφυγε κῆρα μέλαιναν, ἀλλ' Ἐφαιστος ἔρυτο

en hierbij sluiten zich dan aan, daar ook hier aan de *\* $\epsilon$*  niet te twijfelen valt (z. Bechtel t.a.p. 139 vlg., K.Z. 46, 70), oind. *vr̥hōti* „beschermen, dekken, bedekken”, *várūtha-* n. „bescherming, schild, wagenomheining”, oier. *ferann* „land”, *fern* „schild”, got. *warjan* „afweren”, oer-noor. *waruR* „de omheining van steenen” (Lidén Festschr. E. Kuhn 141).

Dan, waar het geldt een deur of afsluiting „dicht te trekken of te openen”, komt deze beteekenis voort uit „bewegen > trekken” (vgl. gr. ἐπι-τιθέναι τὴν θύραν, τὴν σανίδα) en verplaatst zich ook weer verder tot „beschermen, afsluiten” en „afweren”, zoodat deze beteekenis langs twee wegen bereikt wordt. Het Grieksch kent en erkent deze driepersoonsinhoud van sommige verba onmiskenbaar in werkwoorden als ἀμύνειν τινι en ἀμύνεσθαι τινα of ἀμύνειν τινά τινι.

Behalve sommige van de bovengenoemde werkwoorden behooren

<sup>1)</sup> Dat de beteekenis „trekken” in die van „ploegen” overging, ziet ieder en blijkt duidelijk uit ἔλκω (< *\* $\epsilon$ lkhō*): lat. *sulcus* „vore” naast Hom. γ 31 vlg.: ... ἀνὴρ ... ὅτε πανῆμαρ νειδὺν ἀν' ἔλκηκτον βόε σίνεπε πηκτὸν ἄροτρον. Zoo kan men met *\* $\mu$ er-* gemakkelijk verbinden arm. *curem* „ik stoot, drijft, ploeg”, *car* „geploegd land”, lit. *varyti* „veedrijven”, z. Meringer I.F. 18, 252.

hierbij: av. *var-* „de burecht door Yima gebouwd”, tochar. *wārto*, *warto* „tuin” (< \**wartó*) z. Lidén Festschr. E. Kuhn 139, tochar. B *ruu* „openen” (ib. 140), gr. *ῥῥμα* „versterking”, osk. *veru* „portan”, cymr. *gwerthyr* „vesting”, mnd. *werde* „ingedijkt land”, lit. *at-veriu* „ik open”, *üz-veriu* „ik sluit, maak dicht”, *varlai* „poort”, ob. *vrēti* „sluiten”, *vrētište* „zak, tash”.

4. Ook de beweging<sup>1)</sup> van het spreken is een van de specialisaties, die deze wortel heeft aangenomen; in twee vormen komt zij voor *uer-*, *uerē-*: *urē-* en *uer+dh-* in de volgende woorden:

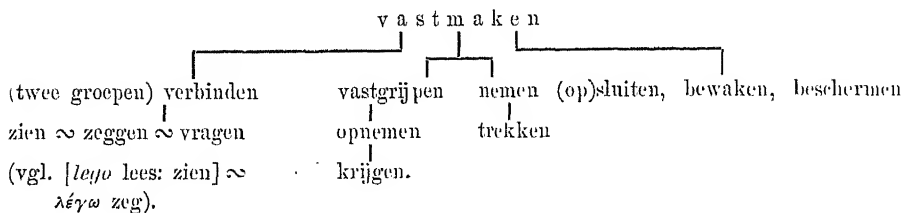
oind. *vratá-* n. „gelofte, gebod, wet, wil, gr. *ἔρω* < *uer-īō*, fut. *ἔρέω* < \**uerē-īō*, perf. *ἔρηκα* (< \**ue-uerē-ka*); de *r* in het begin blijkt nog duidelijk uit Hesychius *εὐείρω* *ἔπω* (< \**uer-īō*), cypr. *εφητασατο* „besloot”, r. *rru*, „ik lieg, zwets”, *cran’o* „leugen”; voorts lat. *verbum* „woord”, umbr. *verfale* „templum” vgl. Varro L.L. 7, 8: *in terris dictum locus augurii aut auspicii causa quibusdam conceptis verbis finitus*, got. *vaúrd* „woord” (< *ue-dh-*), opr. *wirds* hetz., ook *wīrds* (*ir* < *r*, Trautmann Altpreuss. Sprachdenkm. 113), lit. *vaĩdas* „naam”

Talrijk zijn de verlengingen van dezen wortel met de beteekenissen: „weenen, klinken, mopperen; sprenkelen; draaien, ineen-draaien, buigen, breken; dringen, drijven; groeien, wortel schieten; graven”; een overzicht vindt men bij Wood *ax* enz. No. 32—43.

Ook bij den langen stamvorm treft men dit aan, bij *ue(e)rē-* vindt men bijv. de *k*-verlengingen in: got. *wrōhs* „aanklacht”, vgl. lit. *rėkiù* „schreeuw”, ob. *rěčĩ* „aanklacht”, aor. met Ablaut *rėchũ* „sprak” bij het praesens *rekq*.

Een eigenaardig gebruik van dezen stam ligt ten slotte nog in de volgende woorden: lett. *wērt* „rijgen, naaien”, lit. *vorà* „rij”, ob. *sā-cora* „speld”, russ. *verėúka* „zooveel als men tegelijk mee kan dragen, armvol, *ῥμαλλα*”; ik vermoed, dat men hier in de eerste plaats op de beteekenis „opnemen (steken, plooiën)” zal moeten

<sup>1)</sup> Verkort en op enkele punten nog uitgebreid heb ik den wortel *uer-* als voorbeeld besproken in het Grieksch Woordenboek p. 32. Indien men nl. *uer-* en *u-uer-* met prothese ook semasiologisch als éénheid beschouwt, krijgt men deze filiatie:



letten. Dan kan men ook gemakkelijk een verbinding tot stand brengen met gr. *ἄείρω* „ik (tel op) verbind, voeg samen”.

**III B: a-uer.** Vooreerst komt hier natuurlijk het Grieksch in aanmerking, dat met zijn bekende neiging tot prothetische vocalen in dergelijke vormen vaak alleen staat; juist daarom schijnt mij de meening van Jokl. Stud. alb. Etym. 4 voorzichtig, die liever in alb. in *ararī* „samen” (nl. lat. *ad*+\**uer*-) een hybridisch woord aanneemt, dan ook in het Albaneesch die *a*-prothese terug te willen vinden. In aanmerking komen: gr. hom. *ἄείρω* (< \**uer-iō*) „til op” en identisch „koppel, verbind” (ondanks Solmsen Unters gr. Laut.- u. Versl. 290 vlg., Fränkel Nom. Agent II, 167); beide bevatten onze zelfde wortel \**uer*-; gr. *ἄορτήρ* „bandelier”, waaraan in de Homerische gedichten, het zwaard, bedelaarstasch enz. hangt laat dunkt mij ondubbelzinnig zien, hoe de beide beteekenissen: „optillen, zwevende houden” en „koppelen” samenhangen; Schulze die ook de identiteit dezer twee verba niet wil opgeven, herinnert (Quaest. ep. 421) terecht aan het lit. *kinkýti* „paarden inspannen, het tuig aanleggen” (vgl. *per-kinkaũ* „ik omspan”, *su-kinkaũ* „ik span, bind samen”), die zeker met got. *hāhan* (idg. *kōnh-*; *konk-*) „hangen, laten zweven”, *ga-hāhjo* „samenhangend” verwant zijn, terwijl oind. *śaṅkate* „weifelt, gant heen en weer, is bezorgd” door lat. *suspēnsus*, *être en suspens*, „in der Schwebe gehalten” en derg. uitdrukkingen voor dit verband gewonnen is. Hoe goed deze parallel opgaat, blijkt uit hom. *παρήφορ* „het bijpaard”, *συν-ἄορος* „echtgenoot”, att. *συνωρίς* „tweespan” en de duidelijke passage K 498: *ἵππους σὺν δ' ἤειρεν ἱμᾶσι*. Men heeft hier echter niet, zooals Schulze met zijn woorden: „equi igitur loris quasi suspensi dicuntur”, schijnt aan te geven, een beeld, evenmin is het juist aan vermoeide paarden te denken die in het tuig hangen; wie den ouden wagen, speciaal den strijdswagen kent, staande, de disselboom in de lucht geheven, vgl. Ennius sc. 215 V.<sup>2</sup>:

*quid noctis videtur? in altisono  
caeli clipeo superat temo  
stellas sublime agitans etiam atque  
etiam noctis iter,*

kan zich voorstellen, dat deze vraag met de constructie der oude twee-wielige wagens ten nauwste samenhangt. Met dit inspannen staat hier dunkt mij de vraag naar de beteekenis van *ἄείρω* in verband (z. Excurs V).

De vraag boven gesteld of: *ἄείρω* „til op” en „bind, span in”, identisch geacht mag worden, moet dus (z. ben. Excurs V) zonder

twijfel bevestigend worden beantwoord. De grondbeteekenis kan men dan, indien men aan zulk een vereenigingspunt behoefte heeft, aangeven als „ophangen”. Zooals voorts het Grieksch in *ζορ* „zwaard” weer juist de *z*-prothese blijkt te verkiezen, heeft het Germaansch den vorm met *s*- in os. *swerd* „zwaard” enz., vgl. ook Falk-Torp-Davidsen 1214.

Deze *a*-prothese bij dit verbum is elders nog niet aangetoond: ook Jokl, die (Stud. alb. Etym. 4) alb. *avarî* „samen” met \**uer*- „verbind, bind” verwant acht, neemt een hybridische formatie met lat. *ad*- aan (z. bov.). Over *uer*- „oppakken, samennemen, binden” z. bov. p. 163.

Opmerkelijk is nu, dat juist zooals wij boven van den wortel *uer*- woorden vonden met de beteekenis „water”, zoo ook hier van denzelfden wortel met *a*-prothese dezelfde beteekenis voorkomt. Men vergelijke: gr. *ἄλ-αυρος* „met helder water”, *ἄν-αυρος* „waterloos”, Hesych. *ἐπαύρους* · *τοὺς χειμάρρους ποταμούς*, on. *aurr* „water”, *aurrogr*, *aurigr* „nat”, ags. *ēar* „zee”, lit. *jáuras* „vochtige plaats, veengrond”, waarnaast ook vormen met *ūr*- voorkomen, die eveneens met het onsamengestelde \**uer*- in verband kunnen staan (z. b.): on. *ūr* „motregen”, lit. *jūrės* „zee” met voorgeslagen *j*- en opr. *wurs* „vijver”; lat. *ūrīna* „urine” kan idg. *ū* of *ou* hebben en dan bij gr. *οὔρον* „urine, eig. water, vgl. wateren”, *οὔρια* „een watervogel” behooren (gewoonlijk wordt het laatste uit \**uors*- verklaard, ofschoon naast hom.<sup>1)</sup> *ἐ(=)έρση* een donkere prothese *δ-φορ(σ-)* zeer aannemelijk zou zijn). Over gr. *αὔρ*- vergelijke men de bespreking van Person I.F. 35, 200, die tot dezelfde conclusie komt. Ook de *κέντ-αυροι* kunnen misschien met dit woord samenhangen: zijn het eigenlijk de stroomdaemonen, die in het voorjaar langs de in den zomer drooge *χαράδραι* omlaag jagen? Fick zelf, die K.Z. 46, 78 zeer juist verwijst naar den naam van twee Oceaniden, bij Hesiodus Theog. 353 genoemd *Γαλαξ-αύρα* en *Πληξ-αύρα*, en de Kentauren ook verklaart als daemonen „ungestümer, von den Bergen herabstürsender Bäche” zoekt toch zijn heil bij *αὔρα* „lucht”!

Of men van hier uit een ontwikkeling mag construeren: „aanslibbing, leem, drijfzand, kiezel, ijzererts, oer” om zodoende nog eenige andere woorden binnen dezen cirkel te trekken? Het zijn: on. *aurr*, ags. *ēar* (< germ. \**aura*-) „aarde”, noorw. *aur* „ijzer-

<sup>1)</sup> Een vorm met andere prothese vindt men in het Cretisch bij Hesychius *ἠερσαν τὴν δρόσον*. Κρήτες.

houdend zand'', oostndl. *oer*, naast noorw. *þr* „zandbank, zandig strand'' en on. *eyrr* (< \**aurī*) hetz.

Doch zeer zeker behoort bij dezen wortelvorm \**uer-* met *a*+prothese het woord voor „lucht, tocht, koelte'' in het Grieksch, waaruit dan het Latijn deze beide uitdrukkingen overnam (*aurā* en *āēr* met *ā* voor vocaal tegen de Latijnsche klankwetten en evenals bij *aether* geregeld den acc. sing. *aera*, waar blijkbaar het taalbewustzijn de ontleening nog duidelijk verradt).

Beschouwt men dit woord *αὔρα* niet in het groote verband van den wortel *uē-*, dan komt men tot het afsnijden van een wortel *au-* (zoo Brugmann I.F. 18, 436), die in de verwante talen volstrekt geen steun vindt. Gaat men echter van *uer-* uit, dan behoeft men \*\**aurā* en *auēr* niet langer van elkaar te scheiden, wat immers al buitengemeen ongewenscht moet schijnen, zoodra men zich voorstelt, dat „lucht'' eerst als tegenstand, als „luchtbeweging'' zich aan ons en vroegere generaties kan hebben geopenbaard of als „vochtige lucht, nevel, volk (vgl. Hom. *η* 140 *περὶ . . . ἦερ' ἔχχενε*) zich aan het oog kan hebben getoond. Naast *a-uer* dus een kortere vorm *aur-*, maar ook (z. ben. Excurs IV) *āur-*<sup>1)</sup>. Evenals nu bij *āuel-* volgens de indogermaansche klankwet voor de lange diphthongen deze zich slechts vermochten te handhaven door overplanting in verwante vormen met *e*-vocaal, ontwikkelde zich *āuer-*, nom. \**ā-uēr*, gr. *ἄηρ*, gen. *ἤερος* in het Ionisch, waarbij *ἄηρ* inplaats van *ἤηρ* een gevolg van dissimilatie of dissimilatief behoud is; Bacchylides vermijdt op volkomen gelijke wijze twee *η*'s en geeft dus bijv. *Φήμα, κυβερνήτας* en heel duidelijk naast elkaar *ἄδμήτα: ἄδματοι* (vgl. Blass in zijn uitgave <sup>3</sup> 1904, p. XXVI). Het is dus ter verklaring van de *ā* van *ἄηρ* volstrekt niet noodig van een vorm uit te gaan, die wij elders bij den wortel *uer-* metterdaad aantreffen: *αἰώρα* < \**uai-uōr-ā* „zweeftoestel'', zoo hiervan \**uai-uēr-*, wat dan door vergelijking met *ἄισσω* < *uai-uīk-iō* (volgens sommigen < \**ai-uīk-iō*, z. Bechtel Lexil. Hom. 20, wat naast *δαιδάλλω, παιφάσσω* en dgl. een zeer vroege haplologische dissimilatie kan zijn geweest uit \**uai-u-*, vgl. bov. p. . . . over *αἰόλος*) tot het phonetisch plausible vermoeden zou leiden, dat *ai* voor *u*+velare vokalen bleef, voor *u*+palatale vokalen *ā* werd.

Nadat zoo de vier elementen („warmte-water-lucht-aarde'') in dezen wortel voor „beweging'' een deel van hun benamingen hebben

<sup>1)</sup> Ook hier geeft het Litausch, dunkt mij, weer een bevestiging van *āu*, daar zijn intonatie van *āudra* „weer'' (van den wortel *ued*), niet *au* op een oorspronkelijke lange diphthong *āu* in het Indogermaansch wijst. In aeol. *αὔρη* (= *auuēr*) vindt men in omgekeerde richting de verandering, die lat. *māius* uit *majios* (< *mag-ios*) in het leven riep.

afgezet, is ten slotte de conclusie des te moeilijker van de hand te wijzen, dat ook de oostelijke naam van den „hemel” hier op een plaats recht heeft.

Gr. *οὐρανός* „hemel” wordt nl. gewoonlijk vereenzelvigd met oind. *Varuṇa-*. Het laatst sprak over deze vormen Wackernagel Sprachl. Unters. zu Hom. 136 noot. Lacon. en boeot. is *ὠρανός*, aeol. zoowel *ὠρανός* als *ῥανός*; de meesten gaan hier uit van *ῥorano-* en *ῥorano-*, sommigen van nog oudere vormen *(o)-ῥorῃ-*. Wackernagel merkt op, dat de vergelijking met oind. *Varuṇa-* onjuist is en tendeele heeft hij gelijk, daar van *Varuṇa* als den Hoofdgod in den Veda deze functie niet blijkt; maar later is zij bijv. in het Mahābhārata toch wel de *apām patih* „de heer der wateren.” Wackernagel verbindt daarom den naam van den hemel met oind. *varṣa-* „regen”, althans dat moet men uit zijn grondvorm *\*ῥorsanós* wel opmaken; de beteekenis zou dan „Befeuchter, Befruchter” geweest zijn. Maar wil men die beteekenis er in leggen, dan komt men voor de beteekenis „water” (zie bov. pag. 165 over *οὕρον*) ook met de nog niet weer verlengde wortel *\*ῥer-* inplaats van *\*ῥer+s-* volkomen klaar.

Een andere, zeer oude verklaring werd onlangs weer door Wood Cl. Phil. 9, 151 in het leven terng geroepen: het verband met *εὐρύς*, wortel *\*u(e)ru-* „breed, ruim” werd daarin verdedigd, dus *οὐρ.* = „ruimte” onder verwijzing naar oind. *vi-hāyas* „luchtruim”: lat. *hiāre* „open staan” enz., vgl. *χάος*; ten derde is de verbinding voor het Indisch met wortel *\*ῥer-* „omhullen, omvatten” reeds zeer oud.

Het eigenaardige nu van deze drie verklaringen is, dat zij alle verschillende wortels tot uitgangspunt meenen te nemen, terwijl boven een poging werd gevraagd om aan te toonen, dat het hier steeds om één en denzelfden wortel *\*ῥ+r* gaat. De kwestie heeft zich intusschen zoo slechts verschoven. Want een vraag blijft het ook hier, op welk punt van zijn ontwikkeling en in welke richting de wortel *\*ῥer-* de stof voor den hemelsnaam aan de bewuste talen verstrekt heeft.

Wat het woord zelf betreft mogen slechts twee korte opmerkingen voorafgaan: vooreerst dat, indien de beteekenis oorspronkelijk geweest is „regenbrenger” en de grondvorm *\*ῥor-s-anós*, daarmede letter voor letter overeen zou komen oind. *varṣana-* „regenend” of „het uitgieten, regenen”; vervolgens dat in uitgang en accent zich geheel met *οὐρανός* laat vergelijken gr. *ὠκεανός*, terwijl de beteekenissen dezer beide woorden volstrekt niet zóó dicht bij elkaar liggen, dat het eene, als „Reimwort” nl. van het ander, geen zelfstandige waarde zou bezitten. De synonieme woorden in andere talen gaan denzelfden

koers, maar zijn niet eenzijdig genoeg om ook hier den doorslag te kunnen geven. Want lat. *caelum* hangt zeker met gr. κοῖλος samen, vgl. Alcaeus 15, 5 κοῖλαι = \*κόφιλαι; vgl. lat. *cavus* <: \*kóuos: Hes. κόοι τὰ χάσματα τῆς γῆς, καὶ τὰ κοιλώματα; de neiging, die lat. *ox* had > *au* later voor het historisch accent (*avillus*: *ovis lavare*: λοέω) werd hier dissimilatief nog versterkt door het contact of zoo goed als contact der beide slechts door *u* gescheiden o's. Idg. *nebhos* ntr. is in het Keltisch slechts als „volk” evenals in het Grieksch, in het Slavisch *nebo* s-stam als „hemel” vertegenwoordigd. Het woord voor „hemel” in het Keltisch, mir. *nem*, cymr. *nef* enz., staat met den wortel *nem-* „buigen” in verband. Eindelijk het Germaansch met \**hemina*, -la: got. *himins* enz. wijst door av. *kamarā*, nperz. *kamar* „gordel”, gr. κρέμασθρον „dak, zoldering” op *kem-* „zich welven, of buigen”.

Zoo wijzen dus de verwante talen meestal op het zien van den hemel als „koepel zich welvend over de aarde.”

Juist de oostelijke talen, Indisch en Grieksch, schijnen de betekenis van „regenbrenger” in hun woordaanduiding belichaamd te hebben; of het klimaat deze voorkeur mede bepaald heeft (z. b. p. 145)? Voor het Grieksch althans is de klankovereenkomst tusschen οὐρανός en οὐρέω, οὐρον toch niet geheel waardeloos; bovendien heeft Fick in zijn laatste opstel (K.Z. 46, 78 en 102) aangetoond, dat de Kentauros of Kentauroi als zonen van Ixion en Nephile in vader en moeder doorzichtige namen vertoonden, daar Ixion waarschijnlijk „zever” beteekent, zooals ook Hesychius bevestigt voor het formeele gedeelte Ἰξαι·διηθησαι. „Ixion”, laat hij dan volgen, „ist es also, der die Nephile, die Wolke, durchsiebt, also ein Regengott”. Een voortreffelijke parallel maakt dit nog aannemelijker; Preusz behandelt in zijn overzicht over Noord-Amerika (Arch. rel. Wiss. 9, 131) een feest ten bate van de vruchtbaarheid van het veld. „Am fünften Tage um 2 Uhr nachts führte Múyingwa und Nayángaptümsi, die Göttin aller Arten von Samen, hinter dem Altar hervorkommend, einen Tanz auf. Ersterer hielt einen netzartig überzogenen Ring in der Hand, mit einem Loch in der Mitte. Dieser wird „Wassersieb genannt, weil die Wolkengottheiten durch solche Siebe den Regen herunterfallen lassen. Dazu ist zu bemerken dasz auch bei dieser Feier morgens bei Sonnenaufgang der Morgenröte Mehl entgegengeworfen und die Sonne um Regen angefleht wird, was mit der Auffassung der Morgenröte als Wasser zusammenhängt”. Wie denkt, als hij zoo het vaderschap van den naam οὐρανός in verband met regen en met een zeef aan de orde gesteld hoort, in den kring der classici niet dadelijk aan Socrates’

wijze van inwijding in de meteorologie over het hoofd van den armen Strepsiades en de vraag van dezen laatste (Aristophanes Nub. 368, vooral 373):

Str. ἀλλὰ τίς ὕει; τοῦτ' ἔμοιγε ἀπόφηνον πρῶτον ἀπάντων.

So. αὗται (de wolken) δῆπου· μεγάλοις δὲ σ' ἐγὼ σημείοις αὐτὸ διδάξω.

370 Φέρε, ποῦ γὰρ πάποτ' ἄνευ Νεφελῶν ὕοντ' ἤδη τεθέασαι;  
καίτοι χρεὴν αἰθρίας ὕειν αὐτόν, ταύτας δ' ἀποδημεῖν.

Str. νῆ τὸν Ἀπόλλω, τοῦτο γέ τοι δὴ τῷ νῦν λόγῳ εὖ προσέφυσας.

373 καίτοι πρότερον τὸν Δι' ἄληθῶς ὥμην διὰ κοσκίνου οὐρεῖν<sup>1)</sup>.

Het is inderdaad, alsof Aristophanes ons vragen gehoord heeft en het antwoord daarnaar plooide; moeten wij bang zijn door hem naar *Νεφελοκκυγία* te worden meegenomen?

Aristophanes echter zelf aristocraat, kende de voorstellingen die in zijn volk leefden opperbest: wie zich zijn Acharniers weer te binnen brengt of aan zijn landelijke koren in de Pax denkt, weet ook dat woordspelingen als *οὐρανός: οὐρεῖν* om middelpunt van een geheele passage te worden en in te slaan ouder moesten zijn dan de vindingrijke geest van Aristophanes zelf.

Maar er is meer: niet dat Thucydides (2, 77) van *ὕδωρ ἐξ οὐρανοῦ* spreekt, is van belang, maar meer dat juist met dienzelfden uitgang het Grieksch *οὐρανὴ* kent in de betekenis van „matula”, terwijl toch zeker hier, bij tragici, geen volksetymologie met *οὐρανός* (~ *οὐρέω*) dezen uitgang in het leven geroepen kan hebben. Men denke dan voorts ook aan de *διυπετέες ποταμοί* (II 174, δ 477): „de rivieren nit den hemel gevoed, eig. gevallen.”

Wij keeren dan thans terug tot *οὐρανός* „hemel”, voor welks verklaring wij (boven p. 167) hulp zochten bij *ἁκεανός*. „Hemel, lucht en water” bleken in hun benaming een verwantschap te vertoonen, ja *ἁκεανός* vinden wij ook als „lucht” en de wortel, die in *ἁκεανός* verbouwd als „water, oceaan” keert in het Latijn juist terug in het woord *caelum, coelum* (vgl. *caerimonia: cūtra*, z. paelign. *coisatens*, terwijl de woorden van de zee gebruikt nl. *ἡεροφειδής*, lat. *caeruleus* (< \**caelu-lens*) daar een weerklank vormden.

Verbindt men dan met onzen wortel \**ger-* „bewegen” ook nog naast *αὔρε*<sup>2)</sup> hom. *οὔρος*, „gunstige wind”, dan blijft voor *οὐρανός*

<sup>1)</sup> In Libye bestond een dergelijke voorstelling ook blijkens de woorden van Herodotus 4, 158: ἀγαρόντες δὲ σφῆας ἐπὶ κρήνην λεγομένην εἶναι Ἀπόλλωνος εἶπαν· ὃ ἄνδρες Ἕλληνες, ἐνθάυτ' αὖ μιν ἐπιτήδεον οἰκέειν· ἐνθάυτι γὰρ ὁ οὐρανός τε τρηταί, vergl. verder ben. In het idiomatische Hollandsch van de straatjongens is „het pist” = „het regent.”

<sup>2)</sup> De apodiktische verklaring van Petersson K.Z. 47, 274, dat de woorden *αὔρε* en *οὔρος* niets met elkaar te maken hebben, maakt ons niet verstandiger. Zijn verdiet treft ook Meillet Mém. soc. ling. 9, 154.

naast *οὐρέω* toch als meest aangewezen de verklaring als „beweging”<sup>1)</sup>, en een afleiding daarnaast „het regenen” van den hemel. In Aristoteles<sup>2)</sup>, *Metaphysica* p. 1072 b 5 sqq. leeft dit nog voort, wanneer *ὁ πρῶτος οὐρανός* met de eerste *Φορά* „emanatie van kracht, d.i. beweging” nog dicht bij de Godheid wordt gebracht.

Maar de voorstelling van den hemel van *steen*, „waaraan de sterren hangen”, die overdag ook gesloten kan zijn en dan geen zon toelaat, die kan worden „open gespleten” door een reus met zijn *steen*en hamer, zoodat dan de hemel van een kwaden daemon bevrijd is, die sagen en mythen, waarover men het rijk gedocumenteerde opstel van Reichelt I.F. 32, 23—57 moge vergelijken, hebben de Grieken ook gekend, zooals de naam van den Hemelgod *Ἀκμων*<sup>3)</sup> (zie Pauly-Wissowa I, 1173) als vader van Uranos aangeeft (zie ook I.F. 32, 52). Doch juist de genealogie maakt hier duidelijk, dat de hemel als steenen gewelf de oudere phase is en maakt waarschijnlijk, dat met *οὐρανός* voor de Grieken de voorstelling verbonden was van de geopende, „bevrijde”, zegenbrengende hemelen.

De naam *Varuna*- eischt alleen nog een zeer korte bespreking.

Als Wackernagel zegt (*Sprachl. Unters. zu Homer* p. 136 noot) dat *Varuna* geen god van den hemel is, is dit toch op zijn zachtst uitgedrukt eenzijdig. Dat *Varuna*- later voornamelijk handhaver van orde en recht is, is zeker zijn oorspronkelijke functie niet en wie van Rg-Veda V 85 het begin, vooral de derde strophe leest:

*nīcinuvāraṃ varunaḥ kavandham prasasarja rodasī antarikṣam  
tena viśvasya bhuvanasya rājā yavam na vṛṣṭirvyunatti bhūmim*  
Varuna liet de wolkenzak met het water omlaag uitstroomen over  
beide werelden en de lucht;  
daarmede bevochtigt de Koning van al het geschapene de aarde,  
zooals regen het koren;

heeft toch inderdaad groote moeite niet telkens weer tot deze oude

<sup>1)</sup> Elders hoop ik aan te toonen, dat lat. *mundus* oorspronkelijk van den „(zich) bewegenden” (sterren)hemel werd gebruikt en met *moveo* verwant is.

<sup>2)</sup> Att. komt als aor. voor *ἐούρησα*, zie Brugmann-Thumb. *Gr. Gramm.* 308 daarover. De vraag van Wackernagel (*Sprachl. Unters. Hom.* 136 noot) naar den grondvorm van *οὐρανός* kan nu ook worden beantwoord. Hij zelf gaf als grondvorm *\*uorṣa-no-s* (vgl. oind. *varṣa-* „regen”) doch zijn verzoek aan ons is wat veeleischend, als hij zegt: „Falls wir annehmen dürfen, dass die gute antike Überlieferung, wie sie Herodian vertritt, den äolischen Dichtern irrthümlich *ωρ* statt *ορ* gegeben habe, ist alles in Ordnung.” Tegen *\*uer+s-* in plaats van *\*uer-* bestaat natuurlijk geen bezwaar juist om het oind. woord. Maar prothese of juister facultatieve praepositie was er wel en de beide aeolische vormen: *ωρ-* en *ορ-*, de att. *ορ-* dor. *ωρ-* worden nog altijd het gemakkelijkst verklaard door *\*uor(s)anis* of *\*u-uorsanos*, ev. zelfs *\*u-uorsanos*.

<sup>3)</sup> Vgl. Hesychius *Ἀκμωνίδης* ὁ Χάρων καὶ ὁ Οὐρανός, vgl. Aleman fr. 111.

vergelijking terug te keeren, wanneer hij zich de boven besproken plaatsen slaande op Grieksche opvattingen weer te binnen brengt. Dat voorts in oind. *εργότι* „hij bedekt, beschermt” de beide „Europeesche” wortelvormen van gr. *εἰλύω* (dus *\*hel-*) en *ἔρυμαι* (dus *\*her-u-*) zijn samengevloeid wordt ook door Uhlenbeck Altind. Etym. Wtb. sv. niet ontkend, terwijl hij toch *οὐρανός* en *Varuna-* angstvallig gescheiden houdt. Het argument, dat men in het Grieksch dan *λ*, niet *ρ* in *οὐρανός* zou mogen verwachten, houdt dus geen steek. Voor het overige kan ik naar Reichelts beschouwingen verwijzen (I.F. 32, 27 en 37), die ook aan de identiteit van beide namen vasthoudt.

Wanneer men dan ziet, dat *Ἀκμων* soms ook met *Ἀθήρ*, soms zelfs met *Ὠκεανός* gelijk wordt gesteld, dan komt deze laatste vraag het meest prikkelen: als wij bij den wortel *\*her-* de beteekenissen van „lucht, regen, water” vinden en daarnaast een mythe, waar van den hemel gesproken wordt als van de „aflekkende, sluitende lucht of wolk”, en later van de opening daarvan en het neerdalen van zonnewarmte en regen, zijn deze beide ontwikkelingen dan buiten elkaar omgegaan of is de verwording van de mythe causa movens geweest voor de beteekenisverandering van het dienende woord?

Trouwens, de tijd van de vergelijkende mythologie is weliswaar grootendeels voorbij en wie er zich aan waagt, weet van te voren dat hij zich op drijfzand begeeft of schijnt te begeven, maar hier zal men toch misschien niet zoo heel ver kunnen afdrijven.

**III C. s-her-.** Vele van de beteekenissen keeren ook hier, uitgegaan van een grondbeteekenis „bewegen”, terug, vaak weer met verdere verlengingen.

1. *s-her-* „geluid geven, maar ongearticuleerd”, ook hier weer met de bekende verwantschap van „licht” en „geluid”: oind. *svárati* „hij klinkt; doet weerklinken; schijnt, straalt”, lat. *susurrus* „fluisteren”, on. *svarra* „bruisen”, d. *schwirren*, vgl. oier *sibra-se* „modulabor”, ob. *svirati* „fluiten”; klankwisselend daarnaast *sur-*: gr. *ὑπαξ* „muis”, lat. *sōrea* hetz., d. *surren*, noorw. (dial.) *surla* „neurien, gonzen”, zweed. (dial.) *sorla* „kabbelen”, lit. *surmà* „fluit”. Met een gutturale verlenging blijven in dezelfde beteekenisfeer lit. *szvirkstu* „ik fluit”, lett. *svirkstu* „ik knetter”, vgl. met l. lit. *szvilpiù* „ik fluit” (Leskien Ablaut der Wurzelsilb. im Lit. 349).

2. *s-her-* „gearticuleerd spreken”. Bij deze beteekenis is er maar één moeilijkheid: lat. *sermo* „gesprek”.

De meeste philologisch geschoolde taalgeleerden gaan hier uit van een verbinding met *ser-* „samenbinden, vlechten”, en worden daartoe gebracht door de verbinding *sermonem* (-s) *serere*, die in het Latijn een bepaald succes heeft gehad. Vermoedelijk van Ennius uitgegaan (zie Norden Verg. Aeneis Buch VI<sup>2</sup> p. 182 en 373) komt het bij Plautus, Varro, Livius, Vergilius e.a. voor, maar toch met een klein onderling verschil. Vergilius (Aen. 6, 160) en Livius 7, 39, 6 geven *aliquid sermone (sermonibus) serere* en het is waarschijnlijk, dat ook Ennius zich zoo heeft uitgedrukt; Plautus echter spreekt (Cure. 193, Mil. 700) van *sermonem* of *sermones serere*, vgl. verder Varro L.L. 6, 64, Serv. in Aen. 4, 277. Het valt niet te ontkennen, dat de eerste opvatting en constructie deze etymologie veel beter aannemelijk vermag te maken dan de laatstgenoemde. Van semasiologische zijde kan men zich dan gaan verdedigen door te wijzen op het bekende lat. *disserere* en vermoedelijk toch ook op *disertus* (*s* < *ss* vóór het accent volgens de zgn. „mamilla”-wet) „goed geordend; duidelijk, nadrukkelijk; welbespraakt”. Ook is het een levende parallel, wanneer Plautus zegt, Trin. 797: *quamvis sermones possunt longi texier* en dat dit geen vondst van het oogenblik was, blijkt wel daaruit, dat bij Ausonius, Mossella 294, dus in een geheel ander genre, dezelfde uitdrukking terugkeert. Zoo wordt het dan begrijpelijk, dat de laatste, die over dit geheele onderwerp geschreven heeft, Buck in zijn opstel over de verba van „spreken en zeggen” betoogd heeft (Am. Journ. of Phil. 36, 135), dat evenals *εἰρηνα*, wortel \**yer-ē-* met *αἰρώ* „verbind”, samenhangt, zoo ook niets belet *sermo* met *serere* te verbinden. Bechtel voegt hier (Lexil. Hom. 240) ook nog *ἄρα* „echtgenoot” aan toe, dat hij om *ἀπίζω* „minnekoos, converseer” niet met *ἀρ-* (*ἀραπίσσω*) „samenvoegen” maar met *ser-* in *sermo* verbindt. Maar dit is zonder twijfel zelfbedrog, immers wanneer Bechtel *ἄρα* met „(quae) colloquia serit” omschrijft daarin Bugge volgend, dan wordt het begrip *colloquia* = *sermones* maar geheel binnengesmokkeld, terwijl men moest uitgaan van *serere* dat helaas nergens iets anders beteekent dan „aanknoopen”, zooals ook wij dit woord in verwante beteekenis gebruiken.

Zoo wordt men weer onzeker, te meer wanneer men zich reenschap geeft, wat te zelden gebeurt, dat de verbinding van *sermo* en *serere* wel eenvoudig een etymologische speelschheid der Romeinen geweest kan zijn, een indruk, die bij herhaalde lectuur der in aanmerking komende plaatsen nog sterker wordt.

Aan den anderen kant is de verbinding met den wortel \**syer* „praten”, die door Solmsen Unters. gr. Laut- u. Versl. 206 uit-

vourig verdedigd is, aanbevelenswaardig door de aanwezigheid van osk. *sverrunē* „oratori, eng. speaker”, meestal met „arbitr” vertaald, maar een grondvorm *\*sgermōn-* heet voor *sermo* onmogelijk, daar dit tot *\*sormo* geleid zou hebben, vgl. *socer* < *sye*ro-, *soror* < *syesor*. Daarom neemt Solmsen t.a.p. aan, dat *sg-* reeds indogermaansch met *s-* afwisselende en geeft daarvoor vele voorbeelden, die nog vermeerderd en versterkt worden door Persson Btr. idg. Wrtfrsch. 123.

Het dilemma schijnt moeilijker, meer dan het wellicht is. Voor ons *sger-* „praten”, niet *ser-* „aaneenknoopen” pleit veel: is dan het klankwettig bezwaar zoo onoverkomelijk? Zijn inderdaad *socer*, *soror*, *sermo* volkomen gelijk? De vraag is het antwoord. Ook phonetisch toch is het duidelijk, dat de lettergreep *sye-* zich anders kan ontwikkelen dan *sger-*, daar in het laatste de palatale invloed van de romeinsche dentale *r* ook in het slotresultaat moet worden meegeteld. Maar ook feiten spreken hiervoor. In zijn Studien zur Lautgeschichte heeft Solmsen (p. 23) de resultaten van zijn onderzoek ook voor *vo-r-* en *vor-* zoo samengevat, dat evenals voor *s*, *t* ook voor *r* *yo-* zelfs in *ye-* overgaat, indien *r*, *s* of *t* maar tautosyllabisch waren, hij is aldus tot volkomen dezelfde resultaten gekomen als wij met onze boven omschreven hypothese. Maar ook de tegenstelling tusschen (*peg<sup>vo</sup>* >) *quequo* > *coquo* en *quercus* (< *perqu<sup>u</sup>*-) dekt zich geheel met deze theorie.

Helt dan thans de schaal niet meer er toe over om ook hier W. *s-ger-* te herkennen? Zonder twijfel, al geeft ook de naam van *Hermes* hier den calculus Minervae niet. Weinig goden toch vertoonen een zoo bonte rij functies als Hermes, vgl. Eitrem in Pauly-Wissowa VIII 773. Een band tusschen al deze werkzaamheden te leggen, zooals Eitrem t.a.p. poogt te doen, schijnt een onbegonnen werk; ook principieel ware dit niet juist, omdat vooral bij Hermes sterke syncretistische invloeden aan het werk moeten zijn geweest. Tot interpretatie van zijn naam is het dus ook bij wijze van proef geoorloofd uit te gaan van zijn functie: als heraut met schoone stem, de ἑρμῆα κήρυξ, vanwaaruit hij als Hermes λόγιος god van de welsprekendheid wordt en zoo zijn welsprekendste vertolking zelf weer gevonden heeft in de Hermes-statue van Phidias-kunst, door de Romeinen tot Germanicus herschapen (zie bijv. Bulle Der schöne Mensch, tweede uitg. taf. 44, text p. 93); zoo heet hij verder ook Hermes ἀγοραῖος en wordt met den Aegyptischen god Thoth, den „god der schrijvers” gelijkgesteld. Zijn naam nu luidt: Hom. Ἑρμείας, Ἑρμείης, Ἑρμῆς, dor. Ἑρμᾶν, Ἑρμᾶς de eerste dorische vorm uit Ἑρμᾶων, dat ook in het epos voorkomt; waarschijnlijk is dit uit Ἑρμᾶων ontstaan, zooals thess. Ἑρμανος schijnt aan te toonen. Dit

-ᾶζων komt ook in Ποσειδάζων voor, zooals Fick-Bechtel Gr. Personennam.<sup>2</sup> 440 herinneren; vermoedelijk is 'Ερμείας zgn. Koseform bij 'Ερμᾶζων en moeten wij dus van het laatste uitgaan. Reeds dadelijk komt hier ἐρμηνεύς „tolk” in de gedachte, dat blijkens epidaur. ἡρμᾶνευσε een -ευ- verlenging van een woord ἐρμᾶν- was, dat zelf zonder bezwaar uit \*ἐρμᾶ(ς)ον- begrepen kan worden. Hesychius' 'Ερμῆνοι· Σειληνοί, die Solmsen I.F. 30, 12 niet wil loslaten noch hier inlasschen, kunnen heel goed eerst aan het einde der ontwikkeling bij den Hermes der vruchtbaarheid met phallische attributen (zie Pauly-Wissowa VIII, 775 vlg.) onder worden gebracht en behoeven dus den ouden naam in zijn verklaring niet uit het spoor te brengen. Zoo bereiken wij dan een fem. \*ἐρμᾶ, waarnaast een ev. masc. ἔρμος in 'Ερμῶ-δωρος en ἔρμος-κοπίδαι toch onzeker blijft in dit door analogieformaties doorploegde gebied. In -ζων kan men hetzelfde suffix vinden, dat men ook in Ποσειδάζων, Κανδάζων, Παλαμάζων aantreft, vgl. Fick-Bechtel Gr. Personennamen<sup>2</sup> 440. <sup>1)</sup>

Zoo zijn de beide woorden lat. *sermo* uit \**shermōn*- en gr. 'Ερμείας enz. berustende op een \*ἔρμος, -ᾶ uit \**shermo*-/-ᾶ reeds dicht bij elkaar gekomen. Daarbij blijft het echter opvallend, dat *sermo* als substantief op -*mōn*- in het levende Latijn bijkans alleen staat, zooals bij Cooper Word-form. Rom. Serm. Pleb. 56 uit zijn lijsten duidelijk blijkt. Verder komen slechts voor: *pulmo*, *semo*, *femo*, en bij Ennius *termo* naast *fermen* en vaker *terminus terminare*. Dientengevolge lijdt het geen twijfel, of wij hebben in *sermo* een overblijfsel van een vroeger sterkere groep, die morphologisch met de idg. zgn. participia op -*meno*- en de substantiva op -*mōn* naast -*men*- en -*mi*- utr. samenhangen: een duidelijk voorbeeld is het gr. τέρμα naast τέρμων (vgl. ook v. Planta II 67, Zimmermann K.Z. 39, 262, Pokrowskij Arch. lat. Lexic. 15, 372). Juist dezelfde secundaire verhouding vinden wij nu tusschen ἔρμᾶ- (en 'Ερμᾶζων) en *sermō* als tusschen gr. ἐπιστήμη en ἐπιστήμων<sup>2)</sup> (naast \*ἐπίστημα).

Toch blijft hier wel een bezwaar over, dat niet zoo genakkelijk uit den weg geruimd kan worden. Vooral als het zoo juist gewonnen morphologisch inzicht waarheid bevat, dan — maar ook eerst dan —

<sup>1)</sup> De vorm met *ϕ* leeft, vermoedelijk als zgn. „Kurzname” voort in boeot. 'Ερμῆιος, dat digamma veronderstelt, aangezien dit dialect regelmatig *ai* in *η* ziet overgaan, vgl. Fick-Bechtel Gr. Personennam.<sup>2</sup> 113. Meer vormen op ἔρμος- wijzend ib. 112.

<sup>2)</sup> *sermōn*- is natuurlijk niet uit -*adon*- samenge trokken zooals *sōl* < \**sauiol* (z. ben. Exc. IV) terwille van het gr. ἐρμᾶζων-. De glosse bij Hesychius 'Ερμῶνιος χάρις παρομίσζα is hiervoor natuurlijk onbruikbaar, daar men de beteekenis ook door de verdere woorden niet nader opgehelderd krijgt.

is Zimmermann's bezwaar gemotiveerd, dat men voor *\*s<sub>her</sub>mōn*-actieve beteekenis zou verwachten. Maar het bezwaar is gelukkig fictief: *ἐπιστήμων* is oorspronkelijk niet degeen, die vol *ἐπιστήμη* is, want de functie van *-ων* is zuiver en alleen te substantiveeren en namen als *Δόλων*: *δόλος* zijn zeker analoga naar de tallooze gevallen, waarvan *-ων* adjectiva als zelfstandige naamwoorden doet aanvoelen (type *στράβων*). Dat nu het suffix *-men-* als *-mēn*, *-mōn*, ntr. *-m<sub>h</sub>* (gr. *ποίημα*, lat. *carmen*), *-meno-*, naast *-mno-* en *-mo-* oorspronkelijk neutraal is ten opzichte van het genus verbi blijkt naast de passieve ntr. op *-m<sub>h</sub>* zeer duidelijk uit de activa *ποιμὴν* (≈ *ποίμνιον*): *τλήμων* (accent, z. ook Brugmann Gr.<sup>2</sup> II, 1, 233); ook a priori is dit reeds waarschijnlijk, daar wij hier met een zeer oud suffix te doen hebben. Men vergelijke in dit verband nog welsprekende Latijnsche woorden als *femina* (act, eig. med.): *alumnus* (pass.), om de strijd over de oude ritucele namen in den dienst der *Fratres Arvales Adolenda, Coinguenda, Commolenda* maar niet weer op te warmen: dat de beschouwingen over passief of actief hier volkomen vruchteloos zijn, heeft men vaak helaas te laat ingezien.

Evenals het gr. *τέρμων* zoowel „eindiger” als „einde” kan beteekend hebben, zoo is het ook met *\*s<sub>her</sub>-mōn*. Wie zal bijv. bij lat. *Sonus* uitmaken of het „passief” of „actief” is, het „voortgebrachte” of „klinkende” geluid beteekent: dit is onvruchtbaar. Het osc. *suerrunēi*, d.at. „spreker” bewijst volstrekt niet, dat *\*s<sub>her</sub>mōn* „dus” passief moet zijn; waarschijnlijk is het eerste uit *s<sub>her</sub>sōn*- ontstaan met *rr* < *rs* evenals *curro* < *\*k<sub>rs</sub>ō*- vgl. lit. *karsziù* „ik loop snel”; dezelfde verlengde wortelvorm *s<sub>her</sub>-s-* vindt men dan ook met andere vocaalphase in *susurrus* met *rr*; *s<sub>her</sub>-s-*: *s<sub>her</sub>-* = *quaeso* uit *quaisso*: *quaero*?

Het beste bewijs eindelijk voor de oudheid van deze *mōn*-stammen ook in het Latijn is het suffix *-mōnium* *-mōnia* (vgl. Pokrowskij Arch. lat. Lexic. 15, 371 voor het materiaal). Mommsen heeft reeds een halve eeuw geleden naast *flamen* (morphologisch een woord als *ποιμήν*) *flamōnium* vastgesteld (morphologisch een woord als *δαίμων* met verstijfde fasenwisseling). Welnu, oude woorden als *caerimōnia*, *matrimōnium* worden eerst, maar dan ook geheel duidelijk door *flamōnium*, vooral wanneer men let op de oude patriarchale band en de paralleliteit van priester en vader.

De wortelvorm C. III *s<sub>her</sub>-* is nu in het volgende materiaal aanwezig:

a. „zweren”, „spreken” (z.b.): osk. *sverrunēi* „den spreker”, got. *swaran* „zweren”.

b. „zoemen” (z.b.): lat. *susurrus* „gegons”, on. *svarmr* „rumoer, gewemel; „fluiten”: ob. *svirati*; „klinken”: oind. *scárali*.

c. „opzwellen” of „vochtig zijn”: av. *xwara* „wond”, ohd. *sweran* „zweren”, r. *chwóryj* „ziek”. Daarnaast zonder *s* ohd. *warah* „etter”.

d. „zich oprichten” > subst. „paal”: oind. *swáru-* „lange lat of „paal”, lat. *sárus* „paal”, ags. *sweor* „post” naast *swēora* „hals”, *swer-* „paal”: *gen-* „boom” = *wer-* „ploegen”: *gen-* „ploegen” vgl. I.F. 16, 180.

e. *swer-uo-* „bitter” hetzij als „pijnigend” (≈ c) of ≈ f: oir. *serb* „bitter”.

f. *swēro-* „zwaar”: misschien lat. *sērius* en vgl. lat. *rērus* „waar, vol vertrouwen” (z. bon.), uit „opheffen = (cf. *τάλαντον*: *tollo*) wegen”, got. *swērs* „geeed”, ohd. *swār* „zwaar”; lit. *sweriù* „ik hef op, weeg”. Vgl. over *\*wē-ro-s* „vol vertrouwen, waarachtig, waar” bov. p. 155.

g. *swōr-ā*: uit de beteekenis „zich in verticale richting bewegen, zich verheffen; > zwellen” ontstaat als subst. „zwellung”: *πόδες ἄωποι* μ 89 van de „dunne beenen, zonder knuit” die Skylla heeft (K.Z. 46, 161), ion. *ῥρη* (teg. *κωλῆ* „schenkelstuk”) „kuit” in Coll. Becht. 5497, vgl. ook Bechtel Lexil. Hom. 80, lat. *sūra* „kuit”, natuurlijk met dezelfde voorstelling, zooals uit Plaut. Pseud. 1176 blijkt: *quam uelis perniæ* (als ≈ *perna*) *homost: ubi suram aspicias, scias posse eum . . . gerere crassas compeles*. Misschien staat hiermede in verband on. *swōdr* „behaarde huid”, nld. *zwōord* doch z. ben. Kort geleden gaat ook Wood Class. Phil. 9, 158 uit van den wortel *swer-* met beteekenis „zwellen”.

Met verschillende verlengstukken komt deze klankcombinatie als volgt voor:

a. *swer+g-* „in beweging komen, donker worden”: oind. *swarga-* „hemel als bewolking”, nld. *swerk*.

b. (= a) *swer-d-* „in beweging brengen, vertroebelen” (vgl. Wood Col. nam. 90, Mod. Lang. Not. 25, 213 en z. lit. *swirus* „zwevend”, *swerdū* „ik weifel, wankel”) lat. *sordēs* „rouw”, got. *swarfs* „zwart”, on. *sorti* „duisternis”. Daaruit ontstaat weer on. *swōdr* „behaarde huid” als „zwarte, donkere plek”; meer gegevens bij Falk-Torp-Davidsen 1222.

c. *swer-to-* „zwaard”: zooals gr. *ἄσπερ* „zwaard” komt van *ἀείρω* < *\*swer-to* „ophangen ≈ bevestigen” (z. b. p. 163), zoo is *swer-to-* participium bij het verwante *swer-*: on. *swerð* „zwaard”; z. ook Falk-Torp-Davidsen 1214.

d. *swer-bh-* „in de rondte of heen en weer bewegen”: cymr. *chwyrfu* „snel heen en weer draaien”, got. *-swairban* „wischen, vegen”, on. *swarfa* „rondzwerven”, nld. *zwerfen*, vgl. zonder verlenging *swyrōju* „ik tuimel, wankel” en Wood a<sup>x</sup> enz. 117. Voor de beteekenisovergang z. Wood Col. -nam. 30.

**IV. ue-i-.** Als men de verschillende onderstaande beteekenissen nagaat, krijgt men den indruk, dat de *i*-klank de beteekenis versterkt heeft.

**a.** „Vlechten, binden”; „weven”: oind. *ráyati* „hij weeft”, lat. *vicio* „vlecht”, ob. *viti* „draaien, winden, vlechten”.

**b.** uit **a** („muur” als „vlechtwerk” Meringer I.F. 17, 139): oier. *imm-a-feithle* „wat omheind werd”, got. *laurygs-waddjus* „stadmuur”.

**c.** hetzij uit „binden” (vgl. verder verlengd lat. *vincio*), hetzij uit „bewegen > dwingen, kracht op iemand laten werken”: lat. *vīs* „kracht”, *vīs* „jij wilt” (parallel met W. *we-* in *volo*); *invītus* „onwillig” eig. „niet uit eigen wil gedreven” tenzij men hier, wat mij waarschijnlijker voorkomt, dichtter de waarheid benadert door *in* = < *en-* te nemen: *invītus* dan = „geforceerd” (vgl. oind. *vītu-* „vervolgd”); *invītare alqm* „iemand nooden, noopen (nl. te komen)”. Bij de substantiva vinden hier een plaats: oind. *ráyus* „kracht”, lat. *vīs* hetz., nier. *fē* „toorn”.

**d.** beweging, die zich op zijn objekt richt geeft: „streven naar” oind. *vēti* „tracht te bereiken, jaagt na”, gr. *ψεμαι* „streven”, lit. *vejù* „ik jaag”, ob. *voji* „soldaten”. Met participiaal *to*-suffix: on. *veidr* „jacht, vangst”, ohd. *weida* „voeder, weide” (niet *-dh-* suffix, zooals Boisacq 367 aanneemt: wegens ohd. *d*); lat. *vēnāri* „jagen” behoort zeker bij den wortel *we-*; of het speciaal hier thuis is: < *\*we/enāri-* zooals lat. *trēs* < *\*treies* ontstaan is (oind. *tráyah*), is onzeker: in dat geval moet men van een subst. *\*we/enā* „jacht” (suff. vgl. gr. *ᾰλένη, περόνη*) uitgaan. Gr. *oĩmos* „weg, gang, pad” heeft oorspr. ‘(καθ’ οĩμον bij Suidas) uit *z*, zie Bechtel Lexil. Hom. 172 over *ψεμαι*.

Ook hier weer verschillende verlengingen, die in beteekenis dicht bij de voorgaande blijven:

**a.** *we-r-*: leven, krachtig zijn, uitloopen (*vīs* vgl. bijv. *viridis senectus*): lat. *vireo*, *viridis* „groen (zijn)”, ocymr. *guird* „herbida”. Hierbij ook idg. *\*vīros* „man” vgl. ook K.Z. 43, 54.

**b.** *we-k-* „sterk zijn > strijden” ~ „overweldigen”: *vinco* „overwin”, cf. *dēvinco*, *prōvincia* (?) oier. *ſichim* „ik strijd”, got. *wīhan* „strijden”, lit. *veikiù* „maken, doen; het (goed enz.) maken, zich bevinden”, *veikùs* „flink, werkzaam”.

**c.** vand. „zich bevinden” > „wonen”: de familie van cind. *veśá-* „huis”, = gr. *φῶκος*, lat. *vīcus* enz., waarbij *k-* als wortelverlenging, niet als derivatiesuffix blijkt te liggen in av. *vaēsma-* m. „huis”; voor de beteekenis vgl. av. *vaēs-* „ten dienste staan, dienen” naast gr. *φοικεύς, οἰκέτης* „slaaf”.

**d.** *gei-k-* met andere verlenging synoniem met *gei-d-*: zien, er uit zien ~ gezien worden; weten enz.: gr. (φ)είκων „beeld”, *ῥέ-φοικ-α* „gelijk”, lit. *pa-réikslas* „voorbeeld”. (z. ben.)

**e.** *gei-k-* „wijken” < „gaan”, ook „op zijn beurt gaan”: *φείνω* „wijk”, *rice*s afwisseling, *rice(m) alicuius* = *loco alicuius* vgl. zoo *χάρα*: *χαρέω*. Met dezelfde beteekenis:

**f.** *gei-g-*: oind. *vijáte* „wijkt terug”, got. *wiko* „week”, ndl. *wijken*, z. P.B.B. 37, 248; misschien ook oind. *vega-* „aandrang”, lat. *vigeo* naast *vegelus*, z. ook A.J.Ph. 27, 60.

**h.** *gei-t-*: heftig bewegen > schudden: got. *wipōn* „schudden”.

**i.** *gei-d-*: heftig bewegen: lit. *vidras* „storm”.

**k.** *gei-d-* (vgl. *gei-k-*): „zien, schijnen; weten”; over dergelijke beteekenissen z. b. p. 123: oind. *véda* „ik weet”, gr. *φείδα*, lat. *vīdeo*, got. *wait* „weet” naast gr. *ἔϊδον* „ik zag” en *φείδος* „uiterlijk, gestalte”.

**l.** *gei-d-* (evenwijdig met \**gei-k-* in gr. *φείκος*) oind. *veda-* „bezit < huis”.

**m.** *gei-dh-* („verjagen”) > scheiden: oind. *vidhyati* „hij doorboort”, gr. *ἡϊδεος* „ongetrouwde jonge man”, lat. *divido* „verdeel”, *viduus* „weduwenaar; beroofd”, enz., vgl. ohd. *wīsan* „vermijden” (z. ook Wört. u. Sach. 4, 217), waarnit zich de beteekenis „midden” kan hebben afgeleid in lit. *vidūs* „het midden”, in welke beteekenis zich dan het opgejaagde aan alle kanten omsingelde wild hierbij zou kunnen voegen: oier *fíad* „wild”, cymr. *gwydd* „wild” adj., vgl. Rev. celt. 35, 85.

Voor deze semantische overgang: „scheiden” = „midden tusschen” is ook \**vidhu-* (vgl. oind. *vidhú-* „eenzaam”) bruikbaar, dat zich eerst als grensscheiding tot zijn historische beteekenis „boom” heeft ontwikkeld; mier. *fīd* „boom”, on. *viðr* „woud, boom”, vgl. meer daarover bij Falk-Torp-Davidsen 1357 en vooral Pedersen K. Gr. I, 41, 111.

**n.** *gei-p-*: sidderen, trillen, hartstochtelijk bewegen: oind. *vepate* „hij siddert”. *cepiyati* „laat zaad vloeien”, *vip-* „roede”, on. *víf* „vrouw”, ndl. *wijf*, waarin Kluge P.B.B. 41, 182 ook een obscene beteekenis meent te bespeuren; got. *-waihjan* „winden, wikkelen” enz. wijst ook op de beteekenis: „slingeren, strengelen”.

**o.** *gei-b-*: dezelfde inhoud als **m**: lat. *vibrare* „doen trillen”, got. *weipan* „bekransen”, lit. *wyburti* en *wyburioti* „kwispelstaarten = *adulari*”, vgl. P.B.B. 37, 248.

**p.** *gei-n-*: „jagen, najagen”; oind. *rémati* „verlangt”, oud-ier. *fían* „held”; over lat. *vēnāri* „jagen” z. b. p. 117.

**q.** *gei-s-*: „vochtig zijn”: ohd. *wisa* „weide”; gewoonlijk peiora-

= tief: oind. *višá-* n. „gift”, gr. *ῥός* „hetz.”, lat. *vīrus* „stinkend vocht”, cymr. *gwy* „vocht”; ook de naam van de *wezel*, ohd. *wisala* enz. beteekent het „stinkende” of „giftige” dier, Wört. u. Sach. 4, 220.

**R.** *uei-s-* van het zich ontbindende lichaam, vandaar ook van verwelkende planten, duidelijk uit **Q** vgl. lat. *viētus* „verwelkt”, on. *visinn* „verwelkt”; met *t* lit. *výsti* „verwelken”; ook Falk-Torp-Davidsen 1389 sluiten zich ten slotte hierbij aan.

**IV B: a-uei-: a.** „vliegen”: arm. *hav* „vogel, kip”, lat. *avis* „vogel”, *auca* spec. „gans”, nier. *aoi* „zwaan”, lit. *avižiai* „libellen”. Zonder de zgn. prothese oind.: *veš-*, *viš* „vogel”, ohd. *wīs wīwo* (het laatste onomatopoetisch?) „wouw. Misschien hierbij ook cymr. *hwyað* „eend” < \**aujelo-*, vgl. gr. *ἀετός* z. Pedersen Kelt. Gr. I, 55.

**b.** „streven”: lat. *aveo* „begeer”?? Gewoonlijk wordt het met oind. *ávas-* „gunst” en gr. *ἐν-η(ε)ής* „gunstig gezind” verbonden. Zie een overzicht bij Bechtel Lexil. Hom. 125.

**IV C. s-uei-** ten deele met verlengingen, geen afleidingsuffixen wellicht:

**a.** „draaien, zwaaien”, vgl. de *mo*-afleidingen: ags. *swīma* „duizeling, flauwte” enz., vgl. met *r* ndl. *zwieren*. Grondbeteekenis „zich heen en weer bewegen”, z. ook Falk-Torp-Davidsen 1218.

**b.** „heengaan; afnemen, verdwijnen”, vgl. P.B.B. 37, 255: on. *svina* „wegteren”, ohd. *swinan* „wegteren, flauw vallen”; *n* kan hier praesens-suffix geweest zijn, zie Falk-Torp-Davidsen 1217; daarnaast een *m*-afleiding onder **a**; gewoonlijk neemt men *k*-praefigering aan in oind. *ksināti* (met *n*-infix) „hij vernietigt”, gr. *φθίω* „teer weg, kwijn”, wat zeer onzeker is.

Met verlengingen vindt men ongeveer het volgende beeld:

**a.** *suei-q-*: „weggaan” > „zwijgen”: os. *swigōn*, ags. *swīgian* en *sweowian* „zwijgen”.

**b.** *suei-g-*: „weggaan” > „zwijgen”: gr. *σιγή*, got. *swihns* „rein, onschuldig” met *lo*-suffix zelfde beteekenis in nier. *fīal* „kuisch” (< *uei-lo-*).

**c.** *suei-g-*: „het opgeven, ophouden, weggaan” P.B.B. 37, 248: ohd. *swīchōn* „zwerven”, mhd. *swīch* „jaargang; shade, bedrog”, ndl. *bezwijken*.

**d.** *suei-gh-*: „zich buigen”: on. *sveigr* „buigzaam”, ndl. *zwichten*. Misschien als „gewelf, afdak” hierbij ohd. *sweiga* „veestal” z. P.B.B. 28, 266, Wört. u. Sach. 6, 36. Hierbij behoort ook noorw. *sveig*

„vochtig”, nederd. *swég* „een beetje vochtig” (uit „buigzaam” > „sappig”) Falk-Torp-Davidsen 1212.

**e.** *swei-gh-* van het geluid, ten deele klanknabootsend: got. *swiglōn* „fluiten”.

**f.** *swei-t-*: „branden”: on. *svīða* „zengen, branden”.

**h.** *swei-d-*: „lichten”: ags. *switol* „helder”, lit. *svidūs* „blinkend”, lett. *svīdu* (praet.) „licht worden”, *swaidīt* „zalven, insmeren”.

**i.** *swei-d* „zweeten” uit „bewegen” of uit „glimmen” (**h**)?: oind. *h-svīdyati* „hij wordt vochtig”, *ιδρώς* „zweet”, lat. *sūdor*, cymr. *chwys* (< \**switso-*) „zweet”.

**k.** *swei-p-* „draaiend bewegen”: on. *svīfa* „slingeren, draaien. Reeds Wood Mod. Lang. Not. 25, 213 vermoedde ook identiteit met **l**.

**l.** *swei-p-* „(weg)gaan, het opgeven, ophouden”: got. *sweiban* „ophouden”. Men kan hier ook aan *swei-q<sup>n</sup>* denken.

**m.** *swei-b-*: „draaiend werpen, zwaaien: on. *sveipa* „gooien, omgooien”, ofries. *swēpa* „vegen”.

Met *o*-phase komt dit woord voor als \**swoi+d-jo* „ik zend, laat gaan” in oier. *fōidim*, vgl. Pedersen K. Gr. I, 359, II, 525, Z. celt. Ph. 5, 509, vgl. on. *reita* „toestaan; laten gaan, geleiden: W. *heil-* (z. bov. p. 178 **k**), Falk-Torp-Davidsen 1374.

**V. ue-ŋ-** komt door de dissimilatorische afkeer niet voor, z. VIA b: *ἐφειπον*. Vgl. bov. p. 133 over het ontbreken van een wortel *me-m-*.

**VIA. ue-q<sup>n</sup>-: a.** „buigen”: oind. *vakrá-* „krom”, lat. *vacillare* „wankelen”, cymr. *gwaeth* (< *gak-tó-*) „slechter”, got. *un-wāhs* (< *ganq-*) „feilloos, ἄμεμπτος”, ahd. *wanga* „wang”; verdere combinaties K.Z. 47, 248.

**b.** („stembuiging?” > spreken”: oind. *vákti* „hij spreekt”, *avocam* Aor. (< \**e-ue-q<sup>n</sup>-om*) = *ἐφειπον* in plaats van *ἐφευπον*, zie **V**: *vōcare*, *rōæ*.

**c. = b**, het ding als „naam, aangeduid ding”, (vgl. *ding* ~ *geding*: lat. *tungco* = „noscere”. Fest. p. 356 M. = 448 Linds.: lat. *tungo*: ndl. *denken*): got. *wahts* „zaak, ding” enz. Over de beteekenis van den naam z. b. p. 37.

**VIB. a-ueq<sup>n</sup>-**. Wij schijnen hier den overgang „spreken” ~ „toon” aan te treffen, vgl. gr. *φράζω: φράζομαι*, *ῥέω: δέεινυμι*:

**a.** got. *ango* „oog”. Gewoonlijk gaat men van den stam van *ᾠσε*, *oculus* uit en neemt voor de *au* invloed van het woord voor „oor” aan: got. *auso*. In plaats van *ueq<sup>n</sup>-* kan ook *uegh-* hier uitgangspunt vormen.

**VIC. s-ueq<sup>u</sup>-:** a. „draaien, buigen > zwenken, wankelen”: oind. *svañc-* en *svañcas-* „bewegelijk, snel draaiend”, got. *af-swaggjan* in *af-swaggwidai weseima* = ἑβερήθημεν met nasaalinfix = ohd. *swingan* „zwaaien”, on. *sreggja* „een schip wenden”, noorw. (dial.) *svaga* „wankelen, heen en weer gaan, schommelen”, lit. *sukù* „ik draai”, lett. *sukt* „er tusschen uit draaien, er van door gaan”. Vgl. ook Wood Mod. Lang. Not. 16, 24 en 25, 72. Met media komt de wortel voor in oind. *svájate* „hij omarmt” en *svaja-* „slang”.

b. de overgang naar het zintuig van den smaak: „zoet” (: bitter” z. b. p. 140) vgl. *amārus* „bitter”: *amāre* „lief hebben, zoet vinden”: cymr. *chwēg* „zoet”, *chwaith* „smaak”, os. *swek* „geur”. Dit wijst volgens velen op idg. media: z. ben. VIIC *s+ueg-*, maar voor het Germaansch kan men van *suek-nó-* uitgaan en het Cymrisch laat ook ig. *k* toe, vgl. bret. *c'houék* „zoet” Henry Lexique bret. 170.

c. „branden” (cf. *suet-* IX C): got. *swibls* „zwavel”, ohd. *swebal*, *swefal*; wrsch. *s-ueq<sup>u</sup>* of *s-uep-*; maar niet als „bedwelmend middel”: lat. *sōpor*, *sōpio* zoo v. Wijk sv. *zwavel*. Lat. *sulpur* < \**suplur* (z. v. Wijk t.a.p. doch z. bov. p. 159 noot) is ook klankwettig mogelijk, cf. over *vespa* enz. boven p. 65.

**VIIA. \*ue-gh-:** „bewegen”; a. in eigenlijken zin: oind. *váhati* „hij voert, rijdt, trekt”, gr. ὀχέομαι „rijd”, pamph. *φεχέτω* „moet aanvoeren” Coll-Becht. 1267, *velo* „vervoer”, got. *ga-wigan* „bewegen”, lit. *režù* „ik rijd”; daaruit de beteekenis „gang, rit > maal keer”: oier. *fecht* „maal”. Voor het Baltisch z. Leskien Ablaut 357.

b. „wegen” uit „bewegen” semasiologisch ontwikkeld, (vgl. *τάλαντον: τλη-* „opheffen: *tollo*): ndl. *wegen* enz. en gr. ἔλκω „omhoog halen > wegen”.

c. misschien hierbij got. *waíhs* „ding, zaak”, oorspr. „een ding van gewicht, dat meetelt” ?? z. b. p. 180, VI A, b. f: „spreken” z. d.

d. *uegh-* „plechtig spreken”, oind. *vāghát-* „priester, die de gelofte uitspreekt”, arm. *gog* „spreek!”, lat. *roveo* „ik beloof”.

**VIIIB. a<sup>x</sup>-uegh-:** „beweging” in het geestelijke overgebracht, vgl. *secum volvere volutare*, ὀρμαίνειν:

a. oind. *óhate* „hij bemerkt, ziet in”, misschien got. *auo* „oog”.

b. *e-uegh-* av. *aog<sup>u</sup>dā* „hij heeft gesproken”, *ἐύχομαι* „ik zeg, verzeker (Hom.!) beroem mij; bid, doe een gelofte”.

**VIIIC. s-uegh-:** de „beweging” heeft zich hier over het gebied van licht en geluid uitgebreid:

**a.** got. *sugil* „zon” (kortste vocaalphase), s. *svegel* „hemel”, vgl. Mod. Lang. Not. 16, 306, Falk-Torp-Davidsen 1105.

**b.** *suēgh-* naast *suāgh-* en *suōgh-*: gr. ἡχῆ (< *ἡχῆ*, de *ἡ* nog in eigennamen) = lat. *rāgire* „kreunen, krijschen van kleine kinderen”, got. *swēgnjan* „jubelen”; lit. *svagėti* „klinken”.

**VIII A. uēg-: a.** de snelle beweging in technischen zin: „weven”; vgl. oind. *vāgurā* „strik”, oier. *flgim* „weef”.

**b.** de snelle bewegelijkheid van het menselijk organisme: „frisch, krachtig; frisch: waakzaam zijn”, lat. *vegeo* „ben flink, sterk”, got. *wakan* „waken”.

**c.** gezonde kracht > „voortplanten”: ags. *wacan* „(ontwaken), geboren worden”, got. *wōkrs* „τόκος, woeker”, cf. vlaam. *kroost* = „rente”. Vgl. ndl. *wekken*: *verwekken*.

**d.** *uag-* „buigen” misschien gr. (ἡ)ῥγνῦμι „breek”, zoo ook ἀκτὴ „strand”, niet = ῥγμῖν „waar de golven breken”, maar „gebogen kust” hetzij in verticale of horizontale lijn; mier. *fán* < *uag-no* „schuin, steil; steilte”, cymr. *gwaen* „veld, weide”, vgl. *campus*: κἄμπτω.

**e.** *uēg-*: „vochtig zijn”: gr. ὑγρός „vochtig”, mier. *fúal* „urine” (vgl. boven οὐρέω sv. III *uer-* B, p. 169) < \**uog-lo-*, on. *rokr* „vochtig”.

Verlenging met *-s* blijkaar reeds in zeer ouden tijd:

**a.** „bewegen > ontwikkelen, groeien”, vgl. ben. VIII, B: *ueg+s* > *ueks*: oind. *úksati* „hij groeit”, got. *wahsjan* „groeien”, d. *wachsen*.

**VIII B. a-uēg-: aug-, ūg-, ūg-:** oind. *ug-rá-* „machtig, sterk”, (gr. ὑγής „gezond is onzeker, gewoonlijk met βίος „leven” gecombineerd), lat. *augeo* „vermeerder (tr.)”, got. *aukan* „vermeerderen (intr.)”, lit. *ūgýs* en *ūgis* „gewas van één jaar”, *rud-ugýs*, „September” (vgl. lat. *auctumnus*: *augeo*?) *ūgis* „spruit, scheut”, *āugu* „ik groei”, *āuksztas* „hoog = lat. *augustus* en meer bij Leskien Ablaut der Wurzelsilb. in Lit. 313 vlg. Met *s*-verlenging, zie VIII A: *αὐξάνω*, *αὐξέω*, lat. *auxilium*.

**VIII C. s-uēg-: a.** „te voorschijn borrelen: ruiken, stinken”, ohd. *swehhan* hetzelfde. (z. b. VI C, b.).

**b.** „wankel” > „zwak”: mhd. *swach* „slecht, veracht, zwak”, met nasaal-infix *sueng* in mier. *seng* „slank”.

**c.** „slingert, draait zich om; omgeeft”: oind. *svájate* „hij omarmt”.

**IX A. ue-t-:** de beteekenis „beweging” dicht bij die van *ue-* afgeleid ook „spreken”.

**a.** „gaan”, jaargang > jaar, vgl. *jaar*: W. *ȝē-* „gaan” en meer bij de Vries Tijdschr. T. en L. 1916 (34) 219: *ȝet-os*, onzeker want het kan ook *ȝe-tos* bij I *uē-* geweest zijn; over dergelijke *-tes*-substantiva Brugmann Gr.<sup>2</sup> II, 1, 527; gr. *ῥέτος*, lat. *vetus* „een jaar (oud)” van wijn, hooi enz. vgl. *vetus-tus* „bejaard”; *o*-afleiding in oind. *vatsá-* „éénjarig kalf” enz. „gaan” > „rondzwerven” in ohd. *wadal* „rondzwervend”.

**b.** „waaïen”: oier. *do-in-felhim* „ik blaas aan”, lit. *vėtyti* „wannen”. De *t* kan hier ook eenvoudig afleidingssuffix zijn (z. b. p. 155).

**c.** „weder, weer”: ig. *ȝetró-*: on. *veðr* „lucht, weer, wind”, naast vormen met *ē* in lit. *vėtra* „storm, onweer” (naast *widras*) z. b. p. 54, ob. *vėtrū* „lucht, wind”. Ook hier kan *-tro* natuurlijk suffix zijn zooals in gr. *ἄροτρον*: lat. *arātrum*.

**d.** „zeggen”: oier. *aisndedat* (< *as-ind-felhat*) „zij spreken”, ocymr. *guctid*: onzeker, daar de wortel hier waarschijnlijk als *ȝ(e)id-* moet worden aangenomen, z. Pedersen Kelt. Gr. II, 520, 524. Hiermee verbind ik ondanks de protesten van Vendryès Rev. celt. 29, 204 en Buck Am. Journ. Phil. 36, 150 toch nog het liefst lat. *vetāre* „verbieden”. Het is tenminste denkbaar, dat juist in een zoo met gevoel geladen begrip het negatieve aanvankelijk slechts door houding en stem vertolkt werd. Oudere vorm *votare* vgl. Plaut. bijv. Most. 869, Rev. de phil. 19, 144. Wellicht gaat men echter voor het Keltisch beter, althans ten deele, niet van *ȝet-*, maar van *ȝed(h)-* uit, vgl. de mcymr. Inf. *dy-wedut* „zeggen” en vgl. oind. *vádati* „hij spreekt”, waarover Güntert spreekt, Reinworthbildung in Ar. u. Gr. 32 spreekt: een oude, zelfstandige, niet geïncultueerde vorm. Lat. *votare* kan oorspr. een athematisch werkwoord met *o*-vocaalfase zijn geweest, zooals Meillet er vele heeft aangetoond: *\*vot-mi* enz.

**IX B. a<sup>x</sup>-ȝet-: a.** „vocht”: oind. *avatá-* „bron”, lett. *avāts* hetz., misschien lat. eigennamen van rivieren als *Avens* en *Aventia*, z. I.F. 35, 200.

**b.** „wonden”, gr. *οὐτάζω* „wond”. Of hier een oorspr. *\*oṽtāmi* onder wegschuilt (zoo K.Z. 46, 260), is onzeker, daar *οὔτᾱ, οὐτάμεναι* zeer goed onder den invloed van *ἔκτα* (*ā* < *ȝ*): *κτείνω, κτάμεναι* kunnen staan. Ook Bechtel gaat in zijn voorzichtigen Lexilogus Hom. 340 voor *οὐτάζω* van een vorm met zgn. „prothese” uit en vergelijkt verder gr. *ὤτειλή* „wond” < *\*ō-ῥατελῖα*, waarin *ȝā* < *ȝō* kortste vocaalfase kan zijn bij *ȝā-* in lit. *votīs* „wond”, lett. *vāls*. Veel waarschijnlijker is het echter om voor gr. *\*ō-ῥατελῖα* van *ȝū* < *ȝȝ* uit te gaan, daar dan een zeer eenvoudige identificatie oprijst: got.

*wunds* „wond” < idg. *u<sub>2</sub>tó-*. Dit kan een *to*-afleiding bij W. *u<sub>2</sub>n-* zijn, bij een parallele wortel dus, maar naast *οὐτάζω* is het voorloopig beter van een wortel *u<sub>2</sub>e-* te spreken, die ook met masaal-infix voorkomt. *οὐτάζω* is dan latere afleiding met *-άζω* van een oud *\*u<sub>2</sub>e<sub>2</sub>-o-* „geslagen, gewond”.

**IX C. s-net-: a.** „langzaam wegteren”, (z. bov. p. 181), „verbranden”: ohd. *svedan* enz., ndl. *zieden*.

**b.** van geluid, duidelijk klanknabootsend: „neerkletsen, kletsen” van menselijke taal: noorw. (dial.) *sradka* „neerkletteren met zacht geluid, leuteren”, vgl. ndl. *zwetsen* met *s-u<sub>2</sub>at-* naast *s-u<sub>2</sub>ad-*.

**c.** „fluiten”: oier. *ind fet* „sibilus, gefluit”, cymr. *chwytth* „het blazen”.

**d.** subst. „speeksel, gif” (zie *vīrus* bov. p. 178): ndl. *zwadder*; vgl. ook bij van Wijk sv. verschillende woorden, die nog juist door hun ver uiteenliggende beteekenis duidelijk maken, dat het levende onomatopoetisch karakter van deze klanken lang werd gevoeld. Grondbet. was ook volgens van Wijk: „golvend, borrelend bewegen.”

**X A. ued-:** in vele talen kunnen de vormen ook bij *uedh-* behooren.

**a.** „voeren”, spec. „naar huis voeren, uxorem ducere, huwen”: gr. *ἔφεδνον* „koopprijs”, oier. *a fedme* (relat.) „circumferentes” meer bij Thurneysen Hdb. d. Altir. 397, Pedersen Kelt. Gr. II, 515, ags. *wetma* „koopprijs der vrouw”, lit. *vedn* „ik voer, huw”, *redys* „bruidegom” vgl. meer bij Leskien Ablaut der Wurzelsilben 368.

**b.** „zeggen”: oind. *vádati* „hij geeft geluid; spreekt”, gr. *ἰδέω* „bezing”, lit. *radinti* roepen”. Over *vádati* Güntert Reinworth. 32.

**c.** „nat”: maced. *βέδν* = *ἄήρ* (Hoffmann Makedonen 98), gr. *ὑδωρ* „water” (oude *r/n-* stam; cf. eigennaam *Ἀλοσυδνη*), lat. *unda*, got. *wato* „water”, misschien ier. *fand* „traan, oogwater”. Voor lat. *unda* indien < *udnā* = *mundus* „rein” < *mudn-* K.Z. 45, 235.

**X B. a-ued-** parallel met de voorgaande beteekenissen: **a.** „weven” (vgl. *ueg-*): lit. *áudmi* „ik weef”, wrsch. ook on. *auðinn* „toegestaan”, wanneer men daarvoor gr. *ἐπι-κλώθω* „toespinnen, toestaan” mag vergelijken; is dit laatste juist, dan moet men ook hier van *uedh* uitgaan. Ook Falk-Torp-Davidsen denken zich het semasiologische verband aldus (p. 530).

**b.** „zeggen”: gr. *αὐδή* „stem” en *αὐδάω* „spreek”, gr. *ἄ(=)είδω* „zing” is misschien contaminatie van *a-uei* × *a-ued-*, ofschoon Wacker-

nagel het uit \**a-ue-ud-ō* door denzelfde dissimilatie als *ἔφεπον* verklaart: maar dit type *a*+geredupliceerde wortel is van elders onbekend.

**c.** „natheid”: lit. *andra* „weer”, waar natuurlijk ook een idg. suffix *-dhrā* (lat. *terebra*, *vertebra*) aanwezig kan zijn.

**X C. s-ned-** „plassen, kletsen, kletteren”: vgl. de opmerkingen bij Fick III 546, v. Wijk sv. zwetsen: ndl. *zwatelen* enz.

**XI A. ne-dh-:** een dergelijke synthese bij Meringer I.F. 16, 178, en 17, 142. **a.** „stooten, slaan” (z. b. p. 183): oind. *radh-ayati* „slaat, slaat dood”, gr. *ῥέω* „stoot”, hom. *ῥέων* „slaande, treffende, beschadigende” (onjuist Bechtel Lexil Hom. 108) bijv. I 540, vgl. ook K.Z. 45, 234, oier. *ar-coat* „beschadigt” (< *ko-redet* < *kom-uedh-* z. Pokorny Z.celt. Ph. 11, 11).

**b.** „vlechten, weven”: on. *radhr* „hengelsnoer”, ndl. *gewaad*.

**c.** „binden”: cymr. *gwedd* „juk”, z. Z.celt. Ph. 11, 9, got. *gawidan* „verbinden”.

**d.** *uedh-* hetzij als „aanspannen, binden, *ξέγγυλαι*”, hetzij als „voeren, ducere” >

**e.** „huwen” (z. **f.**): oind. *radhñ-* f. „bruid, jonge vrouw” (vgl. gr. *ῥέσθ-λον* XI B).

**f.** „voeren” kan, parallel met *uegh-* ook zelfstandig uit „voortbewegen” ontstaan zijn, ondanks Meringer I.F. 17, 143 (de betreffende woorden boven bij X A a).

**h.** (vgl. lat. *obligatio* en *iūs* (: *iungo*, W. *ieu-*) oind. *yanti* „iungit” >) „verplichting, pand”: lat. *vas*, *radimōnium sistere*, got. *radi* „pand”, lit. *radūti* „pand inlossen”.

**XI B. a-uedh-:** **a.** *ῥέσθ-λος* „strijd”, *ῥέσθ-λον* „het Umstrittene”; men ga uit van de beteekenis van *ῥέσθων* (boven XI A); suff. *lodan* actief (lat. *bīdnlis* enz.), als ntr. passief cf. *ῥπλον*.

**b.** „wefen” lit. *ūdmi*, z. b. X B a.

**XII A. uep-:** **a.** vgl. hom. *ἀσπίδα νωμᾶν* „het schild snel bewegen”, zoo *ῥπλον* oorspr. „werktuig”: *ῥπλα* (*ῥρήια*) „wapenen”: *ῥπω* „hanteeren” dat met oind. *sāpati* „is ijverig in de weer” kan samenhangen. Intusschen is het om got. *wepna* (*p* < idg. *b*) „wapenen” misschien beter het hier onder te brengen. Jacobsohn Phil. 67, 501 gaat van \**ῥπλον* uit, maar daar dit volkomen onbewijsbaar is, gaat men beter uit van **c** en dus van *suep-*:

**XII C. a. snep-:** *sn* geeft Grieksch regelmatig (vgl. ἡδύς): ὄπλον z. bov.

**b.** *snep*- „slapen”: oind. *svápnā*- „slaap”, ὕπνος hetz., lat. *somnus* naast *śōpor* „diepe slaap”, *śōpire* in diepe slaap brengen” (semasiolog. vgl. Wood Col. nam. 33, a<sup>x</sup> 118), on. *svefta* „stillen” (eig. „in slaap wiegen”); kortste vorm in ndl. *suf*, vgl. ook Falk-Torp-Davidsen 1110. Het dichtst bij het oorspronkelijk staat slov. *svepati* „heen en weer gaan”.

**c.** uit de laatste beteekenis laat zich dan lat. *sōp̄io* „penis” verklaren; waarschijnlijk hoort hier gr. ἄνθρωπος bij, < ἄν(δ)ρ-ῶπο-ς ~ got. „*mana-sēþs*” „mensenkind” > „mensch” vgl. Schr. Gr. Woordenboek s.v.

**XIII A. ueb-:** „stooten, slaan”: got. *wēpana* „wapenen”.

**XIII C.: s-ueb- „snel bewegen” a. „jagen, opschrikken”:** σοβέω „verjaag”, σοβή „paardestaart”.

**b.** „heen en weer bewegen”: lit. *suboti* (kan ook *s-uebh-* zijn) „heen en weer wiegen”.

**c.** on. *sōpa* „vegen; daarnaast ags. *swápan* hetz. (< idg. *suoib-*). Waarnaast misschien in obscene beteekenis uit *suoibh-*, dus vgl. XIV gr. οἰφέω ὀφω „futuere”. De gewone opvatting: *o-uebh-* het laatst bij Brugmann I.F. 32, 326.

**XIV A. uebh-: a. „zich heen en weer bewegen”:** on. *váfa* „zweven” enz., lit. *vebzdėti* „door elkaar bewegen”.

**b.** „omwikkelen”: noorw. (dial.) *vava*, on. *vaf* „windsel”.

**c.** „verwikkelen, verwarren”: on. *vafi* „verwarring, ordeloosheid”; meer bij Falk-Torp-Davidsen 1405.

**d.** uit **c** ontstaan; doch overgebracht op taalgeluiden: noorw. (dial.) *vava* „onzin praten, kletsen”, z. ook Mod. Lang. Not. 15, 98.

**e.** „spinnen, weven”: oind. *ūrna-vābhi-* eig. „wolspinner” of „wever”, gr. ὑφαίνω, ndl. *weven*; waarschijnlijk ook lat. *vespa* enz. (z. bov. p. 65).

**XV. uem-: a. „opwellen, borrelen”:** ohd. *wimi* „opborrelende brönnen”, *wemōn* „golven”, naast noorw. (dial.) *vama* „met zijn lichaam zwaaien, onvast op zijn beenen staan”, vgl. ook Falk-Torp-Davidsen 1380.

**b.** „opborrelen” > „spuwen”: oind. *vāmiti* „hij spuwt”, gr. (φ)έμεέω, lat. *vomo*, lit. *wemiū* hetz.

**c.** uit **b** ontstaan: „vlek”, got. *wamm* „vlek”.

Verlengingen in: got. *wamba* „buik”, o-cymr. *gumbelauc* „baarmoeder”, bret. *gwamm* „vrouw”; dit laatste kan echter germ. leenwoord zijn, zie Henry Lexique bret. 147; *b* waarschijnlijk < idg. *bh*, vgl. *γόμφος* en dgl. woorden, tenslotte verwant met *γέμω*, beide met palatale gutturaal. Vgl. XV C: *sem-bh*-. Waarschijnlijk beteekende got. *wamba* dus oorspronkelijk: „rond gezwollen.” Dezelfde beteekenis bij *uen-* in ohd. *wanast* „Wanst, buik”.

**XV B. e-nem-:** misschien in got. *imjo* „menigte”, vgl. Uhlenbeck P.B.B. 30, 252 en Falk-Torp-Davidsen 1380.

**XV C. su-em-: a.** „zich (in het water) bewegen”: cymr. *churf* „beweging”, ahd. *swimman* „zwemmen”.

**b.** „drijven op het water” > „poreus”: gr. *σποφός* „sponsig” (onzeker), d. *Schwamm* „spons”, got. *swamm*\* (nom. onzeker). Daarnaast met germ. *p* noorw. *sopp* „zwam” en *scamp* „spons”. Zie ook Falk-Torp-Davidsen 1108, 1209.

**XVI. ue-n-:** met *uer-* en *uei-* de verst uitgebreide en vertakte wortelvorm. Ook hier wordt dus waarschijnlijk, dat de liquida- en semivocaalverbindingen phonetisch het gemakkelijkst ontstaan, dus het oudste zijn en dus kans hebben in de historische taalbeelden de grootste uitgestrektheid te beslaan. Zoodra men de leer der sonanten, hoe dan ook graphisch vastgelegd, aanvaardt en daarin phonetisch de naaste klankverwanten der zuivere vokalen erkent, wordt het begrijpelijk voor ieder, die bedenkt hoe moeielijk vocalen ook in hun uitklinken zuiver en éénklinkend blijven, dat steeds vokalen voor zijn gekomen, die in hun begin- of eindklankdeelen bijmengsels vertoonden, die men dan consequent zou kunnen uitdrukken met *u* semi- tegenover *o* heel-vocaal: *i*, *u*, *ɹ*, (*l*), *m*, *n*, dus *e* enz.

**a.** „wenden, draaien”: got. *wintrus* „winter”, als Jahreswende”, vgl. *περιπλομένων* gr. *ἐνιαύτων*; het suffix *-trus* (*u*-stam) is identisch met lat. *tonitru-*, *tonitrus* „donder” (: *tonāre*); als contaminatie van de gelijkfungeerende suffixen *l(e)r-* en *tu-* is het gemakkelijk te begrijpen.

**b.** vgl. lat. *versari* „zich ergens ophouden”: „wenden”, „verkeeren” > „wonen” > „gewoonte” > gaarne-, lief-hebben”, vgl. *verkeering hebben*: oind. *vanate* „hij heeft gaarne, geniet”, lat. *Venus*, *venustus*, on. *vanr* „gewend”.

**c.** uit **b**: „zich verheugen”: cymr. *gwēn* „gelach”.

**d.** op het licht overgebracht; os. *wānum* „glanzend”.

**e.** naast **b** ontwikkelt zich: „arbeiden, voor iets werken”, „naar iets streven”; oind. *vanóti* „hij krijgt. wint”, on. *vinna* „winnen, verwerven; bearbeiten”. Maar arbeiden is zich moe maken, zich aftobben; vgl. *πένομαι, πόνος: πονηρός!* Daarom:

**f.** „lijden”: of > „zwak”: got. *winnan* „lijden”; oier. *fann*, cymr. *gwann* „zwak”.

**h.** gespecialiseerd vertoont **e** zich als „de akker bewerken, ploegen (vgl. Meringers opvatting van *plegen: ploegen* [zoo hier **b** ~ **h**] I.F. 16, 182, die ten onrechte een speciale „oerbeteekenis” „ackern” aanneemt. Men kan hier natuurlijk wel „ploegen” bereiken uit „omwenden, de schollen omstulpen” of met de oude breekploeg: „de kluiten onderste boven werpen”, vgl. de akker *τρίπολος* bij Homerus Σ 542 „driemaal geploegd”, beter „drie maal, op verschillende wijzen bewerkt”, zooals uit het verband blijkt.

**i.** op het gebied der menselijke vruchtbaarheid, waarover ik beneden gesproken heb naar aanleiding van *ἐπὶ παίδων γνησίῳ ἀρέτῳ* enz. (Exc. II) > „coire”: lat. *Venus*, oier. *fine* „vriendschap”, ohd. *wini* „vriend, geliefde, man”, (een beteekenis verwant met \**ser*-boven p. 172, in gr. *ἄσπ* „echtgenoot” enz.).

**k.** uit „wenden” (zie **a**) ontstaat actief: „weg doen gaan” vgl. naast *φέρων*- van de verwante wortelvorm *uer+g-* „werk”. Herodotus’ *κατ-εργάζομαι* „afmaken, doodden”, zoodat ook **e** het beginpunt kan zijn geweest: „krijgen” > „in zijn macht krijgen” of „nemen” > „doodden”, zooals het lugubere Homerische *αἰρέω* en *εἶλον* illustreert. Als bijloten ontspruiten hier de beteekenissen: „slaan, treffen, wonden” got. *wunds* „wond”, cymr. *gwant* „heeft doorstoken”, vgl. Stokes Bezz. Btr. 23, 54 en Fick II 270 (bov. p. 183).

**l.** uit „wenden” (zie **a**) ontstaat intransitief: „weggaan”, „in den steek laten” „ἐπιλείπειν of ἐκλείπειν” (vaak met prothese) oind. *ūna-* „gebrek hebbend aan”, *εὔνις* „verstoken, beroofd van”, got. *wans* „gebrekkig, onvolledig”; de lange vorm lat. *vānus* „leeg” is onzeker, daar deze naast *vas-tus* uit \**cas-nos* kan ontstaan zijn.

Met verlengingen komt deze wortel als volgt voor:

**a.** *uen-k-*: oind. *vañcayati* „hij wijkt uit, ontsnapt, bedriegt”; blijkbaar oorspr. „draait”, *vāñcati* „wankelt, loopt krom, sluipt”, arm. *ganjur* (o-stam) „gekruld” (K.Z. 47, 268), got. *un-wāhs* „onberispelijk, feilloos”. Volkomen zeker is deze indeeling niet; want wel wijzen oind. *vañkú-*, *vañka-* „vliegend”, got. *-wāhs* < germ. \**uanhaz* op W. *uenk-* maar lat. *vacillare* „wankelen, waggelen” daarnaast pleit voor *gek-* met nasaalinflix. Ook Güntert Reinwortb. im Ar. u. Gr. 202 houdt de *n* voor onoorspronkelijk, doch ziet er natuurlijk den invloed van een „rijmwoord” in, nl. van oind. *āñcati* „hij buigt”.

**b.** *uen-g-* „draaien, buigen”: alb. *rangu* „velg”, ohd. *winchan* „zich opzij buigen, knikken, wenken”, *wenkan* „overhellen, zich wenden”, on. *valka* „rond dwalen”, lit. *rangùs* („onzeker in plan en daad”), „traag, slap”, *ringis* „hoog, kromming”. Ook hiernaast juist in het Latijn weer (z. bov. **a**) een vorm zonder *n*: *vagari* „rond dwalen”. Ook hier dus *n*-infix?

**c. 1.** *uen-dh-* „wenden” naast „draaien > krullen”: oind. *vandhurā* „wagenbak” (of bij **3**?) umbr. *aha-uendu* „avertito”, got. *-windan* „winden, wikkelen”.

**2.** „gekruld haar”, vgl. Lidén I.F. 19, 346: gr. *ῥονθος* (< *ῥι-ῥονθ-ας*) „eerste baardhaar”, oier. *find, finn* „haar”, ohd. *wint-brāwa* „wenkbrauw”, opr. wanso „eerste baardharen”.

**3.** winden, vlechten, weven”: in de eerste plaats van het uit takken gevlochten huis: *wand* Meringer I.F. 17, 140; ook van de kleeding: d. *Gewand* ib. 141.

**XVI B. a-uen-: a.** van „stroomend water”: oind. *avāni-* „stroom, rivier”, vgl. boven lat. *Avens, Aventia* sv. *uet* X A; anders I.F. 35, 200 (wortel *au-*?)

**b.** van „kleur”: mier. *íaine* (< \**aun-jo-*) „groen”, ags. *wan* „bleekgroen, *χλωρός*”. Hetzelfde idee ook bij Wood Col. nam. p. 63 maar zonder eenige semasiologische opheldering.

**XVI C. s-uén-: a.** („draaien, ineendraaien: samendringen, ophoopen): „menigte” ags. *sunor* „kudde”, vgl. boven XV: got. *iumjo* „menigte”.

**b.** „geluid”, evenwijdig met *s-uer* (z. b.): oind. *svanati* „hij klinkt”, lat. *sonus, sonare*, oier. *sennid* „bespeelt een snaarinstrument, *ψάλλει*”.

**c.** „drijven, voeren” (vgl. *uegh-*, *uedh-*): oier. *do-seinn* „hij drijft”, hier en in het praeteritum *do-sephainn* blijkt de *sy* in het woordbegin, z. Thurneysen Hdb. d. Altir. 80.

Ook hier zijn de verlengde wortelvormen talrijk, sommige kunnen echter eenvoudig suffixen bevatten of voortzetters van wortel+suffix zijn.

**a. 1.** *suen-k-*: „draaien, zwaaien”: os. *swingan* „zwaaien” vgl. boven *s-ueg<sup>u</sup>-*.

**2.** (vgl. *s-uer-*) „bewegen > wegen > zwaar” spec. „zwaarlijvig, zwanger”: ags. *swangor* „moeielijk zich bewegend, langzaam”, ndl. *zwanger*, lit. *suñksti* (*n* ook in den Infinitivus) „zwaar worden”, *sunkùs* „zwaar”, vgl. lat. *gravidus: gravis*.

- b. *ſuen-g-*:** 1. „draaien, buigen > zich vermoeien”, vgl. over deze beteekenissen ook Mod. Lang. Not. 16, 24: oind. *svaňj-* in *svájate* „hij omgeeft, omarmt”, ags. *swincan* „zich vermoeien”, *swencan* „plagen” (= nll. *zwenken* in de oorspronkelijke beteekenis) *swenc* „droefenis”
2. uit „draaien” met andere gevoelston: „vroolijkheid, grap”: d. *Schwank*
3. „gedraaid” > „slank” of beter „buigzaam” > „slank” (vgl. lat. *teres*) mhd. *swanc* „heen en weer bewegend, buigzaam, dun, mager”, mnd. *swank* „fijn”, mier. *seng* „slank”.
- c. *ſuen-t(o)-*:** „bewegelijk” > „sterk”: oier. *fétaim* „ik kan”, got. *swinþs* „sterk, gezond”.
- d. *ſuen-dh-*:** „gaan” > „weggaan, verdwijnen”: ags. *swindan* „wegkwijnen, verdwijnen”, ob. *pri-svenuti* „verdrogen, verwelken”. Zou d. (dial.) *swenden* „door verbranding van hout en planten bewerkbaar, vruchtbaar maken” hierbij hooren en niet < *ſuenþ-* met *n*-infix bij idg. *s-uet-* behooren, vgl. ohd. *swedan* „langzaam rookend verbranden”?

**XVII *ue-s-*:** grondbeteekenis ook nog duidelijk: „bewegen, draaien”.

**a.** „wikkelen” oind. *velá-* „bosje gras” (onzeker; grondvorm \**raz-do-*?), on. *vasast* „zich inwikkelen”, noorw. „samenroeren, mengen; door elkaar gooien, beuzelen”, vgl. Falk-Torp-Davidsen 1356.

**b.** „kleeden”: oind. *vaste* „hij kleedt zich”, arm. *z-genum* „ik kleed mij”, *févũµι*, perf. pass. *féσται*, lat. *vestis* „kleed”, got. *wasjan* „kleeden”.

**c.** = *versari*, z.b. XVI *uen-*: „zijn, zich ophouden”: oind. *vásati* „bijwoont, verblijft, overnacht”, gr. *ῥῆστυ* „woonplaats”, got. *wisan* „wezen, zijn”.

**d.** uit **c** ontwikkelt zich: „zich thuis voelen, zich te goed doen > eten”: oind. *ánu-rácase* Perf., av. *vastra-* „keel, mond” eig. „waarmee men eet”, (lat. *rēscor* hoort met *ēscā* „lokaas, voeder”: *ēdo*), got. *bi-wisan* „ἐὐφραίνεσθαι”, *fra-wisan* „δᾰπανᾶν”, *wizōn* „zwelgen”, oier. *feis* „het eten, eten feest”; over deze wortelbeteekenis K.Z. 40, 19, Rev. celt. 35, 89, Pedersen Kelt. Gr. II, 524 en Güntert Reimwortb. im Ar. u. Gr. 15; met prothese gr. *ῥῆα* (z. Bechtel Lexil. Hom. 152: misschien eigenlijk *ῥῆα*, zeer onzeker) „teerkost, proviand”: oind. *avasá-* n. „voedsel” zou alleen als *uēs-io-*: „*ues-io-* bij dezen wortel kunnen behooren. Maar deze

zgn. „prothese” is voor het Oind. vreemd,  $\bar{e}$  dan zooals in ἡύς, z. b. p. 3 vlg.

**e.** > „goed”: oind. *vasu-* „goed” enz., z. b. p. 3 vlg.: gr. ἡύς.

**f.** „vochtig”, semasiologisch z. b. p. 183, 184: oind. *vása-* „vloeibaar vet”, av. *vañhu-* „bloed” (K.Z. 46, 41), ohd. *waso* „drassige grond”, ndl. *wasem*. Hierbij kan een onderkomen vinden Hesychius' ἑαρόν (spiritus lenis!) λουτῆρα, ἢ πρόχου; over deze glosse Sommer Gr. Lautstudien 119, Ehrlich Unters. gr. Betonung 147.

**g.** „gaan” > „heen gaan, sterven”: vgl.  $\phi\acute{\epsilon}\sigma\text{-}\pi\epsilon\rho\sigma$  „avondster”, lat. *vesper*, on. *vestr* „westwaarts”, Falk-Torp-Davidsen 1372 vermoeden met anderen een (a)ue-: (a)ues- „weg, weg van”, wat natuurlijk op hetzelfde neerkomt.

**h.** „lichten, glanzen”: oind. *vasar-* „in de vroegte”, *vasantá-* „lente”, gr. ἔαρ, ἦρ „lente”, lat. *vēr* „lente” oier. *fáir* „zonsopgang”, lit. *vasarà* „zomer”, ob. *vesna* hetz., waarschijnlijk ook ohd. *wasal* „vuur”.

**i.** uit **d** „verteren” ontwikkelt zich „verteerd, arm, mager” vgl. lat. *obesus* „dik, welgedaan” en „mager”, *vēscor* „eet”: *vēscus* „mager”: hierbij dan ags. *for-woren* „vervallen, ruineus”, mhd. *vesel* „zwak”, on. *vesall* „stakkerig, armoedig”, zoo Wood Mod. Lang. Not. 29, 72, anders Falk-Torp-Davidsen 1337.

Verlengd komt ook deze vorm van den wortel voor, doch slechts met de zgn. prothese.

**a.** zooals „oog” *a-uegh-* eig. „leiding”, zoo „oor” *a-ues-* lat. *auris* „oor”, got. *auso* hetz., lit. *aus̃s* hetz.

**b.** „omhoog bewegen, scheppen, putten”: gr.  $\alpha\acute{\upsilon}\omega$  Hom. ε 490 „vuur halen (uit de asch)”, lat. *haurio* „put, neem tot mij, drink”, on. *ausa* „scheppen”

**c.** „lichten”: gr. ἡύς (< \**āu(s)ōs*) „morgenstond” (kortere vocaalfase oind. *uśās*), lat. *aur̃ūra* „morgenstond”, *aurum* „het stralende goud”, lit. *auszr̃à* „morgenstond”, *áuk̃sas* „goud” (met ingeschoven *k*, z.b. p. 76 vlg. en I.F. 23, 376; 32, 208; 33, 192).

## CONCLUSIE.

Daarmede zijn wij aan het einde van de dezer klanken :  $\mu\check{e}$ - gekomen. Wat hebben wij daarmede bedoeld en wat is daaruitgebleken <sup>1)</sup>.

1. Zien wij juist, dan is in het thans beschreven geval, ondanks het feit, dat wij telkens slechts de hoofdvertegenwoordigers hebben genoemd en veel materiaal op zij van den hoofdweg hebben laten liggen, vooral frappant de nauwe verwantschap der beteekenissen, die telkens en telkens weer juist zoo of met kleine variaties terug keeren. In de algemeene inleiding heb ik voorts een poging gewaagd uit te doen komen, dat men verschillende woorden met gelijke beteekenis vergelijkende vaak tot de slotsom komt, dat ook voor verder af liggende beteekenissen zich dikwijls een wortel laat opsporen met een zeer verwante beteekenis van *beweging*.

2. Wij stellen ons daarom nog geenszins voor, dat deze wortels: bijv. boven p. 130  $m\check{e}$ -, p. 154  $\mu\check{e}$ - de oudste „woorden” zijn geweest, die in een bepaalden tijd als zelfstandige woorden in het taalbewustzijn van menschen hebben geleefd en uit hun mond hebben geklonken.

Maar *wel* is het a priori waarschijnlijk en door de bovenstaande beschouwingen inductief aannemelijk gemaakt, dat men tot de volgende voorstelling kan komen, zooals wij die boven reeds zeer kort hebben aangeduid (XVI, p. 187).

Bepaalde klanken, zooals die door den mond van een bepaald ras gemakkelijk en dus uitsluitend werden voortgebracht, werden voor bepaalde, aanvankelijk zuiver practische aanduidingen, gebruikt. Als klanken ontwikkelden zij eenerzijds zich verder: een  $\mu\check{e}$ - werd licht tot  $\mu\check{e}i$ -, een  $\mu\check{u}$ - tot  $\mu\check{o}u$ - enz. en bij de keuze, die

<sup>1)</sup> In het bovenstaande werden de *i*- en *u*- gekleurde wortels niet telkenmale afzonderlijk besproken, omdat daarvoor Wood's studiemateriaal geeft: Indo-european  $a^x : a^{xi} : a^{xu}$ : A study in Ablaut and in Wordformation 1905. De daar opgehoopte mogelijkheden lijden aan een zekere woekering, doordat in het semasiologische Wood geen hinderpalen kent en, zonder de minste poging zijn meening aannemelijk te maken, inderdaad alles onder één klankvolume samenbrengt. Toch is zijn stelling juist en wat aan feiten bruikbaar is, kan men zeer zeker, zij het ook niet onvermengd, daar vinden.

natuurlijk onbewust, in een kleineren volkskring voor een te benoemen voorstelling een woord van zelf voelde opkomen uit de beschikbare klanken, speelt zeer zeker een bepaalde klankgevoeligheid der sprekende individuen een groote rol. Men kan daarbij dan aan Reimwortbildung, analogie, contaminatie een belangrijken, een zeer belangrijken invloed toekennen; dat zij het geheel der taalformaties kunnen verklaren, heeft nog nooit iemand beweerd.

Bij den wortel, die ons bezig hield:  $\mu\check{e}$ -, bleek nu toevallig ook deze klanken  $\mu+\check{e}$  in bepaalde formaties nog voort te leven; noodig is dit niet en het is ook niet altijd het geval. Het is zeer goed mogelijk, dat  $\mu\text{er-}$  en  $\mu\text{ei-}$  als woordfundamenten even oud zijn als  $\mu\check{e}$ -; het te ontkennen zou gelijk staan met de stelling, dat de oudste klanken het meest bondig en phonetisch het meest zuiver, het meest onvermengd waren. Het tegendeel is veel eer waar.

3. Dat nu het klankgevoel van de  $\mu$ - door een vokaal gevolgd, blijkbaar voor een steeds breeder uitgolvende kring een zekere verwantschap met een zich uitende, uitstroomende beweging heeft gehad, kan niet gemakkelijk ondenkbaar worden verklaard. Dat de vocalen door hun verschillende kleur ieder door hun wijziging in het bewegingsgevoel en dus ook in het taalgevoel der sprekende menschen hebben aangebracht, is evenzeer waarschijnlijk en dat tenslotte de bijtonen niet geheel onverschillig zijn geweest voor hen die spraken, dus  $me^i$  niet hetzelfde was als  $me^u$  of  $mo^u$ , spreekt vanzelf. Ik geloof, dat dit alles niet zoo gevaarlijk is als velen aannemen, wanneer men slechts bedenkt, dat deze invloeden niet bij een „schepping der taal” zich voor het eerst en het laatst hebben geopenbaard, maar dat zij voortdurend aan het werk zijn, ook bij ons, en dat zij even ononderbroken<sup>1)</sup> zijn tegengewerkt, ook bij ons, door traagheidsverschijnselen van physiologisch-phonetischen en van psychologisch-semantischen aard, door analogie, rijformaties enz. Slechts door een groot materiaal onder deze belichting te plaatsen krijgt men zekere *isopathiën*, als ik het zoo mag formuleeren, doch hoeveel litteekens daarin te vinden zouden zijn, als onze kennis volledig ware, kunnen wij slechts gissen; doch zoo krijgt men ook een betrekkelijke hechtheid, die hier en daar de mogelijkheid in bepaalde zin en daarnaast de mogelijkheid dus in abstracto kan toegeven van een andere verklaring, zonder daarom het gevondene in zijn geheel te moeten prijsgeven.

4. Is een dergelijke beteekenis „bewegen” niet veel te vaag?

<sup>1)</sup> Juist in die tijden bij die menschen kon dan een bepaalde klank des te gemakkelijker, maar niet uitsluitend dan, een nieuwe beteekenis in zich schuiven, iets wat het semasiologisch bonte beeld van dergelijke „wortels” voldoende verklaart.

Hier antwoordt Meringer onmiddellijk: inderdaad, men moet van een zeer scherp omliggende reële beteekenis uitgaan bijv. „ploegen”, „vlechten”, „hout verbinden”. En hij heeft gelijk van zijn standpunt, dat hij voor een onbepaalbaren bepaalden tijd — men vergeve mij dit oxymoron — van dezen eisch niet kan afwijken. Maar vooreerst verklaart zij niet, hoe men voor „ackern” de klanken *gen* juist „koos” of „had” of vasthield; van dit ignoramus mogen wij nu weliswaar geen bres in deze stelling maken, een bolwerk is het toch zeer zeker niet.

Maar Meringer heeft ook ongelijk; hij mag niet zeggen: *gen* beteekende „ploegen”, *gendh* beteekende „vlechten”. Juist uitgedrukt zou zijn betoog deze slotsom moeten opstellen: *gen* beteekende voor de primitieve boerenbevolking in hun denken „ bezig zijn” of „werken”, hùn „werken” was òns „ploegen”. *Uendh* was voor hen „bouwen” of „een schuilplaats zoeken” of „zich bedekken” wij zeggen daarvoor: *iets van vlechtwerk bouwen, vlechten*. De beteekenissen der woorden waren dus niet vaag, maar de techniek en het leven was arm; waar wij voor *reële* begrippen vele woorden hebben, hadden zij er weinige. Men denke hierbij aan Homerus *ἔργα ἀνθρώπων*, aan de *ager, ἀγρός*, waar men zich moe maakt met vragen of het hier de beteekenis is: „vee drijven”, „ bezig zijn” of wel beteekent (: *ἀγρέω*, zooals Brugmann meent) „het in bezit genomen deel”.

Hiermede verwarre men niet, dat nu in den beperkteren inventaris van primitieve voorstellingen ook een grootere frischheid, een grootere angst, een minder ontwikkeld vermogen te abstraheeren en een scherper gespannen vertrouwdheid met de omgeving verschillen deed opmerken of deed waardeeren, die wij niet zien of onbelangrijk achten. Vandaar weer een groote namenrijkdom op een betrekkelijk klein voorstellingsgebied, meestal echter een groote rijkdom woordvariatiën.

Aan deze eischen beantwoordt, dunkt mij, de opvatting, die de boven verzamelde taalmonumenten schenen uit te spreken, in hooge mate. Zoo moge dan wat hier inductief en deductief aangeboord hetzelfde punt bereikte, tot vruchtbare tegenspraak prikkelen.

## EXCURS I.

---

In verband met de boven (p. 143, 145) besproken waardeering van vocht en droogte stond de oude dienst der bronnymphe. Op het Forum van Rome vinden wij het heiligdom van Iuturna, den lacus Iuturnae (Hülsen Forum Rom.<sup>2</sup> 144 vlg.) De career met het zgn Tullianum was inderdaad een brongebouw (Hülsen ib. 114) met een etruskischen naam (Schr., Mnemos. 47, 118; dat de naam dezer nymphe, niet alleen in Rome maar ook in de dialecten (osc. Dinmpaís in den text vlak bij Anafri misschien = „Imbribus” v. Planta 200, 7. 34. 37) uit het Grieksche *νύμφη* ontleend is heeft Wackernagel, Arch. lat. Lex. 15, 219 reeds waarschijnlijk gemaakt, maar is nog zekerder aan te toonen. Een korte uitweiding zij hiervoor geoorloofd, daar de afkomst van dezen naam voor ons onderwerp van belang is.

---

Vooreerst brengt de literatuur vele plaatsen, die de plicht opleggen te zoeken naar dit verband tusschen *νύμφη* en *lumpa*, *lympa*. Enkele uitingen die ik noteerde laat ik volgen; men vgl. Eleg. in Maecen. 1, 33: *maluit umbrosam quercum nymphasque cadentes paucaeque pomosi iugera certa soli*, Dirae 48: *undae quae vestris pulsatis litora lymphis* eqs. naast 67 *nectite currentis nymphas, vaga flumina retro*, Lydia 18 *tardabunt rivi labentes (currite lymphae)*, Aetna 112: *seu nympha perenni edit humum limo furtimque obstantia mollit*; dat *nympha* hier eenvoudig = „water” is, kan men ook bij Súdhaus in zijn Aetnacommentaar p 114 nalezen.

Doch dit vraagstuk hangt natuurlijk ten nauwste samen met de zonderlinge *l*- tegenover *d*- in andere talen, de zgn. „Sabijnsche *l*-; het laatst heeft daarover Schrijnen geschreven K.Z. 46, 376—380. Deze gaat uit van zgn. „dorsales *d*”, dat zich uit *d*+liquida ontwikkelde. Maar deze opvatting weet hij slechts voor twee gevallen waarschijnlijk te maken; bovendien is de ontwikkeling *dr* > dorsaal *d* > *l*- al zeer ongeloofwaardig en is een woordbegin *dl*- in het

Indogermaansch een volstrekt ongewoon phaenomeen, tenzij men het als verkorte phase door vormen met *da<sup>xl</sup>-* kan steunen. Het is dus noodzakelijk de voornaamste woorden, die hiermede gemoeid zijn, te bespreken.

**a. lingua**, *dingua* nog bij Marius Victorinus vermeld = got. *tuggo*; een verbinding met oind. *jihvā* „tong” en het weer afwijkende av. *hizū-*, *hizvā-*, „tong” (deze beide beteekenen wellicht oorspronkelijk „offerlepel”, z. Leumann Et. Wtb. 111) is onmogelijk, zooals Güntert Reimworthbild. in Ar. und Gr. 200 terecht opmerkt; ook door vele contaminaties aan te nemen (z. Wackernagel Altind. Gramm. I, 161), komt men er hier niet uit. Dat nu op *lingua* het verbum *lingo* „lik” invloed heeft gehad, blijkt uit de verbinding van *lambere* met *lingua*<sup>1)</sup> (: *lābrum*) bij Minuc. Felix 28, 10; in denzelfden zin gebruikt Martialis *lingere* met *lingua* samen 12, 55, 10. 13 : 3, 80, 2, maar ook lit. *lēzūvis* „tong”: opr. *insurvis* en ob. *jezykū* „tong” inplaats van \**lēzūvis* door het werkwoord *lēziñ* „lik”. De „afval” van de *l-* heeft Joh. Schmidt reeds verklaard (Krit. d. Sonantenth. 79) door van een paradigma met accentwisseling uit te gaan. Alleen moet zijn verklaring juist worden omgedraaid; in den A.S. \**duǵhūcam* viel de *l* in de zwakste, aan den klemtoon voorafgaande lettergreep, het gemakkelijkst weg, in den G. S. *duǵhugās* bleef hij door een secundairen rhythmischen druk (creticus!) bestaan. De etymologie is onbekend; misschien is \**duǵh-ū-* een genasaleerde vorm van den wortel *deǵh-* in *δέχομαι* naast *deh-* in *δέχομαι*. Eigenaardig is wel, dat dezelfde accentwisseling ook in *γλώττα: γλῶσσα* (ion.) wordt aangetroffen; hier is de naam feitelijk die van de „punt van de tong”, cf. *γλωχίς* „punt van de lans” enz.

**b. lēvir**. Paul. 102 Linds. *l. est uxori meae frater meus*, Non. 894 Linds. zegt *laevir dicitur frater manti, quasi laevus vir*; het woord komt verder alleen bij de juristen voor en moet volgens de verwante woorden (oind. *derár-* „schoonbroeder”, arm. *taigr* (*g < u* Meillet Esquisse arm. class. 28), lit. *dēveris* hetz. wel oorspronkelijk *ai* hebben gehad, daar deze uit een idg. *dai-uer-o-*, ags. *tācor* hetz. daarentegen uit \**daiuro-* ontstaan is: voor het laatste woord roept men gewoonlijk de hulp van een geïsoleerd lit. *laigoñas* „broeder van de vrouw”, *laigoniñnē* „diens vrouw” te hulp, maar wie weer voor zich voelt opleven, hoe in de Ilias Helena en Andromache in hun gesprekken met Hektor, den *δῆερ* en den (*τ*)*ἐκέρως*, resp. Hector

<sup>1)</sup> Vgl. de gewone naam voor „lepel” *ligula*, een voorwerp dat ook bij de Romeinen zeer veel op een tong leek, vgl. Mau Pompei<sup>2</sup> 397 met afb.

en Priamus als hun hulp en teeverlaat aanhangen, en wie zich dan weer te binnen brengt, hoe in oude tijden de vrouw geheel in de familie van den man trad, zoodat alleen voor deze relaties het Indogermaansch woorden had (Schrader Indogermanen, p. 99 vlg.), die zal de Germaansche woorden voor „schoonbroeder” hun gutturaal element liever laten ontleenen aan het woord voor „schoonvader”, idg. *syē-ku-ro-* (*y*, = germ. *k*, dan  $< k \times g$ ), aldus blijvend (z. Hom.  $\Omega$  769 vlg.) binnen den oorspronkelijken kring dezer namen (Schrader t.a.p. 77), wat van lit. *laigoñas* niet gezegd kan worden. Wat dit woord *\*dai-ger-o-* betekende, daarover is niets bekend. Ik vermoed daarin een *-ero*-afleiding, zooals men die vindt in gr. *πενθερός* „vader der vrouw”: *πενθ-* „binden”, (z. gr. *πείσμα*). Wat was dit *\*dai-g-e-ro*? Wellicht een vorm in de verte verwant met het werkwoord voor „verdeelen, snijden” of voor „verbinden”. Het eerste wijst door *δατέομαι* (afl. v. *δα-τό-*) op een wortel *dā-*, maar door *δαίς*, *δαίνυμι*, dat niet uit *δαίομαι* te verklaren en morphologisch ouder is, op een *i*-basis *dā<sup>i</sup>-*. Het oind. heeft hier als praesens *dāti*, *dyāti*, part. *dita-* (idg. *di-to-* of *dō-to-*, wegens *δατέομαι* het laatste); met *sam-aca-* samengesteld beteekent het: „in stukjes snijden en weer bijeen brengen”.

Het tweede werkwoord, dat hier in aanmerking komt, „binden” wijst door het Grieksch duidelijk (*δέμνιον*, *κρή-δεμνον*, evenals *ποίμνιον* wijzend op een *\*de-my* naast *δήμα*, *ἔδησα*) op een wortel *dē-*, maar ook hier heeft het oind. praes. *dyāti*, part. *diti-*; dat deze praesensvorm oud is en oorspronkelijk, wordt des te waarschijnlijker wanneer men ziet, hoe het synonieme *syāti* van den wortel *sā-* eerst door *dyāti* een verklaring krijgt (Güntert Reimworthbild. im Ar. u. Gr. 30) en blijkt ten overvloede uit av. *ni-dyā-* „boeien, beperken, stuiten”, waarvoor ook Bartholomae Alt. iran. Wb. 761 van een wortel *dē-* binden uitgaat.

Deze beide werkwoorden te verbinden schijnt uiterst gewaagd; wellicht mag het idee geopperd worden, of niet door een verschuiving van beteekenis, zooals Meringer (Wört. u. Sach. 3, 45) de samengestelde handeling van het runen lezen in de taal ontleedde (z. bov. p. 59), maar in levend en verschuivend contact zijner onderdeelen zag, zoo hier de „oogsthandeling van snijden met den sikkel en tot schoven binden” — men leze in dit verband de oogstbeschrijving van het Achillesschild Hom. *Æ* 550 tot 556 nog eens over — de oorspronkelijke eenheid vormde. Daarmee combineere men dan desverkiezend het oogstfeest van den speksteen vaas uit Hagia Triada, waar niemand waarlijk *ἔδεύετο δαίτδς ἐφίσης* (oorspronkelijk bestaande in een tantième der naturaliën?? over deze voorstelling

als kultusprocessie Dieterich Mutter Erde 1106). Grammatikaal moet men dan uitgaan van een wortel *\*dēi-* die intusschen als uit *\*deie-* ontstaan te begrijpen is. Gaat men hiervan als beginpunt uit, dan krijgen we uit *\*deie-* als mogelijkheden A *dēi- ~ dē-; dī- ~ dai-; dē-; B dīē-, dīe-*. Wellicht heeft hier dan later, toen beide beteekenissen „snijden” en „binden” duidelijk geïndividualiseerd waren, juist dit verschil *δετός* en *δέ(ι)ω* inplaats van *\*δατός* en *\*δά(ι)ω* met *α < idg. a* in de hand gewerkt, maar noodig schijnt mij dit niet.

Wat was dan nu een *δάηρ* eigenlijk (*α < ai* zooals *ἄισσω < μαι-μικ-ιο*)? Bij Homerus komt het woord alleen in de Ilias voor, en wel op de volgende plaatsen *Γ* 180, *Ζ* 344, 355, *Ξ* 156, *Ω* 762, 769. De beide laatste plaatsen vooral zijn teekenend, hoe de vrouw door huwelijk in een vreemden kring binnen getreden zich voelt staan tegenover de broeders van haar man (*δαέρες*), de zusters van haar man (*γάλλοι*) en de vrouwen van de broeders van haar man (*εἰνάτερες*, lat. *ianitrices*). Hetzelfde is ook de gedachte van Hektor, hoorende dat Andromache niet in huis is (*Ζ* 376), vgl. Verg. Aen. 2, 457. Welnu, zooals een oude glosse *novae colligatae* brengt en *necto* een wortel *negh-* „binden” bevat, is volgens mij nog altijd niet volkomen zeker, of, *necessarii* niet met *nerus* (*< \*negh(e)s-u-*) in verband staat (de *c* dan van *necesse* „noodzakelijk”). Maar ook al is het veiliger de lat. *necessarii* buiten het geding te houden, gr. *πενθερός* heeft een dergelijken inhoud, „binden” en maakt het mogelijk ook *\*daiyēr*, *\*daiyero-* als den „naast verbonden man, excepto marito” te beschouwen <sup>1)</sup>. Voor het Latijn kan men dan eveneens van *\*dairer-* uitgaan, maar niets verklaart dan noch de *l* noch de *ē*; want dat de laatste eenvoudig een late graphic zou zijn, zooals Lindsay wil (Lat. Lang. 242), is al zeer onwaarschijnlijk, cf. *laevus* enz.; de aanteekening van Nonius over *laevus vir* behoeft even weinig *ae* te bewijzen als Gellius' *frater* = *fere alter* een Latijnsche vorm *\*fralter* zou beteekenen. Voor *lēvir* zouden wij dan uit kunnen gaan van *dīēvēr* en deze beginklanken (z. ben.) zouden de verandering *d* in *l* hebben veroorzaakt.

**c. lacrima.** Ook hier een bonte verscheidenheid van vormen: oind. *āśru-* „traan”, av. *asrū-azan* „*δάκρυα ἄζων*”, arm. *artausr* (*< idg. draḱur* of *draḱru-*, dus uit een arm. vorm *\*artasur* of

<sup>1)</sup> Nog sterker vindt men dezelfde opvatting, waar naast de *māter* de moederszuster in het Latijn inderdaad haast als „tweede moeder” — Gellius zou zeggen *māter(al)tera* — als *māter-tera* wordt aangeduid. Hebben „moederszuster” en „vadersbroeder”, „mansbroeder” in het oude naturrecht — slechts feitelijk of ook wettelijk — een bepaalde plicht of functie ten opzichte van de weduwe of de verweesde kinderen gehad, in hun naam uitgedrukt?

\**artasru*, vgl. Meillet Esquisse arm. class. 32), gr. *δάκρυ*, *δάκρυον*, oud-lat. *dacrūma* en oud-ier. *dēr* < \**dakr-*, cymr. *daigr*, got. *tagr*, ohd. *zahar* naast *trahan*, ndl. *traan* < idg. *draṅnu-*, lit. *aszarà*. Leggen wij de oorspronkelijke vormen in plaats van hun latere representanten naast elkaar, dan vinden wij germ. *draṅnu*, arm.-kelt.-germ. *d(r)akru*, oind.+balt. *akru*. Walde en hem volgend Güntert Reimwortbildung im Ar. u. Gr. 200 verzekeren ons, dat de derde vorm begrijpelijk is, omdat men sprekend van „bittere tranen” (dus = lat. *acer*) vermoedelijk later eenvoudig *tranen* weglatend sprak van „bittere”; zoo zou ook „bitter” = „bitter leed” kunnen zijn!. Waren inderdaad de tranen zoo werkelijk „bitter en stekend” in het oog als het holl. *bittertje* op de tong of *zoetje* — men lette echter op het diminutivum! — en bestonden er elders of bij den wortel *ak-* „scherp” adjectiva met het suffix *-ru*, ja dan. Nu wordt deze verklaring slechts nog merkwaardiger door wat Güntert verder laat volgen als verklaring van \**dakru*: „oder darf man in der vokalisch anlautenden Form das „Ältere sehen und die *d*-Formen auf eine Beeinflussung seitens des Verbums gr. *δάκνω*, ai. *daśati* „beiszen” zurückführen? die Tränen *beiszen* die Augen.”

Evenals bij *lēvir* neemt nu ook hier het Latijn een bijzondere plaats in, terwijl de meeste talen in den vorm \**draṅru* door dissimilatie de *r* zagen verdwijnen, veranderde het Latijn hem in *l*, geheel overeenkomstig de aldus zich ontwikkelende dissimilatie der liquidæ (*pluralis*: *singularis*). Is het niet verdacht, dat alleen de Griek Livius Andronicus *dacrūma* heeft geschreven? Paul. 60 Linds. vermeldt dien vorm met *il*, wat er ook al niet zeer betrouwbaar uitziet en wie weet, of ditmaal de weinig chauvinistische Romeinsche etymologie niet gelijk had, bij monde van Paulus ib.: *nimirum quod Graeci appellant δάκρυα*.

Wat zijn nu die grondvormen, waarvan wij boven uitgingen? Tweeërlei valt dan op: juist de satəm-talen vertoonen geen *d* als eerste letter; in het oud-indisch komt naast *asru-* met palatale gutturaal ook voor *asrá-* met dentale *s*: *asra-mākha-* „met tranen in het gelaat”, *asrāyate* „hij weent”, *asrin-* „weenend”. Wanneer men dan verder zich de vraag voorlegt, wat voor een traan de gevoelsnuance, juist sterk bij dit begrip, moet zijn geweest, dan komt men zeker niet op „bitter” of „bijtend”, maar ongeveer op „oogwater, stroom der oogen, oogenglans” of iets van dien aard. Merkwaardig is nu dat, de „dichterlijke” uitdrukkingen voor deze beide begrippen daarmede geheel overeenkomen. Het zijn de volgende, meegedeeld door Dr. A. J. Portengen in haar (Leidsche) dissertatie: De Oudgermaansche dichtertaal in haar ethnologisch ver-

band p. 22 en 42: on.: *harm-dogg* „verdriet-dauw”, *brā-dogg* „oogharen-dauw”, *kinna ēl* „wangenregen”, *augna ēl* „oogenregen”, *brā-regn* „oogharenregen”, *dropar augna* „druppels van de ooggen”; ags.: *hlēor-dropa* „wangendroppe”, *wæg-dropa* „golvendroppe”; oind.: *netra-jala-*, *najana-jala-*, *netra-ambu-* „oogenwater”, *śoka-jam vāri* „uit smart geboren water”.

Over den aard van deze en dergelijke uitdrukkingen moge men de genoemde dissertatie nalezen; zeker is wel, dat het epitheton „dichterlijk” hier niet veel anders beteekent dan een vasthouden en stereotypeeren, desnoods een uitbreiden van uitdrukkingen, die de oorspronkelijke visie van het volk weergaven. Men vervalt zoo licht als stadsmenschen in de fout bepaalde beelden in de natuur en zienswijzen, die zich aan het daarmee vertrouwde oog licht opdringen, te gaan houden voor stoutmoedige verbeeldingen. Wij mogen dus tendeele ook dergelijke oudere „kenningar” gaan zoeken in synonieme woorden, die niet zoo volmaakt doorzichtig meer zijn als de woorden, die ik zooveen opsomde.

Dan had het woord, dat ons bezighoudt, vermoedelijk een inhoud als „oogstroom, oogdruppel”, m.a.w. het waren (behalve de oostelijke benamingen der satemtalén) composita van de wortels *derk-* „zien”, en *s-reg-* in oind. *sráratī* „hij stroomt” (*si-sarfi* „snel”) en *snáuti* „hij druppelt”, vgl. *snáti* „baadt” en *náuh, vñs* „schip”. Van den wortel *derk-* komt een woord voor „oog, gezicht” voor, bijv.: oind. *dṛk* „blik”, vgl. gr. *ὑπόδρα* „met van onderen loerende, d.w.z. wantrouwenden of dreigenden, blik” (z. ook Brugmann Rhein. Mus. 53, 633), vgl. *δοράς* „hinde”, *δράκων* „slang”, oier. *dere* „oog”, bret. *dremm* „gezicht. Bij dit zeer oude compositum moet men dus bijv. voor het Grieksch uitgaan van *\*dṛk-ru*<sup>1)</sup>, voor het Germaansch ten deele van *\*drok-nu-*, voor het Latijn van *\*drak-ru* enz. Want in het algemeen is het juist voor dezen wortel eigenaardig, dat de vocaal en *r* in hun onderlinge plaatsverhouding vaak wisselen, bijv. oind. naast perf. *dadárśa* = *δέδορκα*, causat. *darśáyati* ook *drasṭā* „ziener; hij, die ziet”, inf. *drástum*, fut. *drakṣyáti*, zooals men in het Grieksch bijv. bij *δέρω* „vil” in de kortste vocaalphase naast elkaar vindt *-δαπτός* en *δρατός*, vaak metrisch of rhytmisch geregeld.

Wat de Indische en Baltische woorden betreft, het vermoeden van Joh. Schmidt boven (p. 196) voor opr. *insuwis* „tong” en ob. *iezykū* vermeld, gaat hier natuurlijk niet op, want wanneer eerst door dissimilatie de eerste *r* verdwenen was, was het overblijvende

<sup>1)</sup> Dat deze veronderstelling niet uit de lucht gegrepen is, blijkt wel uit plaatsen als τ 204: τῆς δ' ἄρ' ἀκουούσης ἴεε δάκρυα, τῆκετο δὲ χράς, en uit de uitdrukkingen der tragici δακρύρροος en δακρυρροέω.

woord *\*d<sub>e</sub>kru-* noch lang, noch consonantisch genoeg om het verdwijnen van den eersten klank *d-* aannemelijk te maken. Ik vermoed, dat juist de satem-talen tegen *\*d<sub>g</sub>s-sru*, lit. *\*d<sub>g</sub>rsz-sru-* als klankcombinatie een natuurlijken tegenzin ondervonden en zoo deze samenstelling of niet lieten ontluiken of niet lang lieten leven maar aan een compositie met idg. *og-* van oind. *āksi* „oog” enz. (om het Avestisch, dat *s* niet *as* heeft, neemt men hier gewoonlijk een palataal *k̂*, niet *q* aan, z. Wackernagel Altind. Gramm. I 134; maar lit. *ak̂is* „oog” wijst duidelijk op *q*! de voorkeur gaven: idg. *og-sru* (vgl. de oind. vormen boven *asra-* tegenover *asru-*); uit deze vormen naast den anderen grondvorm *\*d<sub>g</sub>k-sru* ontstonden de historische gegeven vormen: *asru-* naast *asra-*, lit. *aszara*, waarin men misschien de representant van oind. *si-sarti*, niet van *srāvali* „ijlt,” „stroomt” herkennen kan.

Wat de vocaalphase nu betreft, behoeft men niet uit te gaan van verschillende fasen (*d<sub>g</sub>k*, *drak*, *d<sub>e</sub>rk*), maar kan men de verkorte (= reduktions)phase van een wortel met korte vocaal aannemen (Meillet Introd.<sup>2</sup> 73, Etudes étym. v.-slave 165 noteert *o*, Hirt *e, a, o*) hier gemotiveerd doordat de bewuste woordvorm als eerste deel van een compositum fungeert; daarvoor verwijs ik naar Brugmanns Kurze Vergl. Gramm. 143—145.

Vatten wij deze beschouwingen samen, dan blijkt dat in lat. *lingua*, *lēvir*, *lacrima* de *l* op drie manieren is ontstaan: door volks-etymologie, uit *d<sub>g</sub>*, waaruit *dl<sub>g</sub>-* ontstond (z. ben.), uit *dr-* dat door dissimilatie *dl-* werd en toen behandeld werd als (*d*)/on $\chi$  $\acute{\sigma}$ s, ἐνδελεχ $\acute{\sigma}$ s „ononderbroken”. Thans keeren wij weer tot *lumpa*, *lymp $\phi$ a* terug.

Gegeven was een gr. dor. *nump<sup>h</sup>ā* (*u* = *oe*, *d. u*). Ik vermoed, dat dit woord het eerst door de bewoners van Italië in Campanie, de Osci aan het Grieksch is ontleend en vandaar, in den Griekschen cultus aanschouwd, eerst naar Latium is gekomen. Immers dien weg — hetzij over Napels hetzij over Tarente — zijn andere woorden ook reeds gegaan; ik herinner aan het bekende ἄλλᾱς uit een dialect van midden-Italië ontleend (Glotta 1, 324) in omgekeerde richting, aan den naam *Damia* voor *Bona Dea*, haar feest *Damium*, haar priester *Damiatriā* (Wissowa Rel. u. Kult.<sup>2</sup> 216); dat van de Tarentijnen uitgaande zich eerst in Zuid-Italië verbreidde, (z. Hesychius Δάμεια ἑορτὴ παρὰ Ταραντίνους), zooals de oscische woorden *dāmsennias* en *damuse* (vgl. Conway N<sup>o</sup>. 103, 117) waarschijnlijk maken. De constructies van Ehrlich, Unters gr. Bet.

82, die hier evenals voor Δημήτηρ, van den wortel *dem-* van *domus*, δέμω uitgaat, zijn onbetrouwbaar; men verwacht naast δεσποτης<sup>1)</sup> niet \*δαμματαρ maar \*δεμματαρ. Ook maakt Ehrlich daar gebruik van een aeolisch Δωματαρ: deze vorm komt maar één keer op een inscriptie voor als gen. Δωματος (Hoffmann Gr. Dial. II No. 153, 7); het spreekt toch wel vanzelf, dat dit niet kan worden gescheiden van Δωματίτης als bijnaam van Poseidon (Pausan. 3, 14, 7) en van de δωματίτιν (ā in 4<sup>de</sup> voet v. senarius) ἐστίαν bij Aesch. Ag. 959 (meer dergelijke afleidingen z. Fränkel Nom. Agent II 209), m.a.w. aeol. Δωματος — éénmaal — is contaminatie of volksetymologie naar de voorstelling der Aardmoeder als beschermster van de „eigen (h)aard”; trouwens, had Ehrlich Dieterichs Mutter Erde gelezen, hij zou zonder twijfel deze primitieve<sup>2)</sup> „Huismoeder” thuis hebben gelaten. Wellicht was dus het feest van *Damia* toch een feest van *Damater* en de naam slechts een zgn. Kurzname. Ik meen dat te kunnen steunen door te wijzen op een Moedergodin, die talrijke beeldjes heeft nagelaten in een nekropole bij Capua (juist dus in het Oscische gebied, waaruit ook (S. Maria de Capua) de Oscische inscripties afkomstig zijn met damsennias, damuse, (z. b.): het is waarschijnlijker, dat we hier met een dienst van de Aardmoeder te doen hebben (Dieterich Mutter Erde<sup>1</sup> 79), dan dat Wissowa gelijk heeft, die Rel. u. Kult.<sup>2</sup> 216, 7; 260, 1) er een vorm van Fortuna in vermoedt. Ook te Praeneste heeft men sporen eener godin als „Moeder” vereerd aangetroffen (Wissowa ib. 261). Maar het allerduidelijkst blijkt de aard dezer *Damia*, Δᾰμίνη (Fick-Bechtel Gr. Personennamen 450) twijfelen ook tusschen *ā* of *z*) wel uit Herodotus V, 82. Deze plaats, noch door Ehrlich noch door Wissowa vermeld, spreekt duidelijk voor *ā* en toont ook het karakter der godin overtuigend aan, de Moeder Aarde ook hier!: Ἐπιδαυρίοισι ἡ γῆ καρπὸν οἰδένα ἀνεδίδου. περὶ ταύτης ἂν τῆς συμφορῆς οἱ Ἐπιδαυριοὶ ἐχρέαντο ἐν Δελφοῖσι ἡ δὲ Πυθίῃ σφέας ἐκέλευε Δαμίνης τὲ καὶ Αὐξήσις ἀγάλματα ἰδρύσασθαι κτλ., waarnaast immers staat Δημήτηρ Ἀναξιδάρα wat Hesychius althans in betekenissen niet onjuist interpreteert als ἡ ἀνάγουσα καὶ ἀνείσα τοὺς καρπούς, vgl. ook ἀνσι-δάρα ἡ γῆ κτλ. Voeg daarbij, dat zij op een inscriptie

<sup>1)</sup> Naast δεσποτης, dat door het Litauisch *dimstipatis* („Larem pagani Dimstipam”, zooals *ēdmi-patis* „Heer der aarde” Usener Götternamen 89, 115) zeker is, is δεσπότης nog steeds onzeker ondanks de jongste beschouwingen daarover bij Bechtel Lexil. Hom. 94 („*δαο-* < *dmi-s-*, korte phase bij *dem-s* als Gen. in δε(μ)σ-πότης”), vgl. dan ook Walde Woch. Kloss. Phil. 1914, 1363. Begrijpelijk is de *z* alleen voor vocaal, in *δαμ-αρ* (< *dmi-* of *dem-*). De verhouding van \**δαο-πλήτης* tot *τειχεσι-πλήτης* is nog niet opgehelderd; beter over *δαοπλήτης* „hardtreffend” Havers K.Z. 43, 213.

<sup>2)</sup> Deze verklaring is ook reeds eigendom van Bechtel Gr. Personennamen<sup>2</sup> (1894) 439.

van Thera I.G. ins. III 361) voorkomt als *Δου(h)αία Δαμία* d.w.z. als geboortegodin, wat volkomen past bij de werkkring van *Δημήτηρ* 'Ελευσινία, 'Ενελευσκίς, 'Επιλευσαμένη (n. Pauly-Wissowa IV 2750, 60), terwijl ook de naam dezer godin in Sparta *Δαμοία* nit een ontwijfelbare Kurzname *Δαμω* is ontstaan, die tot *Δαμάτηρ* in dezelfde verhouding staat als *Αἶξω* tot *Αἰξησία* (Pick-Bechtel Gr. Personen-namen 448). Ten slotte wijst ook juist de geheime vereering dezer godin door vrouwen zeer duidelijk in de richting van de Grieksche *Δημήτηρ θεσμοφόρος*, wier geheime dienst immers den Aristophanischen-Euripides en Mnesilochus zulk een attractie scheen.

Zooals met *ἀλλᾶς*, *Damia* en anderen ging het nu, geloof ik ook met *lymphā*. Eerst via de dialecten bereikte het Latium en Rome. Ook in een ander opzicht wijk ik van Wackernagels beschouwing af, die hier een sporadische regellooze dissimilatie *n-m > l-m* of *d-m* aanneemt. Wanneer men nl. de oscische woorden *Nijumsis* en, om zijn *r* aan het Latijn ontleend, *Numeriis* „Numerius” vgl. oud-lat. \**Numasioi* vergelijkt, blijkt, dat de opeenvolging *n-m* voor de Osci evenmin als voor de Latini ook maar eenigszins bezwaarlijk was, maar de omstandigheden waren hier ook anders: hier waren *n* en *m* heterosyllabisch. Gaat men nu na, wat hier de verandering *n* in *d* beheerscht, dan is dit zonder twijfel de beweging van de huig: in *Numerius* heeft men tweemaal, ook wat de huigbeweging betreft, hetzelfde gegeven: laten zakken en optrekken van de huig en daarbij doorlopend trilling der stembanden; in *numpā* vindt men openen-sluiten-openen van de neusholte in eenzelfde lettergreep: dat hier de drang tot dissimilatie, d.w.z. een begrijpelijke traagheid, zijn invloed deed gelden, is niet te verwonderen. Waar onmiddellijk contact der beide dentalen aanwezig was, heeft dezelfde oorzaak natuurlijk juist de tegenovergestelde uitwerking, zooals men bijv. in het Avestisch kan zien aan het woord voor „huis”, ook van den wortel *dem-* „bouwen”, oudere phase (Gatha) *damāna-*, jonger *nmāna-*, nog korter waarschijnlijk in op. *māniya-* „vaste bezittingen (tegenover de mobilia)”.

Zoo ontstond dus uit gr. *ρύμφᾶ* oscisch *dumpa*, dat, zooals de dentalen in het Oscisch algemeen in het begin van een lettergreep (Buck Osk. Umbr. Gramm. § 56), zich ontwikkelde tot *d̥*:- Osc *Diumpaís*; en dit *d̥*- ontwikkelde zich dan in het Latijn zooals bij *l̥ēvir* over *d̥l' > l'*; men kan een dergelijke verandering, zooals bekend is, voor de labialen in het oer-Slavisch terugvinden: *zeml'a < \*zem-ja* vgl. bijv. Vondrák Vergl. Slav. Gr. I 286, Leskien Handb. altbulg. Spr.<sup>4</sup> 50.

Hierdoor is dus nu vastgesteld, dat een bepaalde cultus voor de bronnen van het „levende water”, „dat het *perennis*, *iugis* mocht zijn”, in Italië eigenlijk niet autochtoon was, maar van elders was binnengedrongen: en toen aan de receptieve, weinig critische religieuse behoeften van dit volk eenigen tijd welkom is geweest. Van den regengod hebben de Romeinen evenmin een bepaalde vereering bezeten, m.a.w. deze bestond niet: een god bewijst zijn bestaan in zijn cultus. *Juppiter Pluvius* of *Pluvialis* is een ephemere, schijnachtige verschijning bij latere dichters (Wissowa Rel. u. Kult.<sup>2</sup> 121 noot).

Wij, bewoners van Noordelijke landen, verbazen ons allicht daarover en vragen ons af: had dan droogte en regenval voor de Romeinen geen belang, zóó dat zij, overal elders met Sondergötter in de weer, hier zich niet om hulp tot hoogere machten richtten? Ja, maar anders dan voor een bepaalden dienst noodig was; alleen in tijden van lange, aanhoudende droogte of regen liet het volk door zijn priesters de regen „omlaag lokken”. Een *supplicatio* had plaats onder leiding der pontifices het zgn. *aquaelicium*: de matronae trokken blootvoets, met loshangende haren door de stad, gevolgd door de magistraten, die als blijk van hun deemoed hun insignia hadden afgelegd. In oudere tijden werd bovendien „de vloeisteen”, *lapis manalis* van de porta Capena de stad binnengesleept (Wissowa Rel. u. Kult.<sup>2</sup> 121). Wie niet hardnekkig weigert de uitkomsten der anthropologie voor de Grieken en Romeinen, „beschaafde” volken, evengoed als voor de moderne volken nog, toepasselijk te verklaren, begrijpt het verschil.

De Romeinen hadden dus *geen* cultus voor een dergelijke godheid, maar zij hadden slechts uit vroeger tijden overgehouden een bezwering, een „Regenzauber”. De bevruchting van de Aarde door den Hemel, die in zijn gouden zonnestralen of in zijn regen zich met de Aarde vereenigt, haar treft met zijn bliksem, werd niet poetisch vergeleken om daardoor de verhouding tusschen man en vrouw aan te duiden, neen, zooals Dieterich in zijn reeds meer-malen genoemd boekje, Mutter Erde, het overtuigend bewezen heeft, beide bevruchtingen werden als in werkelijk één<sup>1)</sup> gevoeld; de

<sup>1)</sup> Bij Sophokles leest men bijv. Ant. 568 vgl. (Ism.) ἀλλὰ κτενεῖς νυμφεῖα τοῦ σάου τοῦ τέκνου; (Kr.) ἀρώσιμοι γὰρ χεῖτερον εἶπιν γύαι. Dat het hier niet een poetische beeldspraak is, toont het bekende ouderwetsche huwelijksformulier aan met zijn ἐπὶ παιδων γυνυσίαν ἀρώται. De commentaren hebben hiermee de grootste moeite, Bellerman bijv. schrijft: „die Wendung ist hier insofern roh und wegwerfend, als Kreon damit, ohne die Herzens-

Aarde, ontvankelijk voor het zaad en leven wekkend, werd door man en vrouw beschouwd en gezocht als een hogere macht in de voortplanting. Dat bij den Romeinschen Regenzauber juist de gehuwde vrouwen voorgingen, met de bloote voeten de aarde rakend, ook in hun dracht verbrekend en ontbindend wat gebonden was, heeft zeker dus ook zijn bijzondere beteekenis. Wie voor dergelijke gevoelens reconstructief ontvankelijk <sup>1)</sup> meent te zijn, bespeurt hierin tenslotte een soort incidenteele prostitutie in ritueelen zin; de vrouw helpt de kiemkracht der aarde, trekt tegelijk de bevruchtende kracht tot zich en tot de aarde onlaag. De Grieken — is het niet echt Grieksch? — gaven dit als de mythe van Danaë; zop vat ook Escher het op (Pauly-Wissowa IV 2084, 41: „das Motiv des goldenen Regens fusst auf den beiden Momenten (nl. natuurmythe en historische mythe): Wasserarmut des Landes und Reichtum der Perseiden”: zeer zeker is alleen de eerste de oorspronkelijke beteekenis dezer vertelling geweest.

Hoe is dit te verklaren, dit plotseling-hartstochtelijke, deze bezwering, inplaats van een geregelden dienst, dit ingrijpen bij een acute manifestatie inplaats van de prophylaxe voor een chronische kwaal? Het laatste zou ons in ons land veel waarschijnlijker en aannemelijker lijken? Antwoord daarop geeft het land en zijn klimaat.

De lezer zal dit veel uitvoeriger terugvinden in Nissen Ital. Landeskunde, Olcks art. Ackerbau (Pauly-Wissowa), maar vooral in Philipppsons uitnemend boek *das Mittelmeergebiet* (<sup>2</sup> 1914). Voor het klimaat van Midden-Italië en Midden-Griekenland zijn typisch: 's winters betrekkelijk warm, regen vooral in voor- en najaar, 's zomers geregelde noordenwinden (de gr. *ἐπὶ ἁλίσαι*) en de tijd der altijd terugkeerende, geregelde (van half Mei, begin Juni—half September durende) droogte. De landbouw heeft zich daar geheel naar geregeld en is daar in zoover er beter aan toe dan bij ons, als de schommelingen ginds veel kleiner zijn dan hier, de afwijking van het jaargemiddelde dus geringer is dan in onze streken zoowel in absolute hoeveelheid neerslag als in de ginds aan regelmaat onder-

---

neigung der Verlobten zu beachten, die Erzeugung von Kindern als den einzigen Zweck ihrer Verbindung bezeichnet”. Ware dit juist, Ismene zou niet antwoorden, wat zij thans antwoordt: *ὄχ' ὥς γ' ἐκείνη τῇδε τ' ἦν ἡρμοσμένα*, maar ongeveer zomals de wachter sprak d.w.z. in dezelfde stemming (323): *φεῦ· δεινόν, ὃ δοκεῖ γέ, καὶ ψευδὴ δοκεῖν*. Neen Kreon kiest hier voor zijn streng oordeel juist met opzet, d.w.z. Sophokles geeft juist om het onnodig krenkende te vermijden, de woorden en de gedachten van het oude eerbiedwaardige volksbesef terug!

<sup>1)</sup> Ik vermoed, dat zelfs kinderliedjes van den Meiregen (eigenaardig het laatste: „'k loop in den regen nooit meer”) tenslotte met derg. praktijken in verband kunnen blijken te staan. Over deze voorstellingen verbonden aan het voorjaar in Mei zie Deubner Arch. rel. Wiss. 9, 450; Kahle ib. 11, 310.

worpen verdeeling over de maanden van het jaar. Zooals Philippson (t.a.p. 159) dat uitdrukt: „im mediterranen Klima wird das Getreide nach Eintritt der Herbstregen gesäet und kommt bei Beginn der Trockenzeit (Gerste ende Mai, Weizen im Juni) zur Ernte, so dasz es die Dürre nicht zu überstehen hat.... Für den Ausfall der Ernte sind die Herbst- und Frühjahrsregen („Fruh-“ und „Spatregen“ der Bibel) entscheidend. Treten diese zu unrechter Zeit oder Kümmerlich ein, beginnt die Trockenzeit zu früh, so ist Missernte die Folge. Sonst ist im Allgemeinen der Ertrag ein weit reicherer als in unserem Klima, bei gleicher Bodenqualität“. Men ziet het, te laat intreden van het regenseizoen maakt het zaaien later en maakt dus de kans op collisie bij de oogst grooter. Maar het eenige oogenblik in het jaar, dat het er om spant, is het begin van den droogen tijd. Vooral was het gevaar dreigend, dat de droogte te vroeg invallend wel gelegenheid tot oogsten zou geven, maar van nog niet rijp of niet meer geheel rijpend graan. Het gevaar voor het verregenen van de gemaaide oogst was minder groot: de regen hield vaker te vroeg op dan te laat, er kwam nog een enkel „los buitje“ als laatste uitlooper over de schoven, de verdamping ginds was in Juni zooveel sneller en radicaler dan hier, dat het nauwelijks hinderde.

Dat verklaart wel veel: de phrenetieke angst, wanneer de droogte te vroeg inzet, de wetenschap dat het graan verdort, niet meer rijpt op het veld,.... honger voor het volgend jaar!

Dat was voor hen, wellicht ook voor onze voorvaderen de **droogte**; het is het beeld van een sub-tropisch klimaat, dat in andere sub-tropische of tropische gewesten zich nog slechts wat sterker herhaalt. Over dit verband nog een enkel woord.

In de vergelijking der beide levenwekkende paren Hemel-Aarde, man-vrouw vonden wij boven de vereeniging Hemel-vrouw uitgedrukt; het omgekeerde is ook vaak het geval, de man de Aarde bevruchtend. Zeer sterke gevallen daarvan bespreekt Dieterich, Mutter Erde 94, 96, waarbij zelfs de vrouwen angstvallig worden geweerd, zoo ook de vereeniging van Iasion (:ζώνω??) met Demeter, vgl. Pauly-Wissowa IX, 753. Opvallend is dan, dat terwijl geesten van regen, wind en wolken bij elkaar behooren en vaak samen worden aangeroepen het regenweten zoo zelden uitdrukkelijk wordt genoemd (vgl. bijv. Arch. rel. Wiss. 16, 206; 17, 585): ook hier is de oorzaak natuurlijk, dat juist in sub-tropische gewesten bij de groote warmte de vochtigheid een zeer bijzonder groote levenwekkende kracht bezat en een bijzonder kleinen schadelijken invloed bij overmaat openbaarde.

De gewone wijze om regen te verwekken was òf indirect: door contact te zoeken met den Dondergod (Arch. rel. Wiss. 17, 158) òf wel bestond hierin, dat men trachtte den regen na te doen. Op Java bijv. gaat men een kat baden (Arch. rel. Wiss. 16, 224), op Celebes kunnen priesteressen regen verwekken door buffels in het water te laten stappen zoodat het overloopt (ib. 17, 587); nog duidelijker komt dit uit bij de oude bewoners van Mexico (ib. 17, 672): de priesters van den regengod plassen in het water rond met handen en voeten om zich heen slaande op het water; daarbij bootsen zij met hun stem allerlei watervogels na, blijkbaar omdat, evenals de „boomen wind maken”, de „watervogels regen veroorzaken”. Dit alles is, zooals ook Dieterich begrijpt (Mutter Erde 99), een soort van analogieproces; wat men wil krijgen, stelt men zich voor reeds te hebben, doordat men zelf nabootst, neen doet, heeft, is, wat komen moet. Welnu, precies zoo ging het in Griekenland, wanneer de priesters van den Hemelgod, Zeus Lykaios, regen wilden verwekken (Arch. rel. Wiss. 17, 30. 34): zij woelden met een stok in het water.<sup>1)</sup>

Het is dunkt mij niet onmogelijk, dat ook de dienst der Magna Mater hiermede in verband stond: het wegwerpen der  $\Phi\alpha\lambda\lambda\omicron\iota$  van de mannen tegenover haar zich stellend, is juist in dit verband een bekend symbool; laat men elders de latere schoone verhalen van Claudia Quinta weg, dan blijft slechts over, juist zooals wij het boven elders vonden, wat Livius 29, 10, 6 meedeelt: *cum Roman deam deprecassent, tum*

<sup>1)</sup> Over dergelijke oude overblijfsels van bezwering en van bannen van de pest te Rome met spelen, die oorspronkelijk magische beteekenis hadden en bijv. 364 den Romeinen zelf reeds een soort *superstitio* schenen, terwijl het vastnagelen van de pest volgens Liv. 7, 3, 3 was *repetitum ex seniorum memoria*, vindt men meer bij Weinreich Herm. 51, 390. 394 en Schr. in een nog niet verschenen opstel in den Philologus.

Een Syrische tooverformule, christelijk overgewit, deelt Broekelmann mede (Arch. rel. Wiss. 9, 519), die aldus begint:

*Laszt uns Trauer anlegen, damit der Himmel  
Sich bedecke zum Regen.  
Wir wollen dumpfes Geschrei erschallen lassen,  
damit der Donner in den Wolken ertöne;*

maar voor de analogie of associatieve tooverdwang is het slot merkwaardig:

*Wir wollen den Leib im Gebet schwitzen lassen,  
damit die Wolke Regen ergiesze.  
Wir wollen (selbst) ein wenig dürsten,  
damit die Saat vom Regen gesättigt werde.  
Wir wollen ein wenig fasten,  
damit die Sättigung durch die Wolke gross werde.*

Men ziet, homoeopathie (eerste 2) en allopathie (laatste 4 verzen) broederlijk naast elkaar!

*curarent, ut eam, qui vir optimus Romae esset, hospitio, acciperet.* Wanneer deze „beste man” haar namens den staat ontvangen had, dan had later in den cyclus van feesten die Claudius instelde (van 15—27 Maart) de lavatio van het Godenbeeld plaats: langs de porta Capena, denzelfden weg waarlangs de *lapis manalis* in de stad gereden werd, ging men naar het riviértje, de Almo (veelzeggende naam!) en daar werd het godenbeeld gebed, vgl. Cumont, die orientalischen Religionen im römischen Heidentum <sup>2</sup> 69, Wissowa Rel. u. Kult.<sup>2</sup> 319, Clemen Arch. rel. Wiss. 17, 150. Dat hier met Attis en met den Romeinschen *vir optimus* een vereeniging plaats had, is zeker juist; maar dat dit bad ook oorspronkelijk reeds alleen een ritueel bad na volbrachte vereeniging zou beteekend hebben, is al zeer onwaarschijnlijk. Er is meer in dezen dienst, wat op een ouden phallusdienst wijst, zie Showermann Class. Phil. 2, 29, Cumont t.a.p. 67. Welnu deze *φαλλοφόροι* staan ook juist in intiem contact met Regenzauber, zooals Dieterich Mutter Erde <sup>1</sup> 96 duidelijk in het licht heeft gesteld: de omgang van den man met zijn Moeder, het bevruchtend beginsel als zaad neerdruppelend is een regen, die vruchten (ver)wekt (vgl. weer de Danaë-mythe). Voor den primitieven mensch in zijn alleroudste bewustzijn zal het *σπέρμα* niet de levenskiem zelf zijn geweest, maar de bevochtigende, begunstigende regen: het zaad lag in de Moeder aarde of in de moeder-vrouw, waarover Dieterich t.a.p. merkwaardige voorstellingen mededeelt (p. 32, en aant.) Wie denkt hier dan niet, aan het bekende profetische woord *antiquam quaerite matrem*, waar de dichter zeker, zooals zoo vaak elders, van oud volksgeloof gebruik maakt.

Zoo konden wij dan boven p. 143, 145 na thans te hebben vastgesteld, dat het klimaat tot een bezweren van den regen aanleiding moest geven, toegerust met het feit, dat zelfs bij de Romeinen en Grieken sporen van een oude Regenzauber nog aanwezig zijn, ons gaan afvragen: Wat vinden wij elders voor dit begrip „droog” en hoe kunnen wij tenslotte van hier tot een begripen van het woord „droog” een weg banen?

## EXCURS II.

### OVER VERWANTSCHAPSNAMEN.

Streitberg heeft I.F. 35, 196 (oudere lit. Idg. Jahrb. 4, 53) er op gewezen, dat *-tēr(-)* in de verwantschapsnamen zonder twijfel met het komparatieve *-tero-* samenhangt, dat oorspronkelijk alleen relatieve begrippen aanduidde<sup>1)</sup>. Voor een bepaalde phase is dit zeker juist en wettigt het dus zeker niet de aloude veronderstelling, dat in oind. *pitár-* gr. *πατήρ* een nomen agentis te zien zou zijn bij oind. *pāti* „hij beschermt”, wat trouwens reeds vervalt door de kortste phase van dienzelfden wortel *pī-ti-* „bescherming” met *i*, zoodat de wortel als *\*pāi-*, niet als *\*pā-* beschouwd moet worden (vgl. verder Güntert Reimwortbild in Ar. u. Gr. 49). Daarmede zijn echter de moeilijkheden van deze woorden volstrekt nog niet uit den weg geruimd.

Gaan wij de verwantschapsnamen na, zooals men die tot nu toe voor het Indogermaansch reconstrueerde met de beteekenis: vader, moeder, broeder, zuster dan vindt men

ig. *pətēr*, *mā-tēr*, *bhrā-tēr*, *svcsōr*.

Gr. *μήτηρ* heeft zijn accent aan den vocativus te danken, Brugmann-Thumb., Gr. Gramin.<sup>4</sup> 180 vgl. *Θυγάτηρ* in plaats *Θυγατήρ*: oind. *duhitā* naar den vocat. *Θύγατερ*. In deze rij woorden is het zekerste rustpunt in *\*māter-* gelegen, want het eerste element *mā-* voor „Moeder” is als „Lallwort” uitmuntend bekend, vgl. bijv. Kretschmer Einleit. gr. Spr. 338 vlg., Heraeus Arch. lat. Lex. 13, 161, vaak in reduplicatie *amma*, *mam(m)a* enz., vgl. *μαῖα* reeds bij Homerus „moedertje, oud vrouwtje”, later *μαῖα* = voedvrouw.

Nu hebben in het algemeen dergelijke verwantschapsnamen een zeer grooten invloed op elkaar; instructief zijn hier de namen van deze begrippen in het Tocharisch (Meillet Indog. Jahrb. 1, 13) gegeven naar de beide dialecten A en B: A *pācar*, B *pātār*, *pātr* „vader”, A *mācar*, B *mātār* „moeder”, A *pracar*, B *procer* (Meillet

<sup>1)</sup> Vgl. boven p. 198 over lat. *māterterti*.

Mém. soc. ling 18, 25) „broeder”, A *chācar*, B *tkācer* „dochter”; men dient hierbij in het oog te houden, dat 1°. het Tocharisch één teeken (en klank?) heeft voor de 4 verscheidenheden van tenuis, media en hun aspiraten; 2°. de *ā* vaak de idg. schwa of de korte *ä* weergeeft; 3°. *c* (= *tʃ*) de gepalataliseerden van *t* en *k* voorstelt; 4°. de onderstreepte consonanten meest voor verkorte klinkers, in enclisis of in onbeklemden woorddeelen voorkomen. Ook al is de *ā* van „vader” dus onzeker, het heeft er toch allen schijn van alsof zich het woord voor „vader” hier naar dat voor „moeder” gericht heeft; dezelfde *ā* voor idg. schwa vindt men ook in het woord voor „dochter”; tegenover de uitdrukking voor „vader” en „moeder” staat hier in het B-dialect de uitgang van de beide andere verwantschapsnamen als *-cer*, niet *-tar*, dus gepalataliseerd; in het woord voor „broeder” dat overal elders een oorspronkelijk lange *ā* demonstreert, treffen wij hier *ä* of *ö* aan. De veronderstelling zou dan deze moeten zijn, dat „broeder” zich in vocaalquantiteit naar „vader” had gericht en dat „vader” en „dochter” zich weer naar „moeder” hadden verschoven; het bij elkaar behooren van „vader” en „moeder” — een Indogermaansch woord voor „ouders” ontbrak, Schrader Spr. u. Urgesch. <sup>3</sup> II 306 —, „moeder en dochter” zou dit zeer aannemelijk maken.

Voor het eerste verband verwijs ik naar de attische *Φατρίαι* die in inhoud hetzelfde waren, wat Hdt 1, 200 bij de Babyloniers met *πατρίαι* weergeeft. Verder is in het Middelpersisch zoo *x'āhar* „zuster” onder den invloed gekomen van *mādar* „moeder” en *brātar* „broeder” Horn Neupers. Etym. 111, 213, Güntert Reimwortbild. im Ar. u. Gr. 109; naar arm. *dustr* „dochter” vormde het Armeensch *nstr* „zoon” Schrader t.a.p. 307, Güntert ib. 710. Gaan wij deze woordbewijzen na, dan blijkt een samen koppeling van „vader” en „moeder”, „moeder” en „dochter” en (later) „dochter” en „zoon” aanwezig te zijn geweest. In deze eenheden kon nu ieder der leden zich naar de andere richten; evengoed als wij het boven vonden, dat de „vader” zich voegde naar de „moeder”, vinden wij het omgekeerde: in een nieuw-persisch dialect ontstond *mer* „moeder” naar *per* „vader” < *piṣr-*, zie Zs. d. Morg. Ges. 36, 65; Güntert ib. 110. Vooral speelt, wat Güntert niet opmerkt, blijkbaar de neiging een gelijk aantal lettergrepen in deze groepwoorden te hooren, ook hier dus een evenwicht van de syllaben, een zekere rol.

Deze mogelijkheden zijn van gewicht voor de geschiedenis dezer belangrijke verwantschapsnamen. Wat was *pitar-*, idg. *pāter-*? Een *-ter* afleiding van een werkwoordstam is (z. b.) hier onmogelijk, zoo oordeelt men? Toch blijft men grondvorm met schwa aan-

nemen, ja, men maakt daar een hoeksteen van voor de theorien over de indogermaansche vocaalphasen (Ablaut); zoo ook Güntert in zijn pas verschenen studie *Indogerman. Ablautprobleme* 81. Maar van waar dan deze *a* (of *u*, zooals nu Güntert weer, geheel overbodig, noteert)? Wil men niet van een verbaalstam *\*pā-* uitgaan, goed; maar de kortste vokaaltrap *pa-* hangt toch volkomen in de lucht zoolang men niet een nomen-verbium heeft aangewezen *\*pā-*, om zoodoende het goed recht van deze *\*pa-* vorm te demonstreeren. Hier van een zgn. Lallwort *pā-* uit te gaan, heeft drieerlei bezwaren: vooreerst komt juist bij *p* en *t* de lange vokaal uiterst zelden voor; men begrijpt verder ook niet, hoe hier van een dergelijke natuurklank zulk een phasenwisseling mogelijk is; en volslagen duister blijft het zoo, waarom, gegeven eventueel twee natuurklanken voor „moeder” en „vader”, in accent gelijk althans voor zoover wij kunnen nagaan, *mā* en *pā* het Indogermaansch twee woorden vormde *\*ma-tér* en *\*pa-tér*. Pedersen gaat in zijn bekende beschouwing over idg. *a* van *\*pā-ter-* ook voor het oind. uit (K. Z. 36, 85) en neemt aan, dat daarop zijn ingewikkelde klankwet van toepassing is: onbeklemde *a* in open lettergrepen gaat in het Arisch in *i* over onder zeer bepaalde condities, die men daar na moge lezen; maar daar ontbreekt zoozeer iedere poging om ook phonetisch eenig licht in deze zuiver experimenteel gewonnen veelkoppige klankwet te ontsteken, dat men met haar nog evenzeer in het duister tast.

Ik vermoed dus, dat deze aanduiding van de verwantschapsverhouding, waar *-tero-*, *-ter-*, *-tro-* (dit bijv. in oind. *pu-trá-* „zoon”) de coefficient voor was, van een van deze woorden is uitgegaan en dat later de anderen zich daarnaar hebben gericht. Zeker is, dat dit laatste, het suffix *-ter(o)-* het natuurlijk aanvoelen van dit woord als natuurklank („Lallwort”) in den weg heeft gestaan, zoodat het, bijv. het woord voor „vader” in het Germaansch, de regelmatige klankverschuiving geheel heeft meegemaakt en wij thans vader, niet *\*pader* spreken. Is dit laatste wellicht reeds een aanwijzing, dat deze suffigeering juist bij *\*pa-tér-* een enting was en niet het prototype, er zijn nog meer zaken, die als oudste woord met relativiteitssuffix *-tero-* het woord voor „moeder” aangeven.

Vooreerst spreekt hiervoor, dat de ontwifelbaar oude toestand der Indogermaansche cultuur den man kende als het middelpunt van het gezin, „zelf”, de „heer en meester”; het suffix der relativiteit paste dus waarschijnlijk slechts voor diegene, die zich een betrekkelijke individualiteit bewust, deze als zoodanig in zijn naam hoort en legt. Dat is immers ook de beteekenis van *ἀγρότερος*

„meer op het land leven dan de norm is”, „op het land levend”, *ὀρέστερος*; heel duidelijk komt dat uit in de bekende beschrijving van den grot in den Phorcushaven op Ithaca v 109

δύω δέ τέ οἱ Θύραι εἰσίν,  
αἱ μὲν πρὸς Βορέαο καταιβατὰ ἀνθρώποισιν,  
αἱ δ' αὖ πρὸς Νότου εἰσὶ θεώτεραι, οὐδέ τι κείνῃ  
ἄνδρες ἐσέρχονται, ἀλλ' ἀθανάτων ὁδὸς ἐστίν.

Men mag dus niet zeggen, dat het met *-tero-* aangeduide minder of beter is dan het andere, neen, alleen dit, dat het niet het punt van uitgang is geweest, dat het relatief was, dus een „relatie” aanduidde.

Bovendien schijnt mij sterk voor *\*māter-* als uitgangspunt te spreken, dat zich juist hier hetzelfde proces later nog eens heeft afgespeeld; ook hier zien wij dat de geschiedenis zich herhaalt; een dergelijke herhaling nu bevat vaak een vingerwijzing, dat hier iets anders dan het toeval een rol speelt. Het woord, dat ik bedoel, is lat. *matertera* (z. bov. p. 198, 209) „tante van moederszijde”. En bij eenig nadenken begrijpt men spoedig, hoe juist de zuster van de moeder de eerst aangewezen was om bij ziekte en dood in te springen, die wellicht bij een tweede huwelijk tot de kinderen in nog nauwere relatie trad, ook in trekken het meest *matrem re-ferebat*, om de treffende Latijnsche uitdrukking te bezigen.

Zoodra *-ter(o)-* nu bij *māter-* een vast suffix was geworden, sloeg het over op de andere verwantschapsnamen voor „vader”, „broeder”, „dochter” (bij „zoon” waarschijnlijk verborgen in oind. *putrá-*, <sup>1)</sup> paelign. *puclois*, osc. *puklum*) en vormde zoo een bepaalde eenheid. Dit blijkt reeds uit het feit dat een latere suffigering met *-ter* die min of meer gewelddadig zich toegang verschaftte (oind. *naptr-* „kleinzoon” : *apām napāt* = lat. *nepōt-*) of een woord op *-e/or*, dat in later tijd hierbij hoorde (I.F. 35, 196), idg. *sue-sor-* „zuster”, zich bijv. in den acc. sing. van het oind. reeds bij de

<sup>1)</sup> Meillet (Bull. soc. ling. 20, 9) brengt het ontbreken van één woord voor „zoon” en voor „dochter” in vele talen) en het vaak verdwijnen van oude woorden daarvoor in verband met zijn opvatting over de interdictions de vocabulaire, de Taboe-woorden. In het Avestisch wordt *huwa-* alleen gebruikt voor daëvische wezens, tegenover *puδra-*. Dat in het Latijn het „moederwoord” *filius*, in het Avestisch het *tero-*woord voortleeft, zou met het bovenstaande geheel kloppen. Waarom hier juist de Taboe het woord betrof, dat algemeen en oud was, het „vaderwoord” *su-nu-* „het verwekte het schep-sel”? Vermoedelijk omdat dit de eigenlijke ding-aanduiding was, tegenover de Lallwörter of Kosenamen: oind. *putra-*, lat. *pāpus* enz. Ook lat. *liberi* „kinderen” is zoo eerst begrijpelijk als een indirecte aanwijzing voor wat men in zijn vollen inhoud schroomt te noemen; want dat het een naam in en uit slavenmond zou zijn, is toch voor den ouden tijd niet aan te nemen.

nomina agentis voegen kon en niet meer *-taram* (< idg. *terom*, later geïnterpreteerd als *ter-* *μη*) maar *-tāram* vertoonen (zoals oind. *dātāram* = *δοτήρα* × *δώτορα*).

In deze natuurklanken is nu zeer zeker in den oudsten tijd heel weinig orde geweest, weinig voorkeur voor mannelijk of vrouwelijk; ik wijs op *mamma* „moeder”, *mamilla* „moederborst”, *pappa*, gr. *πάππα* reeds Hom. *ῥ* 57, maar lat. *papilla* „tepel van de moederborst”, dat wellicht in suffix op *mamilla* kan rijmen, maar dat in zijn stam *pap-* voor deze beteekenis zeker is door lit. *pāpas* „tepel”, (en misschien met *papilla* te vergelijken lit. *papilvė* „het stuk onder de buik, waar de uiers zitten?”). Misschien werd dan door volks-etymologie eerst daaruit lit. *pitras* „buik” uitgehoord en uitgelezen. Ja, van den vadersnaam komt men — doch slechts schijnbaar — nog verder af, wanneer men van Varro leest in een fragment uit zijn Cato „vel de liberis educandis” bij Non. 113 Linds.: „*cum cibum ac potionem duas d.i. boes ac pappas vocent et matrem mammam, patrem tatam*”, en zoo gebruikt Plautus *pappare* als verwant met ons „pap” in de Epid. 727 *novo liberto opus est quod pappet* (vgl. ook Heraeus Arch. lat. Lex. 13, 163).

Zoo is er ook een band die *ἄττα* Hom. *π* 31, *tata* van kinderen verbindt met *τίττη*, *τιτθός* (accent!) „tepel”, vgl. ook *τιθήνη* „voedster”: *θήσασθαι*, *fēlare* met nld. *tit*, lat. glosse C.G.L. II 198, 43: *lilia κρέα μηπίων ὃ λέγουσι ζιζει*. Dat dergelijke woorden nog meer dan andere, tijden lang en telkens weer uitingen door zuiver gevoel, in beteekenis vaak ondefiniceerbaar en uiterst licht verschuifbaar waren, spreekt vanzelf maar blijkt ook bijv. uit lit. *motė* „vrouw” (niet „moeder”, waarvoor in het Lit. een — liefkoozende — afleiding dient *mótyna*), alb. *motre* „zuster”; *ἑορ* (< \**sue-sor* gewoonlijk elders „zuster”) is volgens Hesychius „dochter”. Is dit zonderling? Wie ook thans iederen dag hoort, hoe de ouders het jongere kind met „broer” en „zusje” aanduiden (met een „relatieve naam”), zich verplaatsend in het eerstgeboren kind, nooit „zoon of dochttertje”, hoe vaak zoo „moeder” en „vader” gebruikt wordt in plaats van „vrouw” of „man” kan zich moeielijk hier over verbazen. De redelooze kreet van een kind *pappa* zal de *pap* „be-teekenen”, maar de moeder of vader, die het brengt of „schafft”, zal zich nog eeuwen in de illusie blijven koesteren, dat deze klanken haar of hem bedoelen. Hier blijkt ook in de meeste gevallen bij het openen van den mond, wanneer ook de neusholte open staat, de eerste klank *ma* te zijn, die dan de moeder van oudsher toekomt. Slechts verkouden kinderen zouden hun moeder *pa* of *ba* noemen en de taal is hier dus als een gezondheidsstatistiek van afgehoorden eeuwen. Zoo blijkt ten

slotte bij moedernamen een voorkeur voor *ma* of *na* met variaties bij de vadersnaam voor *ta* of *pa* te bestaan (Wundt Völkerpsychol.<sup>2</sup> I 339). Woorden met *ba* of *da* zijn iets vaker mannelijk dan vrouwelijk (Kretschmer Einl. gr. Sp. 355) maar hier heerscht ook overigens een bonte mengeling: oind. *bababa kar-* „knetteren, knisteren van het vuur”, gr. βαβάζειν τὸ μὴ διηρθρώμενα λέγειν, ἔνιοι δὲ βοᾶν: βαβαί· θαυμαστικὴ φωνή vgl. lat. *babaecalus* Petron. 37 en Thomas Studien z. lat. Sprachgesch. 93, βάβακα τὸν γάλλον; βαβάκινος· χύτρας εἶδος (vgl. lat. *pappa*); βάβακοι· ὑπὸ Ἠλείων τήττιγες (vgl. boven „knetteren” van het vuur), ὑπὸ Ποντικῶν δὲ βάτραχοι e.a.; ital. *babbo* „vader” (Meyer.-Lübke Etymol. Wtb. 857), cymr. *baban* „klein kind”, daaruit m.eng. *bābe* (Kluge-Lutz sv.) mhd. *buobe* „jongen, dienaar”, *bābe*, *bōbe* „oude vrouw”, lit. *boba* „oude vrouw”, terwijl in de verschillende slavische talen (Berneker Etymol. Wtb. 36) de betekenissen „oude vrouw, grootmoeder, vroedvrouw (gr. *μαῖα*!)” voorkomen, en het bulg. *babá* „vader” uit het Turksch komt. Deze aanwijzingen schijnen mij voldoende om duidelijk te maken met wat voor soort taalmonumenten men hier in aanraking is.

Voor de verklaring van het oind. *pítúr-*, av. *pítar-*, gath. ook *ptar-*, *patar-* blijven dan, voor zoover ik zie, slechts twee mogelijkheden open. Vooreerst geve men zich wel rekenschap daarvan, dat het Avestisch een veel losser toestand verradt dan het Oudindisch; naast de vormen, die ik zoo even noemde, komen korte vormen juist voor in het Gatha-dialect, in de oudere taalphase dus; daar schijnt tusschen *p* en *t* zoo weinig vocaalklank te zijn „overgebleven”, dat Y 47, 3 zelfs de *p* geheel is afgefallen, nom.-sing. *tā*; zie over deze en dergelijke vormen Osthoff Parerga 225, Reichelt Avest. Elem.b. § 172, 1<sup>1</sup>). Toch schijnt het mij gewaagd ons hier te gaan beroepen op het Tocharische woord voor „vader” dat ook *a* heeft, niet *i*, daar er reeds andere symptomen zijn die het Tocharisch juist met meer Westelijke talen (waar *a* > *i* is geworden) verbinden; het gaat dus niet aan het oind. met *ī* in *pítúr-* te isoleeren van het Avestisch en in die *ī* een eentalig proces aan het werk te zien te vergelijken met σκίδνημι: σκεδάννυμι enz., in welke men vermoedelijk het kortste vocaaldeel kan zien, dat vanzelf zich indringt ter vermindering van een

<sup>1</sup>) Zeer duidelijk spreken dit ook de vormen uit, zooals zij in de composita voorkomen, -*ādri*, fem. -*fedri*: de *f* is hier alleen door onmiddellijk contact met de andere spirant *ḍ* te verklaren, doch voor het woord op zich zelf, buiten de compositie zegt dit natuurlijk niets, daar de deelen van een compositum steeds aan een buitengewone verzwakking zijn blootgesteld, z. ook Brugmann K. V. G. 143. Uit deze samenstellingsvormen zijn dan ontstaan de DS. *fādri* en de APl. *fādri*. Van een invloed van het woordaccent, zooals wij dit in het Sanskrit aantreffen, valt niets te bespeuren.

opeenvolging van te veel consonanten: *σκίδνημι* < \**skd-nā-mi*, juist zoo, heet het dan, *πίταρ* < \**ptér*-. Immers met deze vorm \**ptér* zouden wij nog veel minder raad weten. Zoo blijft als mogelijkheid over uit te gaan van een tweelettergrepig Lallwort met de klankvariaties van *bim-bam*, oind. *pīparti* „hij vult” enz., waarvoor ik den lezer verwijs naar Paul Principien<sup>2</sup> 146, v. Ginneken Princ. ling. psychol. 392 vlg. Misschien is dus in het Arisch een woord als \**pīpa* aanwezig geweest, dat tegenwoordig in het Nederlandsch schertsend-liefkozend weer optreedt en ook in het Duitsch blijkbaar leeft, zooals Hauptmann's „Und Pipa tanzt” aantoon<sup>1</sup>). In de beteekenis „vader” leeft het niet meer, maar in den grond zijn de volgende woorden: oind. *pīppakā* „een bep. vogel”, *pīppīka* „een bep. dier, vermoedelijk een vogel”, *pīppala* n. „bes”, vgl. gr. *πίπος*, *πίππος*, *πιπώ*, *πίπα* „vogeltje”, *πι(π)ίζω* „piepen”, lat. *pīpare* *pīpiare* enz. van vogels maar ook Paulus 235 Linds. *pipatio clamor plorantis lingua Oseorum* identisch. Wie dit te vergelijken meer brutaal dan juist acht, moge de inhoud van de gr. interjectie *παπαῖ* naast *βαβαῖ* leggen naast den locus classicus voor *παππάζω* Aristoph. Vesp. 609 naast Hom. *I* 408, maar vooral naast het volle artikel van Hesychius *πάππος* ἄκανθα, ἐπὶ γηράσει καὶ ἀποξηρανθῆ καὶ ἐπὶ ἀνέμων ἐκριπίζηται, καὶ τόπον ἐκ τόπου μεταβάλλη. σημαίνει δὲ καὶ ὀρνέου εἶδος καὶ πατὴρ ἢ μητὴρ πατέρα. καὶ τὴν ἐπὶ τῷ γενεῖαι τρίχων.

Juist zoo bestaat er onmiskenbaar een zeer innig verband tusschen lat. *pūtus*, *pūsus*, *pisinnus* woorden voor „kleine jongen, peuter”, *pūpa* „speelpop, meisje”, *pūpus* kleine jongen, vgl. *pupilla* „onmondig meisje”, lett. *pups* „moederborst” (Wood Cl. Phil. 9, 157), oind. *pu-trā* „zoon”, lett. *putus* „vogel”, lit. *paūtas* „ei” (vroeger „vogel” = *ovum* : *avis*) vgl. ook Wört. u. Sach. 5, 220, lit. *putytis* „vogeltje, duifje”. In dezelfde richting hierover ook Solmsen I.F. 31, 474 vlg.; over de Latijnsche woorden veel materiaal bij Heraeus Arch. lat. Lex. 13, 159.

Men voelt wel, het eigenaardige van alle woorden uit deze bron opgeweld is, dat zij klanken teruggeven door het jonge kind uitgesproken, die nu, door de omgeving opgevangen, opgevat worden nu eens als aanduiding van het jonge sprekende wezen zelf, dan weer van wat het jonge kind quasi met dit woord bedoelde. Ik herinner mij, zelf met den „naam” als nabootser *gü-gü* nu eens den levenden inhoud van een mij welbekende wieg, dan weer den levenloozen

<sup>1</sup>) Prof. J. H. Kern maakt mij er op attent, dat *pīpa* als naam van een vrouwelijke pad, waarnaast als mnl. *pīpūl* voorkomt, een woord uit de Surinaamsche neger-taal is.

vogel te hebben aangeduid, wiens eenige verdienste was, dat hij zich liet slaan en dan geslagen de kreetjes *gü-gü* deed hooren, niet zelf maar bij zijn partner. <sup>1)</sup>

Met dit *pipa* is bijv. zeer goed te vergelijken de eendagsvlinder, die wij bij Petronius vinden c. 46: *cicaro meus* „mijn jongen”. Het is volstrekt niet ondenkbaar, dat een dergelijk *pipa* door zijn vaste verbinding met de „moedernaam” (dus de „relatieve naam”, op *-(t)er-o-*), nadat deze zich als *mā-ter(ā)*, zooals later dubbel lat. *mātertera*, had gespecialiseerd, ook in de rij der verwantschapsnamen op *-ter, -tṛ* is getreden en zoo daaruit in het Indogermaansch reeds twee nomina ontstonden *\*pṛ-ter-* en *\*pā-ter* of — wat mij waarschijnlijker voorkomt — slechts in het Arisch, evenals uit *\*nepōt-*, oind. *napāt* min of meer gewelddadig door denzelfde invloed *\*nep-tṛ*, oind. *napṭṛ-* ontstond, zoo hier een vorm *\*piptṛ*, die dan juist goed verschillende phaenomenen van Oud-indisch, Avestisch en Oud-perzisch (Meillet Gramm. du vieux-Perse § 175) *pitṛ-*, *pātr*, *pōtr*, *ptr-* zou verklaren.

Daar komt nog iets bij, wat op zich zelf aangewezen, als verklaring van *pitar-* wellicht, niet voldoende draagkracht zou hebben, maar hier zeer zeker kan hebben meegewerkt. De naam die in het Oud-Indisch de kinderen aan hun vader en dus wellicht ook de moeder in het gezinsleven aan den vader gaf, had dus als stam *pitár-*; deze zelfde man droeg echter als *dominus*, wellicht met het ius vitae ac necis tegenover zijn geheele omgeving, ook als echtgenoot den naam *pāti-*, nom. *patih*, *pátir* vóór alle stemhebbende klanken: vocalen, sonanten, consonanten. Dat beide begrippen licht in elkaar vloeiden, dat hun namen vanzelf met elkaar moesten afrekenen, spreekt wel vanzelf, maar op vele punten komen ook de namen inderdaad zeer dicht bij elkaar. Ik herinner slechts eraan hoe de Godin <sup>2)</sup> der Cretensische kultuur, zoo vaak op zegels en gesneden steenen weergegeven, een boog in de hand, door leeuwen of andere dieren vereerd, de *πέρνια Θηρῶν* van Homerus, zonder twijfel als Moederlijke Godin gedacht moet worden,

<sup>1)</sup> Hiervan is ook het gebruik van diernamen als liefkoozing te verklaren, zie vooral Plant. Cas. 135:

*Mea vita, mea mellilla, mea festivitas,  
Sine ambo ted amari, meus festus dies,  
Meus pullus passer, mei columba, mi lepus.*

<sup>2)</sup> Een overzicht over de beteekenissen van idg. *poti-*, oind. *pati-* enz. in de verschillende talen bij Schrader Sprachvergl. u. Urgesch. II 337: vgl. got. *brāþ-faþs* eig. „die over de jonge vrouw macht heeft”, lit. *pàts* „echtgenoot” en „zelf”, fem. *pati* „zij, de huisvrouw, echtgenoot” en „zij zelf”. Misschien leefde het oude fem. *\*potnī* nog teneinde voort in lit. *patinė* „wijfje bij de dieren”, daarnaar (?) *pūtinės* „mannetje bij de dieren”.

zooals vooral de Artemis van Ephesus bewijst, vgl. ook Pauly-Wissowa II 1367 en 1372: „sie ist die grosse Nährmutter für Pflanzen, Tiere und Menschen”, en Hom. Φ 470: τὸν δὲ κασιγνήτη μάλα νείκεσε, πότνια Θηρῶν, „Αρτεμις ἀγροτέρη, καὶ ἐνείδειον Φάτο μῦθον.

Is het dan niet mogelijk, dat de huisheer genoemd zoo vaak als de *pítir* door vrouw en kinderen, door kinderen (en vrouw?) aangesproken met naar voren geschoven accent als *pítar*!, zich juist door dit verschillende vocalisme (tegenover *\*pa-tar*), als ik het zoo mag uitdrukken, wonderwel bij de omstandigheden scheen aan te sluiten, terwijl een *\*patar* haast niet te onderscheiden zou zijn geweest van het andere woord *\*patir* en bovendien de zoo noodige levendigheid en variatie van een vocatief geheel ontbeerde. De groote wisselwerking tusschen nominativus en vocativus juist in dergelijke woorden is vooreerst bewezen door lat. *Iuppiter* uit den voc. *Dieú-pater*, terwijl aan den anderen kant Skutsch ter verklaring van den vocat. *puer* in plaats van *puere* < *poere* ook den nominativus uitspeelt. Arch. lat. Lex. 15, 41; Glotta 2, 158.

Kunnen wij deze ervaringen dan ook nog vruchtbaar maken voor de beide andere woorden op *-ter*, die familieverhoudingen weergeven? Wij constateerden boven (p. 210) dat de uitgang *-ter* vermoedelijk een relatie en dus de relativiteit uitdrukte en wij pasten toen de gedachte toe, dat daardoor dit eigenaardig zou zijn bij alle personen, die zich om den hoofdpersoon groepeerden. Ik meen, dat nu de moeilijkheden hier kunnen verdwijnen, zoodra men zich de volgende vraag voorlegt: wie gebruikten dan van andere personen woorden met dat suffix *ter*- versterkt? De „man en vader zelf”? Het ware te kort doen aan zijn waardigheid, indien men dat van hem veronderstelde. Neen, juist de anderen. Hij, het hoofd dus, had een vrouw, had een zoon of zonen, had dochters. De namen die hij gaf waren rechtstreeksch, zagen en erkenden geen verhoudingen dan de verhouding tot hem zelf, die als van zelf sprekend niet werd uitgedrukt; de namen die hij uitsprak geven dus het bedoelde in zijn algemeene kenmerken weer, waarbij hij alleen te maken heeft met den zoon, opvolger en werker, in het korte „den verwekte” en met — niet zijn vrouw maar — de vrouw(en) naast zich, genoemd naar haar bezigheid *fēmina*, γυνή (: γύης?? zie de formule ἐπὶ παίδων γυνήσιων ἀρότω en z. b. p. 204), naar haar krachtsverhouding tegenover den man (*mulier* : *mollis*) of als het vrouwelijk van den man ndl. *vrouw* (: got. *frauja*) „heerin, mannin”. Waar wij den man genoemd vinden naar de vrouw, bijv. *maritus* < *\*marītus*:

lit. *mariti* „bruid” (zoo Wackernagel bij Lommel Indog. Femininbild. 19 A nm. ondanks het protest van Vendryès *Rév. ét. gr.* 27, 81), of arm. *kanamb-i* „gehuwd, eig. die een vrouw heeft”, z. Meillet Altarmen. Elem.b. 35, daar hebben wij niets anders dan de verhouding van got. *brāþ-faþs* „bruidegom, gehuwde man”, d.w.z. de man wordt hier als „de bezitter van een bezit van waarde, nl. een jonge vrouw” aangeduid. Vandaar dus ook, dat de namen door den man zelf gegeven zoo wisselen: oind. *sūnus*, *putrás*-, *uús* = tochar. *soyā-fīlius* : *fēlare* „zoogen” enz.

De andere namen teekenden dus in verhouding tot het gezinshoofd; de kinderen hun moeder tegenover „hem zelf”, de kinderen hun medekinderen, hun broers speciaal tegenover „hem zelf”. Heel eigenaardig was blijkbaar de positie van de dochters: een „vader-naam” — zonder (*der(o)*- dus — hadden zij niet, aan de moeder toegewezen om haar te helpen tot zij als *ἀλφεσιβοία* ook eindelijk haar waarde voor het eerst en voor het laatst toonden aan den vader. Zoo ziet haar de moeder naast haar broeders, de zoons: > *Συγάτηρ*, zoo zien de broeders haar naast de moeder, maar steeds tegenover den vader, dus met (*t*)-*ero* gevormd. Het woord, dat de moeder voor haar zoons had, is er alleen voor de prilste jeugd: *fīlius* „de zuigeling”, later verdwenen zij evenzeer uit haar kring als de dochters van het begin af aan buiten des vaders blik bleven. Zoo ontbreekt een echt *-ter* woord voor den „zoon” en een woord zonder *-ter* voor de dochters.

Wat was nu tenslotte „zuster” \**sye-sor*-<sup>1)</sup>, Hesychius geeft het reeds (nl. *ἕορ*) als *Συγάτηρ*, wat Schrader Sprachvergl. u. Urg.<sup>3</sup> II 308 voor een vergissing met *ἀδελφή* houdt: zeker onjuist. *Sye-sor* was de zuster later, als zij in manum aan een anderen man was „afgeleverd”: „die haar eigen verbinding, haar eigen man had”, Meringer heeft I.F. 16, 172) met Kretschmer (Einl. gr. Spr. 138) het bestaan van een substantivum *sor*-, *sr*-<sub>1</sub> aangetoond, dat met den wortel van *ἔρω* lat. *sero* in verband staande het wezen van vrouwelijk geslacht en den coitus zou weergeven en Brugmann heeft daarna I.F. 32, 323 dezen wortel *sr*- in dit verband meer ruimte gegeven en van elders bevestigd; in het Germaansch komt verder deze wortel met een dentaal suffix voor: mnd. *serden* „schenden”, on. *serða* geslachtelijken omgang hebben”. Wood gaat (Mod. Phil. 5, 283) liever uit van oind. *sīsarti*, *sārati* „hij vloeit, snelt”, *δρμή* „vaart”; misschien waren echter deze beide wortels ten slotte identisch, zooals lat.

<sup>1)</sup> Ik vermoed, dat hier ook de verklaring van lat. *uxor* — met zijn onzekeren ouderen vorm *voxor* — te vinden is: W. *ueŕh*- naast *ueŕh*- „(uxorem) ducere”, korte phase \**ugh* + *sor* „ducta in (manum) mariti”. Zie p. 219, noot 3.

*continuo* „ononderbroken” > „dadelijk” en andere dergelijke gevallen kunnen adstrueeren. Waarschijnlijker is nu echter, dat idg. *sor-* de naam van het mandier was, terwijl de naam voor de vrouw nog voortleeft in gr. *ῥαρ* „echtgenoot” < \**o-sr*<sup>1)</sup> = *con-sor-t* vgl. semasiologisch *ἄ-κοιτις*. Zoo zou dus de eigenaardige overeenkomst in de vrouwelijke numeralia voor 3 en 4<sup>2)</sup>, juist tusschen de Italokeltische groep en de Arische (zie Kretschmer t.a.p.), die beide ook weer vertegenwoordigers zijn van \**sye-sor* kunnen wijzen op een oude phase, waarin drie en meer vrouwen denzelfden man hadden, zoodat aanvankelijk van den man gezegd werd \**tri-sūr* „een man van drie-vrouwen”, een „drie-vrouwer”, zooals *τρίπους, τράπεζα*; op de vrouwen zelf toegepast, de vrouwen van den \**tri-sūr*, de *tri-s(o)r-es* (bijv. *feminae*) juist zooals idg. *pol-nī*, *pol-ī* eenvoudig de vervrouwelijking is van idg. *poli-* „hij, de meester”, zoo hier \**tri-sor-es* eenvoudig de vermeervoudiging, door bijvoeging van een vrouwenwoord vrouwelijk geworden beteekenend de „drie man-(vrouwen)”, vrouwen die „met haar drieën een man” hebben; *ser-*, *-sor*, *-sr-* beteekende waarschijnlijk in alleroudste tijden niet zoo zeer man of vrouw, een der beide partijen bij den coitus maar den coitus zelf (W. *ser-*, z. *έρω, scro*) een begrip waarvoor het woord zonder twijfel heel oud moet zijn geweest.

Eenigszins anders ontwikkelde zich dus de beteekenis van het compositum in *sye-sor*-<sup>3)</sup> van de vrouw gezegd door haar broeder: „die

<sup>1)</sup> Hiermede moet ook oind. *stri* „vrouw” verbonden worden; een latere vervrouwelijking door *-ī* van *sr*, *sr*; hoe het met den wortel *es-* „zijn” in verband zou staan, is niet goed te begrijpen. Hoewel *sr* in het algemeen in het Oudindisch geen *t* ontwikkelt — vgl. *srīvati* „stroomt”: *Στρίμων*, *Ramon* oude naam v. d. Tiber, nld. *stroom* enz. — kan hier de elders onmachtige neiging tot dentalontwikkeling gesteund zijn door de talrijke feminina op *-trī* van nomina agentis. Ontwikkeling van *ur* > *udr* in het Oind. is mogelijk maar onzeker, Wackernagel Aind. Gramm. I 181 en ib. 179 over het ontstaan van dentalen uit *s* (*ss* > *ts*?).

<sup>2)</sup> Oind. *tisrīs* < \**tri-sr-*, oier. *leoir* < \**tisōres* < \**tri-sūr*, beide fem. van resp. *trīyah*, *trī*.

<sup>3)</sup> Hier moet dus de beteekenis ook liggen van lat. *uor*, welks oude vorm *uoror* bij Plautus nog voor schijnt te komen, Bezz. Beitr. 14, 95; 27, 215; Koeh Jhrb. f. Phil. 101, 223. Ook in de dialecten komt het voor: osc. *usurs* vermoedelijk = „*uorres*”, paelign. *usur* „uxor”, falisc-lat. *uao* (vgl. oind. *-ā* : idg. *-ēr*?). Waarschijnlijk moet men in ieder geval *-sor* er uit analyseeren met de beteekenis „man” en er dus een Baluvrihi-compositum inzien; het eerste deel kan men dan met Warren Am. Journ. Phil. 28, 255 met oind. *ukṣān-* „stier”, got. *auhsa* „os” (over de ontwikkeling: „mannelijk dier” > „gecastreerd dier” z. Sperber Wört u. Sach. 6, 21), vgl. oind. *ukṣati* „groeit” en *ukṣati* „besprenkelt, bevochtigt” identificeren („die een haar bevruchtend mannelijk wezen heeft”) of met oind. *deyati* „schept behagen, doet gaarne”, got. *bi-ūhts* „gewend”, lit. *akis* „boerderij” eig. „woonplaats” (vgl. nld. *wonen* : *gewoonte* : *Wonne* : *Wunsch* :) „die met een man geregeld samenwoont”. Lit. *ū'srīs* (Schrader Spr. u. Urg.<sup>3</sup> II 313) „vader van de vrouw” kan dan een Vrdhhi-formatie zijn (: lat. *ū-*, die voor *hs* zich zeker niet tot in

haar eigen man heeft", de verwante vrouw van gelijke generatie, die nu in een andere familie was getreden.

De woorden voor „broeder" en „dochter" eischen nog een korte beschouwing. \**Bhrā-ter-*, een *-ter-* woord, is alleen te verklaren door, zooals ik boven aanman, grooten invloed van *mā-ter-* te veronderstellen; zonder twijfel vinden wij dan daarin den wortel *bher-*, gebruikt voor vruchtbaarheid van dier en plant (z. lat. *ferti-lis*), vgl. \**bhor-no-* in got. *barn* „kind", lit. *bérnas* „dienaar", lett. *bērns* „kind", en *bhr-i* of *bhr-i* in got. *baúr* „zoon", ags. *byre* „zoon, jonge man". Het moederwoord met *-ter* beteekende dus aanvankelijk: „jongen", in den mond van de zuster gebruikt werd het > „broeder", daar het „vaderwoord" voor „zoon", juist door de geregelde arbeidsverbinding van vader en zoon, het van *bhrā-ter*, ouder \**bhor*, of \**bhr-* of \**bher-no-* won.

De „dochter" is waarschijnlijk zeker afgeleid van den wortel van *τεύχω*; de latere formatie *dhugh+ter* ontwikkelde tusschen de *gh*, die voor de beteekenis toen nog belangrijk was, en de *t* één vocaaldeel *i*, *a(ə)*, zooals ook Pedersen aanneemt (K.Z. 36, 78). Noch als *ἀλφειβοία*, noch als handwerkster naast de moeder (vgl. Hom. *I* 373 *τρίποδας γὰρ εἴκοσι πάντας ἔτευχεν*, *A* 624 *τεύχε κυκείω*, *o* 76: *εἶπω δὲ γυναιξὶν δεῖπνον ἐνὶ μεγάροις τετυκέν ἄλλης ἔνδον ἐόντων*), ook niet om haar „deugd" of „bruikbaarheid" (zie Fick.<sup>4</sup> III 207), maar waarschijnlijk omdat *τεύχω*, *τχύη* een anders gericht, met een ander gevoel genuanceerd werkwoord was voor het „maken" en „krijgen" van kinderen; tegenover *su-*, *pu-* voor de „mannelijke wezens" *dh+gh-* voor de vrouwelijke. Dit is volkomen in overeenstemming met de primitieve opvattingen (vgl. v. Ginneken Princ. de ling. psychol 233, Josselin de Jong De waardeeringsonderscheiding van „levend" en „levenloos" 21, 205).

---

het Romaansch behoeft te hebben gehandhaafd) maar sz wijst op palataal, die in de beide voorgaande mogelijkheden niet voldoende gemotiveerd is en in het licht treedt Doeh de verbinding met *veho*, waarop het onzekere *voxor* wijzen zou (\**uegh-ār*), is waarschijnlijk, daar het Indo-germaansch niet alleen \**uedh-* „uxorem ducere" gebruikte, zie oind. *eutā-* „bruid", lit. *vedū* „ik leid, huw", vooral *pā zia vesti uxorem ducere*, *vedij-* „bruidsgom", een *dh*-verlenging verlenging van *ue-* (z. bov. p. 185) maar \**ue+gh-* zonder twijfel dezelfde beteekenis kan hebben gehad en inderdaad heeft in oind. *vilati* „huwt", *cuthar-* „die een meisje mee naar huis brengt, echtgenoot", en vermoedelijk ook *ēxēō* „bespring", dat eerder met den wortel \**uegh-* dan \**segh-* (*έχω*) te maken heeft, vgl. het comische *κελχτιζειν*, *κελχτιζεν* en misschien Hesychius sv. *έχχισμοζι*.

### EXCURS III.

---

Hier moge een korte beschouwing worden ingelascht over lat. **vēlum** „zeil”. Dit woord komt sinds Ennius voor, die reeds van schepen spreekt met het epitheton *velicolantibus* en leeft voort in het Romaansch; de beteekenis is „zeil”, en eerst van daaruit komt een andere beteekenis boven: „bedekking, bekleeding, doek”. Als deminutivum vinden we *revillum* „vaandel, vaantje”, dat door de Romeinen als met *vēlum* verwant werd beschouwd, zie Cic. Or. § 153: *quam litterum* (nl. *x*) *etiam e maxillis et taxillis et vexillo et pavillo consuetudo elegans Latini sermonis evellit*. Deze vorm is van oudsher als stam voor een gutturaalstam in dit woord beschouwd. Noodig is dit niet; men vindt deze woorden met *x* in het deminutivum besproken bij Keller Zur lat. Sprachgesch. I 2—6 en bij Stolz Hist. Gramm. 506: welnu, voor *maxilla* (: *mando, māla*) en voor *taxillus*: *tālus* is het reeds zeer waarschijnlijk, dat ze langs den weg der analogie zijn ontstaan. Daar komt voor het Latijn nog een moeilijkheid bij: hoe moest men wel maken, hoe maakte men verkleinwoorden van nomina op *-lo-?* *-lulum* en *-lillum* komen in het Latijn niet voor, dan wanneer het een schertsenden, liefkoozenden klank krijgt, waardoor het juist zijn beteekenis en beking kan hebben bijv. wanneer Plautus spreekt van *mellilla* Cas. 135. Verder komt onder de talrijke deminutiva bij Plautus dit *l*-geklapper slechts voor in *pullula*, alleen Truc. 52, 271, 536: vooral de laatste plaats is door zijn schertsende kleur en de nabijheid van *perula* een welkome bevestiging. Het geheele materiaal bij Cooper Word-form. Roman Serm. Pleb. 173 toont deze afkeer nog duidelijker. Eerst veel later, bij Gregorius van Tours, blijkt dit overwonnen: bijv. *ampullula*, *arcellula*, Cooper 168. Van *aula* „pot” luidt volgens Paul. ex Festo het verkleinwoord *anvilla*, maar in de literatuur komt het nergens voor; Varro (en na hem eerst weer

Apuleius) gebruikt R.R. 1, 54, 2 *aulula*.<sup>1)</sup> Hieruit blijkt dus wel, hoe gemakkelijk dergelijke woorden op *-axilla* en *-lula* met elkaar in verband werden gevoeld en in elkaar overgingen. Zoo is het begrijpelijk, dat de substantiva op *-lo-/lā* tendeele in zich bergend een oudere vorm *-kslo-/ā* het alleen hierbij hoorende deminutivum *-axilla* ook over de juiste en oorspronkelijke grenzen uitgebreid zagen, m.a.w. de mogelijkheid is hiermee geopend, dat evengoed als elders, ook bij *vexillum* de *x* niets bewijst voor een grondvorm *\*ueg(h)s-lo-*.

Maar ook zoo is de voorgeschiedenis van dezen vorm of van zijns gelijken historisch belangrijk. Wij stellen daarbij naast elkaar de vorm *vexillum*, waarbij de gutturaal vermoedelijk geen eigen recht van bestaan had en *axilla* (deminutieve?) afleiding van *āla* „vleugel”, zelf met de beteekenis „oksel”. De vraag is, hoe deze vormen zich ontwikkeld hebben. Daarbij geef ik de tusschenvokaal, welks timbre niet geheel zeker te definieeren valt, met *a<sup>w</sup>* weer.

Voor *axilla* moeten wij dan zonder twijfel uitgaan van een vorm *\*áksla<sup>w</sup>lā*; daaruit ontwikkelde zich, graphisch onvolmaakt voorgesteld, *ákslā* > *axilla*. In eerste-, hoofd-lettergreep is het resultaat van *l* natuurlijk *ol* (lat. *mollis*: oind. *mṛdú-* „week”); het is zeer waarschijnlijk, dat het in de andere lettergrepen, later ontwikkeld, volstrekt niet daaraan gelijk behoeft te zijn. Het resultaat blijkt, de weg, waarlangs dit resultaat werd bereikt, moet nog gezocht worden. Walde ook heeft hier gedacht aan de eigenaardigheid van de zgn. „dubbele” *l*, die volgens de theorie van Osthoff palatale kleur had, dus vóór in den mond geartikuleerd werd. Wanneer Walde dan laat volgen (Gesch. d. indog. Sprachwissenschaft II, 1, 170) „dasz der Entfaltungsvokal hier die *i*-Farbe annahm, stimmt ausgezeichnet zur bekannten Tatsache, dass Doppel-*l* im Latein helle Klangfarbe hatte”, zegt dit natuurlijk niets, want deze bijzonderheid geldt in de ons bekende feiten alleen van *-ll-* in de eerste lettergreep van het woord. Bovendien wordt hier, zooals zoo vaak, zelfs de allergeeringste phonetische rekenschap niet beproefd; noch Sommer noch ook Juret Dominance et résistance etc. 157 doen iets anders dan constateeren, dat „le groupe *-lōlō-* devient *-illo-* après n’importe quelles consonnes”. Wat kan eigenlijk alleen beteekenen, dat *-ll-* steeds palataal is? Slechts Meillet tracht daar Mém. soc. ling. 13, 237 en Bull. soc. ling. 1915, 182) een antwoord op te geven;

<sup>1)</sup> Misschien is, gezien de *Aulularia* van Plautus, ook voor *aul(l)a*, *olla* het deminutivum *aulilla* slechts een analogievorm en moet men uitgaan van *\*aul-clā*, demin. bij fem. *aul-*: gr. *αὐλῆς*, waaruit lat. *alvus*, waarvan het genus fem. dan ook in het demin. *aul(l)a* tot afding zou komen. Van een ander uitgangspunt komen uit tot dezelfde conclusie Thurneysen I.F. 21, 177, Solmsen ib. 31, 474 noot.

hij beschouwt daar *l* als velaren klank vóór consonant en vóór *a*, *o*, *u* en ook *ē*, palataal slechts vóór *i* en in de verdubbeling en beschouwt dan — terecht — het karakter telkens van *l* in een gegeven woord als zoo vast, dat men het ook daar, waar het phonetisch zich ging veranderen, vasthield, wat dan ook graphisch werd uitgedrukt; zoo zou het veel vaker gebruikte *mīlīa*<sup>1)</sup> met *l* vóór *i* en dus zeker palataal, hebben gemaakt, dat men ook in den singularis de *l* palataal hield: vóór volgende *e* was of werd iedere vrije *l* velaar, en daarom sprak men en schreef men *mīlle*, daardoor als het ware een tegenwicht scheppend tegen de invloed van *e*. Zoo Meillet. Maar ook dit brengt allerminst een oplossing; de palatale aard van *ll* wordt ook hier ten slotte eenvoudig als gegeven geaccepteerd en een verklaring ervan wordt evenmin beproefd als een definitie van het karakter van dezen dubbelen sonant. Een oplossing vinden wij hier, dunkt mij, slechts dan, wanneer wij de *ll* werkelijk houden voor wat er staat en ons bovendien niet al te slaafsch aan de Latijnsche Grammatici binden. Het ligt nl. in den phonetischen aard van den *l*-klank, dat hij een buitengewoon goed klankgeleider is: deze laterale sonant voegt zich zoo geheel naar de omringende klankmassa, dat als het ware door hem heen continuïteit van voorafgaande en volgende vocaal zeer gemakkelijk intreedt. Houdt men hiermee rekening, dan rijst het vermoeden op, dat men niet zonder meer het recht heeft de *ll* van *Metellus*, *nollem* en *vellem* als gelijke klanken te beschouwen.

Wanneer men nl. in het oog houdt, dat nog Plautus en Cato waarschijnlijk *aulla* hoorden, zeker het schreven (z. Sommer Handb. lat. Laut. Formenl.<sup>2</sup> 210), dat de vulgaire taal, waarin *au*, nog in de tijden der Republiek reeds, als *ō* klonk, *ōlla* handhaaft ook in inscripties, terwijl het klassiek-Latijn *aula* schreef, dan volgt daaruit hetzelfde, als uit de tegenstelling *caelum* : *caedo* tegenover *rāllum* : *rādo*<sup>2)</sup>, nl. dat de Latijnsche uitspraak van dien tijd een geluid als *cail-lo-* — dat toch aanvankelijk door het gevoel van verwantschap met *caido* zich telkens weer opdrong — vermeed als zijnde moeilijik.

<sup>1)</sup> Dit komt nitmuntend overeen met mijn boven (p. 111) gegeven etymologie van lat. *mīlīa* ≈ *mīlle*.

<sup>2)</sup> Niedermann meent deze tegenstelling anders te moeten verklaren (Berl. phil. Woch. 1915, 1091) door van *\*kaid-slo* tegenover *rād-lo-* uit te gaan; dit is een volkomen levenlooze constructie. Vooreerst is een suffix *-slo-* slechts als *-lo-* suffix bij een *s*-stam begrijpelijk, hetzij dan oorspronkelijk of analogisch, en moet dus met spaarzaamheid in het vuur worden gebracht. En het andere paar dat dit aannemelijk moet maken: *scālu-* : *grall-e* is al even onbruikbaar; ook hier in de grondvorm *\*scand-sla* van Niedermann een echt papieren vorm; bovendien staan *scand-lā* met *n* en *grad-lā* zonder *n* toch niet gelijk! Wat had uit *\*scandlu* moeten groeien? Natuurlijk *\*scandlu* heet het dan. Hoe weet men dat? En *\*scandstu* (> *\*scāz-lu*) *scāu*? Neen, dan komt men met *\*scand-lā* > *\*scanlu* > *\*scāl(l)a* toch veel eenvoudiger tot zijn doel.

Moeielijk, waarom? Omdat *caillo-*, *caello-* als onvolmaakte graphie toch reeds duidelijk maakt, dat dit door het insnijden der lettergreepgrens beteekent een uitspraak *kaɛl-*, waarbij *ae* ook in het begin van den keizertijd zeer zeker nog diphtongisch is geweest, z. Seelmann Ausspr. d. Lat. 224. Ook hier vindt men dus weer voor het Latijn de draagkracht van de moderne opvatting bewaarheid, dat *al*, *ar* evengoed diphtongen zijn als *ai*, *au*; welnu, een zoodanige tautosyllabische triphong *-aɪl-* was voor een Romeinschen mond bezwaarlijk. Evenmin als tegen *rāllum rāl-*, bestond tegen *mīlle mīl-* geen enkele bedenking; wat beteekent het dan dat *mīlle* bleef, *mīlia* haast zonder uitzondering met *-l-* verschijnt, dat men althans niet door den singularis aan de *-ll-* vasthield? Zonder twijfel dit, — afgezien nog van de boven (p. 111 noot) voorgestelde etymologie — dat in het Latijn van I v. C. en I n. C. de neiging bestond om graphisch te volgen, waar de klank een niet meer langer aangehouden intervocale consonant deed hooren: men denke aan den overgang van *ss* > *s* (nl. scherpe stemlooze *s*!). Doch hier bij *s* vertoonde de klank volstrekt niet die eigenaardigheid van klankgeleider, die *l* in hooge mate eigen was; vandaar dat de overgang *ss* > *s* algemeen was, *ll* > *l* geenszins.

Wij moeten dus naar mijn overtuiging de tegenstelling *mīlle*: *mīlia* zóó zien, dat *mīlia* de algemeene tendens volgde, terwijl bij *mīlle* een speciale reden aanwezig was om *-ll-* te handhaven. Deze reden was niet, dat men ook hier op de palatale *l* een bijzonderen nadruk legde (zoo Meillet), want dit gaat ook reeds van de onwaarschijnlijke opvatting uit, dat *ll* in het algemeen per se palataal was, maar eenvoudig, dat in *mīlle* de vereenvoudiging niet zoo goed mogelijk was als in *mīlia*, omdat begin en eind van de langere *l* ginds verschillend waren: *mīlle* was om zoo te schrijven = *\*mīlle* <sup>1)</sup> en het geoeffende Romeinsche oor bespeurde genoeg verschil in begin- en eindklank van de *l* om dit ook in de spelling te fixeeren, daar dit verschil ook juist de voorstelling van een langere *l* moest wekken. En zoo komen wij tot de juist voor *l* zeer waarschijnlijke gevolgtrekking, dat de bovenvermelde *ll* in *Metellus*, *nollēm*, *vellēm* (nl. oude *-ē*) telkens een andere *waarde* moet hebben gehad.

Zien wij dit eenmaal in, dan willen wij ons niet al te lang meer plagen met de bijkans eenstemmige opinie der Latijnsche grammatici (sinds Plinius bij Keil II 29), dat *ll* „exilis” (teg. „pinguis”), dat

<sup>1)</sup> Dat voor de *i*, *ē* de *l* reeds minder palataal en meer velaar was, toonen woorden als *Hercules*, *Herculēs* met *o*, *u*, *indolēs* (z. ook bov. p. 47 vlg.), vgl. Meillet Mém. soc. ling. 13, 238, Niedermann Berl. phil. Woch. 1915, 1090.

kan toch beteekenen palataal, is *ll* in *velle* moet eenvormiger zijn geweest, „dunner” dan in *nolle*, en zeer zeker ook sterker *i*-houdend in *molli*<sup>1)</sup>, *molliter* enz. dan in de combinatie *-illo-*, *-illu-*. In woorden van het type *Metellus* kwam daar nog iets bij: dat *ē* en *ē* in het Latijn niet alleen in quantiteit verschilden, maar ook kwaliteit, dat *ē* nl. meer open was dan *ē*, staat vast, z. Seelmann Ausspr. d. Lat. 177—180. Bij een woord als *Metēllus* verhinderde nu de aard van de *l* (z. b.), dat het \**Metelus* werd, maar bovendien ook het accent: dit toch eischte voor een woord als \**Me-tē-lus* hetzij *Metēlus* of *Metēllus*. Al ging dan ook de ontwikkeling van de *ll* tendeele naar het eerstgenoemde resultaat, de verandering in klank van de *e*, die daarvoor noodig was geweest, verzette zich als groot bezwaar. Maar dat men dus de *ll* juist lang genoeg aanhield, om zoo de accentuatie in het totaalverband staande te houden, schijnt uiterst waarschijnlijk; maar ook niets meer dan lang genoeg. De regels van Plinius en anderen zijn dus in hun oorsprong vermoedelijk meer voorschriften dan constateeringen geweest, zooals zoo vaak bij de Romeinen; ook Seelmann gaat (p. 325) hier van de „mustergültige Aussprache”, door Plinius verheerlijkt, uit en de uitdrukking „pinguis” heeft een al te duidelijk waardeeringsaccent.

Maar de voorgaande beschouwingen hebben onze vragen over de woorden op *-illum* des te meer urgent gemaakt. Immers juist de gevoeligheid van *l* maakt het ons onmogelijk, om zooals men tot nu toe deed voor *bacillum* uittegaan van \**baklo-lo* > *bakllo-* > *bacillo-*; een resultaat *l-l* in een zoo consonantische velare omgeving kan niet zonder meer een *i*-klank hebben ontwikkeld, te meer daar idg. *g*, *l* zich tot *or* en *ol* ontwikkelden, terwijl verder de secundaire *g* in het Latijn *ager* < *agg(o)s* onder den invloed stond van de zeer sterk dentale *s* (z. ook Solmsen Stud. lat. Lautg. 23) en toch slechts tot *e*, niet tot *i* kwam.

Het kan dus niet anders, of in *bacillum* en dgl. moet een palataal element aanwezig zijn geweest, dat in de combinatie *-c/lo-* de vocaalkiem zich tot *i* deed ontwikkelen; \**bacullum* ware anders zeer begrijpelijk geweest. Waar is dit palatale element te vinden, of, anders gesteld, hoe kunnen wij voor *bacillum* als punt van uitgang \**bakle-lo-*, niet \**baklo-lo-* aannemelijk maken?

In het Litausch vormen de substantiva hun verkleinwoorden: van

<sup>1)</sup> Ook de opvatting der Romeinen, dat *l* als consonant „quando finit nomina vel syllabas, ut sol silva,” zooals Plinius het formuleert, steeds *plenus* was, moet onnauwkeurig zijn: de *l* van *mīlus* bleef bestaan in het Romaansch (Meyer-Lübke Et. Wtb. No. 5578), vgl. *silva*, die van *salvare* ging ten deele in *u* over.

idg. *o*-stammen op *-ēlis*, ook het Lettisch gaat daarin mede, maar Litausche invloed schijnt hier aanwezig te zijn, z. Leskien Bildung der Nomina in Litauischen 481. Eigenaardig is hier, zooals Kurschat in zijn Lit. Gramm. § 364 en Leskien t. a. p. vermelden, dat vrouwelijke substantiva mannelijke verkleinwoorden hebben, bijv. *kupetā* „hoop hooi”: *kupetēlis*.

Eén vorm komt nu letterlijk zoo in het Latijn terug: lit. *par-szēlis* „varkentje” = lat. *porculus*. Als waarschijnlijk oorspronkelijken toestand kunnen wij dientengevolge nu reconstrueeren, dat in het Indogermaansch, evenals naast de oorspronkelijke *o*-stammen voor het femininum *ā*-stammen stonden: *porco-/ā*, zoo naast den stam van het deminutivum voor het mannelijk feminina op *ā* stonden: m. a. w. deminutivum *\*porke-lo-/ā*. Waaraan deze *e*, niet *o*, te danken is, of hij juist onder het accent voorkwam, gezien dat ook het Litausch op die lettergreep den klemtoon legt, is niet meer uit te maken; dat hij met den *e/o*-stam samenhangt en dus met de vocativus *-e* identisch is, valt niet te betwijfelen. Of — in dit verband gewaagd — oudtijds de typen *\*porko-lo-* en *\*porka-lā* voorkwamen, bijv. in het Grieksch en Litausch? Wat het Litausch in dit opzicht geeft aan substantiva op *-ala-* en *-ālis/ē*, bijv. naast *draŋgas* „makker” *draŋgalas* en *draŋgīlė* (Kurschat Gramm. § 362, Leskien Bildung der Nom. in Lit. 478 en 495), heeft geen bepaalde deminutieve beteekenis, waarbij men ook moge bedenken, dat lit. *ā* meestal idg. *ō* of *ou* vertegenwoordigt, zie Bezz. Beitr. 18, 245, Γέρας für Fick 193, Wiedemann Lit. Präterit. passim.

Deze oude deminutievorm *\*porke-lo-* is ook voor het Latijn nog zeker te bewijzen door de verkleinwoorden in de tweede macht: *porcello-* < *\*porke-lo-*. Hier moet de oorspronkelijke *e* nog voortleven; de verklaring van Walde (Gesch. indog. Sprachw. II, 1, 170), dat naast *\*porcelos* en *porcellos* zou opgetreden zijn naar analogie van *bacillum* is natuurlijk onmogelijk, daar deze redeneering eerst dan zou sluiten, wanneer men over een vorm *\*bacilom* te beschikken had. Interessant is deze vorm *porcellos* daarom, omdat zij tweerlei waarschijnlijk maakt: 1. de vorm als type was zóó jong, het ontstaan dezer dubbele deminutiva moet dus zóó laat worden gesteld, dat het historisch accent reeds werkte: een *\*pórkelolo-* had via *\*pórklolo-* evenals vroeger *bacillum* vermoedelijk *\*porcullus* te voorschijn moeten brengen, 2°. de vorm als type was dus zonder twijfel zóó laat, dat men (z. b.) niet opnieuw van *\*porkele-lo-* (*\*porkele-* ~ *porke-*, beide met *e*-phase) maar van *\*porke-lo-* moet uitgaan; de stam-Ablaut was toen zeker reeds dood. *Porcellus* ontstond dus uit *\*porcélo-los* onder het „historische” accent. Keeren

wij dan thans tot onze substantiva op *-illum* terug, dan komen wij voor *bacillum* zooals ik boven zeide, tot een uitgangspunt *\*bakle-lo* [*bakle- : baklo- = porke- : porko-*] > *bakʰlo-* > *bacillum*.

Het woord lat. *ancilla* „dienstmaagd” komt deze beschouwing steunen. Dat het, zooals zoo vaak voor het vrouwelijk naast het maculinum bij voorkeur, een verkleinwoord (vgl. *puella* ~ *puer*) is van *anculus* staat vast. *Anculus* is ontstaan uit *ámfi-quolus* met *o*-phase zooals oind. *abhi-cara-*, *pari-cāra-* „dienaar”, ἀμφί-πολος hetz. duidelijk maken, vgl. ook Jacobssohn *Χάρτες* Leo 424 Anm. Voor de chronologie is nu dit woord van gewicht, omdat het ouder moet zijn dan de zgn. dubbele deminutiva *porcellus* enz.; immers indien men uitgaat van *\*anguolus*, dan had uit *\*anguó-lo-lā* *\*anculla*, indien van *\*an-qué-lola*, *\*ancella* moeten ontstaan <sup>1)</sup>. Wat deze vormen met *ē* betreft, men meent gewoonlijk in *inquilīnus* een dergelijke *e*-vorm te zien: *\*en-quel-īno-s*. Doch deze *ī*-vormen, ook met suffixen als *-īyo-*, *-īno-*, zijn zeer oud en hechten zich bij voorkeur aan de nominale vormen, zijn dus secundair, zooals Hirt aantoot I.F. 31, 8. Het is dus, naast de zeer oude vormen bovendien *accola*, *incola* (de Saussure Mél. Havet 457 vlg.), alleen geoorloofd van *en-quol-īnus* uit te gaan. Voor het verbum zelf blijft het bij Solmsens opvatting: *\*quelo* vóór *t* > *colo*, vooral omdat het zich letter voor letter dekt met gr. πέλω, πέλομαι.

Wanneer nu Meillet hier voor het verbum *colo* reeds aan *o*-phase geloofd (Rocznik Slawistyczny 5, 159, vgl. ook Niedermann Berl. phil. Woch. 1915, 1087), dan komt hij tot deze onwaarschijnlijke conclusie vermoedelijk alleen door zijn vaak juiste theorie omtrent athematische werkwoorden met *o*-phase, die afstervend in verschillende indogermaansche talen op verschillende wijze werden vervangen (vgl. zijn verschillende artikelen van Mem. soc. ling. 11, 308 tot 20, 103 toe).

Zoo is dan ook *ancilla* volkomen duidelijk geworden: *am(b)quolos* > *anculos* en eerst dan *ánculelā* > *ánclelā* > *ancílla* = *bákile-lo* > *bacillum* (z. bov.).

Zoo keeren wij tot *vēlum* terug. Wat bij een schip natuurlijk genoemd is naar het „be-wegen” (W. *weġh-*) trans., was de roeiriem en deze heet dan ook inderdaad in het Slavisch met een

<sup>1)</sup> Wat Juret *Dominance et résistance* 157 zegt, houdt met de chronologie geen rekening en opereert wel met een in het Latijn onbekende klankwet (*quo* > *que*!): „Si *anculus* continue *amb-quolos*, *ancilla* ne peut en être le diminutif: *\*anquōlola* donnerait *\*anquēlōlā* > *ancella*.”

*lo-* afleiding van den ouden *s*-stam \**uegh(e)s*:- *veslo* uit \**vezs-lo*-<sup>1)</sup>, vgl. Vondrák Vergl. slav. Gramm. I 360. Doch het Latijnsche *vēlum* is semasiologisch al moeilijk met *veho*, *vehor* in verband te brengen („zeil” = „middel om zich voort te bewegen” of het „voortbewogene” van het onbewegelijke zeil gezegd?) en wie zich de actieve beteekenis van *-nt-*, de passieve van *-lo-* te binnen brengt, zal de oorspronkelijke bedoeling nog voelen in het bekende *vela dare ventis* en *in altum* en *vēlum* uit \**ue-lo*-<sup>2)</sup> afleiden, de „aan-geblazen, volgeblazen lap”<sup>3) 4)</sup>.

Dan laat zich plotseling ook gemakkelijker een brug slaan naar lat. *vēlōx* „snel” en *vēles* „lichtgewapende”; het eerste zal dan een compositum zijn van *vē-lo* + *ōc-* in *ὠκύς*, *ōcius* (vgl. de opmerking van Schulze Z. G. L. E. 331 noot) hetzij in de beteekenis „wind-snel” of „met snelle zeilen”. Een bevestiging van deze gissing ligt, dunkt mij, in *cēlōx* „een snelzeilend jacht” (sinds Enn. ann. 478 V.<sup>2</sup>), dat van *celer* of van *κέλης* „renpaard, jacht” (z. Hdt. 8, 94), in ieder geval van denzelfden wortel *kel-* afgeleid, slechts kon ontstaan, indien *vēlōx* oudtijds nog duidelijk zijn betrekking op het zeewezen en het varen openbaarde.

<sup>1)</sup> Een eigenaardige bevestiging van deze formatie ligt in het woord voor „oksel” opgesloten: ohd. *absala* enz. naast ags. *āensta*, terwijl *-ks-* in ndl. *oksel* ook duidelijk op een vocaal oorspronkelijk tusschen *k* en *s* wijst, z. Franck-v. Wijk sv.

<sup>2)</sup> De etymologie van *vēlum* als *vē-lo-* ontvangt een zeer krachtigen steun door de opmerking van Paul. p. 68 Linds: *evellatum eventilatum, unde velabra, quibus frumentum ventilantur*. Het is onmogelijk hier niet de wortel \**ue-* „waaïen” uit te hooren. Ook heden ten dage heet het instrument, waarmede goede en slechte erwten gesorteerd worden, nog waaier, terwijl de meer volmaakte inventie zich met een Franschen naam tooit: *trieur*. Voor de rol, die daarbij de wind speelde, verwijs ik naar Rich sv. *vannus* en *ventilabrum*. Een woord *velum* = „vlot” uit het Romaansch gereconstrueerd (Arch. lat. Lex. 4, 420) is te onzeker.

<sup>3)</sup> Ongezoekt luidt het bijv. in een bundeltje van André Jolles, *Ausgelöste Klänge* (1916), 12 als een opzettelijke bevestiging van deze meer aanschouwelijke etymologie van *vēlum*: „Verstehst Du, weshalb in allen Sagen die weisen, geblähten Segel wimmeln und wiegen?”

<sup>4)</sup> Met *Velabrum* „het waterrijke dal tusschen Capitolinus en Palatinus” (z. Hülsen *Forum Rom.*<sup>2</sup> p. 2 vlg.) is niet veel te beginnen. Men kan het niet met *Velia* verbinden om zijn *ē*, die uit plaatsen bij dichters blijkt. De meening van Varro (L.L. 5, 44 en R.R. I, 2, 14) dat *Velabrum* heette naar de *velatura* („item dicuntur, qui vecturis vivunt, velaturam facere”) „het overzetten over het ondergelopen land,” is zeer onwaarschijnlijk en komt ook niet met de beteekenis van het suffix *-brum* overeen. Trouwens, Varro is daar ook verder slecht ingelicht: zijn meedeeling over *quadrans ratitas* (L.L. 5, 44) en zijn knoeien met *villa \*vehu*, *veho* is teekenend. Juister is hier Paul. 506: *veia apud Oscos dicebatur planstrum; inde veiari stipites in planstro, et vectura veiatura*. Is het te stout hier, evenals naast lat. *facio* nog dial. *fē-* staat in Umbr. *feia* „faciat”, zoo naast lat. *veho* (> \**uegh-*) osc. *vē-ia* met het oorspr. \**ue-* „bewegen” aan te nemen? Van een overgang *h<sub>i</sub>* > *i* is in het Osk. niets bekend en een suffix *-ia* na *h* is ook zonder analogon. Over *fē-* naast *fēk-* en lat. *fūc-* (< \**dh<sub>o</sub>+k-*) in de dialecten zu Buck Gramm. Osk. Umbr. § 219.

*Vēles* werd gevormd of vervormd naar *mīles*, *pedes*, *eques*, waarmee men de aanteekening van Paul. 506 Linds. vergelijke: *velati appellabantur vestiti et inermes, qui exercitum sequebantur, quique in mortuorum militum loco substituebantur. Ipsi sunt et ferentarii, qui fundis ac lapidibus pugnabant.*

Met *vēlum* en *vēles* is dan tenslotte oerverwant de naam der Litauische *vėlės* „geesten van de wind”, waarvoor ik verwijs naar het artikel van R. van der Meulen Arch. rel. Wiss. 17, 125 (vgl. boven p. 154, 156).

---

## EXCURS IV.

Het woord voor „zon” wijst op twee grondvormen: *\*sāmel-* en *\*suel/n-* (*\*suer-*). Eenerijds vindt men: gr. Hom. ἥλιος (de ' in plaats van ' misschien door het in beteekenis verwante ἥως, zie Jacobsohn Philol. 67, 500 of als ionische vorm, doch z. ben.), att. ἥλιος, de *φ* nog in kret. (Hesychius) ἁβέλιον· ἥλιον. Κρητες en ἁβελίην· ἡλιακόν. Παμφύλιοι, lat. *sōl* uit *\*sāmoť*, cymr. *haul* „oog”, mbret. *heaul* hetz., got. *sauil* n. „zon” (< *\*sōuel*, z. Trautmann German. Lautges. 25, waarbij *ō* als *q*, dus lang open *ō* moet worden opgevat, z. ook K.Z. 47, 91); lit. *sáulė* (*áu* < idg. *āu*) „zon”.

Daarnaast staan verschillende vormen, die dit gemeen hebben dat zij de *ā* missen; naast elkaar komen voor *suel-* : *sūl-*, *suen-* : *sun-*; vergelijk hiervoor de vormen: oind. *súvar*, *srār* „licht, hemel, zon”, daarnaast een *o*-stam *sāra-* hetz. av. *hvarō-*, gen. sing. *hūrō*, gath. *xʷang*, alb. *ūt* „ster”, oier. *sūil* „oog”, (*fur-sundud*, mier. *fur-sunnud* „verlichting” hoort bij *andud* „aansteken, doen ontvlammen”. Vgl. Thurneysen Z.celt. Ph. 8, 81, Pedersen KGr. II 457), got. *sunno* „zon”, ob. *slunice* (< *\*sūl-*). Een wortel *sāu-* „schijnen”, die men dan gewoonlijk aanneemt om dit alles te verbinden, verklaart de *l* niet, die hier volstrekt niet den indruk maakt van suffixaal te zijn, maar bovendien is deze wortel ook elders geheel onbekend.

Een nieuwe vorm komt voorloopig den indruk van verwardheid nog vermeerderen, al zal zij ons wellicht later helpen. Bij Paulus lezen wij (22 Linds.): *Aureliam familiam ex Sabinis oriundam a sole dictam putant, quod ei publice a populo Romano datus sit locus, in quo sacra faceret Soli, qui ex hoc Auseli dicebantur* (over dergelijke priesters uit bepaalde geslachten z. Wissowa Relig. n. Kult.<sup>2</sup> p. 404) en Varro voegt daar (L.L. 5, 68) zijn stem aan toe: *sol ausel, quod ita Sabini*; de geschiedenis van de eigennamen bevestigt deze mededeeling, die reeds op zichzelf er zeer vertrouwenwekkend uitzag (zie Schulze Z.G.I.E. 468), terwijl het Etruskisch hetzelfde woord kent — als leenwoord uit een middelitalisch dialect — *usil* „zon”, zie Conway Ital. Dial. p. 352 en Skutsch Pauly-Wissowa VI 778.

Deze naam van de „zon” is natuurlijk onmogelijk te scheiden

van den naam van den dageraad: gr. ἥως, aeol. αἴως<sup>1)</sup>, att. ἑώς, lat. *aurōra*, idg. \**ausōs*, vgl. lit. *ausrà* „dageraad” en van den naam van het goud: lat. *aurum* enz. Niemand twijfelt er aan, of wij hebben een volkomen grijpbare basis *aues-* „glanzen”, die in dit verband boven (p. 191) natuurlijk als *a-ues* is opgenomen. Dit vermoeden wordt bevestigd door Hesychius ἀκήλως· ἑώς ὑπὸ Τυρρηνῶν waar de volgorde niet toelaat voor de derde letter iets anders dan *x* te lezen; Mommsen stelde Unterit. Dial 349 voor te lezen: αὐσηλ ἑώς nam dus *-ws* als dittographie voor *ξws*; dit moet in hooge mate waarschijnlijk heeten, niet alleen omdat het verband daartoe dwingt maar ook omdat de teekens in Etruskisch schrift voor *k* (linkslopend > of <), zie Herbig Corp. Inscr. Etruscarum N<sup>o</sup>. 8363, 8370 enz.) en *s* (> of <, > bijv. ib. 8389, 8393) zeer sterk op elkaar gelijken en heel gemakkelijk verward konden worden. Het wordt dan waarschijnlijk, dat de Etruriërs, wier taal de diphtong *ai* en *au* wel bezat, het woord in Midden Italië ontleenden met de *au*-diphtong en juist uit deze zuidelijke dialecten is het meeste afkomstig, wat Hesychius van de Ταραντῖνοι en Τυρρηνοί vermeldt; de etr. vorm *usil* „zon” moet dan uit het Umbrisch ontleend zijn, waar monophthongering had plaats gehad, zoodat men van \**usel-* (of voor het latere, historische Umbrisch van *urel*) zou moeten uitgaan. Naast *sāuel-* (+ *sāuel-*?) vinden wij dus een vorm, in Italië althans, *ausel-*, beide = „zon”. Aan ontstaan van den eenen vorm uit den anderen is natuurlijk niet te denken; maar eigenaardig is wel dat de lange *ā* van \**sāuel-* even onverklaard is, als de *ā* van den grondvorm voor de „glanzende, gouden opkomende zon” \**ausōs*, waar men voor gr. ion. ἥως (< \**au(s)ōs*) ook *aus-* aannemen moet: over de onbeantwoorde vragen, die deze vormen stellen nog onlangs Bechtel Lexil Hom. 272, zonder resultaat (doch z. ben. p. 232).

Ik geloof, dat wij hier inderdaad met den wortel uitkomen, die ons hier bezig houdt: \**h<sub>2</sub>e* + verlengingen. Wij vinden dan *uel-*, *uen-*, *ues-* met verschillende prothesen. En daar deze beide vormen met *uel-* en *ues-* juist in het Grieksch die zelfde onverklaarde *ā* lieten zien, lijkt het niet te stoutmoedig om daarbij uit te gaan van een paradigma, dat juist door zijn oudheid en dus wisselend accent later als een splijtzwam nieuwe volledige vormenreeksen heeft gewekt; een substantief: A „glanzend llichaam” B „glans”:

<sup>1)</sup> Vergelijk in verband met de Litauische vorm ook gr. ἄρχ-αυρος „licht bij den morgen”, en Hes. (met ου!) ἀρχαῖος· ὄρεος Κύπριοι ἢ φασφάρος καὶ οἱ συν αὐτῷ, αὔριον „morgen, cras” vgl. nld. *moryen* in zijn beide beteekenissen; voorts ἐνάυριον· παρὰ Κρητες. Niet met αὔρα „frische lucht” hangt dit samen, zooals Passow-Crönert meent, maar uit *aus-* is het ontstaan, z. lit. *ausrà* „dageraad”.

	A		B
Nom. <i>ἄ-μελ</i>	$\left  \begin{array}{l} > \acute{a}ul \\ > aul-ós \text{ (uit } \acute{a}ulós) \\ > a\acute{e}li \end{array} \right.$	<i>ἄ-μες</i>	$\left  \begin{array}{l} \acute{a}us \\ aus-ós \text{ (uit } \acute{a}usós) \\ a\acute{e}si \end{array} \right.$
Gen. <i>ἄ-μ(ε)l-ός</i>		<i>ἄ-μ(ε)sός</i>	
Loc. <i>ἄ-μ(ε)l-ι</i>		<i>ἄ-μ(ε)s-ι</i>	

De nominativus moet de lange diphtong reeds in de gemeenschappelijke Indogermaansche periode verkort hebben:  $\acute{a}ul > aul$ ; de lange handhaafde zich òf door contaminatie met een anderen casus, die  $\acute{e}$  bewaarde, vandaar gr.  $\acute{\alpha}\tau\epsilon\lambda-$ , ion.  $\acute{\eta}(\tau)\epsilon\lambda-$ , att. samengetrokken  $\acute{\eta}\lambda-$ , òf door de — blijkbaar vroeger — uitval van intervocalische  $s$  in het grieksch  $^{*}\acute{a}u(s)-\acute{u}s$  (over dergelijke collectivap pluralia op  $-\acute{u}s$ ,  $-\acute{e}s$  J. Schmidt Pluralbild. 136). Voor het Grieksch is het wellicht verkieslijk van een vorm zonder  $s$ - uit te gaan; niet  $\acute{\eta}\acute{\epsilon}\lambda\iota\omicron\varsigma$  dankt dan zijni ' aan  $\acute{\eta}\omega\varsigma$ , zooals Jacobsohn meende Phil. 67, 500, maar beide hadden van nature'; slechts in het Attisch hadden beide woorden spiritus asper, maar daar juist vinden wij bijv. ook in  $\acute{\iota}\pi\pi\omicron\varsigma$  (: oind.  $\acute{a}śva-$ , *equus*) onregelmatig ' ; waarschijnlijk heeft dus in dit voor dergelijke invloeden ontvankelijke dialect  $\acute{\epsilon}\acute{\omega}\varsigma$  zijn spiritus asper aan  $\acute{\epsilon}\sigma\pi\epsilon\rho\varsigma$  te danken, dat in alle dialecten zonder psilosis ' vertoont (vgl. Sommer Gr. Lautstud. 11 en 84) en is tenslotte  $\acute{\eta}\lambda\iota\omicron\varsigma$  in hetzelfde Attische dialect op zijn beurt bezweken voor  $\acute{\epsilon}\acute{\omega}\varsigma$  („zon”  $\sim$  „morgenzon”). <sup>1)</sup>

Intusschen blijft het zeker, dat een grondvorm  $^{*}s\acute{a}mel$  voor het Latijn bruikbaar zou zijn, niet voor het Gotisch noch voor het Litausch. Voor het Litausch heeft de Saussure in zijn beide artikelen over de intonatie in die taal (Mém. soc. ling. 8, 425—446, Indog. Anz. 6, 157 vlg.) duidelijk gemaakt, dat de zgn. korte diphtongen  $\acute{a}l$ ,  $\acute{a}u$  enz. daar slepend gesproken:  $a\acute{l}$ ,  $a\acute{u}$ , de zgn. lange  $\acute{a}l$ ,  $\acute{a}u$ , stootend gesproken werden:  $\acute{a}l$   $\acute{a}u$  en phonetisch is dit reeds a priori waarschijnlijk, en uitgedrukt in Kurschats schrijfwijze dezer lange diphthongen:  $a_i$ ,  $a_u$  enz. (z. Gramm. d. lit. Spr. § 200);

<sup>1)</sup> De vorm, dien Hesychius voor Creta opgeeft  $\acute{\alpha}\beta\epsilon\lambda\iota\omicron\varsigma$  behoeft dus zijn lenis volstrekt niet aan psilosis te danken, wat daarom welkom is, omdat dit proces voor Creta slechts zeer beperkte geldigheid schijnt te hebben gehad, Thumb. Handb. gr. Dial. § 141, 12; Buck Greek Dial. p. 49 vlg. een vorm als  $\acute{\alpha}\phi-\acute{\alpha}\iota\lambda\eta\tau\alpha\iota$  staat voor dit feit vast ( $\acute{\alpha}\phi\acute{\epsilon}\omega\times\acute{\epsilon}\acute{\iota}\lambda\omicron\nu$ ).

Met den bijvorm van dezen wortel  $^{*}s\acute{a}mel$  „glanzen, branden”, die hieronder behandeld wordt, verbindt men vaak de eigennaam  $\acute{\epsilon}\lambda\acute{\epsilon}\nu\eta$ , die men dan op gezag van Solmsen (Unters. gr. Laut- u. Versl. 196) als „Lichtgöttin” opvat. Dit blijkt intusschen uit inhoud van sagen en ritus geenszins, z. Bethe Pauly-Wissowa VII, 2824, die haar veeleer als „boom- en brongodin” teekenen, terwijl Helena als een vlammenteeken (St. Elmisvuur) voor schippers secundair is en van haar broeders Castor en Pollux afgeleid (z. a.). Men moet dunkt mij juist omgekeerd als Solmsen redeneeren: het Grieksch bezat een woord  $\acute{\epsilon}\lambda\acute{\epsilon}\nu\eta$  „fakkel” ( $\acute{\iota}\lambda\alpha\mu\pi\acute{\alpha}\varsigma$ ,  $\delta\acute{\epsilon}\tau\eta$  Hesychius); het feit, dat dit niet vaak en vroeg met  $\acute{\epsilon}\lambda\acute{\epsilon}\nu\eta$  aetiologisch verbonden werd, is een aanwijzing, dat men zich bewust was in Helena daarvoor geen aanknooppingspunten te kunnen vinden.

een vorm als lit. *áuga* „hij groeit” sluit zich bij deze beschouwing voortreffelijk aan, want zooals (z. bov. p. 182) lat. *vegeo* en gr. *ἄέξω* naast *ἀνέξων* aantoonen, hebben wij hier inderdaad en met *amel-* en *ames-* volkomen congruent geval: *a-μeg-* afwisselend in bepaalde gevallen met *aug-*.

Doch ook voor het Gotisch is *sāmel-* met *ä* niet bruikbaar, daar men dan niet *sawil* maar *\*sawil* zou verwachten, wat voor het Gotisch alfabet een groot verschil is; en zoo moet het ook hier bij de oude opvatting blijven, dat wij hier van germ. *\*sōwel* (Streitberg Got. Elem. § 71, Trautmann Germ. Lautges. 25) moeten uitgaan, idg. *sāmel*, ofschoon dit woord toch enigszins apart staat tegenover de andere woorden met *au* < *ō*, waar wij de *-μ-* tusschen vokalen missen: got. *tawi* nom., *tōjis* gen., dus < *\*tōja*; maar ook hier komt men tenslotte in oudere phase tot germ. *tōn-*, idg. *dōu-* (ook in gr. *δοῦλος*, dor. *δῶλος* en tenslotte in *δίδωμι*, cf. lit. *dūti* en gr. *δύζωνοι*, lat. *duim*), verg. ook Trautmann t. a. p. 28.

Ook voor got. *bnauan* „ψάχειν stuk wrijven” is deze weg open, wanneer men — lat. *nāvis* „schip” enz. al dan niet (z. I.F. 17, 150) latende gelden — denkt aan de lange diphtong in oind. *kṣnānti* „hij slijpt, wrijft”, gr. *χναίω* „krabben, afknagen”, *χνόος* „schuim, dons, schaafsel” lat. *novacula* „scheermes”. Ook wanneer men zooals Meringer I.F. 17, 150 doet oind. *nāu-* „schip” als „uitgeholde boomstam” hiermede verbindt en zodoende lat. *nāvis* „schip” met *nāvus* „bedrijvig” vereenigt, is de verwantschap met *νάω* „stroom”, *νέω*, *νέωσομαι* „zwem” en *νήχω* „zwem” niet uitgesloten, daar men ook van elders van deze werkwoorden tot een primitieve beteekenis: „gaan, strijken, glijden” komt. Al acht ik ook den naam, dien Fay geeft aan zijn „tautological compounds” ongelukkig, daar hier oorspronkelijk slechts sprake kan zijn van de verbinding van twee verwante begrippen, die juist wegens hun verschil beide gebruikt werden en juist in hun vereeniging kwamen tot een grooter nauwkeurigheid of aanschouwelijkheid, hier lijkt het mij gewenscht voor het Sanskrit en voor het Grieksch (vgl. ook Am. Journ. Phil. 25, 377) een proef te nemen met een verbinding van oind. *śāsati* „hij snijdt”, vgl. gr. *ξέω*, *ξύω* „schaaf, polijst”, lat. *castro* „besnijdt” en den wortel *nāu*: *neu-*+prothetische *s*: idg. *k<sub>s</sub>s-(s)nāu-* „ik glijd al snijdende langs, ik ‘snijglij’, scheer”<sup>1)</sup>.

<sup>1)</sup> Ik vermoed, dat juist de bijzonderheid, dat men hier niet zonder meer idg. *ō* maar *ōu* had, aan het ontstaan van deze eigenaardige lange open *ō* (Streitberg c.a. noteeren *ā*) schuld is. Wij hebben hier dan met een dissimilatieproces te doen, waardoor evenals *yo* zich vaak tot *ye*, *oy* zich bijv. vóór den klemtoon in het Latijn tot *ay* ontwikkelt (*ōvis*: > *avillus*), zoo hier *ōu* zich differentieert in de richting van de open *ō*; over dergelijke verschijnselen zie Meillet, De la différenciation des phonèmes in Mém. soc. ling. 12, 14—34).

Kortom, van alle kanten worden wij gedrongen in den naam der „zon” een  $\bar{a}$  te erkennen; de oudste phase, waartoe wij zoo op konden klimmen, is:

I *sāul-*, *sāuel-* II *syel-* : *sūl-* III *syen-* : *sun-* IV (*ayes-*) *āus-* (vgl. *ausel* „zon”, met participiaal *l(o-)* suffix. Verbindt men dit met bovenstaande beschouwingen over het ontstaan van de  $\bar{a}$ , dan bestond vermoedelijk parallel met *ayes-* : *āus-* naast elkaar *ayel-* : *āul-* en *syel-* : *sūl-*; uit het eerste ontstond *āuel-*, uit het tweede *syuel-* (oind. *sūvar-*; met svarita *svār*; en deze beide, die in beteekenis waarschijnlijk nog weinig verschilden, „oog, oog van den dag, licht, zon” (cf. lat. *lūmen* „oog, licht”) gaven, misschien om aan te duiden het allergrootste licht of vuur, in „contaminatie” een vorm *sāuel*, *sāul-* „zon”.

Misschien is het mogelijk nog een tweede dergelijke combinatievorm te betrappen, wanneer men, evenals wellicht *syuel-* en *āuel-* met elkaar als resultaat *sāuel-* gaven, zoo uit idg. *syes-* „verwarmd, droog” in oind. *śúsyati* (< *\*śúsyati*) „hij droogt” av. *huš-ka-* „droog” (idg. *sus-* zooals boven *sun-*)+*āus* : *āues-* „zon(nig)” een vorm *sans-* terugwint die in gr. *αῖος* „droog” (= *\*sānsos*), ohd. *sōren* „verdorren, verwelken”, lit. *sašsas* (*aš*, niet *áu*!) „droog” voortleeft ob. *suchū* hetz.; de factor van de zonnewarmte leeft nog duidelijk voort in lat. *sūdus* (< *suzil-*) „droog, helder, zonnig, v. h. weer”.

## EXCURS V.

Hoe was het evenwicht van den wagen: stond hij dus, niet bespannen, achterover met den dissel omhoog of voorover met den dissel omlaag? hetzij dan steunende met den disselboom op een schraag of balk in den stal, zooals de artillerie dat tegenwoordig met zijn tweewielige voorwagens doet, hetzij voorover neergevallen en steunende op den elleboog in den disselboom? Dit antwoord behoeft gelukkig niet twijfelachtig te zijn. Wat wij daaromtrent in de literatuur en de monumenten vinden, stemt geheel overeen met wat men a priori verwachten moest.

Homerus beschrijft het inspannen het uitvoerigst Ω 265 vlg.:

οἱ δ' ἄρα πατρὸς ὑποδείσαντες ὀμοκλήν

ἐκ μὲν ἅμαξαν ἄειραν εὐτροχὸν ἡμιονεῖν

271 καὶ τὸ μὲν εὖ κατέδηκαν εὐξέστω ἐπὶ ῥυμῶ van het juk gezegd, waarna in v. 279 volgt:

ἵππους δὲ Πριάμω ὑπαγὼν ζυγὸν κτλ.

Terwijl het laatste vers volstrekt niet bewijst, dat de disselboom omhoogsteekt en de wagen dus met dien boom achterover omhoog leunt, maar even goed kan beschrijven, dat zij de paarden onder het juk voeren, d. w. z. terugduwen, terwijl de eene knecht tusschen de paarden staande het juk even omhoog tilt, en de andere de paarden zelf er onder brengt — er is hierbij steeds sprake van een meervoud — pleiten de beide eerstgenoemde zeer duidelijk er voor, dat men om den wagen uit de stal te halen, deze bij den disselboom optilt en zoo er uit rijdt, en dat men zonder verder daarvoor omslag te moeten maken, het juk op den disselboom kan bevestigen, die dus niet eerst omlaaggehaald behoeft te worden.

Denken wij ons thans er in, wat men hier a priori moet verwachten. De wagen moet zoo geconstrueerd zijn, dat hij aangespannen en zonder bemanning niet naar achteren overhelt, zoodat het juk omhoog gaat en de paarden als het ware, indien zij niet te zwaar waren, daarin zouden worden opgeheschen, noch ook te veel naar voren helt, zoodat hij reeds vanzelf zwaar op de paarden

drukt, neen hij moet zijn zwaartepunt slechts zooveel van de as naar voren verschuiven, dat de dissel door zijn juk rustig en vast en steeds op den nek van de paarden blijft. Zoo toch zal de gang het gemakkelijkst en zal het onaangename stooten in den wagen door den gang der paarden, hoewel onvermijdelijk, tot een minimum worden beperkt. De best gebouwde wagen zal zeer zeker zóó zijn geconstrueerd, dat, wanneer de onderkant van den wagenbak zuiver horizontaal gericht is, de wagen op zich zelf, dus zonder bespanning, in evenwicht is, zoodat wanneer men hem naar voren laat overhellen, hij met den dissel op den grond blijft staan en hij achterovergehaald in denzelfden stand zich handhaaft. Is er sprake van een wagenmenner, dan zal deze zeer zeker zoo rechtstandig mogelijk boven de as zijn plaats intuïtief uitzoeken, zijn er twee, dan is natuurlijk het verkieslijkst, dat beide mannen naast elkaar staan, te meer daar het achter elkaar staan bij verschillend gewicht zeer zeker aanzienlijke bezwaren met zich meebrengt; voor de methode een zeer duidelijk voorbeeld bij Rich s. v. *currus*. Het schijnt nu, dat men gaandeweg dit ideaal meer en meer is genaderd maar het — bewust — nooit heeft bereikt, omdat de eerste eeuwen en nog geruimen tijd later de zgn. *λέπιδνα*, de breede stukken leer van boven van den nek naar voren over de borst der paarden gespaunen het eenigste verband met het juk er dus met den wagen vormde, zoodat een tegenstand alleen in ongeveer horizontale richting bestond, niet in verticale richting en het paardetuig dus niet in staat was een achterwaarts opklimmen van den wagen te keeren; men vergelijke hiervoor een Aegyptische, Assyrische en Grieksche bespanning bij Antenrieth-Kaegi op pl. XIV en XV afgebeeld. Later eerst komt een dubbele snoering in gebruik, eenigszins overeenkomende met ons modern tuig: van boven over de borst, van onderen onder de buik door, op beide plaatsen met riemen (Rich s. v. *iugum*, uit Pompei).

Deze verschuiving van het zwaartepunt nu naar de as toe kan men op de monumenten nog duidelijk volgen.

Bij de Babyloniers zien wij bijv. op het relief van Tiglatpileasar III den geheelen wagenbak staan tusschen de as en het gedeelte waar de dissel, die onmiskenbaar aan de oude ploeg doet denken (zie Meringer I.F. 17, 107 en 129 de fig. *e*, *f*, *g*: juist in dien vorm, als een „kastje”, komt ook de wagenbak voor) plotseling met een hoek omhoog buigt; in het koperen relief van Salmanassar II e.a. komt dit telkens terug, zoodat de wagen zelfs met zijn voorste punt schijnt door te zakken vooral wanneer de bestuurder voorover leunt om zijn paarden te menen (de beide reliefs vindt men in

Frank, Kunstgesch. in Bildern<sup>2</sup> II p. 59, 5 en 60, 6); deze bijzonderheid keert regelmatig terug, ééns zijn zelfs de beide staande personen vóór de as aangebracht, ib. p. 62, 6.

De voortbrengselen der Cretische en Myceensche kunst balancceeren den wagenbak iets meer boven de as maar verleggen toch het zwaartepunt zóó merkbaar naar voren, dat ook daar deze vaak naar voren overhelt; ik herinner aan de bekende grafstele van Mycenae (Winter Kunstgesch. in Bildern<sup>2</sup> III p. 86, 2) en al moge ook hier eenigszins, zooals elders sterker (ib. p. 87, 6), een te kort aan beschikbare ruimte den wagen in de verdrukking hebben gebracht, het kwam blijkbaar toch met het iederen dag aanschouwde tot op zekere hoogte overeen. Een ivoren doosje op Cyprus gevonden (ib. 102, 6) laat ten overvloede nog een tweede gebogen verbinding zien boven van den wagenbak of naar den disselboom toe, zonder twijfel om het al te sterk doorveeren te voorkomen, dat zou kunnen leiden tot afknappen van den boom; een zilveren schaal uit Praeneste komt dit nader bevestigen: ook daar staan de strijders naast elkaar. Wellicht echter moet men aan dit laatste niet te veel waarde toekennen, daar het in deze oudere kunstproducten de strijders even goed naast elkaar kan bedoelen; dat dit vaak het geval was, toont een onbeholpen terra-cotta groepje aan, waar op een breede doch ondiepe wagen menner en strijder naast elkaar zijn verstijfd, z. Winter, die Typen der figürlich. Terrakotten I 7 en Kunstgesch. i. Bild. IV, p. 112, 6.

Deze indruk wordt nu steviger doch ook nauwkeuriger bevestigd, wanneer wij de voorstellingen op vazen nagaan. Hier komt telkens naast de breede riem voor langs de *λέπαννα*, de eigenlijke trekband, een dunnere verbinding, een smallere riem voor, die onder de buik doorloopt: op de Chigi-kan (z. Buschor Griech. Vasenmalerei<sup>2</sup> afb. 37), op een amphora uit Melos (ib. 53), waar op een wagen als bootje gedacht Apollo, Arge en Opis voorkomen achter elkaar, zóó geplaatst dat de beide eersten vóór de as komen te staan, op den krater met de uittocht van Amphiaraios (ib. 67). Waarvoor die dunne buikriem was aangebracht, blijkt uit de laatste voorstelling: de zwaar gebouwde Amphiaraios zet den voet op de achterplank van den wagen, waardoor deze zichtbaar achteroverhelt; dat de wagen straks bij het werkelijk opstappen niet omhoog zal slaan, slechts daarvoor is die smalle, sierlijk geknoopte riem bestemd, niet sterk genoeg om ook gedurende den eigenlijken tocht den wagen voortdurend in evenwicht te houden. Toch schijnt bij een kalme rit een evenwichtstoestand van voor- en achter met minder harde schokken bereikt te zijn: op de Françoisvaas staat in de processie

de wagenmenner iets vóór de as, de ἐπιβάτης achter de as maar verder naar achteren. De streep met figuren daarboven geeft een wcdren weer: de paarden niet stappend of dravend, maar in galop; welnu, hier hangt de wagenmenner in de teugels, de zorgvuldige teekening der bijzonderheden (bijv. bij Buschor afb. 90) laat nog duidelijk onderscheiden, dat de verschillende renners achter in hun wagen staan, de voeten geplant achter de wagenas; maar hier is ook met bijzondere zorg telkens de boven aangeduide buikriem met zijn sierlijke lus geteekend: dit nu moet juist zijn, daar het voor het paard in galop — hetzij onder den man gereden hetzij voor den wagen —, van het hoogste belang is, dat de voorhand zooveel mogelijk ontlast zij. Vgl. daarover ook Xenophon's beschouwing, toegelicht door Kapitein C. A. van Woelderen: Paardrijden, naar het Grieksch van Xenophon, plaat V met text.

Zelfs waar op late rood-figurige vazen de wagenbak aanzienlijk ver naar voren is aangebracht, zooals op de amphora in Arezzo met Pelops en Hippodamia in vollen ren (Buschor afb. 151), komt toch tuig en houding van den renner, die daar zijn voetholten in de as zelf afzet, geheel overeen met de boven gemaakte opmerking. Het duidelijkst ten slotte<sup>1)</sup> is een — zeer late — zwart figurige voorstelling op een Berlijnsche hydria (ib. 101): hier is een wagen voor één persoon afgebeeld; het vierkante wagenbakje is nauwkeurig in het midden boven de as aangebracht en helt zelfs, ofschoon de bestuurder nog met beide voeten op den grond staat, eenigszins achterover. Welnu, ook hier zijn de λέπαδνα breed en met versiering en het hoofddeel van het tuig; de buikriemen zijn met groote speling onder de buik zichtbaar en lieten dus toe, dat het juk eenigszins opwipte. Hiermede komt volkomen overeen, dat, waar de bewuste buikriemen niet voorkomen, de persoon of de personen steeds het zwaartepunt verleggen naar vóór de wagenas, waarbij zij dan door zelf achter over te hellen, zich steunend aan de ἄντηξ van den wagenbak, trachten de paarden in galop nog zoo veel mogelijk te ontlasten en in de teugels te houden; zoo bij de apotheose van Herakles, waar Athena den wagen ment, Baumeister Denkmäler afb. 734.

De reliefsculptuur brengt in deze opvatting geen wijziging; duidelijke voorstellingen zijn zeldzaam. Oud — nog uit de VI<sup>e</sup> eeuw — is het relief, waarop een man, vermoedelijk Apollo, den wagen

<sup>1)</sup> Ook bij het inhouden van de paarden komt dat achter op den wagen staan voor, zooals de wagenmenner van Herakles doet, terwijl deze de Lernaeische slang doodt, Baumeister Denkmäler afb. 721.

bestijgt: typisch juist voor den stijl van dien tijd is, dat, ofschoon Apollo reeds den linker voet op den wagen gezet heeft en de achterkant dus omlaag moest drukken, de wagen stereotyp is gegeven en dus met het voorgedeelte eenigszins door- en omlaag zakt (vgl. Waldmann, Griech. Originale N°. 30). De IV<sup>e</sup> eeuw schijnt voor dergelijke voorstellingen minder smaak te hebben gehad, slechts uit het eind van de V<sup>e</sup> eeuw komen zij voor. Daaronder behooren in de eerste plaats genoemd te worden de beide groepen in den Parthenon-fries (Michaelis XVII 56 en XVIII 61: op de eerste is ongetwijfeld een ren-strijdwagen afgebeeld, de man rechts ment, links het schild achterom gezwaaid heeft zich aan de voorleuning van den wagenbak vastgegrepen en wordt nu uit de rust-zooeven meegesleurd in den plotseling „startende” wagen, waarbij één voet nog even over den grond gliert en het zware schild den man als doet toeven, ja zoo ver mogelijk naar achteren hem ontplooit. Een relief, onmiskenbaar door de Parthenonsculpturen geïnfluenceerd — men vergelijkte het voorste paard met het Parthenonfries VIII 15: het steigerende paard en de oudere man met uitwapperenden mantel en (thans verdwenen) baard — is het relief met den ἀποβάτης uit Oropus (Waldmann Griech. Originale 119): ook hier rechts de wagenmenner, links de voortreffelijke figuur van den hopliet, in de lendenen veerend, de knieën tegen den voorkant van den wagenbak aangedrukt, terwijl de rechterhand het lichaam vastgrijpt aan de leuning voor hem: onmiskenbaar in zijn geheel den wagen achterover trekkend.

---

## EXCURS VI.

Wij willen dan een oogenblik beproeven, of het met onze opvatting van *οὐρανός: οὐρέω* (hov. p. 168 vlg.) mogelijk is, het woord als onderdeel van een grootere groep te begrijpen. Juist zooals *οὐρέω: οὐρανός* vinden wij *κυέω: κυανός*. Het eerste, *κυέω*, kan men het best weergeven met „gezwollen zijn: dik, rond zijn”; het tweede komt als substantivum *κύανος*, proparoxytonon, voor in de beteekenis „lapis lazuli”, maar hier is het accent reeds verschoven en correspondeert met een adjectivisch *κυανός*, zooals dat een vaste accentwisseling aangeeft, vgl. Vendryès *Traité d'accentuation grècque* p. 152 en duidelijk in de literataire traditie (z. ben.) *Κῦανός* is etymologisch niet verklaard, zegt Boisacq; welnu het hangt, zonder twijfel, met *κυέω* samen en is dan volkomen parallel: *κυέω: κυανός = οὐρέω: οὐρανός*. Waar bij Homerus in *κυανός* de *υ* lang is, is het metrische rekking, zooals *κῦᾱνο-πῶρρειος* tegenover *κῦᾱνο-χαῖτα* bewijst.

Hoe moeten wij ons dit voorstellen? De wortel is in zijn volledigste vorm als *\*kēṃ-* bekend: in lat. *cavus*: *κύ(ρ)ος* is de eerste lettergreep nog voller aanwezig; de kortere phase *k̑eṃ-* = *k̑ū-* blijft voor consonant doch gaat voor vocaal in *kum* over; daarnaast staat de verkorte phase in *\*kēṃ-* = gr. *-κεα-*.

Bepalen wij ons echter bij de kortere, dan vinden wij als woorddeelen daarvoor in het Grieksch *κυ-* en *κυ(ρ)-*. Het is bekend, dat wij dit vinden in *κύμα* „golf” of zooals bij Homerus duidelijk blijkt, eigenlijk „golving, Wogenschwaller”; *\*k̑eṃ-* onder andere accentbepaaldheid. > gr. *κυῖα-* treffen wij aan in *κυανός*, een zeer oude *-νό-* formatie. Het verdere antwoord geeft Homerus.

N 562

ἀμενήνωσεν δὲ οἱ αἰχμήν

κυανοχαῖτα Ποσειδάων

μ 59 ἔνθεν μὲν γὰρ πέτραι ἐπηρεφέες, πρὸς δ' αὐτὰς

κύμα μέγα ῥοχθεῖ κυανώπιδος Ἀμφιτρίτης

En een dergelijk verband, zij het dan ook ondergestoven onder schijnbaar historische voorstellingen, vindt men Y 223, waar over de merries van Ἐριχθόνιος gesproken wordt:

- 223 τῶν καὶ Βορέης ἠράσσατο βοσκομενάων,  
 ἵππῳ δεισάμενος παρελέξατο κυανόχαιτη,  
 225 αἱ δ' ὑπὸ κυσάμεναι ἔτεκον δυοκαίδεκα πῶλους.  
 228 ἀλλ' ὅτε δὴ σκιρτῶεν ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης,  
 ἄκρον ἐπὶ ῥηγμῖνα ἄλδς πολιοῖο θέεσκον.

Vergelijk 1 528, 536 enz., waar het steeds juist van Poseidon gebruikt wordt, zoo ook later Hymn. Hom. 21, 6.

De moeite waard zijn hier de glossen bij Hesychius: κυανός (accent!). Θαλάττιον ὕδωρ; κύμα· ὕδατος ἐπιδρομή βίαία καὶ τὸ ἐπὶ ὄν ἐν τῇ κοιλίᾳ. καὶ τὸ γεννώμενον κύημα; eenigszins anders κύματα· ὕδάτων ἐπιδρομαὶ βίαιαι. κυήματα. τὰ γεννώμενα. καὶ τὰ ἐν ταῖς κοιλίαις ἔτι ὄντα. καὶ δένδρα. καὶ ὄρη.

Zoo is dus duidelijk, dat κυανός (< \**h<sub>2</sub>mo-nó-*) eigenlijk beteekend heeft: „gezwollen, nl. van het water, van de golven”; als kleur na het effen stralen, glanzen of blikkeren van de zee, de „donkerblauwe kleur”, in zwart overgaande, die de gezwollen, holle zee aanneemt. Voor lateren is κυανός ook synonym met „blauwzwart, zwart”. (Vgl. lat. *caeruleus*: *caelum* en gr. *ἡερο-φειδής πόντος*).

Het is thans zaak de verschillende fasen van dezen wortel nauwkeuriger te onderzoeken. Wij gaan uit van een vorm \**keuā-*, die nergens voorkomt; wat wel voorkomt, is een klankrij, die men graphisch aldus kan weergeven: I *keuā-*, II *kaūā-*, III *kū-*, wat bij *keuā-* kan hooren, maar ook bij *keu-*, als dit voorkomt (z. b.)

Slechts voor II vonden wij tot nog toe voorbeelden en wel:

*κύμα* < idg. \**h<sub>2</sub>u* naast κυανός < idg. \**kuh<sub>2</sub>-ano-* of  
 < idg. \**h<sub>2</sub>ma-nó-<sup>1)</sup>*.

Laatste grondvorm voor beide was in ieder geval *h<sub>2</sub>mo-*. Maar in beide gevallen moet deze vorm van den wortel reeds een verkorting beteekenen tegenover I: idg. \**keuā-*. Hoe dit verschil te verklaren?

Hiermede verbinden wij thans, om ons voor te lichten, de -ro-afleiding van dienzelfden wortel. Hesychius geeft *Κυάρη· ἡ Ἀθηνᾶ*, waarmee zeker verbonden moet worden oind. *śāvīra-* „machtig, sterk” naast *śīra-* met gelijke beteekenis, mier. *caur* „held”, cymr. *caior* „reus”. De lange *i* van het Indische woord moet, zooals Güntert Reimwortbild im Ar. und Griech. 103 onderstelt, zonder twijfel door den invloed van oind. *vīrā-* „man”, vgl. lit. *výras* „man”, verklaard worden en zoo vinden wij ook hier weer het bekende tweetal tegenover elkaar: *avi* ~ *u*; vgl. daarover (samenvattend Brugmann

<sup>1)</sup> Men kan echter *u* ~ *ū*(*r*)*ā* op een lijn stellen met *γυρ-ρός*, *γύα-λον*, *βρι-ῦω* ~ *βρια-ρός* en dan in beide de bekende verschillende ontwikkelingen van *ai* of *ia* resp. *ei* of *uo* zien.

K.V.G. p. 142), en Wackernagel Aind. Gr. I 84, Hirt IF 32, 234 en Güntert, Indog. Ablautprobleme (1916) 7. Voor de vraag, die ons hier bezighoudt, of nl. voor dit oind. *avi* naast *ū* overal gelijke vocaalphase als bij *ū* (dus idg. *eu̯a*) of ongelijke (dus idg. *eu̯o*) moet worden aangenomen, blijkt uit de daaraan gewijde beschouwingen, dat men voor groote groepen van woorden, bijv. voor den Infinitivus, die het accent altijd op den wortel heeft, tegenover het Participium dat het suffix *-tū-* den klemtoon geeft, voor *kravīs* ntr. „vleesch” = gr. *κρέας* enz. van *eu̯a*, niet van een verkorting *eu̯o*- moet nitgaan, vgl. ook zoo Brugmann Grundr.<sup>2</sup> II, 1, 533. Het accent van *kravīs*, gen. *kravīsah* blijft met dat al onverklaard: vermoedelijk zal men met van Wijk, Der nominale Genetiv Singular p. 19 en passim van een Nom. *kréu̯a-s*, als Gen. met aangesloten proklitikon-accents *kreu̯á-s*, later nog weer „versterkt” met eigen Genetivusuitgang moeten uitgaan, bijv. oud vermoedelijk *\*gén-os*, gen. *\*génés*, later *\*genes-e/os*.

Voor II, idg. *h<sub>2</sub>eu̯a*- staan ons dus nu deze vier vormen ten dienste bij dezen wortel: *κυανός* : *κύμα*

*Κύαρος*, adj. *\*κυαρός* : *\*sávīra*- teg. *síra*-

. Wil men al deze vier vormen samen onder één dak brengen, dan blijven zij alle vier dakloos. Maar nu is door de studie van Güntert, Indogermanische Ablautprobleme § 130 en 177, waarschijnlijk gemaakt, dat idg. *e* vóór idg. heterosyllabisch *i* of *u* in het Oud-indisch en elders in *i*, resp. *u* overging, niet zich als *a* vertoonde. De vorm *\*sávīra*- valt dus weg en moet waarschijnlijk verklaard worden op de boven aangegeven wijze (vgl. ook Osthoff Morph. Unters. VI 70 vlg., z. bov. p. 81), namelijk door invloed van den comparativus en superlativus, die het accent op den wortellettergreep hadden, *a* is dus < idg. *e*, niet *e*. Rekent men dan ook een oogenblik met de mogelijkheid, dat oind. *síra*- zijnerzijds, in plaats van *\*sávīra*-, zijn accent aan dezelfde juist genoemde vormen dankt, dan komt de volgende conclusie te voorschijn, die ook phonetisch aannemelijk lijkt:

Uit idg. *eu̯a*-, welke combinatie aanvankelijk natuurlijk geen klemtoon had, ontstond in het Grieksch *-ua-* [uit *-uua-*], zooals uit *éua*- ontstond *éa* [uit *-éua-*]; kwam de eerste verbinding, niet natuurlijk in een stadium als waarin bijv. in het Grieksch reeds *-uʔa-* gehoord werd maar eerder, onder een later ontstaan accent terug, dan ontwikkelde zich uit *eu̯a* > *uua*, dus *úua*, verder *úu*-, daaruit *ū*; langs een anderen weg komt ook Güntert t.a.p. § 148, 164, 177 tot ditzelfde resultaat.

De III<sup>e</sup> vorm eindelijk, die wij boven aangaven *h<sub>2</sub>u̯-* (hetzij dan met *keu̯-* of van *keu̯a-* te verbinden) komt in het Grieksch voor als de kortste phase en wel in het woord *κύλα* (Hesychius) *τὰ ὑποκάτω τῶν βλεφάρων κοιλώματα* enz. > met hetzelfde *lo-* suffix, dat

men in gr. *κοῖλος*, lat. *caulae* „holten”, mler. *cmile* „kelder”, z. ook Rev. celt. 27, 88, vgl. daarnaast arm. *soil* (zie Z. D. M. G. 59, 707) aantreft. Toch schijnt mij deze vorm al bijzonder onzeker, daar de korthed van de *υ* alleen op de accentuatie bij Hesychius berust en men hier *υα* of *ῡ* zou verwachten, vgl. *γύαλον*: *γῦρός* „rond” naast een adj. \**γυαλός* in *ἐγ-γυαλίζω*(?) cf. Hes. sv. *γυαλός*, en naast *γῦρός* de eigennaam *Γύαρος* van een eilandje, ten Z. van Andros. Hesychius geeft daarnaast nog *γύελον*·*κόλπον*, wat zonder twijfel hierbij hoort. Ook bij dezen wortel komt een *λο*- afleiding voor, maar deze vertoont nergens een spoor van *ῡ*, ja in *-υλλ-* is waarschijnlijk een aanwijzing gelegen van *ῡ*. Het zijn de volgende data: Hesychius *γυλλάς*·*εἶδος ποτηρίου παρὰ Μακεδόσι* en haast gelijk-luidend Etym. Magn. 243, 13: *γυάλας*·*κτλ.*; ook bij Athenaeus XI 467c vinden we hetzelfde woord voor als eigen aan de Macedoniërs en de Megariërs; in deze beteekenis is het dus een West-Grieksch woord, zooals Solmsen Beitr. z. griech. Wortforschung 104 dat in een grooter verband heeft opgenomen en ook voor *γυάλας* heeft aangetoond; verder verwijs ik naar Hoffmann, Makedonen 71. Welnu, hiermede moet zeker verbonden het woord voor „ransel, knapzak” of „broodzak” zooals de officieele term thans luidt *γύλιος*, dat bij Aristophanes (Ach., Pax, Ran.) voorkomt welk woord ook Hesychius bedoelt: *γύλιος*·...·*ἀγγεῖον ὁδοπορικὸν εἰς ἀπόθεσιν τῶν ἀναγκαίων, ᾧ ἐχρῶντο οἱ στρατιῶται*, waarmee dan toch zeker identisch moet zijn *γύλλιον*·*ἀγγεῖον πλεκτόν*, zie ook K.Z. 47, 270<sup>1)</sup>.

Het resultaat van deze overweging is dus, dat wij voor wortels van den vorm *keṃā*-, *geṃā* (z. *γῦρός*, *γύαλον*) deze resultaten vinden:

- |     |                      |   |
|-----|----------------------|---|
| I   | <i>kéṃa-</i>         | gr. - <i>κέ(ε)ᾱ-</i>                      |
| II  | <i>kéṃa_</i>         | gr. - <i>κε(ε)ᾱ- _</i>                    |
| III | <i>ké'ma-</i> (sec.) | gr. - <i>κῦ-</i> en - <i>κῦ(ε)+vocal.</i> |

De vraag is thans: leeft dit *-κεα-* nog ergens voort, en waar? In drie woorden *κέαθος*, *κεάζω*, *ᾠκεανός*, naar ik vermoed.

Hesychius geeft *κέαθοι*·*βοηθοί*, waarnaast een gecontrahceerde vorm voorkomt *κηθοί*·*βοηθοί* (accent!), *κηθεῖν*·*βοηθεῖν*, *συντρέχειν*; *κήθειον*·*συνεπορεύοντο*. Op één plaats nu komt dezelfde verhouding weer terug, iets waar Fick K.Z. 42, 148 op gewezen heeft: op een papyrus nl. vinden we in plaats van Amphions broeder *Ζήθος* *Ζέαθος* en juist deze vorm past uitnuntend op de beide plaatsen bij Homerus λ 262: *Ἀμφιόνά τε Ζέαθον τε* en τ 523 *κοῦρον Ζέαθοιο*

<sup>1)</sup> Nadat het bovenstaande was geschreven, vond ik een begin van deze opvatting ook ontwikkeld door Bechtel Lexil. Hom. 90.

(*φ*) *ἄνακτος*. Tegenover Amphion is Zethus het ruwe, sterke natuurkind en een naam, die hem in verband met een wortel bracht die ook elders „reus” of „kracht” beteekent, zou zeer aannemelijk zijn. In suffix met *κῶδος* te vergelijken, waarvan het in beteekenis al heel ver is afgedwaald, geeft het dan nog slechts met *ξ*: *κ* moeilijkheden om *Ζῆαδος* met *κῆαδος βοηδός* samen te stellen. Zethus wordt nl. gewoonlijk voorgesteld als de „helper”, de opperman die Amphion bij het optrekken van Thebe's muren ter zijde staat, zie Wernicke, Pauly-Wissowa I 1946.

Er is hier dus eenige reden om na te gaan, of deze naam misschien van buiten gekomen kan zijn, en dan uit het Noorden: wij moeten dan aan een satəm-taal denken, die de indogermaansche palatalen door een spirant weergeeft. Vanzelf komt men dan tot het Thracisch-Phrygisch, waarvoor Kretschmer Einl. gr. Spr. 230 dit heeft bewezen: idg. *k̑* is daar éénmaal zeker door *σ* weergegeven, *g* of *gh* vaak door *ξ* of *σ*; het duidelijkste voorbeeld hiervan is wel de naam der aarde: *ξεμελω* = gr. *Σεμέλα*, cf. ob. *zemlja* teg. gr. *χαμ-* „grond”. Is het toeval, dat juist in hetzelfde Thebe de naam *Zethus* voorkomt, waar ongetwijfeld thrac-phryg. *Semelē*, de moeder van Dionysus, haar kind uit het Noorden in Griekenland heeft binnen geleid; het Thracische karakter van den Bacchusdienst nu staat onomstootelijk vast. Bezwaarlijk is, dat *ξ* als vertegenwoordiger van idg. *k̑* tot nog toe niet is aangetoond, maar, wie weet, hoe weinig hier over is en bedenkt, hoe veelzijdig en hoe wisselend de inhoud van het Grieksche letterteeken *ξ* is, zal hier nog geen onoverkomelijke moeilijkheid in willen zien. Voor het vocabularium van deze dialectgroep verwijs ik naar het Corpus Inscriptionum neo-phrygiarum van Calder, Journ. Hell. Stud. 31 (1911) 161—216 met register der woorden, en de nieuwste aanwinsten van het Thracisch Glotta 6, 74 en 7, 81. 86. Eigenaardig voor het Thracisch is juist het herhaalde voorkomen van *εα*, dat in bepaalde gevallen *εφα* onderstelt, daar ook in het Thracisch intervokale *u* is verdwenen, zie Glotta 6, 76; in de nieuw-Phrygische opschriften verder vinden wij *ξ* uitsluitend nog in *ξεμελως*, verder nergens, terwijl het in de oudere — de onlangs gevonden Thracische inscriptie is waarschijnlijk uit IV v. C. of ouder — veel vaker voorkomt.

En nu de waarde van *ξ*. De nieuwste studies, aan dit moeilijke punt gewijd, zijn van Jacobsohn Herm. 45, 80, Hoffmann Makedonen 175, Ehrlich Untersuch. z. gr. Betonung 236 vlg., vooral 236. De beide laatsten stellen als punt, waarop de *ξ* in het Grieksch, voor de Grieken eenvoudig *z* is gaan beteekenen, aan het eind van IV v. C.; Ehrlich toont verder aan, dat bij Homerus *ξ* eigenlijk

slechts na tribrachys positie maakte. De laatste, die zich aan dit onderzoek gewaagd heeft, Vasmer (z. Meillet Bull. soc. ling. 20, 1916/7, 52) neemt als punt, waarop de uitspraak *z* bereikt was, iets later:  $\pm 200$ . Slechts voor het Ionisch-Attisch neemt hij een bepaalbare uitspraak *zd* aan in ouderen tijd; in dien tijd werd dan vreemd *z* of *ẓ* met *σ* getranscribeerd, wel een bewijs dat in het letterteeken de *z*-klank als iets wezenlijks werd beschouwd en gehoord. Een bijzondere plaats neemt hier het Cretische dialect in, waarvoor ik terwille van meer bijzonderheden verwijs naar Thumb Handb. d. griech. Dial. 129, Meillet Bull. soc. ling. 20, 54: waar het Ionisch μέσσος, het Attisch μέσος heeft (< idg. \*medh-*io*-) schrijft men in midden-Creta oudtijds μέζατος (superlativus), later μέττον of μέτον, in het algemeene alfabet met ϠϠ of Ϡ; en voor ζ in δικάζειν komt daar in bepaalde streken δ(δ) of τ(τ) te voorschijn. Daar tot nog toe in het Cretisch niets hoegenaamd er op gewezen heeft, dat ook de teekens τ en δ voor oergr. *t* en *d* toen affricatae of spiranten weergaven, hebben wij hier een dergelijk verschijnsel als in het Attisch bij ἐρέττω „roei” naast ἔρετ-μον „riem” (lat. *r ē-mus*; dit ἐρέττω heeft deze ontwikkeling doorgemaakt: *t̥ō > tt̥ō > ttō* juist zooals in het Germaansch vóór *z* consonantrekking wordt aangetroffen, z. bijv. Dieter Laut. u. Formenl. d. altgerm. Dial. 262. Hieruit blijkt onmiskenbaar, dat de *t* in zekere omstandigheden voor mouilleering weinig gevoelig was en er slechts een vermeerdering van eigen gewicht door vond. Maar niet steeds heeft zich *t* voor *z* in het Grieksch aldus gedragen: men denke aan πλούσιος uit πλουτ-ιος: πλούτος, ὄσιος < \**sot-*io*-*: oind. *satyá-* „waar”, av. *haiθya-*, wat Meillet Mém. soc. ling. 15, 220 nu voorgoed heeft vastgesteld. Weer anders zijn de lotgevallen in att. τόσος-δε, ion. τοσσος < \**lot-*io*-*, att. μέσος, ion. μέσσος < \**medh-*io*-*. Het betreft hier zonder twijfel een chronologisch verschil: *i* vóór vocaal na consonant had neiging in de halfvokaal *ẓ* over te gaan: hoe ouder-vorm, hoe verder *i* op dezen weg was voortgegaan; vandaar Φαν-ιω > Φαν-ιω > Φαίνω; dus τός(σ)ος, dus μεσσος. Anders stond het met πλούσιος: dit was eerst een secundaire formatie, waarnaast het substantief πλούτος bleef voortleven. En zoo kwam het dat, terwijl *i* neiging had in *ẓ* over te gaan; andere paren als δικά: δικά-ιος, πατήρ: πατρ-ιος enz. de *i* in stand hielden, zoodat niet \*πλούσος: ion. \*πλούσσος meer ontstond en men voor het begripen der historische vormen van een \**ploutios* moet uitgaan. Dat zoo niet ook att. ἐρέσω, maar ἐρέττω naast ion. ἐρέσσω tot stand kwam, dat de *t* hier zich zoo eigenaardig sterk ontwikkelde, lag zeker aan den sterken ruggesteun der gutturaalverba, att. -ττω, ion. -σσω. Dat wij het ons zóó moeten

voorstellen en niet mogen zeggen, dat de -ττω vormen hier buiten de phonetische ontwikkeling om door vreemde klassen werden opgedrongen, bewijzen juist de Cretische vormen μέττον enz. = μέσον e.a., die dezelfde ontwikkeling, alleen zelfbewuster, toonen. Overal dus waar τ in σ is overgegaan, heeft men met ζ, niet met ι te rekenen en woorden als ποίησις < \*ποιῦ-σι- zijn eerst ontstaan in de casus obliqui: ποιητής : ποιησιος > ποιησις : ποιησιος, zoo ook Brugmann-Thumb, Griech. Gramm.<sup>4</sup> 65 vlg., 118.

De phonetische houding van het Grieksch in deze eeuwen getuigt van een taal, die zijn explosivae nog onaangetast en zuiver uitspreekt en slechts één zuivere, enkelvoudige sifflant kent, s. Daarnaast vinden wij als klankteeken ζ, ouder ɣ: uit welke bronnen ook opgekomen, een affricaat of tweeledigen klank geeft het steeds, nooit de zachte, toonhebbende z: deze toch ontstaat eerst later uit de ζ. De vraag is dus nu: was ζ in ouden tijd zd, dz, ʒd of dʒ? Wie de latere z-klank hoort, denkt wellicht nog aan het Slavisch, waar reeds in het Oud-bulgaarsch het leetterteeken voor dz overal voor dat voor z wijkt (vgl. Vondrák, Altkirchenslav. Gramm.<sup>2</sup> 369), waarbij men eigenlijk dz' d.w.z. zgn. weiches, palataal dz moet spreken. Maar deze parallel is niet imperatief, daar een andere weg openstaat. Is nl. de overgang zd > z phonetisch onmogelijk? In het Litausch ontstaat uit *lizardas* „nest” *lizas* (vgl. ook Brugmann-Thumb.<sup>4</sup> 127). Niemand, die zich de phonetische ratio dezer verandering voorstelt, zal de aannemelijkheid daarvan zoowel hier als elders in twijfel kunnen trekken. Bij vluggere, d.w.z. minder nauwkeurige articulatie gaat heterosyllabisch zd zeer gemakkelijk in zɖ (z+interdentale toonhebbende spirant) en vandaar in zz > z over, doordien op de plaats, waar voor d een oogenblik de luchtstroom door volledige afsluiting gestuit moest worden, de afsluiting onvolledig werd en zoo als tweede bestanddeel ʃ ontstond. Dat ook voor de ooren der Romeinen gr. ζ met zijn latere waarde = z niet een korte spirant was maar òf nadrukkelijk gesproken en wat langer werd aangehouden òf nog eenigszins met een zeer korte dentaal verbonden was, blijkt wel uit hun schrijfwijze: *atticisso* < ἀττισίζω<sup>1)</sup>.

Gaat men dit alles na, denkt men voorts aan het bekende att. Ἀθηναίζε < āz-δε < āvz-δε en aan Cret. τᾶδδῆ < τᾶz-δε, aan den anderen kant aan Ζεύς < dī- en Φράζω < -adiō cf. ἀφράδ-ης, verbindt men daarmede, dat ζ bij Homerus na zelfstandige woorden, dus in

<sup>1)</sup> Er is geen reden om hier juist aan een ontleening uit den Grieksch en aoristus te denken: ἀττισίσι, zooals men dat wel voor *malacare*: μάλασσω en *taxare* (vgl. Fest. p. 190 en Postgate I.F. 26, 117 heeft aangenomen. Want dit en dergelijke verba leenen zich voor de aoristus-Aktionsart al bijzonder slecht.

eigenlijk woordbegin slechts in zeer bijzondere gevallen in staat was positie te maken en de uitspraak dus nog niet vol ontwikkeld *zd*, *dz*, *šd* of *dš* kan zijn geweest, voegt men daarbij tenslotte, dat in het Grieksch  $\xi < i$ - vermoedelijk slechts na toonhebbende klanken ontstond, dus bijv. bij de verba vaak na het augment ( $\xi\epsilon\lambda\gamma\nu\mu\iota$ , maar ook  $\xi\zeta\omicron\mu\alpha\iota$ ), doch na toonlooze  $> h = '$  werd (zoo Meillet Bull. soc. ling. 20, 53), dan kan men zich moeilijk aan de conclusie onttrekken, dat  $\xi$  meer dan één waarde heeft gehad, wat ook reeds door de transcriptie van iraansche en indische namen wordt aangetoond, waar  $\xi = z$ , *zd*, *dš* is (z. Blass Ausspr. d. Gr.<sup>2</sup> 102). Tenslotte evenwel is de  $\xi$  uit het Phoenicische teeken  $\text{𐤀} = \text{hebr. } \text{ז} \text{ } \text{z} \text{ } \text{ontleend}$  (z. ook Joh. Schmidt Pauly-Wissowa I 1612); daar deze klank in het oudere Grieksch alleen niet voorkwam, maar zich slechts ging ontwikkelen met *d* of *ř* samen, gebruikte men het bewuste teeken daarvoor, waarbij ook de vraag *z* of *š*? als van weinig belang ongehoord bleef. Maar de inhoud van dit letterteeken is hiermede, naar ik meen, nog niet volledig omschreven. Want niet alleen  $\text{Ζμύρνη}$  naast  $\text{Ζμύρνη}$  wijst op een scherpe uitspraak, vermoedelijk ook met iets explosiefs verbonden, voor  $\xi$ . Doch wanneer men dan naast att.  $\text{ῥσος}$ , ion.  $\text{ῥσσος}$  op Creta in Vaxos vindt  $\text{ῥζοι}$ ,  $\text{ῥττα}$ , in Cnossos  $\text{ῥῥανιν}$ , dan ligt juist voor dit uit *-ot-i-* ontstane woord voor de hand aan een beteekenis *ts* of *tš* door  $\xi$  uitgedrukt te gelooven, terwijl  $\tau\tau$  en  $\text{ῥῥ}$  wel niet *tř* zullen beteekenen, zooals Thumb, Handb. gr. Dial. 129 aanneemt, maar *tt'* overgaande in *tt'* (zooals ook *i-* in ' overging).

Vergelijken wij nu dergelijke klankovergangen als in lat. *vespa*  $< -ps-$  aangetroffen worden (z. bov. p. 65 vlg.), dan lijkt het niet onmogelijk ook hier tot een voor den Grieksch en mond meer en een minder geschikte combinatie te komen, waarschijnlijk *zd* tegenover *dz*, waaruit dan volgen zou, dat waarschijnlijk voor een verbuim als  $\text{φράζω}$  de overgangen aldus zouden moeten worden beschreven:  $\text{phrad-iō} > \text{dšō} > \text{dzō} > \text{zdō}$ , na  $\text{IV/III} > \text{zō}$ .

Mogelijk is dit zeer zeker, noodig zeker niet. Want dat het teeken  $\xi$  voor Grieken een samengestelden klank beteekende, die men als „aangeleund *z* of *š*” zou kunnen omschrijven, staat door het bovenstaande wel vast. Welnu, uit het Cretisch<sup>1)</sup> voegt zich als nieuwe inhoud voor  $\xi$  nog *ts* of *tš* er bij; dit *ts* of *tš* kan dan uit *tš* of *kš* ontstaan zijn.

<sup>1)</sup> De beschouwingen van E. Fischer (Anthropos 8, 775), Sprachliche und dingliche Parallelen aus dem alten Thrakergebiet, zijn te fantastisch, om ook maar ergens zonder meer te worden toegepast, zoo ook dus het nauwe verband, dat hij eigenaardig genoeg juist tusschen het Cretisch en het Thracisch bespeurt.

Het schijnt mij nl., dat de literatuur over dit onderwerp — een afzonderlijk opstel werd door Witton aan de verhouding  $\xi: \sigma\sigma, \tau\tau$  gewijd, A.J.Ph. 19, 420, andere literatuur Brugmann-Thumb. Griech. Gramm.<sup>4</sup> p. 120 — op zeer onwaarschijnlijke wijze de moeilijkheid meester tracht te worden: voor  $\lambda\acute{\iota}\sigma\sigma\omicron\mu\alpha\iota$  (:  $\lambda\iota\tau\alpha\acute{\iota}$ ),  $\acute{\epsilon}\rho\acute{\epsilon}\sigma\sigma\omega$  (:  $\acute{\epsilon}\rho\epsilon\tau\mu\acute{\omicron}\nu$ ),  $\kappa\omicron\rho\acute{\upsilon}\sigma\sigma\omega$  (:  $\kappa\omicron\rho\upsilon\theta$ -) neemt men aan, dat zij naar gutturaal-verba op  $-\sigma\sigma\omega < -k-\acute{\iota}\bar{o}, -kh-\acute{\iota}\bar{o}$  zich hebben gericht, maar volgens welke proportie dan? Lagercrantz, Zur griech. Lautgeschichte 64 vlg. veronderstelt, dat  $\pi\lambda\acute{\alpha}\tau\tau\omega, \pi\lambda\acute{\alpha}\sigma\sigma\omega$ , zoowel uit  $*\pi\lambda\alpha\theta$ - $\acute{\iota}\omega$  als uit  $*\pi\lambda\alpha\kappa$ - $\acute{\iota}\omega$ , de bemiddelaar zou zijn geweest! Thumb acht (t.a.p.) echter voor de verklaring van  $\acute{\epsilon}\rho\acute{\epsilon}\tau\tau\omega, \acute{\epsilon}\rho\acute{\epsilon}\sigma\sigma\omega$  het werkwoord  $\pi\acute{\epsilon}\sigma\sigma\omega$  ( $< * \pi\epsilon\kappa$ - $\acute{\iota}\omega$ , cf. oind. *pacati* „kookt”) bruikbaar! Waarom is nu een ontwikkeling

$$t-\acute{\iota}\bar{o} > t\acute{\iota}\bar{o} > t\bar{o} = -\tau\tau\omega \text{ niet even goed mogelijk, als} \\ k-\acute{\iota}\bar{o} > t-\acute{\iota}\bar{o} > t\acute{\iota}\bar{o} > t\bar{o} = -\tau\tau\omega?$$

Wat voor  $k$  en  $t$  geldt, geldt ook voor  $kh$  en  $th$ ,  $\chi$  en  $\theta$ . Maar de mediae? Ook hier gaat het parallelisme tusschen dentaal en gutturaalstammen op:

$$\begin{array}{ll} d+\acute{\iota}\bar{o} > d\acute{\acute{o}} > d\bar{o} = \acute{\zeta}\omega, & \Phi\rho\acute{\alpha}\acute{\zeta}\omega : \acute{\alpha}\text{-}\Phi\rho\alpha\theta\text{-}\acute{\eta}\varsigma \\ g+\acute{\iota}\bar{o} > d+\acute{\iota}\bar{o} > d\acute{\acute{o}} > d\bar{o} = \acute{\zeta}\omega & \sigma\tau\epsilon\nu\acute{\alpha}\acute{\zeta}\omega : \sigma\tau\epsilon\nu\alpha\gamma\mu\acute{o}\varsigma \\ & \omicron\acute{\iota}\mu\acute{\omega}\acute{\zeta}\omega : \omicron\acute{\iota}\mu\acute{\omega}\gamma\eta. \end{array}$$

Wel staat daarnaast  $\tau\acute{\alpha}\tau\tau\omega, \tau\acute{\alpha}\sigma\sigma\omega: \acute{\epsilon}\tau\acute{\alpha}\gamma\eta\nu, \tau\acute{\alpha}\gamma\omicron\varsigma$ , met  $\gamma$  dus, maar  $\acute{\alpha}\acute{\zeta}\omicron\mu\alpha\iota < \acute{\alpha}\gamma\text{-}\acute{\iota}\omicron\mu\alpha\iota: \acute{\alpha}\gamma\iota\omicron\varsigma, \acute{\alpha}\gamma\eta\acute{\omicron}\varsigma$  bewijst reeds, dat regelmatig  $g+\acute{\iota} > \acute{\zeta}$  werd, terwijl  $g+\acute{\iota} > \tau\tau, \sigma\sigma$  duidelijk en begrijpelijk onder den invloed staat van de veel talrijker (dan de op  $\gamma$  uitgaande) gutturale stammen op  $\kappa$  en  $\chi$  uitgaande. Is dit laatste juist, dan kan men verwachten ook bij  $d$ -stammen volgzzaamheid te vinden naar de  $t$  of  $th$ - stammen. Inderdaad komt dit voor. Naast  $\acute{\alpha}\rho\mu\acute{\omicron}\delta\iota\omicron\varsigma$ , ook als adj. en  $\acute{\alpha}\rho\mu\omicron\sigma\tau\acute{\eta}\varsigma$ , een  $d$ -stam dus, staat  $\acute{\alpha}\rho\mu\acute{\omicron}\acute{\zeta}\omega$  regelmatig; daarnaast echter in het Attisch  $\acute{\alpha}\rho\mu\acute{\omicron}\tau\tau\omega$ , als dentaalstam bedoeld, maar later als  $g$ -stam gevoeld, zooals blijkt uit  $\acute{\alpha}\rho\mu\omicron\gamma\acute{\eta}$  bij Polybius 1).

Welnu deze vormen: ion.  $-\sigma\sigma\omega < k+\acute{\iota}\bar{o}$  of  $t+\acute{\iota}\bar{o}$  veronderstellen volkomen hetzelfde proces als bij de mediae

$$k+\acute{\iota}\bar{o} > t+\acute{\iota}\bar{o} > t\bar{s}\bar{o} > ts\bar{o} > ss\bar{o} = \sigma\sigma\omega, \\ \text{(z.b.) } g+\acute{\iota}\bar{o} > d+\acute{\iota}\bar{o} > d\bar{s}\bar{o} > (dz\bar{o}) > zd\bar{o} = \acute{\zeta}\omega$$

<sup>1)</sup> Nog weer anders is het geval met  $\pi\alpha\acute{\iota}\gamma\eta\nu$  „scherts, gelach”, waar  $\pi\alpha\acute{\iota}\acute{\zeta}\omega < * \pi\alpha\acute{\iota}\delta\text{-}\acute{\iota}\omega: \pi\acute{\alpha}\acute{\zeta}\omega$  als gutturaalstam, werd gevoeld, doordat het ook door zijn beteekenis met  $\alpha\acute{\iota}\acute{\zeta}\omega$  en dgl. op een lijn werd gesteld. Van een overgang van  $-\delta\nu$  in  $-\gamma\nu$  zonder meer, zooals Güntert Reimworthild, im Ar. und Altgriech. 114 onderstelt, kan geen sprake zijn; dat in inscripties af en toe iets van dien aard voorkomt, zooals  $\acute{\alpha}\phi\eta\gamma\eta\nu\alpha\acute{\iota}\omicron\varsigma$  i. p. v.  $\acute{\alpha}\phi\eta\delta\nu\alpha\acute{\iota}\omicron\varsigma$  (Wilhelm Beitr. z. gr. Inschr. 63, vgl. Glotta 4, 310) en  $\acute{\alpha}\rho\acute{\iota}\acute{\alpha}\gamma\eta\nu: \acute{\alpha}\rho\acute{\iota}\acute{\alpha}\delta\nu\eta$ , is een bijzonderheid, die als zoodanig op zichzelf blijft staan.

Het verschil ligt uitsluitend in de verschillende phonetische levensvatbaarheid van de combinaties  $ts\bar{o}$  en  $dz\bar{o}$ , evenzeer als van  $st:zd$  (vgl. voor het Latijn bijv. *noster* :  $*n\bar{t}z\bar{d}us > n\bar{t}dus$ ). Maar het eigenaardige van deze beide ontwikkelingen ( $\sigma\sigma\omega \sim \zeta\omega$ ) tegenover het eerder absorbeeren der mouilleering in att.  $\tau\tau\omega < t\bar{t}\bar{o}$  en cret.  $-\delta\delta\omega$  uit  $-d\bar{t}\bar{o}$  in  $\delta\iota\kappa\alpha\delta\delta\epsilon\nu = \delta\iota\kappa\acute{\alpha}\zeta\epsilon\nu$ , is zeker geheel in het sterk ontwikkelen van de spirant ( $s, \acute{s}, \beta : z, \acute{z}, \acute{d}$ ) gelegen; juist dit maakte, dat men er het teeken  $\zeta$  voor koos, niet een  $\delta$  of graphische variatie daarvan. Op het punt  $dz(\bar{o})$  gekomen kon nu tweeerlei gebeuren:  $^{d}zo$  was, evenals  $*repsa$  den Romeinen, den Grieken lastig, ook omdat de indeeling der lettergrepen de insnijding in de  $d$  bracht:  $-ad-dz\bar{o}$  en zoo ook weer een versterking van het  $d$ -element veroorzaakte; evenals bij lat. *vespa* ontstond hier  $-az^{d}\bar{o}$  en (na IV/III)  $-az\bar{o}$ . Of wel: de korte  $d$  voor  $z$  bleef slechts leven als aandrukking van de  $z$ , maar juist deze druk deed de  $z$  in een toonlooze of in een fortis overgaan:  $^{d}zo > ^{d}so > ^{l}so > sso > so$  (vgl.  $\acute{\alpha}\tau\tau\iota\kappa\acute{\iota}\zeta\omega >$  lat. *atticisso*); dit geeft dan eerst de volle verklaring van gr.  $\tau\acute{\alpha}\sigma\sigma\omega$ , gesteund door de analogie en wordt op zijn beurt bevestigd door cret. (Gortyn)  $\delta\zeta\omicron\iota$  naast elders  $\delta\tau\tau\omicron\iota < ot\bar{t}\bar{o}\iota$ ,  $\zeta$  dus als  $ts$  en niet als  $dz$ .

Zoo. blijft dan een mogelijkheid open, om  $Z\acute{\epsilon}\alpha\theta\omicron\varsigma$ <sup>1)</sup> met  $\kappa\acute{\epsilon}\alpha\theta\omicron\varsigma$  te verbinden, wanneer men in  $Z, \zeta$  de voor het Thraco-phrygisch vaststaande overgang der palatalen in spiranten aan het werk mag zien:  $\zeta = t\acute{s}$  of  $ts$ , later  $\sigma$ . Een ander substantivum  $*\kappa\acute{\epsilon}\nu\alpha-t\bar{u}s$  „de machtige, helper” zou, indien dit juist is, in het Thraco-phrygisch gehoord door Ionische ooren  $*Z\acute{\epsilon}\acute{\alpha}\tau\eta\varsigma$  of  $Z\acute{\eta}\tau\eta\varsigma$ <sup>2)</sup> moeten zijn en juist

<sup>1)</sup> Ook  $Z\acute{\alpha}\kappa\upsilon\nu\theta\omicron\varsigma$ , en volgens de sage daaruit *Saguntum*, kan dan wellicht hierbij hooren. Homerus noemt het steeds  $\acute{\delta}\lambda\acute{\eta}\sigma\sigma\alpha$ ; het zou dan op een vorm  $kak-$  die ongeveer „hout” of „bosch” moest beteekenen, wijzen. Dan zou verband verkregen worden met oind.  $\acute{s}\acute{a}kh\bar{a}$  „tak”, lit.  $\acute{s}ak\bar{u}$  (dus idg.  $\bar{a}$ ) naast oind.  $\acute{s}\acute{a}kalu-$  „stuk hout”, lit.  $\acute{s}akal\bar{i}s$  „splinter.” De vorm van het suffix  $-\nu\theta\omicron\varsigma$  wijst duidelijk naar het gebied met verwante suffixen ( $-nd-$ ) nl. Klein-Azie, vgl. Cuny Rev. ét. anc. 12, 154, Kretschmer Einl. gr. Spr. 293, Kannengiesser Klio 11, 26—47, Glotta 6, 12 vlg. Door deze taaleigenaardigheden wordt telkens weer een schakel gelegd tusschen Thracisch, Phrygisch en Cretisch in phonetischen ondergrond, misschien door  $\zeta$  en  $-\nu\theta\omicron\varsigma$  met andere Klein-asiatische talen, terwijl Cretisch en Etruscisch juist door Kannengiessers studie met elkaar in contact worden gezien. Voegt men daarbij, dat door E. Littmann, Sardis = Public. of the Americ. Soc. f. the Excavat. of S., vol. VI, Leiden 1916 de nauwe verwantschap van Etruscisch en Lydisch weer zeer veel waarschijnlijker is geworden en dat door F. Hrozný's, Sprache der Hethiter, 1916 (ondanks E. F. Weidners boek, z. bov. p. 26 vlg.) het Hethitisch een Indogermaansche taal kan blijken, met het Etruscisch verwant, dan ziet men hoe overal om Griekenland nieuwe punten van een oudere of verwante taalafzetting zich naar boven werken.

<sup>2)</sup> Bij Hesychius staat voorts:  $\acute{\alpha}\zeta\eta\tau\alpha\iota$  of  $\acute{\epsilon}\gamma\gamma\acute{\upsilon}\tau\alpha\tau\omicron\iota$  τοῦ βασιλέως, waarover tot nog toe gesproken is in de Quaest. epicae van Schulze p. 500 en in den Philol. 67, 359. Schulze verklaart het uit een verbum  $*\acute{\alpha}\zeta\acute{\epsilon}\omega$  met  $\acute{a}$  uit  $\acute{z}$  +  $\epsilon$ , nl.  $< \acute{\alpha}\sigma\zeta\acute{\epsilon}\omega : \acute{\alpha}\sigma\zeta\omicron\varsigma = *s\bar{y}l-sud\bar{t}\bar{o}-$  „die samen

deze eigennaam is welbekend voor den tweelingbroeder van Kalaïs, die immers in het Thracische Salmydessus thuis hoorde (Soph. Ant. 970 vlg.) en zelf kleinzoon van den Thracischen Boreas was. Nog een naam kan hier misschien een steentje bijdragen. Bij Hesychius staat het volgende *σαῦδαι. σαῦδοι. Ἀμερίας τοὺς Σειλείνους οὕτω καλεῖσθαι φησιν ὑπὸ Μακεδόνων*. Reeds de kortere, samengetrokken vorm *σαῦδοι* pleit er voor, dat de tweede *α* in *σαῦδαι* kort was; ook Kretschmer Einl. griech. Sprache 196 neemt dit blijkbaar aan en Fränkel Nom. Agentis II 182 maakt dit eveneens uiterst waarschijnlijk door den naam in een grooter verband op te nemen. Daar hij van een eigennaam *Σαβος* = *Σαφος* uitgaat, moet hij bekennen: „*Σαφάδιος* hat. . . den patronymikalen Sinn verloren und ist mit seinem Grundworte gleichbedeutend geworden”. Ik geloof echter, dat dit bezwaar volstrekt niet bestaat, dat de maced. *σαῦδαι* uit Thracië <sup>1)</sup> kwamen, waar zij immers juist Dionysus dienden, en identisch waren met phryg. *Σαφαδιος* = Dionysus, den god van de welige plantengroei, dat *σαφα-* een assimilatie is uit *σεφα-* (de naam komt herhaaldelijk met *e* voor, zie Kretschmer t.a.p. 196), dat *-αδιος* geen patronymicum-suffix is, maar dat *Σαφος* een Kurznaam is of ook wel abstractie van de echte namen beteekent, kortom dat wij ook hier weer het oude \**keua-dh-* voor ons hebben, waarin de beteekenissen van „kracht, macht, hulp” lagen besloten. Zeker komt deze etymologie dichter bij zijn object, dan de kleurlooze verklaring van Fick KZ. 22, 214, die het verbum *σεύω* er in zoekt, ofschoon er hier van Maenaden toch eigenlijk geen sprake was. Een gave parallel is dan de italische *Ops* : *opes*, *ops* <sup>2)</sup>.

den weg aflegt.” Maar deze samentrekking is al uiterst onwaarschijnlijk (vgl. *ἀσσητήρ*) en enig gewicht legt hier toch wel in de schaal, dat \**ζόςος* volkomen voldoende ware geweest. Wie is echter de bedoelde *βασιλεύς*? De Perzische? Dan valt de glosse geheel en al hier buiten. Waarschijnlijker is hier de koning der Macedoniërs bedoeld, wiens lijfwacht (later?) met een zuiver Grieksch woord *παῖροι* werd genoemd (vgl. Hoffmann, Makedonen 77) maar misschien als eigenlijken naam een Thracischen naam droeg aan de vorsten der Thraciërs ontleend. *ἀ-ζήται* zou dan met *Ζήτης* identisch zijn en zoo „makker, helper” beteekenen, grondvorm \**keua-lās*. Wie met de etymologie van *ἐπί-κορος*, bij Hdt. en Thuc. vaak = *δορυφόρος*, als „toesneller”: lat. *curro* niet tevreden is, kan *-κορος* ook hier onderbrengen: grondvorm \**keu-ru-*. Maar dan heeft hij eerst *Ἐπι-κῶρος* uit Croton, dat onechte *ου* = *ō* bewijst, onschadelijk te maken en moet zich niet laten afschrikken door *βοηθός* : *Σέω* en Xen. An. 4, 7, 23—24 : *βοή... ἐγίγνετο καὶ... ἔβρεον... παρεβοήθει... βοώντων... ἔβρεον*.

<sup>1)</sup> Met dezen wortel *keu+aw-* is wellicht ook gr. *σάτυρος* te verbinden, vgl. Schr. Gr. Woordenboek s.v. en een studie over de geschiedenis der Romeinsche satire, die binnenkort in den Philologus verschijnt.

<sup>2)</sup> Hiermede ion. *σῆδω*, att. *δια-ττάω* te verbinden, grondvorm *keu-dh-*, att. *keu-izō*? Wel is waar gebruikt Hdt. I, 200: *τοὺς (sc. ἰχθύεις) ἐπέτε ἄν θηρεύσαντες ἀνύνασι πρὸς ἡλίον... σῶσι διὰ συνδόνος*, het van droge stoffen, maar bij de medici en Dioskurides wordt het van natte stoffen gebruikt, o.a. van de zee. Dat de *e-* halfvocaal (*ε*) op *k* vol-

Het werkwoord  $\kappa\epsilon\acute{\alpha}\zeta\omega$  wordt gewoonlijk van den stam  $\lambda\epsilon\sigma$ - snijden afgeleid; maar de  $\alpha$  blijft dan onverklaard, want dat  $\kappa\epsilon\alpha\sigma$ - uit  $\kappa\epsilon(\nu)\sigma$ - (:  $\kappa\epsilon\nu\tau\acute{\epsilon}\omega$ )  $\times$   $\kappa\alpha\sigma$ - (<  $\lambda\epsilon\sigma$ -) ontstaan zou zijn, in hiatu dus!, zooals Güntert Reimworthbild. u.s.w. 128 aanneemt, is onmogelijk. De  $\alpha$  kan natuurlijk ook niet uit (Hesychius)  $\kappa\acute{\epsilon}\alpha\rho\nu\alpha$  ·  $\sigma\acute{\iota}\delta\eta\rho\alpha$   $\tau\epsilon\kappa\tau\omicron\nu\nu\acute{\iota}\kappa\alpha$  zoo verklaard worden alsof \* $\kappa\epsilon\sigma$ - $\alpha\rho\nu\alpha$  (over het suffix onlangs Bechtel Lexil. Hom. 299: - $\epsilon\rho\nu\alpha$ , lat. *erna*) als  $\kappa\epsilon\alpha$ - $\rho\nu\alpha$  zou zijn gehoord, daar vooreerst - $\rho\nu\alpha$  geen suffix en vervolgens  $\kappa\acute{\epsilon}\alpha\rho\nu\alpha$  dus blijkbaar naar het verwante  $\sigma\kappa\acute{\epsilon}\pi\alpha\rho\nu\omicron\varsigma$ <sup>1)</sup> „bijl” gevormd is. Bechtel beroept zich dan ter verklaring (Lexil. Hom. 144) op het oind. fut.  $\acute{s}asi\text{-}sya\acute{t}i$  „hij zal snijden”; doch wanneer men bij Whitney, Wurzeln d. Sanskritspr. 172 de vormen van  $\acute{s}as$ - „snijden” nagaat, dan blijkt, dat deze en nog een enkele andere vorm, bijv. het nom. agentis  $\acute{s}asi\acute{t}a$ , alle laat zijn en in den Veda niet voorkomen, terwijl in het praesens, dat wel oud is, waar men toch gewoonlijk het best het karakter van  $\acute{s}\acute{e}$ -stammen kan betrappen, van een  $i$  geen spoor over is en men daar de gewone bindvocaal aantreft. Dat in het Oud-indisch juist het Futurum zeer dikwijls een onrechtmatige  $\acute{i}$  vertoont is wel bekend.

Maar ook de beteekenis bergt een bezwaar, dat grooter is dan het wel lijkt.  $\kappa\epsilon\acute{\alpha}\zeta\omega$  beteekent „splijten”; misschien zal dit sommigen ongeveer hetzelfde schijnen als „snijden”, ik geloof echter, dat voor den technicus het verschil tusschen „hakken” en „snijden” zeer groot is. Is het dan niet gewenscht aan een andere mogelijkheid te denken en bijv.  $\kappa\acute{\epsilon}\delta\rho\upsilon$  τ'  $\epsilon\upsilon\kappa\acute{\epsilon}\alpha\tau\omicron\iota\omicron$  ε 60 als  $\kappa\epsilon\mu\alpha$ - $\acute{\iota}\omicron$  < idg. \* $\kappa\epsilon\mu\alpha$ - te verklaren, waarbij de beteekenis van splijten uit die van „doen zwellen” zou kunnen ontstaan. Bij dezen wortel immers is bovendien aan vormen met  $\alpha$  = idg.  $\alpha$  geen gebrek, zooals wij boven zagen.

Ten slotte kwam  $\acute{\omega}\kappa\epsilon\alpha\nu\acute{\omicron}\varsigma$  hier voor een bespreking in aanmerking. De oude explicatie die dit woord gelijk stelt met oind.  $\bar{a}$ - $\acute{s}\acute{e}\bar{y}\bar{a}na$  „op iets rustend, liggend” komt semasiologisch niet uit, omdat zoodra men een plaats nu eenmaal gaat bepalen met een naam, de naam

gend in composita hetzelfde effect gaf als de  $i$ - halfvocaal  $\acute{i}$ , is phonetisch zeer aannemelijk, maar nog niet aangetoond. De versterking met  $\acute{\epsilon}$  in  $\acute{s}\acute{e}\bar{y}\bar{a}$  doet aan  $\kappa\acute{\epsilon}\alpha\varsigma\omicron\varsigma$  denken en het semasiologisch verband van lucht, water, regen met zee en bleek boven (p. 168) vlg. bij  $\acute{o}\bar{u}\rho\acute{\alpha}\nu\acute{\omicron}\varsigma$ :  $\acute{o}\bar{u}\rho\acute{\epsilon}\omega$ + $\kappa\acute{\omicron}\sigma\kappa\iota\nu\omicron$  en  $\acute{\iota}\zeta\acute{\upsilon}\omega$ + $\acute{\iota}\zeta\alpha\iota$ ; ook bij  $\acute{\omega}\kappa\epsilon\alpha\nu\acute{\omicron}\varsigma$ , de stam die ons juist bezig houdt, valt dit op te merken bij Hesychius  $\acute{\omega}\kappa\epsilon\alpha\nu\acute{\omicron}\iota$   $\pi\acute{\omicron}\rho\omicron\nu$ · $\tau\acute{\omicron}\nu$   $\acute{\alpha}\epsilon\rho\alpha$ ,  $\epsilon\iota\varsigma$   $\bar{\epsilon}\nu$   $\alpha\acute{\iota}$   $\psi\upsilon\chi\alpha\acute{\iota}$   $\tau\acute{\omega}\nu$   $\tau\epsilon\lambda\epsilon\upsilon\text{-}\tau\acute{\alpha}\nu\tau\omega\nu$   $\acute{\alpha}\pi\omicron\chi\omega\rho\acute{o}\sigma\iota\nu$  en  $\acute{\omega}\kappa\epsilon\alpha\nu\acute{\omicron}\varsigma$ · $\acute{\alpha}\eta\rho$ .  $\acute{\epsilon}\acute{\alpha}\lambda\alpha\sigma\sigma\alpha$ ,  $\kappa\alpha\acute{\iota}$   $\pi\omicron\tau\alpha\mu\acute{\omicron}\varsigma$   $\acute{\upsilon}\pi\epsilon\rho\mu\epsilon\gamma\acute{\epsilon}\varsigma\eta\varsigma$ . In de eerste glosse kan echter mystieke speculatie schuilen. In  $\acute{s}\acute{e}\bar{y}\bar{a}$  is  $\eta$ , niet  $\acute{\epsilon}$ , bevreemdend, maar dat geldt ook voor de gewone etymologie, die van  $\tau\epsilon\acute{\alpha}$ - uitgaat, zie Boisacq 185. Er is niets tegen de veronderstelling dat de  $\eta$  van het synonieme en haast gelijke  $\acute{\eta}\bar{y}\bar{e}\omega$  (reeds Hippocrats) en  $\acute{\eta}\bar{y}\bar{e}\omega$  (att., Plato in den Kratulos) komt. Zeker zijn  $\acute{\eta}\bar{y}\bar{e}\omega$  en  $\acute{s}\acute{e}\bar{y}\bar{a}$  niet identisch (ondanks att. inser.  $\acute{\eta}\bar{y}\bar{e}\mu\acute{\omicron}\varsigma$  „zeef” en Curtius Greek. Verb. 503, vgl. Meisterhans<sup>3</sup> 87, 102.

<sup>1)</sup> Onjuist Güntert, Reimworthbildung enz. 128, die de historische volgorde juist andersom neemt.

die plaats dan ook precies, onvolledig desnoods maar niet onjuist, uitgedrukt moet weergeven: welnu, dat de Oceaan als rivier gezien de *op* iets, niet de *om* iets liggende zou zijn, lijkt onbegrijpelijk. Maar bovendien is het geenszins bewezen of ook slechts waarschijnlijk, dat aan de in het Indisch gewone uitgang van het participium medii *-āna-* in het Grieksch *-āno* zou beantwoorden. Intusschen, ook al zouden deze bezwaren wegvallen, een vergelijking van woorden in slechts twee talen is volgens het juiste principe van de Fransche school wel niet waardeloos maar toch onvolledig en onzeker.

Wie dan nagaat, dat *κῦμα* „golving > golven; golf” beteekent, dat *κυανός* de kleur der golven weergeeft, eerst tot de beteekenis „blauw” overgaande juist doordat dit woord van de wisselende kleur der golving gebruikt in het gelukkige Griekenland het vaakst de tinten van den *ἡεροφοιδῆς πόντος* (vgl. lat. *caelum* : *caeruleus* < *\*caeluleus*, z. bov. p. 241) mocht weerspiegelen en dat de volle vorm van dienzelfden wortel *\*κε(φ)ανος* geweest moet zijn, zal nu wellicht met meer vertrouwen in *ω-κεανός* (sc. *ποταμός* zelf van *πίπτω*, cf. *δι-πετῆς ποταμός* bij Homerus) de grensrivier der aarde zien; als rivier hebben de ouden den oceaan opgevat, wat ook reeds blijkt uit de vele plaatsen waar als van een rivier van zijn *ῥόος* of *ῥοαί* zijn stroomen” (vgl. ook Hdt. 4, 8) gesproken wordt. Uit de Ilias blijkt dat het beste, wanneer men daar leest:

Υ 7: οὔτε τις οὖν ποταμῶν ἀπέην, νόσφ' Ὀκεανοῖο en  
 Ξ 244 ἄλλον μὲν κεν ἐγὼ γε θεῶν αἰειγενετῶν  
 ῥέα κατευνήσαιμι, καὶ ἂν ποταμοῖο ῥέεθρα  
 Ὀκεανοῦ, ὅς περ γένεσις πάντεσσι τέτυκται

eindelijk het uiteinde van het Achillesschild in Σ, het einde van de beschrijving

ἐν δ' ἐτίθει ποταμοῖο μέγα σθένος Ὀκεανοῖο  
 ἄντυγα παρ πυμάτην σάκεος πύκα ποιητοῖο.

Dus, vatten we samen: *Ὀκεανός* een rivier, maar een bijzonder sterke machtige rivier, met strooming natuurlijk, die is *γένεσις πάντεσσι*. Wie aan de dubbele beteekenis van *κῦμα* denkt: „golving” en = „τὸ γεννώμενον”, zal waarschijnlijk met mij hierin een eigenaardige bevestiging zien van deze woordverklaring, uit een tijd dus waarin men zich het woordverband ook van *ωκεανός* met *κῦμα* en *κυεῖν* nog eenvoudig en duidelijk bewust was.

Maar wat is dan het woord in zijn samenstellende deelen, wat is: *ω-*? Dat invloed van *ωκύς*, *ωκέα* hier bespeurd zou moeten

worden, is wel allerm minst waarschijnlijk, ligt ook nergens in de voorstelling, die van den Oceaan gegeven wordt, ja, is geheel in strijd met zijn beschrijving als ἀλαλα-ρρείτης „rustig stroomend” II 422.

Om dit woord dan te verklaren, heeft men, indien ik mij niet vergis, aan ὀβριμός „zwaar, geweldig, sterk” naast Hesychius βριμός· μέγας· χαλεπός te denken, die met βριθω, βριαρός in verband staan vgl. Hom. Βριάρεως en Ὀβριάρεως en hierin leeft dan vermoedelijk het ὀ-, ᾶ- voort dat uit συμ- ontstaan „samen, dezelfde” of eenvoudig een versterking van het begrip beteekent. Zoo staat ὀγάστωρ naast ἀγάστορες· ἀδελφοί (met hetzelfde ᾶ- = oind. sa-garbhya-) δίδυμοι, vgl. Schulze Quaest. ep. 495, 500. Brugmann heeft hier, zooals bekend is, een zeer oude „praepositie” meenen te ontdekken (het laatst I.F. 29, 241 en Grundr.<sup>2</sup> II, 2, 816), waaraan hij dezen vorm geeft: ḗ, ḡ. Hier ligt nu een aanzienlijke moeielijkheid aan de oppervlakte: gr. ἀδελφός, ἀδελφεός (vgl. daarover Wackernagel Sprachl. Unters. Hom. 52) is toch niet ondanks de scepsis van Wackernagel t.a.p. te scheiden van oind. sa-garbhya- „co-uterinus”; en is dit juist, dan moet men voor ᾶ-γάστωρ en ὀ-γάστωρ idg. resp. συμ- en so- veronderstellen, zooals Meillet ook inderdaad doet Mém. soc. ling. 13, 218. 220; dat ᾶ- meest voorkomt, niet ᾶ- (in ἀθρός att. is de ‘ niet meer de oorspronkelijke spiritus asper, maar jong), kan, zooals ook Meillet opmerkt, een gevolg van psilosiszijn, bij ἀδελφός en ἄλοχος bovendien een gevolg van aspiratendisimilatie, terwijl bijv. ἀπλός duidelijk voor συμ- pleit. Dat in deze en dgl. woorden, die Schulze Quaest. ep. 500 opsomt, een bleek ḗ/ḡ „daar” zou te zoeken zijn, zooals Brugmann Grundr.<sup>2</sup> II, 2, 817 aanneemt, is voor hem onmogelijk die zich voorhoudt, dat „één” en „samen” (dit zelf ook: idg. \*sem- „1”) voortdurend en overal in elkaar overgaan en dat het toch onmogelijk is, bijv. reeds naast ἀπλός: *simplus*, in de glossen bij Hesychius ὀγάστωρ: ἀγάστορες twee verschillende woorden te zien. Neen, wij moeten deze vormen, idg. συμ-/so- en ḗ/ḡ wel zeer principieel uit elkaar houden; de voornaamste steun van een idg. ḗ/ḡ „daar”, waardoor wij inderdaad er van mogen spreken als van een bestaande grootheid, is het verbale augment; daar komt nog bij de beteekenis, die het vaak in het Oudindisch heeft „tot iets naderend > een weinig, lichtelijk”, z. Brugmann t.a.p., Bèchtel Lexil. Hom. 153 bijv. pīta- : ā-pīta „een beetje geel” „gelig”, ā-bhugna- „een beetje gebogen”, zooals gr. βαιός (Hes.): ἡβαιός (te lezen: \*ἡβαιος?), maar ook ἦ „waarlijk” is mogelijk hiermee verwant Froehde Bezz. Btr. 7, 328. Zonder twijfel heeft Brugmann met zijn beteekenis „daar” voor het augment een gelukkige gedachte

gehad; daar komt bij, dat in het Oind. *ā* voorkomt met Abl. als „van-af”, met Locat. als „te” met Acc. als „naar toe”. In het Vedisch is het dus zeer duidelijk, om de woorden van Speyer Ved. u. Skt. Syntax § 87 over te nemen, dat „es die Bedeutung des Casus hervor hebt”, maar nog gewichtiger dan de casusrectie en de beteekenis van *ā* is de verwijzing naar den persoon die spreekt, zooals blijkt uit (Speyer ib. § 90, 4: *ā samudrāt tu vai purvād ā samudrāt tu paś-cimāt* eig. van, „zie daar, de oceaan voor mij en van, zie daar ginds, de oceaan achter mij, nl. naar mij toe”, vgl. voor het laatste juist zoo in het Grieksch

K 428 πρὸς μὲν ἄλδος Κᾶρές καὶ Παίονες ἀγκυλότοξοι

„van de zee afgerekend = (tot) aan zee liggen de Cariers enz.”

Φ 346 οὗτοι κραναὴν Ἰθάκην κατὰ κοίρανέουσιν,  
οὗτοι νήσοισι πρὸς Ἠλίδος ἱπποβότοιο

„tot aan Elis toe of in de richting van Elis” en tweedeelig zooals in het Oud-indische citaat

ν 109

δύω δέ τέ οἱ θύραι εἰσίν

αἱ μὲν πρὸς Ὀρέαιο καταίβεται ἀνθρώποισι,  
αἱ δ' αὖ πρὸς Νότου εἰς Θεωτέραι κτλ.

En nu het augment. Bekend is, dat het in het Oind. altijd het accent heeft zonder een enkele uitzondering (Whitney § 585), dat het daar de vorm heeft *ā* of *ā*, dat in het Grieksch naast *ε*- ook *η*- voorkwam: *ἡ*-(*ε*)*εῖδη*, att. *ἑώρων* < \**ἡ*-(*ε*)*οραον*, z. Brugmann Grundr.<sup>2</sup> II, 3, 11, Brugmann-Thumb. Gr. Gramm.<sup>4</sup> 308, vooral vóór vormen met idg. *u*, *z*, *r*. Verder is het de moeite waard op te merken, dat van het part. aor. Hom. *ἐρυγόντα* en *ἐρύγμηλος* „luid brullend”, loeiend, dezelfde *γ* weer voorkomt in *ἄρῳγή* „gebrul” naast *ἄρῳμαι* (dit eerst bij Hdt.) en dat Homerus van den wortel \**kel*- „aandrijven” slechts vormen van den Aor. heeft, terwijl *κέλλω* eerst in lateren tijd verschijnt.

Combineeren wij dergelijke gegevens, dan is de indruk zeer sterk deze, een indruk, die met de algemeene Ablauttheorien geheel overeenkomt: onder het accent *ě*, *ē*; zonder het accent *o*, *ō*. Niet alleen in het Grieksch en Sanskrit maar ook zelfs in het Avestisch zijn nog sporen aanwezig, dat dit „augment” tegenover het werkwoord zelfstandig heeft gestaan, maar reeds vroeg, vroeger dan de praepositionale praefixen, met het werkwoord tot een eenheid verbonden werd. Juist zooals in het Grieksch de volgorde is *προσ-έ-θεον*, niet \**έ-προσ-θεον*, wat denkbaar ware, juist zoo wordt in het Sanskrit en Avestisch de zgn. „praepositie” *ā* steeds onmiddellijk

voor het verbum geplaatst en gaat in zooverre voor boven andere praeposities, z. Delbruck Synt. Forsch. V (= Altind. Synt.) 437, Caland K.Z. 42, 172, Reichelt Aw. Elemb. § 528.

Voor het begrip dezer vormen is het dan goed te herinneren aan het deiktische *i*, *ī* en zijn tegenvoeter *u* in gr. *οὗτος*, dat. *τούτω* dat zeker uit idg. *\*so+u*, — cas. obl. *t*-vormen — is ontstaan en zoo overeenkomt met oind. *u-sáu*<sup>1)</sup>, waar dan *a* = idg. *e* in lat. *enos*, gr. *ἐ-μέ* enz. is. Dat gr. *οὗ-τος* oorspronkelijk geen „jij”-aanwijzing als inhoud had, heeft Brugmann Demonstrativ-pronomina 77 helder uiteengezet; hoe het daarin overging kan Homerus *Κ* 341 duidelijk maken, waar Odysseus zegt: *οὗτος τις, Διόμηδες, ἀπὸ στρατοῦ ἔρχεται ἀνὴρ*; Odysseus gaat achter Diomedes en wijst hem de richting, „waarin gij moet luisteren”; dat toch is het psychologisch moment, niet een pedante mededeeling „ik heb het al gehoord”. Het Grieksch kende immers — bij de comici blijkt dit op slag en stoot — *οὗτος* „hola, hei daar; wie ben jij daar”.

De moeilijkheid is nu, zie ik juist, deze deiktische *e*, *o*, *i*, *u* tegenover de gewone prothese-vocalen, bijv. in het Grieksch reeds *ε*, *α*, *ο*, hun eigen plaats aan te wijzen, te meer daar deze zonder twijfel als gekleurde vervroegde inzetten van de stem te beschouwen en dus zuiver phonetisch te verklaren zijn als klankuitwassen. Ik neem voorloopig aan, dat zij niets met elkaar te maken hebben, en vraag slechts, of tusschen *ē*, *ē*, *ō*, *ō* — naast de doorsnede in *ē*, *ē* beklemd, *ō*, *ō* onbeklemd — een andere rechthoekig snijdende loopt *ē*, *ō* „hier” *ē*, *ō* „daar”. Te bewijzen zal dit laatste wel nimmer zijn, maar psychologisch heeft het veel voor. Van den wortel *\*kel-* „drijven; stuwen” zouden zoo tegenover elkaar staan:

Praes. *\*ō-kél-mi*: „hier drijf-ik” of *kél-mi* „drijf-ik”

Impf. *ē-kel-ū* : da’ar drijf-’k”.

Bij de verba met *i*, *u*, *ī*, *ū*, *ī*, (*ī*), *r*, *l*, *m*, *n*, beginnende is nu het gedrag van Oudindisch en Grieksch verschillend: indien *ē* het augment is geweest, verwacht men: idg. *ei*, *eu*, *er*, *en* enz.; het Grieksch echter heeft hier *ī*, *ū*, *ἐμμαν* (*emm-* of *ē-m-*), enz., het Sanskrit geeft *āi*, *āu*, *ār*: bijv. *ā-urnōt* „hij omgaf. In het Grieksch zijn slechts enkele vormen met *η-* overgebleven, bijv. *ἡ-(ἐ)ίδη* „wist”; grooter was de groep waar *ἐλλ-* *ἐμμ-* enz. uit *ē-sl*, *ē-sm-* ontstond. Ten slotte is het onmogelijk om zooals ook nog Brugmann doet (Grundr.<sup>2</sup> II, 3, 12) *ᾤζον* uit *\*ē-ozd-* te verklaren, evenzeer als Brugmann zelf t.a.p. 18 *ī*, *ū* in de geaugmenteerde

<sup>1)</sup> Dat oind. *asáu* met lat. *iste* (wortel *es-*) zou samenhangen (v. Ginneken Principe ling. psych. 111) is volmaakt ongelooflijk.

tijden terecht niet uit  $\varepsilon + i$ ,  $\varepsilon + u$  wil verklaren. Wij zullen dus de boven opgestelde formuleering moeten inruilen tegen een eenvoudiger specimen: het zgn. augment was  $\varepsilon$  of  $\bar{\varepsilon}$ , had altijd het accent, de lange vocaal handhaafde zich voor liquidae enz. en mediae het langst;  $\delta$  en  $\bar{o}$  hadden nooit den klemtoon. Naar de tegenstelling: praesens  $\tilde{\varepsilon}$ , impf.  $\bar{\eta}$  ( $= \tilde{\varepsilon} + \tilde{\varepsilon}$ ), of praesens  $\tilde{\alpha}$ , impf.  $\tilde{\alpha}$  (uit  $\tilde{\varepsilon} + \tilde{\alpha}$ , een gewone grieksche contractie) ontstond  $\tilde{i}$ ,  $\tilde{u}$ ,  $\tilde{o}$ :  $\tilde{i}$ ,  $\tilde{u}$ ,  $\tilde{o}$ . Wat eindelijk de beteekenis aangaat, deze was niet zoozeer:  $\varepsilon$ ,  $\bar{\varepsilon}$  „daar = toen”, tegenover  $\delta$ ,  $\bar{o}$  „hier = nu”, het eerste mét, het tweede zónder nadruk, als wel het onderstreepen van het gebaar, de stem: tegenover het vanzelfsprekende, onnadrukkelijke, centrale van den 1<sup>en</sup> persoon <sup>1)</sup> (ook bindvokaal  $o$ ,  $\bar{o}$ !) = het tegenwoordige, het aanwezige  $\sim$  het aanduiden van het andere (2<sup>e</sup>, 3<sup>e</sup> persoon, bindvokaal  $\varepsilon/\bar{\varepsilon}$ ), het niet tegenwoordige of toekomstige: het verleden; de  $i$ -deixis is vermoedelijk sterk centraal geweest. Mogelijk-kerwijs dus bijv. van wortel *bhan-* toonen

praes. *\*bhan- $\tilde{i}$ -( $\bar{o}$ )*,  $\Phi\alpha\acute{\iota}\nu\omega$ , ev. *o-bhan- $\tilde{i}\bar{o}$*

praeter. *\acute{\varepsilon}-bhan-* *\*\acute{\varepsilon}\Phi\alpha\nu\omega*

fut. *bhan-e-<sup>2)</sup>*  $\Phi\acute{\alpha}\nu\acute{\epsilon}\omega$

Zoo is dan in het woord, dat ons bezighoudt,  $\acute{\alpha}\nu\epsilon\alpha\nu\acute{o}\varsigma$  de sterke wortelvorm  $\acute{\alpha}\nu\epsilon\alpha-$  en de onbeklemdheid in de  $\omega$  geheel met elkaar in overeenstemming en de oorspronkelijke beteekenis kan dan geweest zijn: „deze groote ( $\bar{o}$ ) f\acute{e}l-gezwóllen (stroom)”. In moderne woorden uitgedrukt is dit natuurlijk slechts een armoedige benadering.

<sup>1)</sup> Een oogenblik komt de vraag van de persoonsuitgangen op, of niet juist zooals het Grieksche drama niet boven de drie tooneelspelers uit is gekomen, zoo ook de taal dit schema nog verraaft: *ik* (bindvokaal  $o$ ), *jij* ( $e$ ), *hij* ( $e$ ), *ik* en *jij* ( $=$  „wij”:  $o$ ), *jij* en *hij* („jullie, gij”:  $e$ ), *ik* en *hij* („wij”  $o$ ). Een meervoud van *hij*’s, *zij* dus, werd door dezelfde vorm uitgedrukt, zooals het Baltisch tot op den huidigen dag zich weer voor 3 pl. in het verbum met 3 sing. „vergenoeft”.

<sup>2)</sup> Misschien ging in zijn latere tijdsaanduiding het Futurum dus samen met het verleden: *bhan-\acute{\varepsilon}-\bar{o} >  $\Phi\alpha\nu\acute{\epsilon}\omega$  naast anders geschikt *\acute{\varepsilon}-bhan-*:  $\acute{\varepsilon}-\Phi\alpha\nu-(\eta\nu$  bijv.), maar dit blijft zeer onzeker. In het augmentlooze karakter zijn Praesens en Futurum één.*

## EXCURS VII.

Een van de zonderlingste mythen der Grieken behelst het verhaal van de geboorte van Athena, voor welks bijzonderheden ik verwijs naar Dümmler in Pauly-Wissowa II 1985 vlg., 2007. Het blijkt wel, dat Zeus-Athena onder de oudste goden der Grieken moeten behoord hebben, Athena zal dan oorspronkelijk een natuursymbool zijn geweest aanbeden in verband met den kultus van het stralende hemelgewelf, van Zeus. In haar leeft, dunkt mij, duidelijk het oude verhaal voort van den god van het hemelgewelf, wiens hoofd werd stuk geslagen, waarna de hemel bevrijd was en voor menschen geopend als bron van warmte en vochtigheid.

Wij hebben hier, zie ik juist, op de minst begrijpelijke bijnamen van Athena te letten, vooreerst *Τριτο-γένεια* een raadselachtig epitheton. Hesychius deelt het volgende mede: *τριτώ· ῥεύμα (l. τρήμα?) τρόμος, φόβος*; het laatste slaat vermoedelijk op de opvatting van het volk sv. *Τριτο-γένεια· ἡ τὸ τρεῖν ἐνγεννώσα τοῖς ἐναντίοις*. Van meer belang is: *τριτώ· Νίκανδρος ὁ Κολοφώνιος φησι τὴν κεφαλὴν καλεῖν Ἀθαμᾶνας*, deze glosse is in tweeerlei opzicht te bepaald om of onjuist te zijn of uit *Τριτο-γένεια* gedistilleerd. Eindelijk voeg ik uit Hesychius hier nog bij: *Τριτοπάτορας· ἀνέμους ἐξ Οὐρανοῦ καὶ Γῆς γενομένους, καὶ γενέσεως ἀρχηγούς. οἱ δὲ τοὺς προπατόρας*. Dat Athene uit de *κεφαλὴ* van Zeus geboren werd, is zeker het oudste van dezen mythe (Pauly-Wissowa II 1990); in het Theogoniefragment van Chrysippus (Bergk Kl. Schrift. II 635, vgl. Pauly-Wissowa II 1985 vlg.) heet het echter *παρ(ὲ) κυρυφῇ τριτωνος ἐπ' ὄχθησιν ποταμοῦ*. Gr. *κεφαλὴ* is hetzelfde woord als ndl. *gevel* „top, nok”; zeer zeker is het dan thans gerechtvaardigd te vragen, of dit *τρίτω* met *κεφαλὴ*, *κορυφὴ* een eenheid vormt. De mededeeling van Hesychius over *τρίτω* = *κεφαλὴ* niet er te betrouwbaar uit en aan te nemen, dat de *Ἀθαμᾶνες* wegens de overeenkomst van hun naam met *Ἀθᾶνᾶ* tot een abstractie *τριτώ* = *κεφαλὴ* zouden zijn gekomen, is wel het toppunt van onwaarschijnlijkheid.

Nu komt het op talrijke plaatsen in Griekenland voor, dat

baetylen, dondersteen en in den reuk van heiligheid stonden en werden vereerd als bewijs, dat Zeus daar uit de wolken in den vorm van een bliksem omlaag was gedaald en de aarde had bezocht; in Acarnanië (Bull. corr. Hell. II 515) is zulk een steen gevonden, die het opschrift draagt *Ἀθανᾶς Διός*. Dit, maar ook de kannibalische stemming, die sommige dezer mythen zouden gaan verraden (Kronos zijn eigen kinderen opetend, Metis in zijn eigen lichaam verbergend enz.), indien men hen niet als natuurmythen wilde verklaren, wijst er zeer welsprekend op, dat wij hier inderdaad een soort overspannen beschrijving van natuurverschijnselen voor ons hebben; van welk verschijnsel is volkomen duidelijk: van het onweer. De stukken steen, de baetylen, zijn het instrument, waarmee de zwangere hemel door den Hemelschen Smid wordt gespleten, stroomen vuur en regengudsen breken op de aarde neer, de hemel is bevrijd, verlost, het looden zwerk schuift weg en geeft de zon en de koperblauwen hemel aan de menschheid terug als in Beethovens Pastorale, die zoo duidelijk bevrijding ademt,

*ἡέλιος δ' ἀνόρουσε < λιπὼν κευθμῶν ἀλεγεινὸν >  
οὐρανὸν ἐς πολύχαλκον, ἢ ἀθανάτοισι φασίνοι  
καὶ θνητοῖσι βροτοῖσιν ἐπὶ ζεῖδρον ἄρουραν* (γ 1 sqq.)

met een kleine afwijking van den ouden dichter, die nog zoo goed den zomerhemel kende, blauwend goud tot strak koper toe door-gloeid.

Denken wij thans weer aan Herodotus' verhaal (4, 158) van de gezegende plek, „waar de hemel doorboord was” (z. b. p. 169), dan komt ons nu de opvatting van de Theogonie uit het brein van Chrysippus ook begrijpelijker voor: Zens bevreesd voor de voor-spellingen, dat *Μῆτις* hem een zoon zou baren sterker dan hij zelf, grijpt haar met zijn handen en bergt haar in zijn eigen lichaam, zooals Hesiodus het uitdrukt (Theog. 892)

*ἵνα μὴ βασιλῆίδα τιμὴν  
ἄλλος ἔχοι· ἰὶδς ἀντὶ θεῶν αἰετιγενετᾶων.*

Metis echter werd zwanger van Athena (*κύσατο*), doch haar bracht ter wereld (*ἔτικτε*) de Vader van Goden en menschen *παρ κορυφῇν Τρίτωνος ἐπ' ὄχθῃσιν ποταμοῖο*, zooals wij boven zagen.

Zoo komen dan ook bij Hesiodus Theog. 924 juist aan het eind van het vers, waar gewoonlijk oude woorden, oude vormen, onbegrepen ook wel, worden ondergebracht voor: *γλαυκῶπιδα Τριτογένειαν* en *ἀγέστρατον ἀτρυτώνην*. Wat zijn deze namen? Het minst begrepen hebben zij veel kans het oudste te zijn en met

de juist besproken allegorische mythe van het onweer en den bliksem in verband te staan. Laat ons in deze richting een oogenblik zoeken.

Naast *τρίτω* = *κεφαλή* of *φέυμα* (*τρήμα*?), *τρόμος*, *φόβος* en *Τρίτο-γένεια* is *Τρίτων* natuurlijk niets anders dan de nadrukkelijke substantiveering van adjectiva of minder persoonlijke substantiva is, zooals Solmsen zeker bewezen heeft, Btr. z. griech. Wortforsch. 53 vlg., juist zooals het bekende drietal: *οὐρανός*: *οὐράνιος*: *οὐρανίων*. Nog verder heeft zich dan *ἀτρυτώνη* ontwikkeld, dat zeker weer latere vervrouwelijking is van *\*ἀτρυτων*. Wat kunnen wij met deze woorden beginnen <sup>1)</sup>?

Wij herinneren of overtuigen ons, dat *Τρίτο-γένεια* zekersamenhangt met *Τρίτων* en *Ἀμφι-τρίτη*, bij Hom. nog niet de gemalin van Poseidon maar de personificatie van het bruisen van de zee, vaak met woorden als *ἀγέ-στονος* gesmukt; naast *\*ἀτρυτων* denken wij dan reeds spoedig parallel met *Ἀμφι-τρίτη* aan den koning van Thyrs *Ἀμφι-τρύων*, ook daar dezelfde personifieering op *-ων*; want het kortweg een participium te noemen is bij dezen *-n*-stam zeker niet mogelijk.

Dan lijdt het al spoedig geen twijfel meer, of wij zijn hier in aanraking met de bekende wortel *ter-*, waaraan Flensburg een monographie heeft gewijd, die eerst met *i* en *u* versterking voorkomt (formule *\*ter+ēi-*, *\*ter+ēu-*) en dan daaraan weer verschillende consonantische aanwassen vertoont.

Materiaal voor deze beschouwing vond ik later ook reeds verzameld in Wood's studie: *ax*, *axi*, *axu* N°. 296—311, waar men meer stof, ook van zeer explosieven aard kan vinden. Voor de beteekenis, die ons hier bezig houdt, „boren” (< „ronddraaien”) komen voornamelijk de volgende woorden in aanmerking:

A. *ter* + bindvokaal *e/o*: oind. *tṛātti* „doorboort”, gr. *τέρε-τρον* (: *τερ-ε/ο* = *φέρε-τρον* en *φαρέ-τρᾶ* : *φέρω*), lat. *terebrā* „boor”, gr. *τορός* „doorborend” van het geluid; vgl. gr. *τῆρής* (*τᾶ* < *i* wijst op een *set-* wortel, *ter-ē-*, vgl. *τετραίνω*. „boor” < *-trā-n-jo*, waarschijnlijk analogisch naar oude *n*-stammen, zooals *φαίνω*, *περαίνω* enz.; daarnaast *τι-τρώ* < *\*-trā-jo*); voor *τῆρής* „scherp” vgl. *πῆρής*: lat. *prōnus*. Het participium *τρητός* < *\*trā-to-* ook met *τᾶ* < *i*. *\*ter+ē-* nog duidelijk in *τερη-δών* „houtworm”.

B. *ter+i-* element, formule *\*ter+ēi-*: lat. *trī-vi*, *trī-tus*, *dē-trīmentum* „slijtage, nadeel”, oorspr. ook „boorsel”? Hierbij hoort dan gr. *τρίτο-* naast gr. *τρητο-* „doorboord”. Vgl. gr. *τρίβω* „slijt”, *τρίβων* „versleten pak”.

<sup>1)</sup> Aan de oude verklaring van *Τρίτο-γένεια* enz. met *τρίτος* houdt Kretschmer Glotta 10, 38 vlg. vast.

C. *ter+u-* element, formule *\*ter+ēu-*: gr. *τρῦπάω* „doorboor”, *τρῦ-μη* „gat”, vgl. *άλι-τρῦτος γέρων* „door de zee gesleten, tegen het weer gehard”.

Dat hier in het Grieksch en elders zulke eenzame splinters zijn rondgestoven, is minder zonderling voor hem, die op zoo veel plaatsen in de indogermaansche talen een vroeger grooteren rijkdom of veelzijdigheid door het historisch kleed heen ziet en Meillet komt dit alles nog aannemelijker maken (*Mém. soc. ling.* 19, 185) door er op te wijzen, dat dergelijke bijzonderingen en vooral de tegenstelling in het oind. *tárati*: *tiráti* alle hun gereede verklaring vinden, zoodra men hier uitgaat van een oud athematisch praesens, dat in de verschillende zich (ver)vormende indogermaansche dialecten op verschillende tijd en plaats op verschillende wijze door meer levensvatbaar en levenskrachtig taalmateriaal vervangen werd.

Men kan aldus tot de volgende opvatting geraken. In de oude voorstelling leefde de voorstelling van den dondergod, die zijn kop, den donderkop, zooals ook wij nog zeggen, tegen den wind opstak en de geheele hemel weldra overtoog. Een geweldige slag, vaak gevolgd door het neervallen van een steen, den „steenhamer” en de steenen donderkop was gespleten of doorboord, vuur (*γλαυκ-ᾶπις* „met de groen-flitsende oogen”) en water, de „rivieren des hemels” van den Rg-Veda waren opengezet en na groote angst begon de bevrijding en opleving van de natuur.

Men geve zich daarbij wel rekenschap van het karakter van dit soort onweer, dat van het verschijnsel in ons klimaat aanmerkelijk afwijkt door zijn regelmatig optreden, zijn korten duur en zijn buitengewone heftigheid; wie denkt niet aan den *νεφελη-γέρετα Ζεύς* die door de Grieken geestig geparodieerd werd met hun karakteristiek van Pericles als den *νεφελη-γέρετα Ζεύς* „de wolken, donderkoppen, koppen zamelende” leiders. Philippson zegt dan ook in zijn uitmuntend boek, *das Mittelmeergebiet*<sup>3</sup> 115: „fast täglich beobachtet man im Mai, Juni und September in den Nachmittagsstunden dunkle Wolken an den höheren Bergen, während über den Niederungen der Himmel vielfach ungetrübt bleibt. Selten zerstreuen sich diese Wolken gegen Abend wieder, ohne dass es zum Regen gekommen wäre, in der Regel entladen sie sich in oft heftigen Nachmittagsgewittern. Im Hochsommer nimmt die Häufigkeit der Gebirgsgewitter ab aber sie fehlen auch dann nicht und richten zuweilen in den Gebirgstälern furchtbare Verwüstungen an durch Überschwemmungen und Hagelschlag”.

De doorboorde donder„kop” gaf vuur en neerstroomende regen, en siddering beving den mensch bij het knallen van den donder:

is het mogelijk dat zoo de interpretamenten van Hesychius duidelijker woorden — indien men overweegt dat juist van deze wortel *ter-* ook *τρέω* (*tres-*), *τρέμω*: *tremo*, *trepidus* enz. komen —, waar hij geeft: *κεφαλῇ*, *ῥέμμα*, *τρόμος*, *φόβος*.

Wie was dan deze *παλλὰς Ἀθῆνᾶ*? Het historische *Ἀθηνᾶ* is, zooals vaststaat, uit *Ἀθῆνα(ι)α* „de Atheensche” samengetrokken; maar de stad *Ἀθήναι* heette toch weer naar haar, de stad der Athene's. Ik heb hier eerst aan een beteekenis „onsterfelijk” gedacht en deze meening later ook aangetroffen bij Fick-Bechtel Gr. Personennam.<sup>2</sup> 437, die *Ἀθάνατος* vergelijken. Maar deze inhoud is te vaag en vooral in dezen kring van voorstelling als de oorspronkelijke beteekenis ondenkbaar. Maar wel is van de *γλαυκῶπις*, van de *γόργω* in hooge mate waar, dat haar vuur „niet te blusschen, dooven, stelpen, verduisteren” is; dat was de beteekenis van den oind. wortel *dhvan-*, die zich ook in de richting van „verklinken, wegsterven van het geluid, klinken” ontwikkelde, zooals Whitney Wurzeln-Verbalformen 86 terecht aanneemt, vgl. bijv. in het Griekschen een fijne uitdrukking als II 78

ἀλλ' Ἐκτορος ἀνδροφόνου

Τρῶσιν κέλευοντος περι-άγνυται

of het wel bekende *ἄσβεστος γέλως*. Dat wij ook hier met een *sef*-wortel te doen hebben, blijkt uit vormen als: aor. *ádhvānīt*, en part. *dhvanita-* naast *dhvāntá-*. De beteekenis van gr. *θνήσκει*, *θάνατος*, *ἔθανον* „sterven” ontwikkelde zich uit „uitgebluscht worden, uitgaan”, juist zooals de Romeinen in den tijd van Augustus *exstinguere*, *exstingui* gebruikten.

Is de vorm *ἔαν* — dan met oind. *dhvān-* in het participium te vergelijken? Gewoonlijk zien met in het laatste een vorm met ingedrongen *n* in plaats van *dhvā-tá-* met *ā < ṛ-*. Ook het substantivum *dhvāna-* is hier een onbetrouwbare steun<sup>1)</sup>, het heeft waarschijnlijk het welbekende *ā* = idg. *o*, type *φορᾶ*. Tegen de zgn. Dehnstufe bestaat echter voor een zoo oud woord geen bezwaar: idg. *\*dhvan-e/o-* ~ *dh(u)ān-* met *ā*-privativum samengesteld beteekende dus: „de godin, de macht die geen blusschen, geen vernietiging kent”, wat zich geheel met het bovenstaande dekt. Morphologisch hebben wij hier dan Streitbergs bekende type: *κλώψ* „dief”: *κλέπτω*, *φάρ* „dief”: *φέρω*, vergelijk v. Wijk, Der nominale Genetiv. p. 7 vlg.<sup>2)</sup>.

<sup>1)</sup> De vorm *ádhvānīt* 3 S. Aor., die Fick-Bechtel Gr. Personennamen 438 opgeven, bestaat niet, wel *ádhvānīt*.

<sup>2)</sup> Deze oplossing schijnt mij beter dan uit te gaan van een oud *\*ā+svā-vo-* (≈ *svā-ró-s*), dus van een *uv*-participium, met dissimilatie in *v-v*. In beide gevallen is dit femininum van een samengesteld adiectivum opmerkelijk.

# REGISTER.

ARISCH.	Blz.		Blz.		Blz.
oind. ákravihasta-.....	99	oind. pñhāti.....	147	oind. dñk.....	200
oind. ákñi.....	201	oind. -ena.....	94	av. (gath.) ðemāna-...	203
oind. ágra-.....	64	oind. eva-.....	158	oind. devár-.....	196
oind. añcati.....	188	oind. óhate.....	181	oind. dyāti.....	197
oind. ádhvāñt-.....	261	av. kamarā-.....	168	oind. drañun.....	200
oind. ánu-vāvase.....	190	oind. kravis-.....	99, 242	av. Drug-...	147, 150, 151
oind. abhi-cara-.....	227	oind. kravy-ād.....	100	oind. drñhyati.....	144
oind. alāta-.....	50	oind. krūra-.....	99, 100	oind. dvesti.....	11, 25
oind. asrñyate.....	199	oind. krñri-kr.....	96	oind. dhñrvati.....	111
oind. avatā-.....	183	oind. ksñyati.....	141	oind. dhvan-.....	261
oind. avāñi.....	188	oind. ksāra-.....	144	oind. dhvanita-.....	261
oind. āvas-.....	155, 179	oind. ksñpāti.....	179	oind. dhvāna-.....	261
oind. avasa-.....	190	oind. ksññuti.....	233	oind. dhvāñtā-.....	261
oind. avi ~ ū.....	242	oind. ksñvidyati.....	180	oind. nadi.....	104
oind. avocam....	136, 180	oind. gadh-.....	8	oind. napāt.....	212
oind. āñri-.....	60	av. x'ara-.....	175	oind. napñr-.....	212, 216
oind. āñru-.....	198	mpers. x'āhar.....	210	oind. nauñ.....	200, 283
oind. āññ-.....	255	gath. x'eng.....	230	av. ni-dyā-.....	197
av. asru-.....	198	oind. jihvā.....	196	oind. ni-mayas-.....	131
av. aogñā.....	181	oind. takñsati.....	128	av. mnāna-.....	203
oind. ā praepositio ..	254	oind. tanóti.....	121	oind. pñcati.....	248
oind. ā- als augment..	255	oind. tñrati.....	260	oind. pñti.....	216
oind. ā-(pñta-)-.....	253	av. tā.....	214	oind. pñtra-.....	104
oind. āyu-.....	158	oind. taññti.....	128	oind. padā-.....	151
oind. āyú-.....	158	oind. tirāti.....	260	oind. pádyate.....	152
oind. asu-.....	62	oind. tirās.....	95	oind. papññu.....	39
oind. -Iya(ññ)-.....	85	oind. tuvis-.....	99	oind. parñña-.....	104
oind. úksati.....	182, 219	oind. trñpññti.....	259	oind. pávate.....	142
oind. uksñti.....	219	oind. trñyññ.....	177	oind. pññ-.....	151
oind. uksññ-.....	219	oind. dabhrā-.....	9	oind. pñññi-.....	104
oind. ugrā-.....	182	oind. dala-.....	58	oind. pññr.....	210, 214
oind. úcyati.....	219	oind. dálati.....	58	av. pññr-.....	214
oind. ucñhāti.....	2	oind. dávyas-.....	100	oind. pipñrti.....	215
oind. unññti.....	104	av. Dahāka-.....	150	oind. pipñpala-.....	215
oind. undññti.....	104	oind. dñti.....	197	oind. pipñpaka.....	215
oind. úpa-mññti.....	7	oind. dávane.....	25	oind. pipñpika.....	215
oind. urñ-.....	83, 161	oind. dñtā-.....	197	oind. pñvan.....	99
oind. usñs-.....	191	oind. dúvas-.....	1, 25	oind. pñvara-.....	80
oind. ūna-.....	187	oind. dúvās-.....	25	oind. putñr-72, 210, 215, 218	
oind. ūñna-vñññi-.....	18	oind. dññta-.....	24	oind. pññta-.....	142
		oind. dññra-.....	24	av. perññññ-.....	15

Blz.		Blz.		Blz.	
av. ptar.....	211	oind. vāmiti.....	186	av. vaśma.....	177
oind. bababa.....	214	oind. vāyati.....	177	oind. vratā.....	163
oind. bala.....	2	oind. vayas.....	177	oind. śakala.....	249
mpers. beš.....	21	av. var.....	163	oind. śāukate.....	164
mpers. brātor.....	200	oind. vāratī.....	157	oind. śanaīṣ.....	93
oind. bhinādmi.....	140	av. varay.....	161	oind. śavira.....	241
av. fra-ptərojat.....	104	av. varəsu.....	156	oind. śāsati.....	233
av. fra-manyente.....	117	oind. varyas.....	161	oind. śas(i).....	251
av.- fəđri, -ī.....	214	oind. Varuṇa.....	167, 171	oind. śākha.....	249
oind. magha.....	5	oind. varātha.....	162	oind. śitā.....	140
oind. maṇi.....	119	oind. varṣa.....	170	oind. śisāti.....	140
oind. mati.....	132	oind. varṣaṇa.....	167	oind. śisīra.....	140
av. maiff.....	117	oind. vālate.....	156, 158	oind. śū-gārbhya.....	253
oind. mānas.....	132	oind. vaś.....	84	oind. satya.....	95, 215
oind. mānyate.....	132	oind. vasa.....	191	oind. sāpati.....	185
oind. mānya.....	119	oind. yāsati.....	1, 191	oind. sarati.....	218
oind. mayate.....	131	oind. vasanta.....	190	oind. sisarti.....	200, 201, 218
av. (gath.) maraka.....	133	oind. vasar.....	190	oind. su.....	3
oind. marka.....	133	oind. vasavi.....	1	oind. sun.....	212, 218
oind. marcāyati.....	133	oind. vāsu.....	1, 2, 3, 190	oind. suvāti.....	155
oind. māstaka.....	116	oind. vasu-d(h)ā.....	5	oind. súvar, svār.....	230, 234
oind. mahā.....	98	oind. vaste.....	190	oind. súvati.....	284
oind. mahi.....	5, 98	av. vastra.....	190	oind. sūte.....	155
av. mahrika.....	133	oind. vahati.....	181, 220	oind. sūdayati.....	85
mpers. mādor.....	210	oind. vāgurā.....	182	oind. sūra.....	230, 241, 242
oind. mit.....	109	oind. vāghāt.....	181	oind. skan̄ti.....	142
oind. mitā.....	109	oind. vāti.....	154	oind. stri.....	219
av. minus.....	119	oind. vānt.....	154	oind. snāti.....	200
oind. minoti.....	109, 121	av. vār.....	161	oind. snāvan.....	39
av. mimara.....	132	oind. vāra.....	134	av. snāvar <sup>o</sup> .....	43, 75
oind. mīvati.....	131, 132	oind. vāri.....	161	oind. snāuti.....	200
av. mərək.....	133	oind. vāla.....	131, 156	oind. sphurāti.....	130
oind. mytā.....	133	oind. suff. -vā(n)s.....	86	oind. sphūrjati.....	137
oind. methi.....	109	oind. vijate.....	178	oind. syāti.....	197
oind. en av. -yas.....	85	oind. vidhyati.....	178	oind. srāvati.....	200, 201
av. yar <sup>o</sup> .....	57	oind. vip.....	178	oind. srotas.....	52
oind. yudh.....	138	oind. viśā.....	178	oind. svājate.....	182, 189
av. raōxsna.....	7	oind. vi-hāyas.....	167	oind. svañc(as).....	180
oind. rōcate.....	123	oind. vīra.....	241	oind. svadati.....	85
oind. kīyate.....	56	oind. vṛnōtī <i>omhult</i> 156,		oind. svanati.....	189
oind. vakti.....	180		162, 171	oind. svāpna.....	185
oind. vakrā.....	180	oind. vṛnōtī, -ati, -ite		oind. svarati <i>struall</i> ...	159
oind. vañkū-, a.....	187	<i>kīst</i> .....	157	oind. svārati <i>klinkt</i> ...	
av. varəhu.....	190	oind. vega.....	178		171, 175
oind. vāṇcati.....	187	oind. vėti.....	177	oind. svāru.....	176
oind. vāñcāyati.....	187	oind. veda.....	178	oind. svarga.....	176
oind. vatsā.....	182	oind. veda.....	178, 199	oind. hārati.....	122, 129
oind. vālati.....	183, 184	oind. vénati.....	178	av. hīzū-, hīzva.....	190
oind. vadhayati.....	185	oind. vepate.....	178	av. hunau.....	212
oind. vadhu.....	142, 185, 219	oind. vepāyati.....	178	av. huska.....	234
oind. vandhura.....	187	oind. veśā.....	177	av. hvar <sup>o</sup> .....	230
oind. vanate.....	187	oind. veš, viš.....	179		
oind. vanōtī.....	187	oind. volhar.....	220		

	Blz.		Blz.		Blz.
<i>TOCHARISCH.</i>		<i>THRACO-PHYRGISCH.</i>		<i>ἄρχ-αυρος</i> .....	
ekäcar.....	209	phryg. ἀδᾶκεί.....	127	Hes. ἀρχ-αυρος.....	231
macar.....	209	k in het Thraco-phryg.....	244	ἀγωνή.....	61, 78
mafar.....	209	ζ in het Thaco-phryg.....	244	ἀδελφ(ε)ός.....	253
päcar.....	209	ζεμεγω.....	244	ἄ-φεῖλον, -ος.....	185
pätar.....	209			ἀ(φ)είδω.....	184
pätr.....	209	<i>ILLYRISCH.</i>		ἀείρω ..	159, 164, 172, 176
pracar.....	209			ἄ(φ)ελλαί.....	14, 135, 155
procer.....	209	ves.....	2	ἀέξω.....	182, 233
ruw.....	163			Hes. ἄεσαν.....	165
soyü.....	218	<i>ALBANEESCH.</i>		Ἡσ. ἄετμα.....	155
tkäcer.....	209			Hes. ἀετμόν.....	155
waiwalan.....	156	avarī.....	164, 165	cypr. ἄζαῖ.....	7
wänt.....	154	hurðe.....	161	Hes. ἄζήται.....	249
wär.....	161	l'əð.....	56	ἄζομαι.....	217, 248
warto.....	163	majə.....	118	ἄημι.....	153
wärto.....	163	mal'.....	117	ἄηρ.....	155, 166
wlawoymar.....	156	mbare.....	7	ἀητέομαι.....	155
<i>ARMEEENSCH.</i>		mirs.....	7	ἄητο.....	155
ataf.....	43	mör.....	133	Ἡσ. ἄητο.....	155
artansr.....	198	motre.....	213	Ἀῖηνῆ.....	261
useh.....	60	üf.....	230	Ἀῖηνῆζε.....	246
bari.....	2	urte.....	161	Ἀῖηναι.....	261
darbin.....	8	val'ə.....	156, 157	ἄϊρός.....	253
dustr.....	210	vangu(?).....	187	αι- aan het slot van eerste	
gair.....	161	vjei.....	157	compositiedeeleu.....	89
gangur.....	187	per-vjelem.....	157	αἰέλουρος.....	158
gelum.....	156	vrende.....	161	Αἰθήρ.....	171
gog.....	181	zjař.....	161	αἰθυσια.....	70
gun.....	15			-αἰνω ..	80, 99
h.....	3	<i>GRIEKSCH.</i>		αἰόλλω.....	153, 158
hav.....	179			αἰόλος.....	153, 158, 159
jern.....	161	Hes. ἀβελίην.....	230	suff. -αιος.....	98
jein.....	122	Hes. ἀβέλιον.....	230, 232	αἰρέω.....	157
kalum.....	24	Hes. ἄβηρ.....	155	αἰσσω.....	166
kanamb-i.....	218	ἀγα.....	5	-αἰτερος, -αἰτατος.....	93
kar.....	24	ἀγαθός.....	5, 7, 9	αἰώρα.....	159, 166
kefe-k'.....	25	ἀγαθότερος.....	9	Hes. αἰωρήσας.....	159
k'ale.....	159	ἀγαθόμαι.....	5, 9	Hes. αἰωρούμενοι.....	159
k'aler.....	159	ἀγάλλω.....	5	Hes. ἀκαπόν.....	5
lav.....	2	ἀγαλλο.....	5	ἀκίς.....	103
mit.....	130	ἀγαμαι.....	5, 9	ἀκκιπήσιος.....	102
moit'.....	109	ἀγανός.....	5	ἀκμή.....	60
soil.....	243	ἀγαπᾶω.....	5	Hes. Ἀκμονίδης.....	170
sor.....	69	Hes. ἀγᾶσπορες.....	253	Ἀκμων.....	71
taigr.....	166	ἄγιος.....	248	ἄκρις.....	60, 76
tevem.....	25	ἄγλ-αυρος.....	165	ἄκρος.....	46, 60 77, 100
to(em).....	53	ἀγνός.....	248	ἀκτή.....	182
tofam.....	45	(φ)ἄγνυμι.....	183	ἀκνή.....	61, 78
var.....	162	ἀγρός.....	194	ἄκνω.....	99, 100
varem.....	162	ἀγρότερος.....	211	Hes. ἀλάβη.....	50
z-genum.....	190	ἀγυιά.....	70	Hes. ἀλειπτήριον.....	53
				ἄλειφαρ.....	43

	Blz.		Blz.		Blz.
ἤλεκτρυών.....	106	ἄπλως.....	253	βρίξω.....	211
ἤλεκτωρ.....	106	ἀπό-(F)ερσα.....	162	Hes. βριμός.....	253
ἤλέξω.....	106	ἀπο-ολλῦμι.....	41	βροτός.....	133
ἤλευρον.....	43	ἀπό-πληκτος.....	147	γῆ, γαῖα.....	6
ἤλέω.....	43	Ἀρέθουσα.....	147	γῆξέω.....	5
ἤλη(F)αρ.....	43	ἄρετάω.....	147	γαῖα.....	6, 99, 111
ἤλης.....	153	ἄρετη.....	147	Γαλαξ-αύρα.....	165
ἤλομαι.....	148	ἀρμονγή.....	248	γαλῶως.....	198
Hes. ἄλινόν.....	56	Ἀρμόδιος.....	248	γαῦρος.....	5
ἄλινω.....	43	ἀρμόζω, -όττω.....	248	γέγασα.....	5
ἄλι-τρυτος.....	260	ἀρμωστής.....	248	Hes. γέλουτρον.....	156
Hes. ἄλιφατα.....	43	suffix -αρος.....	80	γέμω.....	186
Ἀλκᾶ-(Σος) enz.....	79	Hes. ἄρταῖοι.....	147	γενέη.....	65
ἄλκαρ.....	106	ἄρβεστος.....	261	γεραι.....	80, 98
ἄλκι.....	106	ἄσκελές.....	143	γέραιρα.....	80, 98
ἄλλῃς.....	203	ἄσπαιρω.....	138	γεραίρω.....	99
Ἄλσο-ύδνη.....	184	(F)ἄστω.....	190	γεραρός.....	80, 98
ἄλοχος.....	253	ἄτενής.....	143	γέρων.....	99, 100
Hes. ἄλτῶς καὶ ἄλτρος.....	46	ἄτη.....	146	Hes. γεῦ.....	3
ἄν-αλιος.....	46	-ατος.....	93, 94	γᾶσσα.....	196
ἄμαλλα.....	131, 135	ἀτρυνώνη.....	259, 260	γαλυνῆπις.....	260 vlg.
Hes. ἄμαλλαι.....	131	ἄττα.....	213	γαλῶττα.....	196
ἄμαξα.....	64	αὐδάω.....	184	γλωχίς.....	196
ἄμάομαι.....	131	αὐδή.....	184	γόμφος.....	186
ἄμάω.....	120, 133	Hes. αὐκήλως.....	231	γόργω.....	261
ἄμείβω.....	131	αὐλός.....	221	γρύζειν.....	136
ἄμείνων.....	30	αὐξάνω.....	182, 233	gl. γυάλας.....	243
ἄμέργω.....	132, 133	Αὕξω, -ησία.....	203	γύαλον.....	241, 243
ἄμέρδω.....	132, 133	αὔρος.....	234	Hes. γυαλός.....	243
Hes. ἀμερεῖν.....	133	gr. (-)αυρ- „water“.....	165	Γύαρος.....	243
Hes. ἀμεύσασθαι.....	131	αὔρα.....	166, 170	Hes. γύελον.....	243
Hes. ἀμευσι-επής.....	131	αὔω.....	191	γυλός (mek Hes.).....	243
Hes. ἀμῖξαι.....	43	aeol. αὔως.....	231	Hes. γυλλάς.....	244
corinth. ἀμοίφα.....	131	cret. ἀφ-αίληται.....	232	Hes. γύλλιον.....	243
ἀμφί-πολος.....	227	ἀφραδής.....	247 vlg.	γυνή.....	217
Ἀμφι-τρίτη.....	259	ἄχην.....	6	γῦρός.....	241, 243
ἀν-α-γινώσκειν.....	136	Ἀχίλλειος ῥίξα.....	141	δᾶήρ.....	196, 198
Hes. Ἀναξί-δώρα.....	202	Hes. βαβάζειν.....	214	δαΐ.....	25, 26
ἄν-αυρος.....	165	Hes. βαβαί.....	214	δαῖδαλος, -άλλω.....	158
ἀνθήλη.....	14	βαβαῖ.....	215	Hes. δαιδύσσεσθαι.....	30
ἄνθρωπος.....	185	Hes. βάβανκα.....	214	δάφιος.....	26
ἄντλος.....	72	Hes. βαβάκινος.....	214	δαίνυμι.....	197
ἄντρον.....	72	Hes. βάβακοι.....	214	Hes. δαλή.....	58
ἄξινη.....	63, 64, 69	βαίος.....	253	Hes. δάλλει.....	57
ἄξων.....	64	maed. βέδου.....	184	δάμαρ.....	202
ἄολλής.....	158	Hes. βέλα.....	157	Hes. Δάμεια.....	201
ἄορ.....	165, 176	βέλτερος.....	2	δάνος.....	25
ἄορτήρ.....	164	βελτίων.....	2	δασπλήτης.....	202
ἄοσητήρ.....	250	Hes. βεσόν.....	2	δατέομαι.....	58, 197
ἀπ-αλείφω.....	33	βλάβω, -πτω.....	145	cret. δδ-ζ.....	249
ἀπειλέω.....	113—116	βοηθός.....	250	δεῖνυμι.....	136
ἀπειλή.....	114	Βριάρεως.....	253	δεινός.....	11
ἀπ-ήυρα.....	162	βριαρός.....	241	δέδ(F)οικα.....	11

	Blz.		Blz.		Blz.
δ(Ϝ)έος.....	24	(Ϝ)ϕυδνον.....	184	έρμην-.....	174
δέμνιον.....	197	Ϝ(Ϝ)ειπον.....	180	Hes. "Ερμηνιοι.....	174
-δεμνον.....	197	δέλδωρ.....	150	suffix -ερνα.....	251
δέρω.....	200	δ(Ϝ)έρση.....	165	έρύγμηλος.....	254
δεσπότης.....	202	έρται.....	136	έργόντα.....	254
δέχομαι, δέκομαι.....	196	έρτο.....	58	έρυμαι.....	163
δήιος.....	25, 26	cyp. έρητασату.....	163	έρυμαι.....	162, 171
δηλέομαι.....	56, 57, 158	έξωνον.....	261	έρυσίβη.....	149
δηλήμαν.....	57	suffix -εῖν van part.....	70	έρυσί-πελας.....	149
δηλός.....	14	Ϝ(Ϝ)ῖδον.....	178	(Ϝ)έρύω.....	162
δημα.....	197	(Ϝ)ῖδος.....	178	(Ϝ)έρπερος.....	190
δη-μήτηρ.....	23, 202	(Ϝ)εκα.....	178	(Ϝ)ῖσται.....	190
διά.....	25	είκων.....	178	Hes. έτά.....	4
διαβάλλω, -ομαι.....	143	είληφα.....	2, 8	εταίρα.....	80
διάκονος.....	123	εί(λ)λω, -έω.....	157	εταρός.....	80
att. δια-ττάω.....	250	είλον.....	187	ετήτυμος.....	4
διάδωκω.....	7	είλυω.....	156, 171	(Ϝ)ῖτος.....	182
διδωμι.....	25	είναιτερες.....	198	ῖτυμος.....	4
δ(Ϝ)ίς.....	25	είρηκα.....	183	εύ.....	3
διστάζω.....	24	είρω.....	163	εύδω.....	81
Hes. διφδέρα.....	53	(Ϝ)ῖων.....	185	Hes. εύείρω.....	163
Hes. διφδερ-άλοιφος.....	53	κυρός.....	160, 196, 197	εύμαρης.....	120
δίειος.....	113	έλάνη.....	157, 159	εύνις.....	187
δο(Ϝ)χν.....	25, 26	ελκύω.....	46, 105	εύρος.....	83
δολιχός.....	201	ελεῖν, -εσσει.....	157	εύρύς.....	83, 161, 167
ιθλος.....	58	ελεχίρομαι.....	156	suffix -ευς.....	15
δορκάς.....	200	έλω.....	97, 160, 162, 181	εύς.....	3
δόφεναι, δούναι.....	25	Ελένη.....	232	εύφρονη.....	97
δοῦλος, δώλος.....	233	Hes. έλένη.. 150, 157, 232		εύχομαι.....	181
δοῦλος.....	24, 26	Hes. έλέσσει.....	157	εχίνος.....	63, 64
δράκων.....	200	ελί(κ)-ωψ.....	156, 158	εχίς.....	63
Hes. Δύαλος.....	14	έλυσσεις.....	156	-έω futurum.....	256
δυσανσι.....	233	(Ϝ)έμέω.....	186	εκ-λαίνω.....	35
δύερος.....	24	Hes. έν-αύρω.....	231	F.....	4
δύη.....	24	ένδελεχής.....	201	pamph. φεχέτω.....	181
δύν αἶμα.....	20, 24	έν-ηγής.....	155, 179	ζ, waarde van — in het	
δύνάτος.....	20	(Ϝ)έννυμι.....	190	Grieksch.....	244 vlg.
δυσ-.....	3, 25	εξ-κλείφω.....	34	ζ- < ι-.....	247
gr. δ(υ)ω.....	24	εξ-ομόρρυμι.....	53	ζάκυνθος.....	249
δωματίτις.....	202	(Ϝ)ῖ(Ϝ)οικα.....	178	cyp. ζξς, -ξι.....	7
Δωματτες γυν.....	202	Hes. έερ.....	213, 218	ζάκτος.....	243 vlg.
δωτήν.....	117	Hes. έπ-αύρεως.....	165	ζεύς.....	246
δ- als augment.....	256	επίκουρος.....	250	ζήπος.....	243 vlg.
φέφδω.....	85	επι-λέγωμι.....	136	ζήτης.....	249, 250
έφφδον.....	85	επι-όρονται.....	161	ζυύρη.....	247
έφρ, ήρ.....	190	επιστήμων.....	175	-ζω.....	248 vlg.
Hes. έφρον.....	190	(Ϝ)έρζον.....	187	ή waarlijk.....	253
εἶκων.....	3, 4	(Ϝ)έρδω.....	132	ή = μάλλον ή.....	28
εγ-γυαλίζω.....	243	έρετμόν.....	245, 248	ή- als augment.....	254
εγ-κονέω.....	123	έρέττω.....	245, 248	ήβαιός.....	253
εἰδ(Ϝ)εισα.....	11	boeut. Έρμαίος.....	174	ήδισο-.....	84
εἰδωδή.....	100	dor. Έρμῶν.....	173	ήδύς.....	84
(ἔ)φέννα.....	142	Έρμαίος.....	173	ήδύς.....	160

	Blz.		Blz.		Blz.
Hes. ἡεα.....	4	ἵππος.....	232	Hes. κυανός.....	241
ἡέλιος.....	230, 232	-ι-στο-ς.....	94	κυανο-χαίτα.....	240
ἡερο-φειδής... 169, 211, 252		ῥχανώ.....	6	κυάνωπις.....	240
ἡεῖτος.....	2	-ιω praesens.....	256	κύαρ.....	69
ἡε(ε)ω.....	251	suffix -ίων.....	83, 85	Hes. κύαρη.....	241
ἡεμός.....	251	-ών.....	91, 95	κύαρος.....	242
ἡία.....	190	κα, κεν.....	6	κύδι-άπειρά.....	98, 99
ἡίπερος.....	178	elisch κα-δαλημενοι.....	58	Κυδρις.....	99
Hes. ἡιές.....	100	καθαίρω.....	99	κυδρός.....	99
Hes. ἡκή.....	100	καλλι-.....	96	κυέω.....	240
ἡνεγκον.....	31	καλλι-τέρως.....	96	Hes. κύλα.....	242
ἡρά-(κλέης).....	80	cref. κάρτων.....	81	κύμα.....	240, 252
ἡός.....	3, 190	καταλλοφάδια.....	104, 120	Hes. κύμα.....	241
stammen op- ἡύς.....	70	κατ-εργάζομαι.....	187	Hes. κύματτα.....	241
ἡχά.....	181	κεάζω.....	250	Hes. λαίβη.....	141
ἡχῆνες.....	6	Hes. κέασοι.....	243	λαῖφος.....	111
ἡ(φ)ώς..... 191, 230, 231, 232		Hes. κέαρνα.....	251	λε(ι)αίνω.....	43
ἡάμβρος.....	9	κέαρσεν.....	59	λέγω.....	163
ἡάνυατος.....	261	κειμήλιον.....	2	λεῖμαξ.....	41
ἡεῖνω.....	161	κέλης.....	140, 228	Hes. λειο-κόνιτος.....	57
ἡερμός.....	160	κελητίζω, -τάω.....	220	λεῖ(φ)ος.....	38
ἡήκη.....	127	κέλομαι.....	129, 140	λείπω.....	127
ἡήλως.....	127	κένταυρος.....	165	Hes. λείρας.....	38, 57
cret. -ἡε-.....	247	κέντρον.....	122	λευκός.....	123
ἡνητός.....	261	κεστός.....	122	λεύσσω.....	123
-ἡος.....	6	Hes. κηεῖν.....	243	λεώλεθρος.....	57
ἡοῦρις.....	99	Hes. κηέουσιν.....	243	ληδέω.....	56
Hes. ἡραῦρον.....	147	Hes. κηεοί.....	243	λοιμός.....	56
Hes. ἡραῦσις.....	147	κηλῖς.....	6	Hes. λοιτός.....	56
ἡραύω..... 144, 146, 148		Hes. κίνουσαι.....	136	suffix -λος, -λα.....	14
ἡρόνος.....	126, 129	κλόνος.....	126, 129	λόφος.....	120
Hes. ἡρός.....	147	κλώψ.....	261	λόχος.....	7, 68
ἡυγάτηρ.....	218	κμέλεθρον.....	168	μά.....	6
ἡύελλα.....	14	κοῖλος.....	168, 243	Hes. μάεῦται.....	120
ἡυηλή.....	14	κοίρανος.....	129	μαῖτα.....	209, 214
ἡυιάδες.....	14	κοῖτος.....	74	μάκος.....	5
ἡύλημα, ἡύλημα.....	14	κομίζεῖν, -εσσεῖν.....	160	μάκρος.....	5
ἡυμός.....	155	κορύσσω.....	248	μάλα.....	10
ἡυο-σκό(φ)ος.....	68	aeol. κοῦιλαι.....	168	μάν.....	6
ἡύσθλα.....	14	κραται-..... 80, 82, 99		μαραίνομαι.....	133
i- in den comparativus.....	87	κρατι-.....	82	μαραίνω.....	133
Hes. ἡδανόν.....	140	κράτιστος.....	81	μάρη.....	120
ἡδρώς.....	180	κράτος.....	2	Hes. ματίς.....	7
(φ)έμαι.....	177	κρατύς.....	82, 142	μάχομαι.....	5
ἡλαδόν.....	111	κρέ(φ)ας.....	99, 242	μάχος.....	5
suffix -ιμος..... 78, 79, 96		κρείττων.....	2, 81	μέγατος.....	5, 98
cyp. ἡν-αλλισμενα.....	53	κρέσσων.....	81	μεγαλο-.....	5
Hes. ἡξαι.....	168	κρίτός.....	38	μέγας.....	5
ἡξός.....	61, 71	gr. (-)κτ-.....	128	μέδιμνος.....	130, 132
ἡονος.....	187	κύαθος.....	244	μέδομαι.....	130
-ἡος.....	85	κύανο-πέρρειος.....	240	μέδων.....	130
ἡός.....	178	κύανός.....	210, 252	μείλιχος.....	140
suffix -ιος.....	245	κύανος.....	240	Hes. μείρεται.....	133

	Blz.		Blz.		Blz.
μέγας.....	132	-ω verba.....	42	οὐρανὴ.....	169
μέλας.....	2	ναμάω.....	123, 129	οὐρανός.....	167—171, 240
μέλε.....	10	ξερός.....	144	οὐρέω.....	168—170, 240
μελεδώνη.....	133	ξέω.....	233	οὐρία.....	163
μέλει.....	10, 133	ξηρός.....	144	οὔρον.....	165, 168
μέλος.....	133	ξύω.....	233	οὔρος.....	170
μέμονα.....	132	οῖω- in den comparati-		-ουρος.....	158
μένος.....	132	vus 87, 89		οὐτάζω.....	183
μέριμνα.....	132	δάρι.....	172, 187, 219	οὔτος.....	255
μέριμερα.....	132	ὀβριάρεως.....	253	ὕφισ.....	64
μεριμηρίζω.....	132	ὕβριμος.....	253	ὀχέομαι.....	181
Hes. μέρδει.....	132	Hes. δγάζω.....	253	ὀχεύω.....	220
Hes. μερῆσαι.....	133	ὄγκος.....	31	Hes. ὀχέομαι.....	220
μέροτες.....	133	ὀδμή.....	50	πάθος.....	78
μέρος.....	132	cret. ὀξάκιν.....	247	παίγνιον.....	247
μέ(σ)τος.....	245	(F)οἶδα.....	4, 178	παίζω.....	218
μετ-ήρος -έωρος.....	159	(F)οἰκέω, -έτης.....	177	παπαῖ.....	215
μέτρον.....	109, 130	(F)οἶκος.....	177	παππάζω.....	215
cret. μέτρον.....	246	οἶλατ. -όμην.....	41	Hes. πάππος.....	215
μή.....	6	οἶμος.....	177	παρ-ήρος.....	164
μήδομαι.....	130	οἰμώγη.....	248	πατήρ.....	209
μήδος.....	130	οἰμώζω.....	248	πατριά.....	210
μήν.....	6, 132	-οἶτερος, -οιτατος.....	93	πάτρω.....	15
μήτρα.....	23	οἶφ(ε)ω.....	186	παῦρος.....	75
μητρικά.....	15	(ὀ)κέλλω.....	129	πείρω.....	127
μήτρως.....	15	Hes. ἐκρίάζων.....	77	πείσμα.....	197
μία.....	71	Hes. ἐκρίβας.....	77	πελω, -ομαι.....	227
μικαί.....	99	Hes. ἐκρίδεν.....	77	πενθερός.....	197
μικαίνα.....	99	Hes. ἐκρίδωντο.....	77	πένθος.....	78
μικρός.....	99	ἔκρις.....	61, 76, 81	πέος.....	104
μινύω.....	121	ἔλε-ερος.....	44	πεπαί.....	80
Hes. μοῖνον.....	111	ἔλεως.....	44	περαίνω.....	259
μοῖρα.....	132	ἔλλαμμι.....	45, 49	πέσσω.....	248
Hes. μοῖτος.....	125	ἔμιαδόν.....	111	πέτομαι.....	152
μοῖτος.....	131	ἐμίλια.....	51, 111	πηδόν, -άλιον.....	151
Hes. μονιός.....	119	ἐμιχέω.....	43	πιαί.....	80
μοῦσα.....	117	ἐμιχλη.....	43	πῖ(F)αρ.....	31, 79, 80, 99
-μωρος.....	7, 130	ἐμόργυνμι.....	133	πιέζω.....	41
suffix -ω.....	94	ὀξίνω, -η.....	62, 63	πειρα.....	80, 81
ναίω.....	151	ὀξίνης.....	63, 69	πι(F)ερός.....	99
νά(ι)ω.....	233	ὀξος.....	63	πίπω.....	215
ναρός.....	151	ὀξύ-πτερος.....	84	πι(π)πίζω.....	215
νεῦρον.....	39, 43, 75	Hes. ὀξύς.....	62	πῖ(π)πος.....	215
νέω.....	151, 233	ὀξύς.....	79	πίπτω.....	152
νήω.....	43	ὕπλον.....	185	πιπώ.....	215
νηιάδες.....	151	ὄραω.....	161	πῖ(F)ων.....	80, 99
νῦν.....	43	ὀρμαίνω.....	132, 137, 181	πλέον-: πλέον- 88, 90, 91, 92	
Νηρέας.....	151	ὀρμή.....	218	πλεσ.....	86
νηῆς.....	151, 200	ὀρμος.....	58	πλήξ-αύρα.....	165
νήχω.....	151, 233	ὀ(σ)σος.....	247	gr. πλιον- (dial.).....	86
suffix -ντος.....	249	cret. ὕττοι.....	249	πλοῖον.....	151
νότος.....	151	οὔσαρ.....	31, 79	πλυνός.....	43
νύμφη.....	195, 203	οὔλος.....	156	πλύνω.....	43

	Blz.		Blz.		Blz.
πο(ι)έω.....	91	στέργω.....	143	Hes. τραύσανον.....	147
ποιμνιον.....	197	στερεός.....	143	τρέμω.....	261
ποινή.....	111	Στρώμων.....	219	τρέω.....	261
πόληος.....	96	idg. si- in het Grieksch	160	τρητός.....	259
πονηρός.....	187	σύμ-φορος.....	8	suffix -τρια.....	98
πόρος.....	127	συν-ζορος.....	164	τρίβω.....	260
Ποσειδάων.....	174	σφάλλω.....	145	τρίβων.....	260
πόσση.....	104	τ > σ.....	245	τρίπολος.....	187
ποταμός.....	252	eret. τῶδε.....	246	Τρίτο-γένεια.....	257
πότνια.....	216, 217, 218	τάλαντον.....	14	Hes. Τρίτο-γένεια.....	25
πούς.....	151	τάλασσαι.....	45	Hes. Τρίτο-πάτορες.....	257
πρῆνής.....	259	τάλα-ύρινος.....	45	τρίτω.....	257
πρέσβειρα.....	80	τῆλις.....	49	Τρίτων.....	257, 259
προ-ῥέουσι.....	41	τῶνα(τ)ός.....	121	suffix -ον τραυ.....	7
πρός o.gem.....	254	τανυ-.....	121	Hes. τραυ εἶ.....	147
πτ- ~ π.....	72	τανυ-ήκης.....	64	τρύμη.....	260
πτέρνη.....	104	τανύω.....	121	τρυπάω.....	260
πτερόν.....	104	τάσσω, -ττω.....	248	-ττ-.....	247
πτέρυξ.....	104	-τατος.....	94	-ττω.....	245
πνικακτός.....	100	ταφών.....	9	τύραννος.....	24
πυρί-ακτός.....	100	τέγος.....	6	Τυρηνός.....	24, 26, 27
πυριγής.....	100	τέσηπα.....	9	τυχή.....	220
ῥέζω.....	182	suffix -τειρα.....	98	ύγιής.....	182
suffix -ρος.....	77	τειχεσι-πλήτης.....	202	ύγρός.....	182
σάλος.....	160	τέκμαρ.....	80	ύδζός.....	104
σάτυρος.....	250	τέκμαρ.....	80	ύδέω.....	184
Σαφάδιος.....	250	τέκνον.....	127	ύδρία.....	104
Hes. σαυῶσαι.....	250	τέκος.....	187	ύδωρ.....	104, 184
Hes. σαῦδοι.....	250	τέκτων.....	127	suffix -υια.....	70, 118
Σάφος.....	250	τελα-μών.....	45	υἱός.....	218
σάω, σῆν.....	250	τέμνω.....	126	ύπνος.....	185
Σέμελα.....	244	τέρετρον.....	259	ύπό-δρα.....	200
ιον. σήσω.....	250, 251	τερηδών.....	259	ύπο-πετρίδιος.....	104
σίγη.....	179	τετραίνω.....	259	ύραξ.....	171
-σιος.....	245	τέφυχω.....	220	ύφαινω.....	61, 70, 186
suffix -σιος.....	236	τέχνη.....	7, 128	ύψηλός.....	94
σκελετός.....	143	suffix -τηρ.....	98	ύψιστος.....	94
σκελιφρός.....	146	suffix -της.....	98	φαίνω.....	256
σκέλλω.....	143	τῆσημι.....	25, 127	φαληριοῶντα.....	46
σκέλος.....	143	τιζήνη.....	213	φαλλοί.....	207, 208
σκέπαρνον.....	69, 251	τίτω.....	6, 72, 127	Hes. φαλός.....	46
σκληρός.....	143, 146	suffix -τις.....	98	φαρέτρα.....	259
σκόπελος.....	158	τίτση.....	213	φείδομαι.....	140
σκότος.....	141	τιττός.....	213	φέρετρον.....	259
Σμύρνη.....	247	τλῆναι.....	45	φέρτερος.....	2
σοβέω.....	186	τόκος.....	127	φέρω.....	127
σοβή.....	186	τόλμῶ.....	45	φείρ.....	133
σομφός.....	187	τόπος.....	126, 127	φείνω.....	179
σπαργή.....	137	τορός.....	259	ζουέω.....	114
-σσω.....	245	τό(σ)σος.....	245	Hes. φίδνα.....	140
στέλλω.....	126	Hes. τραγαλέον.....	147	φιτρός.....	140
στεναγμός.....	248	Hes. τραγῶν.....	147	φόνος.....	151
στενάζω.....	248	τρενής.....	259	φράζομαι.....	180

	Blz.		Blz.		Blz.
ραζα.....	247 vlg.	acnepedius.....	61, 84	atticisso.....	246, 249
φρατρία.....	210	acupenser.....	84, 102	attolat.....	45
άρ.....	117, 261	acus.....	50	umbr. atero.....	36
χαζομυ.....	129	ad.....	65	auea.....	179
Hes. χαίλα-ος.....	5, 6	ad-manum.....	108	au(e)tumnus.....	182
χαμ-.....	244	adminic(u)lum... 108, 131		Avens, Aventia..	183, 189
χαμδδης.....	94	adoleo.....	50, 51	avēre.....	155, 179
χαμυλός.....	94	adulēscens.....	51	augēre.....	182
χανδάνω.....	122, 129	adolēseo.....	47, 48	augūrium.....	118
Hes. χείσιος.....	5	adulo(r).....	134	avillus.....	233
χείρ.....	120, 122, 129	adultus.....	48	avis.....	179, 215
Hes. χηίωτος.....	6	āer.....	176	aula.....	221, 222
χθαμαλός.....	94	aestimāre.....	95	aulula.....	221
χναύω.....	233	ager.....	194, 225	aura.....	155, 166
χνός.....	233	agitare.....	66	(Paul.) Aurelia.....	230
χραίνω.....	129	nimbr. aka-urudu.....	187	auris.....	191
χρόνος.....	126	umbr. aita.....	74, 75	aurōra.....	191, 231
Verha op -χω.....	144	alacer... 46, 60, 105 vlg.		aurum.....	191, 231
χώρα.....	129	alicer.....	105	(Paul.) Auseli.....	230
χωρέω.....	129	alē.....	46, 47 vlg.	auxilium.....	182
ψυχρός.....	139	alebria.....	48	auxilla.....	221
ω- als praefix.....	253	aletudo.....	48	avilla.....	221
ωζον.....	255	alēseo.....	46	axis.....	64, 67
ωζειω.....	185	altus.....	48	babaealus.....	214
Hes. ωκεανός πόντος.....	251	allers.....	60, 106, 106	ital. babbo.....	214
ωκεανός. 167, 169, 251. 253		alo.....	46, 148	baeillum.....	225, 227
Hes. Ωκεανός.....	251	altus.....	45, 47	beāre.....	1, 10, 21
ωκιστος.....	62	alvus.....	75, 221	beātus.....	10, 24
ωκύ-πτερος.....	84	amāre.....	141, 142, 181	bellum.....	11—15, 25
ωκύς.....	62, 76, 228	amārus.....	141, 181	bellus.....	10, 11
ωλένη.....	63	Amata.....	142	bēlylva.....	15
suffix -ων.....	86	amma.....	209	BELOLAI.....	11, 15
ion. ώρη.....	176	ampla.....	131, 135	belitus.....	15
ώρυγν.....	254	amplus.....	120, 131, 135	bene.....	1, 10
ώρυομαι.....	254	lat. an = idg. an(an).....	121	bestia.....	15
ώτειλή.....	183	osc. Anafriss.....	195	bini.....	19
		aneilla.....	227	bona dea.....	16
		aneulus.....	227	bonus 1, 9, 16, 20, 21, 25	
		annōna.....	15	bua.....	213
		suffix -annus.....	27	bucetum.....	74
		suffix -anno.....	27	suffix -bus.....	20
		ansa.....	131	caecus.....	124
		ānus.....	15	caelum 168, 169, 222,	
		apor.....	65	241, 252	
		aquaeflicium.....	204	caerimonia.....	169
		aquipenser.....	102	caeruleus... 169, 241, 252	
		ar.....	66, 65	lat. cal(lidus).....	6
		umbr. a f.....	66	cāligo.....	6
		osc. aragetud.....	66	campus.....	182
		ardeo.....	144	capere.....	142
		āreo.....	144	Carmentis.....	118
		umbr. a f(v) pes.....	66	Ca(s)menae.....	118
		ascia.....	61, 70, 73, 74	cassis.....	69

## ITALISCH.

lat. a = idg. a.....	121
ablinio.....	31
aboleo. 32, 42, 44, 49. 133	
abolesco... 32, 46, 47. 49	
acceptor.....	81, 103
accipetrina.....	84
accipiter... 81, 103, 104	
acer 46, 60 vlg. 100, 103, 106	
acerbus.....	60, 103
acetāre.....	66
a(c)cupenser.....	102
osc. akrid.....	60
aero.....	60
acies.....	60
āeu-, acci-.....	84

	Blz.		Blz.		Blz.
cassita.....	59	divido.....	178	findo.....	140
castrare.....	233	osc. Diumpais.....	195, 203	lingo.....	42
catena.....	69	doceo.....	7, 115	ficina.....	69
catus.....	117	dolere.....	58	flagrare.....	50
cavere.....	68	dolium.....	58	lamina.....	16
caverna.....	69	dolor.....	58	Fones.....	16
caulae.....	243	dolus.....	129	Fonio.....	16
cavus.....	168, 210	dominus.....	114	umbr. fons, fos.....	127
cclōx.....	228	dōnare.....	14, 25	forare.....	127
certus.....	38	dōnum.....	117	forlus.....	160, 161
lat. $h^e l > l k > c e$ .....	72	dōs.....	19	formus.....	144, 145
cicaro.....	216	ital. du- in de dial. 17 vlg.	19	fraus.....	141
kl- in de dialekten.....	73	dubat.....	19, 24	frangus.....	139
coalesco.....	47, 48, 52	dubius.....	19	frigidus.....	145
paclign. coisatens.....	169	gl. dubius.....	24	frustra.....	145
collis.....	120	dubius.....	30	frustum.....	144, 145
collum.....	120	duco.....	15	fui.....	39
com.....	42	Duelona.....	9	fumus.....	155
comari.....	123	DUENOS.....	11	gaudeo.....	5
condre.....	42	Duilius, Duclius.....	25, 233	grallae.....	222
consors.....	219	duim.....	74	gravidus.....	189
coruscus-, iure.....	153, 158	dumecta.....	24	gravis.....	43
cōs.....	117	duo.....	10	umbr. h.....	16
crassator.....	66	duonus.....	25, 143	gl. hamii.....	191
umbr. <i>Cubror</i> .....	155	dūrare.....	24, 25, 142, 143	hanrio.....	102
eupere.....	15	dūrus.....	121	helops.....	167
sab. eupro-, cipro.....	169	e in het Latijn.....	14	hiare.....	44
eura.....	175, 250	suffix -ela, -ella.....	53	umbr. holtu.....	15
curro.....	199	alino.....	226	ianna.....	15
dacrima.....	201—3	suffix -ellus.....	175	Iannus.....	119
Damia, -ium.....	201	suffix -enda.....	24	suffix -ile.....	226
Damiatrix.....	201	suffix -ennus.....	52	suffix -illus, -um.....	116
osc. damsennias.....	201	suffix -era.....	54	imminere.....	81
osc. damuse.....	42	suffix -erare.....	68 vlg.	suffix -ina.....	47
dannant.....	57	suffix -erna.....	190	ind-olēs.....	115
osc. dat.....	25, 117	-ēs/-os.....	74	inducere.....	12, 25
datns.....	25	esca.....	220	indultiae.....	107
dantia.....	57	suffix -ctum.....	21	iners.....	90, 92
de.....	7, 9	(Paul.) ereclatum.....	47	infra.....	27
deceat.....	38	suffix -eus.....	261	suffix -inna.....	47
decrevī.....	35 vlg.	exolesco.....	8	in-olesco.....	227
deleo.....	41	extinguere.....	145	inquilinus.....	61
deletum.....	41	lat. faber.....	137	Inter-oera.....	25
delevi.....	34	fallo.....	16	invisus.....	177
delinio.....	35, 41	falx.....	16	invitare.....	177
delino.....	41	favens.....	127	invitus.....	156
delitum.....	38	Faunus, -a.....	23, 40	involucrum.....	21
desii.....	38	fecundus.....	217	suffix -io-, lat. -ius.....	85
desivare.....	36, 259	felare.....	217	compar. op -ius.....	133
detrimentum.....	136, 180	felix.....	23	ire „sterven”.....	255
dico.....	196	femina.....	23	iste.....	93
dingua.....	172	fetus.....	31, 40, 127, 212, 218	suffix -istero.....	
disserere.....					

	Blz.		Blz.		Blz.
suffix -itare.....	65	mamilla.....	213	-mînere.....	110
iûba.....	138	Mamilla-wet.....	103	minuo.....	121
iûbeo.....	138	ma(m)ma.....	209	suffix -minus.....	175
iûgerum.....	11, 53, 111	mamma.....	213	modicus.....	130
iûturna.....	195	mandere.....	120	modius.....	130
iuxta.....	93	maneo.....	121	modus.....	130
l (palataal).....	225	umbr. <i>manf</i> .....	120	moenia.....	111, 116
l (velaar).....	223	umbr. <i>mani</i> .....	120	monile.....	119
l („Sabijusche“).....	195 vlg.	osc. <i>manin</i> .....	120	suffix -mônio-/â.....	175
l (twee soorten).....	121	manipulus.....	120	mônus.....	117, 118
l (velaar ~ palataal).....	51	MANIUS.....	10	morbus.....	133
l in het Latijn.....	121	MANOM.....	10	morior.....	133
lacrima.....	193	mânus.....	7	mors.....	133
lanterna.....	69	manus.....	120	moveo.....	125 vlg., 131
lapis manalis.....	204, 208	umbr. <i>manuve</i> .....	120	mulier.....	217
(t)lātum.....	45	marceo.....	133	multus.....	10
lego.....	163	margo.....	133	mûnîre.....	112
lênis.....	16, 31, 43	maritus.....	217	mûnus.....	125
lētum.....	56, 57	Mars.....	149	mûrmurâre.....	136
lêvi.....	38	māter.....	23	mūtâre.....	125, 131
lêvir.....	196	māteries.....	23	mutulus.....	109, 122
lêvis.....	38	mātertera.....	198, 203, 212	mutunium.....	122
lîberi.....	212	maxilla.....	221 vlg.	mutuus.....	125, 131
ligula.....	196	meare.....	131	η in het Latijn.....	121
osc. <i>linu</i> .....	56	medeor.....	130	nâvis.....	151, 233
lîna.....	52	medicus.....	130	nâvus.....	233
lîngo.....	196	mediocris.....	61	necessârius.....	198
lingua.....	196	medioximum.....	61	necesse.....	198
linio.....	43	melior.....	10	nepōs.....	212
lino.....	38	mellum.....	119	nervus.....	75
lî(t)tera.....	52	memini.....	132	nēvī.....	39
lî(t)tus.....	54	memor.....	132	nîdus.....	249
lîtāra.....	52	fr. mener.....	112	osc. Numeriis.....	203
lîvor.....	39	mens.....	132	osc. [N]umasis.....	203
-ll in het Latijn.....	221 vlg.	mēnsis.....	132	noster.....	249
suffix -llulus, -a.....	221	mēnsus.....	130, 131	gl. noxae.....	193
locus.....	126	umbr. <i>menzne</i> .....	132	(oud) Numasioi.....	203
longus.....	201	mentula.....	117, 122	-nunt.....	42
praenest. lōsna.....	68	mentum.....	116, 117	nympha.....	195, 201
lucerna.....	68, 69	merenda.....	132	o < a vóór l.....	51
lucet.....	123	mereo(r).....	132	obâsus.....	45, 159, 190
luci facio.....	96	meta.....	109	oblitâre.....	37
lumpa.....	195, 201	Metellus.....	223, 225	oblitterare.....	54
luna.....	7, 68	mētiar.....	109, 130, 131	oblitterus.....	54
lympba.....	195, 201, 203	meto.....	131	oblîtus.....	37
η in het Latijn.....	121	mîles.....	111	oblîvio.....	54
macer.....	5	mille.....	51, 111	oblîviscor..	37, 39, 40, 51
macte.....	5	mîlia.....	222	oblîvius.....	37
magmentum.....	5	millus.....	119	obscurus.....	142
maguus.....	5	mîlvus.....	225	obsolesco.....	47
mâius.....	166	mînae..	109, 110, 116, 131	occa.....	62, 72, 74, 75
malaxare.....	246	mînâre.....	112, 113	occellare.....	62
mulus.....	2	-mînâri	110, 112, 113, 114, 116	ocimum.....	78

	Blz.		Blz.		Blz.
ācior.....	61, 76, 84	pōe(n)lum.....	75	rumperē.....	138
ācissimus.....	77	pōdex.....	104	sācer.....	77, 100
āciter.....	77	poena.....	112	sācri.....	77, 100
ācius.....	228	polio.....	40	Saguntum.....	249
acrea.....	61	politum.....	41	sal.....	39
marruc. oeres.....	61	polivi.....	40, 41	saliva.....	38
Orriculum.....	61	pōno.....	40	salix.....	39
ocris.....	61	porcellus.....	226	salvare.....	225
odor.....	50	porceo.....	40	salum.....	160
umbr. ukar, ocar.....	61	pōrculus.....	226	scālae.....	222
olē.....	46, 47 vlg.	porta.....	15	scūtum.....	141
oleo.....	50	portio.....	117	secundus.....	93
gl. olari.....	32	portus.....	15	sequor.....	136
olēscō.....	49, 52	posivi.....	38, 40	seriēs.....	58
ōlla.....	222	pōsui.....	38	serius.....	176
suffix -ōna, -us.....	15	lat. prehendo.....	8	sermo 58, 136, 171, 172, 174	
Ops, opes.....	250	prehendo.....	122	sero.....	58, 172
optimus.....	10	prehum.....	14	serus.....	38
optio.....	12	primus.....	15, 93	siccus.....	74, 143
ōvum.....	215	priscus.....	10	simplus.....	253
oxime.....	61	pacl. prismu.....	15	sivi.....	38
papilla.....	213	prōles.....	48	socer.....	193
pappa.....	213	proluere.....	160	sōl.....	174, 230
pappare.....	213	promunturium.....	118	solino.....	42
parco.....	140	prōnus.....	259	sollennis.....	106
pārio.....	127	pro(p)tervus.....	104	sollers.....	106
pāro.....	127	prōvincia.....	177	sollīcītus.....	106
pars.....	117	pacl. puclois.....	72, 212	somnus.....	185
parvus.....	75	osc. puklum.....	72, 212	sonāre.....	189
patronus.....	15	puella.....	227	sonus.....	188
paucus.....	75	pūnīre.....	112	sōpio.....	185
pēdo.....	104	pūpa.....	215	sōpire.....	185
pēiero.....	52	pupilla.....	215	sōpor.....	181, 185
pēnis.....	104	pūpus.....	212, 215	sordēs.....	176
penna.....	103, 104	pūrus.....	142	sōrex.....	171
umbr. per-ueri.....	60	pūsus.....	215	sōror.....	173
percello.....	129	pūtus.....	142, 215	sors.....	58
per duellis.....	10, 12	quaero.....	175	sortiri.....	58
peregre, -ī.....	13	quae(s)so.....	175	umbr. spantea.....	21
perennis.....	13	quam = magis quam..	28	spargo.....	187, 188
perfidus.....	13	r in het Latijn.....	121	sperno.....	138
periurus.....	13	rāllum.....	222, 224	spica.....	126
perna.....	104	rebellis, -io, -āre.....	12	spīna.....	126
pēs.....	151	reclūdo.....	135	stlocus.....	126
pesna.....	103, 104	remīniscor.....	39	sq-. Behandeling van —	
peto.....	152	rēmus.....	245	in het Latijn.....	173
pinna.....	110	repūdiāre.....	138	suāvis.....	43, 85, 100
osc. pipatio.....	215	respicere.....	162	subōles.....	48
pip(ī)are.....	215	retorridus.....	144	sūdor.....	180
pisinnus.....	215	rīgēre.....	139	sūdus.....	234
plēvi.....	39	Rōbigo, -us.....	148	osc. sverrunef. 173, 175	
Pluvius.....	204	rōbustus.....	142	sulcus.....	162
po.....	40	Rumon.....	219	sulpur.....	159, 181

	Blz.		Blz.		Blz.
superbus.....	60	(Paul.) veia.....	228	unda.....	104, 184
sūra.....	176	velabrum.....	228	umbr. une.....	104
sūrus.....	176	(Paul.) velati.....	228	-yo- > ye- in het Latijn	173
susurrus.....	171, 175	vēles.....	228	vōcāre.....	180
talāria.....	104	vello.....	97, 157	volo.....	157
tata.....	213	vēlōx.....	228	volvere.....	137, 156
taxillus.....	221 vlg.	vēlum.....	155, 156	vōlūtare....	132, 137, 181
taxāre.....	246	vēnāri.....	177, 183	vomo.....	186
tegurium.....	118	ventilāre.....	228	vōrāre.....	84
con-temno.....	126	ventus.....	135, 154	vorri.....	84
temperi.....	56	Vēnus.....	187, 188	vōtāre.....	183
tempus.....	126, 127	venustus.....	187	voceo.....	181
tenebrae.....	92	vēr.....	190	vōx.....	180
tenuis.....	121	verāri.....	161	pūilio.....	92
ter(r).....	104	versare.....	132, 137	suffix -ūra.....	52
terebra.....	259	vertere.....	181	ūrīna, -āri.....	161, 165
termentum.....	36	osc. veru.....	163	paelign' usur.....	219
tetuli.....	45	vērūm.....	155	osc. usurs(?).....	219
texo.....	6	vērū.....	155, 176	umbr. utur.....	104
suffix -tīnus.....	95	vēscor.....	45, 190	falise. uxo.....	219
suffix -tīnus.....	76	vēscus.....	45	uxor.....	218, 219
titia.....	213	vespa 64, 70, 71, 74, 75		valde.....	90
tollo.....	45	186, 247, 249		velatura.....	228
tolūtūm.....	45	vesper.....	190	vēlum.....	221, 227
tongeo.....	180	Vesta.....	142	venāri.....	178
tonitru(s).....	187	vestis.....	190		
suffix -torium.....	118	vētāre.....	183		
trāns.....	95	vētus.....	182		
tremo.....	261	vexillum.....	221 vlg.		
trēs.....	177	-vi Perfecta in het La-			
tripūdium.....	138	tijn.....	39		
trivī, tritum.....	38, 259	via.....	42		
suffix -trix (~ -cirix).	72	osc. via.....	42		
tudites.....	66	vibrāre.....	178		
tugwūm.....	118	vicēs.....	178		
Tullianum.....	195	viciā.....	71		
suffix -tūrio.....	118	video.....	178		
suffix -tūrium.....	118	viduus.....	178		
Turrani.....	27	vieo.....	71, 177		
Turanni.....	27	viētus.....	178		
vacca.....	84	vīgeo.....	178		
vacillare.....	185, 187	vincio.....	177		
vagāri.....	187	vinco.....	24, 177		
vagire.....	181	vireo.....	177		
vanus.....	187	vīridis.....	177		
vas (vadis).....	185	vīrus.....	178		
vāstus.....	187	vis.....	24, 177		
über.....	23, 31, 79	vīs „je wilt“.....	177		
osc. veai.....	42	vīscum.....	64, 71, 75		
umbr. vea, uia.....	42	vitis.....	71		
vegeo.....	182, 233	vitta.....	52		
vegētus.....	178	viverra.....	153		
veho.....	181, 228	ulna.....	61		

## ETRUSCISCH.

ausel.....	230
usil.....	230, 231

## KELTISCH.

gall. AXPO-TALUS..	60
oier. aicher.....	60
oier. aisndedat.....	183
oier. alim.....	46
cymr. allt.....	47
nier. aoi.....	179
br. avel.....	155
cymr. awel.....	14
cymr. baban.....	214
oier. at-bela.....	12
gall. belatu.....	12
gall. Bello-(vesus enz.).	12
oier. brēn.....	133
gall. Kairo-βρξ.....	74
mier. caur.....	241
cymr. cawr.....	241
br. c'houék.....	181
cymr. chwaiith.....	171
cymr. chwêg.....	181
cymr. chwel, chwyl..	155

	Blz.		Blz.		Blz.
cymr. ehwerfu.....	176	mier. fid.....	178	pt > kt, k't.....	78
cymr. ehwyf.....	187	oier. figim.....	182	oier. sail.....	39
cymr. ehwyl.....	160	mier. fili.....	158	oier. secht n-....	73, 74
cymr. chwys.....	180	mier. flis.....	158	oier. do-seinn.....	189
cymr. chwyth.....	184	oier. in-ru-fill.....	156	oien. seirt.....	143
oier. ar-coat.....	185	oier. find, funn.....	187	mier. seng.....	182, 189
cymr. coed.....	74	oier. fine.....	187	oier. sennid.....	189
mier. cuile.....	243	oier. fin.....	2, 3	oier. do-sephainn.....	189
oier. da.....	24	oier. foidim.....	180	oier. serb.....	176
cymr. da.....	7	mier. fñal.....	182	oier. sere.....	143
oier. dag.....	7	oier. fur-sundud.....	230	oier. sibra-se.....	171
cymr. daigr.....	199	oier. gataim.....	8	oier. so-...!	3
oier. dau.....	20	oier. gor.....	161	oier. sreth.....	58
oier. dech.....	7	cymr. gwaen.....	182	oier. sül.....	230
oier. den.....	20	cymr. gwaeth.....	189	mier. ðaine.....	189
oier. ðer.....	199	br. gwamm.....	186	oier. (to)-ucc.....	31
oier. ðere.....	200	cymr. gwann.....	187	gall. (Bello)-vesus....	2
obr. ðiauc.....	62	cymr. gwant.....	187	oier. uile.....	44
br. ðiek.....	62	cymr. gwedd.....	185	mier. ür.....	161
corn. ðioe.....	62	cymr. gweled.....	157		
oier. do.....	25	cymr. gwell.....	157		
oier. do-moiniur.....	132	cymr. gwën.....	187		
br. ðral.....	144	cymr. gwerthyr.....	163		
br. dremm.....	200	corn. guhien.....	74		
cymr. dryll.....	144	ocymr. guird.....	177		
gall. -dünüm.....	24	ocymr. gumbelauc....	186		
cymr. ðx-wedut.....	183	obr. guohi.....	74		
oier. ðpeltu.....	12	cymr. gwy.....	178		
oier. -ëpil.....	12	cymr. gwydd.....	178		
oier. ër.....	60	cymr. haul.....	230		
ocymr. etn.....	104	mbr. heaul.....	230		
oier. fair (?).....	190	cymr. hwyad.....	179		
mier. fän.....	182	mier. Letha.....	56		
ier. fand.....	184	cymr. lliw.....	39		
oier. fann.....	187	oier. do-formaig....	5		
mier. fë.....	177	oier. maith.....	7		
oier. fecht.....	181	corn. manual.....	120		
oier. fedme.....	184	gall. μένος, μόνος... 119			
oier. imm-a-feithe....	177	cymr. mant.....	116		
mier. fell.....	156	oier. már, mór.....	8		
mier. feraim.....	161	oier. mëde.....	122		
oier. ferann.....	162	ocymr. metetic.....	131		
oier. fern.....	162	oier. methel.....	131		
oier. ferr.....	7	oier. methos.....	109, 122		
oier. fet.....	184	oier. mī.....	132		
oier. fetaim.....	189	oier. ro-midar.....	130		
oier. feth.....	150	mier. mong.....	119		
oier. do-in. fethim....	159	obr. -monid.....	118		
oier. do-in. fethim....	183	oier. muin.....	119, 120		
oier. fñad.....	178	cymn. mynydd.....	118		
mier. fñal.....	179	mier. nem.....	168		
oier. fñan.....	178	cymr. ocet.....	62		
oier. fichim.....	177	mier. ochar.....	61		

## GERMAANSCH.

ohd. acclus... 64, 70,	71
d. Achse.....	68
ags. æx.....	64
got. af-döbnan.....	9
got. af-swaggjan.....	180
ohd. ahsa. 64, 67, 68,	71
ohd. ahsala.....	227
on. ala.....	46
got. ala-brunsts.....	107
got. alan.....	46
got. aleina.....	63
got. aljan.....	46, 105
got. aliþs.....	46
d. alle.....	44
on. allr.....	44
got. alls.....	107
got. alþeis.....	45, 47
ozw. and-sýlis.....	159
got. aqizi.... 64, 67	70
got. au < ð <sup>u</sup> .....	233
on. audinn.....	184
got. augo.....	180, 181
got. auhsa.....	279
got. ank.....	155
got. aukan.....	182
got. awi-liuþ.....	155
on. aurogr.....	165
on. aurr.....	165
on. ausa.....	191
got. auso.....	180, 191
mhd. bábe, bóbe....	214

Blz.		Blz.		Blz.	
meng. bābe.....	214	got. ga-widan.....	185	ohd. menni.....	122
got. baitrs.....	140	got. ga-wigan.....	181	got. -mērs.....	8
got. barn.....	220	ndl. geding.....	180	on. mjqrkvi.....	133
got. baúr.....	220	ndl. gewaad.....	185	got. mitan.....	131
ndl. bezwijken.....	179	d. Gewand.....	188	on. mēna.....	118
os. bi-driogan.....	144	ndl. gewoonte.....	219	on. mēnir.....	118
ndl. bimbam.....	215	ags. gied.....	8	ohd. mornēn.....	132
on. bitr.....	140	got. gōds.....	5, 8	got. munan.....	132
os. bittar.....	140	got. gōds.....	8	d. Mündel.....	120
got. bi-ūhts.....	219	got. hāhan.....	161	ohd. munt.....	120
got. bnauan.....	233	got. hāipi.....	74	got. munps.....	116, 120
got. briggan.....	31	ndl. hal.....	140	ndl. nat.....	151
mhd. buobe.....	214	on. hals.....	120	ags. ōcusta.....	227
ags. byre.....	220	got. handus.....	122	ndl. oer.....	166
on. dafna.....	9	got. hardus.....	142	os. ōk.....	155
on. dapr.....	8	ndl. heide.....	74	ndl. op zijn.....	45
got. deigan.....	42	got. himins.....	168	ndl. pap.....	213
ndl. denken.....	180	got. -hinþan.....	122	ndl. piþa.....	215, 216
ndl. droog... 144 vlg.	143	germ. -ista.....	93	ndl. pissen.....	169
ndl. ding.....	180	got. iumjo.....	186, 189	ndl. plegen.....	187
got. dius.....	15	got. -iza(n).....	85	ndl. ploegen.....	187
ndl. dragen, „drachtig”		germ. -izan.....	94, 96	mnl. prigen.....	23
	22 vlg.	ndl. jaar.....	182	got. saihvan.....	136
on. draugr.....	144	ndl. jaar(gang).....	57	got. salt.....	143
ags. drūgian.....	144	ndl. kikken.....	136	got. sauil.....	230, 230
os. drukno.....	144	got. kalds.....	139	d. Schlaganfall.....	147
ags. ēar.....	165	ndl. koel.....	139	ndl. schoon.....	68
ags. eax.....	64	ndl. koud.....	139	d. Schwamm.....	187
ndl. eerder.....	93	ndl. krijg.....	23	d. schwank.....	189
ndl. eerste.....	93	ndl. kroost.....	182	d. schwirren.....	171
ohd. egida.....	62, 74	os. lēf.....	57	on. serða.....	218
ohd. ell(i)an.....	46	ohd. lid.....	55	mand. serden.....	218
on. eyrr.....	166	ohd. lista.....	55	on. sōpa.....	186
got. fairzua.....	104	got. liþus.....	55	ohd. sōren.....	234
ohd. fasa.....	103	ndl. maal(tijd).....	57	on. servi.....	58
d. Faser.....	103	ohd. māen.....	131	ndl. sprank.....	137
ohd. faso.....	103	got. magan.....	5	ndl. spreken.....	137
got. brūþ-faþs... 216, 218		ndl. mager.....	5	ndl. stellen.....	126
ags. fnas.....	103	ags. nīwēþ.....	130	on. sterkr.....	143
deen. fnas.....	103	got. maidjan.....	125	ndl. stok.....	140
zw. fnas.....	103	got. mailþms.....	125	ndl. suf.....	185
noorw. fans.....	103	ohd. mana.....	119, 122	got. sugil.....	181
zw. fnask.....	103	got. mana-sēþs.....	186	got. sunno.....	230
zw. fnassel.....	103	got. -ga-mauwjan.....	121	scand. surla, sorla.....	171
zw. fnat.....	103	ndl. maand.....	132	got. sutizo.....	85
ags. for-woren.....	190	got. manwus.....	120, 121	noorw. svadda.....	184
got. frauja.....	217	germ. mark.....	133	noorw. svaga.....	184
got. fra-wisan.....	190	got. mairnan.....	132	noorw. svamp.....	187
got. ga-daban.....	8	got. mairþr.....	133	mhd. swanc.....	189
ndl. gade.....	8	on. meiþr.....	109	mand. swank.....	189
got. ga-dōfs.....	8	on. men.....	119	ags. swāpan.....	186
got. ga-minþi.....	132	got. mena.....	132	ohd. swār.....	176
got. ga-staurknan... 143		got. mēnōþs.....	132	on. swarfa.....	176

Blz.	Blz.	Blz.
on. svarmr..... 175	got. swiglon..... 179	got. waihts..... 180, 181
on. svarra..... 171	os. swigon..... 179	got. waila-mers..... 180
got. swarts..... 176	got. swikns..... 179	got. wait..... 178
ags. swear..... 176	ags. swilian..... 160	got. wakan..... 182
ohd. swēbal..... 181	eng. swill..... 160	ohd. wāla..... 184
ohd. swedan..... 183, 190	got. swiltan..... 159	ohd. wallan..... 157
on. svefa..... 185	ags. swima..... 179	got. -walwjan..... 156
nd. swēg..... 179	ohd. swimendn..... 187	got. walus..... 156
ags. swegel..... 182	on. svina..... 179	noorw. vama..... 186
on. sveggja..... 180	ohd. swīnan..... 179	got. wamba..... 186
got. swegnjan..... 181	ags. swincan..... 189	got. wamm..... 186
ohd. swehlan..... 182	ags. swindan..... 189	ags. wan(?),..... 189
got. sweiban..... 180	os. swingan..... 189	ohd. wana:t..... 186
noorw. sveig..... 169	ohd. swingan..... 180	on. vanr..... 187
ohd. sweiga..... 179	got. swin[is]..... 189	ndl. wand..... 188
on. sveigr..... 179	ags. switol..... 179	ohd. wanga..... 180
on. sveipa..... 180	on. svqdr..... 176	got. wans..... 184
os. swēk..... 181	ndl. taal..... 58	os. wānum..... 187
ags. swelan'..... 159	ags. tācor..... 196	ohd. warah..... 176
on. svelga..... 160	got. tagr..... 199	got. warai..... 162
on. svella..... 159	on. täl..... 58	got. wardja..... 162
on. svelta..... 159	on. tala..... 58	got. warjan..... 162
mundl. svelten..... 159	got. tauī..... 233	got. warnjan.... 160, 161
got. skauns..... 68	got. taujan..... 25, 26	oern. waruR..... 162
os. skauwōn..... 68	ndl. tellen..... 58	ohd. wasal..... 190
ndl. slee(doorn)..... 39	got. tewa..... 24, 25, 26	on. vasast..... 190
ohd. slēha..... 39	ndl. tit..... 213	ndl. wasem..... 190
ohd. slēwa..... 39	eng. town..... 24	got. wasjan..... 190
ags. slīw..... 38	ndl. traan..... 199	ohd. waso..... 195
noorw. soj p..... 187	ohd. trahan..... 199	got. watō..... 184
on. sorti..... 176	got. tuggo..... 196	ndl. water..... 104, 161
ags. sunor..... 189	got. twei[fs]..... 24	on. vatn..... 104
d. surren..... 171	germ. twis-..... 25	noorw. vava..... 186
got. süts..... 84	ndl. twist..... 25	got. waurd..... 163
mhd. swach..... 182	meng. twist..... 25	on. veðr..... 155, 183
got. swairban..... 176	on. tvistra..... 25	ndl. weg..... 42
got. swamms..... 188	germ. twi[þ]ōn..... 25	ndl. wegen..... 181
ags. swangor..... 189	got. þeihs..... 127	ohd. weida..... 177
ags. swenc..... 189	on. þiggja..... 127	on. veidr..... 173
ags. swencan..... 189	got. þiudans..... 129	got. weipan..... 178
d. swendan..... 189	d. Wabe..... 65	on. veita..... 180
ags. sweowian..... 179	ags. wacan..... 182	ndl. (ver)wekken..... 182
ofr. swēpa..... 180	d. wachsen..... 182	ohd. wela..... 157
ohd. sweran..... 176	ohd. wadal..... 182	ndl. welle..... 157
os. sword..... 165	got. wadi..... 185	ohd. wemōn..... 186
on. sverð..... 176	got. -waddjus..... 177	got. wēpna..... 185, 186
got. swērs..... 176	on. vaðr..... 195	mund. werde..... 163
got. swibls..... 181	ags. wæps, wæfs..... 71	ndl. verzenen..... 104
mhd. swīch..... 179	on. vaf..... 186	on. vesall..... 191
ohd. swīchōn..... 179	on. vafi..... 186	mhd. wesel..... 191
on. sviða..... 170	got. walsjan..... 182	on. vestr..... 190
on. svifa..... 180	got. waian..... 154	ags. wetma..... 181
ags. swīgian..... 179	got. waibjan..... 178	ndl. weven..... 186



	Blz.		Blz.		Blz.
lit. māinas.....	125	lett. swaidit.....	180	lett. wēriġs.....	162
lit. mainyti.....	125	lit. sverdu.....	176	lit. at-veriu.....	163
lit. marfi.....	218	lit. sveriū.....	176	lett. wert.....	162
lit. mē'nesis.....	132	lett. swida.....	180	lett. wert.....	163
lit. menū.....	132	lit. svidūs.....	179	lit. vē'tyti.....	183
lit. mē'nū.....	132	let. svilti.....	159	lit. vē'tra.....	154, 183
lett. mērkti.....	133	lett. swirkstu.....	171	lit. vėžė.....	42
lett. mėt.....	109	lit. svyrōju.....	176	lit. vežu.....	181
lit. metas.....	109	lit. svirus.....	176	lit. ugys.....	182
lett. mētėt.....	109	lit. surmā.....	171	lit ugis.....	182
lett. mēts.....	109	lit. szakā.....	249	lit. wýbur(io)ti.....	178
opr. ml̃s.....	7	lit. szakalys.....	249	lit. vidras.....	178
lit. minū.....	120	lit. szalnā.....	140	lit. vidus.....	178
lit. mirgėti.....	133	lit. száltas.....	140	lett. wikne.....	71
lit. miŕti.....	133	lit. szerdększnis.....	77	lit. viľkas.....	97
lit. mokėti.....	5	lit. szvilpiũ.....	171	lit. vilkė.....	97
lit. motė.....	213	lit. szvirsztu.....	171	lett. wilt.....	157
lit. mótyna.....	218	lit. talokas.....	49	lit. vingis.....	187
lit. pāpas.....	213	lit. tapti.....	126	opr. wirds.....	163
lit. papilyė.....	213	lit. taszyti.....	128	lit. virzys.....	162
lit. parszelis.....	226	lit. tėkti.....	126, 127	lit. virti.....	160
lit. patī.....	215	lit. suff. tinas.....	76	lit. virvė.....	162
lit. pātinas.....	216	lit. vadinti.....	184	lit. výras.....	241
lit. patinėle.....	216	lit. vađūti.....	185	lit. výsti.....	178
lit. páts.....	216	lit. vaiverys.....	158	lit. ýszné.....	71
lit. pa-velti.....	157	lit. valai.....	134, 156	lit. vytis.....	52
lit. paútas.....	215	lett. walites.....	134, 156	lit. úkis.....	219
lit. periū.....	127	lit. -valyti.....	157	lit. vorà.....	163
lit. piĩvas.....	213	lit vandĩ.....	104	lit. votis.....	182
lit. pri-vil̄ti.....	157	lit. vangūs.....	187	opr. wors.....	165
lett. pups.....	215	lit. varðas.....	163	lit. ũ'szvis.....	219
lett. putns.....	215	lit. varyti.....	162		
lit. putytis.....	215	lit. važtai.....	163		
lit. rankā.....	122	lit. vasarā.....	190	<i>S L A V I S C H .</i>	
lit. rėkiũ.....	163	lett. wats.....	183	bulg. baba.....	214
lit. renkũ.....	122	lit. vebzdė'ti.....	186	ob. biti.....	140
lit. rud-ugys.....	182	lit. vedys.....	142, 184	r. chorošũ.....	8
lit. saldūs.....	140	lit. vedũ... ..	142, 184, 219	or. chwějati'sja.....	155
lit. šalule.....	230	lit. veikiu.....	177	n.sorb. chwějom.....	153
lit. saűsas.....	234	lit. veikti.....	24	r. chwóryj.....	176
lit. seileju.....	63	lit. pa-vėikslas.....	178	sl. davě.....	25
lit. slyvà.....	39	lit. veikus.....	177	sl. daviť.....	24, 26
lit. spragė'ti.....	137	lit. vē'jas.....	154	ob. debelũ.....	9
lit. sprõgti.....	137	lit. vejũ.....	177	ob. dly.....	58
lit. stigti.....	140	lit. věkā.....	24	kłr. dóba.....	8
lett. stregele.....	143	lit. Velės.....	229	ob. doblĩ.....	8
lit. stregti.....	143	lit. velkũ.....	97	ob. dobrũ.....	8
lit. suboti.....	186	lett. welt.....	156	sl. dolāti.....	24
lett. sukt.....	181	lit. veltas.....	157	sl. -ě- in de comparatie	93
lit. sukũ.....	181	lit. vēlyti.....	157	ob. goditi.....	8
lit. suñkstĩ.....	189	lit. vélti.....	156, 157	ob. goďũ.....	8
lit. sunkus.....	189	lit. vélui.....	157	ob. gorětĩ.....	161
lit. svagė'ti.....	182	lit. vemih.....	186	ob. gosĩ.....	63

Blz.	Blz.	Blz.
ob. jellēha..... 75	(INDOGERMAANSCH.)	W. me+u..... 131
ob. językū..... 196, 200	W. ā/ō h/k- scherp 75, 76	suff. -mū..... 174
ob. libivū..... 57	W. a-mē-... 120, 122, 130	suff. -mōn..... 174
r. materój..... 6	W. a-ūē-..... 155	suff. -nd-..... 249
ob. -měřū..... 8, 130	W. a-ūed-..... 184	-n(e)u-stammen..... 120
sl. mēsto..... 109	W. a-ūedh-..... 185	suff. -ni-..... 16, 111
ob. milā..... 7	W. a-ūeg-..... 182	suff. -no-..... 21, 129
ob. minēti..... 132	W. a-ūegh-..... 181	-ōn als personifieerend
r. muu..... 120	W. a-ūei-..... 179	suffix..... 95
ob. iz-molēti..... 117	W. a-ūel-..... 158	suff. -ono-..... 20
ob. monisto..... 119	W. a-ūeq <sup>u</sup> ..... 180	suff. -oto-..... 20
ob. mrēti..... 133	W. a-ūer-..... 164	W. per-..... 152
ob. mrūknoṭi..... 133	W. a-ūet-..... 183	idg. *pə ter-..... 210
ob. obrēsti..... 161	idg. bhrā-ter-..... 220	idg. poti-..... 219
ob. ostrū..... 61	d- als praeformant. 27, 30	idg. potnī, -ī..... 219
ob. pero..... 104	suff. -dhlo-..... 72	r/n-stammen 78, 79, 120, 122
ob. pestī..... 122	suff. -dho-..... 6	suff. -ro-..... 99, 142
ob. po-velēti..... 157	idg. dhugh <sup>(e)</sup> -ter-..... 220	suff. -ros-..... 77, 79
ob. rēchū..... 163	W. dōu- ∞ dopā <sup>x</sup> ..... 22	suff. -sko-..... 27
ob. rēčī..... 163	idg. e..... 242	idg. su-..... 3
ob. rekq..... 163	suff. -eno-..... 11, 20, 21	W. s-ūe-..... 155
sl. nebo..... 163	suff. -(e)no-..... 126	W. s-ūeb-..... 186
po. serdecznikas..... 77	suff. -(e)ro-..... 126	W. s-ūed-..... 184
r. slimakū..... 41	W. es-..... 3	W. s-ūeg-..... 182
ob. sliva..... 39	-es-verlenging..... 95	W. s-ūegh..... 181
ob. slūnice..... 230	suff. -eto-..... 20	W. s-ūei-..... 179
ob. suchū..... 234	suff. -(e)to-..... 126	W. s-ūel-..... 159
ob. sū-vora..... 163	W. e-ūem-..... 186	W. s-ūeq <sup>u</sup> ..... 180
ob. pri-svenoti..... 189	suff. -ī-..... 98	W. s-ūer-..... 171
slov. svepati..... 185	deikti ch -ī..... 99	idg. sūe-sor-..... 219
ob. svirati..... 171, 175	Y-element in de morpho-	W. s-ūet-..... 183
r. udēti..... 31	logie... 92, 95, 96, 97	W. teg-..... 6
r. vālka..... 157	ī- in het Femininum. 97	W. tegh-..... 6
ob. valiti..... 156	ī- aan het slot van eerste	W. tek-..... 6
r. vāljať..... 157	compo-itiedeelen .... 79	suff. -temo-..... 83, 95
ob. variti..... 162	suff. -ia..... 111	W. ter-..... 152
ob. vējati..... 154	suff. -ījōs..... 83	suff. -tar-..... 209
ob. velēti..... 157	suff. -jūo-/ā..... 69	suff. -tero-..... 83, 95, 203
r. vereūka..... 163	suff. -i-to-..... 83	suff. -tes-..... 52, 182
sl. veslo..... 227	suff. -k-..... 31, 39	suff. -ti-..... 117
ob. vesna..... 190	„kj”-..... 128	suff. -tlo-..... 72
ob. vētru..... 154, 183	W. lei+u..... 33, 39	„idg. j”?..... 128
ob. vēver-..... 158	W. leuk-..... 123	j-klanken..... 128
ob. vissnī, -nja..... 71	suff. -lo-..... 185	suff. -ū-..... 39
ob. viti..... 177	suff. -mā-..... 174	suff. -u-..... 39
ob. vlasu..... 156	suff. -me/on-..... 175	u-stammen..... 39
ob. voji..... 177	W. mē-..... 130	u-verlenging..... 38, 39
ob. voliti..... 157	W. me+i-..... 131	W. ūē-..... 154 vlg.
r. vraño..... 163	W. me+u-..... 132	W. ūeb-..... 186
ob. vrēti..... 160, 163	W. mei-..... 122, 123, 129	W. ūebh-..... 186
ob. vrētište..... 163	W. men-..... 122	W. ūed-..... 184
r. vru..... 163	W. mer-..... 132	W. ūedh-..... 185
ob. zemlja..... 144		W. ūeg-..... 182

	Blz.
W. uegh.....	181
W. uei.....	177
W. uel.....	156
W. uem.....	186
W. uen.....	187
W. uep.....	185
W. ueq <sup>u</sup> .....	180
W. uer.....	160
W <sup>(n)</sup> -uer.....	163
W. uer-, uen- „ploegen”	176
W. ue-t.....	182
idg. vīro-s.....	177
idg. *uq <sup>u</sup> -o-s.....	97
suff. uos-, -us.....	70
suff. -uōs.....	85
zd > z.....	246

## ZAAKREGISTER.

a-prothese.....	154 vlg.
Aanspreekformule.....	2
Ablaut idg.....	112, 242
Ablaut in de Declinatie	71
Accent, aard van het Gr.	91
Accent, Grieksch.....	90
Accent, Litauisch..	97, 98
Accent, Indogermaansch	112
Wisselend accent..	97, 98
Accentswisseling bij het nomen.....	196
Accentswisseling	97, 99, 111
Actief ~ passief.....	175
Activa i.p.v. deponentia	113
Aktionsarten.....	42
Akjektivering.....	79
Aspiraten.....	68
Aspiratendisimilatie..	200
Athematische praesentia	200
Athenamythe....	257 vlg.
Augment.....	254—256
Augment, Oud-indisch	254 vlg.
Augment, Grieksch	254 vlg.
Bacchylides.....	166
Baetylen.....	258
Beeldspraak of visie?..	138, 200
Beteekenis van wortels	192 vlg.
Beteekenisverschuiving	136, 197
Bewegingsgevoel.....	124
Bezwering.....	207

	Blz.
Bindvocaal.....	256
Bouστροφιδόν-schrift...	136
Brevis brevians... 90,	91
Bronnymphen.....	195
Buikriem van het paard	237
Caland's regel.. 79, 80,	83
Casus. Pepaalde c. in de woordformatie.....	93
Collectivum. Accent van het —.....	90
Comparatie.....	28, 81
Comparativus.....	81 vlg.
Composita. Morphologi- sche aard der.....	41
Contractie.....	52
Danaë-mythe....	205, 208
„Dehnstufe”.....	261
Deminutiva lat... 221	vlg.
Differentiatie-wet.....	89
Dissimilatie. 4, 52, 63,	199
Donder „kop” 257, 260	vlg.
Donder, teenen.....	258
Doodkleur.....	150
„Doorboorde hemel”... 169, 258	vlg.
Droogte.....	206
Dubbele accusativus...	114
Elativus.....	95
Etruscisch.....	26
Evenwicht. Streven naar 90, 92	
Feminina. Nieuwe....	53
Femininum.....	101
Femininum. Formatie van het.....	97
Femininum, tegenover masculinum.....	97—99
Frequentativa.....	65
Gerundiva.....	21
Gerundivum.....	147
Gevoelswaarde der com- paratie.....	20
Glottogonie.....	152
Grammatischer Wechsel	97
Gutturaalrijen.....	63
„hemel”, „Hemel”....	167
Hermes.....	173
Hierarchie der klanken	67
Huwelijksformule....	204
„Iamben kürzung”....	91
Infigeering.....	95
Instrumentalis als eer- ste deel.....	93

	Blz.
Kenningar.....	200
Klankverschuiving. Ger- maansche —... 68,	69
Kleurnamen.....	31
Korenbrand.....	149
„Kosenamen”.....	216
„Lallwörter” 142, 213,	215
Locativus als eerste deel	93
Magna Mater.....	207
Meiregen.....	205
Moeder Aarde.....	202
Misgewas.....	206
Moedernamen....	211 vlg.
Mouilleering.....	203
Muta cum liquida. 77,	92
Naam en zijn betekenis	37
Onomatopoeien... 136,	152
Onweer.....	258, 260
Perfectiviteit.....	42
Perfectum. Invloed v. h.	40
Persoonsuitgang.....	256
Phasenwisseling.....	112
Polarisering.....	101
Praeformanten. 27, 30,	45
Prophylaxe.....	149
Prothetische vocalen	68, 255
Reduplicatie, Inten- sief —.....	72, 166
Regen.....	148, 150
Regenbezwering.. 168	vlg.
Regengod.....	204
Relativiteitsuffix....	211
Relativiteitsnaam. 216,	217
Rhythmische quantiteits- regeling.... 87, 88,	89
s-prothese.....	154 vlg.
„Schallfülle”.....	67
Secundairaccent.....	242
Secundaire comparatie 28, 93noot.	
Semasiologische eenhe- den.....	53
Spirantisering.....	65
Spiritus a-per.....	232
Spleetvormige mond- engte.....	128
„Steenen hemel”.....	170
Subjectieve. Rol van het	124
Substantivum in de com- paratie.....	83, 96
Suffixphases.....	90
Superlativus.....	81 vlg.
Suppletie.....	7, 27

	Blz.		Blz.		Blz.
Symbolische paring ...	201	Wortelvariatie.....	22	„oorlog”.....	23, 25
Sympathetisch ritueel..	207	Wortelverlenging.....		semasiol.: „opheffen”	
Syncope.. 67 vlg., 73,	90		39, 154 vlg.	~ „voordrijven”....	57
Taboe.....	212	Zaken ~ woorden	120, 129	„overwinnend”....	23, 24
Tastzin.....	124, 129			„Plaats”.....	125 vlg.
Tautologische composita				„Ruimte”.....	124
31, 57, 233				„scherp” ~ „snel”....	62
Tegenstelling in de taal	18			„slecht”.....	23, 25
Thematische vocaal 41 vlg.				„snel”.....	23, 24, 62
Thraco-phrygisch. 214 vlg.				„spreken”.....	136
u-kleuring.....	123			„sterk”.....	23, 24
Vadernamen.....	211 vlg.			„Tijd”.....	124 vlg.
„Vastnagelen” van een				„twee”.....	2, 24
ramp.....	217			„twee” > „vijandig”	
Vocativus.....	217			18, 23, 24	
Vruchtbaarheid.....	205			„twee” > „veel, mach-	
Wagen. Evenwicht van				tig, sterk, goed”, 18	
den.....	235 vlg.			vlg. 23, 24	
Wagen. Stand van den	161			„twijfelend”.....	23, 24
Wagen. Zwaartepunt				„twist”.....	23, 25
van den.....	235 vlg.			„uitbreidend”.....	23, 24
Wet van Lachmann 65,	87			„ver”.....	23, 25
Wet van Wheeler....	90			„verdeeld”.....	23, 25
Waarde van een Wortel	22			„verdeeld”.....	23, 25
Wortels. Beteekenis der	123			„verdrietig”.....	23, 24
Wortels. Waarde van				„verdubbeld”... ..	23, 24
192 vlg.				„zien”.....	158
Wortelvariatie met j en				„zoet”.....	140
u.....	192 vlg.				

## BETEKENISSEN.

„angstig”.....	23, 24
„bedriegen”.....	144
„Bewegen”.....	136
„Beweging” 124, 133,	
151, 152, 156,	158
„bitter”.....	140
„doen”.....	23, 24
„dreigen”.....	115
„droog”.....	143
„droogte”.....	145
„gelukkig”.....	23, 24
„geven”.....	23, 24
„goed”.... 9, 18, 23,	25
„haat”.....	23, 25
„hard”.....	23, 25, 142
„heerschend”.....	23, 24
semasiologische: kleur	
~ klevrigheid ....	39
„koud”.....	139
„lang”.....	23, 25
„machtig”.....	23, 24
„nat”.....	143, 151

# DE VOLKENBOND EEN MIJLPAAL OP DEN WEG DER RECHTSONTWIKKELING

DOOR

J. DE LOUTER.

---

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

- **AFDEELING LETTERKUNDE.**

NIEUWE REEKS.

DEEL XX N<sup>o</sup>. 4.



AMSTERDAM.

JOHANNES MÜLLER.

1920.



*Mijne Heeren!*

Wanneer ik het waag heden in deze illustre vergadering een onderwerp als den Volkenbond te bespreken, dan is eene captatio benevolentiae meer dan ooit noodig. Niet alleen op grond van het welbekend en afgezaagd motief van den omvang en de ingewikkeldheid der stof en de al of niet bevoegdheid van den spreker om deze stof te behandelen, maar bovendien en bovenal op grond van den aard van het onderwerp, dat oogenschijnlijk een zuiver politiek vraagstuk betreft en aan wetenschappelijke constructie ontsnapt. Hoe dan in een wetenschappelijken kring met zuiver wetenschappelijke doeleinden een onderwerp ter tafel te brengen, dat de wereld-beheerschende staatslieden onzer dagen meer dan een jaar lang schier onafgebroken bezig hield, nog onlangs aan onze Regeering de zwaarste eischen stelde en in de Tweede Kamer tot een uitvoerige gedachtenwisseling aanleiding gaf en dat ook daarbuiten de scherpste meningsverschillen uitlokte? Toch heb ik den twijfel dienaangaande ten slotte overwonnen. Ik meen namelijk: vooreerst, dat de Koninklijke Academie van Wetenschappen, hoe hoog ook verheven boven de vragen van den dag, niet onaandoenlijk mag blijven voor de wereldproblemen eener eeuw en aldus op haren eerbiedwaardigen leeftijd de schaduw mag werpen eener langzame verstijving; in de tweede plaats, dat in het staatkundig vraagstuk van den Volkenbond een wetenschappelijk element besloten ligt, dat niet alleen reeds op zichzelf van het hoogste belang is, maar ook volkomen los van politieke overwegingen kan worden beschouwd. Van deze slotsom heb ik mij zelfs niet laten afschrikken door de gegronde overweging, dat ik weinig of geen nieuw licht kan ontsteken over een onderwerp, dat door ontelbare leidlieden en woordvoerders in alle landen en van alle zijden is beschouwd en beoordeeld. Met terzijdestelling van al hetgeen voor en tegen Nederlands toetreding tot den Volkenbond onlangs is en wellicht nog kan worden aangevoerd en met een oprecht streven naar beknoptheid, welke volledigheid niet uitsluit, stel ik mij voor, heden den Volkenbond te bespreken als een hoogst belangrijk ontwikkelingsverschijnsel in het internationaal of volkenrecht. Bewust van de wanverhouding tusschen subject en object mijner verhandeling, noodig ik U uit van wetenschappelijk standpunt — dus los van elk vooroordeel — een blik te slaan op het nieuwe evangelie van den Volkenbond en achtereenvolgens stil te staan bij zijn *oorsprong*, *inrichting*, *inhoud* en *toekomst*.



## I. Oorsprong.

De Volkenbond is eene vrucht van Amerikaanschen bodem. Tot voorkoming van misverstand is intusschen nadere toelichting onmisbaar. Het denkbeeld van eene vereeniging of verbond van een aantal staten tot handhaving van den onderlingen vrede is elementair en overoud. Het vertoont zich in de staatkundige geschiedenis van Hellas, zoowel als van Latium, en bedoelt niet alleen eene gemeenschappelijke verdediging tegen buitenlandsche vijanden, maar niet minder een onderlinge verstandhouding en de gemeenschappelijke behartiging van gemeene, veelal godsdienstige, belangen. De eerste ontwerpen eener nauwere aanecnsluiting van niet meer aan éénzelfde oppergezag onderworpen volken in de Middeleeuwen dragen veeleer een oorlogzuchtig dan een vreedzaam karakter en bedoelen meestal een gemeenschappelijk optreden tegen den Islam, den geduchten aartsvijand van het Christendom, die het sedert eeuwen bestookte en terugdrong en er eerlang in zou slagen zijn schijnbaar stevigst bolwerk, het Byzantijsche keizerrijk, ten val te brengen. Het dreigend gevaar, beurtelings stijgend en dalend, van de algeheele zegepraal van het Moslimsch oosten op het Christelijk westen heeft krachtig bijgedragen tot de plannen eener toenadering der Christelijke staten onder leiding, hetzij van het wereldlijk, hetzij van het geestelijk oppergezag, van Keizer of Paus.

Onze landgenoot Dr. *Jacob ter Meulen* heeft zich bijzonder verdienstelijk gemaakt door in zijn uitvoerig werk: „Der Gedanke der internationalen Gemeinschaft” een zorgvuldig en critisch overzicht te geven van de talrijke en veelsoortige ontwerpen, welke sedert den aanvang der *nieuwe geschiedenis* in verschillende landen zijn ontstaan, om tusschen de thans aan elk oppergezag onttrokken en van elkander onafhankelijke staten eene nieuwe wereldorde te stichten, welke aan de onophoudelijke onderlinge oorlogen een einde zou maken.

Het zou eenzijdig en kortzichtig wezen in deze onderscheiden voorstellen hetzij het reëel hetzij het ideëel element te miskennen. Sommige getuigen van een nuchteren kijk op het welbegrepen belang der betrokken staten, die door onderlingen naijver en wantrouwen slechts zich zelf schaden en hunne duurzame belangen veronachtzamen; andere ademen een ideëelen geest en doen een

beroep op de Christelijke deugden van vredelievendheid en menschenmin; — *alle* streven met min of meer scherpzinnigheid en verbeeldingskracht naar eene wereldorde, die den oorlog uitsluit en eene internationale gemeenschap boven de veelheid en verscheidenheid der staten verheft. Denkers, droomers vaak, bereidden aldus het terrein voor een nieuwen rechtstoestand, waarin orde en recht niet alleen binnen de grenzen van elken beschaafden staat zouden heerschen, maar waardoor ook onderlinge staatsbetrekkingen niet langer het beeld van toomellooze willekeur en redelooze afgunst zouden vertoonen, doch gezamenlijk onderworpen zouden zijn aan eene hoogere orde in staat haren wil te uiten en te doen eerbiedigen. Aldus moest het organisatieproces, eeuwenlang binnen afzonderlijke staten besloten, langs stijgende lijnen opklimmen tot hooger vormen en eerlang de gansche menschheid omvatten. Het valt niet binnen het bestek mijner voordracht langer bij deze wegbereiders te verwijlen. Doch het past ons, hen dankbaar te herdenken en hunne nagedachtenis in eere te houden als die van voorgangers, die — evenals de zoogenaamde voorloopers van Luther of Hugo de Groot — wel eens bij voortgezet onderzoek konden blijken grooter aandeel te hebben in de verdiensten hunner opvolgers, dan een oppervlakkig oordeel hun aanvankelijk, zij het ook eeuwenlang, heeft toegekend.

Dat ik desniettemin niet aarzel te herhalen, dat de Volkenbond eene vrucht is van *Amerikaanschen* bodem, ligt derhalve niet daaraan, dat de verdiensten van Amerikaansche denkers en schrijvers zooveel hooger vlucht nemen dan die hunner Europeesche voorgangers, doch berust alleen hierop, dat wat in Europa was en bleef product van nadenken en verbeelding in Amerika werkelijkheid is geworden. Daar is het woord vleesch geworden. De Pan-Amerikaansche Unie heeft velen voor den geest gezweefd, die door Amerika's onvoorziene deelneming aan den wereldoorlog in de gelegenheid werden gesteld invloed uitte oefenen op de stichting van den Volkenbond in 1919. Vergunt mij een en ander kort toe te lichten.

Wie geen vreemdeling is in de jongste wereldgeschiedenis weet, dat de gebeurtenissen, welke in Europa op den val der Napoleonische dwingelandij volgden, in Amerika de vrees deden ontstaan voor Europeesche inmenging ten koste van de pas verworven staatkundige vrijheid van het nieuwe werelddeel. Vandaar in het noorden de vermaarde Monroe-leer van 1823, wettige afstammeling van Washingtons staatkundig testament, tegenover de verdachte neigingen der Heilige Alliantie; — vandaar in het zuiden de herhaalde mislukte pogingen tot een bondgenootschap der pas bevrijde Spaansche

koloniën in Midden- en Zuid-Amerika. Uit beide verschijnselen ontwikkelde zich langzamerhand eene wederzijdsche toenadering tusschen Angelsaxisch en Latijnsch Amerika, nadat de verkeerswegen en gemeenschapsmiddelen zich op reusachtige schaal hadden vermenigvuldigd en verbeterd en nadat het wantrouwen der centrale en zuidelijke staten tegen de heerschzucht der machtige republiek in het noorden aanmerkelijk was verzwakt. Lang heeft dit wantrouwen geduurd. Omstreeks het midden der 19<sup>de</sup> eeuw vond het overvloedig voedsel in den oorlog tusschen de Vereenigde Staten en Mexico, waardoor de laatste republiek, behalve Texas, nog een aanzienlijk deel van haar overig grondgebied aan den noordelijken buurman moest afstaan. Bewijst dit feit, dat ook de democratie geen waarborg biedt tegen verovering, het was toch de laatste open oorlog tusschen de staten van Noord-Amerika. In het midden en zuiden hadden ook later meermalen bloedige botsingen plaats tusschen de naijverige republieken van het centrum en brak zelfs nog in 1879 een hardnekkige krijg uit tusschen Chili aan de eene, Peru en Bolivia aan de andere zijde, welke onder den ironischen naam van oorlog van den Pacific vermaard is geworden en eindigde met de inlijving van twee rijke provinciën bij eerstgenoemd land. Deze latere oorlogen en niet minder de onoploofdelijke binnenlandsche twisten, waaronder de burgeroorlog in de Unie 1861—65 eene treurige vermaardheid verwierf, hebben het toenaderingsproces vertraagd en onderbroken. Toch schreed het langzaam voort in omvang en diepte. Het leidde in 1889/90 tot de eerste Pan-Amerikaansche conferentie te Washington, met onregelmatige tussenpoozen gevolgd door die te Mexico 1901/02, te Rio de Janeiro in 1906, te Buenos Aires in 1910. Het voornemen om binnen 5 jaren een vijfde soortgelijke conferentie bijeen te roepen te Santiago in Chili is door den wereldoorlog verijdeld. Het kan natuurlijk mijn voornemen niet zijn eene nadere schets van het opzet, het verloop en de resultaten dezer conferentiën te geven. Wie daarin belang stelt leze bijv. het nauwgezet en gedocumenteerd werk van den onvermoeiden strijder voor het pacifisme met den gelukkigen naam van *Alfred Fried*, waarvan in 1917 een tweede uitgaaf verscheen. Hier zij het genoeg te vermelden, dat reeds de eerste conferentie in 1890 te Washington een centraal bureau der Amerikaansche republieken oprichtte en onder toezicht stelde van den Staatssecretaris der Vereenigde Staten. Het verkreeg in 1910 den naam van „Panamerikaansche Unie” en mag niet worden vereenzelvigd met de „Unie der Amerikaansche republieken”, den officieelen naam van den statenbond zelf. De in 1906 te Rio de Janeiro ingestelde Panamerikaansche comité’s

in de verschillende staten werden in 1910 met het centraal bureau tot één organisme verbonden en als zoovele voelarmen en wegbe-reiders voor een verderen groei aangewezen. De Unie wordt omringd en versterkt door talrijke andere internationale instellingen tot bevordering van stoffelijke welvaart of geestelijke beschaving, zooals handel en nijverheid, verkeers- en ruilmiddelen, volksgezondheid, wetenschap en volksontwikkeling. Met verwonderlijke voortvarendheid en doelbewustheid is de steeds nauwere band tusschen de 21 Amerikaansche republieken geknoopt en bevestigd, terwijl de toekomst nog rijker vruchten belooft.

Dit alles is tot stand gekomen niet ten koste maar uit kracht van de souvereiniteit der betrokken staten, die alleen door een klaar inzicht in hun welbegrepen belang en eene hooge opvatting van hunne internationale roeping vrijwillig zijn toegetreden tot de verschillende bonden of genootschappen. Geen dwang, overreding alléén, heeft regeeringen en privaatspersonen bewogen tot steeds inniger samenwerking. Ongetwijfeld is hierop sterke invloed uitgeoefend door de fabelachtige economische en intellectuele ontwikkeling van de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, welke zoo meesterlijk is ontleed door ons medelid *J. Huizinga* in zijn „Mensch en menigte in Amerika”, een werk, dat niet genoeg kan worden aanbevolen aan ieder, die zich van Amerikaansche verschijnselen en toestanden rekenschap geeft. Het zet de scherpe tegenstellingen helder uiteen, welke zich in de Amerikaansche maatschappij vertoonen en welke, evenals trouwens altijd en overal, juist de wieg vormen, waarin alle cultuurverschijnselen worden gekweekt en gerijpt. Een schier onmetelijk vasteland heeft de ontembare energie der Amerikanen ontgonnen en bedwongen; een buitensporig individualisme wordt opgewogen door eene voorbeeldige concentratie van economische en politieke krachten, welke de organisatie van maatschappij en staat in een reusachtig mechanisme dreigt op te lossen; een onweerstaanbare drang naar doelmatigheid (efficiency), die het stoffelijk en staatkundig leven beheerscht, gaat gepaard met een idealisme, dat voor geen offer terugdeinst. Aldus kon de Unie de baanbrekster worden voor eene samenwerking van gansch Amerika tot voorbereiding eener meer doelmatige en tevens meer humane en Christelijke wereldorde. Nergens vonden de ideeën van gerechtigheid en menschelijkheid een sterkeren en vooral meer algemeenen weerklink dan in de groote Transatlantische republiek; nergens wekten zij meer aandrang om zich te openbaren in woord en daad. Dit verklaart de bonte verscheidenheid en snelle afwisseling der denkbeelden en ontwerpen tot verwezenlijking en toepassing der in

hoofd en hart geboren gedachten en gevoelens. Internationale arbitrage, een wereldgerechtshof, de Bryan-tractaten van 1913, een bond tot waarborg voor den vrede onder den naam van „League to enforce peace” gesticht te Philadelphia op 17 Juni 1915, eene League of free nations association van 1918, de Volkenbond of League of nations, volgen en verdringen elkander in ontstuimige vaart, alle voortgestuwd door de gemeenschappelijke overtuiging, dat er een eind mòèt worden gemaakt aan den waanzin en de misdaad, die den wereldoorlog ontketenden, en dat hunne werktuigen voor altijd in een antiquiteiten-museum mòeten worden opgeborgen.

Toch zou het eenzijdig en onbillijk wezen, den eigenaardigen invloed van Latijnsch Amerika te veronachtzamen. De staatslieden van Argentinië, Brazilië en Chili, die de hooghartige Europeesche diplomaten op de tweede Vredesconferentie verbaasden door hunne kennis, frischheid van geest en niet minder door hunne vurige welsprekendheid, hebben ook op de stichting van den Panamerikaanschen statenbond een heilzamen invloed uitgeoefend, welke zich o. a. openbaart in de krachtige handhaving van de souvereiniteit van de leden der confederatie, in de voorliefde voor arbitrage, den drang naar wetenschappelijk onderzoek met vereende krachten, e. d. m. Vermenging van onderscheiden vaak weêrstrevende bestanddeelen schiep ook hier een hoogere eenheid.

Met meer recht dan het geliefkoosd voorbeeld van de constitutie der Vereenigde Staten kan Pan-Amerika worden beschouwd als voorbeeld voor een Europeeschen of wereld-volkenbond. Immers hier vinden wij niet eene bevolking, gelijk of verwant in afkomst, lotgevallen, taal, godsdienst, zeden en gevoelens, — kortom eene psychologische cultuur-gemeenschap, die men gewoonlijk met den naam van *nationaliteit* aanduidt — zooals die, welke in de tweede helft der 18<sup>de</sup> eeuw in Noord-Amerika zich tegen het moederland verzette en een onafhankelijken bondsstaat stichtte; maar een over een onmetelijk werelddeel wijd verspreide en dun gezaaide bevolking, van verschillende herkomst, taal, zeden en gezindheid, wel is waar door gemeenschappelijke belangen verbonden, maar niet veel enger dan die, welke de volken van Europa aaneenhechten. Tegenover of liever naast Azië en Amerika vertoont ook Europa eene zelfstandige groep van belangen, berustend op eeuwenouden historischen bodem en bevestigd door economische en cultuurfactoren van overwegend gewicht. Was het in Amerika mogelijk eene Pan-Amerikaansche Unie te stichten en daarvoor een wijden horizon te openen, dan is — zelfs met een open oog voor het verschil in bestanddeelen en lotgevallen — de overtuiging gewettigd,

dat zulk een verband ook tusschen de staten van Europa mogelijk en levensvatbaar is; m. a. w. dat zoowel hier als ginds de grondslagen kunnen worden gelegd voor een nieuwe *rechtsorde*, welke — wars van elk ongezond kosmopolitisme — aan de wanhopige *wanorde* der internationale samenleving een einde maakt, de langzaam gebouwde grondslagen, waarop zij rust, consolideert en tegen vermetele of lichtvaardige aanslagen behoedt.

Met omsluiërd gelaat en wankelen gang kondigt deze nieuwe rechtsorde zich aan in den pas gestichten Volkenbond — phantoom of hemelbode?

## II. Inrichting.

Het denkbeeld van den Volkenbond, dat zich langs de getrokken hoofdlijnen in het brein der Amerikaansche denkers en staatslieden had gevormd, is onder hun invloed, die door Amerika's deelneming aan den oorlog in April 1917 honderdvoudig was versterkt, verwerkelijkt in de 26 eerste artikelen van het Vredesverdrag van Versailles van 28 Juni 1919. Deze overgang uit het rijk der ideeën in dat der realiteit geschiedde niet zonder verontreiniging. Het evangelie is verloochend door sommigen zijner meest vertrouwde apostelen. Grootendeels is dit toe te schrijven aan een vitium originis. Immers de Volkenbond is niet, zooals Pres. Wilson het in zijne gelijk-luidende Nota van 18 Dec. 1916 aan de oorlogvoerenden voorstelde, een product van gemeen overleg, zooals de Panamerikaansche Unie, maar het onderdeel van een vredesverdrag na een verbitterden oorlog; een oorlog, die niet, zooals Wilson nog 22 Jan. 1917 verlangde, is geëindigd zonder overwinning maar met de verpletterende nederlaag van den aanvaller. Dientengevolge werd de ontworpen Volkenbond gedictieerd door een voorloopig accoord tusschen wraakzuchtige of overmoedige overwinnaars en werden de overwonnenen niet gemaadpleegd en zelfs nadrukkelijk uitgesloten. Hierdoor is de Volkenbond verminkt en misvormd, mist hij zijn universeel en onpartijdig karakter, veronachtzaamt hij zijne levensvoorwaarden van onderling vertrouwen en welgezindheid en is hij bij voorkeur bedacht op de voorziening in gebeurlijkheden, welke hij juist bestemd is te voorkomen en voor altijd onmogelijk te maken. Deze innerlijke tegenstrijdigheid is een onloochenbaar gevaar. Het komt er op aan — hoe niterst moeilijk het ook zij — den klaren blik op de lichtzijde niet te verduisteren voor de keerzijde,

noch omgekeerd onder den diepen indruk der schaduwen den glans voorbij te zien, die uit de geboortekribbe straalt. Het eindoordeel mag slechts voortvloeien uit een onbevondoordeelde ontleding en vergelijking der bestanddeelen, de verwachting voor de toekomst slechts rusten op beproefde fundamenten.

De stichting van den Volkenbond is te beschouwen als een *mijlpaal* op den langen weg der wereldorganisatie, welke van den oorspronkelijken toestand van volslagen afzondering voert naar eene alomvattende gemeenschap. Begin en einde van dien weg zijn in nevelen gehuld. Men kan zich eene toekomst voorstellen, waarin het liefelijk beeld uit het Evangelie van „éene kudde onder één herder” verwezenlijkt is door één oppergezag, waaraan alle volken onderworpen zijn: m. a. w. door een wereldstaat, die aller tegenstrijdige belangen in een hoogere eenheid verzoent en oplost en dientengevolge in aller gemeenschappelijke behoeften volledig voorziet. Voorshands is dit een utopie, in vierkanten strijd met de realiteit en hare onafwijsbare eischen. De vraag, in hoever deze voorstelling ook eene schoone illusie mag heeten, laat ik *hier* niet opzet rusten. De stichters van den Volkenbond hebben zich aan dergelijke hersenschimmen *niet* schuldig gemaakt. Het helder verstand en de practische zin van het Amerikaansche volk, niet minder dan het overprikkeld nationaliteitsbesef der meest verbitterde vijanden, hebben hen daarvoor behoed. Hun doel was meer beperkt en bepaald. Zij wilden alleen een krachtigen stap vooruitgaan door den oorlog te bestrijden als een uitbarsting van ruw geweld ten bate der sterksten en ten koste der menschheid; m. a. w. de teugellooze willekeur van machtige staten beperken door hen te onderwerpen aan de normen van een nog jong en machteloos recht. De vroeger genoemde denkbeelden en instellingen werden aanbevolen als midelen om dit doel te bereiken; hunne doelmatigheid moest hunne waarde bepalen. De Volkenbond is het nieuwste en meestbelovend middel. In hoever is hij doelmatig? Welke is dus zijne waarde? Laat ons zien!

Omtrent de *geschiedenis* der stichting moge het volgende volstaan. Ten einde den grondslag van den voorgenomen Volkenbond te onderwerpen werd ééne week na de opening der Vredesconferentie te Parijs in hare tweede zitting van 25 Januari 1919 eene commissie onder praesidium van President Wilson benoemd, waarin 10 leden de vijf voornaamste en 9, later 13, de overige oorlogvoerende staten vertegenwoordigden. Deze commissie bood reeds 14 Februari haar ontwerp aan, dat terstond openbaar werd gemaakt, doch groote teleurstelling wekte en levendige critiek uitlokte. Na langdurige

beraadslagingen met gesloten deuren en eene conferentie met afgevaardigden van de daartoe uitgenoodigde onzijdige staten onder leiding van Lord Robert Cecil op 20/21 Maart werd een niet onbelangrijk gewijzigd ontwerp op 28 April met eene korte rede door Wilson aan de volledige vergadering aangeboden en met nog enkele aanvullingen en verbeteringen in het op 28 Juni met Duitschland gesloten vredesverdrag opgenomen. Onder den naam van *Covenant, Pacte* of *Patto*, was aldus het bondsverdrag beklonken.

Art. I, dat in het eerste ontwerp niet voorkwam, noemt als oorspronkelijke leden 27 staten, die aan den oorlog deelnamen, waaronder de 5 „voornaamste geallieerde en geassocieerde”, t. w. Vereenigde Staten, Groot-Britannië, Frankrijk, Italië en Japan; voorts de 5 Britsche onderhoorigheden: Canada, Australië, Nieuw-Zeeland, Zuid-Afrika en Indië — eene wonderlijke anomalie, vermoedelijk afkomstig van den Boerengeneraal Smuts; eindelijk 13 staten, die onzijdig bleven, doch na de inwerkingtreding van het Vredesverdrag tot toetreding zijn uitgenoodigd en deze uitnoodiging zonder voorbehoud binnen twee maanden hebben aangenomen. Hiertoe behooren in Europa de 3 Scandinavische rijken, Spanje, Zwitserland en Nederland; in Amerika 6 republieken, in Azië alleen Perzië. Uitgesloten zijn dus wegens gedeeltelijk onbekende redenen sommige staten in andere werelddelen, zooals Mexico, Costa-Rica, Santo Domingo in Amerika, Abyssinië in Afrika, Afghanistan in Azië; voorts in Europa, behalve eenige miniatuurstaatjes van twijfelachtige waarde, de cultuurstaten Duitschland, Oostenrijk, Hongarij, Bulgarij en Turkij, benevens de uit den Russischen chaos opdoemende eenheden.

Deze uitsluiting is een gevolg van het geboorteproces en was voor het oogenblik onvermijdelijk, maar doet niettemin eene leemte ontstaan, welke als een verlamrende, zoal niet dodelijke wonde is te beschouwen. Gelukkig niet ongeneeslijk, want elke vooralsnog uitgesloten staat of kolonie met volledig zelfbestuur kan later lid worden, indien twee derden van de Bondsvergadering daarin toestemmen, mits het nieuwe lid afdoende waarborgen biedt voor zijn oprechte bedoeling om zijn internationale verplichtingen te vervullen en de inrichting zijner strijdkrachten overeenkomstig de voorschriften van den Bond te regelen. Hier wordt derhalve de deur geopend, zij het op eene kier, voor de latere aanvulling en afronding tot een waarlijk algemeenen en levenskrachtigen Volkenbond. Zolang deze aanvulling uitblijft, is de Volkenbond een lichaam zonder voltallige ledematen. Intusschen miskenne men zijne beteekenis niet. Reeds omvat de Volkenbond bij toetreding van alle oorlogvoerenden ongeveer vier vijfden van de bevolking der aarde, nam. 1250 M. —

China met 350 M. inbegrepen — waarbij nog 120 M. komen voor de uitgenoodigde onzijdigen. Hiertegenover staat eene bevolking van omstreeks 100 M. voor Centraal Europa en 160 M. voor Rusland, die vooralsnog is uitgesloten, en een getal, rond geschat op 30 M., inz. voor Mexico, Abyssinië, Afghanistan, dat vooralsnog niet in aanmerking komt. <sup>1)</sup>

De *samenstelling* van het bestuur is eenvoudig en bestaat uit drie organen: eene *Bondsvergadering* (Assembly), een *Bondsraad* (Council) en een *Secretariaat* (art. II). De Volkenbond is eene *inter- geen supernationale* stichting en eerbiedigt in beginsel de souvereiniteit zijner leden. De bestuursinrichting rust derhalve op den eenigen deugdelijken volkenrechtelijken grondslag, dien van de rechtsgelijkheid der leden. Het bleek evenwel volstrekt onmogelijk dit beginsel bij de inrichting van het bestuur zuiver en zonder uitzondering toe te passen. Ongerept is het gehandhaafd in het hoofdorgaan, de *Vergadering*. Hier hebben alle leden gelijken toegang en gelijke rechten, nam. ééne stem, onafhankelijk van het aantal hunner vertegenwoordigers, dat echter een drietal niet mag te boven gaan (art. III). Zij vergadert op vaste tijden en voorts zoo vaak dit noodig wordt geacht. Wie dit laatste beslist, is echter niet bepaald. Evenmin is de openbaarheid harer vergaderingen voorgeschreven, zooals Noorwegen had verlangd.

Eene veel gewichtiger taak is opgedragen aan den *Raad* van 9 leden, vertegenwoordigers der 5 groote mogendheden en van 4 andere, later door de Vergadering aangewezen, doch voorloopig rechtstreeks genoemd, te weten: van België, Brazilië, Griekenland en Spanje (art. IV). De drie eerstgenoemden waren met de 5 groote mogendheden de voornaamste oorlogvoerenden. Spanje is het eenige neutrale land dat terstond wordt vertegenwoordigd, blijkbaar als belooning voor de ondubbelzinnige overhelling naar de Entente, welke het tijdens den oorlog had getoond. De gelijkheid der leden schijnt hier deerlijk uit het oog te zijn verloren. Men vergeete evenwel niet, dat deze bij de samenstelling van een besturend of rechtsprekend college onmogelijk in letterlijken zin kan worden toegepast. Men staat hier voor de keuze tusschen eene transactie met de principiele rechtsgelijkheid der staten en de samenstelling van een onhandelbaar werktuig. Tertium non datur. Wie meer dan oppervlakkig kennis heeft genomen van de langdurige beraadslagingen en gekunstelde oplossingen der Haagsche vredesconferentiën ten opzichte van het internationaal prijzenhof en van het scheidsgerechts-

<sup>1)</sup> Message du Conseil fédéral à l'Assemblée fédérale du 4 Août 1919, Berne: p. 54.

hof kan onmogelijk een hard oordeel vellen over de samenstelling van den Raad van den Volkenbond, noch volstaan met een hooghartige afkeuring wegens miskenning van de rechtsgelijkheid der staten.

Ik wil hiermede volstrekt niet beweren, dat de Raad onberispelijk is samengesteld en de keuze der vier kleinere staten boven alle bedenking verheven. Doch de keuze zelve was onvermijdelijk en bovendien is de weg gebaad voor eene latere verbetering, als een der heilzame gevolgen van de raadpleging der neutralen in Maart l. l. Vooreerst kan de Raad, met toestemming van de meerderheid der Vergadering, het aantal leden met duurzame vertegenwoordiging in den Raad uitbreiden, alsmede het aantal van degenen, die daartoe tijdelijk door de Vergadering worden uitgekozen. Voorts zal elk bondslid, dat niet in den Raad is vertegenwoordigd, worden uitgenoodigd, een afgevaardigde te zenden om als raadslid zitting te nemen, zoodra eene zaak wordt behandeld, waarbij zijn eigen belangen betrokken zijn. Overigens heeft elk lid ééne stem en één vertegenwoordiger in den Raad. Ten slotte is bepaald, dat met uitzondering van de gevallen, nadrukkelijk in het bondsverdrag of in het vredesverdrag genoemd, alle besluiten van Vergadering en Raad volstrekke eenstemmigheid vereischen van alle aanwezige leden (art. V), een logisch gevolg en tevens afdoend bewijs voor het volkenrechtelijk karakter van den Volkenbond, doch ook een middel in de hand van elk lid om eene door de meerderheid verlangde uitbreiding of verbetering, of welk ander besluit ook, te beletten. Ik aarzel geen oogenblik het eerstgenoemd beginsel hooger te stellen dan het laatstgenoemd daaraan verbonden nadeel, ook al valt niet te ontkennen dat het de kans op snellen vooruitgang verzwakt en in sommige gevallen tot bedenkelijke conflicten kan leiden. Tot de uitzonderingen, waarbij eene meerderheid volstaat, behooren vragen over den vorm der behandeling, benoemingen van bijzondere onderzoekingscommissiën en enkele bepalingen van het Vredesverdrag, zooals de besluiten over het bestuur van het bekken van de Saar, onderzoekingen omtrent de uitvoering van het verdrag en de vaststelling van sommige termijnen (art. 49*j* Annex. § 40, art. 213, 280).

In de derde plaats wordt op den zetel van den Volkenbond, waartoe, zoolang de Raad geen andere plaats heeft aangewezen, Genève is uitverkoren (art. VII), een vast *Secretariaat* gevestigd onder een secretaris-generaal met een staf van ondergeschikten naar gelang van gebleken behoeften (art. VI). Met uitzondering van den eersten titularis, die door de Conferentie zelve is aangesteld, Sir *James Eric Drummond*, wordt de secretaris-generaal benoemd door den Raad met goedkeuring van de meerderheid der Vergadering,

zijn staf door den secretaris-generaal met goedkeuring van den Raad. De kosten worden over de bondsleden omgeslagen naar evenredigheid van de proefondervindelijk deugdelijk bevonden regeling der Wereldpostvereniging.<sup>1)</sup>

Alle functiën van den Volkenbond staan gelijkelijk open voor mannen en vrouwen. Al zijn vertegenwoordigers en ambtenaren genieten in functie diplomatieke vrijstellingen en andere voorrechten; zijne bezittingen zijn onschendbaar (art. VII).

De commissiën, die het bondsverdrag onderstelt (art. V), somtijds zelfs vordert (artt. IX, XXII), en die waarschijnlijk vrij talrijk zullen worden, als ook de inrichting van het secretariaat, dat volgens de verklaring van den eersten secretaris-generaal op 31 Mei 1919 een waarlijk internationaal karakter moet dragen en vermoedelijk eerlang een aanzienlijken omvang zal verkrijgen, bieden eene welkome gelegenheid om aan onderdanen van niet in den Raad vertegenwoordigde leden een aandeel in de werkzaamheid van den Bond in te ruimen. In zoover kunnen ook deze secundaire organen beschouwd worden als tegenwichten — zoo men wil, pleisters op de wond — van de onvermijdelijke afwijking van het strenge gelijkheidsbeginsel bij de samenstelling van den Raad.

Eindelijk verdient het de aandacht, dat de *Volkenbond* ondanks zijn naam inderdaad is en niet anders zijn kan dan een *Statenbond*, d. w. z. een bond van georganiseerde volkseenheden. Wel is de benoeming van afgevaardigden naar de Vergadering en den Raad geheel in het midden gelaten en derhalve aan elk statenlid volgens eigen staatsinrichting voorbehouden; wel koesterden velen den wensch, dat ook de volken zelf op de keuze rechtstreeks of zijdelings invloed konden uitoefenen en ontmoet men vaak de voorstelling, alsof de Vergadering meer de volken, de Raad de regeeringen zou vertegenwoordigen; maar deze democratische invloed kan zich toch nooit anders doen gelden dan door tusschenkomst der regeering, die de verantwoordelijkheid jegens den Bond op zich neemt. Uitsluitende verantwoordelijkheid eischt logisch en practisch vrijheid in de keuze harer organen.

Gewichtiger nog dan de samenstelling is de *taak* van den Volkenbond. Deze taak is tweeledig en bestaat: vooreerst in *het voorkomen van oorlogen* door vreedzame oplossing van geschillen; voorts in *het opheffen van oorzaken*, waaruit oorlogen ontstaan: door ontwapening, openbaarheid van staatsverdragen, een nieuwen vorm van koloniaal

---

<sup>1)</sup> Eene reserve van den Amerikaanschen Senaat vordert voor de betaling de medewerking van het Congres.

bestuur en internationale regeling van gemeenschappelijke belangen. Achtereenvolgens verdienen beide doeleinden de aandacht.

Verreweg het belangrijkste deel van het bondsverdrag bestaat in de ernstige poging tot vreedzame oplossing van internationale geschillen (art. X—XVI). Kort en bondig wordt elke oorlog of oorlogsbedreiging, onverschillig of deze al dan niet een der leden betreft, verklaard tot een bondsaangelegenheid, die terstond alle maatregelen eischt, geschikt om den vrede te bewaren. Op verzoek van eenig lid roept de secretaris-generaal onmiddellijk den Raad bijeen. Ook kan ieder lid de aandacht van de Vergadering of van den Raad vestigen op elke omstandigheid, welke den vrede dreigt te verstoren (art. XI). De leden komen overeen om elk geschil, dat tot eene breuk zou kunnen leiden, te onderwerpen, hetzij aan arbitrage, of aan het onderzoek van den Raad, en in geen geval een oorlog aan te vangen, voordat drie maanden zijn verlopen na de uitspraak van het scheidsgerecht of het verslag van den Raad. Natuurlijk moet de uitspraak binnen redelijken tijd vallen, het verslag zelfs binnen zes maanden verschijnen (art. XII). Het eerste middel wordt aangewend bij alle geschillen, die naar het oordeel van beide partijen geschikt zijn voor arbitrage, m.a.w. bij rechtsgeschillen, waaronder nadrukkelijk genoemd zijn: de uitlegging van verdragen, vragen van volkenrecht, feiten welke eene schennis van internationale verplichtingen aanduiden en de daaruit voortvloeiende schadeloosstellingen. Partijen kiezen zelf het scheidsgerecht, hetzij bij vroegere overeenkomst, hetzij voor elk voorkomend geval. De leden beloven de uitspraak, welke ook, te goeder trouw te zullen naleven en geen oorlog te zullen voeren tegen een bondslid, dat zich aan de uitspraak onderwerpt. Indien aan de uitspraak niet volledig wordt voldaan, stelt de Raad de alsdan tot uitvoering noodige maatregelen voor (art. XIII).

Art. XIV gelast den Raad het plan van een vast internationaal gerechtshof aan te bieden, dat niet alleen bestemd is om te vonnissen in geschillen, welke partijen daaraan vrijwillig onderwerpen, maar ook om advies te geven over alle vragen, door de Vergadering of den Raad tot het Hof-gericht; een uitmuntend denkbeeld, waardoor het nut van het Hof niet weinig wordt verhoogd. Overigens zwijgt het bondsverdrag over samenstelling, verkiezing en rechtspleging: eene groote leemte, maar ook een wijd perspectief.

Minder eenvoudig is de procedure bij andere geschillen, d. w. z. bij die, waarin belangen zijn betrokken, welke niet door eenigen rechtsregel zijn beschermd en daarom veelal, minder nauwkeurig, staatkundige of belangen-geschillen worden genoemd. Deze moeten worden onderworpen aan het onderzoek van den Raad, wien partijen

door den secretaris-generaal zoo spoedig mogelijk de noodige stukken en inlichtingen verstrekken, welke de Raad terstond kan doen openbaar maken. De Raad tracht alsdan eene vreedzame oplossing te vinden en maakt in geval van welslagen eene verklaring hiervan openbaar met opgaaf van feiten en motieven. Gelukt dit niet, dan moet de raad toch een verslag van de feiten en de aanbevolen oplossing opmaken. Komt dit verslag tot stand met eenstemmigheid van alle leden behalve de geschilvoerende partijen, dan beloven de bondsleden geen oorlog te zullen voeren tegen de partij, die de aanbevolen oplossing aanvaardt; overigens blijft de uitvoering van het advies aan partijen zelf overgelaten en neemt de Bond geenerlei verplichting op zich. Komt de Raad slechts bij meerderheid van stemmen tot een besluit, dan blijven de bondsleden vrij in het nemen van zulke maatregelen als zij noodig oordeelen tot handhaving van recht en gerechtigheid. Komt de Raad op initiatief van eene der partijen tot de uitkomst, dat het geschil eene vraag betreft, welke tot de uitsluitende bevoegdheid eener partij behoort, dan moet de Raad dit bekend maken en zich van advies onthouden. Hooger Beroep is niet toegelaten; doch de Raad, zoowel als elke partij, kan binnen 14 dagen het geschil voor de Vergadering brengen, die alsdan op gelijke wijze als de Raad te werk gaat en welker beslissing, mits verkregen door al de stemmen van de in den Raad vertegenwoordigde leden en de meerderheid der overigen, gelijk staat met en gelijk gevolg heeft als de eenstemmige uitspraak van den Raad (art. XV).

Mocht eenig lid van den Volkenbond zonder inachtneming der voorafgaande bepalingen tot oorlog overgaan — d. w. z. tot een oorlogsverklaring of oorlogsdaad — dan wordt hij ipso facto geacht een oorlogsdaad te hebben bedreven tegen alle andere leden, die dientengevolge onmiddellijk — d. w. z. zonder eenige nadere verklaring van wien ook — alle economische en financiële betrekkingen met den overtreder afbreken, alle handelsverkeer tusschen hunne onderdanen en die van den weerbarstigen staat verbieden en alle soortgelijke betrekkingen tusschen de laatsten en andere vreemdelingen beletten.<sup>1)</sup> Voorts is de Raad verplicht de betrokken regeeringen aan te bevelen evenredige militaire of maritieme bijdragen te leveren voor eene gewapende macht tot dwanguitvoering van de besluiten van den Bond. Inmiddels beloven de leden elkander bij te staan: zoowel in de uitvoering der bedoelde economische en

---

<sup>1)</sup> De 12<sup>de</sup> reserve van den Amerikaanschen Senaat behoudt zich volledige vrijheid voor ten opzichte van de betrekkingen tusschen Amerikaansche burgers en de onderdanen van den weerspannigen staat buiten hun vaderland gevestigd.

financiële maatregelen, ten einde het daaruit ontstaan verlies en ongerief tot een minimum te beperken; als in het afweren van alle aanslagen door den weerbarstigen staat tegen een hunner gericht; met name vrijen doortocht door hun gebied te verleen en aan de strijdkrachten, bestemd om de bondsverplichtingen te doen uitvoeren. Tot dit laatste is de tusschenkomst van den Raad of eenig nationaal orgaan niet vereischt en alleen bij de regeling der uitvoering aannemelijk. Zulk een ontrouw lid kan door een eenparig votum van den Raad van zijn lidmaatschap worden ontzet.

Ingeval een soortgelijk geschil ontstaat met of tusschen niet-leden van den Volkenbond, zullen deze niettemin worden uitgenoodigd zich aan de voorafgaande regelen te onderwerpen; wordt deze uitnoodiging aangenomen, dan geschiedt alles op denzelfden voet, behoudens de door den Raad noodig geachte wijzigingen; zoo niet, dan zal de oorlog tegen een lid toch evenzeer worden belet of onderdrukt. Zelfs bij weigering van beide partijen zal de Raad daartoe strekkende maatregelen nemen. Het verzet van Chili tegen deze uitbreiding van werkzaamheid buiten de grenzen van den Bond werd beslist afgewezen (art. XVI).

Deze regeling, blijkbaar de vrucht van tallooze overleggingen en beraadslagingen, geeft aanleiding tot vele en ernstige bedenkingen. De onderscheiding tusschen rechts- en belangengeschillen is elementair en, hoe lastig ook in de practijk, in de wetenschap algemeen erkend. Zij ontleent hare practische waarde aan het verschil in de wijze van oplossing, al of niet door een rechtscollege. Dit laatste kan bestaan in een scheidsgerecht of een gerechtshof, naar gelang aan arbitrage of jurisdictie de voorkeur wordt gegeven: een hoogst belangrijk onderscheid, waarop hier echter niet dieper mag worden ingegaan. Het bondsverdrag kent beide, maar trekt geen grenslijn en verplicht noch tot het een noch tot het ander. Wel wordt de verplichting tot arbitrage bij rechtsgeschillen in het algemeen aanvaard, maar de vatbaarheid voor arbitrage van eenig geschil, behoudens een viertal uitzonderingen, welke in het algemeen daarvoor geschikt werden verklaard, zonder eenig verder richtsnoer door partijen zelf beoordeeld. Het Zwitsersche voorstel om dit oordeel aan een confictenhof op te dragen is afgewezen. Deze verrassende en niet voldoende verklaarde afbreking der historische lijn verraadt eene zwenking in den gedachtengang sedert 1907. Het eenmaal gevierde Hof van Arbitrage wordt niet bestendigd noch opgeheven; het daalt van zijn voetstuk en is voortaan gedoemd tot een kwijnend en ontlusterd bestaan. De oprichting van een vast gerechtshof, lievelingswensch van vele uitnemende Amerikaansche juris-

ten, wordt wel in uitzicht gesteld, maar bekleedt niettemin de tweede plaats. De samenstelling wordt in het midden gelaten, de jurisdictie niet omschreven en mitsdien geheel afhankelijk van latere regeling. De opdracht van alle overige geschillen, waartoe de belangrijkste en gevaarlijkste behooren, aan een voorafgaand onderzoek is voortreffelijk; het voorschrift van een verplichten termijn van afwachting verdient onvoorwaardelijk goedkeuring, de opdracht daarentegen van dit onderzoek aan een politiek lichaam als den Raad onbewimpelde afkeuring.

In nauw verband met het voorafgaande staat art. X, waarbij de leden van den Volkenbond de verplichting aanvaarden om de onschendbaarheid van grondgebied en de bestaande onafhankelijkheid van alle leden te eerbiedigen en tegen buitenlandsche aanvalen te beschermen; in het laatste geval, zelfs bij bedreiging of gevaar daarvoor, moet de Raad de noodige maatregelen voorstellen om deze verplichting te vervullen. Hierdoor wordt inderdaad een wederkeerige waarborg van schijnbaar groot gewicht verstrekt, waardoor zwakkere staten — en wel in de eerste plaats de talrijke kleinere rijken, die uit de ineenslorting en verbroekeling der overwonnen groote staten zijn ontstaan — zich voelen aangetrokken, grootere daarentegen veeleer afgeschrikt; immers de eersten zoeken hierin een schild, dat de laatsten moeten verschaffen en verdedigen. Geen wonder, dat in den Senaat der Vereenigde Staten ernstige bezwaren daartegen zijn gerezen en door de derde reserve met nadruk de verplichting is ontkend om zonder voorafgaande toestemming van het Congres straks Amerikaansche troepen in te schepen ten einde de territoriale grenzen o. a. van de onophoudelijk twistende Balkanstaten of van nauwelijks begrensde Aziatische rijken te beschermen. Intusschen is het artikel, ofschoon algemeen door de Amerikaansche pers het lievelingsdenkbeeld van Wilson genoemd, onschuldiger dan het er uitziet. Het strekt wel is waar de beschermende hand uit over de nieuwe wereldkaart en roept den toekomstigen aanrander als het ware toe: „Gij zult niet stelen”; maar het schrijft geen bepaalde middelen tot uitvoering voor en geeft den Raad geen grooter macht dan van advies. Voorts bepaalt het zich uitdrukkelijk tot buitenlandsche aanslagen, zonder nadere aanduiding van de kenteekenen daarvan, en bemoeit het zich niet, zooals de Heilige Alliantie en de Pentarchie der vorige eeuw, met binnenlandsche onlusten. Daarom is het verwijt van strak conservatisme en miskennis der organische ontwikkeling oppervlakkig en ongegrond. Dit blijkt o. a. uit art. XIX., dat van eene tijdige herziening van bedenkelijke toestanden gewaagt en uit het hooggeroemd maar eenzijdig verloochend beginsel

van het zelfbepalingsrecht der volken, dat, zooals het heet, tot leiddraad heeft gestrekt bij de reconstructie van Europa's vasteland. Ondanks alle waardeering der strekking verdient dit artikel noch hoogen lof noch sterke blaam. Het grondvest geen hoop en wettigt geen vrees; maar getuigt alleen van goede bedoelingen en onmacht om ze te verwezenlijken. Want de onmiddellijk volgende artikelen, die de vreedzame oplossing van geschillen regelen, zijn op zichzelf volstrekt niet stilzwijgend op de hier bedoelde aanrandingen van toepassing.

Onder de *middelen tot voorkoming van den oorlog* gewaagt het Bondsverdrag allereerst van *ontwapening*. Art. VIII, dat hierover handelt, gaat zelfs vooraf aan de regeling van geschillen: zonderlinge volgorde in de oogen van hem, die met de latere pacifisten ontwapening veeleer beschouwt als een gevolg van den vredes-toestand dan als eene voorwaarde voor het ontstaan daarvan. De leden van den Bond erkennen de noodzakelijkheid om de nationale bewapening zoover in te krimpen als vereenigbaar is met de nationale veiligheid en den gemeenschappelijken dwang tot nakoming van internationale verplichtingen. De toepassing dezer onbestemde begrenzing is opgedragen aan den Raad, die met inachtneming van de ligging en omstandigheden van elken staat plannen van ontwapening ontwerpt en om de tien jaren herziet; deze worden aan het oordeel van elken staat aangeboden, die ze, in geval van goedkeuring niet zonder medewerking van den Raad kan wijzigen.<sup>1)</sup> Desgelijks moet de Raad advies geven tot voorkoming van de schadelijke gevolgen der private productie van munitie en krijgsbehoeften. Tot bevordering van een en ander beloven de leden elkander volkomen eerlijke en volledige inlichtingen te zullen verschaffen. De goede bedoeling mag niet doen voorbijzien het onbevredigende dezer bepalingen, welke geheel onzeker laten hoever de ontwapening in elk land moet gaan. De schijnbaar gewichtige rol van den Raad bestaat alleen in ontwerpen en raadgeven; de beslissing is voorbehouden aan elk souverain lid (artt. XVIII—XX).

Belangrijker acht ik de bepalingen over *internationale verdragen*. Zulke verdragen of overeenkomsten, mits niet in strijd met het Bondsverdrag, zijn geenszins verboden, maar moeten voortaan door den Secretaris-Generaal worden geregistreerd en openbaar gemaakt; eerst de registratie verleent hun verbindende kracht (art. XVIII). Offensieve alliantien en neutralisatie-verdragen, m. i. ook garantie-

<sup>1)</sup> De 11de Amerikaansche reserve handhaaft hieromtrent de volledige vrijheid der Vereenigde Staten.

tractaten, zijn onvereenigbaar met het lidmaatschap; niet daarentegen, ook volgens Lord R. Cecil, defensieve alliantien, ofschoon oogenschijnlijk overbodig. Het Bondsverdrag schaft ipso jure alle vroegere daarmede onvereenigbare overeenkomsten af (art. XX); terwijl de Vergadering van tijd tot tijd de herziening kan aanbevelen van niet meer toepasselijke verdragen en van internationale toestanden, welke den wereldvrede bedreigen (art. XIX). Een nieuw lid moet zich bij toetreding tot den Bond terstond van alle daarmede strijdige verplichtingen ontdoen.

In de slotredactie van het Bondsverdrag is in een nieuw artikel XXI nadrukkelijk bepaald, dat internationale arbitrage-verdragen en bijzondere overeenkomsten, welke bepaalde streken betreffen en het behoud van den vrede beoogen, zooals de Monroe-leer, verbindende kracht behouden; een artikel van groote waarde, waardoor Zwitserland bij toetreding zijne voortdurende neutraliteit kan behouden. Ook de niet genoemde Panamerikaansche Unie en de conventiën der beide Haagsche Vredesconferentiën worden voor het meerendeel hierdoor gedekt en stilzwijgend bestendigd. De zesde Amerikaansche reserve bevestigt dit met nadruk ten opzichte van letter en geest der Monroeleer.

De *koloniale paragraaf* is het rechtstreeksch gevolg van eene schromelijke onrechtvaardigheid, maar bevat een kern van blijvende waarde. Duitschland wordt door het Vredesverdrag gedwongen ten gunste van zijne voornaamste vijanden afstand te doen van zijn overzeesche bezittingen en derhalve oogenschijnlijk den droom eener koloniale mogendheid voor altijd te laten varen (artt. 119 vg.). Deze koloniën, grootendeels gelegen in Afrika, waarvan de verdeeling onder de overwinnaars zonder twijfel tot wrijving, zoo niet erger, aanleiding zou hebben gegeven, worden krachtens het beginsel, dat het welzijn en de ontwikkeling harer ingezetenen een heilige roeping der beschaving vormen, onder bescherming van het Bondsverdrag gesteld (art. XXII). Daarom worden zij onder voogdij gebracht van andere volken, die door hunne hulpmiddelen, ervaring of geographische ligging, het best geschikt schijnen en zich tevens bereid verklaren de verantwoordelijkheid voor hunne opvoeding te aanvaarden, als lasthebbers of mandatarissen van den Volkenbond.

Naar gelang van omstandigheden moet de inhoud dezer lastgeving verschillen. Sommige voormalige deelen van het Turksche rijk hebben reeds een ontwikkelingspeil bereikt, waarop hun zelfstandig bestuur onder toezicht van zulk een lasthebber voorloopig kan worden erkend en bij de keuze van dezen mandataris zooveel mogelijk rekening wordt gehouden met de wenschen der ingezetenen. Andere, inz. in

Centraal-Afrika, staan op zulk een laag standpunt, dat alleen de lasthebber verantwoordelijk is voor het bestuur onder de uitdrukkelijke voorwaarde, van eerbiediging van eenige algemeene beginselen, zooals vrijheid van godsdienst, verbod van den handel in slaven, wapenen en sterke dranken; onthouding van militaire uitrusting of van den aanleg van versterkingen, en — wat zeker niet het minst belangrijk is — gelijke handelsvoorwaarden voor alle leden. Eindelijk zijn er nog andere streken, die wegens haar geringen omvang, dunne bevolking of grooten afstand, het doelmatigst bestuurd worden door de wetten van den mandataris als onderdeelen van zijn gebied. De lasthebber blijft altijd verantwoordelijk en is verplicht jaarlijks verslag te geven aan den Raad. Deze bepaalt den aard en de maat van zijn gezag, voorzoover dit niet vooraf is geregeld. Eene vaste commissie ontvangt en onderzoekt de jaarverslagen en staat den Raad ter zijde.

Inmiddels riekt de hoogdravende opzet naar zekere schijnheiligheid en getuigt de toepassing alleen op de veroverde koloniën van den verslagen vijand van een niets goeds voorspellende eigengerechtigheid. Er bestaat geen voldoende reden om juist aan Duitschland een bedorven koloniaal bestuur ten laste te leggen. Ongetwijfeld had het gebreken, maar aan deze gebreken maakten en maken alle koloniale mogendheden zich min of meer schuldig. Uit historisch oogpunt is dit natuurlijk en vergefelijk. Oudere koloniale mogendheden kunnen daarvan getuigen en hebben vaak door schade en schande geleerd vroegere misslagen te vermijden of te temperen. Jongere onervaren koloniale regeeringen hebben vaak misgetast en schromelijke fouten begaan; men denke aan den Belgischen Congo. Onrechtvaardig is het daarom, om Duitschland alleen met verwijten te overladen en het alle koloniaal bezit tot afvoer zijner overbevolking of overproductie te ontnemen, om daarop een nieuw en misschien verdienstelijk stelsel van koloniaal bestuur toe te passen; zelf daarentegen voort te gaan op den ouden weg en eigen onderhoorigheden te besturen naar eigen inzicht. Hierin ligt eene tegenstrijdigheid, die de kiem der vergankelijkheid ternauwernood verbergt.

Daarenboven kan alleen de toekomst leeren of dit splinternieuw stelsel van koloniaal bestuur betere waarborgen biedt dan het tot dusver gevolgde tegen baatzuchtige exploitatie door de bestuurders en tegen bevoorrechtiging van eigen handelsbelangen ten koste van die van anderen. Dat echter toetreding tot den Volkenbond insluit eene medeverantwoordelijkheid voor den overigen inhoud van het vredesverdrag en dus medeplichtig maakt aan het jegens Duitschland begaan onrecht, is eene bewering in strijd met eene juiste opvatting van den Volkenbond.

Zuiverder bedoeld en beter overwogen doch gebrekkiger omljnd, is in de *vierde* plaats de taak, die de Volkenbond aanvaardt op *sociaal gebied*. De grenzen van het oorspronkelijk ontwerp zijn langzamerhand wijder uitgezet en omvatten thans vele en velerlei heterogene bestanddeelen. Krachtens en overeenkomstig internationale verdragen zullen de leden van den Volkenbond (art. XXIII):

a. billijke en menschelijke arbeidsvoorwaarden voor mannen, vrouwen en kinderen, trachten te verzekeren en de daartoe noodige internationale instellingen vestigen en onderhouden;

b. eene rechtvaardige behandeling aan de inheemsche bevolking der onder hun toezicht gelegen landen verzekeren;

c. aan den Volkenbond een algemeen toezicht opdragen op de uitvoering van overeenkomsten omtrent den handel in vrouwen en kinderen, in opium en andere bedwelmende middelen;

d. den Volkenbond een soortgelijk toezicht opdragen ten opzichte van den handel in wapenen en munitie met landen, waar zulk een toezicht in het algemeen belang noodig is;

e. maatregelen treffen om aan alle bondsleden vrijheid van verkeer en doorvoer en billijke handelsvoorwaarden te verschaffen; in dit verband wordt, zonderling genoeg, uitdrukkelijk melding gemaakt van de behoeften der in den wereldoorlog verwoeste streken;

f. maatregelen beramen tot internationale samenwerking bij de voorkoming en bestrijding van epidemieën.

Hier komt blijkbaar alles aan op de uitlegging en toepassing der onbestemde en veelomvattende bewoordingen, die den deskundige herinneren aan veel wat reeds tot stand kwam en tot aanknooppingspunt van verdere ontwikkeling kan dienen. Hoogst belangrijke zaken worden met stilzwijgen voorbijgegaan. Toch zou het onredelijk zijn de verstrooide zaden gering te schatten. Zij bevatten zonder twijfel de kiem eener vruchtbare samenwerking van onderling onafhankelijke staten in hun gemeenschappelijk belang.

In verband hiermede bepaalt art. XXIV, dat met toestemming van contractanten alle bestaande internationale bureaux aan het tegenwoordig toezicht worden onttrokken en onder het bestuur van den Volkenbond gesteld. Zonder voorbehoud geldt dit van alle later in te stellen bureaux en commissiën. Voorzover deze niet bestaan, verzamelt en verstrekt de Secretaris-Genraal alle verlangde inlichtingen en verleent hij aan de betrokken partijen alle noodige of wenschelijke hulp, een en ander met toestemming van den Raad. Vergis ik mij niet, dan ligt hier een veelbelovend aanknooppingspunt tusschen het secretariaat van den Volkenbond en het in 1918

te 's Gravenhage opgericht *Internationaal Intermediair Instituut*. Een nieuw art. XXV eindelijk belooft aan de nationale vereenigingen van het Roode Kruis de aanmoediging en ondersteuning van den Volkenbond.

### III. Inhoud.

Berustend op de besproken grondslagen opent de Volkenbond m. i. eene nieuwe aera in het volkenrecht, welke de wetenschap heeft te aanvaarden te verklaren en te ontplooien: eene nieuwe aera evenwel niet in den zin, alsof daardoor de band met het verleden plotseling werd verbroken, maar veeleer in dien van eene schrede voorwaarts op een steilen bergweg, waarbij men peinzend terugziet. op den doorloopen afstand en dankbaar gebruik maakt van de aldaar verkregen ervaring. Uit dit oogpunt bezien lijdt de Volkenbond in zijn aanvankelijken vorm aan vier hoofdgebreken van algemeenen aard, die onbewimpeld moeten worden erkend en onbevooroordeeld toegelicht.

1°. De voornaamste grief is zijn onvolledigheid, reeds als vitium originis gebrandmerkt. Het is toch luce clarius, dat een ware Volkenbond, die samenwerking onderstelt in de plaats van onderling wantrouwen en vijandschap, alle cultuurvolken zonder onderscheid mòèt omvatten en niet alleen een groep overwinnaars in een wereldkrijg. Daardoor ontaardt de zoogen. Volkenbond in een onderlinge verzekeringmaatschappij van velen tegen de gevreesde aanslagen van enkelen, en schijnt hij niet veel meer dan eene herleving van het oude politiek evenwicht in eene nieuwe gedaante en onder een anderen naam. Dat dit niet wordt ingezien door talloos velen, die den Volkenbond prijzen en aanbevelen, is alleen te verklaren uit den diepen wrok en bitteren haat, die de oorlog kwistig heeft gezaaid. „La haine sacrée” in Frankrijk duizendvoudig bezongen, vond in Engeland weêrklank en heeft zelfs Amerika besmet. Zij kweekte een vervolgingswaaninzin tegen den overwonnen en ontwapenden vijand! In deze duisternis schuilt niettemin een vonk van hoop. Naar gelang de tijd de wonden heelt, de uitwendige sporen van den krijg uitwischt, de inwendige verbleekt, zal langzamerhand het besef ontwaken en wortel schieten, dat de Volkenbond suo jure de medewerking der thans uitgesloten *eischt*. Voorshands is wel is waar het Zwitschersch voorstel om hun onder zekere voorwaarden aanspraak op toetreding toe te kennen, beslist van de hand gewezen; maar de weinige stemmen, die zich

reeds in 1919, zelfs in Engelsche kringen, voor eene spoedige opneming der centrale mogenheden verklaarden, namen in de laatste maanden gedurig toe in aantal en invloed. Eerlang verwerven zij de overhand. Reeds in haar antwoord op de Duitsche tegenvoorstellen van 16 Juni 1919 heeft de Opperste Raad der Vredesconferentie te Parijs zelf het uitzicht op toetreding nadrukkelijk geopend en toegelicht. Ieder lid kan bijdragen om deze aansluiting te bespoedigen door mede te werken tot vorming der meerderheid van twee derden in de Vergadering, welke voor de opneming wordt vereischt: een krachtig motief tot toetreding voor elk der thans uitgenoodigde onzijdigen.

Intusschen heeft de samenkoppeling van Volkenbond en Vredesverdrag ook eene lichtzijde: daardoor toch wordt het middel tot wijziging van het Vredesverdrag in dit verdrag zelf opgenomen en aldus den Volkenbond eene schoone gelegenheid geopend tot wijziging der talrijke onuitvoerbare bepalingen. Daarentegen is het aan gegronnen twijfel onderhevig, of de grondslagen van een volkenbond anders dan door een wereldoorlog konden worden gelegd. Wie zich verplaatst in den toestand van Europa vóór 1914 en de opvattingen en gezindheden der toenmalige groote mogendheden opspoort, moet welhaast tot de slotsom komen, dat de meeste regeeringen ontoegankelijk waren voor de beginselen van een „internationalen geest”, welke alleen een Volkenbond scheppen kan, ja dat zij alleen door een geweldigen schok tot betere inzichten konden worden bewogen. Daden van ongehoorde willekeur en overmoed, wederkeerig wantrouwen bij eindelooze en vruchteloze onderhandelingen, razende wedijver in bewapening en krijgstoerusting, e. d. m. sluiten nagenoeg allen twijfel uit. Eerst de mateloze rampen van dezen reuzenkrijg openden oogen en harten. Uit de duisternis van den nacht verrijst het licht van een nieuwen dag; zonder geboorteweëen ontstaat geen nieuw leven. Het Volkenrecht zelf heeft eerst in de derde eeuw van zijn bestaan de grenzen van Europa of Christendom overschreden; is de verwachting dan redelijk, dat eene hervorming zijner grondslagen terstond de uiterste grenzen zal bereiken?

2°. Van geheel anderen aard is mijn tweede hoofdbezwaar tegen den Volkenbond, dat thans meer en meer in Amerika op den voorgrond treedt. Het betreft niet zijne samenstelling, maar zijne bevoegdheid en stelt ons voor de netelige vraag naar de grensscheiding tusschen den werkkring van den Bond en dien zijner leden, souveraine staten of koloniale zelfbesturen. De Volkenbond is namelijk een unicum, dat aan de bekende figuren van het volkenrecht ontsnapt. Hij is geen

*unie* in technischen zin, geen *bondstaat* of federatie, noch *statenbond* of confederatie, geen nieuw rechtspersoon, doch een duurzaam verband van soevereine staten, ontstaan uit een compromis tusschen twee tegenovergestelde opvattingen, waarvan de eene in den Volkenbond slechts een voorbehoedmiddel tegen den oorlog zocht; de andere hem wilde verheffen tot een boven de staten verheven oppergezag. Wel vermeden de voorstanders der laatste meening liever het woord wereldstaat, dat te zeer herinnerde aan den Duitschen wijsgeer Christian Wolff uit de 18<sup>e</sup> eeuw; maar het is duidelijk, dat de voortschrijdende internationalisatie door opdracht van talrijke economische en andere belangen aan een boven de staten verheven oppergezag of *super-nationale* figuur, gereede aanleiding geeft om steeds dieper in te grijpen in het publiek leven van elken bijzonderen staat en steeds minder aan eigen inzicht en voorkeur over te laten. Het bondsverdrag nu huldigt geen enkele theorie en trekt geen scherpe grenzen. Onwillekeurig geeft het aldus aanleiding tot wijd uiteenlopende constructiën.

Bij de omschrijving van den werkkring der beide hoofdorganen: Vergadering en Raad, geeft het hun de bevoegdheid kennis te nemen „van elk onderwerp, (matter, question), dat tot den werkkring „(sphere of action) van den Bond behoort of den vrede der wereld „raakt” (artt. III en IV). Is dit meer dan een misplaatste tautologie, dan blijkt, dat de Volkenbond de eerste bovengenoemde opvatting verwerpt en hare grenzen ver overschrijdt. Hòèver, bepaalt het bondsverdrag niet. Hieruit volgt eene bedenkelijke onzekerheid. Later blijkt, dat de Volkenbond zijne bemoeiingen uitstrekt tot ontwapening, staatsverdragen, koloniaal bestuur, sociale belangen, kortom tot een aantal aangelegenheden, die tot dusver tot de uitsluitende bevoegdheid van elken afzonderlijken staat behoorden. De vrees, dat langs dien weg de soevereiniteit van elken staat gevaar loopt, is dus allerm minst denkbeeldig.

Toch zou men zich schromelijk vergissen, indien men toegaf aan den waan, dat de staatssovereiniteit door het bondsverdrag wordt opgeheven. De oorlog heeft het nationaliteitsbewustzijn veeleer versterkt dan verzwakt. Afkenning der nationaliteiten was een van de oorzaken van den oorlog; erkenning daarvan een zijner doeleinden en uitkomsten. Krachtig treedt alom het nationaal besef op den voorgrond: niet alleen bij de oorlogvoerende volken met de Vereenigde Staten aan de spits, doch ook bij de onzijdigen, die jarenlang tegen wil en dank dreigden medegesleept te worden in den krijg en thans ge-gronde vrees koesteren voor een opperheerschappij der groote mogendheden, bemanteld door den fraaien naam van Volkenbond.

Vandaar springt juist hùn invloed in het oog bij die bondsbepalingen, welke de souvereiniteit der leden beschermen. Deze openbaart zich *vooreerst* in de vrijheid van elk lid om zich uit den Bond terug te trekken, mits het twee jaren vooraf daarvan kennis geeft (art. I lid 3) en aan al zijne internationale, incl. verdragsverplichtingen, heeft voldaan. *Wie* dit laatste beoordeelt, is niet bepaald. Redelijk schijnt de uitlegging, dat het uittredend lid dit beweert en desnoods tegen aanmerkingen bewijst. Alleen de Vergadering kan zulk een bewijs onvoldoende verklaren. Daar deze intusschen krachtens art. V gebonden is aan de eenstemmigheid harer leden en natuurlijk ook het uittredend lid, gelijk ieder ander lid, aldaar toegang en stem heeft, behoeft er voor willekeur en misbruik geen vrees te bestaan. Niettemin vordert de tweede reserve van den Amerikaanschen Senaat het uitsluitend oordeel hierover nadrukkelijk voor de Unie zelve op. Laat ons hopen, dat deze reserve eerlang in een authentieke interpretatie voor alle bondsleden overgaat. Voorts bepaalt art. XXVI, dat wijziging van het bondsverdrag alleen kan geschieden door bekrachtiging van al de leden, die den Raad samenstellen en van de meerderheid der overigen, die alleen in de Vergadering vertegenwoordigd zijn, maar dat ieder lid alsdan vrij blijft de wijziging af te wijzen en den Bond te verlaten. Hierdoor wordt het volkenrechtelijk karakter van den Volkenbond volkomen geëerbiedigd en de souvereiniteit der leden ongerept gehandhaafd. Alleen de uitoefening der souvereiniteit wordt, evenals door elk ander staatsverdrag, inzonderheid door collectieve verdragen, vrijwillig beperkt: wel is waar in ruimeren en meer politieken zin dan tot dusver voorkwam, maar dit verschil, hoe belangrijk ook, is gradueel, niet principieel. Eerst door volledige onderwerping en afstand van het recht tot uittreding zou de souvereiniteit te loor gaan. ‡

Benevens de vrijheid van toe- en uittreding ontziet het Bondsverdrag ook binnen eigen werkkring zooveel mogelijk de zelfstandigheid zijner leden. Het vereischte van eenstemmigheid, dat met enkele uitzonderingen van betrekkelijk ondergeschikt belang als regel voor beide hoofdorganen is gesteld, behoudt voor de vergadering zijn volle kracht, maar verliest in den zooveel kleineren Raad tengevolge der eigenaardige samenstelling veel van zijne waarde.

Ondanks de ruime bevoegdheid aan dit lichaam toegekend moet het zich intusschen zorgvuldig onthouden van advies in geschillen, waarin eene partij beweert en de Raad erkent, dat een uitsluitend interne aangelegenheid is betrokken (art. XV lid 8). De vijfde reserve van den Amerikaanschen Senaat brengt hieronder talrijke

gewichtige zaken, zooals immigratie, arbeid en tarieven. Voorts is geen lid verplicht de ontwapeningsplannen van den Raad aan te nemen (art. VIII lid 2 en 4), noch zich te onderwerpen aan zijn adviezen bij geschillen, hetzij al dan niet eenstemmig gegeven (art. XV lid 6 en 7), noch de aanbevelingen van den Raad op te volgen omtrent de bijdragen voor de strijdkrachten te land, te water of in de lucht, tot dwangexecutie benoodigd (art. XVI lid 2). Dientengevolge blijft ook de beslissing over vrede of oorlog aan elken staat overeenkomstig zijn eigen staatsrecht voorbehouden. Van een internationale politie, ter beschikking van den Bond om zijne besluiten desnoods door dwang ten uitvoer te leggen — een denkbeeld reeds in 1912 hier te lande geopperd en bij de stichting van den Volkenbond vooral van Fransche zijde aanbevolen — is na rijp beraad met volle bewustzijn afgezien. Alleen doet ieder lid afstand van zijn vermeend recht van plotselinge oorlogsverklaring en neemt hij in geval van verdragsschennis eenige ernstige maar eng begrensde verplichtingen op zich. Voor neutraliteit in den ouden zin is er in dit geval geen plaats meer. Overigens wordt alleen de gelegenheid geopend voor inniger samenwerking, geen dwang daartoe opgelegd. Aansluiting bij den Volkenbond heft dus de souvereiniteit der leden niet op; zij besnoeit alleen tijdelijk en binnen enge grenzen hare uitoefening en opent voor de ontplooiing van dit internationalisme een schier eindeloos verschiep. Niet op den grondslag van een alvermogen oppergezag, maar van vrijwillige samenwerking van soevereine staten. De onzekere grensscheiding moge eensdeels gegronde bedenkingen wekken, anderdeels verdient zij goedkeuring, omdat zij eene toekomstige ontwikkeling belet noch belemmert.

3°. Een derde hoofdbezwaar ligt in de organisatie van den Volkenbond, t. w. de samenstelling der beide hoofdorganen en het gemis eener zuivere grensscheiding tusschen beider bevoegdheid: de *Vergadering*, eene ware vertegenwoordiging der leden, waar hunne rechtsgelijkheid zich openbaart, de *Raad*, een college der voornaamste deelgenooten onder beslist overwicht der vijf groote mogendheden. Noodzakelijk was daarom eene nauwkeurige scheiding tusschen beider werkkring. Hieraan ontbreekt het desniettemin ten eenenmale.

De Vergadering heeft eene bloot organiseerende taak. Zij beslist over toetreding van nieuwe leden en wijziging van het bondsverdrag (art. XXVI). Hare goedkeuring wordt vereischt voor verandering in de samenstelling van den Raad (art. IV) en voor de benoeming van den Secretaris-Generaal (art. VI). Zij kan het initiatief nemen tot herziening van verouderde verdragen en verbetering van

bedenkelijke toestanden (art. XIX). Bij uitzondering vervangt zij somtijds den Raad (art. XV lid 9 en 10). Daarentegen ontbreekt een opdracht van dien regelenden arbeid, welken men vaak minder juist met den naam van *wetgeving* tooit. Toch zou dit laatste, bijv. ten opzichte van de procedure bij arbitrage of jurisdictie, de maatregelen tot ontwapening of dwangexecutie e. d. m., allerminst overbodig of onredelijk zijn geweest. Hier ligt weder een onontgonnen terrein voor vruchtbare werkzaamheid in de toekomst.

De Raad, wel verre van een bloot uitvoerend lichaam te zijn, heeft eene veelomvattende en schier onbegrensde taak. Niet in rang maar inderdaad neemt *hij* de eerste plaats in. Desniettemin zijn de grenzen zijner bevoegdheid geenszins duidelijk getrokken. Zij bestaat in het nemen van besluiten, die weliswaar een enkel maal verbindende kracht hebben (art. XV lid 6, art. XXII lid 8, art. XXIV lid 3), maar doorgaans worden aangeduid met zwakkere termen, zooals *ontwerpen* (formulate plans) (in art. VIII lid 2, art. XIV), *raadgeven* (advise) (art. VIII lid 5, art. X), *aanbevelen* of *voorsstellen* (recommend, Fransch proposer) (art. XVI lid 2, art. XVII lid 2), zonder dat blijkt, welke rechtsgevolgen hieruit voortvloeien.

Met het oog op het zuiver politiek karakter van den Raad is de onvoldoende regeling zijner bevoegdheid een geducht bezwaar. Vooral zijne taak bij de oplossing van geschillen wekt ongerustheid. In plaats van een ondubbelzinnige opdracht van rechtsgeschillen aan arbitrage of rechtspraak, van zuivere belangengeschillen aan een onpartijdigen verzoeningsraad in den geest der Bryan-tractaten, zooals Nederland en Zwitserland in verschillenden vorm hadden verlangd, of wel van eene splitsing in twee commissiën, waarvan de eene de billijkheid, de andere het beslissend gezag zou vertegenwoordigen, zooals de diep betreunde Prof. Lammasch als lid der Oostenrijksche delegatie had voorgesteld <sup>1)</sup>, worden in het bondsverdrag onderzoek en beslissing beide gelegd in handen van een politiek lichaam, waarin de groote mogendheden de meerderheid vormen. Dit overwicht in een lichaam, dat moet uitblinken door onpartijdigheid en onbaatzuchtigheid, doet afdoende waarborgen voor een volledig onderzoek en rechtvaardige uitspraak verloren gaan. Het is contradictoir en op den duur onduelbaar.

Daartegenover levert intusschen de vage bevoegdheid van den Raad en het gemis van verbindende kracht van de meeste en belangrijkste zijner besluiten een veel te weinig opgemerkt en naar waarde geschat tegenwicht. Terwijl arbitrale en rechterlijke uitspraken partijen in

---

<sup>1)</sup> Völkerbund 1920 n°. 1 p. 19.

geschil verplichten, hebben die van den Raad alleen de kracht van adviezen, welke slechts in een zeldzaam geval aan andere leden dan partijen een bijzonderen negatieven plicht opleggen (art. XV lid 6). Hierdoor verliest de in onze Tweede Kamer onlangs opgeworpen vraag naar de voor de bondsleden verbindende kracht der raadsbesluiten veel van hare beteekenis. Voorzoover het bondsverdrag inderdaad aan deze besluiten verbindende kracht toekent, verplichten zij m. i. niet alleen de leden, die rechtstreeks in den Raad vertegenwoordigt zijn, maar ook de overigen, die eveneens in den Raad het wettig orgaan van den Bond erkennen en eerbiedigen. De staatsrechtelijk vereischte goedkeuring der Volksvertegenwoordiging verkeert hierbij in volkomen dezelfde verhouding als bij elk staatsverdrag. In den regel blijven de regeeringen blijkens het verdrag rehtens volkomen vrij.

4°. Een vierde en ditmaal populaire grief tegen den jongen Volkenbond is zijn ongenoegzaamheid; m.a.w. het verwijt, dat hij zelfs niet beantwoordt aan den minimum-eisch hem gesteld en niet *elken oorlog als misdrijf tegen de menschheid onvoorwaardelijk* belet. Het denkbeeld eener *verplichte* arbitrage, hetzij van alle of althans van zekere groepen van geschillen, is van meet aan uitgesloten en later nadrukkelijk afgewezen. Dit wekt geen geringe verwondering, wanneer men bedenkt, dat de internationale arbitrage eene lange geschiedenis achter den rug heeft en eene hooge vlucht had genomen, voordat de vraag om haar niet of zonder voorbehoud verplichtend te maken een der voornaamste twistpunten en onoverkomelijkste struikelblokken op de tweede Haagsche Vredesconferentie van 1907 bleek te zijn. Men mocht verwachten, dat de lange lijn der arbitrage thans zou zijn doorgetrokken en door haar algemeen en verplicht, met of zonder voorbehoud, te verklaren nieuw voedsel zou zijn toegevoerd aan het Vaste Hof van Arbitrage in den Haag, dat, eenmaal vergoed en later verguisd, toch meermalen uitnemende diensten in den vorm eener vreedzame beslechting van internationale geschillen had bewezen. Verre van dien, wordt van dit hof in het Bondsverdrag met geen woord gewag gemaakt.

Hetzelfde lot trof het denkbeeld van een vasten verzoeningsraad of wel van bijzondere bilaterale verzoeningsraden tusschen partijen in geschil. Wel wordt arbitrage van rechtsgeschillen aanbevolen en de oprichting van een waar gerechtshof in uitzicht gesteld, maar in belangengeschillen, welke aan arbitrage of jurisdictie ontsnappen, wordt alleen het optreden van den Raad voorgeschreven, zonder dat de uitvoering zijner besluiten allerminst verzekerd is. De al of niet

eenstemmigheid van 's Raads advies heeft wel verschillende rechtsgevolgen voor de leden van den Bond in het algemeen, maar de uitvoering blijft overigens in beide gevallen aan partijen zelf overgelaten. Nadrukkelijk of stilzwijgend wordt derhalve het recht van oorlog bestendigd. Alleen is bij een eenstemmig advies van den raad aan de leden van den Bond het plegen van geweld tegen ééne der partijen in geschil — die welke in de uitspraak berust — verboden; evenwel *niet* tegen de wederpartij. Wat er verder moet geschieden wordt geheel in het midden gelaten. Hetzelfde geldt trouwens bij niet-uitvoering van arbitrale of rechterlijke uitspraak. De ervaring heeft intusschen geleerd, dat dit laatste zelden of nooit voorkomt. Bij de veel talrijker en gevaarlijker zuiver staatkundige geschillen blijft ondanks 's Raads bemoeiingen een oorlog steeds mogelijk en geoorloofd.

Geheel anders staat de zaak, indien een lid zich aan de aangegane verplichtingen onttrekt en zonder deze in acht te nemen tot vijandelijkheden overgaat. Hij staat dan tegenover den Bond zelf en wordt bedreigd met eene dwangexecutie, die wel in karakter van een oorlog verschilt, maar in verschijning en toepassing zich toch als oorlog vertoont. Zoolang niet alle leden vrijwillig aan hunne verplichtingen voldoen, kan men dit laatste onvermijdelijk achten, ja daarin den bestaansgrond en het hoofddoel van den Volkenbond erkennen. Het eerste wekt daarentegen verzet, omdat het den oorlog niet als een onvermijdelijke sanctie als *bellum justum* noodgedrongen aanvaardt, maar hem zelfs wettigt in normale en geenszins zeldzame gevallen, dus als *bellum injustum*. Waartoe een Volkenbond met al zijne bezwaren, die niet eens in staat is zijn hoofddoel te verwezenlijken en den gruwel van den oorlog voor goed uit te roeien? Wordt daardoor niet het oorlogsrecht bestendigd en eene herziening van het neutraliteitsrecht meer dan ooit noodzakelijk?

Zonder twijfel zijn deze ernstige bedenkingen van groot gewicht en wel geschikt om tegen overdreven loftuiting te waarschuwen. Inderdaad is de Volkenbond niet meer dan een *étape* of pleisterplaats, geen rust-, veelmin een toppunt, maar toch een mijlpaal op den zwaren weg van tuchteloosheid naar eene rechtsorde, die den wereldvrede bewaart en tevens den gemeenschappelijken vooruitgang bevordert. Daarom verdient de Volkenbond hooge waardeering en heeft hij aanspraak op den naam van mijlpaal, aanvang eener nieuwe ontwikkelingsperiode.

Tot bevestiging van deze slotsom uit het voorafgaand onderzoek vestig ik eindelijk nog de aandacht op de volgende vier punten.

1°. Vooreerst — en dit is de hoofdzaak — is de Volkenbond de eerste verwezenlijking van den eeuwenouden droom eener duurzame en georganiseerde vereeniging van onafhankelijke staten der Oude Wereld tot behartiging van gemeenschappelijke belangen: allereerst tot handhaving van den onderlingen, ja van den algemeenen wereldvrede. Dit is een novum van overgrootte beteekenis. Hebben ook al eenige Duitsche geleerden, door ongeduld en geestdrift medegesleept, in het werk der Haagsche Vredesconferentiën een statenbond ontdekt en toegejuicht, dit berustte op eene dwaling, eene bijkans naieve illusie, kort daarop door den wereldoorlog wreed verstoord. Die conferentiën, hoe breed ook opgezet, hoe hoog ook opgevijseld, hebben slechts schamele vruchten opgeleverd: het naaste doel, de ontwapening, juist de vermindering of stilstand in de bewapening, werd geheel gemist en openlijk prijsgegeven; het recht van oorlog en neutraliteit wel is waar gedeeltelijk geregeld, maar, zooals eerlang zou blijken, geenszins tegen de grofste overtredingen beveiligd; eene vreedzame beslechting van internationale geschillen wel bevorderd, maar allerm minst verzekerd. Van een bond tot gemeenschappelijke handhaving der met moeite verworven uitkomsten werd zelfs niet ernstig gesproken. Eene lange lijst van aanbevelenswaardige personen, waaruit partijen bij voorkeur een scheidsgerecht konden samenstellen, onder den weidschen naam van „Cour permanente d'Arbitrage", een internationaal prijzenhof, na langen strijd op het papier tot stand gekomen maar nooit in het leven getreden, eindelijk het onvolledig ontwerp van een internationaal scheidsgerechtshof, ziedaar alles! Hiertegenover staat thans een vast verbond van een groot aantal staten, die zich zonder voorbehoud, dus onvoorwaardelijk, onderwerpen aan een wel is waar gebrekkig maar rijp overwogen bondsverdrag met nauwkeurig samengestelde organen en sommige hoogst belangrijke functiën, en — last not least — de noodige en oogenschijnlijk toereikende machtsmiddelen of reële sanctiën om de naleving der aangegane verplichtingen te verzekeren. Voorwaar, het verschil is hemelsbreed. De losse internationale gemeenschap heeft zich inderdaad tot de kern van een *statenbond* geconcentreerd en geconsolideerd.

2°. Doch er is meer. Het licht der openbaarheid zal de duistere nevelen verjagen, waarin tot dusver het internationaal verkeer was gehuld. Alle internationale verdragen, voortaan door de leden van den Volkenbond gesloten, moeten worden openbaar gemaakt en missen tot zoolang verbindende kracht. Vroegere verdragen, met het bondsverdrag onvereinigbaar, verliezen van rechtswege hunne ldigheid; andere, waarvan dit niet terstond in het oog springt,

worden op initiatief der bondsvergadering van tijd tot tijd herzien, gewijzigd of afgeschaft. Aldus wordt het gansche uitgebreide *verdragsrecht* blootgelegd voor de openbare meening in alle landen, elke misleiding door geheime overeenkomsten uitgesloten, elke overrompeling der niets kwaads vermoedende volken onmogelijk gemaakt. Wie in de openbare meening eene moderne grootmacht van den allereersten rang ontdekt en ontziet, kan moeilijk de waarde dezer hervorming overschatten, ook al vergeet hij niet, dat de vereischte goedkeuring van vele verdragen door de vertegenwoordigende lichamen in constitutioneel geregeerde landen al lang aan verdragen met wetgegenden inhoud algemeene bekendheid had geschonken. Immers het gevaar voor rustverstoring en vredebreuk schuilt niet in deze zoogenaamde „law making treaties”, liever „traités générateurs de droit international”, maar in de zuiver politieke overeenkomsten, welke geen gedragsregelen voorschrijven, maar min of meer bepaalde wederzijdsche verplichtingen opleggen in vaak allerm minst nauwkeurig omschreven omstandigheden. Deze speelden eene heillooze rol in de voorgeschiedenis van den wereldoorlog: aan deze duistere machten wordt voorgoed een einde gemaakt.

3°. Nauw hieraan verwant is een derde groot voordeel: te weten: uitsluiting van overrompeling door eener onvoorziene oorlogsverklaring of plotselinge uitbarsting van vijandelijkheden. Het bondsverdrag verbiedt wel is waar niet elken oorlog en vermeet zich dus niet een tot dusver onuitroeibaar gebleken feit af te schaffen, — zooals naieve naturen verlangen — maar behelst een krachtige hinderpaal tegen lichtvaardigheid en overijling: inzonderheid door het doeltreffend beroep op den tijd, den grooten vredestichter, die de openbare meening in staat stelt zich te vormen en te doen hooren. Het is de gezonde zin der Bryan-tractaten, welke hier in nieuwe vormen voor den dag komt. Elk geschil in den ruimsten zin — d. w. z. elke bewering of aanspraak, die op tegenspraak stuit — hetwelk aanleiding kan geven tot een vredebreuk, moet bijtijds aan een zorgvuldig onderzoek worden onderworpen, waardoor een ernstige poging tot vreedzame oplossing wordt aangewend. Aldus zal eene gewelddadige uitbarsting waarschijnlijk, zoo al niet zeker, worden voorkomen.

De ervaring alleen kan de juistheid dezer prognose toetsen. Vooreerst is reeds de verzekering van onderzoek en tijdsverloop eene groote aanwinst. Grooter nog is de vooruitgang hierin gelegen, dat de staat, die zich aan zijne verplichtingen onttrekt en zonder zich aan het bondsverdrag te storen eigenmachtig een oorlog aanvangt, automatisch alle andere leden tegenover zich ziet, bereid om door

economische en militaire middelen den rustverstoorder en contractbreker tot rede te brengen. Zelfs wie van oordeel is, dat de regeling en uitvoering van dit baanbrekend beginsel een en ander te wenschen overlaat, zal de waarde daarvan niet miskennen, zoodra hij inziet, dat eene dergelijke bepaling, had zij in 1914 bestaan, blijkens de talrijke onthullingen van later jaren, zonder eenigen twijfel de oorlogsverklaringen van Juli en Augustus, wellicht zelfs de uitbarsting zelve, zou hebben belet.

4°. Als een vierde hoofdvoordeel noem ik de uitdrukkelijke erkenning van het bestaan eener solidariteit van belangen, welke welke alleen door gemeenschappelijke samenwerking naar eisch kunnen worden behartigd. Behooren daartoe allereerst de oplossing van internationale geschillen, de ontwapening en het bestuur van achterlijke en afgelegen gewesten, ook de bevordering van het verkeer, van de openbare gezondheid, vooral van den handenarbeid, het zoogenaamd sociale vraagstuk bij uitnemendheid, bekleedt hier eene ruime plaats. Hier is de kiem geplant voor een onafzienbare reeks van volks- en staatsbelangen, welke langzamerhand onder internationaal toezicht geraken en internationale voorzorg min of meer behoeven. Deze gedachte troost over het pijnlijk stilzwijgen omtrent sommige brandende vraagstukken, zooals de vrijheid van handel en de zoogenaamde vrijheid der zee. Over den handel wordt slechts gewaagd van eene „billijke behandeling” van alle leden, hetgeen natuurlijk alleen bevredigt, nadat alle cultuurstaten onder de leden zijn opgenomen en derhalve de schijn vervalt, alsof deze bepaling juist als wapen tegen niet-leden is gekeerd. Met vrijheid der verkeersmiddelen en van den doorvoer (transit) wordt hoofdzakelijk bedoeld het verkeer op internationale land- en waterwegen — rivieren, kanalen, spoorwegen — en inzonderheid de toegang tot de opene zee. Van eene principieele erkenning der vrijheid van verkeer, handel, belegging van kapitaal en verplaatsing van arbeid, als den viervoudigen economischen grondslag van een duurzamen vredestand, die gepaard gaat met vooruitgang, is geen sprake. Ook van samenwerking op het gebied des geestes, wetenschap, kunst, moraal, wordt geen gewag gemaakt.

Intusschen vergete men niet, dat in de laatste halve eeuw reeds vele pogingen tot internationale samenwerking uitnemend zijn geslaagd en achtereenvolgens ongeveer dertig internationale vereenigingen zijn gesticht. Dientengevolge waren ook vóór den oorlog in Europa talrijke internationale bureaux werkzaam. Merkwaardig als voorbeeld is de meesterlijke organisatie, welke in het laatste tijdperk van den wereldoorlog tusschen de geallieerden tot

stand kwam tot gemeenschappelijke voorziening en evenredige verdeling van de behoeften aan graan, scheepsruimte en talrijke andere benodigdheden.<sup>1)</sup> Het onbevredigende der in het bondsverdrag opgesomde onderwerpen belemmert daarom geenszins latere aanvulling en mag niet weêrhouden om met ingenomenheid te wijzen op de nog sluimerende kiemen van een veelbelovenden internationalen bloei. De moeilijkheid ligt hier niet in de verleidelijke uitzetting der grenzen van internationale belangen en behoeften, maar in de verzoening van de bevoegdheid der gemeenschap met de zelfstandige macht der afzonderlijke staten. De bovengenoemde grensscheiding is vooral hier van ingrijpend belang.

#### IV. Toekomst.

Welk lot is den Volkenbond beschoren? Profeten, niet vakgeleerden, wagen zich aan het voorspellen der toekomst. Ook vergete men niet, dat het wordingsproces nog gist en kookt, vooral in Amerika, maar ook in Europa. Het vredesverdrag is nog lang niet volledig uitgevoerd, zelfs niet voorzoover dit reeds had kunnen en moeten geschieden. Zoolang dit het geval is, verkeert ook het bondsverdrag in gevaar. Bovenal is de toetreding der Vereenigde Staten, met of zonder voorbehoud, nog onzeker en toch van overwegend belang. Ex-president Taft en het uitvoerend orgaan van de League to enforce peace, evenals de nationale conferentie der League of of free nations association, verklaarden zich voor onvoorwaardelijke toetreding. Vele republikeinsche senatoren kleunden zich vast aan de door Lodge en anderen geformuleerde reserves, zooals die op 18 Nov. 1919 door den Senaat werden aangenomen. De pogingen tot verzoening der tegenstrijdige meeningen faalden en het gevolg was, dat onlangs bij de eindstemming in den Senaat de tot de goedkeuring van het Vredesverdrag vereischte meerderheid van twee derden der aanwezigen niet werd verkregen. Dit beteekent intuschen geenszins eene definitieve afwijzing van den Volkenbond. Treedt de Unie ten slotte toe, dan bekleedt zij in de leiding van den Bond de allereerste plaats, dank aan haar initiatief, aan haar overwegenden invloed op den uitslag van den oorlog, aan haar physiek en moreel overwicht, eindelijk aan haar financieel alver-

<sup>1)</sup> Verg. *Joseph P. Cotton and Dwight W. Morrow: The making of international cooperation during the great war. Chapter III* van *Stephen Pierce Duggan; „The league of nations, Boston, 1919.*

mogen. In de Unie vertoont zich een factor, die niet door eigen baat- of heerschzucht wordt bewogen, maar de universeele beginselen van gerechtigheid en menselijkheid vertegenwoordigt. Men mag de gegronde hoop koesteren, dat de Unie deze ook in den Volkenbond zal voorstaan en door zijne gebreken te herstellen en zijne leemten aan te vullen daaraan ook een onbetwistbaar overwicht zal weten te verschaffen. Treedt de Unie niet toe, hetgeen Clemenceau met recht heeft genoemd „une singulière ironie de la destinée”, dan mist de Volkenbond zijne ruggegraat en loopt hij gevaar het werktuig te worden van haatdragende en wantrouwende overwinnaars. Dan kunnen de besproken gebreken zich vermenigvuldigen en zou de schoone hoop der menschheid andermaal ondergaan in droeve teleurstelling.

Niemand weet, naar welke zijde de balans overslaat. Wat iemand vermoedt hangt af van zijne kennis en doorzicht, meer wellicht van zijn temperament, aanleg en neiging: van subjectieve factoren derhalve, waarbij het ijdel is langer te toeven. Ik voor mij heb goeden moed, mits de Vereenigde Staten toetreden. Wil de Unie haar duurbetaald aanzien niet prijsgeven en hare hooggestemde idealen niet opofferen voor een verklaarbaar doch zelfzuchtig nationalisme, dan kan hare toetreding op den duur niet uitblijven. Aanvaarding van de door den Senaat aangenomen reserves, zij het ook in den vorm eener officieele toelichting, zoude in hoofdzaak het bondsverdrag ten goede komen en zijne duurzaamheid bevestigen. Het welslagen van den Volkenbond hangt af van den drang der omstandigheden en van de mannen, die het instrument hanteeren. „Les mots ne sont rien, c'est la vie qui compte”, sprak sceptisch Clemenceau op 11 Oct. 1919. Intusschen zal ik mij wel wachten voor mijn geloof den degen te kruisen met andersdenkenden. Hoe het zij, de stichting van den Volkenbond in 1919 blijft eene gebeurtenis, die de Vredesconferentiën te 's Gravenhage in de schaduw stelt. De rechtstreeksche uitwerking daarvan moge aanvankelijk ternauwernood waarneembaar zijn, de indirecte gevolgen zullen zich ver uitstrekken en wellicht eenmaal het gansche internationaal recht bekrachtigen en bekronen.

Mijne Heeren! Reeds te lang misschien heb ik uwe aandacht in beslag genomen. Toch bepaalde ik mij tot hoofdzaken en liet ik menig belangrijk onderdeel noode rusten. Moge overigens de wereld-historische beteekenis van het besproken cultuurverschijnsel mij verontschuldigen. Indien ik er in geslaagd ben, althans sommigen uwer te overtuigen, dat de Volkenbond, ondanks talrijke leemten en

gebreken, eene nog niet nauwkeurig te schatten cultuurwaarde bezit, welke bedenkingen achterwaarts dringt en grootsche verwachtingen wettigt, dan zal ik mij gelukkig achten, daartoe ook nu nog eene bescheiden bijdrage te hebben geleverd.

P.S. Kort na mijne voordracht op 8 Maart 1920 ontving ik van het Carnegie Edowment, Division of Intercourse and Education, uit New-York het platform der Republikeinsche partij van dien staat, d.d. 20 Februari l.l., onder mededeeling dat dit waarschijnlijk zou worden aangenomen door de Nationale Conventie der Republikeinsche partij te Chicago in Juni e.k. Bijna tegelijkertijd zond Dr. *David Jayne Hill*, vice-president van de American Society of International Law en mederedacteur van het American Journal, mij zijn belangrijk boek: „Present problems of foreign policy”, dat een helder licht ontsteekt over de houding van den Amerikaanschen Senaat tegenover het Vredesverdrag met den Volkenbond. Het versterkt mijne hoop op toetreding tot den Volkenbond door de Vereenigde Staten, doch niet zonder nadrukkelijk voorbehoud van de voornaamste in mijne rede vermelde reserves.

26 April 1920.

D. L.



de  
N.C.

*"A book that is shut is but a block"*

**CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY**

GOVT. OF INDIA  
Department of Archaeology  
**NEW DELHI.**

Please help us to keep the book  
clean and moving.

---

S. B., 148. N. DELHI.